

श्री शुभशीलगणि-विरचितः

पञ्चशतीप्रबोध (प्रबन्ध) सम्बन्धः (प्रबन्ध-पञ्चशती)

सपादकः

मुनिश्री मृगेन्द्र मुनिजी
(न्यायतीर्थ.)

आमुखः

डॉ० श्री हरिवल्लभ चुनीलाल भायाणी,
M. A. , P H. D

प्रकाशकः

सुवासित साहित्य प्रकाशन
१/ ३७८७, मोटी देशाई पोल,
छरत

प्रकाशक —

शांतिलाल भी शाह

सुवासित साहित्य प्रकाशन

१/३७८७ मोटी बैशाई पोल

सुरत-१

सषहस्र सम्पादकने स्वाधीन

मूल्य रु० पंदर

जनवरी १९६८

मुद्रक

प० दरमेश्वरीदासजी जैन म्यायतीव

जैनेन्द्र प्रेस

जलितपुर (झांसी) ४० प्र०

त्याग, तितिक्षा અને तपना त्रिवेणी सगम समु सयम-शुवन
शुवीने नेमले शुवनने पवित्रतम गनाप्यु छे, जेवा पू मातुश्री
साधवीशु श्री विनीताश्रीशु ना करकमलमा भारो आ सपादित
अथ समर्पणु करु छु

लि
तभारो विनीत-शीशु
भृगेन्द्र

SHRI SHUBHASILA GANI'S
PANCHASHATI PRABANDHA
SAMBANDHA

OR

(PRABANDHA-PANCHASHATI)

EDITED BY
MUNI SHRI MRUGENDRA MUNJI.

with an Introduction by
DR. SHRI HARIVALLABH. C. BHAYANI.
M A., P. H. D.

Publisher
SUVASIT SAHITYA PRAKASHAN
1/3787 Moti Desai Pole, Surat 1

Publisher

Suvastu Sahitya Prakashan.

1 / 3787 Moti Desai Pole

SURAT-1

(C) Munishri Mtugendra Muniji

FIFTEEN RUPEES

JAN 1968

Printer

Po Parmeshthidas Jain Nyayatic tha.

JAINENDRA PRESS

LALITPUR (Jhansi) U P

प्रस्तावना

ग्रन्थनुं नामकरण :

प्रस्तुत “पञ्चशती प्रबोध (प्रबन्ध) सम्बन्ध ” श्री शुभशीलगणिनी रचना छे

ग्रन्थकारे प्रस्तुत ग्रंथना नामने उल्लेख ग्रंथना प्रारम्भमा “ग्रंथोद्देश्य पञ्चशतीप्रबोध— सम्बन्धनामा क्रियते मया तु ” आ मुजब ‘पञ्चशतीप्रबोध सम्बन्ध’ना नामथी कर्षो छे, ‘जिनरत्न कोश’मा पण प्रा.द.दा. वेल्णकरे प्रस्तुत कृतिनो आज नामथी उल्लेख कर्षो छे. ‡ ते सिवाय अन्य कथा-कोशोनी जेम प्रस्तुत कृति “कथा-कोश ” तरीके पण क्वचित् ज्ञानी छे तदुपरांत “प्रबन्ध पञ्चशती ” अे रीतनुं अहिं सक्षिप्त नाम पण में सूचयुं छे.

ग्रन्थकारनो समय अने तेमनी रचनाओ:

विक्रमना १५ मा शतकमा थई गयेला आचार्यश्री सोमसुंदर सूरिनो शिष्य-समुदाय विद्वान तेमज विपुल प्रमाणमा हतो तेमना युगमा अनेकविध साहित्यनु सर्जन थयु

श्रीसोमसुन्दरसूरिना पट्टशिष्य, सहस्रावधानी आ० मुनिसुन्दरसूरि हता. तेमना अन्य गुरु-भ्राताओ पण अनेक ग्रंथोना रचयिता हता. आ० सोमसुन्दरसूरिनो प्रशिष्यपरिवार पण षणो मोटो हतो. आ ग्रंथना कर्ता पं० शुभशीलगणि के जेओ आ परिवारना जाणीता अेक साहित्य-सर्जक विद्वान छे.

ग्रन्थकार श्री शुभशीलगणिए आ ग्रंथनी समाप्तिनी अंतिम प्रशस्तिमा पोताने श्री रत्नमंडन-सूरिना शिष्य होवानुं जणाव्युं छे ग्रंथना अवगत अधिकारनो एक प्रशस्तिमा लक्ष्मीसागरसूरिना शिष्य तरीके पण उल्लेख सळे छे. तेमज ग्रंथना संगलाचरणमा पण—

लक्ष्मीसागरसूरीणां पादपद्मप्रसादतः

शिष्येण शुभशीलेन, ग्रन्थ एष विधीयते ॥ (श्लोक ३)

आ रीसे पोताना प्रप्रगुरु लक्ष्मीसागरसूरिना शिष्य तरीके पोताने जणाव्या छे

‘विक्रमादित्य चरित्र’ “भरतेश्वर-वृत्ति” चर्चोरेमा श्रीशुभशीलमुनिसुन्दरसूरिना शिष्य होवानुं पण कबूले छे † आ जोता संभवित छे के ग्रन्थकारे कृतज्ञतानी पुन्य-भावनाथी प्रेराईने विद्या निष्ठा अने दीक्षा अेम प्रणे प्रकारना गुरुनु स्मरण करवुं उचित मान्युं होय.

‡ पञ्चशती प्रबोध सम्बन्ध—In four chapters containing 600 Stories in all composed in Sam. 1521 by Subhashila pupil of Laxmisagarasuri of the Tapagaccha.

† मुनिसुन्दरसूरीशविनेयः शुभशीलभाक् ।

चकार विक्रमादित्य-चरित्रं मन्वधीरपि ॥

(विक्रमचरित्रम् प्रशस्ति-१२)

શુભશીલગણિની હામગ પ્રલેક કૃતિ ૧૬ માં અલકના પૂર્વાધમાં રચાઈ છે પ્રસ્તુત પ્રથમી રચના વિ. સં. ૧૫૨૧ માં થઈ છે પ્રથકારે પ્રથમી પ્રશસ્તિમાં રચના-સમય સાથે પોતાનો નામોલ્લેખ પળ કર્યો છે—

વિક્રમાકાંદ વિષુ-ટીપુ-વન્દ (૧૫૨૧) પ્રમિલવત્તરે ।
અમુ યથાત પ્રવન્ધ તુ શુભશીલાડમિષો વુમઃ ॥

અથ સ્પષ્ટ છે

(પૃ. ૩૫૨)

શુભશીલગણિનો અન્ય કૃતિકલાપ

(૧) વિક્રમાદિત્ય ચરિત્ર-વિ. સ ૧૪૯૯ (અથવા ૧૪૬૦) આ કૃતિ પ્રકાશિત છે

(૨) મરતેશ્વર-વાહુવલિ વૃત્તિ (કથાકોશ)—વિ. સં. ૧૫૧, 'મરતેશ્વર વાહુવલિ' નામક પ્રાચીન સહ્યાય ઉપરની આ કથા-રચના છે અમાં ૫૩ મહાપુરુષો અને ૪૭ સન્નારીઓની કથાઓ જીવન-વૃત્તાન્તો રજૂ થયા છે આ કૃતિ રે. આ જૈ. પુસ્તકોદ્ધારક-સંસ્થા સૂરતથી પ્રકાશિત થઈ છે

(૩) શત્રુહૃપ-કન્ધવૃત્તિ—વિ. સં. ૧૫૧૮ આ. ધમષોપસૂરિરચિત (૧) આ પ્રાચીન રચના છે તેની ઉપર શુભશીલગણિ ૧૨૫૦૦ શ્લોક પ્રમાણ વૃત્તિ રચી છે

શત્રુહૃપકથાકોશ શત્રુહૃપકથા, તેમજ શત્રુહૃપવૃહસ્કથાના નામથી પણ આ વૃત્તિ પ્રચલિત છે અને પ્રકાશિત છે

(૪) મોજ-પ્રવચ—હામગ ૩૦૦ શ્લોક પ્રમાણનો આ રચના છે રાજા મોજ વિષે અકરે ૬ મોજપ્રવચો અને ૧ મોજચરિત્ર રચાયા છે

(૫) પ્રમાવક-કથા—વિ. સં. ૧૫૦૪ આ કૃતિમાં શુભશીલ ગણિ પોતાના છ ગુરુ-જ્ઞાતાઓના નામનો સજ્જલ કર્યો છે તે આ મુજબ છે—વદ્યનન્દિ, પારિવ્રતન રત્નજેશ્વર, હદમીસાગર, વિજ્ઞાહરાજ અને હોમદેવ

(૬) જ્ઞાલિવાહનચરિત—વિ. સં. ૧૫૪ આ કૃતિ ૧૮૦૦ શ્લોક પ્રમાણ છે

(૭) પુણ્યવનનુપકથા - વિ. સ ૧૪૯૬ ।

(૮) પુણ્યસાર કથા—૧૩૧૧ શ્લોક પ્રમાણ રચના છે ત્રિવરત્નકોશમાં ગણાયા પ્રમાણે મહાવીર જૈન સત્તા વરકથો ઇન્ ૧૯૧૯ માં પ્રસિદ્ધ થઈ છે અને આજ કૃતિ તે પુણ્યવનનચરિત્ર છે, એમ વિ. સં. ૨૦ કોશમાં નિર્દેશ કરાયો છે અને તે સમ્બંધિત છે

આ ઉપરાંત પુણ્યસાર ઉપર અન્ય ત્રણ કૃતિઓ પણ રચાઈ છે તે નીચે મુજબ છે—
પુણ્યસારકથાનક વિ. સં. ૧૩૧૪ કર્તા-વિવેકહમુદ્ર
પુણ્યસારચરિત્ર-કર્તા શાલવન્દ
પુણ્યસારકથા—અજિતપ્રમસૂરિ.

(९) जाविड़-कथा—आ कृतिनी हस्तप्रत वीकानेर-बदा-उपाश्रयना भंडारमां छे. प्रायः अप्रकाशित छे.

(१०) भक्तामरस्तोत्र माहात्म्य.

(११) पंचवर्गसंग्रह नाममाला.

(१२) उणादिनाममाला.

(१३) अष्टकर्मविपाक (कर्मविपाक.) ❀

प्रस्तुत ग्रंथ परत्वे आछो द्रष्टिपातः

प्रस्तुत 'प्रबन्ध पंचशती' ग्रंथ ४ अधिकारमां विभक्त छे तेमां ६०० उपरांत कथा-प्रबन्धोनी संग्रह छे. अधिकार दोठ प्रबन्धोनी संख्या आ प्रमाणे छे—

अधिकार	प्रबन्ध-संख्या
१	१ - २०३
२	२०४ - ४२६
३	४२७ - ४७६
४	४७७ - ६२५

ग्रन्थकारे कथा-प्रबन्धोनुं जे आ विस्तृत सकलन-रचना करी छे तेमां तेमणे अन्य आधार-भूत ग्रंथोनी उपयोग कर्यो छे ओम तेमना ज शब्दो परथी कही शक्य तेम छे. "किश्चिद्गुरोरान-नतो निशम्य, किश्चिद् निजान्यादिकशास्त्र तस्मै" ग्रंथकार, आधारभूत जैन-जैनेतर ग्रंथोनी उपयोग कर्यानुं पण नोवे छे. अने ते रीते आ ग्रंथना घणाखरा प्रबन्धो के कथा-सामग्री प्रबन्धकोश, प्रबन्धचिन्तामणि, पुरातनप्रबन्धसंग्रह, उपदेशतरंगिणी, आवश्यकनिर्युक्ति-टीका इत्यादि ग्रंथोमांथी लेखामां आषी छे' हितोपदेश के पंचतंत्रने अनुसरती कैटलोक आख्यायिकाओनो पण अमां समावेश

तदुपरांत, गुरु-परंपराथी उपलब्ध कथा-साहित्यनो जुनो चारसो पण अमां सचवायेछो छे आ द्रष्टिछे शुभशील गणिनी आ रचना बणी महत्वपूर्ण छे

शुभशीले मोटे भागे सरल संस्कृतमां कथा-साहित्यनु सर्जन कर्युं छे तेथी ग्रंथकारनो उद्देश आ रीते कथा-साहित्यनु सकलन करवा द्वारा ओ विशेषु साहित्य अंकत्रित करी तेने लोक-भोग्य बनावी, कथा-वार्ताना माध्यम द्वारा जनताने धर्माभिमुख बनाववानुं होइ सके अने आ लोकप्रिय मार्ग पण छे

❀ शुभशीलगणिकृत ग्रंथोनी दोष "जैन धर्मप्रकाश" (वि० सं० २०१२ ना अंक १) मा उपायेला प्री० ही० २० कापडियाला लेखना आधारे तैमाच करी छे

જો કે પ્રસ્તુત રચનામાં કથા-પ્રવચનોનો કોઈ નિશ્ચિત ક્રમ દેખાતો નથી, છતાં તેનું ત્રણ વિભાગમાં પ્રયત્ન કરી શકાય—

- (૧) ઐતિહાસિક પ્રવચનો
- (૨) ધાર્મિક (શાસ્ત્રીય) કથાઓ અને
- (૩) ઢોકિક વાર્તાઓ, (કિંવા વલકથા Legends)

પ્રથમ અંતે જે પરિણિષ્ટો આપવામાં આઠ્યા છે તેમાં અકારાદિ ક્રમથી પદ-સૂચિ તથા પ્રથમ આવતાં વિશેષ નામોની યાદી આપવામાં આવી છે

ગ્રન્થનો શૈલી—

પ્રથમની ભાષા ગદ્ય-પદ્ય મિશ્રિત છે, સસ્કૃત, પ્રાકૃત અને અવખજ સુમાખિતો અલ્પરૂપ રૂપે સ્થાને સ્થાને દૃષ્ટિગોચર થાય છે. સસ્કૃતને વ્યાકરણના કઠિન પ્રયોગોથી મુક્ત રાખી અને તેમ સરલ બનાવવા પ્રયત્ન કરાયો છે. લોકભાષામાં પ્રચલિત ષળાક્ષરો શબ્દોનું સસ્કૃતીકરણ કરી પ્રથકારે એમને એમ જ સાચવી રાખ્યા છે. આવા શબ્દોનો અર્થ સારા પ્રમાણમાં છે. જે ભાષા-વિજ્ઞાનથી માટે અનેક ઉપયોગો માહિતી પૂરી પાડે છે.

કા. હરિયજ્ઞમ ચૂનોલાલ આચારીશ્રીએ આ વિષયની વિસ્તારપૂલક પર્ચા પ્રવચ પદ્યજ્ઞતીની ભાષા સામગ્રી અને કથા-સામગ્રી' અ નામના અર્થિ અપેલા નિવચમાં કરી છે

પ્રતિ પરિચય—

આ પ્રથમ સંપાદન જે હસ્તપ્રતના આધારે કર્યું છે તેની પ્રવિસજ્ઞા A. આનો છે. આ પ્રતિ જ્ઞાનો (વહોદરા) ના મી જૈન શ્વ. જ્ઞાનમન્દિરના વ્યા. મીશીરવિજ્ઞયજી શાસ્ત્ર સમજ્ઞી છે. અને સંપાદનમાં મુલ્યવતયા સવિશેષ આધારમૂલ આ જ પ્રતિ છે. પ્રતિનું કદ ૧૦ × ૪" છે. અને દરેક પૃષ્ઠમાં ૧૫ પંક્તિઓ છે. લિપિ પદ્ધિમાત્રમાં છે. પ્રતિના ૫૧૭ પૃષ્ઠ છે. પ્રતિની જે ઘાતુ ષળાક્ષરો હાલિયામાં સુધારા-વધારા પાઠ-સુદ્ધિ કરેલ હોઈ પ્રતિનો ઠોક ઠોક ઉપયોગ થવાનું કરવી શકાય છે.

આ સિવાય પ્રવચ પંચજ્ઞતી ની અર્થ હસ્તપ્રતો નીચેના મહારોમાં સરલરૂપ છે. પરતુ સવિશેષતા ન હોવાને કારણ પાઠ-સુદ્ધિ માટે તેનો ઉપયોગ નર્હિત્ થયો છે. આ પ્રતિઓની સ્થલ-સૂચિ નીચે મુજબ છે.

- B જિનવલ્લભી જ્ઞાન મહાર મુલક (પાયણુનો મહાવેર સ્વામિ જૈન વેરાલર)
- C મોહનલાલ જી શ્વે જ્ઞાનમહાર સૂત
- D હસવિજ્ઞયજી શાસ્ત્રસમજ્ઞ—વહોદરા
- E જ્ઞાનમહાર્ણ વલ્લભમહાર્ણ મારતીય સંસ્કૃતિ વિદ્યા મન્દિર-અમદાવાદ ।

આ ઉપરાંત વર્ધિન (જમની) ના જ્ઞાનમેરીમાં પ્રસ્તુતપ્રથમનો હસ્તપ્રત છે, આનો જ્ઞાન V A Weber Verzeichniss der Sanskrit and Prakrit Handschriften der Koniglichen

Bibliothek zu Berlin, V. II. 3, Berlin, 1892, II. 3, 1112 ff No. 2026. આ નોંધમાં આ પ્રથનો પ્રારંભ તથા પ્રશસ્તિનો ભાગ પણ આપવામાં આવ્યો છે. આ પ્રતિની માસ્કોફિલ્મ કોપી પ્રો. હામે (Prof F R Hamm Indologisches Seminar, 63, Bonn, lieb frauency 7) મુનિશ્રી જમ્બૂવિજયજીની મલામળ દ્વારા મને મોકલી હતી આ ફિલ્મ જ્યારે મને મળી ત્યારે મૂલ પ્રન્થ (Text) લગભગ છપાઈ ગયો હતો છતાં એ પાછલ્લી આ ફિલ્મ વાંચતા પ્રતિ પ્રાચીન અને સ્લેક્ષનીય જણાઈ. પ્રતિના ૧૯૪ પૃષ્ઠ છે અને દરેક પૃષ્ઠમાં ૧૩ પંક્તિ છે. અંતમાં લેક્ષકનું નામ આપેલું છે.

॥ છ ॥ ૦ શ્રીગ(છ)ર૦ હીરજીનિમંદારરક્ષણીક સા૦ રાઘવની લેક્ષક મ૦ જીવરાજ ।

પૂ૦ ૧૯૪ ના પૃષ્ઠભાગમાં લલેલ છે કે—પો૦ ૩૫ પ્ર૦ ૨૬ ॥ સંમા(ત) યતિના મદારનો પ્રતિ છે.

આભાર-વિધિ

પ્રસ્તુત પ્રંથના સંપાદનમાં સહાયક થનાર સ્લેક્ષનીય વ્યક્તિઓમાં પૂ૦ વિદાનન્દ મુનિજીએ મને સતત સ્લાહ અને પ્રેરણા આપીને મારું કાર્ય સરલ બનાવ્યું છે.

ડૉ૦ હરિવલ્લભ માયાળીજીએ (અધ્યાપક, માષા વિજ્ઞાન વિભાગ, ગુજરાત યુનિવર્સિટી, અમદાવાદ) પોતાનો અમૂલ્ય સમય આપીને સ્લાસ આ પ્રંથ માટે વિદ્વત્તાપૂર્ણ પુરોવચન લખી આપી આ પ્રંથનું ગૌરવ વધાર્યું છે, આ માટે હુ તેમનો અત્યન્ત ઋણી છું. આજ રીતે પ્રો૦ સુરેશ અં૦ સપાધ્યાય (ભારતીય વિદ્યા મવન, સંસ્કૃત સંશોધન વિભાગ, ઘીપાટી, મુબઈ.) કે જેમણે મારા કાર્યના અતસુધી દરેક રીતે સલાહ-સૂચનો આપીને મને અત્યન્ત સપયોગી બન્યા છે તે વદલ હુ તેમને મૂલી શકું તેમ નથી.

પૂ૦ મુનિશ્રી જમ્બૂવિજયજી મ૦ અને પ્રો૦ એફ. આર હામ દ્વારા પ્રતિનો માસ્કોફિલ્મ હુ મેલ્લી શક્યો તે વદલ તેમનો પણ આભારી છું.

સંપાદનના ક્ષેત્રમાં હુ અનધ્યાસી હોઈ ક્ષતિઓ માટે ક્ષમા-ચાચના.

મુબઈ,

તા ૩-૪-૬૭

—મુનિશ્રી મુનેન્દ્રમુનિ.

“प्रबन्धपंचशती”नी भाषासामग्री अने कथासामग्री

लेखकः—डा० हरिवल्लभ चूनीलाल भायाणी

(अध्यापक—भाषाविज्ञान, गुजरात युनिवर्सिटी, अमदावाद.)

चारमी शताब्दी पछीथी रचावा मांडेला संस्कृत प्रबन्धो अे मोटे भागे तो गुजरात-राजस्थाननो विशिष्टपणे जैन रचनाप्रकार छे. ‘प्रबन्धचिंतामणि’ ‘चतुर्विंशतिप्रबन्ध’ वगैरे संग्रहोना प्रबन्धो उपरथी जोई शक्या छे के तेमां अेवी व्यक्तिओनो वृत्तांत गूथातो, जे व्यक्तिओ परपराथी विख्यात होय अने जेमणे जैनधर्मना वृद्धि-विकास अने रक्षण-पालनमां स्मरणीय फावो आप्यो होय. आमां जैन आचार्यों राजवीओ, मंत्रीओ, श्रेष्ठीओ वगैरे जेवी इतिहास, पुराण के दन्तकथामां जाणीती व्यक्तिओनो समावेश थतो अने अे प्रभावक व्यक्तिओना चरित्रनी मुख्य विगतो अने साठवारी अथवा तो तेमना जीवननी कोई विशिष्ट घटनाओ, रसिक प्रसंगो अने दुचकाओ क्वचित् आलंकारिक भाषा अने शैलीनो पुट आपीने रज्जू करवामां आवतां प्रयोजन इतिहास आपवातुं नहीं पण प्रभावकता दर्जाववातु होवाथी भार कथाना के दृष्टांतना तत्त्व पर रहेतो अने समय जतां, जेम प्रस्तुत सग्रहमां वन्युं छे तेम, लोक-प्रचलित के साहित्य-प्रचलित दृष्टांतकथाओ अने परंपरागत लोककथाओने पण प्रबन्धोमा स्थान मळतु गयु

धार्मिक व्याख्यान प्रसंगे उपयोगमां लई शक्या ते दृष्टिअे जाणे के तैयार थया होय तेवा आ संग्रहोमां भूतकाळनी अनेक शक्तिशाली महात्त व्यक्तिओअे जैन धर्मनी महत्ता अने गौरव वधारवा माटे करेलां कार्योनी वातो, उपरांत जीवननी सामान्य नीतिरीति माटे बोधप्रद होय तेवी घणीये लोकप्रिय कथा-वार्ताओ, प्रसंगो अने दुचकाओ पण अपायां छे

आ प्रबन्धसाहित्यनी संस्कृत भाषा पोतानी आगवी विशिष्टता धरावे छे प्रबन्धोनुं संस्कृत अे व्याकरणनी शिष्टपरंपराने मान्य अेवु विशुद्ध प्रशिष्ट संस्कृत नथी अे संस्कृत अेक प्रकारनुं लौकिक संस्कृत छे. तेमां तत्कालीन लोकभाषानो, तेना उच्चारण, व्याकरण, शब्दभंडोळ अने रुढि प्रयोगोनो गाढ प्रभाव पडेलो छे जेम जेम पाळलना समयमां आवता जईअे छीअे तेम तेम आ प्रभावनुं प्रमाण वधतु जाय छे, बौद्ध अने जैन अे वन्ने परंपरामां पंडितमान्य रुढ संस्कृतने बदले बोलचालना प्रयोगोना पासवाळु लौकिक संस्कृत वापरवातुं वलण हतु. विशाल मध्यम वर्गने ते समजतु सरळ पडे, व्यवहारभाषा अने उपदेशभाषा वच्चेनु अतर ओळुं थाय अने छतां उपदेश-भाषानो ऊंचो मोभो जळवाई रहे अेवा हेतुओ आ प्रकारनी ‘सबकी संस्कृत’ द्वारा सिद्ध थता.

प्रशिष्ट संस्कृतथी आ संस्कृत जुदी शैलीतु होवाने कारणे, तेमज मध्यम भारतीय-आर्य तथा अर्वाचीन भारतीय-आर्य लोक-भाषाओनां तरयो धरावतु होवाने कारणे तेणे अनेक अर्वाचीन विद्वानोतु ध्यान खेंच्यु छे अने ते अनेक अध्ययन-संशोधननो विषय वनतु रह्युं छे संस्कृतना

प्रकाण्ड विद्वाक् अने वेद्वु बुभिवसिंटीना संस्कृतना अध्यापक सद्गत फ्रेन्कलिन जेजटने बीश बपना अध्यासने परिगमे १९१३ मा “बुद्धिस्व हायत्रिड संस्कृत” विरोना व्याकरण अने शब्दकोश प्रसिद्ध कर्वा जैन संस्कृत भाषा कोई प्रखर विद्वानना सगत अनुशीलननो लाभ मेळववा ह्यी सुधी भाग्यशास्त्री नथी बन्पु छनां तेनां अमुक अमुक पासात्रोनु, अथवा तो व्यक्तितान कृतित्रोना प्रयोगोनुं अभ्यथन समय समय पर अनेक अध्यासीओने हाये धतु रह्यु छे

जैन संस्कृतना महत्त्व तरफ विद्वानोनु लक्ष्य लेषी तेना जुदा जुदा पासाओ तारवीने अेक विशिष्ट अध्ययन पहेलवहेछा प्रस्तुत करवानो यश अमेरिकाना महान संस्कृत विद्वाक् सद्गत मोरिस ब्लूमफिल्डने फाळे जाय छे तेमणे सन् १९२४ मा जवन विद्वान वाङ्मोणेऊने समर्पित स ग्रान ग्रन्थ Anudoron मा प्रकाशित Some aspects of Jain Sanskrit—आ लेखमा नीचेना जैन क्यामथोमाथी विशिष्ट भाषासामग्री तारवी आपीने तेनी विचारणा करेली—

‘अघटकुमार कथा’ ‘भरटकुड्वात्रिंशिका’ ‘शालिभद्रचरित’ ‘अंबदचरित्र’ ‘धमपटीका’ हेमचन्द्रपट्ट ‘कथारत्नाकर’ कथाकोश’ ‘पालगोपालकथानक’ ‘पंचदंडउत्तरप्रबन्ध’ ‘परिशिप्पघन’ भावदेवसूरिकृत ‘मल्लिनाथचरित’ प्रबन्धचिन्तामणि’ ‘प्रभावकचरित’ हेमचन्द्रकृत ‘महावीरचरित’ विनयचन्द्रकृत ‘पार्वतीनाथचरित’ ‘रोहिणेयचरित’ ‘समदादित्यकथासंश्लेष’ ‘सिद्धासनद्वारिंशिका’ ‘उत्तमकुमारचरित’

जैन संस्कृतनी केटलीक विशिष्टताओ अने लक्षणो पाच वर्ग नीचे तेमणे गोठवीने सूक्या छे ते पांच वर्गो आ प्रमाणे छे—

- (१) गुजराती बगरे स्थानिक बोलीओनो प्रमाथ दर्शावता प्रयोगे
- (२) प्राकृत शब्दसामग्री अने व्याकरणप्रयोगोनो स्वीकार अने तेमनु सङ्कतीकरण
- (३) शुद्ध संस्कृत शब्दोनो पण क्वचित्त अविसंस्कार
- (४) संस्कृत व्याकरणसाहित्य अने कोशसाहित्यमाथी सीधी ज केटलीक सामग्रीनो स्वीकार
- (५) केटलीक एवी पण सामग्री जोधा मळे छे, जेने माटे प्रशिष्ट भाषामा के स्थानिक बोलीओमा फ्यो आधार नथी, जे विशिष्टपणे जैन अंश छे

ब्लूमफिल्डना आ दृष्टिपूर्ण व्यवस्थित लेखथी जैन संस्कृतना शास्त्रीय अध्यासनी दिशा स्पष्ट थइ अने पछीना प्रयासो माटे ते बणो प्रेरक बन्प्यो ते पूर्वे पण “उपमिनिभवप्रपञ्चाक्या”ना संपादनमा पिटसन अने यान्त्रिकीजे विशिष्ट संस्कृत शब्दो अने प्रयोगोनी एक यादी सूभिकामां आपेली

पूर्णमन्त्र ‘पंचस्थानक’ना तेमना संपादनमा इटैले, ‘जैन गुर्जरकवियो’नी सूभिकामा सो ६ देशाइए, हेमचन्द्राचार्यना ‘त्रिषष्टिशलाकापुरुषचरित’ना अंग्रेजी भाषान्तरना जुदा जुदा खंडोमा हेळन जोन्सने असाधारण के बिरळ संस्कृत शब्दो अने प्रयोगो तारवीने अर्थ साये अल्या छे प्राकृत अने जैन साहित्यना मूर्धन्य विद्वान आदिनाथ नेमिनाथ उपाध्येजे सिंधी जैन ग्रन्थमालामां प्रकाशित हरिवेणकृत ‘बृहत्सुधाश्री’नी तेमनी सूभिकामा (१९४३) जैन संस्कृत विरोना पूर्ववर्ती अध्ययनोनो ख्याल आपीने ‘बृहद्कथाकाश’माथी तारवेला नौधपात्र प्रयोगोनी अेक विस्तृत सार्थ यादी रजू करी छे पण अमुक कृतिओ लईने तेमांना अमुक अमुक दृष्टिजे नौधपात्र बधा शब्दो अने प्रयोगोनी पद्धतिसरनी यादी अर्थ अने

અર્વાચીન સમાન્તર પ્રયોગો સહિત રજૂ કરવાનો વિસ્તૃત પ્રયાસ મોગીલાલ. જે સાંઢેસરા અને જે. પી ઠાકરના *Lexicographical Studies in Jain Sanskrit* (૧૯૬૨)માં થયો. તેમાં 'પ્રવન્ધચિન્તામણિ', 'પ્રવન્ધકોશ' અને 'પુરાતનપ્રવન્ધસમ્પ્રદાય'માંથી લગભગ અઢી સો વૃષ્ઠ મરીને સામગ્રી આપી છે અનેક સ્થલે મૂલ્યમાંથી હદ્દરણો, સમાન્તર પ્રયોગસ્થાનો, વ્યુત્પત્તિનોંધ કે અર્વાચીન ભાષાઓમાંથી તુલનાત્મક સામગ્રી પણ પ્રસ્તુત કરી છે. તેમના અધ્યયનનો આગલ્લનો સ્વલ્લ પણ તેમણે 'જર્નલ ઓફ ધી ઓરિએન્ટલ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ-ચરોડા'ના ગોવિંદલાલ મદ્દ સ્મારક અલ્ક (પૃ૦ ૪૦૬-૪૫૬) માં પ્રકાશિત કર્યો છે. તેમાં લગભગ ંકાવન પ્રંથોમાંથી સામગ્રી તારવીને આપી છે. પ્રવન્ધોની તથા ઇતર જૈન સસ્કૃત કથાપ્રથોની ભાષા લોકભાષાના પ્રયોગોથી ઁટલી મરચક હોય છે કે ઁકે જ પ્રથમાંથી સંકલ્લો પ્રયોગો તારવીએ તો પણ વળા પ્રયોગો વળનોંધ્યા રહી જાય ઁા દષ્ટિએ સાંઢેસરા અને ઠાકરે 'પ્રવન્ધકોશ' માંથી તારવેલી સામગ્રી સાથે Jozef De'euએ તેમના *Lexicographical Addenda from Rajasekhara's Prabandha Kosa* (*Indian Linguistics Turn-r Jubilee Volume II ૧૯૫૯, પૃ૦ ૧૮૦-૨૧૯*) ઁ લેલ્લમાં તારવેલી સામગ્રી સરસાવવા જેવી છે જોસેફ ઢેલેલ્લો લેલ્લ વધુ પદ્ધતિસર, ઁીણવલ્લવાલ્લો અને સામગ્રીના વર્ગીકરણ પરલ્લે વધુ માહિતી આપત્લો છે તો ગુજરાતી વળેરે ભારતીય ભાષાઓનો અને જૈન સાહિત્યની પરપરાનો જે લાભ સાંઢેસરા અને ઠાકરના કાર્યને મલ્લ્યો છે તેથી ઢેલેલ્લને વલ્લિત રહેવુ પલ્લ્યુ છે. ઁપરાંત વનેની પસલ્લગીની દષ્ટિમાં પણ સારો ઁવો ફરક છે વને પ્રયાસને ઁકલ્લીજાના પૂરક ગળવાના રહે છે

'પ્રવન્ધપલ્લશતી'માંથી ઁહીં આપેલી સામગ્રી પણ નિ શેલ્લકથનની દષ્ટિએ તારવવાનો પ્રયાસ નથી કર્યો, તેમ કરવા જતાં ઁક સ્વતન્ત્ર પ્રન્થ જ તૈયાર કરવો પલ્લે. ઁહીં નમૂના રુપે જ કેલ્લલાક શલ્લો અને પ્રયોગો આપ્યા છે, ઁમાં કેલ્લલાક પ્રયોગો સીધા કલ્લા ફેરફાર વિના ગુજરાતીમાંથી સસ્કૃતમાં લઈ લીધેલા છે તો વીજા કેલ્લલાક સ્પષ્ટપણે તલ્કાલીન ગુજરાતી શલ્લો અને પ્રયોગોને સસ્કૃતરુપ આપીને ઘડી કાઢેલા છે. સસ્કૃતમાંથી પ્રાકૃતમાં આવતાં શલ્લોના ઁનિપરિવર્તનનાં જે વ્યાપક વલ્લણો પ્રતીત થાય છે, તેમને યાંત્રિકપણે લાગુ પાડીને પ્રલ્લિત ગુજરાતી શલ્લો પૂર્વરુપ કૃત્રિમ રીતે ઘડી કાઢવામાં આવ્યુ છે. તેમાં સરેસરા મૂલ્લની કલ્લી વિંતા નથી કરી, તેમ સસ્કૃત અને ગુજરાતી વિમલ્લિસમ્મન્થો વલ્લ્લેના મેલ્લને અને વલ્લાયેલી અર્થઁચાયાઓ અને રુઢિપ્રયોગોને પણ અવગળ્યા છે. ઁા દષ્ટિએ ઁયાલ્લ આપવા માલ્લે 'પ્રવન્ધ-પલ્લશતી'માંથી વિશિષ્ટ શલ્લોની યાદી આપવા સાથે ઁહીં કેલ્લલાક ગુજરાતીમૂલ્લક રુઢિપ્રયોગો (તેમ જ કોઈક અન્ય વિશિષ્ટ પ્રયોગો) નોંધ્યા છે

ઁમાં મુરિલ્લમ રાજવીઓ સાથેના પ્રસગોની વાતમાં ફારસી શલ્લોના પ્રયોગો છે. જેમ કે- 'કલન્લર', 'કાગલ્લ', 'લરશાલ', 'ગોહરિ', 'વીવી', 'મૂત', 'મસીત', 'મીર', 'મુલ્લાલ', 'મુલાળ', 'મુશલમાન', 'સુરત્રાળ' 'હજ' 'હરીમજ' ઢલ્લાદિ.

'પ્રવન્ધપલ્લશતી'માં આપળને ઁવા પણ અનેક શલ્લ મલ્લે છે, જેમનો અર્થ અસ્પષ્ટ કે અજ્ઞાત રહે છે. ઁનાં વિલ્લિધ કારણો છે. સસ્કૃતીકરણને લીધે પાયાલુ ગુજરાતી રુપ કલ્લવુ મુરકેલ્લ વને, તલ્કાલીન ગુજરાતી શલ્લ અલ્લ્યારે વપરાશમાંથી લુપ્ત થયો હોય કે વોલીઓમા જ પ્રલ્લિત હોય, પ્રયોગ પૂર્વના પ્રવન્ધોની ભાષામાંથી લીધો હોય પણ પલ્લીની લોકભાષામાં તે અપ્રલ્લિત હોય, લહિયાઓની મૂલ્લ્યો મૂલ્લ શલ્લરુપ વિલ્લુત ઁહીંને જલ્લવાઈ રહલ્લુ હોય વળેરે.

‘પ્રથમપંચશતી’માંથી અને જેમનો અર્થ થેઠો નથી તેવા શબ્દોની એક યાદી જુદી તારવીને આપી છે. ધ્યુત્પત્તિ કે અર્થચર્ચાની દૃષ્ટિએ કદાચ વિસ્તાર કર્યો નથી. મુનિ જિન્નવિજયજી સંપાદિત ‘વૃદ્ધિ-વ્યક્તિપ્રકરણ’ કે ‘ઔચિત્ક્રમસમૂહ’માં આપેલી યાદીઓમાં ગુજરાતી-રાજસ્થાની શબ્દો અને પ્રયોગોનું જે વિશાળ પાયા પર સંસ્કૃતીકરણ થયું હોવાનું જોવા મળે છે તે ઉપરથી કહી શકાય કે આ જાતની માયા અને શૈલીની ઘણી છાવી પરપરા હતી અને ઘણા માટે જેમ ઘણક્રોમાંથી, તેમ માયા માટે ઔચિત્ક્રોમાંથી કેટલીક તૈયાર સામગ્રી મઠ્ઠી રહેતી અને ‘પ્રથમપંચશતી’ને તો, જેમ વસ્તુની વાસ્તવમાં તેમ માયાની વાસ્તવમાં પુરોગામી પ્રવચ્ચસાહિત્યમાંથી સારો ઘણો લાભ મઠ્ઠેલો છે અનેક પ્રયોગો આગલા સાહિત્યમાંથી પણ તુલના માટે ટાંકી શકાય તેમ છે.

જૈન સરકૃત પ્રવચ્ચોના અને કથાપ્રયો તથા ટીકાપ્રવચ્ચોના સરકૃતનું સર્વાંગીણ અને વ્યવસ્થિત અધ્યયન એક બૃહદ્ પ્રયાસ માગી લે છે. તેમાં ક્રોશ અને વ્યાકરણ એ વચ્ચે પાસાઓનો સમાવેશ થયો નહીં છે. ક્રોશમાં નવા શબ્દો અને નવા અર્થો નોંધાય અને વ્યાકરણમાં ઉચ્ચારણ, જોડણી, સમાસ, શબ્દસાધક પ્રત્યયો નામિક અને આસ્થાતિક વિભક્તિપ્રયોગો, વાક્યરચના, રુદિપ્રયોગો અને વિશિષ્ટ કહેવતોની નોંધ થાય. આમાં સાતમી-આઠમી સદીથી લઈને સોઠમી-સત્તરમી સદી સુધીના સાહિત્યમાંથી કાઢક્રમ અને પાયાની ઘોલીઓના મેદને લક્ષમાં રાખીને સામગ્રીસંચય થયો જોઈએ.

ગમે તેમ પણ પ્રાકૃત-અપભ્રંશના અને વિશેષે તો પ્રાચીન અને મધ્યકાલીન ગુજરાતી રાજસ્થાની (અને હિન્દી)ના અભ્યાસ માટે પ્રવચ્ચોમાં અને કથાપ્રવચ્ચોમાં, વૃત્તિપ્રયો અને ઔચિત્ક્રોમાં અડચ્ચ સામગ્રી મરી પડી છે અને એ દૃષ્ટિએ-તે સાહિત્ય અમૂલ્ય સ્વજાના જેવું છે.

ઉપરાંત મધ્યકાલીન લોકકથાના અધ્યયનની દૃષ્ટિએ પણ આ પ્રવચ્ચોમાંથી ઘણી સામગ્રી પ્રાપ્ત થાય છે. પચત્રાદિ લોકપ્રિય કથાપ્રવચ્ચોમાંથી ઘણી કથાઓ ‘પ્રથમપંચશતી’માં લીધેલી છે. અન્ય લોકપ્રચલિત કે જૈન પરપરામાં પ્રચલિત કથાઓ પણ થોડાક ફેરફાર સાથે અહીં ત્યાં પામી છે. કથા ઘટકોની પરંપરાની તપાસ કરનાર માટે પ્રવચ્ચસાહિત્ય જોવું પણ અનિવાર્ય ગણાય.

‘પ્રથમપંચશતી’ની જે કેન્દ્રીક કથાઓને મઠ્ઠની કથાઓ કે ઘટકો અન્યત્ર જાણીતા છે તેનો પણ નોંધ સહેજ નિર્દેશ કર્યો છે.

આ રીતે જૈન પરપરાની દૃષ્ટિએ તથા ઇતિહાસ અને દન્તકથાની દૃષ્ટિએ ‘પ્રથમપંચશતી’નું મહત્ત્વ હોવા ઉપરાંત, ગુજરાતી માયા અને લોકકથાઓના અધ્યયનની દૃષ્ટિએ પણ તેનું કેટલું મહત્ત્વ છે તેનો કાંઈક સ્વાલ મઠ્ઠ્યો.

જેમનો ઉપર નિર્દેશ કર્યો તે (૧) શબ્દસૂચિ, (૨) સંદિશ્ચ અર્થવાચ્યા શબ્દો, (૩) કેટલાક નોંધપાત્ર પ્રયોગો અને (૪) કથાઓ વિશે ટૂંકી નોંધ નીચે આપ્યા છે.

शब्द-सूचि

अग्ने	२-१७, १८, ३-२, ४-९	आगळ	
अङ्गरक्षिका	२५७-१, २	अगरखी, अेक प्रकारनुं वखतर	
अङ्गीष्टक	६-१६ १७	अगीठु, तापणुं	
अट्ट	१६६-३१	हाट (?)	
अढागर पत्र	३७-१०	अढागरपान (नागरवेलीनु)	
अणक्षक	१५२-२	अरखावो गुज० "अणख" 'अणकख'	
		'अदेखाइ' अेना उपरथी वनावेलुं	
		न्यक्तिनाम (जुओ १५२-१०मां	
		अणकख)	
अद्यकल्ये	५५-५	आजकाल	
अनस्ति (स्त्री०)	३१४-२९	अणाय, अछत, अभाव, खोट	
अंधळ	२४-१३	आधळो (प्रा. अधळ)	
अपभ्रानना	३३-१६	अवहेलना	
अपळप	७७-१८, २५	ओळवतुं	
अपवरक	१३७-१७, ३४८-१०	ओरडो	
अवोटिका:	२७२-१	अवोटिया	
असत्र	८७-३०	प्यालो	
अयोगोवरह	३४७-१	(?)	
अररि	२९८-८	वारणानु पाटियु, फळी	
अलवडी महिषी	२०४-११	अलवाई, एक-वे मासना	
		बच्चा वाळी भेंस	
अवट्ट	२७३-२४	ओड	
अवरक	२५४-२२	ओरडो	
अवहीलना	१००-८, ९	अवहेलना	
अवाह	२४२-२९	हवाडो, आवाह	
अहिफोण	२४५-१४	अफीण	
आ+कार	४ २७	बोळावतु	
आभळिटी (१)	२३५-१०	आभडछेट	

आयाति	१०३ ४	आवडे छे
आनम् (कून्म् मानम्)	३३-१५ २१	(कूडु) आळ
इङ्गिटकम्	२८-१६	अगीडु तापणु
इष्टिका	१७-५	इयळ
इष्टिका	३-९	ईट
उपेक्ष्णाति	४ १६	उपेक्ष्णाति, पोटावड् ञाति
उरुषाट	३० १६, २०६-३५, २२९-२१	उषाट
उषे कृ	२५३ १०	ऊचु करवु
उच्छ्वसित	५ २	अक्षरथी ह्वा नीकळी (?)
उच्छाट्	२ १२	उच्छाळवु
उज्जागरित	३२१ १३	जागु
उष्वाहित	४८-१८	उष्वाळी-धसीने उजळी करी
उक्ताद्	२४-४, २५० २८, २७२-१५	निश्वा (प्रा०)
उत्करटक	११०-१९, १२५-८	उत्करळी
उत्सृष्ट	२४८-४, ३१०-१६	उत्सेळवु
उत्सर्	१-१९, ३ २८, ५-२३	उत्तरवु
उत्तारक	५४-२४	उत्तारो
उत्पाट्	४६ २७ ९५-११ २०० ८	उत्पाळवु
उपम्	२-२८	ऊपडवु
उत्सूर	१४-२२ ७५ २८, १२९-९	मोडु अमूरु
	२१४ २६ २३० १३	
उद्गर्	३०१ २४	उद्गारवु
उद्दाल्	३४० ३	आचकी छेवु
उद्धार	२४३ ७	उद्धार
उद्घाणक	६९ ५	गीरवी अद्घाण (अद्घाणक ने वडुळे ?)

सद्वल्लिता

२४६-२०

सगरी

(सरस्वातो हिं० सवरी.
सं० उद्भव०, प्रा० चत्वर)

सद्वस
सन्दिर
सपलक्ष्
सपवरक
सल्लोचन
सुध्वस्थितः
सोलगा

३२-५
३०५-२३, २४
३०-२२, २६३-९
२१५-१०
३४८-२७
१०-३
२३४-२४

सज्जङ्ग
संदर
सोळखतुं
सोरहो
सल्लोच, चंदरबो, छत
सभो सभो
साकरी

सध
सधोल
सधोलक

११-२४
१४७-१०
२९१-२५

साचुं
सचोळुं

सछडक
सच्छडक
सणवीर

२११-२४
२५६-१०
२५३-१०
३०९-१३, ३३०-१२

सालडो

सणठ
सणडक

२४३-१, ३ ५
९६-२

सणेर, सरेण
साठो

सावीज, सादळियुं (प्रा० कंडय)

सणसळुं

सपिशीर्ष
सपिशीर्ष
सम्बा

३१२-२७
२५३ १०

सांगरो, साशीशुं
सांब, सामडी, सोटी,
न्याय न्यायाधीश

सरणवार, सरणवारकारक

२१३-७, २१६-३,
२-२१

सांकरो

सर्कर
सर्तु

१४४-२ २०८-३०

सातवुं

सदळना सणतरनु काम (?)

ससोटक
सर्ष

२४१-३ ४
२५-३, ९४-१७, १६८-२१.
१८९-१०, २३२-७

साडवु

सलदर
सलये

३४६-२९-३०

सफोर (सरवी)

सलहरी

४-९, १७०-२३

सावती साले

साका

८४-१२, १७९-१८

सालरी, सासनी गजी

सागाद

५५ ४ १०१-३०, १०२-१९

साका

साळिक

२७-६ ९ १९४-२, ३१२-७
१२९ १७

सागाळ (फारसी)

सालियो

काणक	१२९-१७	काणो
कापोती	१३६-१६	कावड
कासुक (कासुक ?)	१६० २८ १६१-१	काम करनार जोकर
कापटिक	३८-२६	रखवतो भिक्षुक, कापडी
कामण	७८-२, ३१५-२	कामण
कार्वाटिक	१९६-६, १०, १२,	कवाडी कठियारो
कावडि	१३६-१२, १५	कावड
कावडिका	१६-४	(?)
काहलिक	६८-३	(?)
काविक	१०७-६	कसारा
कासारा	१९०-१	(स कासकार मा कसार)
कास्यताळ	५२ २१	कसार, कासाजोड
करतार	३४७-३	करतार सृष्टिकर्ता
कुडुमपत्रिका	१९१-१७	ककोत्री
कुतप	१ -८	कूडलु
कुवाडी	२३६-१५	कोदाळी
कुवडुळा	४५-२६	ओ नामनो अक देवी
कुहासिका	२३६-१५	कुवाडी
कुडु ट	११-११	कुकडो
कुविन्द	१३७-५, ७, ८	साळवी
कुहेडा	५४-३०	कोयडा
कूट	४-९, १०६-१२, २४६-२, ३२३ ११	कूडु', खोडु
कूप	१९२-२	(तेखनो) कूपो, कूडलु
कूपिका	३५-५	कूपी
कूपिक	१४-२२	कूडलु अचकरार (?)
कूपवाहक	३७-१९	कूवामाथीपाणी काढी खेती
केळथ	५४-३२	करनार (?)
कोकिल	२९८-५, ६	केळवतु
कोत्यळक	२७८-८	अक कोळीनु विशेष नाम
काथळ	१०८-२९ २०९-१	(कोळीनी अक जात)
		कोथळो
		कोथळो

कोरउट्टिका (? कुट्टिका ?)

(सूत्र कोरउट्टिका ३१०-१५)

कोकडी

(सूत्रनी कोकडी)

कोरकवख	३१६-१८
कोरणिकार	२४०-१८
कोळ	२५-२
कोळिक	५६-१५
कोष्ठिका	२०६-१४
कौटु बिक	३०-५, १६६-२१
कौसु'भिका	२३६-१२

कोरु' कपडु'

कोरणी कोरवावाळो

कोळ, जवरो ऊदर

वणकर

फोठी

कणबी

कसु बी वखनो टूकडो (?)

(बळदने शींगडे बांधवानो)

पगलु'

ऊट

वेचवानी वस्तु

खारी

खीचडो

खीचडी

दूधनी पूरी (?)

बिद्याधर

खजवाळवु'

खडी

खडखडाट

खडो

खाण

खरहवु'

खुरासान (फारसी)

(?)

खळखळ भवाज साथे

खळ

खालु' (स० खाद, प्रा खाजे)

खाइ

खाल

कम	१७१-८
कमेळक	३२८-२८, ३२९-४
कथाणक	९६-१३
क्षारा	१२-६
क्षिप्रघट	२९८-२७
क्षिप्रचटिका	३०-१०
क्षीरपूपिका	१६६-३
खग	८२-२५, २७
खवज्	९८-१७
खटिका	२५१-६
खडू खड शब्द	९४-२
खडी	१२९-१
खनिः	३५-११
खगण्ट	३९-१३, १०७-९
खरशान	४०-२७
खरशाण	४० २८
खरसाणी वणिक्	४-१६, २२, २३
खलखलम्	२८३-२२
खलि	३९-१३
खा	५० ३, ६
खातिका	३४९-१८
खाल (पु०)	२८३-२२

(नगरखाळ	१५ २३, २४	नगरनी खाळ)
खासरक	३१६-२२	खासहु
खिन्न	५० २७	बिट भडवो
खिराहिलिक (थिराहिलिक)	२७१-२५	कोलसा (१)
खिलिका	२०२ ६	खोली
खुडारक	२९८ १०	खोखारो
खुण्टक	८५-२०	ळपाड (१)
		(नट बिट थने खु टक ओवा सदभर्मा)
खेड्	३० ५ ५१-७ २०६-७	खेडवु (खेतर), हांकवु (गाड)
खेल्	५४ २२	खेळवु रमडु
गजवेळी	५५-१०	गजवेळ
गडुरिका	७३-१३	गाडर
गदीयानक	१३० १९ १६१-६	गदियाणो
गळटुम्पक	१६१-१७	गळाट्ट पो
गळभो	२०४-१७, १८	गळामां पद्देरबानी सेर के माळ
गळ	३४१-७	गाळ
गाळिक	१२९-८ ९	गांठा वासफोडो
गाळिक	१४७ २७	गांछण
गाव्ह	२०४, १०-१५	गधेडो (स गदम, प्रा गव्ह)
गिरिनार	४-५	गिरनार (स-गिरिनगर)
गुळ्छनक	३१४-१२	गुळ्छं
गुमिगुह	२७-२२	कारागुह (सर०-जू० गुज० 'गोविहर')
गुनी	१५५-२२	गुफा
गुडर	४९ १	तधू (उपजावेळु सत्कृत गुरूदर" पण अन्यत्र मळे छे)
गुहळी	१८२ ९ ३५१ ४	गहुळी सुसोभन माटे फूळ
गुहळिका	१८४-१७ ३५१-३०	ळिपण बगोरेथी पाडेळी भात रगाळी
गुहालिक	३१७-२१ २४	
गुहळिका	१४१ १४ १५, १४७ ११ १७७ १०	} गरोळी

गोमाणि	२०६-१३, ३२	}	गमाण
गोमाणिका	२०६-१५		गोदावरी नदी (प्रा. गोला)
गोलानदी	१८५-१०		महीपति, राजा
गोस्वामिन्	३-२७		घोर, कन्नर (फारसी)
गोहरि	३४७-५		भोजन वगैरेथी करातुं स्वागत
गौरव	१७०-२३		घेलुं
प्रथिल	२१-१७, ५४-३, ७७ २५, २०९-२		गांठडो, पैसानी गांठडी
प्रन्धि	५७-१२		घराणे मूंक्युं
प्रहणः मुक्तम्	३९-२७, ४०-८		गरास
प्रास	६२-२४		घेलाषणु
प्रैथिल्यं	७८-१		घडवु
घट्	८८-१३		घडवु ते
घटन	२४१-४		घडनार
घटक	२४१-५		घणु
घन	२८-२२		घटी
घरटिका	२१४-२७		घूघरा
घर्घर	२३६-११		घसमसाट
घसमसाट	८९-४		घांची
घाञ्जिक	१३९-१६, १९२-३		घाचण
घाञ्जिका	९६-२९, ९७-४, १६९-४		घाणी
घाणिका	१३९-१७		अे नामनो अेक छन्द
घाँघणी	२५६-१०		घेवर
घृतवर	१६६-३		घोडो
घोटक	५३-८		घोडी
घोटिका	१९७-१३, १४, १७०-९		अेक प्रकारनां बडां
घोलवटक	१४१-२१		चडवु
चट्	६-१०		हाथे चड्यो, हाथ आन्वो
चटितः	४४-२९		चड (अने) उत्तर (आज्ञार्थ)
चट उन्नर	१६३-१		
चटक	}		
चटिका		३३०-२२, २३	चकलो-चकली
चटी	१५९-१३		चकली
चटक	२१८-५		चटको

चटुक	३२२-८	}	चाइषो
चट्ट	३२२-६ २२		चणचणाट
चट्टक	३२२-२१		चोरी (उग्ननी)
चणचणिका	३४६ ८		चाँदी माथामा के शरीरे
चतुरिका	२७८ ८		पहलु नातु चातु
चविका	८१-८ ३२४-१ २, ५	}	चवरषो वितान
चत्रिका	३३८-१९, २१-२३		चमत्कार धामषो चोकतु
चद्रोदय	३४८-२३		चांपतु
चमनू क	२ १९ २१		चीमडु
चम्पू	२७-१५ १०२ ४		चोला
चमटिक	३१-१५ }		चाखडी
चमट	६१ ५ }		चाळी
चदळ	२०६ १ ५		चार (डोरनी)
चारदिका	३९-२६ ४० ४		चाळपी
चाडिका	१०२ १७		चकचकतु
चारि	७६-१२ १३० , २०१-१३		कोचह, चीखळ
चाळनी	३४ ५		चितारो
चारिनी	२२० ९		(सर० हिन्दी 'चितेरा')
चिकचिकायू	२६२-२		जुषो 'चमटिक
चिभिल्ल	२८३ २३		चूकी
चित्रकर	२० २१ २०		चाकळण, वे सोढा चाळो
चिमट	६१ ५ ३२३ ९		आचळो सर्प
चुकिता	१६१ १९		चोट, मुका ढडे प्रहार (?)
चुकाळटा	२३३-४ ५ ६		चण
चुटुक	१४१ २४		चूटतु
चुणि	८२ १६ ३३१-२७		चूखो
चुण्टू	१५२-६		चूरसु
चुल्लक	३२ २५ }		
चुल्हक	९२-६७ }		
चूरिस	३२१ ५ १७		

वेङ्गक	१४-२ ५ २७१-२१
वेङ्गक-पल्लु	१२२-१७
मुलावेङ्गक	१६५-२१
बोझ	१४२-१
बोपड	३२०, १२-१४-१५
चैत्रयष्टि	१५८-१२, २११-२४
छगण	२२८-१४
छत्रिका	६-२०, १२-३, १६९ ३, २०७-१,
छन्नम्	३२१-१४
छन्वा	६२-७, २९०-२, ३२८-२
छार	१४५-९
छारपुञ्ज	१०१, १३-१४
छिका	११४-२
छिक्का	६७-१५
छिम्पिका	४९, २१-२३
छुट्	२७-११, २९-१४, १६६-२३
	३५१-३१
छोतरक	छोतरुं आम्रछोत्तरकं १७१-२३
छोत्तरक	५५-३७
छोति	३१६-२०-२२,
जड वखं	२०२-७
जडित	२७४-२९
जन्मपत्री	९६-२७
जम्पाण	३५-२५
जाळि	२-१, ३-१२, २०६-१०
जिम्	१०२-५
जी-जी कृ	१०२-१९
जुहार	२०४-१७
जेमन	११६-२९
जेमनवार	२०६, ६-१४
जोत्कार	३-२२
जोत्कारं कृ	१९-३, ४, २५-२०
ह्र	

वेलो
त्राजवानुं पल्लुं
चोक्खुं
चोपद्धुं
मूरख, गमार
छाण, १६९-३ छाणुं
छत्री
छालुं छालुं
छाव
राख
राखनो ढगलो
छीक
छीपण (कपडा पर छापकाम करनारी स्त्री)
छूटवुं
केरीनुं छोतरुं
छूताछूत, आमहछेत
जाडुं कपडुं
जडेलुं
जनमोतगी
ठांठडी
पीलुडीनुं जाळुं
जमवुं
'जी जी' करवुं
जुहार, वदन
जमवुं ते
जमणवार
नमस्कार, जय जय
नमस्कार करवा
ज्ञानी

व्योतिष्कक	१७१-३०	१७२-१	ओशी
झगझगायू	१५८-९		झगमगवु
झगरक	४ २१		झगडो
			(सिद्धहेम ८-४-४२ उपरती
झम्पा	१२९-२५		टोकामा शकट'अव'रूपे आपेडोडे)
झर	२- ६		फूदफो
झरु	१७१-२४		झरवु
झरु	२०२ ९		जळवु वाह वयो
झोिका	१४ ७		शूरवु
डडुक	४, ६-११		झोळी
			सिको (सरसाधो गुज० टको'
टाळि	१०७, २-३-८		व टाका', स टकशाळा)
टीड	३६-२९		टाळ
टुम्पक	१६१-१७		वीड (वेइय 'वेडु')
टोकरक			(गळा)द्व पो
वझगेकरक	१३८-२४		टोपळो (हिन्दी टोकरा')
टोहर	४५-२५ ३५०-२३		वासनो टोपलो
टोप	२५७ १-२		तोडो
टोपिका	२ १२-१४		अक प्रकारनु शिरत्राण टोप
टोहन	११ -१		टोपी
			टोवु ते, पक्षीजोने टोयो करीने
ठीकरी	२३०-२२		चडाडधा
ठुणठक			ठीकरी
वृक्षठुणठक	५०-१०		रूठु
डाकिन	२०६-२२		झाडनु रूठु
डोडत्कर	२०८ ९		डाकणो
डड	१४५ १९-२२		डोडरो
डाळ	७७ १२		डळवु
डाळन	१५८ ८ २३६-११		डाळवु
डकन	४ ८		डाळवु ते
डंकनिका	३५०-४		डांकवु ते
डीडी	२ २२		डांकणी
			दिज्ञा

ढेह	२५-२६, १०९, २८-२९ १६५-१९, २५०-२८	ढेह
ढोल	१०१-१	ढोळवुं
तटी	२८-१	तोफानी नदी, दुस्तटी,
तडफडायमान	२७१-४	तडफडतुं
तनुगमनिका	२३३-२९	जमीन पर घहेता चरसादना
तमि	२९९-२	पाणीनो नानो प्रवाह
तमलगक (?)	३-९	चित्ता, पंचात
लंगक (?)	३-१०	(प्रा० तत्ति, जू. गुज ताति)
तम्बोल	२९-२३	'तमंग' के 'तवग' नामनो
तर्णक	३६-१७	फिल्लानो बूरज जेवो भाग (?)
तलहट्टिका	१९०-२	तंबोल (सं. ताम्बूळ)
तळिकातोरणबन्धन	२००-१७	वाळहो
ताजनक	३४६-४	तळेटी
तुदाटिका	११२-८	तळियां तोरण बंधवां
तुरी	२२४-४	ताजणी, चाबुक
तुरळी	११६, ८-९-१३-१५-१६	तगोटी (नानो तंबू)
प्रपू	१३०-१९	वणकरवुं वणवानुं ओक साधन
प्रपुसी	१०७ ४	(वेश्यं थूगीं 'तूरी')
घण्टक	२१०-२७	तुलशी
घघरक	१६२-१४, २९५-४	फ्लाई
घघरिका	९६ २	फाफडी
घारिह्रत्व	१८६-३१	फेडो, मार्ग, पगदंडो
घानार	३-२१	घोरो
घीपवर्तिक	८८-७	घोरी
घुर्गा	१७२, १४-१६ २००-२५, ३१२-३	दळदर, दळदरीपणुं
घेषगुह	२ २८	अंक सिधो
घट	७०-२६	दीवेतियो
घटां	३१२-१६	समळा
घाटी	७३-२३, ८३-३	देरू
घीरा	६७-१०, २१३-१८	धरो (स. हद)
		धडी, वजनवुं ओक माप
		धाड
		धार (खो.), धीरज

धुरि	४४-२६ १६५-२६
धूरिधावक	२३९-७
धोरणा	१००-१०
धीतक	१६२-२२
धीतिक	१७, १५-१६ ११९-४, ३४६-१
ध्रुवक	२९८-१५
नक	१५२ ८
नवडाकारेण	१० १४
नाटक	५३-२४
नाणावटी	१९१ २ १०
नात्रक	२२-७ १३४ ७, १३५-१४
निदन	३०-५
निर्घाट	७०-२
निम्नेणी	२४६-८
निघरणी	२४६-९
नेत्रक	१४३-१३
नीवित्त	२४३ १७-२९
पक्वान्न	८-११
पटकुटी	४९-१
पटह	३४ ६
पट्टकः	५३ २२, १६७-२३
पट्टकूळ	३५-१४ ५५-२१
पट्टयज्ञ	२१६ ५
पण	२४६ ४
पतद्रुमह	२ १
परिमेत	२०० ५
परिधाम्	४ २४
परिवारित	२११-२७
पपद्	२-५
पाखण्डी	३२-१४
पानीयहारिका	२-१७, १६८ १०-१२ } २१० २६-२७ } २९-२०, २१९ ८
पापधि	

सौधी आगळ, सौधी पहेळा
(सर गुज परधी)
धूळधोवो
खतत धारा
१
घोवियु
धूळको घुवाको
नाक
नवडाना आकारे
नृत्य
नाणावटी
नातरु सगार्इसम्बन्ध
नीदण करवी से (स निर्न्धी)
काढी मूकधु
नीसरणी
घोवी
बहाणवटी
पक्वान मिष्टान्न
तधु
पहो, धोषणा करवानो ढोळ
पाटो
पटोळु
पटेळ
पण प्रतिज्ञा
पात्र चासण
परणेतार
पहरामणी करवी
परवारधु
परिधद्
पाखण्डी, ढोंगी घमधी छेतरनारो
पानीयहारी
पाणियारी, पनीहारी
शिंकार

पार्श्व	१-१२, ३-१८ ४, ११-१९	पासे
अेकस्मिन् पार्श्व	२-२४	अेक बाजु
पालनक	१६९-१५	पारणुं
		(बालकने सुवाढवातुं)
पित्तल	१५८, ४-६	पित्तल
पिप्पल	१६६, ७-८-९	पीपळो
पिष्पलवृक्ष	८३-२४	पीपळानुं झाड
पिष्पलाद्	२९-३०	पिष्पलाद् (विशेष नाम)
पीठक	१९२-२	पीठुं
पूजारक	३४६-२०	पुजारो
पूळक	१४७-१८, २९९-५	पूळो
पृष्टि }	८६-५, १००-१४, २१५-१६	पीठ
पृष्टि }	४२-२	
पृष्ठवाह	९३-८	बळद
पेटा	८४, २३-२४, १३४-९	पेटी
पेटिका	५५-१९	
पोतिका	३३९-२०	पोतडी
पोसि पोसि	९१, ७-१३	गाड्डु हांकवानो शब्द (सर० पोइस पोइस)
पोलत्व	७८-५	पोल
पोटलिक	१४-२२	पोटलुं चपाढनारो, पोटलियो
पोट्टक	३४३-९	पोटलुं
पौषधशाला	१८४-२४	पोशाळ (चपाश्रय)
प्रगे	४७-६	चहेली सवारे, पडो फाटतां, (जू० गुज० 'प्रहि')
प्रति (स्त्री.)	१९३, २५-२६, २०३-२१	हस्तलिखित प्रत
प्रतिकार	५५-१०	पडियार, म्यान
प्रमाहि भूप	५५, १६-२०	परमर्दी राजा
प्रमिला	३२ २२	निद्रा
प्रस्नर	५-२४ ३४०-२	पथरो
प्राघूणक	३२२-८	परोगो, अतिथि
प्रातिवेडिमक	१२९ १०	पाडोशी
प्राध्वरमार्ग	२१४-१३	पाधरो रस्तो
फालक		आटी

सूत्रकालक

२००-१८

कुल्लक

२६ १९-२० २३-२४

फैलकार

६१-१०

फेर

२५३-१०

बजरिका }

१०९-२८

बजरा }

१०९ २९ ११०-१ }

धातलक

५३ १४ ३०

बाँठ

१८६-३

बाहिरलो

११४ ३०-३१

बाह्याली

२४७ २०

बिलाठिका

१३९ १८-१९

बीटक

४८ २६-२७-२९ }
९५-११ २०९ १६-१७ }

बीबी

१८२ १३

गुस

२७४-२०

वेडी

२३३-३०

बोकड

१४७, १८-१९-२०-२१

घुण्ट

२७१ ३

अहू

२८८-१९

महु

५०-२७ १६६-२१

महु

६८-२६

मण

२५ २० २०३-१८

मणहन

६८ २२

मरटक }

१७८ २५-२७, २५९-४ ३५१-२१ }

मरटक }

१७८-२६

मलायित

२६४ ३

मलकवर

२३४ २५

मलिका

८३ १० १३

माण्डागार

२०८ ४

भाभी

सूतरनी आंटी

(सर० 'फाळको')

फुडु

फु फवाटो

फेरवडु

बाजरी

बावळ

बाठियो, बासन

बहारनो

घोडाने खेलाववानो माग

(जू० गुण० बाह्याली 'बाहि
याली' पण मळे छे)

बिलाही

(पानसु) बीडुं

बीबी (फारखी)

भूसु, फोवरां

होदी

बोकडो

दंडु ठोंडु

बूडु

भाट

भरसु युद्धमां जेक बीजा

साये भरसु

अणसु

मांखण, युद्ध (प्राकृत)

भरलो (शीष सासु के पुजारी

माटे कुत्ताबाधक सत्ता)

भळाव्यु

मिस्को

धमण

मधर्महार

भाभी

सांख्यिक

भारवट्ट	१६५-१८, २७
भारिका	२७९-३, ३५१-३०
भिक्षुपात्री	३१४-२५
भूतः	८९-२१
भूतस्थानक	२-२५
भ्रातृज	२-२७
भस्त्रिका	१०२-१९
भस्त्ररी	८३-५
भठवासनिका	३०६ १५-१६
भठवाशिका	१६५-२२
भठी	१६५-२८ } १६७-१५
भट्ट	२३२-११
भट्टि	२५१-१०
भटी	७१, १६-१७ }
भण्ड	३-२, ६-८
भस	२११, १२-१३
भस्त्रबन्ध	१०९, २-४ }
भस्त्रबन्धक	३३०-७ }
भवन	६, ९-११-१२-१३, १७६-१५
भग्ये	३-१९, ६-२०
भन्द	१०२-१४
भर्कोटक	३१८-२५
भसीत	२-२३, ३४६-२८
भसीतिका	२, २३-२४ }
भहालुभाग	११-१३
भालिक	३०५, १३-१६
भालिका	२०३-२८
भालिक	१४०-६, ३०४, १९-२०
भान	१३२-१
भानक	३१-४, ८५-१२, २९८-२८
भाम, भामक	२०६ ६
भार्ग	१७-१७

'डोली' अटके के टेड, चांदाक
(सं० भग्ना)

भारवट्टियो, पाटडो.
भारी
भुटाक भीछोनुं धाडुं
भुत, भूर्ति (फारसी)
भैवस्थान
भश्रीजी
भांची
(कूकडानी) भांजर
भठवासिनी
भडी
भट्टुं
भटी
(सं० भटिका)
भांडवुं, गोठवुं
भातो
भाडी
भाण (प्रा. भयण, सं. भवन)
भां
भांदो, दण्ण
भाकोडो
भाशीद (अरबी)
भहालुभाव
भाडी
भर्णमाला, भाटुका
भाडी
भानता राखवी
भाणुं
भामो
भांगुं

माहक	३२७ ३०, ३३०-२३	माओ
माहिक	६६, १२-१३	माओ
माहिका	६६, १२-१३	माळण
माहिकजो	११४-३०	माहाजो, अंदरनो
मिळ	१२-६	(ने) मळबु (भाप्त ववु अेना अथमा)
मिष्ट	२३९-१३	मीठु
मीणाकाराः	१८९-३१	मीनाकारी करनारा
मीर	१४३-१५	सरदार (फारसी)
मुकदवर्धननृपा	२७९-७	मोढवधा राजा
		(जू० गुज० 'मळडाधा')
मुक्क	४२-११	मूकेळु
मुत्कळ	५-१० ८२-२७	
	१६३ १४, २१८-२१	मोकळं छूटं
मुद्गळ	४०-२७	मोगळ (तुर्की)
मुळाण	२ १७-१८-२०, ३४६-१५, ३४७-६	मुळा (अरबी)
मुळाणक }	२-१३	
मुसळमान	३४७ ३	मुसळमान (फारसी)
मुष्टि	५५, ८-३०	मूठ
मूडक	४५-९	मूठो, सो मण
मूडक	६, ३१-३३-३४ १९० २३ }	माटी
मूत्तना	५०-१३ २७४-२०	मीठी
मूथा	३ १४	मेळ
मेळ	११३-६	मोषी
मोषिक	१६६, १४-३०	मरळवु (हिं मोहना)
मोट	१५२-८	मोटाद, मोटम
मोटिम	१५२-२	माळीमार
मैतिक	१४०, ९-१३-१४	बहाण (प्रा जाणवच)
थानपात्र	५-२२	जोहायेजो अरिद
युज्	२५-२०	जुवार
युगधरी	२८-३०, २९-१, ३१८-१९	यूसरी
युगधरी	२०० २५	राखणु
रक्ष	३१-२०, ४१-३	रखबाळ
रक्षपाळ	२२३ ३	राख
रक्षा	१ ७ १२-१३	

रट्	४२-२३, १३४-१६
रन्धनी	१२-३
रवारिक	९२-१२
रवषा	२४५, १७-१८, २७१, २१-३२
रळ्	१११-२६, २१२-९
रसवती	८-१२, १६६-४-५-१८-१९
रासळ	५४-२९
राजमाटिका	७१-२४, २८०-८
राटि	३२४-२०
राटि	२९८, २३-२८
राणिमा	२३४-२६
राव	८५-३०
रिख्	१६९-१५
रिळ्ळः	२३, १-२-३
रीरी	३५१-८
रुत	७४-२८, २०८, २९-३० २०९-१, २४३-२७, २७८-८
रोकव	२४३-६
रोक्यद्रळ्व	७२-२६
रे	४७, ३-७-८
रीर	२८२-८
रक्ष्मी	४, ११-१५
रगू	३४४-२३, ३४८, २३-२६
रगन	३४८, २३-२६
रगाप्	१०७-१२
रघुनीति	२०९-७
रपनभी	१८६-१७
रप्पनभी	२०६, १४-२०-२२
रहन	२४६-८
रहनक	१२९-२६, १६९-२५
रिप्सय	२८३-२३
रिम्ब	६-१३
रिळासुः	५०-५

रडवुं
रांधनारी, रांधण
रवारी, ऊंटनो रखवाळ
राव
रळवुं, कमावुं
रसोई
राजकुज, राजदरवार
राजा फरवा नीकळे ते, रथवाडी
राड, वूम
रगडो, कळह
राजत्व, राजपद
राव
रीखवुं
रीळ (सं. ऋष)
पित्तल
क कपास
रोकडुं
रोकडुं द्रव्य, रोकड
धन
भिखारी, निर्धन
धन
आग लागबी, सळ्ळावुं
आग लागी, सळ्ळयुं
लगावुं
लघुरांका
लापशी
लेणु
लहेणुं
लपसवुं
लीमडो (स. निम्ब)
लेषानी इच्छावाळो
('ला' = 'लेवु' 'लु' इच्छादर्शक वि०

कुट्ट	१३३-३
कुट्ट	१६४ ५
कीरुमा कीटुम्बिका	१९०-१
केसशाळा	६५ ५
केसशाळिक	६५-५
कोट्ट	४४ २८
कोमावक	३३६, १-६-८
कोहडिक	१६४ १५
कचपि	४-७
कणन	९६-२
कघुटी	३४ ११ २०७-२६
कनक	१२०-१३
कनकपुष्प	७४ २७
कन्वीळ	३४६ २९
कत्	७-३ ८८-३ १६४-१२
कर्मभंग	२४३ २३
कघट्ट	३ १९, ३ २६, ४ ६
कय	२-१३ २ २०, २-२९
कळ	५-७
कल	९७ २७
कलक	९७-२८
कसहिका	२६९ २२
कस्करिका	५ २२-२३-२४
कहिका	५४, २-७ २४३-५ २८१-२७
काटक	२ ० ११ १३
काठी	१०७, ४ ५
कारक	८-१२
कारके	५४ २९
काध	७० ९
काठीनाए	३५१ ६ ७

कूटतु
कूळयु
केनआ कणची
निशाळ
निशाळियो
छोटो
छोमछो, छोकरीनो नर
छोढानो सिधो (१);
छोछामां छोछी किम्मसनो सिधो
वज (वेइय 'वजणी' = कपास,
वे० ना० ६-८२, ७-३२)
वजतु ठे
पुत्रवधू
वजकर
वजतु कूळ
वटोळियो
वाटतु
वाट (मरी) पाडपी ठे
वयावधु ठे
(वीचो) ओडवचो ठे
साह उत्तम सरस
पाळु वळतु
वाळ
वपामव (स वसति, आ वसहि)
वसारा (स वसकर)
वही
वाडो
वाडो, वणीचो
वारी
वारोमां वसवमां
वाघर
वेक इयंतद

बाह्यनिका	१४-७, २३-४, ९८-९-१०-११-१३, १६९-२२, १९६ १८, २३०, १५-१७, ३०६-१०	बांसळी (पिंछा राखवानी)
बाह्य	२८-२६, ९६-१६ १७२-२७, २४४-२०	छेवरवुं बहाण
बाहन	७३-२०	मोजडी
बाह्यनिका	६१-१५, ६२, २-३-६-१३-१६	(जू. गुज. 'वाहणी'. सं. उपानह- +इका, प्रा वाहणाओ)
वाहरो	८५-७, २०९-२३	बार, मदद, कुमक
बिगोप्	१२७-१७, २४५-१९, ३२६-२१	बगोवतु
बिचट्	२१५-३०	बखटवुं, छूटुं थवुं (हि. बिछटना)
बिचाले	८४-२८, १७७-१	बचाल, अषबच
बिडाल	१६५-२८	बटाल करवो, बटलाववुं
बिण्टनक	५५-२१	बीटणुं, वेष्टन, बीटेलुं बख
बिभ्याप्	५१-६, ३४८-२६	बुझाववुं
बितळ	८५-२२	बिलखुं, छोभीलुं
बिळगिख	२१५-४	बळगुं
बिशुष्का	२००-२१	बसुकी गथेली
बिम्बलप्रिय	२१५, २४-२६-२७-२९-३१	बीसलप्रिय नामनो द्रम्म
बिगतर	८४-८	भपको, आटोप (भाऊत 'बिळख')
बिहर्	६-२३, १०४-२७	
बिशोपक	४१४-१०, ३१६, १८-२२ ५०-१	बहोरवुं अ नामनो नानो सिळो (जू. गुज. वीसा. खर. अर्वाचीन प्रयोग "वीस वखा" "सो वखा") बहुं मोटु (हिं बढिया) बदर (तेमाथी गुज. वेराखळ) बीगते वेपार समळी, समळी सांढ, सांढ (सं. षण्ह.) शब (सं. शब.)
बुद्ध	४, १-६-४-७	
बेलाकूल	५-२१, १४८-५	
ब्यक्त्या	१६३-२३	
ब्यापार	२३८, ७-८	
शकृनिका	४५-२४, ३५०-२२	
शण्ह	५८-१ १४१-२	
शण्ह	१६-१०	
शत्र	२९७-४	

शाब्दबल	१२४-४ १०७-२६
शाब्दापति	१३६-२८
शिक्षय	३१३, ५-७
शिल्पकुट्टक	१५५-१५
शिक्षापट्टकः	५१-२६
शुद्धक	३१२-१
मुण्डलक	१३९-१६
शृगावः श्रेणी	४४-१७
शेर	३०-४
शोधि	१३८ १५
श्राद्ध	५ ६
श्राद्धी	३१४-१५
श्रीकरी	२३६-१३
श्वभ्र	७२ २८ ७३-१, ७५, ८-९
श्वभ्रपाव	७८-१४
षष्टितदुक्त	११-१५
शुषद्रम	३२८, १६-२४
सकालम्	३२-२३
सकाल	१४-२२
सकुल	२१७-१२
सम्जीक	३३-२२, ११५-१३, ३५०-८
सलक	२०-२९
सत्क	१०८-११
सन्दूरिक सप	३५० १९-२०
सधि (स्त्री)	३५० १
समञ्जिका	८०-२५, ८१, १५-१६-१७
समा (स्त्री)	४-२२
समेति	१०३-३
सम्भाळ्	१७-२४ २७३ २३
समुर्ख	२-१३, ६-१८
सरट	६८, १५ २२-२५-२८
सरह	
सरह	

सीको (स शाब्दबल)
साब्धी
शीखवतु
सहाट
सहाट
सू डलो
सू डलो
सगाळशा शेट
शेर
शुद्धि (मा सोदी)
मद्दालु जैन भाषक
भाषिका
अेक जावनी पाळखी
नरक
नरकमां पडतु
साठी चोखा
गळीरंग्या शियाळतु धरेतु
प्रभावक नाम
बहेतु
साकळं
साजु करतु
अंगुठो अने परेबी आंगळी
तु
औदूरियो साप
सधि
बाजनी मादा, इवेनिका
(सर०—गुज० समळी)
सम, सोगम
आवडे छे
संभाळतु
साजु
सरहो फाकीलो

सर्वावसर	५५-४	दिवाने आम
सहेलक	३४५, १०-११-१२	शेल्लो
साकेतनपुर	४७-२	साकेतपुर
झालुआ	१८५-१३	साथवो
झाधु	४-९	शाहुकार
झारा	६९-२६, ९२-२२, १०८, २०-२२, १३०-८	झार, झारसंभाळ
झिंदर	१९५, ९-१०	भदद
झिन्दूरिका खेपः	४५-२१	सीवरुं
झिमिसिमाथमान	२७१-४	सीदूरियो झाप
झीमाळ भूप	२५७-१२	समसमतुं (अप० झिमिसिम्)
झुकुमारिका	१०४-८	सीमाहियो राजा
झुखासन	५४-४	झीमाळा पासोना राज्यनो राजा
झुरझा	५३-१३	झुंवाळी
झुरजाण	२, ११-१५, ३, १-३	पाळखी
झुघरी	१५९-१३	झुरंग
झुचिक	१९२-३	झुळतान (अरची)
झेजवाळ	१८२-२१, २३६-१२	झुघरी
झेतिनका	८५-११	झइ, दरजी
झेर	८७ २३	झेक प्रकारनी पाळखी
झेरिका	६५-११	झेतिका, जेक माप
झेझहस्त	९६-१९	झेर
झेल्पहस्त	९६-२१ }	झेरी
झेवधि	४९-२५	दंडनायक
झेनी	१९१-६	(सं० शल्पहस्त, प्रा०-झेझहस्त अप०-गुज०-'शेलत')
झेन्धिक	९६-२७	खजानो, (सं० शेवधि)
झेत्यानघृत	२५५-८	झेनी (सं० सौवर्गिक, प्रा० झेवधि)
झेगु	४४-५	झेनियो
		थीनुं धी
		दांकुवुं

स्वामी	२६६ २५-२७ २६७, १-७	पाननो वाडवो सचकनार सेवक=वांगूळवाहक (जू गुज वइवाइत) ('स्वामी' 'वाडवा'ना अर्थना होव हे-जैमके 'वांगूळस्थगीपर' जहीं जेवा सेवक माडे बपरायो जागे से)
सचक (न)	२३, ४-६-७, ८५-१२ ११४-२६, १६८-१७ २४०, २४-२५	कदियु के बीजो कोई सिद्धो (१)
स्केट्	११-८, ८३ ४	फेबु'
स्वक	३२२ ७	सगु
इज्	५-१४, ६-१४	हाक मारीने, घमकाबीने फाबु'
इज	२४३ १७, २८, २९	इज, मकानी जात्रा (अरबी)
इडि (हिडि)	२०१-२५, २०२, १-३	हेड, पगमा अडावो लाकडानी जेक जातनी बेडी (शृंगला)
इद्	३२३-८	इगसु
इरीमजद्रीप	५-२२	होरमजनो टापु (फारसी)
इज् मज्	३०० १८	हाबु माबु
इझा (खी०)	३०० १७	हज
हाडि हाडि	२०२-१४	हड हड
हिण्ड्	१३८ ८	हीबु, ममबु
दिण्डोळा-खट्वा	२१५-९	हीडोळा खाट
इवित	१६८-८	इग्यो, मळत्याग कर्यो (सं इवित)

(१) संदिग्ध अर्थवाळा शब्दो

कपरिक	२५२-१८	ओक प्रकारनी गुप्त नोंघपत्रिका (राजशेखरना 'प्रबन्धकोश'मा १०, २७-२८मा "कपरिका" अने २४, १९-२०, २५-२६, २५, १-२ मा "कपलिका" छे)
प्रथिं कृ	२०५-२५	शोक्य चपर ते नडे नहीं ते माटे नवी पत्नी तरफथी गाठ बांधवी (सरखावो 'प्रबन्धचिन्तामणि' १०४-२९, १०५-४)
ग्रामहट्टकः चुरहक- तक-चुरहक छलि	१७, २३-२४ २१४-१७ ५०-१३	ग्रामनो मुखी (?) मोरियो छाशनी घडो, के मोरियो (?) 'छलि' छाल (?) ("छलिछन्नद्रुम इव") अडकावतु', स्पर्श कराववो. (०सर प्रा. "छिच्छ" = स्पृष्ट.)] (सर्पने मारवा माटेना औषधि-प्रयोगना संवधमा 'जिह्वयाल्लिक' उपायनी बात छे)
छीत्कारय्	२७४-१०	टोपी (?)
जिह्वयाल्लिक (?)	२२१-२०	(चरसादना जलप्रवाहमा नानो बालक कागळ बगोरेनी जे होडी सरावे ते माटे "टुपरिका" प्रवाहमा वहेती मूकवानी बात छे.)
टुपरिका	२३३-२९	टोपी (?)
त्राहिक	१७७, २०-२१-२४-२५	(चरसादना जलप्रवाहमा नानो बालक कागळ बगोरेनी जे होडी सरावे ते माटे "टुपरिका" प्रवाहमा वहेती मूकवानी बात छे.)
वण्डालक	५९, १४-२०-२१	रोपो (?) (मखिण्डत्राहिकानि=मजीठना रोपो ?) सोनीनी ओक बात (?)

દશાષ્ટક	૩૮, ૭-૮	પ્રહાર કરવો કે ધૂ કોને અપ- માન કરવું (?) (અપમાન કરવા માટે માથા ઉપર “દશા ષ્ટક” કર્યાની વાત છે)
નિષ્ઠારક	૧૧૭-૧૬	ઘરનો એક માગ (?) (કુશીલ શ્રી ઘરમાં નિષ્ઠારક માં જતાં પણ બીજાં ધ્યારે નદીના કુળા સ્ત્રીપરા પણ જાણે એવી વાત છે)
પતીધાનકા' પતીધાનકા	૨૪૦, ૨૩-૨૫ } ૨૭૨, ૧-૭ }	જેમનો જમીનમાં માગ છે કે જમીન કે મંદિર ઉપર પરપરા ગત મોગવટાનો હક છે તેઓ (એક સદ્મમાં જમીન ઉપરના હકની વાત છે વીજામાં મંદિર ઉપરના હકની)
પદક પયવસાપ (કે 'પયવસાય')	૨૪૭-૨૫ (૧) ૨૮-૧૧, ૧૧૨-૭	ઢાકડીને 'પદકવૃતા' કહી છે જેમ તેમ કરીને સમજાવવું [એક સદ્મમાં પિતાને પરાળે અમજાવી અવનકાણુ ગાહુ મરીને વેપાર માટે પરદેશ જવાની વાત છે અન્યત્ર પતિ સામુ- સસરા અને માત્ર-પિતાને ગમે તેમ સમજાવીને પતિની સાથે પરદેશ જવાની વાત છે 'પુરાતન પ્રવચ્ચ સમ્રહ" ૮૨, ૨૦-૨૧ માં પણ જેનું ઘર ઢાકી ગયું છે તેને હોકોએ સમજાવી ઢીધાની વાત છે સહિસરા અને પરીક્ષ વચ વસ્યાપ' હોવાનું સૂચવે છે તે મૂઠ્ઠી દૃષ્ટિએ કદાપિ વિચારવા જેનું, પણ જોષ્ટળી અહીં પણ પયવસાય' છે]

પહ્લયન } પલ્લયન }	૧૪૫, ૧૦-૧૧	વારદાન (?) (સોનું ભરેલી ગુણ ખાલી કરીને વાકીના ચાર-દાનને "સ્વર્ણપહ્લયન" કહ્યું છે)
પાદશીર્ષિક	૨૭૪-૧૦, ૩૪૬-૧	પગના મોજાં કે પગે પહેરવાનું કોઈ વસ્ત્રવિશેષ (?) (એક સ્થલે પરાજિતને 'પાદશીર્ષિકા' થી સ્પર્શ કરીને માનભંગ કર્યાની વાત છે. અન્યત્ર પગરસાં માગ્યા પછી 'પાદશીર્ષિકા' માગ્યાની વાત છે)
પ્રક્ષાલન	૩૪૨-૧૬	(નલ) કાપવા (?) (નાપિત શેઠાળીના "નલપ્રક્ષાલન" માટે આવ્યાની વાત છે.)
પ્રથમાલ્લિકા	૧૦૪-૯	પહેલું ભોજન કે સવારનો નાસ્તો (?) (વિવાહમાં વાઠ-કોને સવારમાં સુવાઠોની 'પ્રથમાલ્લિકા' આપ્યાની વાત છે)
પ્રશ્નિકા શિક્ષિકા	૧૭૮-૨ } ૧૭૮-૬ }	જૈનસાધુનું એક ઉપકરણ (પ્રાતિલેખના કરતી વેઠા 'પ્રશ્નિકા' સ્તારવાની અને સ્વર 'શિક્ષિકા' સ્વાઈ જવાની વાત છે)
વાલિક	૧૬૭-૧૫	વાલિકા (?) (યોગિએ 'વાલિક' સ્ત્રી સ્થાપ્યાની વાત છે.)
વૂષી	૨૦૪, ૧૦-૧૫	અહતુ, મૂર્લ [પોતાના ગરીબ માઈઓથી લાજતી શ્રીમત વહેન તેમને 'ગાદહ' = ગધેલો અને 'વૂષી' એવા નામે ઓઢસાવે છે.]
મૂતેલ	૩૪૬-૨૯, ૩૪૭-૧	મૂતિશો વંટોલ (?) (વંટોલને 'મૂતેલ' કહ્યો છે)
મદિગિમ પર્વ મદિગિકાદય પર્વ }	૧૯, ૧૩-૧૪ ૨૭૨-૨	દેવીપૂજા માટેનું આસો સુદ નોમ સુધીનું પઠ, નવરાત્ર.

रत्नलायी	१४, १२-१६, १५, १२-१४	(योगीनी सिद्धि बुद्धि नामनी शिष्याओंने "रत्नलायी" कही छे)
ढोष्टिक	१४२-२०	अक नानो सिद्धो (प्र० को १७ २६ मा पना आ शब्द अने बात छे साढेसरा अने ठाकर ते 'छोहडिया"नु संस्कृती रूप होवानु सूचने छे)
वतु छक वतु छक वतु छक	४४, ५-० ८० ६ १२५-२६ }	नानो गोळ घाटको (?) (८७-६ मा कानमा पाणी भरेलु 'वतु छक' सूकवानो बात छे १२५-२६ मा तैठ भरेलु 'वतु छक' हई जता तेमांयी लेटना टीपां पढयानी बात छे ४४-५ मा सोपारी केवडा आकारनी छपर 'वतु छक' हाकवानो बात छे आ छपरगत प्र० को० मा घो भरेटा 'वतु छक'नो निर्देश छे)
बलयमुख	१०९, ९-१०-२०	लाय (?) [माछलां मारे बलय मुख' माछ्या ? अने तेने लोडीने ते बहार नीवळी गयानी बात छे]
विचणी	२४० २५	(?) [हाफडीने 'पदकपूता' अने 'विचणीमया' कही छे]
शकराखड	५४-२७	बीजोड (?)
शबरी	१४२-२५	साधुने बहोरायवानी कोई लाय वस्तु (?)
शिकिका	१०८-९	जुओ०- अशिकिका'
शृंगारिकोटिकाडी	४९-८	करोडनी किंमतनी शृंगारिको साडी (प्र० चि० ८१ १२-१३ पुरा प्र० ४०-२ ४६-२८)

સંષારક	૨૩૩-૧૦	સ્વાલ્કૂવો (?) [ગુરસે થઈને પુત્રને અશુચિ સંષારકમાં નાખ્યાની અને તેમાંથી કાઢીને પાળીથી નવરાભ્યાની વાત છે પ્ર૦ વિ. ૩૪, ૨૦-૨૧ માં માઘ પંદિતની સમૃદ્ધિ વર્ણવતાં તેના 'સંષારક'નું ભૂમિતલ કાચનું હોવાનું જણાવ્યું છે]
સમારિત	૧૬૬-૧૦	પલાટેલુ' (?) ('અસમારિત' શબ્દને છેતરમાં છેડવા માટે હાંકવાની વાત છે)
સહોલિક (પું) સ્ફરક	૧૬૯, ૪-૮ ૧૩૨-૧	(તેલનો) કૂંપો ? (?) લૂટારાઓ સ્ત્રીને સપાઠી ગયા તેને છોઢાવવા ચારસો સ્ફરક વાળિયાએ માન્યાની વાત છે 'સ્પર્ધક' ને બદલે દર્શો]
સવ	૩૪૭-૨૨	હાથ

(૩) કેટલાક નોંધપાત્ર પ્રયોગો

વ્યાકરણ દ્રષ્ટિએ પ્રવચનોની ભાષાની કેટલીક શબ્દો અત્યંત સુવિદિત છે. પરોક્ષ મૂતકાલના રૂપોનો પ્રચુર પ્રયોગ; 'કહયુ' વિગેરે માટે 'જગી' વગેરે; 'બોલ્યો' માટે 'અવગ', 'બોલે છે' વગેરે માટે 'જલ્પ' ના રૂપો; 'હેલુ' માટે 'હા'; 'વિચારવું' માટે 'ધ્યૈ', 'હાગવું' માટે 'હગ', 'મૂકવું' માટે 'મુચ્'; 'કાઢવું' માટે 'કર્ષ', પ્રેરણાર્થ પ્રત્યય 'આપ્'નો વ્યાપક વપરાશ ('પ્રવચ્ન પશ્ચશતી'માં 'કયાપ્' 'કષ્ટાપ્' 'ષ્ટાપ્' 'હોટાપ્'—એકવાર તો સીધું ગુજરાતી 'હોઢવ્' 'મઢાપ્' 'મુત્કહાપ્' વગેરે)

ગુજરાતી વગેરેના સંયુક્ત ક્રિયારૂપોનું પ્રતિવિંબ જોમકે 'ગચ્છજ્ઞસ્મિ' ૧૭૮-૨૭ 'જાહં હુ', 'જ્ઞસ્મિ' ૧૭૪-૨૯ 'બોલુ હુ', 'ગચ્છજ્ઞસ્મિ' ૧૧૬-૨૮, 'નયજ્ઞસ્મિ' ૪૨૦-૭ 'ક્રિયમાણોઽસ્મિ' ૧૭-૧૦, 'પ્રોચ્યમાનમસ્મિ' ૧૬૬-૨૬, 'સ્થાપ્યમાનાસ્મિ' ૧૬૭-૧૧, 'વમન્નમૂત્' ૮૧-૨૮, 'નમન્નમૂત્' ૧૦૨-૨ વગેરે.

क्रियारूपो परस्वे आबी केटलीक उपर उपरनी बिगतो नोंधी शक्या नामिक बिभक्तिना प्रयोगोभा पण गत्यय सप्तमी ('समीपे गत्' 'ग्रामे गत्' वगैरे), चतुर्थी माटे षष्ठी ('सुरत्राणस्य प्रोक्तं' वगैरे) पंचमान बढे सप्तमी ('कश्मिन् पुरद्वारे निस्सरामि') ३०-६-७, 'मभ्ये', 'पार्श्वे', 'पश्चात्', 'अग्ने' उपरि, स्थित' वगैरेनो अनुग तरीके प्रयोग, 'बद्धिगमनाद् अनु 'देवतापार्श्वीत् स्थापयामास' जेवामा गुजरातीना बिभक्तिसम्बन्धोतु प्रतिबिम्ब वगैरेनो निदर्श करी शक्या आवनामिक रूपने लघुतावाचक क' प्रत्यय छागीने बयेलु मयका' (=मया ३-२३) जूना समबना आधा अनेक रूपोनु अेकमात्र अवरोध छे आ बधा करता वधु नोंवपात्र छे केटकाक गुजरातीमांकी रचकेळा रुदिप्रयोगो तेमा 'पठ्ठु' 'कागु' 'काडु' 'बडु' 'माडु' वगैरेनी जे अनेक छाक्षगिक अथ छायाओ गुजरातीमा विकसेवी छे तेनो संस्कृत 'पत्' 'छग्' 'कर्ष' 'चट्' 'मण्ड्' वगैरे उपर आरोप करी देवामां आब्यो छे अने केटकाक तो आसतने आखा वाक्यो ध्वनिफेरे गुजराती वाक्यरचना रजू करता देखाय छे अहि नीचे अेक नमूना रूपे यारी थापु छु

१	पादो अवधार	२३५-१	पधारतु
२	उत्सूर क	२१४-२६	मोडु करतु
३	उच्चै क	१०-२	ऊँतु करतु
४	बहिः कषय	५-२४	बडार काडतु
५	भूमभ्यस्था कर्षय्	१८९-१०	मोमांकी काडवी
६	इस्ते चट्	१२-१२, ८६-४	दाथ चडतु
७	व्वर' चट्	८४-२८, १७८-३	ताव चडवो
८	मुस्कळं जातं	५-१०	छूटु थयु
९	उत्तारको दापितः	५४-२४	छतारी देवराग्भो
१०	वीदां दा	६७-१०	घोर आपवी
११	शिक्षां दा	३९-१९	शीख आपवी
१२	शृष्टिं दा	१४२-१३	पीठ देवी
१३	द्वारं दक्षवान्	३४८-७	बारणु दीधु
१४	खात्र पातय्	२०८-१७	खातर पाडतु
१५	दुष्काळोऽपवत्	३१-२८	दुष्काळ पडयो
१६	सध्या पतिता	६३-६	सांज पडी
१७	टाळि पतिता	१०७-२	टाळ पडी
१८	पट्टक बग्ध्	५१ २२, १६७-२३	पाटो बांधवो
१९	कछडक बग्ध्	२११-२४	काछडो बांधवो
२०	ग्राम भग्नाः	२ २२	ग्राम भांग्यु
२१	कुहेडा भग्ना'	५४-३३	कोयडा भांग्या
२२	गणितु महिषानि	२१४-१६	गणवा मांड्या

२३	शकुनं मान्	३१२-४	शुकन मानवा
२४	वरं मार्ग्य्	३५-१०	वरदान मार्ग्युं
२५	प्रहणके मुच्	३३५-१९	घराणे मूक्युं
२६	शून्यां मुच्	२००-५	सूनी मूकवी
२७	उद्घाट मोचय्	१९३, ४-५	उघाटु मुकावयु
२८	मुत्कलो मुच्	२१८-२१	मोकळो मूकवो
२९	पठितु मुच्	२०७-२५	भणवा मूक्वो
३०	नष्टा या	९-२४	नासी जवुं
३१	करी योजय्	४८-२८ } १९१-१६ }	हाय जोडवा
३२	हस्तो योजय्		
३३	रक्षां लगाप्	१०७-१२	राख लगाहवी
३४	हस्तं लगय्	२-२८	हाय लगाहवो
३५	छोतिः + लग्	५५, ३०-३१	आभड्छेट लागवी
३६	गालिः + लग्	१२२-१९	गाल लागवी
३७	जुमुक्षा लग्	१९०-७, ३३८-९, ७६-३	भूरु लागवी
३८	वृषा लग्	४६-१९, वृट् लग्-६३-६	तरस लागवी
३९	पापं लग्	६-१४, १६६-७८	पाप लागवु
४०	द्विप्रहरी लग्	१८३-४	बपोर थवी
४१	वेला लग्	६४-१२	वार लागवी
४२	कर्तुं लग्	५-२३	करवा लागवुं
४३	कारयितुं लग्	१८३-११	कराववा लागवुं
४४	लहनकं ला	१६९-२७	लहेणु लेवु
४५	पश्चात् वल्	२३५-२४	पाळुं वळवुं
४६	चुल्हक संघुक्षय्	९२, ६-७	चूलो संघुक्वो
४७	जिह्वा संभाळय	२७३-२३	जीभ संभाळवी
४८	उध्वं स्था	१०-२, ४०-३१	ऊमा थवुं
४९	चामरहाळन	७७-१२	चामर हाळवो ते
५०	गलट्स्फकदान	१६१-१७	गलाट्स्फो देवो ते
५१	चंदिकरुजन	३४४-२५	चांदी रुजावी ते
५२	चुल्हीस घुक्षण	२०८-२	चूलो सधुक्वो ते
५३	नालियेरस्फोटन	२७३-५	नालियेर फोडवु ते
५४	'स्व मस्तक खजय्'	९८-१७	पोतानु माथुं खजवाळवुं
५५	उपरि या	१-१४	उपर जवुं
५६	पश्चाद् या	७-४	पाळा जवुं

५७	आषम आया	३-२, ३-३	साये आबयु
५८	संगुल विडोकम्	६-१८	सामुं जोयु
५९	वत्स विडोकम्	३३७, २५-२६	वाः जोवी
६०	मीनी भू	२-२१	सूगा यई जयु
६१	मार्गे चलन्	१-२०	रस्ते चारतां
६२	वर्यं कृतम्	१७० २३	साह कयुं
६३	मस्तक भद्दीह	१२४-५	मायु मद्रावयु
६४	बाहरा घाबिता	८६ ६	बाहर घाई
६५	सकाठ विक्राडे	३२० २७	बहेलु - मोडु
६६	दीपो वध्यताम्	१७२-२७	दीवो वधेरो
६७	घटिकायोजनाष्टी	२६७ ५	घटिकायोजना साठणी
६८	किं लक्षकल्पे नाऽऽगम्यते	५५, ४-५	आजकाळ केम आवयानु यतु नयो
६९	गोष्ठो कुर्वाणा उपविष्टाः	२-११	वात करतां बेठा हता
७०	व्यञ्जितं सति व्यञ्जिता वा	२०९ ३ ४	सळग्या के सळगशे
७१	स्वाहशा मफुत्कृतेन वहीयन्ते	२०४ २८	वारा जेवा मारी फू के वही जाय
७२	लक्ष लक्ष नमस्कारा मानिता	४१ ६	लाळ लाळ नमस्कार मान्या
७३	पृच्छनेन सृजम्	१६९-१९	पूछवायी सयुं
७४	स्वया किं स्यात्	२०५ २	तारायी जू थाय तेम छे
७५	अथ किमपि रद्दुं न शकितं भया	१७०-२३	आज काई पण रांवी नयी शकायुं
७६	न शीतं लगन् मावि	३७ २२	मारायी क्याक ठंडी न लागी जाय
७७	दोहस्य घोस्त्वम्	७८ ५	दोळनी पोरु
७८	वीचनरो भद्राणि लभते	१७३-२	जीवतो नर भद्र पामे
७९	वीटकोपरि कटकारम्	२५२ ९, २९८-१२	कीठी वपर कटक

आ यादी मारा प्रमाणमां लबाधी शक्याय तेम छे वाक्योनी आलो वाक्यरचना तेमनो हाळो अने शळी माटे भागे गुजरातीना होवानु लाग्या करे छे संस्कृतना वेगमां गुजराती भाषा होवानु अजेक स्थळ प्रमाण थाय छे शताब्दीओ सुरी (अने वाक्त्ररू हिन्दीनो जेम) विविध भाषी प्रदेशोमां र पूभाषा तरीके—संस्कृत भाषा तरीके अखिज भारतीय व्यवहारमां रहेता संस्कृत केटही वधी वाळो बळ तेवी यनी शकवी ते वस्तु प्रकचोनी भाषा स्पष्टरणे बतावो आपे छे आम मान्य भाषाना बद्धभव अने घटवरनी न्यापक दृष्टिअे पण प्रकचोनी भाषा वधी रसप्रद जणाशे

(४) कथाओ विशे टूकी नोंध

‘प्रवच पचप्रती’मां पूर्ववर्ती प्रबन्ध साहित्यमांयो कंचेवी ऐतिहासिक अने अनुभूत्यात्मक सामग्री वपरांत सामान्य कथा-साहित्यनी सामग्री पण माटा प्रमाणमां आवेळी छे. अे रीते कथाच

तेनुं 'पंचशती प्रबोध (प्रबन्ध) सन्बन्ध' ओ नाम पण सार्थक गणाय अने केटलीक कथाओने स्पष्टपणे 'लौकिकी'के हितोपदेश माटे होवानुं वळुं छे. ५७६ थी ६१२ सुधीना प्रबन्धोमा पंचतंत्रनी घणी कथाओ आवी जाथ छे आगळा भागमा पण घणी कथाओ पंचतंत्रशैलीनी छे. वळी जातककथा वगैरेना समयथी कथाप्रवाहमा वहेती थयेली केटलीक वार्ताओने पण अहिं स्थान मळ्यु छे—८९मा प्रबन्धनी कथा पुण्यवंत जातकमा तथा जैनसाहित्यमां मळे छे १७४ वाळी वानरयूथपतिनी वात अथवा तो प्राणीभाषा जाणनार राजांनी वात पण जातकमांथी छे ७३ मानो धुतारा नगरीवाळो प्रसंग रत्नचूडरासमा पण छे. ९६ मा अने ३७२ मा प्रबन्धमानुं कथाघटक (गुप्तवेशे पति पासेथी पुत्र प्राप्त करवानी शरत पूरी करवी.) घणी लोककथाओमां मळे छे. ५३४ वाळी सोढीनी वात रत्नचूड रासमां पण छे १०२ मा प्रबन्धमा आखी नंदवत्रीशीनी कथा, ५४३ मा गुणचंद्रसूरिना "महावीर चरिय"थी जाणीती चंदन मलयगिरिनी कथा, तो १०४ मा प्रबन्धमां शामळानी 'सिंहासन-वत्रीशी' मा छे ते वेताडभट्टनी कथा आपेलो छे.

१०७ मा प्रबन्धनी कथा ते "ज्ञाताधर्मकथा"नुं 'कूर्मज्ञात' छे. २२० मा कुवेरदत्त-कुवेर सेनानी अठार नातरानी जैन परंपरामां घणी प्रचलित कथा छे. १२५ मा अने १५६ मा धर्मव्याधनी महाभारतना समयथी जाणीती कथा छे. १२७ मा वसुदेवहिण्डी वाळी चारुदत्तनी कथा छे

लोक-कथाओनी अनेक जाणीती प्रकृतियो (Types) अने घटको अहिं ओळखी शक्या छे

आर्थनन्दिळसूरिनी ४६० मानो वात नागपाचमीनी लोककथाने मळती छे. आपकर्मी अने चापकर्मी (१२३ शामळनी 'सिंहासनवत्रीशी' मानो समुद्रनी सुदरी के पाताळ-वदमणोनी वात,) तेम ४११=शामळनी सिंहासन वत्रीशी'मां मळती, विधातानी शोधमां (१९३=शौतळा सातमनी वातनुं कथाघटक), वे भाई के जादुई पक्षीहृदय (२०, ५४६=काष्ठमुनिनी वात), परकायाप्रवेश (५६६, सिंहासनवत्रीशीमां मळती), वडळा वपर चढीने जादुई शक्तिथी द्विपान्तरमां विहार करती पुत्रवधूओ (४१८, चंद्रराजानी वातमां पण आ मळे छे) वगैरेनो चलेख करी शक्या.

३५७ अने ५४२ मानो वार्तानु घटक घणियो अने घणकीनी लोककथामां, ५१३ वाळं जपी अने तपीनी लोककथामां, ५४१ वाळुं राजानु साथुं मुंडावतो चकलीनी लोककथामा, ५०१ वाळु तीडा जोशीनी लोककथामा, २०८ वाळुं वाबराभूतनी वातमां, तो ५०३ वाळुं 'घो चोरीओ घो चोरीओ स्वाहा' वाळी लोककथामा मळे छे. आ तो मात्र अगुलिनिर्देश कर्तो छे. "प्रबन्ध पंचशती'ना कथा सामग्री पण व्यवस्थित अभ्यास मागी हे देवी अने तेटली छे.

श्रीशुभशीलगणिनी अन्य कृतिओ पण भाषानी अने कथासाहित्यनी दृष्टिओ भरपूर मंडारनी गरज सारे तेम छे

मुनिश्री मृगेन्द्र मुनिजीओ आ महत्त्वनो ग्रथ संपादित अने प्रकाशित करीने साहित्यनो सेवा करी छे अने अभ्यासीओ माटे अणमूल सामग्री सुलभ करी आपी छे

૫૭	સાર્થમ્ આવા	
૫૮	સમુદ્ધ વિલોક્ય	
૫૯	ધમ વિલોક્ય	
૬૦	મૌની મૂ	
૬૧	માર્ગે ચલમ્	
૬૨	વર્થ કૃતમ્	
૬૩	મસ્તકં મદ્મીક	
૬૪	ધાહરા ધાવિતા	
૬૫	સકાલ વિકાલે	૬
૬૬	શૌભો વ્યયતામ્	૧
૬૭	ષટ્કામોજનાપ્તી	૨૬
૬૮	કિં અસાકર્યે નાડડગમ્યતે	૫૫,
૬૯	ગોપ્તો કુર્વાણા અપવિષ્ટા	૨-૧
૭૦	અવ્યક્ત સતિ અવ્યક્તિવા ધા	૨૦૧
૭૧	સ્વાદૃશા મ'કુ'કૃતેન અહીયન્તે	૨૦૪
૭૨	હમ્ હમ્ નમસ્કારા માનિતા	૪૧ ૬
૭૩	પુન્છનેન સુગમ્	૧૬૯-૧૬
૭૪	સ્વયા કિં સ્યાત્	૨૦૫ ૨
૭૫	અથ કિમપિ રદ્ધુ ન જ્ઞકિર્તં મયા	૧૭૦ ૨૩
૭૬	ન શૈલં હમન્ માવિ	૨૭ ૨૨
૭૭	હાલસ્થ પોલસ્થમ્	૭૮ ૫
૭૮	સીયન્તરો મન્ગણિ હમતે	૧૭૩-૨
૭૯	કીટકોપરિ કટકારમ્	૨૧૨ ૧, ૨૧૮

આ યાત્રી મારા પ્રમાણમાં હંધાવી શકાય તેવ છે વાક્યોનો હાલો અને શૈલી માટે માગે ગુજરાતીના હોવાનું ધ્યાન કરે છે સરઠ હોવાનું બેક સ્થલે પ્રતાન થાય છે જતાબ્દોનો સુત્રી (અને વાચાર માપી પ્રદેશમાં રૂમાલા વરીકે—સરઠત માયા વરીકે અલિજ મારતીય વેટલી ઘણો વાલો વલ તેવો યતી જકલી તે વસ્તુ પ્રબન્ધોનો માયા સ્વસ્થ માન્ય માયાના સ્વભવ અને અહરતની વ્યાપક દષ્ટિઅ પણ પ્રવચોનો માયા

(૪) કયાઓ વિશે ટૂંકી નોંધ

'પ્રવચ પવવતી'માં પૂજવર્તી પ્રવચ સાહિત્યમાંથી અલેખી અતિહાસિક સામગ્રી અપરાંડ સામાન્ય કયા—સાહિત્યની સામગ્રી પણ માટા પ્રમાણમાં આવેલી છે. અ રીતે કરાવ

પાલક

प्रबन्ध-पञ्चशती

अनुक्रमणिका

अथ प्रथमोऽधिकारः ।

क्रमांक	कथाप्रबन्धनामानि	पृष्ठांक	क्रमांक	कथाप्रबन्धनामानि	पृष्ठांक
१	गौतमस्वाम्यष्टापदतीर्थवन्दनसम्बन्धः	१	३६	कृपणत्वे ललभूपकथा	१८
२-१७	जिनप्रभसूरिप्रबन्धाः [षोडश]	२	३७	धर्मदृढतोपरि ढीसावालसारङ्गसंबन्धः	१८
१८	प्रस्तररत्नप्राप्तौ जगद्भूसम्बन्धः	५	३८	प्रस्तरतरणे राममहिमा	१९
१९	जगद्भूसाधुसम्बन्धः	६	३९	औचित्योत्पत्तिबुद्धौ छाग-छागमातृकथा	१९
२०	जिनप्रभसूरिदेवगिरिप्राप्तिसम्बन्धः	७	४०	अनित्यतायां भोजसम्बन्धः	१९
२१	साधर्मिकभक्तौ जगसिंहसाधुसम्बन्धः	८	४१	अनित्यतायां वस्तुपालमन्त्रिकथा	१९
२२	जगसिंहशत्रुञ्जययात्रासम्बन्धः	८	४२	कूटतुलाद्यजितविषये श्रेष्ठिकथा	२०
२३	नापितमन्त्रिकरणसम्बन्धः	९	४३	बुद्धिविषये मृगावती कथा	२०
२४	आलस्ये धनश्रेष्ठि-कुन्तलपुत्रसम्बन्धः	१०	४४	गर्वोपरि श्रीधराचार्यकथा	२१
२५	जागर्जुनसम्बन्धः	११	४५	गर्वोपरि कृष्णद्वैपायनकथा	२१
२६	खलभक्षणे धनश्रेष्ठिकथा	१२	४६	दाने धनकथा	२२
२७	नीचकुलोत्पन्नोप्युत्तमो भवतीति द्विजकथा	१३	४७	धोविषये रिङ्गग्राहिकथा	२३
२८	निर्ग्रन्थत्वे योगिकथा	१४	४८	चक्रष्टसुखदुःखसम्बन्धः	२३
२९	धर्मशालानिष्पादनपुण्ये भीमसाधुकथा	१४	४९	प्रभाचन्द्रकथा	२३
३०	धर्मदृढतोपरि आलिगविप्रप्रासादकथा	१५	५०	लक्षणादिकूटकौतुककलाकथा	२४
३१	शनि-शिवसंवादसम्बन्धः	१५	५१	सहसाकृतकार्योपरि-कृष्णकोलयोः कथा	२५
३२	निष्कृपोपरि मरुस्थलीवर्णनम्	१६	५२	आचारविषये द्विजपत्नीकथा	२५
३३	ध्याने [विचारे] वैद्यकथा	१६	५३	उचितवैद्यविषये कथा	२६
३४	नीचानीचविचारविषयिकी लौकिकी-कथा	१७	५४	मणकपरीक्षितवैद्यकथा	२७
३५	धर्म भोजकथा	१८	५५	कर्मोपरि दुष्टभूपकथा	२७
			५६	स्वभाग्यविषये मेघकथा	२८
			५७	कर्मोपरि अनिरुद्धभूप कथा	२९

प्रबन्ध-पञ्चशती

अनुक्रमणिका

अथ प्रथमोऽधिकारः ।

क्रमांक	कथाप्रबन्धनामानि	पृष्ठांक	क्रमांक	कथाप्रबन्धनामानि	पृष्ठांक
१	गौतमस्वाम्यष्टापदतीर्थवन्दनसम्बन्धः	१	३६	कृपणत्वे ललभूपकथा	१८
२-१७	जिनप्रभसूरिप्रबन्धाः [षोडश]	२	३७	धर्मदृढतोपरि ढीसावाल्सारङ्गसंबन्धः	१८
१८	प्रस्तररत्नप्राप्तो जगद्भूसम्बन्धः	५	३८	प्रस्तरतरणे राममहिमा	१९
१९	जगद्भूसाधुसम्बन्धः	६	३९	औचित्योत्पत्तिबुद्धौ छाग-छागमारुकथा	१९
२०	जिनप्रभसूरिदेवगिरिप्राप्तिसम्बन्धः	७	४०	अनित्यतायां भोजसम्बन्धः	१९
२१	साधर्मिकभक्तौ जगसिंहसाधुसम्बन्धः	८	४१	अनित्यतायां वस्तुपालमन्त्रिकथा	१९
२२	जगसिंहस्रुजययात्रासम्बन्धः	८	४२	कूटतुलासर्जितविषये श्रेष्ठिकथा	२०
२३	नापित्तमन्त्रिकरणसम्बन्धः	९	४३	बुद्धिविषये मृगावती कथा	२०
२४	आलस्ये धनश्रेष्ठि-कुन्तलपुत्रसम्बन्धः	१०	४४	गर्वापरि श्रीधराचार्यकथा	२१
२५	नागार्जुनसम्बन्धः	११	४५	गर्वापरि कृष्णद्वैपायनकथा	२१
२६	खलभक्षणे धनश्रेष्ठिकथा	१२	४६	दाने धनकथा	२२
२७	नीचकुलोत्पन्नोप्युत्तमो भवतीति द्विजकथा	१३	४७	धीविषये रिच्छग्राहिकथा	२३
२८	निर्ग्रन्थत्वे योगिकथा	१४	४८	वत्कृष्टसुखदुःखसम्बन्धः	२३
२९	धर्मशालानिष्पादनपुण्ये भीमसाधुकथा	१४	४९	प्रभाचन्द्रकथा	२३
३०	धर्मदृढतोपरि आळिगविप्रप्रासादकथा	१५	५०	लक्षणादिकूटकौतुककलाकथा	२४
३१	ज्ञानि-शिवसंवादसम्बन्धः	१५	५१	सहसाकृतकार्योपरि-कृष्णकोलयोः कथा	२५
३२	निष्कृपोपरि मरुस्थलीवर्णनम्	१६	५२	आचारविषये द्विजपत्नीकथा	२५
३३	ध्याने [विचारे] वैद्यकथा	१६	५३	उचितवैद्यविषये कथा	२६
३४	नीचानीचविचारविपयिकी लौकिकी-कथा	१७	५४	मणकपरीक्षितवैद्यकथा	२७
३५	धर्म भोजकथा	१७	५५	कर्मापरि दुष्टभूपकथा	२७
		१८	५६	स्वभावाविषये मेघकथा	२८
			५७	कर्मापरि अनिरुद्धभूप कथा	२६

क्रमांक	कथाप्रबन्धनामानि	पृष्ठांक	क्रमांक	कथाप्रबन्धनामानि	पृष्ठांक
५८	अविधिसविभागत्रये सातलकौटुम्बकादिकथा	३	९१	वदथनमन्त्रिप्रबन्धः	४९
५९	सत्योपरि मुनिकथा	३२	९२	भाग्ये आभङ्गप्रबन्ध	४९
६०	पूर्वकृतकर्मणि सीताकथा	३३	९३	सन्धर्वदे आभ्रभटप्रबन्ध	५०
६१	सुमद्राकथा	३३	९४	अत्रह्यद्वारप्रबन्ध भृगुकण्ठे शकुनिका	
६२	निर्मोहकुटुम्बे गोपालकथा	३४	९५	विहारोद्धारञ्च	५१
६३	प्रासादकरमेभारासनवासिपाक्षिकपुण्यम्	३५	९६	ध्वजोत्थारण-पुनरारोपणसम्बन्धः	५२
६४	प्रासादे कलवर्षितोथकरुप	३५	९६	जिनध्यानपूजाफलविषये शुक्लकथा	२
६५	अन्तरिक्ष पाथकरुप	३६	९७	सिद्धिबुद्धिरत्नाणीप्रबन्धः	५४
६६	टीकासम्बन्ध	३६	९८	भाग्ये सोमिकथा	५६
६७	गदभा सहजिद्वि ७ गाथासम्बन्ध	३७	९९	शैलपरिषदसहने चतुःसायुष्टान्त	५९
६८	कूपकम्बलिका पातकसम्बन्ध	३७	१००	दण्डालकसिद्धि	५९
६९	मनीनियन्त्रण तापससम्बन्ध	३८	१०१	परिषदसहने अहसककथा	६
७०	सुसगतिकुसुमगौ इस्तिरसम्बन्धः	३८	१०२	परद्वोहोपरि वैरोचनमन्त्रिकथा	६
७१	धातुग भूपमनस्वाटुग लोकमन प्रबन्ध	३८	१०३	कलदे सरहद्वयकथा	६८
७२	दानपरीक्षायां कणयुधिष्ठिरसम्बन्धः	३९	१०४	औदार्ये कुमारपाकभूपसम्बन्ध	६९
७३	बुद्धौ अयायपत्तनगतभेष्टिपुत्रसम्बन्धः	३९	१०५	कडिधमसर्पकथा	६९
७४	निघृणत्वे वैद्यसम्बन्ध	४०	१०६	कुसंगविषये गोकथा	७०
७५	ताजिकप्रत्यविरचनसम्बन्ध	४०	१०७	इन्द्रियदमनादभनविषये सम्बन्ध	७
७६	मकरवानरसम्बन्ध	४१	१०८	अनित्यतायां लोमशश्रुतिकथा	७१
७७	सत्याश्रदानसम्बन्धः	४२	१०९	उच्छिष्टपुष्पवहापने मातङ्गसुतकथा	७१
७८	दाने सुदशनभष्टिकथा	४२	११०	शोभपरीक्षायां शोभदसुदष्टात	७२
७९	दाने कृष्णकथा	४३	१११	कुसितकर्मविषये सागरभेष्टिकथा	७२
८०	दाने कुरुक्षेत्रमाक्षभादिकथा	४३	११२	७२ वैचकुण्डिकासु ध्वजा दत्ता	७४
८१	प्रतिक्रमणश्रमाविषये युधिष्ठिरकथा	४३	११३	अन्नदाने पयःसम्बन्ध	७४
८२	कणकद्विजकरिपतसम्बन्ध	४४	११४	औदार्ये वस्तुपालसम्बन्ध	७४
८३	सौयधनययने द्रुगतसम्बन्धः	४४	११५	वनकपुष्पोत्कृष्टतासम्बन्ध	७८
८४	लूणिगवसह्रीषि नामसम्बन्ध	४५	११६	शिवभाषिसम्बन्ध	७५
८५	वैवसुरि-कान्हड योगिसम्बन्ध	४५	११७	बुद्धौ चाणिक्यसम्बन्ध	७५
८६	सुपात्रदाने कणभूपथारणसम्बन्धः	४६	११८	दुष्करवपथ वपरि सूरिकथा	७५
८७	सद्याराधारतायां कथा	४६	११९	धमकत्तये वस्त्रदष्टात	७६
८८	पुण्यस्यारकथानकम्	४७	१२०	असारविषये श्रीधरभेष्टिकथा	७६
८९	श्रीवदयायां चतुर्मित्राणां कथा	४७	१२१	सद्याराधारतायां धनकथा	७६
९०	सल्लिकानु नभूपमेता भीमान्यदप्रबन्ध	४८	१२२	धमविषये जीवपाळादिकथा	७७
			१२३	धर्मे कस्मिन्-द्रकथा-पुत्रीद्वयसम्बन्धः	७९

क्रमांक	कथाप्रबन्धनामानि	पृष्ठांक	क्रमांक	कथाप्रबन्धनामानि	पृष्ठांक
१२४	संसारसारतायां वरदत्तश्येनिकाकथा	८०	१५७	मस्तकचटितमुकुटादिकथा-	
१२५	जिनपूजा-जीवदयायां तापस-जिनदात्री- कुणालकथा	८१	१५८	शुभाशुभयोर्विषये	९९
१२६	कूटजल्पने कथा	८२	१५९	लौकिकी कृष्णार्जुनसम्बन्धिकथा	१००
१२७	जीवदयायां चारुदत्तकथा	८२	१६०	कर्मोपरि वेश्यापुत्रकथा	१००
१२८	शकुनविषये आसधीरश्रीमालिककथा	८४	१६०	क्रोध-मान-माया-लोभ-विषये सर्वलोक भूपवणिग-मन्त्रिविप्रसम्बन्धः	१०१
१२९	जीवदयायां स्तेनद्वयकथा	८४	१६१	लक्ष्मीमदे चन्द्रसम्बन्धः	१०१
१३०	बुद्धौ सूत्रधारकथा	८५	१६२	कृपणत्वे श्रेष्ठिसम्बन्धः	१०२
१३१	बुद्धौ श्रेष्ठिपुत्रीकथा	८५	१६३	मरुस्थलीयमुग्धजनसम्बन्धः	१०३
१३२	सामायिकफलविषये स्तेनसम्बन्धः	८५	१६४	धर्मविषये वज्र-रत्न-लोहाकरादिसंबन्धे द्रव्य-धर्म-गणित-चरणानुयोगसम्बन्धः	१०३
१३३	छलजल्पने कमलकथा	८६	१६५	प्रथमं चरणशास्त्रसाधुभणनसम्बन्धः	१०४
१३४	परोपकारे श्रेष्ठिपुत्रवैद्यसम्बन्धः	८६	१६६	धर्म ओघनिर्युक्तिसम्बन्धः	१०४
१३५	हस्तद्वेससिद्धिसम्बन्धः	८७	१६६	धर्म ओघनिर्युक्तिसम्बन्धः	१०४
१३६	धर्मपरीक्षायां लौकिकपार्वतीश्वरकथा	८८	१६७	सन्दिग्धजल्पने सम्बन्धः	१०४
१३७	स्तैन्यजनपुण्ये भिक्षुकथा	८९	१६८	हितोपदेशमाद् देवा अपि सान्निध्यं कुर्वन्तीति विषये कथा	१०५
१३८	गुरुभक्तौ द्रोणाचार्य-भिक्षुकथा	९०	१६९	जिनाज्ञापालने कथा	१०५
१३९	शीलौदार्यविषये विक्रमादित्यकथा	९०	१७०	जिनेन्द्र-गुरु-मातृ-पितृ-सुहृदादिवचः पालने दृष्टान्तः	१०५
१४०	स्वयं स्वदोषजल्पने क्षत्रियकथा	९१	१७०	पालने दृष्टान्तः	१०५
१४१	विरोधे कृकलासद्वयकथा	९१	१७१	हितोपदेशे कथा	१०६
१४२	देवद्रव्यविनाशने सप्टीकथा	९१	१७१	स्ववैरिपालने कथा	१०६
१४३	यक्षकृतपापशमने अर्जुनमालिककथा	९२	१७२	पतितपुरुषचटापने नीचकुडप्राप्तिसंबन्धः	१०७
१४४	स्वहितकरणे चन्द्रमलयोः कथा	९३	१७३	हितोपदेशे वानरयूथसम्बन्धः	१०७
१४५	औत्पत्तिकीधीविषये नापितकथा	९३	१७४	विनये परस्परं भद्रिकासाधुसम्बन्धः	१०८
१४६	प्रत्येकबुद्धस्वरूपम्	९३	१७५	स्वपरिवार-चिन्ताकरणवणिक पत्नीद्वयसम्बन्धः	१०८
१४७	प्रमादाप्रमादे श्रेष्ठिपुत्रीत्रयकथा	९५	१७६	दक्षत्वे मत्स्यसम्बन्धः	१०९
१४८	पाद्भ्रग्यार्जने कथा	९५	१७७	भाषासमितिजल्पने देवदत्तसंबन्धः	१०९
१४९	हस्तद्रव्यार्जने कथा	९६	१७८	पुण्योपरि चतुर्वर्णिकपुत्रसम्बन्धः	११०
१५०	मस्तकधनार्जने भीमकथा	९६	१७९	स्वपापप्रकाशकौटुम्बिकपत्नी संबन्धः	११०
१५१	बुद्धिधनार्जने धरणकथा	९६	१८०	विनीतशिष्यसम्बन्धः	११०
१५२	औचित्यदाने घाञ्जिका-विक्रमार्ककथा	९६	१८१	गुरुभक्तसाधुसम्बन्धः	१११
१५३	मुग्धतायां होदडीकथा	९७	१८२	मिथ्यात्वत्यागे लेपश्रेष्ठिकथा	१११
१५४	बुद्धौ धूर्तकथा	९८	१८३	शोले श्रीपतिकथा	११२
१५५	धर्मविषये योगीकथा	९८	१८४		
१५६	क्रोधत्यजनविषये तापसकथा	९९			

क्रमांक	कथा-प्रबन्धनामानि	पृष्ठांक	क्रमांक	कथा-प्रबन्धनामानि	पृष्ठांक
१८१	मियो विरोधे पञ्चशतसुभद्रकथा	११२	१९५	निद्रव्यपुण्यविषये सिंहघनसम्बन्ध	११८
१८२	सरलत्वे भद्रिपुत्रकथा	११३	१९६	पट्टकूलिकानयने चाहडमन्त्रिसम्बन्ध	११९
१८३	धनुषिसवभित्यादौ मोदकमियकथा	११३	१९७	शास्त्रात् गङ्गाश्रीसम्बन्ध	१२०
१८८	भाग्योपरि क्षत्रियसम्बन्ध	११३	१९८	प्राक्कर्मणि भिन्नद्वयसम्बन्धः	१२१
१८९	अतृप्तिविषये द्विजसम्बन्ध	११४	१९९	दाने युधिष्ठिर-भामसम्बन्धः	१२१
१९०	निश्चलमन साधुसम्बन्ध	११५	२००	क्षमायां श्रेष्ठिसम्बन्ध	१२२
१९१	धमकविभूपसम्बन्ध	११५	२०१	धमनिश्चलतायां महणसिंह सम्बन्धः	१२२
१९२	लौकिककृष्णभार्या तुलसीसम्बन्धः	११६	२०२	कर्मणि कुटुम्बिकपुत्रसम्बन्धः	१२३
१९३	कर्मविषये लौकिकनिधिसम्बन्ध	११६	२०३	परश्रीपराशुमुखात्वे महणसिंहसम्बन्ध	१२३
१९४	अनिरयतायां चन्द्रधनसम्बन्धः	११७			

अथ द्वितीयोऽधिकारः

क्रमांक	कथा-प्रबन्धनामानि	पृष्ठांक	क्रमांक	कथा-प्रबन्धनामानि	पृष्ठांक
२४	परसरीखीयात्रा नही इति उपाणो	१२४	२२१	अष्टविधप्रतिकर्मणस्य दृष्टान्तानि	
२५	दानफले भोमश्रेष्ठिविक्रमाकसम्बन्ध	१२४		प्रथम अश्वदृष्टान्त	१३५
२०६	निहपकारनरसम्बन्ध	१२५	२२२	प्रतिचरणायां प्रासादेन दृष्टान्त	१३६
२०७	भाग्याऽभाग्ययो धनश्रेष्ठिसापुत्रसम्बन्ध	१२६	२२३	परिहरणायां दुग्धकाये दुग्धकावलि ।	१३६
२०८	भाग्ये तपस्विश्रेष्ठिसम्बन्ध	१२६	२२४	वारणायां विषमोजनतडागेन	
२१	कृन्ले सिंहसम्बन्ध	१२६		दृष्टात् ॥	१३६
२१	कुशीलभार्यायां श्रेष्ठिपत्नीसम्बन्ध	१२६	२२५	निवृत्तौ राजकन्यया दृष्टान्त ॥	१३६
२११	भीमरिद्रसवावसम्बन्ध	१२७	२२६	निन्दायां चित्रकरमुतादृष्टात् ॥	१३७
२१२	कूटमानकश्रेष्ठिसम्बन्धः	१२८	२२७	गर्हायां पविमारीकाया दृष्टान्त ॥	१३७
२१३	सौतावनत्यजनसम्बन्ध	१२८	२२८	शुद्धी चलागद दृष्टान्त ॥	१३८
२१४	अविधायजल्पने क्षत्रियसूत्रधारपुत्र सम्बन्ध	१२९	२२९	सदुपदेशे श्रेष्ठिपुत्र सम्बन्धः	१३८
२१५	सुद्धाहारग्रहणे वत्सकथा	१३	२३	कपटे छातीदन्ताळीमाहकद्विजसम्बन्ध	१३९
२१६	विषयविधिर्था धर्मकतव्यमिति पुरुषत्रयकथा	१३	२३१	रात्रावुत्प्रेन अल्पतयमिति सम्बन्धः	१३९
२१७	द्वेषे भूपपत्नीकथा	१३१	२३२	देवपूजायामभयकुमारसम्बन्धः	१३९
२१८	भाग्ययोगात्स्वेष्टयोगो भवति	१३१	२३३	सुपात्रदाने श्रेष्ठिसम्बन्ध	१४
२१९	कुमारपालपद्माद्भयसम्बन्ध	१३२	२३४	पापदाने नैतिकसम्बन्ध	१४०
२२०	कुवेरवत्-कुवेरवत्पाकधानकमष्टादश-मात्रकर्मितम्	१३२	२३५	वधितदाने याचकसम्बन्ध	१४
			२३६	पापशुद्धोपरि शण्डसम्बन्ध	१४१
			२३७	कवचनसायां यूलोळिकासम्बन्ध	१४१
		१३४	२३८	परमत्वये वेश्यासम्बन्ध	१४१

क्रमांक	कथाप्रबन्धनामानि	पृष्ठांक	क्रमांक	कथाप्रबन्धनामानि	पृष्ठांक
२२	दारिद्र्यसेवकसम्बन्धः	१४१	१६९	सालिगसाधुदानसम्बन्धः	"
२४०	बुद्धौ श्रेष्ठिस्तुषाकथा	१४२	२७०	समरसाधुनोद्धारकारितसम्बन्धः	"
२४१	वस्त्रदाने कथाचूडभूपकथा	१४२	२७१	अर्बुदगिरौ साधुभीमकारितपित्तलमय- प्रतिमासम्बन्धः	१५८
२४२	शुद्धान्नपानवस्त्रदाने श्रीधरभूपकथा	१४३	२७२	मण्डपदुर्गे सीताकारित श्रीसुपार्थ- प्रतिमासम्बन्धः	"
२४३	वस्त्रदाने मदनभूपकथा	१४३	२७३	आम्रभूपकारितपौषधशालासम्बन्धः	"
२४४	वस्त्रदाने चन्द्रचूडकथा	१४४	२७४	पौषधशालायां सान्तूसम्बन्धः	"
२४५	वपकारेऽपि अपकारकर्तृकसर्पसंबन्धः	१४४	२७५	प्रासादपुण्ये आम्रकथा	१५९
२४६	वपकारेऽपि अपकारकर्तृकशृङ्गासंबन्धः	१४५	२७६	प्रासादकारणपुण्ये सम्प्रतिकथा	"
२४७	कर्मणि स्तेनकथा	१४५	२७७	चन्द्रकथा	१६०
२४८	शुद्धाशुद्धविचारे कथा	१४६	२७८	स्रपापकरणे तत्क्षपणाविषये धीरमति कथा	१६१
२४९	वस्त्रकस्त्रीसम्बन्धः	१४६	२७९	सुबुद्धौ कमलश्रेष्ठिकथा	"
२५०	पापवचोऽल्पने द्विजसम्बन्धः	१४७	२८०	शुद्धधर्मे कमलकथा	१६२
२५१	कृतकर्मणि श्रेष्ठिसम्बन्धः	१४७	२८१	आसुसंवकहस्तिमोचनसम्बन्धे मित्र- करणविषये कथा	१६३
२५२	प्रियावशत्वे ब्रह्मदत्तक्रिसम्बन्धः	१४८	२८२	सम्बन्धजल्पने चौरव्यवहारिकथा	"
२५३	कुलाचारविषये क्षत्रियपत्नीसाहस- सम्बन्धः	१४८	२८३	औदार्ये भोजश्रेष्ठिकथा	१६४
२५४	दद्यायां विप्रमीनसम्बन्धः	१४८	२८४	संप्रतिभूपपृष्ठचतु.पकारजयकथा	"
२५५	रामरावणदुर्योधनकसशातवाहनमुखे- पञ्चकसम्बन्ध	१४८	२८५	अर्कद्वग्धौषधकथकवैद्यकथा	"
२५६	तीर्थसेवाकाले गिरिकुण्डसम्बन्धः	१४९	२८६	परिग्रहपरिमाणे जिनदत्तभूपसम्बन्धः	१६५
२५७	धर्मौषधविषये भूपुत्रसम्बन्धः	१५१	२८७	नोचानीचभवनचाण्डालिनोसम्बन्धः	"
२५८	मातापित्रोविषये पुत्रभक्त्यादिकथा	१५१	२८८	परवस्त्रनद्विजसम्बन्ध.	१६६
२५९	अणक्षककुम्भकारकथा	१५२	२८९	मोहेन काष्ठभक्षणसम्बन्धः	"
२६०	दानसवादे युधिष्ठिरभीमसम्बन्धः	१५२	२९०	कुशीलिनीस्त्रीविषये सम्बन्धः	"
२६१	दाने शालिभद्रश्रेणिकभूपसम्बन्धः	१५३	२९१	सुगन्धजटिलसम्बन्ध.	१६७
२६२	आम्रभूप-वपभट्टिगुरुमाननसम्बन्धः	१५३	२९२	काकेन काकशतमितिसम्बन्धः	१६८
२६३	जीर्णोद्धारे धनसारकथा	१५५	२९३	सुखवासे कौटुम्बिककथा	"
२६४	दशधा दानरूपा	१५६	२९४	घनदानवशीकरेप्रासपतिकथा	१६९
२६५	शुद्धाहारग्रहणे यतिक्षुल्लकसम्बन्धः	१५६	२९५	ऋणसम्बन्धे सूत्रधारकथा	"
२६६	औदार्ये कुमारपाललक्षटक्कदान सम्बन्धः	१५६	२९६	सुगन्धतायां कुटुम्बिकघनतत्पनीलिम्बहो- पुत्रीकथा	"
२६७	वस्तुपालौदार्यदानबालचन्द्रसूरिसवधः	१५७	२९७	दन्तदर्शने श्रेष्ठिवधुकथा	१७०
२६८	ललिता सरोवरवर्णने ललितादेवीदान- सम्बन्धः	"	२९७		

क्रमांक	कथाप्रबन्धनामानि	पृष्ठांक	क्रमांक	कथाप्रबन्धनामानि	पृष्ठांक
२९८	अधिमूश्यकारकघनकथा		३२७	यात्रोपरि पूनहसभमक्युपरि वस्तुपाल-	
२९९	परद्वयपरिहारे सोमभीमकथा	२७१		मन्त्रिकथा	
३००	वानर आनङ् बीछी खावच" इति उल्लाणा कथा		३२८	साधर्मिकवात्सल्ये कथा	१८३
३०१	कण सम्बन्ध		३२९	सघमक्तौ रत्नकथा	१८४
३०२	मरणसमये वृद्धभोजसम्बन्ध	१७२	३३०	निर्लोभे कुमारपालकथा	
३०३	वस्तुपालमन्त्रिण यात्राशकुनकथा		३३१	पात्रदाने साधवाहनभूपसम्बन्ध	१८५
३०४	शत्रुह्वयतीथप्रभावे शूरकथा		३३२	उदारत्वे विक्रमाकभूपसम्बन्ध	
३०५	भाग्ये चन्द्रकथा	१७३	३३३	यात्रोपरि कुमारपालभूपकथा	१८६
३०६	मेघवातसवादसम्बन्ध		३३४	पूजायां कपरिकभाद्रकथा	
३०७	निःस्वर्तवानि स्वत्वयोर्वीरकथा	१७४	३३५	तीथपूजायां वस्तुपालकथा	१८७
३०८	यज्ञोदाने याचकसम्बन्ध	१७५	३३६	वपुर्भट्टिप्रबोधितद्विजकथा	
३०९	जिनप्रमसूरिभिः पीरोजसुरप्राणः प्रतिबोधितसम्बन्ध	१७६	३३७	तीथमक्तिमुतोक्तिकाल्ये वस्तुपालमन्त्रि-	
३१०	स्ववस्तुस्वभावकथने वणिगदृष्टान्त	१७७	३३८	दानसम्बन्ध	१८८
३११	मौढ्यविषये विषवापुत्रसम्बन्ध	१७८	३३९	यात्रायांभारमघन्ध	१८९
३१२	कासरत्वे तन्मोहिककथा	१७९	३४०	श्रीशत्रुह्वयप्रासादविम्बसघपतिभव-	
३१३	पापालुषधि धमालुषधि भवतीति विषये कथा		३४१	नादिसम्बन्ध	
३१४	स्वकौशल्यादज्ञने जिनप्रमसूरिकथा	१८०	३४२	पञ्चपाण्डवकृतोद्धारमुक्तिगमनसम्बन्धः	१९०
३१५	मन्थमन्थितविषये भ्रातृद्वयकथा		३४३	सा० गुणराजसम्बन्ध	
३१६	साधुसकुने मित्रद्वयकथा		३४४	कल्याणप्रयोद्धारसम्बन्ध	१९१
३१७	अवहेलनायां भरतकथा		३४५	गोविन्दनाणावटीसम्बन्धः	
३१८	विज्रमादित्ययात्राप्रबन्ध	१८१	३४६	धरणविहारसम्बन्ध	
३१९	सप्तक्षेत्रेषु आभूषणप्रबन्ध		३४७	पाजाभेट्टिकारितप्रासादसम्बन्ध	
३२०	पेयहप्रबन्ध		३४८	पूनसिंहकोष्ठागारिक कारितगिरिनार-	
३२१	सम्प्रतिप्रबन्धः	१८२	३४९	तीथप्रासादसम्बन्ध	१९२
३२२	कुमारपालप्रबन्ध		३५०	साधर्मिकमक्ति	
३२३	वस्तुपालदान-प्रबन्ध		३५१	दाने कुमारपालमन्त्रि अभयकुमार भेट्टिकथा	
३२४	प्रासादादिपुण्यकरणे हरियेणचक्रि-	१८३	३५२	साधर्मिक मक्तौ आम्बहरेवसम्बन्ध	१९३
३२५	रावणजिनप्रासादकरणम्		३५३	त्रिपट्टिशकाकापुत्रधोत्तमचरितसम्बन्धः	
३२६	विमलप्रबन्धः	१८४	३५४	पुस्तकाराधने श्रीताडगमने श्रीकुमार-	
				पालसम्बन्ध	
				श्रीचित्यदाने सम्बन्ध	१९४
				श्रीकुमारपालस्वप्नसिद्धिप्राप्तिस्वरूपम्	

क्रमांक	कथाप्रबन्धनामानि	पृष्ठांक	क्रमांक	कथाप्रबन्धनामानि	पृष्ठांक
३५४	कर्मविषयेदुःस्थसम्बन्धः	१९५	३८४	समस्यापूरणे धनपालपंडितसम्बन्धः	"
३५५	कौतुकजल्पने शुल्लसम्बन्धः	"	३८५	भोजस्य धनपालपूरितसमस्यासम्बन्धः	"
३५६	कृत्तकर्णपुच्छशृगालसम्बन्धः	"	३८६	अकृतपुण्यस्य मन्त्रिणः सम्बन्धः	२१०
३५७	प्रसुपूजायां कार्वटिकासम्बन्धः	१९६	३८७	खीणामग्रे न वक्तव्यमिति विषये नाग- पुण्डरीककथा सम्बन्धः	"
३५८	योगिचेल्लकसम्बन्धः	"	३८८	पश्यतो हरसौवर्णकारसम्बन्धः	२११
३५९	वृद्धत्वे वृद्धनरसम्बन्धः	"	३८९	दानपरीक्षायां ईश्वरपार्वतीसम्बन्धो लौकिकः	"
३६०	बुद्धौ श्रेष्ठिपत्नीसम्बन्धः	१९७	३९०	भाग्ये इभ्यपुत्र-निर्धनपुत्रसम्बन्धः	२१२
३६१	सामायिके निसदस[वि]सदकथा	"	३९१	परापवादग्रहणे लौकिकपरिव्राजिका- सम्बन्धः	"
३६२	सम्यक्त्वे वज्रकर्णकथा	१९९	३९२	कल्पितघूकसम्बन्धो दुर्जनोपरि	२१३
३६३	रामलक्ष्मणरावणहनुमत्सीतामूर्खत्व- सम्बन्धः	"	३९३	असंभाव्यावक्तव्ये भूपमन्त्रिसम्बन्धः	२१४
३६४	लोकानामपि दुराराधा भवन्तीति विषयेरामसम्बन्धः	२००	३९४	कुपत्नीदृष्टान्तः	"
३६५	विशिष्टशाकुनिकनरह्राष्टसम्बन्धः	"	३९५	दुर्भाह्यलोचिषये सम्बन्ध	"
३६६	असारपुत्रादि सम्बन्धः	२०१	३९६	बलीवदपातितसम्बन्धः	२१५
३६७	प्रत्युत्पन्नमतौ माणक्यसूरिसम्बन्धः	"	३९७	वीणाप्राप्ते श्रीनेमिजिनरूपः	"
३६८	जीवदयायां जितशत्रुभूपसम्बन्धः	"	३९८	व्यापारे सम्बन्धः	२१६
३६९	संसारसारतायां कन्याहृद्विरेवेति कथा	"	३९९	बुद्धिर्यस्य बल तस्य इति विषये शशक सम्बन्धः	"
३७०	प्रमादिहाडिजल्पकलीसम्बन्धः	"	४००	अव्यापाम् वानरसम्बन्धः	"
३७१	नाणावालसूरिपूर्णिमापाक्षिसूरिमिथो- वार्त्तासम्बन्धः	२०२	४०१	हितवचने व्याघ्रादिसम्बन्धः	२१७
३७२	भाग्ये जयसिंहकथा	"	४०२	विषमगोष्ठ्यां हसोलूकसम्बन्धः	"
३७३	हेमसूरिनाम नव्यव्याकरणविषये हेमसूरि सम्बन्धः	२०३	४०३	कुह्यातस्थानदाने मत्कृणसम्बन्धः	२१८
३७४	हकाररुदन वन्धत्वसम्बन्धः	"	४०४	बुद्धवाक्याकरणदोषे हसयूयसम्बन्धः	"
३७५	सोमदेवसूरि-जयकेसरसूरिसम्बन्धः	२०४	४०५	असहितदोषे भारण्डपक्षिसम्बन्धः	२१८
३७६	सोदरकथा	"	४०६	लोभे शृगालसम्बन्धः	२१९
३७७	गर्वे नारीसम्बन्धः	"	४०७	बुद्धौ धूर्तरक्षितछागसम्बन्धः	"
३७८	दण्डाला सौवर्णकासम्बन्धः	"	४०८	बहवो न विरोद्धव्या पिपीलिकासर्प- सम्बन्धः	२२०
३७९	वप्पभट्टिसूरिप्रोक्तधमेलोभार्थसंबन्धः	२०५	४०९	लोभोपरि पञ्चात्तापे द्विजाहिसम्बन्धः	"
३८०	भोगविषये भोगसारकथा	"	४१०	मिथो विवदन्तः शत्रवो विनङ्क्ष्यन्ति- चौरराक्षसाविव	"
३८१	बधूविषयेकथा	२०७	४११	परमर्मदोषे बलमीकस्योदरस्थादिसंबन्धः	२२१
३८२	बुद्धयुपरि रुतकोथलकथा	२०८			
३८३	घचितसमस्यापूरणे भोजधनपालसंबन्धः	२०९			

क्रमांक	कथाप्रबन्धनामानि	पृष्ठांक	क्रमांक	कथाप्रबन्धनामानि	पृष्ठांक
४१२	श्रीवश्यतायां नन्दभूषणरश्मि- सम्बन्धः	"	४१९	पद्मवृद्धि-रातवृद्धिसहस्रवृद्धि मत्स्य सम्बन्धो मत्स्यानाम्	,
४१३	यथातथोपदेशो न दातव्योऽत्र सुगृही- वानरसम्बन्धः	२२२	४२	भक्तिव्यक्त्यायां रावणसम्बन्धः	२२५
४१४	सकलनिवृत्तसम्बन्धः	"	४२१	न्यायमार्गे पृथिवीपालने रामशिक्षा- सम्बन्धः	,
४१५	अपरीक्ष्य न कृतव्य इति विषये नकुलसम्बन्धः	२२३	४२२	सीतापहारे रामविलापसम्बन्धः	२२६
४१६	बुद्धिहीनतायां सिंहकारकनृसम्बन्धः	"	४२३	शक्तिहस्ते लक्ष्मणे रामविलापसम्बन्धः	२२७
४१७	मित्रवचनाकरणदोषे कौटिलिकसम्बन्धः	२२४	४२४	विनये हनुमद्वचः सम्बन्धः	
४१८	अतिलोभे वधू ४ श्रेष्ठिमन्त्रः		४२५	सखाराधारतायां महेश्वरवचमहिषादि सम्बन्धः	
			४२६	चारित्रविराधनदोषे कुल्लकसम्बन्धः	२२८

अथ तृतीयोऽधिकारः

क्रमांक	कथाप्रबन्धनामानि	पृष्ठांक	क्रमांक	कथाप्रबन्धनामानि	पृष्ठांक
४ ७	पुष्पचूलासाध्वामन्त्रः	२२९	४४६	भक्तिदाने अनुपमादेवी सम्बन्धः	२४१
४२८	वैराग्ये मोहे वसुदत्तसम्बन्धः	"	४४७	वस्तुपालमन्त्रिकुटुम्बपरलोकगीत- सम्बन्धः	२४२
४२९	कुटुम्ब विघटनायो जिनदत्तकथा	२३	४४८	द्वितीय आभयमन्त्रिसम्बन्धः	
४३	पुत्रमत्तो वफासिंहभूपसम्बन्धः		४४९	मूमाणिस्नानिसमानीतप्रतिभापञ्चक- स्वरूपम्	२४३
४३१	नमस्कारगणनफले कदम्बद्विजसम्बन्धः	२३१	४५	रत्नश्राद्धसम्बन्धः	२४४
४३२	समायां कीर्तिघट-सुकोशलमुनिसंवाचः	२३२	४५१	बुद्धौ हरिदत्तदूतसम्बन्धः	
४३३	अहंकारे चञ्चितकुमारसम्बन्धः		४५२	बुद्धौ क्षत्रियपत्नीनीङ्गीसम्बन्धः	२४५
४३४	जीवरक्षणरक्षणयोयलभद्रकुण्डसंवाचः	२३३	४५३	बुद्धौ सुबुद्धीसम्बन्धः	,
४३५	अतिमुक्त्वर्षिसम्बन्धः		४५४	बुद्धौ यात्रामारिकासम्बन्धः	२४६
४३६	वस्तुपालकुटुम्बप्रतिबोधसम्बन्धः	२३४	४५५	बुद्धौ शकटालमन्त्रिसम्बन्धः	
४३७	वस्तुपालमन्त्रिसंधासक्यादिनियम		४५६	बुद्धौ शकटालमन्त्रिसम्बन्धः	२४७
४३८	वस्तुपालमन्त्रियात्रासम्बन्धः		४५७	बुद्धौ मन्त्रिप्राप्तभस्मप्रषणसम्बन्धः	२४८
४३९	यात्रामार्ग्ये वस्तुपालहृदा ताम्रामप्रसि सम्बन्धः	२३६	४५८	बुद्धौ धूतद्विजसम्बन्धः	
४४	वस्तुपालदेवपालयोमुद्रामाप्तिसम्बन्धः	२३७	४५९	बुद्धौ भूपसम्बन्धः	२४९
४४१	अनित्यसास्मरणे वस्तुपालसम्बन्धः	२३८	४६	आयनदिग्दसूरिसम्बन्धः	२५०
४४२	वस्तुपालयात्रासम्बन्धः	२३९	४६१	वायव्यमामजीवरेवसूरिल्लभाद् दृष्टात्	२५
४४३	समुद्रबीक्षानिगनमरुत्पत्तीपुरुषसंबन्धः		४६२	चमस्कारे जीवरेवसूरिसम्बन्धः	२५१
४४४	लूणिगमन्त्रियमवाञ्छासम्बन्धः	२४०			
४४५	अधुदलूणिगवसतिनिभाण सम्बन्धः				

क्रमांक	कथाप्रबन्धनामानि	पृष्ठांक	क्रमांक	कथाप्रबन्धनामानि	पृष्ठांक
४६३	प्रासादपुण्ये विक्रमार्कनिम्बमन्त्रि- सम्बन्ध.	२५१	४६९	वचित्तजल्पने श्रीपादलिप्तसूरिसम्बन्धः	२५४
४६४	श्रीजिनोन्नतिकारक श्रीआर्यखपट- सम्बन्धः	"	४७०	प्रगुप्ततायां पादलिप्तसूरिसम्बन्धः	२५५
४६५	श्रीजिनशासनाज्ञतो आर्यखपटाचार्य- सम्बन्ध.	२५२	४७१	घृद्धवादिसूरिपदसम्बन्धः	"
४६६	जिनोन्नतिचमत्कारे महेन्द्रोपाध्याय- सम्बन्धः	२५३	४७२	सिद्धमेनसूरिगवाद्दोआमूरिपदसंबंधः	२५६
४६७	अतिशये आषादलिप्तसूरिसम्बन्धः	"	४७३	प्राप्तसपेपविद्याहेमविद्याश्रीमिद्धसेन- दिवाङ्मन्त्रन	"
४६८	विनये पादलिप्तसूरिसाधुसम्बन्धः	२५४	४७४	नवीनकटकनिर्माणरिण्यामम्बन्धगभ- सिद्धसेनसूरिसम्बन्ध	२५७
			४७५	प्रमादत्यागे सिद्धमेनसूरिसम्बन्धः	"
			४७६	अवन्तिसुकुमालस्वरूपम्	२५८

अथ चतुर्थोऽधिकारः

क्रमांक	कथाप्रबन्धनामानि	पृष्ठांक	क्रमांक	कथाप्रबन्धनामानि	पृष्ठांक
४७७	ऊँकारनगरप्रासादनिष्पत्तिसम्बन्धः	२५९	४२१	श्रीगिरिनारतोरथवालनसम्बन्ध	२७०
४७८	नवीनसंघत्सरप्रवर्तने विक्रमाके- सम्बन्ध.	२६०	४२२	श्रीहेमसूरिदीक्षासम्बन्ध	२७१
४७९	शशुक्षयतीर्थवालने मङ्गवादिसंबंधः	२६१	४२३	श्रीहेमसूरिनामसम्बन्धः	"
४८०	हरिभद्रसूरिदीक्षासूरिपदसम्बन्धः	"	४२४	जीवदयाया कुमारपाठसम्बन्धः	"
४८१	हरिभद्रसूरिकोधोपशमसम्बन्धः	२६३	४२५	धर्मदृढतायां कुमारपालसम्बन्ध	२७२
४८२	बप्पभट्टीदीक्षासम्बन्ध.	"	४२६	कुमारपालभूपालयात्रासम्बन्धः	"
४८३	आमराज्यप्राप्तिसम्बन्धः	२६४	४२७	भाग्ये कुमारपालसम्बन्धः	२७३
४८४	गौपगिरी १८ भारस्वर्णप्रतिमानिर्मा- पनसम्बन्धः	"	४२८	बुद्धी शातवाहनभूपसम्बन्धः	२७४
४८५	श्रीबप्पभट्टिसूरिलक्षणापुरिगमनधर्मराज- प्रतिबोधसम्बन्धः	२६५	४२९	भोजजनमपत्रिकासम्बन्धः	"
४८६	लक्षणापुरीस्थितेन गुरुणा समस्या- पूरणसम्बन्धः	२६६	५००	सुंजमरणस्वरूपे भोजराज्यप्राप्तिसंबंधः	२७५
४८७	आमभूपलक्षणापुरीगमनधर्मभूपमिळन सम्बन्धः	२६६	५०१	पदद्वयपठनभोजसम्बन्धः	२७७
४८८	आमकुमार्गगमननिवृत्तिसम्बन्ध.	२६७	५०२	स्त्रीचरित्रे भोजमोदकपरिवेषणसंबंधः	"
४८९	आमसमस्यासम्बन्धः	२६९	५०३	सुषुषुषुप्रतारणे द्विजसम्बन्धः	२७८
४९०	आमाभिप्रदसम्बन्धः	२६९	५०४	मालतीकुसुमं भातीत्यादि अन्धपदद्वय- करणसम्बन्धः	२७८
			५०५	दाने आपदर्थे धनं रक्षेदित्यादिसंबंधः	२७९
			५०६	नष्ट नष्ट नष्टं नष्टमिति सम्बन्धः	"
			५०७	भोजकृतदानार्थसम्बन्धः	"
			५०८	जानुदहनं श्रुतिदानसम्बन्धः	२८०

क्रमांक	कथाप्रवचनामानि	पृष्ठांक	क्रमांक	कथाप्रवचनामानि	पृष्ठांक
५९	यदेतत् चन्द्रात्तर इति कान्यसम्बन्धः	२८१	५३३	दुष्टा क्रीविषये मयूरिकासम्बन्धः	२९८
५१०	पुनर्हेमससदान शीशोदुधुषितदान- सम्बन्धः		५३४	राटिविषये सोढीसम्बन्धः	
५११	लक्ष्मणने रौर सम्बन्धः	२८२	५३५	शिद्धराजप्रज्ञसितभोजने श्रीहैमसूत्रि- सम्बन्धः	२९९
५१२	कन्या तुष्यति ऋकसम्बन्धः	२८२	५३६	हस्तदानस्थापकद्विजसम्बन्धः	३०
५१३	माणुसदा दस दस हवइ सम्बन्धः	२८३	५३७	स्वहस्तदत्तफलविषये वस्तुपालसंबन्धः	
५१४	क्रीडाचन्द्रा २३आज्ञागमनसंबन्धः		५३८	पण्यलाभालाभसूचकवणिक्प्रयसंबन्धः	३०१
५१५	विद्वरकुटुम्बसम्बन्धः	२८५	५३९	कुससर्ग-सुमसर्गदोषविषये शुकद्वय- सम्बन्धः	३०१
५१६	नवीनधार स्थापनसम्बन्धः	२८८	५४०	मित्रद्वयसम्बन्धः	३२
५१७	एकेन ब्रूहतीति सम्बन्धः		५४१	शठोपरि शठोति' विषये मुकुक्था	३३
५१८	भाषसम्बन्धः		५४२	करहामकरि पापदाने लष्टसम्बन्धः	३०४
५१९	धनपालभाद्रभवनसम्बन्धः	२८९	५४३	कमणि कुष्णसागरनौरसम्बन्धः	३
५२०	धनपालपञ्चाशकादिप्रधान् बबन्ध इति सम्बन्धः	२९०	५४४	स्वपञ्चद-तरि कच्छपसम्बन्धः	३०५
५२१	हस्तिवध-सरोवरवर्णन-यज्ञकलाग- वण न धनप-म व-ध	२	५४५	स्वायसाधने सिद्धोदिरसम्बन्धः	३
५२२	धनपाल वरविह तन्त्रमञ्जरीसंबन्धः	२९१	५४६	पावावयये कष्टभङ्गि-वक्षा गज- संबन्धः	३६
५२३	धर्माज्य-म न धम इत्यादिसंबन्धः	२९२	५४७	चतुर्जाग-वृमव-ध	३
५२४	चौरवलय-भाषसम्बन्धः	२९३	५४८	भार-सुज-ण-ब्रूवससम्बन्धः	३७
५२५	लण्डप्रज्ञप्तिकान्यानयनसम्बन्धः	२९३	५४९	दुःखता-रा रामभूषिमसम्बन्धः	३८
५२६	एक वस्तु धनाग्निं परत्र नास्ति- इत्यादिसम्बन्धः	२९४	५५०	सौर-शुद्धिमधनसम्बन्धः	३९
५२७	कपालप्रयपरीक्षासम्बन्धः	२९५	५५१	वीधप्रभादे सद्विजगपुरश्रीज्ञातिनाथ- सम्बन्धः	३९
५२८	भट्टहरिवैराग्यसम्बन्धः		५५२	नवसारीपुर-श्यामरूपाश्रनाथसंबन्धः	३
५२९	बिक्रमाकराभ्यप्राप्तिसम्बन्धः		५५३	वैलण्डा श्रीआदिनाथसम्बन्धः	३१०
५३०	प्रथमस्वर्णनृप्राप्तिबिक्रमाकसम्बन्धः	२९६	५५४	अभयदेवसूरिकृतनर्वागधुत्तिसम्बन्धः	३
५३१	बिक्रमाकद्वितीयो रैरनप्राप्तिप्रसम्बन्धः	२९७	५५५	पेयसहाधुसम्बन्धः	३११
५३२	कौदार्ये बिक्रमाकवैतालिकसम्बन्धः		५५६	महावदनबिहारसम्बन्धः	३१२

क्रमांक	कथाप्रबन्धनामानि	पृष्ठांक	क्रमांक	कथाप्रबन्धनामानि	पृष्ठांक
५५७	तपागच्छभवनसम्बन्धः	३१३	५८३	कर्मणि वृषभसम्बन्धः	३०५
५५८	वृद्धशालालघुशालाभवनसम्बन्धः	"	५८४	परवञ्चने आषाढभूतिसम्बन्धः	३२६
५५९	देवेन्द्रसूरि-विद्यानन्दसूरिसम्बन्धः	"	५८५	लौल्ये जम्बूकसम्बन्धः	"
५६०	धर्मघोषसूरिसम्बन्धः	३१४	५८६	दम्भे कौत्कसम्बन्धः	"
५६१	सोमप्रभसूरिशतार्थकयकसम्बन्धः	३१५	५८७	उपाये काकीसम्बन्धः	३२७
५६२	देवसुन्दरसूरिसम्बन्धः	"	५८८	स्वजातित्यजन दुःखे शृगालसम्बन्धः	३२८
५६३	श्रीसोमसुन्दरसूरिसम्बन्धः	"	५८९	वैरिसेवने चण्डमृत्युसम्बन्धः	"
५६४	श्रीमुनिसुन्दरसूरिसम्बन्धः	३१६	५९०	हितवाक्ये कच्छपसम्बन्धः	३२९
५६५	साधमिकभक्तौ कुमारपालभूपसम्बन्धः	"	५९१	अनागतमति-प्रत्युत्पन्नमति-यद्भविष्य-	
५६६	परोपकारे विक्रमार्कभूपसम्बन्धः	३१७		सम्बन्धः	३३०
५६७	कुमारपालभूपामारि-प्रासादकरण-		५९२	चटिकासम्बन्धः	"
	दानसम्बन्धः	"	५९३	स्वपराभव-समुद्रजयसोपरि टिट्ठिभ-	
५६८	कुमारपालभूपालपरिग्रहग्रहणसम्बन्धः	३१८		सम्बन्धः	३३१
५६९	रावणऋद्धिसम्बन्धः	"	५९४	पापे पापबुद्धिसम्बन्धः	३३३
५७०	इन्द्रऋद्धिसम्बन्धः	३१९	५९५	स्वीयपापभवने वकसम्बन्धः	३३५
५७१	चक्रवर्तिऋद्धिसम्बन्धः	"	५९६	मिथच्छले तुलाभारसहस्रसम्बन्धः	३३५
५७२	भोजोक्तधर्मस्याधनपालपूरितसंबंधः	३२०	५९७	अनागतचिन्तने लोमांतकसम्बन्धः	३३६
५७३	चैत्रयष्टिपुरुषसम्बन्धः	"	५९८	स्वजातिनिकन्दनपापे गङ्गदत्तमेक-	
५७४	दानभूषणपञ्चकादिभोमसम्बन्धः	"		सम्बन्धः	३३६
५७५	सद्यस्कधीविषये वैष्णवीतापसीसंबंधः	३२१	५९९	सुगधत्वे रासभसम्बन्धः	३३७
५७६	स्पर्धायां काक-हंससम्बन्धः	"	६००	अनुचितजल्पने कुम्भकारसम्बन्धः	"
५७७	चट्टूच्छिन्ना न जीवन्तीतिसम्बन्धः	३२२	६०१	मातृहितोपरि सिंहीसम्बन्धः	३३८
५७८	उत्तम-मध्यम-जघन्यमानने दन्तिल-		६०२	अविश्रुत्यवाग्विकरणे रासभसंबंधः	३३९
	सम्बन्धः	३२२	६०३	मौनं व्यथेमिति एकतादितापससम्बन्धः	"
५७९	बुद्धौ खञ्जलागीसम्बन्धः	३२३	६०४	स्वजातिवह्निभेति मूषिकासम्बन्धः	"
५८०	कर्मणि कुण्डलपुत्रसम्बन्धः	"	६०५	भये वणिकप्रियासम्बन्धः	३४०
५८१	गतघनरत्नार्कश्रेष्ठिसम्बन्धः	३२४	६०६	अकार्यकरणे हालिकस्त्री-शृगालिका-	
५८२	श्रीशंखेश्वरपार्श्वसम्बन्धः	"		सम्बन्धः	३४०

क्रमांक	कथाप्रबन्धनामानि	पृष्ठांक	क्रमांक	कथाप्रबन्धनामानि	पृष्ठांक
६०७	स्ववेशस्वजनमुखे भानसम्बन्ध	३४१	६१७	कण(सूक्त) राजभरणकयनादिःभीयशो ।	
६०८	तृष्णायां कुदृष्टकुरोक्षितपरीक्षादी नापित्तसम्बन्ध	३४२	६१८	मद्रसूरिसम्बन्ध	३४८
६०९	लोभे मस्तकचक्रभ्रमसम्बन्ध	३४३	६१९	चन्द्रोदयोपशान्तिसम्बन्ध	३४९
६१०	अज्ञाने हितोपवेशाकरणे स्वरसम्बन्धः	"	६२०	बलमुनिना बौद्धगृहीतधोरैवय वीथ-	
६११	वृद्धहितवाक्ये वृद्धवानरसम्बन्ध	३४४		मोचनसम्बन्धः	३४९
६१२	मातृवचपाळने द्विजसम्बन्ध	३४५	६२१	जिनशासनप्रभावनायां देवसूरिसंबन्ध	३५०
६१३	लोभे क्षिणिकृष्णि पाहिं क्षिणिकृष्णि भली सम्बन्धः	३४५	६२२	विमलमन्त्रिकृताऽबुद्धप्रासादसम्बन्ध	३५
६१४	मुक्ताणजयने वैपाळकविसम्बन्ध	३४६	६२३	अशु-वीर्ये लूणिवसतिनिष्पत्तिसम्बन्ध	३५१
६१५	वैपाळकविप्रोणित विश्वोपुरस्वयोगिनो प्रीणनसम्बन्ध	३४७	६२४	भावस्वदारसंघोषे अतिशुद्धादारग्रहणे भूपयवीसम्बन्ध	३५२
६१६	यशामद्रसूरिणैः कलमननिष्ठितपञ्चपुर प्रतिष्ठाधिकार	३४७	६२५	प्रमथप्रशस्तिःश्लोक ।	३५२
				सिद्धाचले प्रासादादिवर्णनम्	३५३

समाप्त

● આગમ પ્રસાકર મુનિ શ્રી પુણ્યવિજયજી

આજે વિદ્વાનોના કરકમલમા પચશતી પ્રબંધ નામનો અથ ઉપહૃત કરવામાં આવે છે આ અથ એક ઐતિહાસિક ગ્રંથ છે એના રચયિતા શ્રી શુભશીલગણી છે શ્રી શુભશીલગણી, એ વિક્રમના ૫૬૨મા-સોળમા સૈકાના એક વિશિષ્ટ ગણી શકાય તેવા વિદ્વાન હતા તેમણે ભરતેશ્વર બાહુબલીવૃત્તિ, શત્રુજયકલ્પવૃત્તિ, કથાકોશ આદિ જેવા દસ દસ હજાર શ્લોકપ્રમાણ, મહાકાય કહી શકાય તેવા અનેક ગ્રંથોની રચના કરી છે દાનાદિકથા, પુણ્યસારકથા, સ્નાત્રપંચાશિકા જેવા નાના-મોટા કથાગ્રંથોની પણ રચના કરી છે, ઉષ્ણાદિનામમાલા, પચવર્ગસંગ્રહનામમાલા જેવા ગ્રંથો રચાનો ઉલ્લેખ પણ 'નૈનગ્રંથાવલિ'મા જેવામા આવે છે તેમજ શાલિવાહનચરિત્ર, ભોજપ્રબંધ આદિ જેવા ઐતિહાસિક સામગ્રી પૂરા પાડતા ગ્રંથો પણ રચ્યા છે. પ્રસ્તુત પચશતી પ્રબંધ સંગ્રહ અથ એ આ કોટિમા મૂકી શકાય તેવો એક ઐતિહાસિક ગ્રંથ છે શ્રી શુભશીલગણીએ આ ગ્રંથમા ઘણી ઘણી ઐતિહાસિક સામગ્રીનો સંગ્રહ કર્યો છે અલબત્ત આવા ગ્રંથોમા કેટલીક કિંવદન્તીઓ કે અનુશ્રુતિઓનો સંગ્રહ કે સમાવેશ થતો હોવાથી એને શુદ્ધ ઐતિહાસિક ગ્રંથ ન કહી શકાય એમ વિદ્વાનો માનતા હોય છે, તેમ છતાં કેટલીક કિંવદન્તીઓ કે અનુશ્રુતિઓમા ઇતિહાસના ખીજ પડેલા હોઈ આવા ગ્રંથો વિદ્વાનો માટે ઐતિહાસિક ગ્રંથ જ બની જાય છે આજે આપણા પ્રાચીન ઇતિહાસના સર્જનમા આવા પ્રબંધોનો ઘણો મોટો ફાળો છે જે આવા ઐતિહાસિક સામગ્રીઓ પૂરા પાડતા ગ્રંથોની ઉપેચા કરવામા આવે તો આપણા પ્રાચીન ઇતિહાસને શોધી કે લખી જ ન શકીએ ઘણી વાર એવું બન્યું છે અને આજે પણ બન્યું જ જાય છે કે વિદ્વાનો જેને શુદ્ધ ઐતિહાસિક ગ્રંથ કે સામગ્રી તરીકે માનતા હોય છે તેવા ગ્રંથો કે સામગ્રીમા પણ પૂર્વ-ગ્રહ, પક્ષપાત કે સાપ્રહાયિક આદિ રગોથી રગાએલા વિદ્વાનોએ તેના આલેખનમા અતિશયોક્તિ અને હીનોક્તિદોષો કરેલા જેવામા આવે છે એટલે ભિન્ન ભિન્ન દષ્ટિએ ઐતિહાસિક વિદ્વાનો ગમે તેવી માન્યતા ધરાવતા હોય તે છતાં એ હકીકત તો નિર્વિવાદ છે કે ઇતિહાસલેખક કે ઇતિહાસજ્ઞ મધ્યસ્થ વિદ્વાનો માટે આવા પ્રબંધસંગ્રહો ઇતિહાસને લગતી ઘણી વિશાળ અને મહત્વની સામગ્રી પૂરી પાડે છે આ દષ્ટિએ જોતા પ્રસ્તુત પચશતી પ્રબંધ ગ્રંથનું ઐતિહાસિક ક્ષેત્રે ઘણું ભૂમિ સ્થાન છે શ્રી શુભશીલગણી એ પોતાના યુગના એક ઇતિહાસરસિક મહાનુભાવ વિદ્વાન હતા તેઓશ્રીએ અનેક મહત્વની વિગતો અને માહિતીઓથી પ્રસ્તુત પ્રબંધસંગ્રહને સમૃદ્ધ કર્યો છે આશા છે કે આવો એક અમૂલ્ય પ્રબંધસંગ્રહ અનેક પ્રતિઓ દ્વારા શુદ્ધ અને વ્યવસ્થિત કરી વિદ્વાનોના કરકમલમા અર્પણ કરવામા આવે છે, એ અવશ્ય વિદ્વાનોને ઉપયોગી બનશે જ.

અતમા જે મહાનુભાવોએ પ્રસ્તુત ગ્રંથના સંશોધન-પ્રકાશન આદિમાં અનેક રીતે શ્રમ લીધો છે અને જે મહાનુભાવોએ આવા અમૂલ્ય ગ્રંથના પ્રકાશન માટે પોતાના ધન્ય ધનની સહાય કરી છે તેમજ જે સસ્થા આ ગ્રંથનું પ્રકાશન કરે છે તેઓને હાર્દિક ધન્યવાદ અને અભિનંદન છે

॥ अहम् ॥

श्रीशुभशीलगण-विरचितः
पञ्चशतीप्रबोध(प्रबन्ध) सम्बन्धः

(प्रबन्धपञ्चशती)

युगादिदेवादिमवर्द्धमाना-न्तिमान् जिनान् केवलिनः परांश्च । 5
श्रीपुण्डरीकादिगुरुन् यतीश्च, नमाम्यहं बोधिसमाधिहेतोः ॥१॥
किञ्चिद्गुरोराननतो निशम्य, किञ्चिन्निजान्यादिकशास्त्रतश्च ।
ग्रन्थोद्धार्यं पञ्चशतीप्रबोध-सम्बन्धनामा क्रियते मया तु ॥२॥

लक्ष्मीसागरसूरीणां, पादपद्मप्रसादतः ।

शिष्येण शुभशीलेन, ग्रन्थ एष विधीयते ॥३॥ 10

[1] अथ श्रीगौतमस्वाम्यष्टापदतीर्थचन्दनसम्बन्धः ।

एकदा श्रीअष्टापदतीर्थनमनफलं श्रीवर्धमानजिनपार्श्वे श्रुत्वा श्रीगौतमस्वामी यदा अष्टापद-
तीर्थसमीपे गतः तदा तत्रस्थास्तापसा दध्युरेष किं करिष्यतीति, एवं तेषु ध्यायत्सु गौतमस्वामी
सूर्यकिरणानवलम्ब्य तीर्थस्योपरि ययौ ।

तत्र भरतकारितप्रासादे चतुर्विंशतिजिनेन्द्रान् मानप्रमाणदेहाऽऽकारवर्णादिकान् अनु- 15
क्रमेण वन्दते स्म ।

चत्तारि अट्ट दस दोय, वंदिआ जिणवरा चउव्पीसं ।

परमट्टनिट्टिअट्टा, सिद्धा सिद्धिं मम दिसंतु ॥१॥

तत्र देवान् नमस्कृत्य तीर्थाद्भुत्ततार यदा तदा १५०३ तापसा गौतमस्वामिवचसा प्रबु-
द्धाभ्रारित्रं जगृहः । ततः श्रीगौतमो मार्गं चलन् कस्माद्ग्रामात् [कुतश्चिद्ग्रामात्] शुद्ध क्षीर- 20

भूतं पतद्ग्रहमानीय स्वाङ्गुष्ठ तन्मध्ये क्षिप्त्वा सर्वान् तापसान् भाजयामास । तेषु जिमत्सु
 गौतमस्वामिलिङ्घि ध्यायत्सु ५ तापसानां केवलज्ञानं पातम् । ततो वत्सनि श्रीवर्द्धमानजिन
 वणनं श्रुत्वा ५०० तापसानां केवलज्ञानं वभूव । प्रभो हृक्पथागते ५०३ तापसानां ज्ञानमुत्पन्नम् ।
 गौतमस्वामी केवलज्ञानोपत्तिमन्तान् तां प्रति प्राह—प्रभो प्रशिक्षणा दास्यन्ते [शीघ्रन्तामिति]
 5 ततस्ते प्रशिक्षणां त्त्वा यत्ना केवलपद्मपविष्टां त्ना गौतम प्राह—ये मूखास्ते मूखा एव प्रभु
 न चान्ते चल्पिता अपि तदावग् धर्मान् स्वामी केवल्याज्ञानतां मा कुरु [कार्पा] गौतम
 प्राह—भगवन् ' का केवल्याज्ञानता ? तत् प्रमुणा तेषां केवलज्ञानोत्पत्तिसम्बन्धं प्रोक्तं ततो
 गौतम तेषां पानान् नत्वा क्षमयित्वा च प्रभो पुरं प्राह—यपामहं दीक्षां तस्य [प्रादाम्] तेषां
 केवलज्ञानं मम न तत् तन्नेन गौतमे उधाने प्रभु प्राह तथापि केवलज्ञानं भविष्यतीति ॥११॥

10

[2-17] पौडश श्रीजिनप्रभसूरिप्रश्नधा ।

एकदा श्रीजिनप्रभसूरय पौरोजसुरत्राणेन समं गोष्ठीं कुर्याणां उपविष्टा । तदा तत्र
 मुलाणका आगताः, एकेन मुलाणकेन निजटोपिका आकाशे उच्छालिता, सा च तत्र निराधारा
 तस्यो सुरत्राणं श्रीजिनप्रभसूरिसमुखं प्रेक्ष्याऽऽह—अहो महदाश्चर्यं । सूरि प्राह—वयम् । तत्
 सूरिणा तत्रैव स्तम्भिता । तत् सुरत्राणोऽवगन्तानीयतां टोपिका, तत् स आकषणमन्त्रं प्रयुञ्ज
 15 यामास परं नैति सा तत् सुरत्राणं प्राह—जिनप्रभसूरे ! त्वमानय । तत् सूरिणा क्षिप्तो
 राजाहरणस्तत्र गत्वा टोपिकामानिनाय तत् सुरत्राणञ्चमच्चक्रे ।

द्वितीयदिने मस्तकस्थधारिभूतघटा पानीयहारिका यावद्वाहोऽग्रे चचाल तावत्तथा मुला
 णकं कृतं यथा घटयुगं व्योम्नि निराधारं स्थितं स्त्री तु अग्रे गता घटं मस्तके अट्ट्वा तत्र
 [तद्] निराधारं च बोध्यं राजा चित्ते चमच्चक्रे । तदा राज्ञा स प्रशंसितो यदा तन् गुरुं
 20 प्राह—निराधारं जलं यन्ति तिष्ठति तन् यथा कला । ततो राज्ञोऽस्य स मुलाणस्तत्कलामजानन्
 मौनोऽभूव ततो गुरुणा ककरेणाऽऽहृत्य घटयुगं जलं निराधारं स्थापितं [ट्ट्वा] राजा चमच्चक्रे ।

एकदा सुरत्राणेन कान्हडप्रभो भग्नः, तत्रत्या श्रीवीरप्रतिमानीय यवनैः दीर्या
 मसीतद्वारे सोपानकस्थाने स्थापिता । तत्र एकदा सुरत्राणं श्रीसूरिर्ऋषे इस्तं उधानो मसीति
 कार्या यावत्प्रविशति तावत्सूरिं वीरप्रतिमां वीक्ष्यैरुस्मिन्पार्श्वे स्थितं । तदा सुरत्राणोऽवगन्तुं
 25 किं कृतं ? तिनप्रभसूरि प्राह—प्रभुर्देवोऽस्ति । सुरत्राणोऽवगन्तुं अयं भूतं किं जानाति ? न
 किञ्चित् । सूरि प्राह—अयं देवः सत्यवादी ज्ञानी विद्यते । भूतोऽवगन्तुं तर्हि जल्पय । सूरि प्राह
 स्वामिन् ! भूतस्थानकमुपदेशाय कायते तत्र मद्यते पूज्यते तत् पृच्छयते तत् पृष्टं कथयति,
 तत् स्वामिना देवगृहं कारितं । यदा प्रतिमा नोत्पतति तदा सूरि प्राह—त्व इस्तं लग्नं
 यथोत्तिष्ठति, ततस्त्वथा कार्ये कृते प्रतिमां तां देवालये निवेशय ययमोगेन पूजयित्वा अन्तरा
 30 यत्र बधयिष्या राजा यद्यद्वशसम्बन्धं पृच्छति तत्सस्योत्तरं दत्तं । २१ म्रियां प्रोक्ता सुरत्राणो
 हृष्टः, शङ्कया यत्केऽपसरितेऽपि तथैव प्राह । ततो विशेषतो वीरं पूजितं, कान्हडो महावीर
 इति [च] ख्यातिरभूत् । इति कान्हडा[ड] महावीरस्थापनजिनप्रभाचार्यसम्बन्धः ॥२॥

१ दिशो इति भाषायाम् । —व्या ।

एकदा सुरत्राणो ग्रीष्मे पुराद्वहिः वटवृक्षे स्थितः, सच्छायं वटवृक्षं वीक्ष्य प्राह—जिन-
प्रभाप्रे [जिनप्रभसूरिणः पुरतः] यदि एवंविधा शीतला छाया सार्द्धमायाति तदातीव सुख
भवति । ततः सूरिणोक्तं समेष्यति सार्द्धं वृक्षः, ततश्चलति सुरत्राणे सोऽपि वृक्षश्चाल माय
यावत्, पश्चाद्विलोकित स्थानं तत्र न ज्ञातः [ज्ञातं] पश्चाद्विमर्जितो वृक्षः स्वस्थाने गतः, राजा
चमत्कृतः ॥ इति वृक्षचालनसम्बन्धः ॥ ३ ॥

5

एकदा सुरत्राणेनोक्त जिनप्रभसूरे । त्वं विज्ञोऽसि, कथय अद्य अहं कस्मिन्पुरद्वारे
[केन पुरद्वारेण] निस्सरामि । ततो जिनप्रभसूरिणा पत्रे लिखित्वा मुद्रयित्वा लेखोऽर्पितः, सुर-
त्राणस्य प्रोक्तं च पुरस्य [पुराद्] बहिर्गमनादनुवाचनीयो लेखः । ततः सुरत्राणो चप्रस्यैकविंशति
[त] मलगक [?] पार्श्वे दृष्टिका अपसार्य बहिर्निर्गतः, ततो लेखं वाचयामास यथा निर्गतस्तथैव
लिखितमभूत् राजा हृष्टः ॥ इति वप्रलंगकनिर्गमनसम्बन्धः ॥ ४ ॥

10

एकदा सुरत्राणोऽवग—अद्याहं किं भोक्ष्ये, ततः सूरिलेखं लिखित्वा मुद्रयित्वा ददौ,
जेमनादनुवाच्यः ततः सुरत्राणेन खलो भक्षितः ततो लेखे विलोकिते खलभक्षणलिखनं दृष्ट
राजा हृष्टः ॥ ॥ इति खलभक्षणसम्बन्धः ॥ ५ ॥

एकदा सुरत्राणोऽवग—सूरे । कथय, शर्करा कस्मिन् क्षिप्ता मृ[मि]ष्टेति, मन्त्रिणः पण्डिताः
पृष्ठाः, केनापि नोक्तं यदा तदा सूरिर्जगौ “मुखे क्षिप्ता” ॥ ६ ॥

15

एकदा सुरत्राणो बहिरुद्याने गतः, महत्सरो जलभृतं दृष्ट्वा सर्वेषामग्रे प्राह—एनत्सरो
रजःपूर्णं विना कथं लघुं भवति । एव प्रोक्ते यदा न केनापि उत्तरो वृत्तस्तदा सूरिः प्राह—
अस्य पार्श्वे द्वितीयं सरो महत्तमं कार्यते तदा भवति लघुं, राजा हृष्टः ॥ ७ ॥

एकदा सुरत्राणो मरुस्थलीमध्ये समायातो । यदा ग्रामनार्योऽक्षतानानीय चर्द्धयन्ति । सुर-
त्राणो धनं वितीर्य प्राह—कथमाभरणरहिताः स्त्रियो दृश्यन्ते, केन लुण्ठिता दण्डिता वा ? सूरिणा
प्रोक्तं—इयं मरुस्थली रक्षा धनहीना विद्यते, ततः सुरत्राणः स्त्रियं स्त्रियं प्रति शतं दीनारान्
दत्त्वा जोत्कारं चक्रे ॥ ८ ॥

20

एकदा सुरत्राणो जगौ—यथा चमत्कारित्थं कान्दडकमहावीरोऽस्ति, तथाऽन्यदपि
किमस्ति ? ततः शत्रुञ्जयतीर्थन्याख्यानं कृतं, ततः ससघो जिनप्रभसूरियुतः शत्रुञ्जये गतः, तत्र
तीर्थं दृष्ट्वा चमत्कृतो यदा, तदा सूरिः प्राह—मुक्ताफलैरिमा [रिय] राजादनीयादि [यन्दि]
वर्धयते तदा क्षीरं झरति, ततस्तथा कृते राजादनी क्षीरं दृष्ट्वा, राजा [राज्ञा] सघपतेराचारः कारितः
तत्र लेखितो, योऽस्य तीर्थस्यावज्ञां करिष्यति स गोस्वामिनं करोति । ततस्तत्र सघपतेरा कारिता
पाषाणैः । ततोऽधस्तादुत्तीर्थं सर्वान् जनान् प्रति प्राह—आत्मोयमात्मीयं देवमानयत । ततो
लोकैः स्वस्वदेव. हर-हरि-ब्रह्म-जिनादिरानीतः, राज्ञा सर्वान् मण्डयित्वा पृष्टम् एतेषु—

25

[प्रप्रेतेषु]^१ देवेषु को वृद्धः ? यन् लोको न वदति तदा जिनप्रतिमां मुख्यस्थाने उपविश्य [उपवेश्य] हरित्रिहादिप्रतिमां परितो निवेशितां स्वयमासने उपविज्य परितः सेवकान् सायुधान् स्थापयिष्याह—को वृद्धः ? लोका जगुः स्वामी एव वृद्धः । सुरत्राणं प्राह—यद्येष तर्हि तिनो वृद्धः शम्बरहितत्वात् सायुधा सर्वे सेवका, ततो लोकैरुक्तं प्रमुवचं प्रमाणमिति ॥१॥

5 ततः सुरत्राणो गिरिनारगिरौ गतः तत्र अच्छेद्याभेद्यप्रतिमां नेमिनो ज्ञात्वा घातैः स्फुल्लिगनिःसरणैः सुरत्राणं प्रभुं प्रणम्य क्षमयित्वा १०० मितं स्वणदङ्ककैवद्धयामास ॥१०॥

एकदा चिनप्रभः पृष्ठं सुरत्राणेन भूमौ किं पुष्पं वृद्धम् ? सूरिः प्राह—वदणि' (?) चगढकनवान् ॥११॥

10 एकेन सुरत्राणस्याग्रे प्रोक्त—जगसिंह साधुः कूटं न जल्पति, ततः सुरत्राणेन पृष्ठं जगसिंह । तव गृहे कियन् धनं विद्यते ? तेनोक्तम्—कल्ये कथयिष्यते । ततो गृहे गत्वा साधुः सवगृहलक्ष्मीसख्यां कृत्वा सुरत्राणपार्श्वं गत्वा प्राह—भगवन् गृहे ८४ लक्षा हेमदङ्कका विद्यन्ते । ततः सुरत्राणेन सत्यं तं ज्ञात्वा १६ लक्षा स्वकोशादापिता कोटोष्वजं कृतं स ॥ १२ ॥

एकदा सुरत्राणेन स्वहस्ते वयं रत्नं गृहीत्वा प्रोक्त—भो जगसिंह ! अस्माद्गत्वादन्य किमपि महद्द्वयं रत्नं विद्यते न वा ? साधुः प्राह—अस्माद्वर्यो भवान् रत्नं । सुरत्राणो रञ्जितं बहुलक्ष्मीं दत्तौ ॥ १३ ॥

अथदा उकेशज्ञातिमुख्यसाधुजगसिंहगृहे कोऽपि खरसाणी (?) वणिग् पञ्चलक्षदककान् न्यासीकृत्वा गतः । सप्तवर्षाणि गतानि । इतस्तेन जगसिंह मृतं श्रुत्वा ध्यातः यासीकृतं धनं गतम् पुनर्ध्यातः तस्य पुत्रो मुहणसिंहो विद्यते, तस्य परीक्षा क्रियते । ततस्तत्रागत्य स प्राह भो मुहणसिंह ! तव पिता मम मित्रमभूत्, मया तु तव पितुः पार्श्वं पञ्चलक्षदकका न्यासीकृता तानपयेत्तानी । मुहणसिंहोऽवगन्—यदि मम पितुरक्षराणि दद्यायिष्यसि तदाऽपयिष्यामि । तत्र [तस्य] पार्श्वेऽक्षराणि न सन्ति, ह्यगटके जाते सुरत्राणपार्श्वे गतौ स्व स्व सम्बन्धं प्रोचतु । स खरसाणी प्राह—भवान् पितुः समां करोतु । मुहणसिंहः प्राह—पञ्चलक्षं पितरं किं विक्रीणीषे ? ततः पञ्चलक्षा दत्त्वा तस्मै । खरसाणी जगसिंहाक्षराणि दर्शयित्वा प्राह—सिंहासिंह एव जायते सत्यम् । ततो मुहणसिंह एकलक्षेण परिधापितः मैत्रीकृत्य स मुहणसिंह उभयकालं प्रतिकर्मणं त्रिकालं देवपूजां करोति । साधुन् विहार्यैव जिमति । वषमभ्ये साधर्मिकधात्सत्यत्रय संघार्चात्रयं करोति स्म ॥ १४ ॥

एकदा सुरत्राणस्याग्रे केनचिद्भूतत्रयं विक्रेतुमानीतं, रत्नपरीक्षका आकारिता सर्वे रत्नानि चावर्णितानि, ततो जगसिंहाय दर्शितानि । साधुर्जगौ एकममूल्यं, द्वितीयं लक्षमूल्यं तृतीयं

१ एतेषु को वृद्ध इति B प्रती वर्तते ।

कर्पिकामूल्यं । राज्ञा पृष्टं कथं ज्ञायते ? प्रथमं घनघातशतेनापि न भग्नम् । द्वितीयं घनघात-
दशके मनागुच्छ्वसितम् । तृतीयं घनघाताद्विधा जातम् । प्रथमघाते मध्ये मण्डूकिका सूक्ष्मा
निर्गता, ततः साधुर्मानितः, तस्य वणिजः प्रथमरत्नस्य लक्षत्रयं दापितं, द्वितीयस्य लक्ष दापितं,
तृतीयस्य कर्पिकी दापिता ॥ १५ ॥

एकस्मिन्पुरे श्राद्धमध्ये रोग उत्पन्नः कथमपि न निवर्तते, ततः श्राद्धद्वय श्रीजिनप्रभसूरि- 5
पार्श्वे प्रेषित । तौ श्राद्धौ जिनप्रभसूरीणां ध्यानं कुर्वता पार्श्वे यावदायातौ तावद् गुरुपार्श्वे युवतीद्वय
ददर्शतुः । ततस्तौ दध्यतुः, गुरुणा स्त्रीणा परिग्रहो विद्यते, ततो यावद्वलितौ स्तम्भितौ, ततो
ध्यानानन्तर ते देव्यौ प्रोचतुः—आवा कथमत्रानीते ? गुरुभिः प्रोक्त युवाभ्या श्रीसंघस्योपद्रवः
क्रियतेऽतः शिक्षा [शिक्षा] दास्ये । ततस्ते प्रोचतुः अद्यप्रभृति श्रीसंघस्योपद्रवो न कार्यः । ततस्ते
विसर्जिते । श्राद्धद्वय मुक्तं जात, गुरवो नताः, स्त्रीसम्बन्धः पृष्टः । गुरुभिः प्रोक्त भवता पुरे 10
श्राद्धानामुपद्रवः श्रुतः, स चाधुना निवारितोऽस्ति, भवद्भ्या दृष्टम्, ततस्तौ श्राद्धौ स्वपुरे गत्वा
गुरुकृत ज्ञापितवन्तौ ॥ १६ ॥

एकदा मेदपाटीयः पाल्हाको वैद्यः सुरत्राणचिकित्साकृते आगतोऽभूत्, स च कोमल-
सूरिशालायां गतस्तत्र श्रीतपागच्छसूरिवराणा तैर्निन्दा कृता, ततस्तेन हृक्षितास्ते यतयः कोमलाः,
ततः कलिर्जातः केषांचित् हस्तो भग्नः, केषांचिन्मुखं ततः सर्वे वादं कुर्वाणाः सुरत्राणपार्श्वे 15
गताः सुरत्राणेन सर्वेषा चेष्टितं ज्ञात्वोक्तम्—कस्य दण्डः क्रियते, सर्वे न्यायिनः, सर्वे चान्यायिनः,
अद्यप्रभृति केनापि कलहो न कर्तव्यः । ॥ इति समतायां पीरोजसुरत्राणसम्बन्धः ॥ १६ ॥

॥ इति कियन्तो जिनप्रभसूरीणामवदातमम्बन्धाः ॥१७॥

[18] प्रस्तररत्नप्राप्तौ जगद्भूषणसम्बन्धः ॥

भद्रेश्वरपुरे वेलाकूले श्रीमालज्ञातीय जगद्भूषणसाधुर्वसति, स च जलस्थलव्यवसाय करोति
स्म । एकदा जगद्भूषणो यानपात्र वस्तुभिर्भृत्वा हरीमजद्वीपे गतः तत्र वस्कारिका गृहीता
वस्तु उत्तारित, क्रयविक्रये [यौ] कर्तुं लग्नः तत्र च बहवो वस्कारिकाः सन्ति ।

एकदा द्वयोर्षकारिकयोरन्तरे महान् प्रस्तरो निर्ययौ । स च बहिः कर्पितोऽन्तराले स्था-
पितः । तस्योपरि उपविशतो द्वावपि वणिजौ । क्रमाद्विवादो जातः । एकः कथयति मदीयः अपरोऽपि 25
वक्ति मदीयोऽयम् । एव विवादे जाते राजपार्श्वे गत्वा अपरेण वणिजा सहस्रत्रयं टङ्ककानां
मूल्य कृतम् । जगद्भूषणो बहुधनं दत्त्वा स प्रस्तरो गृहीतः, याने क्षिप्तः, यानपात्र चलित
भद्रेश्वरोपकण्ठे समागत यावन्तावदेकेन नरेण जगद्भूषणं प्रोक्त भवतो वाणिजकः प्रचुरं धन-
सुपाज्यागतः वर्य एको महान् पाषाण आनीतोऽस्ति तेन गेहमपि भरिष्यति । इति हास्येनोक्ते
जगद्भूषणः प्राह—“वणिजो यदि वर्यं चावर्ज्यं चानयन्ति तच्छ्रेष्ठिनः प्रमाणमेव । यादृजं भाग्य 30
धनिकस्य भवति तादृगेव वस्तु आयाति, लाभोऽपि तादृक्ष एव भवति, अत्र विचारो न क्रियते ।
ततो जगद्भूषणः समुद्रतीरे तस्य समुखं गत्वा सन्मह वणिक्पुत्र प्रस्तरं च स्वगृहे नीतवान् प्राह

च लोकाग्रे हसितेन रुदितेनापि कमणः पुरः को न [तु] मृते, वर्यं कृतमनेन मम महस्व तत्र रक्षितं ततो गृहस्यांगणे मुक्तं प्रस्तर । यदा जगद्गृहं प्रस्तरस्योर्ध्वमुपविशति तदा धिन्त्यति—
प्रथिवीं धनार्पणात्सुखिनीं करोमि । ततो गुरुपार्थे प्रस्तरस्वरूपं प्रोक्तं, प्रस्तरमध्ये किमपि वर्यं विद्यते ततो विद्यार्थं प्रस्तरं विलोकितं सपादलक्षमूल्यानि रत्नानि निर्गतानि, बह्वी लक्ष्मी-
जाना ॥ १८ ॥

[19] जगद्गृहमाधुसम्बन्ध ॥

मद्रेभ्यरे भाद्वलभूपो राज्यं चक्रे । पत्नये वीसलराजः सेवां करोति । शालगभ्रेष्ठिनः श्रीदेवी
पत्नी पुत्रा-जगद्गृह-पद्मराज-मल्लाहा बभूवुः । जगद्गृहसाधुः समुद्रतीरे इह मण्डयामास । एकदा
जगद्गृहपाश्य यानपात्रैका समुद्रस्तेना आगता तैः प्रोक्तम्-अस्माकम् एकं यानं मदनभृतं चदितं
मन्ति यन् भवतो रोचते तदा धनं दत्त्वा ग्राह्यम् । ततो जगद्गृहस्तत्र गतो मूल्यं कृत्वा
यानपात्रं मदनभृतं ललौ शक्रदानि भृत्वा जगद्गृहे समेतः, जगद्गृहमकरा जगद्गृहपत्न्या पुर
प्राचु जगद्गृहमाधुना मन्त्रं गृहीतं कुत्रोत्तायते । जगद्गृहपत्नी प्राह-अस्माकं गृहे मदनं पापनि
धनं नोत्तायते । तथा तु नोत्तारयितुं वृत्तम् । ततो मदनेष्टिका गृहांगणलम्बवृक्षस्याध उत्तारिता ।
जगद्गृहपत्न्या समं कलहं चक्रे हकिता वक्ति मदनयवसाये बहुपापं लगति ततो मिथं कलिं
कृत्वा श्रौं जगद्गृहं प्रियां न जल्पयति पत्नी जगद्गृहं न जल्पयति एव मासत्रये जाते शीतकालं
समायात । जगद्गृहपुत्रेण अङ्गीष्टकं कृतं तत्र कृष्णान्नि क्षिपति तापनार्थं । इतो बालचापल्यादका
मदनेष्टिकामगोष्टके चिक्षेप । मदनं गलितं, स्वणमयीष्टिका दृष्टा पत्न्या । पत्नी अजल्पन्त्यपि धनं
लोमान् जगद्गृहं प्रति 'इतो विलोकयता' ततो जगद्गृहं समुत्समपि रुष्टो न विलोकयति ततः पत्न्योक्तम्
आत्मनो मदनेष्टिका स्वर्णेष्टिका जाता ततः समुत्समं यावद्विलोकयति तावत्स्वर्णेष्टिका दृष्टा । ततो
परासामिष्टिकानां परीक्षा कृता स्वर्णेष्टिका ज्ञाता ततः लभं स्वर्णेष्टिका गृहमध्ये आनीता मदनं
पृथक्कृत्वा विक्रीतं पञ्चशतप्रमाणा । स्वर्णेष्टिका जाता ततः पत्नी पतिं प्रति प्राह-गुरुव
आकायन्ते गुरुकृते धर्मं धनं व्ययते धनं शान्धर्तं न भवति ततो गुरुव आकारिताः समुद्रोत्सव
पूर्वं गुरुवो मदनव्यवसायं जगद्गृहसाधुना कृतं श्रुत्वा जगद्गृहे विहर्तुं न याति ततो गुरुवः
प्रोचुरस्मामिच्छन्त्यते ततो गुरुवो देववन्दनाय क्षुल्लकयुता आकारिताः । गुरुवो गृहे देवान् वन्दन्ते
तदा लुल्लकं प्राह-भगवन् ! जगद्गृहे किं लब्धं समागता ? इतो वीक्ष्यतां ततो गुरुभिः
स्वर्णेष्टिका दृष्टा जगद्गृहं पृष्टः का [कुत इमा] स्वर्णेष्टिका ? जगद्गृहं प्राह इष्टिकाग्रहणसम्बन्ध
सर्वम् ततो गुरुवो दृष्टा जगद्गृहसाधुना विहारिता स्ववपाश्रये [स्वोपाश्रये] आगताः । ततो
जगद्गृहं प्राह मया मन्त्रान्त्या इष्टिका गृहीता जाता सुवर्णमय्या, उरुचैर्न जल्प्यते राजभयात्,
दृष्टानां कोटिर्जाता जगद्गृहे ।

30 एकदा गुरुभिः सवत् १३१५।१३१६।१३१७ वर्षत्रये भावि दुर्मिह जातः । तदा भावा-
दमित्या जगद्गृहसाधुहापितः । ततो जगद्गृहसाधुः प्रामे प्रामे पुरे पुरे वणिकपुरान् धान्यमूढकलह
प्रमाणान् समाह्वयामास । ततस्तस्मिन् दुष्काले समागते ११२ महासत्रागारा मण्डितास्तेषु
मनुष्यसहस्रदशपञ्चाशज्जिमन्ति । राजानः सोदन्तोऽभवन् धान्यं विना, अष्टौ मूढकसहस्राणि
वीसलदेवस्य राष्ट्रं पत्तनस्थामिनो वदौ, द्वादशमूढकसहस्रान् हस्मीरभूपस्वार्पितवान् । इतो

गीजनीसुरत्राणो जगद्धसमीपे धान्यं याचितुमागतः तदा जगद्धः संमुख गतः सुरत्राणेनोक्तं को जगद्धः ? जगद्धः प्राह “हुँ जगद्ध” । ततः सुरत्राणः प्राह—न्यायेन त्व जगत्पिता यतस्त्वया जगद्धुद्धृतं धान्यदानात्, ततो धान्य याचितं सुरत्राणेन । जगद्धः प्राह—गृह्यताम् । ततः कोष्ठागारे “रकनिमित्त”मित्यक्षराणि वीक्ष्य सुरत्राणः प्राह—अहं पश्चाद्यास्यामि रंकनिमित्त धान्य न ग्रहीष्ये । ततो जगद्धः अस्य रंकनिमित्तन्यतिरिक्तं षकृद्विंशतिमूढकमितं धान्य सुरत्राणाय ददौ । 5

अद्भ्य मूढमहम्सा वीगलरायस्स वारहम्मीरे ।
इगवीमा सुरताणे तड, दिद्धा जगद्ध दुब्भिनखे ॥१॥

दानभाल जगद्धत्रणी, केती हुई भमारि ।
नउकरवाली मणी अड तेहि अगला विआरि ॥२॥

सत्रागारे पत्तनपार्श्वस्थे राजा वीसलो गतस्तत्र मनुष्यान् विशतिसहस्रमितान् जिमतो दृष्ट्वा राजा जगद्धसाधुं प्रति प्राह—“अन्नं त्वान्नास्तु घृतं मम परिवेष्यता” तथा कृते घृते निष्ठिते राज्ञा वीसलराज्ञा [राजेन] तैलं पर्यवेष्यते [पर्यवेष्यत] पुरा जगद्धः स्वस्मिन्सत्रागारे घृतं पर्यवेपयति [त] ततोऽन्यदा राजा जगद्धपार्श्वीत् ‘जी-जी’ कारयत् । श्रुत्वा चारण प्राह— 10

वीसल तूं विरुइं करइं, जगद्ध कहावइ जी ।
तुं नमावइ १फातैलसुं (?) उअ नमावइ घीइ ॥३॥ 15

ततो जगद्धसाधुः १०८ जिनप्रासादान् कारयामास श्रीशत्रुंजये सविस्तरा[र] यात्रात्रयं चकार वर्षमध्ये साधर्मिकवात्सल्याष्टकं सघाचौष्टकं अनेके दीनदुःस्था उध्वा[ध्वा]रिता धान्यदानात् ॥१९॥

[20] श्रीजिनप्रभसूरिदेवगिरिप्राप्तिमन्त्रन्धः ॥

एकदा श्रीजिनप्रभसूरयः पुरे पुरे ग्रामे ग्रामे देवान्नमस्कृतुं चलिताः । श्रीअहम्मदापर-
नामपीरोजसुरत्राणेन सह देवगिरौ प्राप्ताः । तत्र तेपा पुरप्रवेशमहोत्सवेन बहुधन व्ययित श्राद्धैः । 20
जिनप्रभसूरयः सर्वेषु प्रासादेषु देवान्नमस्कृत्य गृहचैत्यानि वन्दमानाः सा० जगत्सिंहगृहे गताः,
तत्र वर्षवैदूर्यरत्नमयस्फटिकरत्नमयस्वर्णमयरूप्यमयप्रतिमा ववन्दे सूरिः, ततस्तद्गृहतीर्थं दृष्ट्वा
सूरयो मस्तकं धूनयन्तः । ततः जगत्सिंहेन पृष्ट शिरः कम्माद्घूनितम् ? गुरवो जगुः अस्माभिः
स्याते स्थाने ग्रामे ग्रामे पुरे पुरे देवा वन्दिताः गुरवोऽपि वन्दिताः, परमधुना एकमिदं भव-
द्गृहचैत्यम् अपरं जघरालपुरे तपा श्रीसोमतिलकसूरयो वन्दिता अतोऽधुना तीर्थद्वय सर्वोत्कृष्टं 25
मनसि आयातम, अतः शिरोधूनितम्, तीर्थवन्दनेन मुक्तिसुखमर्ज्यते, यत—

अरिहंतनमुक्कारो, जीवं मोएइ भवसहस्साओ ।
भावेण कीरमाणो, होइ पुणो बोहिलाभाए ॥१॥

धर्मज्ञो धर्मकर्त्ता च, मदा धर्मप्रवर्त्तनः ।
 सत्त्वेभ्यो धर्मशास्त्रार्थ-दशको गुरुकृत्यते ॥२॥
 अज्ञानतिमिगंधाना, ज्ञानाञ्जनशलाकया ।
 नेत्रमृ-मीलितं येन तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥३॥

5 इति धर्मोपदेशं श्रुत्वा धर्मिष्ठानुरागं च ज्ञात्वा जगत्सिंहसाधु* सविशेषां श्रीजिनप्रभ
 सूरीणां भक्तिं चक्रुः कथं वदन्त्यान्पानदानात् ॥२॥

[21] साधर्मिकभक्तौ जगत्सिंहसाधुमन्मन्व ।

10 साधर्मिकवात्सल्यफलं मुक्तिप्रमत्प्रापकं श्रुत्वा जगत्सिंहसाधु*वगिरौ ३६० प्रमाणा [गान्]
 म्बनुन्यव्यवहारिणो धनं यवसायादि-सान्निभ्यकरणादिभ्यः साधर्मिकाश्चक्रे ततः प्रतिदिनमेकै-
 कस्मिन् गृहे पक्वान्नादिरसवती निष्पाद्यते* । तत्र सकृद्गृह्णा सर्वे श्राद्धा जिमति स्म । तत्र दिनं
 प्रति [प्रतिदिनं] ७२ सहस्रद्रव्यन्ययो भवति । एष प्रतिगृहे जिमतं वर्षप्रान्ते द्वितीयवारं वारकं
 समायाति ततो धमकृत्या कुर्वाणेन जगत्सिंहसाधुना भरतदण्डवीरराजानौ स्मारितौ ॥२१॥

15 [22] जगत्सिंहशत्रुञ्जययात्रासम्बन्ध ।

एकदा जगत्सिंहसाधु* श्रीसोमतिरुक्तरिपादर्वे धर्मरूप [स्वरूप] पप्रच्छ । तदा गुरुभिः
 प्रोक्तमेव धमतत्त्वम ये मिथ्यात्वतिमिरान्धा न भवन्ति तेषां पुर एव धम* प्रोक्तं य जैनमते—

धम्मेण घणं विउलं, आउं दीहं सुहं च सोहर्गं ।

दालिहं दोहग्गं अकालिमरणं अहम्मेण ॥१॥

20 कथं मृत्युपद्यते धर्मः, कथं धर्मो विवर्धते ।

कथं वा स्थाप्यते धर्मः, कथं धर्मो विनश्यति ॥२॥

सत्येनोत्पद्यते धर्मो, दयादानेन वर्धते ।

क्षमया च स्थाप्यते धर्मः, क्रोधलोमाद्दिनश्यति ॥३॥

अहिंसालक्षणो धर्मो-ऽथाधर्मः प्राणिना वधः ।

25 तस्माद् धर्माधिना नित्यं, कर्षव्या प्राणिना दया ॥४॥

स्वाख्यातं खलु धर्मोऽयं, भगवद्भिर्जिनोचमैः ।

यं समालम्ब्य [लम्ब्य] मानो हि, न मज्जेद्भवसागरे ॥५॥

सयमं सज्जतं शौचं, ब्रह्माकिञ्चनता तपः ।

शान्तिर्माईवमृजुता, मुक्तिश्च दशधा स तु ॥६॥

धर्मसिद्धौ ध्रुवं सिद्धिर्धुम्नप्रद्युम्नयोरपि ।
दुग्धोपलब्धौ सुलभा, संपत्तिर्दधिसत्पियोः ॥७॥

नमस्कारसमो मन्त्रः, शत्रुञ्जयममो गिरिः ।
गजेन्द्रपदजं नीरं, निर्द्वन्द्वं भुवनत्रये ॥८॥

कृत्वा पापसहस्राणि, हत्वा जन्तुशतानि च ।
शत्रुञ्जयं समाराध्य, तिर्यञ्चोऽपि दिवं गताः ॥९॥
स्पृष्ट्वा शत्रुञ्जयं तीर्थं, नत्वा रैवतकाचलम् ।
स्नात्वा गजपदे कुण्डे, पुनर्जन्म न विद्यते ॥१०॥

5

इत्युपदेशं श्रुत्वा जगसिंहसाधुरेकोनत्रिंशत्शतमितशकटसहस्रानुमितघोटकद्वापञ्चाशद्देवा-
ल्यादिश्रीसंघः श्रीसोमतिलकसूरियुक्तः श्रीशत्रुञ्जय-गिरिनारयोर्यात्रां चक्रे ।

10

यस्मात् श्रीभरतेश्वराग्रिमनृपाः संजज्ञिरे चक्रिणः ।
श्रीमच्छ्रेणिकसम्प्रतिप्रभृतयस्तीर्थेशभावांचिताः ॥

निःसीमद्रविणानुबन्धिसुकृताः श्रीशालिभद्रादय-
स्तस्मिन्निर्मलधर्मवर्मणि सदा कार्यः प्रयत्नो बुधैः ॥११॥

फलं च पुष्पं च तरुस्तनोति, वित्तं च तेजश्च नृपप्रसादः ।
बुद्धिं प्रसिद्धिं तनुते सुपुत्रो, भुक्तिं च मुक्तिं च जिनेन्द्रधर्मः ॥१२॥

15

इति जगसिंहशत्रुञ्जययात्रासम्बन्धः ॥२२॥

[23] नापितमन्त्रिकरणसम्बन्धः ।

एकस्मिन्पुरे भीमस्य भूपस्य नापितः प्रधानो बभूव । मन्त्रिणो न मन्यन्ते मनागपि,
क्रमात् वैरिभिः परितो व्याप्तं राज्यम् । ततो नैके जल्पन्ति मन्त्रिणो विना राज्यं यास्यति ।
मित्रैरपि प्रोक्तम्-नापितस्य परीक्षा कुरु, वैरिषु समेतेषु कथं राज्यं रक्षिष्यति । एकदा राज्ञा
नापितः पृष्ठः । यदि कदाचित्परचक्र समेष्यति तदा त्वया कथं जेष्यते, का बुद्धिः कथं करिष्यते
च ? । ततो नापितोऽवग् आदर्शान् हस्ते कृत्वा निर्गमिष्यते [निर्गमिष्यामः] पुरात् तैरादर्शैरेव
शुद्धं करिष्यते ततस्ते नष्टा यास्यन्ति । ततो राज्ञा ज्ञातमेष नापितो न प्रधानः, यन्मया मन्त्रि-
णोऽपमानितास्तदयुक्तं कृतम् । यदि मन्त्रिणो न मानयिष्यन्ते तदा राज्यं गमिष्यति । ततो राज्ञा
मन्त्रिणो मानिताः । ततो मन्त्रिबुद्ध्या ये ये वैरिणोऽभूवन् ते ते वशीकृताः ॥

25

इति नापितमन्त्रिकरणसम्बन्धः ॥२३॥

[24] आलस्ये घनभ्रष्टिकुन्तलपुत्रसम्बन्ध ।

- श्रीपुरे घनभ्रष्टिनं पुत्रं कुन्तलमिध परिणयनयोग्यं श्रुत्वा च ह्यपुरात् मन्त्रश्रेष्ठो म्ना
पुत्रीं रूपवतीं दातु समागतम् । तदा भ्रष्टिपुत्रं पादभुञ्चै कृषोर्ध्वस्थितं सूर्याभिमुखं स्थित्वा
च कलशीमध्ये मूत्रयामास । तदा मदनश्रेष्ठो तत्रस्थस्वामित्रपार्श्वे भ्रष्टिपुत्रस्य कुन्तलस्य वरस्य
5 स्वरूपं पप्रच्छ । अस्य घनस्य भ्रष्टिनं कियन्त पुत्रा सन्ति ? तेन यद्गन्धर्वचनान्प्रोक्तम्—
अस्य नवपुत्रा सन्ति । क्षणात्पुनः पृष्टम् कियन्त पुत्रा भ्रष्टिनं स्म ? ततः स प्राह—पञ्च
पुत्रा सन्ति । पुनः पृष्टं तेन कियन्तोऽस्य पुत्रा ? ततस्तेनोक्तं—त्रय पुत्रा । पुनः पृष्टं कियन्त
पुत्रा भ्रष्टिनं स्म ? ततः स प्राह—पञ्च पुत्रा सन्ति । पुनः पृष्टं तेन कियन्तोऽस्य पुत्रा ?
10 ततस्तेनोक्तं—त्रय पुत्रा । पुनः पृष्टं कियन्त पुत्रा अस्य सन्ति ? [स प्राह,] एक एव पुत्र ।
ततो मदनः प्राह—मित्र ! त्वयाऽहं भ्रान्तौ कथं पातितं पृथक्पृथक् जल्पनात् ? मित्र प्राह—
यन्मयोक्तं तस्य यमेष यतोऽसौ भ्रष्टिपुत्रं उच्ये स्थित्वा सूर्याभिमुखं भूत्वा कलशीमध्ये मूत्रया
मास अतोऽस्मिन् भ्रष्टिपुत्रे त्रयत्वं मयोक्तम् यतः पञ्च मनुष्या यावन्मात्रमाहारं मुञ्चते
तावन्मात्रमेक एवायं मुञ्चते अतः पञ्चपुत्रभावं प्रोक्तो मयाऽस्मिन् निद्राक्षणे कुण्डलीदेहकरणे
[देहकुण्डलीकरणे] नवहाकारेण [नवाकारेण] स्वपितृसौ अतोऽस्मिन्नपुत्रत्वं विद्यते यतः
15 एवविधो वरोऽन्यत्र कुत्रापि न दृश्यते अतः एकपुत्रत्वमस्य मयोक्तम् । एवंविधगुणो वरो विद्यते
यत्र रोचते तत्र तदा दीयतां पुत्रो, स मूत्रयश्च त्वया दृष्टः किं कथ्यतेऽधिकं ततः । श्रेष्ठो समुत्थाय
स्वपुरं गतः । ततो वरं विलोकयन् पञ्चपुरे वीरमद्भ्यस्य धरणपुत्राय श्रेष्ठो स्वां पुत्रीं नमौ ।
तत इतो घनभ्रष्टिना बहुशिक्षितोऽपि पुत्रो नालस्य मुमोच । ये ये वरं ऋदुमायान्ति ते त
ताङ्गं दृष्ट्वा ददुर्न स्वपुत्रायतः—

20 गच्छन् जल्पन् हमस्तिष्ठन्, शयानो मन्वय-पुन ।

सूर्याः सर्वत्र लभते, पदं पदे परामवम् ॥१॥

ततः साऽलसतां श्रयन् न परिणीतः तत्पितरि मृतं मूलत्वान्मलसत्वाद्दिग्पराभन-
स्थानं वभूव ॥ इति अलसत्वविषये घनभ्रष्टिकुन्तलपुत्रसम्बन्धः ॥२४॥

[25] नागार्जुनसम्बन्धः ।

- 25 सुराष्ट्रदेशभूषणे दुकपूर्वसे राजा रणसिंहो गन्धर्वकुवन् न्यायाध्वना पृथिवीं पालयति
स्म । तस्य पद्मावती पत्नी बभूव । तयोर्भोपालाहा सुताजनि क्रमात्सा विद्याकला पाठिता
क्रमात् राजा वरं विलोकयन् नवसारिकानगरं अस्मिन् नरेन्द्राय त्वी इतस्तस्या रूपेण मोहितो
वासुकिरभूत् यतः—

अकलाण[र]मणी वरमाण मोहणी, इत वयाण वभवय ।

30

गुप्तीण य मणगुप्ती, चउरी दुक्खेण जिप्पति ॥ १ ॥

ततो वासुकिः शुक्र(रूप)परावृत्तिं कृत्वा तां सेवते । पुत्रः क्रमादभूत् । तस्य नागार्जुनेति नामाभूत् । स च जनकेन स्नेहेनाभ्येत्य सर्वासामौपधीनां फलानि मूलानि ढलानि भोजितो । वलेन तस्य प्रभावात् सिद्धपुरुषो जातो, विख्यातः स च क्रमात्प्रतिष्ठानपुरे शातवाहनभूपस्य विद्यागुरुरभूत्, यतः—

विद्वत्त्वं च नृपत्वं च, नेव तुल्यं कटाचन ।

स्वदेशे पूज्यते राजा, विद्वान् सर्वत्र पूज्यते ॥ २ ॥

स च नागार्जुनो व्योमगामिविद्यार्थं श्रीपादलिप्तानकपुरे श्रीपादलिप्ताचार्यान् सेवते स्म । ते चाचार्याः पादलिप्तीपधीवलेन वरेऽवसरे अष्टापद-समेतशिखर-शत्रुञ्जय-गिरिनारावुर्वाचल-तीर्थस्थान जिनेन्द्रान् वन्दते स्म । तेषां पश्चाद्वागताना सूरीणा पादौ पश्चालयन्नागार्जुनो नासा-चलेन सप्तोत्तरशतौपधीनां नामानि जज्ञौ, गुरुपदेश विनापि ताभिरोपधीभिः पादलेप कृत्वा कुर्कुटपांत इवोत्पन्न निपतति भूमौ, ततो व्रणजर्जरिताङ्गोऽन्यथा गुरुभिः पृष्टः किमेतदिति, ततन्तेन यथास्थिते प्रोक्ते तस्य च कौशल्येन चमत्कृतमानसा गुरवः शिरसि हस्तं दत्त्वा जगुः, महानुभाग[व] ? मन्मूर्णमाम्नाय गुरुदत्तं विना विद्या न स्फुरति नृणाम् । तेनोक्तम्—भगवन् । प्रसन्नं विद्याम्नायं देहि, ततो गुरुणोक्तम्—यदि त्वं शत्रुञ्जयादिपञ्चतीर्थं नत्वैवात्सि तदाह अष्टोत्तरशतमौपधं कथयिष्ये ततस्तेन गुरुक्त प्रतिपन्न, ततो गुरवो जगुः—पष्ठितन्दुलोदकेन सर्वा औपधीर्धर्षयत, ततस्तासां लेपेन पादलिप्तेन व्योमगामी भविष्यसि, तं विद्याम्नायं प्राप्य नागार्जुनो व्योमगामी भूव । ततः स प्राप्तखगविद्यो गुरुक्त देवनति कृत्वैवात्सि । एकदा गुरुमुखात्स्वर्ण-रससिद्धिनिष्पत्तिं श्रुत्वा साधयितुं प्रवृत्तः रसो निष्पादितः परं स्थैर्यं न याति ततो गुरुपाश्वे रसस्थैर्यस्वरूपं पप्रच्छ, गुरुभिरुक्तं-सप्रभावायाः श्रीपार्श्वप्रतिमायाः दृष्टौ साध्यमानो रसो लसल्लक्षणलक्षितया महासत्यास्त्रिया मृद्यमान स्थिरो भविष्यति, एतत् श्रुत्वा नागार्जुनेन वासुकिः स्वपिता ध्यातः प्रत्यक्षोऽभूत् । पृष्टं च तस्य पार्श्वनाथप्रतिमा दिव्यां कथय । वासुकिः प्राह— पूर्वं द्वारवत्यां कुण्डेन श्रीपार्श्वप्रतिमा सप्रभावा श्रीनेमिमुखात् श्रुत्वा सप्तवर्षी यावत्पूजिता द्वारवत्या दाहे समुद्रमध्ये देवेन मुक्ता । काले कान्तिपुरीवासिनो धनदत्तस्य समुद्रमध्ये यानं बलितं तत्र देवतयाभ्येत्योक्तम्—अत्राधस्तात् श्रीपार्श्वविम्बं समस्ति तच्च कच्चसप्ततन्तुभिर्मु-क्तैर्वह्निः समेष्यति, तेन तथा कृते पार्श्वविम्बं निर्गतम् । कान्तिपुर्यामानीतम् यतः—

सुप्रभावमयं पार्श्वं—नाथविम्बं मनोहरम् ।

कान्त्यां पुरि जनैः पूज्य-मानमस्ति जिनालये ॥३॥

ततो नागार्जुनस्तत्र गत्वा बहुषु लोकेषु वन्दनार्थं दिवानिशमागच्छत्सु हतुं न शक्नोति । अफदाऽवसर प्राप्य छलेन सा प्रतिमा तेन हता सेद्वीनदीतटे रसबन्धनार्थं मण्डिता सातवाहनस्य भूपस्य चन्द्रलेखा महासती रसमर्दनार्थं तत्रानिनाय, सा नागार्जुनेन भगिनीति कृत्वा स्थापिता रसं मर्दयति स्म, तथा तदौपधीनां रसमर्दनकारणे पृष्टे स्वर्णसिद्धिनिष्पत्तिहेतुं स तस्याः पुरो

5

10

15

20

25

30

नगौ तथा च तन्नागतयोर्द्वयो महोक्षयो १ पुरो रससम्बन्धस्वरूप प्रोक्तम्, ततस्तौ राज्यसुखं मुक्त्वा रसलुप्तौ कैतवेन नागाजु न सेवेते स्म । रस जिष्टश्च यत्र नागार्जुनो जिमति तत्र तौ छत्र रक्षणी पृच्छत स्मेति । अत्र क' को जेमितुमायाति । तथा नागाजु नागमनमुक्त ताभ्यामुक्त च तत स्व नागार्जुनाय सलवणा रसवती कुर्या सदा यदा स क्षारा वपेत् तदा

5 प्रोक्तत्र्य[प्रवक्तव्य]मस्मपुर । यद्वा भीरपिता ताभ्यां तस्या । अत्रेषु षण्मासात्ते तथा प्रावतद्—अथ तन क्षारा रसवती प्रोक्ता तसस्ताभ्यां राजकुमाराभ्यां रसो मिलितो ज्ञातः, ताभ्यां पृच्छद्भ्यां वासुकिना प्राक्त कुशाक्षुरान् मरणस्[मरणमस्य] नागार्जुनस्य ज्ञातमितो नागार्जुन शुद्धरसेन कुतपौ द्वौ भूत्वा दु कषवतस्य गुहायां रहसि चिक्षेप । तत पर्वताद्बलमानो नागाजु नो विमृश[विमग] विना ताभ्यां क्षत्रियाभ्यां दर्भाङ्कुरेण जघ्ने तदा मृत' स' ।

10 अजते चित्रलिखिते, मृते च मधुघ्नन ।

क्षत्रिये त्रिषु विश्वाम-धतुर्यो नोपलभ्यते ॥४॥

तौ कुतपौ देवतयाधिष्ठितौ राजपुरयो किमपि न चटित हस्ते देवतया हतौ तौ पापिनौ नरक गतौ एव जीवा पापपरा पापफल सद्यो लभन्ते । रसस्तम्भनात्त्रन्धावत्यास्तम्भननामा भूत् । पार्श्वदेवस्यापि स्तम्भनमिति नाम तत कालात्तरे सेठीनदीतटस्थं स्तम्भनपार्श्वनायबिम्ब

15 स्तम्भनपुरे समायात तस्याद्यापि तत्र पश्यते ॥ इति नागार्जुनसम्बन्ध ॥ २५ ॥

[26] खलमन्त्रणे धनश्रेष्ठिकथा ।

चन्द्रपुरे धनश्रेष्ठी तस्य गृहे सुवणस्य चतस्रः कोट्य सन्ति । सदा मधुराहारवरवस्त्र परिधापनदेवगुरुभीसधपूनादिना सञ्जनसन्मानादिना च फालं गमयति ।

एकदा राजा राजमार्गे गच्छन् तस्य सदनस्योपरि चतस्रो ध्वजपताका दृष्ट्वा मन्त्रि

20 पार्श्वे पप्रच्छ किमतो ध्वजपताका अत्र दृश्यन्ते मन्त्रिणोक्तम्—अस्य गृहे चतु ॥१॥टमित स्वण मस्ति ततस्तद्गृहीतुकामो भूपोऽन्वय भ्रामात्तरे गतः, तदाना श्रेष्ठिनस्तदाकस्मात् खलमन्त्रणे वाञ्छा जाता ज्ञात तेनेति एतया वाञ्छया राजा मम धन ग्रहीष्यति अथवा चौराग्यान्थो ग्रहीष्यन्ति यतः—

दापादा स्पृहयति तस्करगणा मुष्णन्ति भूमीसृजो,
 25 गृहणन्तिच्छलमाकलय्य हुतसृग्मस्मीकरोति क्षणात् ।
 अम्म प्लावयति क्षितौ विनिहित यक्षा हरते हठात्,
 दुर्वृषास्तनया नयन्ति निघन धिग्बह्वधीन धनम् ॥ १ ॥

एष विमृश्य तेन श्रेष्ठी सर्वां त्रिय सप्तसु क्षेत्रेषु दीनदुस्थादिषु व्ययीषके । राजा पश्चादागच्छन् ध्वजपताका अट्ट्वा लक्ष्मीययसम्बन्धं च ज्ञात्वा चमत्कृतोऽभूत्, चेतसि श्रेष्ठी

आकारितः । पृष्ठो राजा [राज्ञा] तदावदत् स्वसम्बन्धं खलभक्षणदोहदलक्षणं च ततो राजा हृष्टस्तस्मै स्वकोशाच्चतुःकोटिमितं स्वर्णं दापयामास । तस्य पुण्यप्रभावात्ततो यावन्मात्रां श्रियं व्ययति तावन्मात्रा श्रीरकस्मान्मिलति, ततश्चिरं स्वा श्रियं सप्तसु क्षेत्रेषु व्ययन् कालक्रमात् दानवितरणेन स्वर्गं श्रेष्ठो ययौ ॥ इति खलभक्षणे धनश्रेष्ठिकथा ॥ २६ ॥

[27] नीचकुलोत्पन्नोऽप्युत्तमो भवतीति द्विजकथा ।

5

कस्मिन्पुरे [कस्मिंश्चित्पुरे] वेद्या क्रमाज्जगती जाता, तस्या एकः पुत्रोऽस्ति । तथा चिन्तितं मया बहु पापं कृतं पुत्रजननात्, यदि हन्यते तदापि पापं भवति अतोऽहं गङ्गाया गत्वा पापं स्फोटयिष्यामि इति ध्यात्वा सा वेद्या पुत्रेण सह तत्र नद्या गता मठवासिकारूपं कृत्वा स्थिता गंगाया स्नानादिपुण्यं पुत्रयुता करोति, द्विजमुखाद्वेदस्मृतिपुराणादि जज्ञे । स वेद्यापुत्रः । क्रमात्तत्र द्विजो मुकुन्दस्तं तादृश विचक्षणं वेदविदुरं बहुदानपरं दृष्ट्वा दध्यौ अयं 10 वर्यो वरोऽरित मम पुत्री विद्यते विवाहार्हा जाता यद्यस्मै दीयते तदा वरमस्य माता च धर्मशीला विद्यते, गृहे धनमप्यस्ति एवं विमृश्य द्विजेन पुत्री तस्मै मठवासनिकापुत्राय दत्ता । पुत्रं बधूयुतं परिणीतं स्कन्धयोरुभयतः कृत्वा नर्त्तयन्तीति प्राह—

सोनईशाखा धनिं कुलकोट्टुः वेद वियारि ।

दे मति केरो बेटढो परिणह दीक्षित कुआरि ॥१॥

15

ततस्तेन मुकुन्देन तस्याः पार्श्वोत्तस्य वरस्य सम्बन्ध श्रुत्वा मौनं कृतं, बहुलक्ष्मीविद्यादि-
गुणयुतत्वात् अतो न कुलादि वीक्ष्यते किन्त्वाचार एव यतः—

केवर्तीगर्भसंभूतो, व्यासो नाम महामुनिः ।

तपसा ब्राह्मणो जात-स्तरमाज्जातिरकारणम् ॥१॥

शुशुकी[शशकी]गर्भसंभूतो, ऋष्यभङ्गो महामुनिः ।

20

तपसा०

॥२॥

मण्डूकीगर्भसंभूतो, माण्डव्यश्च महामुनिः ।

तपसा०

॥३॥

उर्वशीगर्भसंभूतो, वशिष्ठश्च महामुनिः ।

तपसा०

॥४॥

25

शीलं प्रधानं न कुल प्रधानं, कुलेन किं शीलविवर्जितेन ।

वहवो जना नीचकुले प्रसूताः, स्वर्गं गताः शीलमृपेत्य वर्यम् ॥५॥

ततः सर्वेषु द्विजेषु वेदविदुरेषु मुख्योऽभूत् ॥

इति नीचकुलजातोऽप्युत्तमो भवतीति ब्राह्मणकथा ॥२७॥

[28] निर्ग्रन्थत्वे योगिकथा

- एकस्मात्पुरात् योगी चेल्लकमुतोऽचालीत्, अग्रे गच्छन् योगी च द्रुपुरमार्गं पश्यच्छ, पुमान्
 प्राह—एको मार्गं सरलोऽद्वरेऽस्ति पर चौरादिविघ्न विद्यते तत्र । द्वितीयो मार्गो विषमोऽस्ति
 पर निरुपद्रवः । तदा योगी द्रव्यरहितः सोपद्रवेऽपि मार्गं गन्तुं वाञ्छति चेल्लकस्तु नेच्छति
 5 द्रव्यापहरणभयात् मार्गं यागी दृश्यौ असौ चेल्लकः कथं स्तेनकलेशयुक्तमार्गं गन्तुं नेच्छति एव
 ध्यायन् चेल्लकस्य यचोऽवगणय्य सोपद्रवमागं चलितुं तस्थौ इतश्चेल्लके पुरान्तरे गते कस्मै
 चित्कार्याय शोलिकामध्ये रूप्यटककभृतां वासनिकां वीक्ष्य दृश्यौ । असौ चेल्लको धनगमनभयात्
 सोपद्रवमार्गं यान्तुं नेहते ततो द्रव्यं न धरं तपस्विन । एव ध्यात्वा वासनिकां छन्नं कूपे
 चिक्षेप । चेल्लकः पुरादागतो वासनिकामदृष्ट्वा प्राह—यस्मिन् मार्गं रोचते तत्र गम्यताम् । ततो
 10 द्वावपि निर्ग्रन्थीभूतौ निभयौ सोपद्रवेऽपि मार्गं चेलतु । ततो धनं तपस्विनां कलेशमूतं मत्वा
 निस्सृष्टौ श्रेताम्बरश्रीदमघोपसूरिपाशैर्धर्मं श्रुत्वा जैनीं वीक्षां गृहीत्वा तपस्कुर्वाणौ स्वर्गं जग्मतुः
 व्रमा मुक्तिं गमिष्यतः ॥ इति निर्ग्रन्थत्वे योगिकथा ॥२८॥

[29] धर्मशालानिष्पादनपुण्ये भीमसाधुकथा ।

- एकदा भीमसाधोरावासार्थं वर्यकाष्ठानि आगतानि । तदा ह्यभीम दृष्ट्वा पत्नी प्राह—
 15 गृहाणि वर्याणि वयतराणि भवे भवे कारितानि सन्ति स्वर्षिमानेऽपि स्थितं मूरिशः । पर
 तत्सवमिह्लोकार्थं धर्मकार्ये यदि धर्मशालादिनिष्पत्तये काष्ठानि समायान्ति तदा वरं । भीमः
 प्राह—कुत्र धर्माय काष्ठानि स्थापयिष्यन्ते ? भार्या जगौ—धर्मशाला कायते तत्र बहुपुण्यं भवति
 यत — वसही—सयणासण—भक्त—पाण—मेसज्ज—धत्थ—पचाइ ।
 जइवि न पज्जचघणो थोवाधिहु थोवर्यं देइ ॥१॥

- 20 एव विमृश्य स्तम्भतीर्थे आलिंगयस्त्वा धर्मशाला कारिता पुण्यार्थं । तत्र १४०० टंका
 लग्ना । तदैकेन केनचित् पुंसा भीमसाधुपुरतः प्रोचे—द्रव्यं बहु व्ययितं शाला तु पुराद्बहिरस्ति
 तत्र को धर्मं कर्तुं समेभ्यति ? ततो भीमोऽवगुं कदाचिदुत्सूरे सकाळे वा कोऽपि कूपिकः पौढलिको
 विभ्रामार्थं स्थित एकसामाधिकं लास्यति तदा शालालग्नघनादनन्तं पुण्यं भविष्यति, यत—

सामाह्यंमि उ कए, समणो इव सावओ हवइ जम्हा ।

25

एएण कारणेण, बहुसो सामाहअ कुज्जा ॥ १ ॥

सामाहअ कुणतो, समभाव सावओ धडीदुग्ग ।

आउं सुरे सुवचइ, इचीमिचाइं पलिआइं ॥ २ ॥

वाणमइकोडीओ, लक्खा गुणसद्धि, सहमयणवीसा ।

नवसप पचवीसाए, सतिहा अडभाग पलिअस्म ॥३॥

अंकतः ९२, ५९, २५, ९२५ एकसामायिकलाभः ॥

इत्यादिधर्मशालानिष्पादनपुण्ये

भीमसाधुकथा ॥२९॥

[30] धर्मदृढतोपरि आर्लिगविप्रप्रासादकथा ।

आर्लिगवसतीति नाम जातम् । पूर्वम् आर्लिगाहो द्विजोऽभूत् । तेन श्रीधर्मघोषसूरिपार्श्वे
जिनप्रासादादिकरणे महत्पुण्यं भवति [तीतिश्रुतम्] । एकदाऽसौ अवगु-भगवन् । लोका
वदन्ति सन्तानं विना स्वर्गो न भवति । गुरवः प्रोचुः—सन्तानं विनाऽपि स्वर्गं गच्छन्ति
जनाः, सन्ताने सति कदाचित्स्वर्गः, पुण्यप्रभावादेव । सन्तानेन यदि स्वर्गः स्यात्तदा शुनीशुनादि
[श्वानादि] जीवा बह्वपत्याः प्रथमं स्वर्गं गच्छन्ति [गच्छेयुः] । असन्ताना अपि [च] मुक्तिं
गमिष्यन्ति [गच्छन्ति], यतः—

बहूनि हि सहस्राणि, कुमारब्रह्मचारिणाम् ।

दिवं गतानि विप्राणा-मकृत्वा कुलसन्ततिम् ॥१॥

गुरुणोक्तं—श्रीऋषभदेवस्य यदि कृष्णवर्णा प्रतिमा कार्यते तदाऽनन्तं पुण्यं मुक्तिगमन-
योग्यं भवति, परं सन्तानं न भवति । अग्रतः एतत् श्रुत्वा आर्लिगो जगौ—भगवन्नहं श्रीऋषभ-
देवस्य कृष्णवर्णा प्रतिमा कारयिष्यामि, बहुपुण्यलाभात्, सन्तानेन किं प्रयोजनम् ? सन्ताने सत्यपि
रावण-श्रीकृष्ण-दुर्योधन-सुभौम-ब्रह्मदत्तचक्रवर्त्यादयो बहवो नरकं गताः । अतोऽहं श्रीऋषभ-
देवप्रतिमा श्यामवर्णा कारयिष्यामि । ततस्तेन सन्तानाभावमवलम्ब्यादि[पि] श्रीऋषभदेवप्रतिमा
श्यामवर्णा कारिता, स्थापिता स्वकारितप्रासादे, तत आर्लिगेन तत्र प्रतिमां ता पूजयता मुक्ति-
गमनयोग्यं पुण्यमुपाजितम् ॥ इति धर्मदृढताविषये आर्लिगविप्रप्रासादकथा ॥३०॥

[31] शनि-शिवसंवादसम्बन्धः ।

एकदा बहुषु ब्रह्मादिदेवेषु मिलितेषु स्वस्वोत्कर्षं जल्पत्सु शनिना प्रोक्तम्—अहं सर्वेषु
देवादिषु सुखदुःखे कर्तुं ममर्थः । तदेश्वरेणाक्तम्—ज्ञास्यते तव कृतं सुखं दुःखं च । एव प्रोच्य
शम्भुः स्वगृहेऽभ्येत्य पार्वतीं प्रति स्वचेष्टितं जगौ । ततः शम्भुः स्वयं महिषरूपं, पार्वत्या महिषी-
रूपं कारयित्वा नगरखाले अशुचिमये स्थितौ, द्वावपि तृतीये दिने तस्मिन् व्यतीते ईश्वरपार्वत्यौ
खालान्निर्गत्यागतौ गृहे, तत ईश्वर शनिपार्श्वे गत्वाऽवगु-त्वद्वीया दशा गता कल्पे त्वया किमपि
मम दुःखं न कृतम् । शनिर्जगौ त्वं कुशम्याः [कुत्राऽस्थाः ?] ईश्वरः स्वस्थितिं जगौ, ततः
शनिः प्राह—अहं किं स्कन्धे हन्मि जेतुं हृदये वा किन्तु तां तादृशीं धियं ददामि यया स्वयं
दुःखे पतति त्वं त्वशुचिमये खाले स्थितः अतः परं किं दुःखम् अहं यद्दुःखादि जनेभ्यो ददामि
तदपि कर्मणा प्रेरितः । ततः शम्भुर्जगौ सन्यमेव कर्मकृत् सुखं दुःखं जीवा लभन्ते—

यादृशं क्रियते चित्त, देहिभिर्वर्णनादिषु ।

तादृशं कविवन्नूनं, जायते मन्ततं जने ॥१॥

इति लौकिककथा शनिशम्भुजल्पनविषया समाप्ता ॥३१॥

5

10

15

20

25

30

[35] धर्मे भोजकथा ।

भोजराजा मरणसमये सर्ववर्गनिनो यथायोग्य समान्य मन्त्रीशानाकार्यं जगौ—‘पुण्य स्तोत्रं कृतं पापं बहु तेन भवद्भिर्मम मरणादनु मम एको हस्तोऽङ्गनलितो, मनाक्च दनरसालितो हस्तो द्वितीयो विधातव्यः । मन्त्री प्राह—कथमेव प्रोच्यते ? भोजः प्राह—लोको मामेवविध 5 मस्वा [मत्वा] पुण्यं कुर्वन्ति । ततो भोजे मृते तथैव कृत्वा दाहार्थं नीयमानं भोजं भूप, लोका जगुः—कथं राज्ञो हस्ताधीदृशौ कृतौ । ततो मन्त्रिभिर्भूपोक्तं प्रोक्तं ततो बहवो जना पुण्ये कृतान्तरा वभूवुः ॥ इति धर्मविषये भोजकथा ॥ ३५ ॥

[36] कृपणत्वे छलभूपकथा ।

एकदा क्षात्रोवाटिकाधिपच्छलराजा पूर्वं दानं न ददौ । मरणसमये दानेच्छाऽभूत् । 10 पुत्राणामग्रे प्राह—मम एतासां गणां एतेषां घोटकानां एतेषां रथानां, [एतासां च] रथानां दानेच्छाऽस्ति । तदा मन्त्र्यादिभिः पुत्रैश्च विमृष्ट—असौ सर्वं राज्यं दास्यति, उत्तरमस्य दीयते ऽधुना—‘मरणादनु सर्वं दास्यते’ । एव जल्पिते [जल्पिता] ते भूसुजा पुत्राः किमपि न ददुः, स च मृतः । एव यत्स्वहस्तेन प्रथमं दीयते, तदेवात्मीयं नान्यत् । मरणसमये हिता अपि पुत्रा विषटते ॥ इति कृपणत्वे छलभूपकथा ॥ ३६ ॥

[37] धर्मदृढतोपरि डीसावालसारङ्गसम्बन्धः ।

वटप्रदे डीसावालः मन्त्री सारङ्गाह, स च मिथ्यात्वं करोति । तस्य माता जैनं धर्मं करोति । एकदा माताऽवगू पुत्रं । च तु मिथ्यात्वं कुरुषे जिनधर्मं तु न कुरुषे । जिनधर्मं विना मुक्तिर्न भवति वीतरागासेवनत्वात् । मम तु मरणावसरोऽस्ति, त्वया मम मरणादनु जैनां साधुषो धर्मं शालायां वन्दनीयां । सारङ्गो जगानेयमस्तु त्वयार्त्तिनं कृत्वा । मातरि मृतायां सारङ्गो जैनां 20 साधून् न वन्दते मिथ्यात्वंमेव करोति । माता स्वगता सती पुत्रस्तेहात्पुत्रबोधनार्थं रात्राधभ्येत्यैकं श्लोकं दत्त्वाऽवगू—योऽस्य श्लोकस्यार्थं कथयति तस्य पार्श्वे त्वया धर्मं काय । अहं तव माता । एव प्रोच्य गतायां मातरि, सारङ्गं स्थाने स्थाने द्विजादीनां पार्श्वे श्लोकार्थं पप्रच्छ, परं न जज्ञौ । ततः सिद्धपुरे श्रीदेवसु दरसूरेस्तपागच्छाधिपस्य पार्श्वे श्लोकार्थं पप्रच्छ जज्ञौ—

कामकान्तं व्रजे स्थानं, शिशिरा वापय भुते ।

25

अरोदितं महं ब्राह्म, तस्या पुत्रान्तदर्शनात् ॥१॥

मत् जैनं शिष्याय ते’ ततो जैनं धर्मं प्रपद्य सन्धक्त्वधारी आढोऽभूत् । शशुञ्जये गतं, तत्र श्रीशुभमं नत्वा स्तुतिमेव चक्रे ‘धन्यं स मासं, धन्यं स दिवसं धन्यं स पक्षः’ इत्यादि देवैरपि चालितं सन् न चालितं ॥ इति धर्मदृढताविषये डीसावालसारङ्गसम्बन्धः ।

[38] प्रस्तरतरणे राममहिमा ।

एकदा पीरोजसुरत्राणेन सुकुन्दपण्डितस्याग्रे प्रोक्तम्—अहं महान् अथवा रामः ? ततस्तेन ज्ञेन जलमानाधितं, तत्र अयं पापाणो जले क्षिप्यतां । राज्ञा पापाणो जले क्षिप्तो ममज्ज । ततो राज्ञोक्तम्—[व्यक्त्या] व्यक्तं जल्प, भयो नानेयः । ततो ज्ञोऽवग्-रामस्य सेवकैर्हनुमदादिभिर्जले मुक्ताः प्रस्तरास्तेरुः, अयं तु पापाणो मग्नः, यतः—

5

ये मज्जन्ति निमज्जयन्ति च परांस्ते प्रस्तरा दुस्तर,
वाद्धौ वीर (?) तरन्ति वानरभटान् संतारयन्तेऽपि च ।
नैते ग्रावगुणा न वारिधिगुणा नो वानराणां गुणाः,
श्रीमहाशरथेः प्रतापमहिमा सोऽयं समुज्जृम्भते ॥१॥

एवं प्रोक्तो राजा हृष्टः ॥ इति प्रस्तर तरणे राम महिमा ॥३८॥

10

[39] औचित्योत्पत्तिबुद्धौ छाग-छागमातृकथा ।

एकदा छागो मातरं प्रति जगौ मातर । द्वीपालिका समेष्यति मदीयौ शृंगौ त्व भूषयेस्तदा माताऽवग्-पुत्र । यदि महिणिमाया (?) अश्विनशुद्धनवम्या तव कुशलं भविष्यति तदा तव कथितं करिष्ये । एतच्छ्रुत्वा भीमभूषेण छागमारणेऽभिप्रहो गृहीतो, महिणिम पर्वणि जीवहिंसा त्यक्त्वा, अन्यत्यक्त्वाजादिवलिश्च कृतः ॥

15

इति औचित्योत्पत्तिबुद्धौ छागछागमातृकथा ॥३९॥

[40] अनित्यतायां भोजसम्बन्धः ।

भोजराजोऽन्यदा रात्रेर्मध्ये काव्यपदत्रयमेवं पुनः पुनरुच्चैर्जल्पेति—

चेतोहरा युवतयः स्वजनोऽनुकूलः, सद्धान्धवाः प्रणयगर्भगिरश्च भृत्याः ।

वल्गन्ति दन्तिनिवहास्तरलास्तुरङ्गाः, ॥ इति

20

पदत्रयं भूषेण प्रोच्यमान पुनः पुनः श्रुत्वा चौरः पूर्वं गृहान्तः प्रविष्टो जगौ—

‘सम्मीलने नयनयोर्नहि किञ्चिदस्ति’ इति

ततो राजा त चौरं मत्वा भृत्यपार्श्वतः घृत्वा प्रातस्तं चिञ्चं लक्ष्मीदाने[न]सम्मानयामास, ॥ इति अनित्यतायां भोजसम्बन्धः ॥४०॥

[41] अनित्यतायां वस्तुपालमन्त्रिकथा ।

25

एकदा श्रीवस्तुपालमन्त्री स्तम्भतीर्थे ययौ । तदा लोकाः समेत्योचुः—‘युष्माकं शरीरे कुशलमस्ति । तदा वस्तुपालमन्त्री अवग्—

[32] निष्कृपोपरि मरुस्थलीवर्णनम् ।

माता गगामम तीर्थं, पिता पुष्करमेव च ।

तीर्थं फलति बालेन, माता-तीर्थं पुन पुन ॥१॥

इत्यादि ध्यात्वा मातापितरौ कावडिकायां स्थापयित्वा विप्रस्तीर्थानि करोति । तीर्थानि
5 कुर्वन् मरुस्थल्यां गच्छन् अधः प्रचुरसिक्ततायां द्विण्डितुमशक्नुवन् जलं स्लोकं पिबन् मृगशृष्णिकां
पश्यन् पदे पदे जलभ्रान्त्या धावन् स्त्रियं सन् प्रथमं पितरं स्कन्धादुत्तारयामास । पिताऽवगु-
अहमहमस्तीर्थं [कर्तुं] कथमुत्तारयसि ? पुत्रोऽवगु इयं तु मरुस्थली रुक्षा एवं मातरमपि स्कन्धा-
दुत्ताय स्वेच्छयाऽचालीव । मातापितरौ पादचरिणौ पुत्रस्य पृष्ठौ [पृष्ठत] दुःखेन चलत ॥

इत्यादि मरुस्थलीवर्णनं निष्कृपोपरि ॥३२॥

10

[33] ध्याने [विचारे] वैद्यकथा ।

यादृशं क्रियते चित्तं, सदसद्वस्तुवर्णने ।

वधेरिव भवेद्याहम्, जनानां भावुकात्मनाम् ॥१॥

तथाहि—एकदा श्रीरामस्य सुबुद्धिनामा कविरभूत् स च श्रीरामकारितं पम्पासरः
काव्यैर्नित्यं वर्णयति स्म । वैद्या बहव श्रीरामस्य परिवारस्य रोगोत्पत्तौ चिकित्सां कुर्वन्ति
15 स्म । अयं वा सुबुद्धिकवे सरो वगयतस्तदध्यानाज्जलोदरं वदितं, वैद्यो विचारविह्वस्तस्य
चिकित्सां कारयति बहुप्रकारैः, परं शुणो न भवति यत—

वैद्यस्तर्कविहीनो, निर्लज्जा कुलवधूर्ध्वती पीन ।

कृक च प्राघूर्णको, मस्तकशूलानि चत्वारि ॥२॥

तत एकस्तत्र वैद्यो वृद्धो विचारज्ञः समागात् । राक्षा तस्य रोगचिकित्सायै आदिष्टम् ।
20 ततस्तेन वृद्धेन वैद्येन शरीरस्यरूपं यिलोक्य शालिगलिपृताम्बिष्यं [भोजनं दत्तम्] वदता तस्य
तथा भोजनं कुवाणस्य वैद्येनेत्यादिष्टम् मरुस्थलं वर्णय । तत एवं वर्णयति—

मृगतृष्णां सदा दर्शं, दर्शं तृपितवक्ष्यमम् ।

ओष्ठं तालुं गलादीनि, शुष्यन्ति स्म दिने दिने ॥३॥

इत्यादि वर्णयतस्तस्य रोगिणो जलोदररोगो गतः । श्रीरामेण पृष्ठ-भो वैद्यः । मरुस्थलं
25 वर्णनेन कथमस्य रोगो ययौ ? वैद्योऽवगु पूर्वमनेन सरो जलधृतं भूरिशो घणितं तेन जलोदर-
रोगोऽभूत् सरोध्यानात्, अधुना मरुस्थलवर्णनात् रोगो गतः यादृशं ध्यानं तादृशं मनः यादृशं
नस्वाहम्बुभवति' शुभाशुभाकर्षणान्छरीरी प्रसन्नोऽप्रसन्नो भवति, यतः—

वीतरागं स्मरन् योगी, वीतरागत्वमश्नुते ।
सरागं ध्यायतस्तस्य, सरागत्वं तु निश्चितम् ॥४॥

येन येन हि भावेन, युज्यते यन्त्रवाहकः ।
तेन तन्मयतां याति, विश्वरूपो मणी यथा ॥५॥

इलिका भ्रमरीध्यानात्, भ्रमरी जायते यथा ।
तथा ध्यानानुरूपः स्यात्, जीवोऽशुभशुभात्मवान् ॥६॥

5

अतोऽस्य मरुस्थलं वर्णयतो रोगो गतः । ततो वैद्यो मानितः । यतः—
अलं करोति हि जरा, राजामात्यभिपग्यतीन् ।
विहम्बयति पण्यस्त्री—मल्लगायन[क]सेवकान् ॥७॥

इति ध्याने वैद्यकथा ॥३३॥

10

[34] नीचानीचविचारविपयिकी लौकिकी कथा ।

जन्मना तु ध्रुवं वर्यं—मवर्यं जायते कुलम् ।
प्रायो भवति मर्त्यानां, क्रियया विप्रवज्जने ॥१॥

तथाहि—कस्यचिद्विप्रस्य विद्वस्य यजनयाजनाध्ययनाध्यापनाद्विपट्कमकारकस्य गृहे एक-
स्तपस्वी स्वं धौतिकं मुक्त्वा गतस्तीर्थयात्रायै, स तपस्वी देवदत्ताहः तपःप्रभावाद्ब्रह्मायुष्कः सन् 15
तीर्थं भ्रमति स्म । इतः स द्विजो मृत्युसमये स्वं पुत्रं प्रति प्राह—इदं धौतिकं तपस्विनो देव-
दत्तस्यास्ति यदा मार्गयति तदाऽऽर्पणीयं त्वया । पितरि मृते क्रमाद् द्विजपुत्रो निर्वाहाभावात्
कुम्भकारकर्म करोति । इतः स तपस्वी तत्रागतः स्वस्य धौतिकस्यार्थं गृहं पृच्छन् (जज्ञौ) । परमस्य
गृहे कुम्भकारकर्म दृष्ट्वा धौतिकं तथैव मुक्त्वाऽन्यत्र तीर्थयात्रायै गतः । क्रमात् स द्विजः
कुम्भकारकर्म मुक्त्वा भारवाहोऽभूत् । पुनस्तत्रागतः स्वं धौतिकं पूर्ववत्तत्र दृष्ट्वा तथैव मुक्त्वा 20
गतः । स भारवाहः परलोकं गच्छन् स्वपुत्राय परम्परागतं धौतिकसम्बन्धं जगौ । ततस्तस्मिन्
तत्पुत्रो राजसेवकोऽभूत् । तत्रापि पूर्ववत्तत्रागतस्तस्य गृहेऽन्यत्कर्म दृष्ट्वा यात्रायै गतः, स सेवको
मृतः, तस्य पुत्रो ग्रामहट्टकोऽभूत् । पुनः स तपस्वी तत्रागात् । तस्य गृहे अनीदृशं कर्म दृष्ट्वा
धौतिकं सम्भाल्य तथैव मुक्त्वा गतः । ततो ग्रामहट्टको वैदिकद्विजयोगात् चतुर्वेदी द्विजो
जातः । इतो भ्रान्त्वा तपस्वी तत्रागात् पूर्वक्रियां वैदिकीं यजनयाजनादिकां दृष्ट्वा हष्टोऽभूत् । 25
ततस्तेन द्विजेनोक्त—भो तपस्विन् ! भवता कथं हष्टं, तपस्वयवग्—यजनादिविद्वान्नादादारभ्य
सर्वं सम्बन्धं तस्याग्रे, ततः स तपस्वी स्वधौतिकं लात्वा जगौ—यादृशो योगस्तादृकं पुमान्
भवति । उत्तममध्यमजघन्यादिविचारो न क्रियते । ततः स तपस्वी स्वस्थानं ययौ ॥

इति नीचानीचादिविचारकथा लौकिकी ॥ ३४ ॥

[35] धर्मं भोजकथा ।

भोजराजा मरणसमये सर्वदर्शनितो यथायोग्य सभान्ध मन्त्रीज्ञानाकार्यं जगौ—‘पुण्य स्तोत्रं कृतं पापं बहु तेन भवद्भिर्मम मरणादनु मम एको हस्तोऽञ्जनलितो, मनाक्चन्दनरसालितो हस्तो द्विवीर्यो विधातय’ । मन्त्री प्राह—कथमेधं प्रोच्यते ? भोज प्राह—‘लोको मामेवविध मत्त्वा [मत्त्वा] पुण्यं कुर्वन्ति । ततो भोजे मृते तथैव कृत्वा दाहार्थं नीयमानं भोजं मूप, लोका जगुः—कथं राज्ञो हस्तावीर्यौ कृतौ । ततो मन्त्रिभिर्भूषोक्तं प्रोक्तं ततो बहवो जना पुण्ये कृताङ्गा बभूवुः ॥ इति धर्मविषये भोजकथा ॥ ३५ ॥

[36] कृपणत्वे छलभूपकथा ।

एकदा शाहोवाटिकाधिपच्छलराजा पूर्वं दानं न ददौ । मरणसमये दानेच्छाऽभूत् ।
 10 पुत्राणामग्रे प्राह—‘मम पत्नीसा गधा, एतेषां घोटकानां एतेषां रथानां, [एतासां च] रमाणानानेच्छाऽस्ति । तदा मन्त्र्यादिभिः पुत्रैश्च विमृष्ट—‘असौ सर्वं राज्यं दास्यति, उत्तरमस्य दीयते ऽधुना— मरणादनु सर्वं दास्यते’ । एव जल्पिते [जल्पिता] ते मूमुजा पुत्रा किमपि न ददुः, स च मृतः । एव यत्स्वहस्तेन प्रथमं दीयते, तदेवात्मीयं नान्यत् । मरणसमये हिता अपि पुत्रा विद्यन्ते ॥ इति कृपणत्वे छलभूपकथा ॥ ३६ ॥

15 [37] धर्मदृढतोपरि डीसावालसारंगसम्बन्ध ।

वटप्रदे डीसावाल मन्त्री सारंगान्, स च मिथ्यात्वं करोति । तस्य माता जैन धर्मं करोति । एकदा माताऽवगुं पुत्रं । त्वं तु मिथ्यात्वं कुरुष्वे जिनधर्मं तु न कुरुष्वे । जिनधर्मं विना मुक्तिं न भवति कीर्तिरागासौवनत्यादि । मम तु मरणावसरोऽस्ति, त्वया मम मरणादनु जैना साधवो धर्मशालायां दण्डनीयाः । सारंगो जगवेवमस्तु त्वयात्तिनं कर्तव्या । मातरि मृतायां सारंगो जैना साधुन् न वदते मिथ्यात्वमेव करोति । माता स्वर्गता सती पुत्रस्नेहापुत्रबोधनार्थं रात्रावभ्येत्यैकं श्लोकं दत्त्वाऽवगुं—‘योऽस्य श्लोकस्यार्थं कथयति तस्य पार्श्वे त्वया धर्मं कार्यः । अहं तव माता । एव प्रोच्य गतायां मातरि, सारंग स्थाने स्थाने द्विजादीनां पार्श्वे श्लोकार्थं पप्रच्छ, परं न जज्ञौ । तत सिद्धपुरे श्रीदेवसु दरसूरेस्वपागच्छाधिपस्य पार्श्वे श्लोकार्थं पप्रच्छ जज्ञौ—

कामकात् ब्रजं स्थानं, शिशिरा वापय भुते ।

25

अत्रोदितं मतं प्राहं, त्वया पुत्रान्तदर्शनात् ॥१॥

‘मतं चैनं शिष्याय ते ततो जैनं धर्मं प्रपद्य सम्यक्त्वधारी श्राद्धोऽभूत् । शत्रुञ्जये गतं, तत्र श्रीश्रुपथं नत्वा स्तुतिमेव चक्रे ‘धय’ स मास, धन्य’ स दिवसः, धन्य’ स पक्षः’ इत्यादि दैवैरपि चालितं सन् न चालितं ॥ इति धर्मदृढताविषये डीसावालसारंगसम्बन्धः ।

[38] प्रस्तरतरणे राममहिमा ।

एकदा पीरोजसुरत्राणेन मुकुन्दपण्डितस्याग्रे प्रोक्तम्—अहं महान् अथवा रामः ? ततस्तेन ज्ञेन जलमानायितं, तत्र अयं पापाणो जले क्षिप्यता । राज्ञा पापाणो जले क्षिप्तो ममज्ज । ततो राज्ञोक्तम्—[व्यक्त्या] व्यक्तं जल्प, भयो नानेयः । ततो ह्योऽवग्-रामस्य सेवकैर्हनुमदादि-भिर्जले मुक्ताः प्रस्तरास्तेरुः, अयं तु पापाणो मग्नः, यत.—

5

ये मज्जन्ति निमज्जयन्ति च परांस्ते प्रस्तरा दुस्तरे,
चाद्धौ वीर (?) तरन्ति वानरभटान् संतारयन्तेऽपि च ।
नैते ग्रावगुणा न वारिधिगुणा नो वानराणां गुणाः,
श्रीमद्दाशरथेः प्रतापमहिमा सोऽयं समुज्जृम्भते ॥१॥

एवं प्रोक्तो राजा हृष्टः ॥ इति प्रस्तर तरणे राम महिमा ॥३८॥

10

[39] औचित्योत्पत्तिबुद्धौ छाग-छागमातृकथा ।

एकदा छागो मातरं प्रति जगौ मातर । दीपालिका समेध्यति मदीयौ शृंगौ त्वं भूषयेस्तदा माताऽवग्-पुत्र । यदि महिणिमायां (?) अश्विनशुद्धनवम्या तव कुशलं भविष्यति तदा तव कथितं करिष्ये । एतच्छ्रुत्वा भीमभूपेन छागमारणेऽभिग्रहो गृहीतो, महिणिम पर्वणि जीवहिंसा त्यक्ता, अन्यत्यक्त्वान्नादिवलिश्च कृतः ॥

15

इति औचित्योत्पत्तिबुद्धौ छागछागमातृकथा ॥३९॥

[40] अनित्यतायां भोजसम्बन्धः ।

भोजराजोऽन्यदा रात्रेर्मध्ये कान्यपदत्रयमेवं पुनः पुनरुच्चैर्जजल्पेति—

वेतोहरा युवतयः स्वजनोऽनुकूलः, सद्धान्धवाः प्रणयगर्भगिरश्च भृत्याः ।

वल्गन्ति दन्तिनिवहास्तरलास्तुरङ्गाः, ॥ इति

20

पदत्रयं भूपेन प्रोच्यमान पुनः पुनः श्रुत्वा चौरः पूर्वं गृहान्तः प्रविष्टो जगौ—

‘सम्मिलने नयनयोर्नहि किञ्चिदस्ति’ इति

ततो राजा त चौरं मत्वा भृत्यपार्श्वान् धृत्वा प्रातस्तं विद्वां लक्ष्मीदाने[न]सम्मानया-
मास, ॥ इति अनित्यतायां भोजसम्बन्धः ॥४०॥

[41] अनित्यतायां वस्तुपालमन्त्रिकथा ।

25

एकदा श्रीवस्तुपालमन्त्री स्तम्भतीर्थे ययौ । तदा लोकाः समेत्योचु —‘युष्माक शरीरे
कृशलमस्ति । तदा वस्तुपालमन्त्री अवग्—

लोक प्रच्छति मे वार्त्ता, "शरीरे कुशल तव" ।

कुत कुशलमस्मान्—माथुर्याति दिने दिने ॥१॥

इत्यनित्यताया सम्बन्ध ॥४१॥

[42] कूटतुलाद्यजितविषये श्रेष्ठिकथा ।

- 5 कस्मिन् [कस्मिञ्चित्] पुरे श्रेष्ठी कूटमानतुलादिभिः कूट व्यवहरति । एकपुष्कर-
द्विपुष्कर-त्रिपुष्कर-चतुष्पुष्कर-पञ्चपुष्करेत्यादीनि मानतुलानां नामानि त्वी । अधिकं गृह्णाति,
स्तोकं दत्ते इत्येवं कुर्वतो व्यवसायात् मिलितं घनं वर्षप्रान्तेऽग्निना दहतेऽथवा स्तेनैर्गृह्यते
राक्षा वा । एकदा लघुपुत्रवध्वा कूटादिव्यवहारं दृष्ट्वा प्रोक्त—कूटव्यवहारे श्रीर्यात्येव । ततो
वध्वा स्वर्णमयं गोलकं कारयित्वा जले क्षेपितं । पुनः स एव मारिसकैरधिमध्यात् कर्षितमी
10 नद्दद्यात्प्राप्यसैरभ्रान्त्या दत्तं । ततो बध्मेव—भो श्वसुर ! शुद्धमार्गेण व्यवसायं कुर्वत
एव गृहान्निष्काशित्वापि श्रीं समेति स्वयम्, ततः शुद्धं व्यवसायं कुर्वतस्तस्य गृहे स्थिरा भीर्जाता ॥

इति कूटतुलाद्यजितविषये श्रेष्ठिकथा ॥४२॥

[43] बुद्धिविषये मृगावतीकथा ।

- कौशान्त्या शतानीको भूपः, तस्य पत्नी मृगावती चेटकभूपपुत्रमूत्, अन्यथा राजा
15 सभास्यो दूतमप्राक्षीत्, मम राज्ये यादृजं विद्यते तादृक्कस्यचिदन्यस्य विद्यते न वा ? दूतोऽब्रुव
चित्रसभा वया नास्ति । ततो राजा चित्रसभा कारयितुमारब्धा, चित्रकृन्मुख्यं सोमञ्चित्रकृत्
चित्रशालं चित्रयति । सोमोऽन्यथा मृगावत्यां पदाकुष्ठं दृष्ट्वा मृगावत्या रूपं चित्रयति स्म, परं
तस्या गृहे कृष्णो विदुः पुनः पुनरपसायमाणं पपात । ततो राजा राज्या रूपं चित्रलिखितं
कृष्णविन्दुं गृह्यस्थं च वीक्ष्य दृष्ट्वा । अनेन चित्रकृता किं मम पत्नी समया दृष्टा ? ततो राजा सोमो
20 वधायाण्डि । तदाऽभ्ये चित्रकारा जगुः असौ न हन्यते अस्य दैवतघरोऽस्ति, तथाहि—साकेतनपुरे
सुरप्रियो यक्षोऽभूत् । स च प्रतिवर्षं चिन्थते चित्रकरं च हन्ति कोऽपि न चिन्थति यदा
तदा पुरं हन्ति । ततो राजा चित्रकराणां वारकं कृतं । चित्रलेखने यस्य नाम घटमभ्याव निर्याति
स चिन्थयति यक्षम् । एव प्रतिवर्षं क्रियमाणे एकदा एकस्या स्थविर्या [स्थविराया] एक
एष पुत्रस्तस्य वारकं समागात्, तदा माता रौतिं तदा तत्र सोमञ्चित्रकरं समागात्, क्लान्तं
25 तस्या पुत्रस्य वारकागमनं, जगौ सोमं मातस्त्व मा रौती तव पुत्रं रक्षिष्यामि । ततः घटं
कृत्वा शुचीमूयं मुखकोमं पिपायं यक्षं चित्रयितुं लग्नं सोमं । यक्षस्तुष्टः जगौ—वर याचस्व ।
चित्रकृतोक्तम्—अतः परं त्वया जीवहिंसितं न कार्या । मम च दहांशे दृष्टे सम्पूर्णं देहचित्रकला
करणं किं देहि तेन तुष्टं यक्षेण तथाकृतं सोऽप्रागतोऽसौ सोमः । ततो राजा (तस्या) अकुष्ठं
न्यायित्वा नाम्ना रूपं चित्रयामास । ततो राजा चमत्कृतः । पुनस्तस्य छिन्नसदको हस्तं कारितो
30 राजा । ततः स चित्रकृत् मृगावत्या रूपं पदे लिखित्वा चण्डप्रद्योतनायादशयत् । चण्डप्रद्योतनं
शतानीकपाशात् मृगावतीं याचते स्म । स न दत्ते । प्रद्योतनस्तत्रागात् । दुर्गं वेष्टयामास । तदा

तमर्षिं दृष्ट्वाऽकस्मात् शतानीको मृतः । पत्युर्भृत्युकृत्यं कृत्वा मृगावत्या धीमत्या ज्ञापितं मम भर्ता
मृतः । अहं त्वां ब्रान्छामि । परं पुत्रस्य लघोर्दृढं वप्रं कारय पश्चादहं त्वामङ्गीकुर्वे । यदि
बलात्कारं करोषि तद्भ्रामहत्या करोमि । ततो राज्ञा वप्रो दृढः कारितः धनधान्यादिभिः पूरितश्च ।
ततो नायाति सा चण्डपार्श्वे, ततः योद्धुं लग्नः परं दुर्गं लातुं न शक्नोति । इतः श्रीवीरस्त-
त्रागतं, राजा तत्र गतः, मृगावत्यपि तत्रागाव नन्तुं प्रभुम् । उपदेशः श्रुतो द्वाभ्याम् । मृगावती 5
दीक्षां याचते तदा चण्डो मोहं त्यक्त्वा मृगावतीं क्षमयामास । मृगावती दीक्षामलात् ।
चण्डप्रद्योतनः प्रभुं महासतीं च नत्वा स्वस्थानमगात् ॥ इति बुद्धिविषये मृगावतीकथा ॥४३॥

[44] गर्वोपरिश्रीधराचार्यकथा ।

एकदा श्रीधराचार्यो नितवासनिकात्रिशतिकादिगणितग्रन्थान् कृत्वा तेषां प्रान्ते स्वनाम
लिखित्वा गर्वं दधान एकं कान्यं चकारेति— 10

उत्तरतः सुरनिलयं, दक्षिणतो मलयपर्वतं यावत् ।

प्रागपरोदधिमध्ये, नो गणकः श्रीधरादन्यः ॥१॥

तस्य कवेः 'सरस्वतीपुत्रे'ति विरुदं नाम दधानस्य सरस्वती दध्यौ, अहो एष विज्ञोऽपि
मूर्खः, यत् एव गर्वं धत्ते । ततो ब्राह्मी जरतीस्त्री [जरती] रूपं कृत्वा श्रीधराचार्यपार्श्वे
समेत्येदं प्राह—अहं लेखकं न जाने त्वं तु सर्वं जानासि तेनेदं कथय एकेन द्विकेन किं भवति, 15
श्रीधरोऽवग्-त्रयो भवन्ति, एव न प्रोच्यते, सम्यग् कथय, ततः श्रीधरः प्राह—द्वादश भवन्ति,
एवमपि न भवति । श्रीधरोऽवग्-भो जरति । त्वं ग्रथिलाऽसि एतदपि न जानासि, मद्भुक्त
क्वचित् कूटं न भवति, स्त्रियोवतम् एकचिशतिः, अङ्गानां वामाङ्गत्वात् । ततः श्रीधरो धूनि-
शिराः प्राह—मातः । का त्व, तयोक्तमहं कास्मी[श्मी]रदेशवासिन्यस्मि, तव गर्वं स्फेटयितु-
मत्राऽगा । श्रीधरोऽवग् को गर्वो मया कृतः, तयोक्तम्—“उत्तरतः सुरनिलयेति” श्लोककरणमेव 20
गर्वस्तव, श्रीधरोऽवग्-मातस्त्वं स्वरूप प्रकटय, मा कथं विप्रतारयसि, ततो ब्राह्मया निजं रूप
प्रकटित । वाग्देवीरूपं दृष्ट्वा श्रीधर उत्थाय तस्याः पादयोः पतित्वाऽवग्-मातरहं मुग्धोऽस्मि, यत्
एव मया गर्वं कृतः । तयोक्तं-पुत्र । त्वयाऽतः परं गर्वो न कार्यः, गर्वेण जीवा दुःखिनः
म्युरिह परत्र च, यतः—

ज्ञानं मददर्पहरं माद्यति यस्तेन तस्य को वैद्यः । 25

अमृत यस्य विपायति तस्य चिकित्सा कथं क्रियते ॥२॥

विद्ययैव मदो येषां, कार्पर्ष्यं विभवे सति ।

तेषां दैवाभिभूतानां, सलिलादग्निरुत्थितः ॥३॥

एवं ब्राह्मीवचः श्रुत्वा श्रीधरो गर्वं तत्याज ॥ इति गर्वोपरिश्रीधराचार्यकथा ॥४४॥

[45] गर्वोपरि कृष्णद्वी[द्वि]पायन कथा ।

महाभारतान्ते श्रीकृष्णद्वी [द्वि]पायनन्यासेनाभिमानिना श्लोक ईदृशोऽलेखि— 30

अह वेधि शुको वेत्ति सजयो वेत्ति वा (नवा) ।

भारत भारती वेत्ति, देवो जानाति केशव ॥१॥

- 5 दक्षिणसमुद्रान् ११४ योननैरुत्तरस्यां दिशि अयोध्यात् कुम्भकारो जैनो गिरिनारगिरी
यात्रायै गत तत्रस्थौ कृष्णद्वी[द्वे]पायनशिष्यैरुक्तम्—अस्माकं गुरुं सर्वं वेत्ति, कुम्भकाराभ्यामेव
सर्वज्ञं विना न कोऽपि वेत्ति ततः स कुम्भकारः कृष्णद्वी[द्वे]पायनपार्श्वे गतः सः प्राह—भारते
भवत्कृते कथायाः पतिः कः ? कृष्णद्वी[द्वे]पायनोऽवगन् गुभिष्ठिरादयः कथेशा, द्रौपद्या समं तेषां
कः सम्बन्धो भवति कानि नात्रकानि भवन्ति ततो यासोऽवगन् न जाने ततः कुम्भकारोऽवगन्—

पतिस्वसु[श्चशु]रताज्येष्ठे पतिदेवरताऽनुजे ।

मध्यमेषु च पाञ्चान्या—स्त्रिय त्रितय त्रिषु ॥२॥

- 10 तत उत्याय द्वी[द्वे]पायनः कृताञ्जलिजगौ—

त्वमेव विदुरो धीमान् त्वमेव धर्मिशेखर ।

त्वमेव चन्दनीयोऽसि, त्वमेवासि कलानिधि ॥३॥

अह मूर्खोऽस्मि मूढोऽस्मि, गर्भवान् पापवान् पुन ।

कृतध्नोऽस्मि निष्कलोऽस्मि, निर्गुणोऽस्मि च कुम्भकरः [त ?] ॥४॥

- 15 इति गर्वोपरिकृष्णद्वी[द्वे]पायनकथा ॥४५॥

[46] दाने धनकथा ।

- 20 श्रीपुरे धनश्रेष्ठी महेश्वरः, तस्य बहवः स्वजनाः तस्य भार्या धनवती, पुत्रः कमलः, तस्य
पत्नी कमला, धने पत्नीयुते स्वर्ग गते कमलः कमात्स्वल्पधनोऽभूत्, कमलस्तु गुणवान् भार्या च
पतिहितकारिणी, प्राघूणका बहवः समायान्ति । कमला सर्वेषां प्राघूणकानां पत्यानीतानां भक्तिं
करोति । अन्यदा श्रेष्ठी कृशशरीरा पत्नीं बीक्ष्य प्राहेति—

किं दीससि पिण्ड सपह, दुन्बला सुगुणावहे ।

ज ते अत्थि अणूरह, त पूरेभि कहेह ॥१॥

भार्याऽवगन्—घरि आवइ घरि मग्गिड्डिअ, पिय तुम्ह नामगुणेहि ।

तिणि कारणि ह् द्यली, शूरउं रातिदीएहि ॥२॥

- 25 ततो विशेषाद्दधनानुसारेण दानं ददतो मुक्तियोग्यं पुण्यमजयतस्तौ ।

इत्यादिदाने धनकथा ॥४६॥

[47] धीविपये रिञ्छग्राहिकथा ।

कोऽपि पुमान् मार्गं निर्ययौ, वने तस्य मार्गं मिलित एको रिञ्छः । यदा रिञ्छस्तस्य
 पृष्टी प्रधावति हन्तुं तदा तेन पुंसा कर्णे घृतो रिञ्छः । यथा रिञ्छो तं हन्तुमिच्छति तथा
 तथा स कर्णयोर्दृढं मर्हयितु लभनः । तदा तस्य वासनिका शुद्धिता, कियन्ति स्पर्धकानि पति-
 तानि भुवि तदा इतोमार्गे कोऽपि आगच्छन्पुमान् तं तथा हृष्टा जगौ किं त्वया क्रियमाणमस्ति 5
 तेनोक्तं असौ रिञ्छः कर्णयोर्मृद्यमानः स्पर्धकानि मुञ्चन्नस्ति, द्वितीयोऽवग्—यदि त्व मद्यमसु
 ददस्व तदाऽहमपि कियन्ति स्पर्धकानि अर्जयिष्यामि, तेनोक्तमेवं कथं रिञ्छोऽसौ मया तुभ्यं
 दीयते । द्वितीयोऽवग्—त्वं कृपापरोऽसि, ततस्तेन रिञ्छो दत्तस्तस्य हस्ते । स च तस्य कर्णौ
 मर्हयितु लभनः । प्रथमः स्वस्पर्धकानि गृहीत्वा जगौ—कियन्ति स्पर्धकानि तव हस्ते चटितानि
 न वा । स रिञ्छकर्णौ मर्हयन् जगौ—असौ तु किमपि न दत्ते हन्तु मा वाञ्छति असौ, 10
 परोऽवग्, तर्हि मुञ्चामुं । रिञ्छग्राह्यवग्—रिञ्छकर्णागृहीतो लातु मोक्तुं न शक्यते, ततः स
 दुःखी जातः । प्रथमः स्वस्पर्धकानि लात्वा सुखीभूत्वा बुद्ध्या स्वगृहे गतः ॥

इति धीविपये रिञ्छग्राहिकथा ॥४७॥

[48] उत्कृष्टसुखदुःखसम्बन्धः ।

एकदा श्रीकुमारपालोऽवग् भगवन् । ससारे कुत्र बहुसुख पुनः बहुदुःख, कुत्र सदासुखं 15
 पुनदुःखमत्यन्तं कुत्रास्ति ? गुरवो जगुः—

अनुत्तरविमानात् नाधिकं विद्यते क्वचित् ।

सप्तमं नरकं मुक्त्वा दुःखं नास्त्यधिकं क्वचित् ॥१॥

यतः—अनुत्तरविमानवासिना सुराणां त्रयस्त्रिंशत्सागराणि नित्यं सुखं, सप्तमनरक-
 वासिना नरकाणां दुःखं भवति त्रयस्त्रिंशत्सागराणि यावत् । मुक्तश्च सदा निरन्वयं सुखं 20
 [प्राप्नोति] जन्ममरणजराद्यभावात् । अतः कारणात् जीवने पुण्ये आदरः कर्त्तव्यो, न पापे
 इति उत्कृष्टसुखदुःखसम्बन्धः ससारे यत्र भवतीति तत्कथा ॥४८॥

[49] श्री प्रभाचन्द्रकथा ।

चन्द्रपुरे श्रीधरो दिगम्बरोऽभूत् । तस्य शिष्यः प्रभाचन्द्रोऽसीत् । एकदा प्रभाचन्द्रोऽवग्—
 भगवन्नहं सर्वविद्यापारगाम्यस्मि । तेन यथाऽऽदेशो दीयते श्रीपुण्यैः तदाह पूर्वगतं श्रुतं सस्कृतं 25
 स्फोटयित्वाऽङ्गवत्प्राकृतं करोमि । गुरुणोक्तम्—तव पाराञ्चितं प्रायश्चित्तं लभनम् । प्रभाचन्द्रोऽवग्—
 कथं ममात्मत्पापान्निस्तारो भविष्यति ? गुरुणोक्तं—राजानं प्रतिबोधय । ततः श्रीपुरे श्रीधरभूपस्य
 प्रतिबोधाय गतः । तेन राज्ञा स्वपुत्री पाठनाय अर्पिता । यद्यन्तरे ता कन्या भरतशास्त्रादि पाठ-
 यामास । क्रमात्तयोः प्रीतिरभूत् । तयो रागान्मैथुनमपि जातं, ज्ञातं राज्ञा । राजा तयोश्चरित्रं
 दृष्टुं तत्रागात् प्रच्छन्नम् । तदा प्रभाचन्द्रेण काव्यं प्रोक्तम्—

अहो संसारजालस्य, विपरीतः क्रियाक्रमः ।

न परं जड[ल]जन्तूनां, धीवरस्यापि बन्धनम् ॥१॥

एतदाकण्ठ्य राज्ञा तस्यैव स्वपुत्री दत्ता । क्रमाद् गुरुभिर्ज्ञातं सिष्यस्वरूपं, ततो गुरुभिरिति
ज्ञापितम्—

मसार ह्यग्निहिणा, महिलारूपेण मण्डिअ कूड ।
बज्झति जाणमाणा, अयाणमाणा न बज्झति ॥२॥

5 तेन गुरुपुरो ज्ञापितम्—

तावमहस्व पाण्डित्यं, कुलीनस्य विवेकिता ।
यावत् ज्वलति नाङ्गपु, हतः पञ्चशुपावकः ॥३॥

गुरुप्रोक्तमवगणय्य स्थितस्तत्र तदा गुरुणा ध्यातम्—

नान्यं कुतनयादाधि-र्व्याधिर्नायः क्षयाऽऽमयात् ।
10 नान्यं सेवकतो दुःखी, नान्यः कामुकतोऽन्धल ॥४॥

कालेन तस्य सर्वा विद्या विस्मृता, मूर्खो बभूव, यत —

नारीमक्तो जनस्तातं, पितर आतर तथा ।
विद्या न विन्दते लक्ष्मी-वानिव क्वचिदेव तु ॥५॥

एव केचिन्नारीवशीकृता कृत्याकृत्ये न जानन्ति ॥ इति प्रभाचन्द्रकथा ॥४९॥

15 [50] लक्षणादिकूटकौतुककलाकथा ।

पद्मपुरे लक्ष्मोधरो राजाऽऽसीत् । तस्यामात्या बहवः । राजा तु याचकैश्चो भूरिदानं
दत्ते । मन्त्रीश्चरा जगुः-एवं दानात्कोशो रिक्तो भविष्यति ।

यथा तथा प्रजाः सर्वा, प्रपीड्य विभवधिरम् ।

मलितं किं भुधेदानीं व्ययतेऽर्थिप्रदानत ॥१॥

20 तदा राजा जगो—यो मां विशिष्टश्लोककरणेन रक्षयिष्यति तस्मै दानं दास्ये, नान्यस्मै ।
ततोऽनेन बुधा धयकान्यान्ति कृत्वा राज्ञः पुरं कथयन्ति । परं राज्ञः [राजा] शिरो न धूनयति ।

इतः कोऽपि कविरेवविध इलोकं कृत्वा प्रभाते राज्ञः पुरं प्राह—

उत्तिष्ठ नृपशार्दूल ! मुखं प्रक्षालयस्व त्वं ।

यदा भापयते (१) कुर्क-स्तदा रात्रिर्विभावरी ॥२॥

25 तदा राज्ञोक्तं—प्रक्षालयस्व त्वं अत्र त्वया टो निरर्थं कृतं । कविनोक्तं—कुर्कटशब्दस्य
या 'टो' विद्यते स 'मुखं प्रक्षालयस्व त्वं' इत्यत्र टं श्लिष्टं । एवंविधां लक्षणकलां तस्य दृष्ट्वा राजा
जह्य भूरिदानं तस्मै दत्तौ ॥ इति लक्षणादिकूटकौतुककलाकथा ॥५०॥

[51] सहसाकृतकार्योपरि-कृष्णकोलयोः कथा ।

वृद्धपुरे विप्रो मुकुन्दोऽभूत् । तस्य कृष्णाहः पुत्रः । तस्य गृहमध्ये एकः सदा कोलो मृत्तिका कर्षयति स्म । एकदा मुकुन्देन धूलिमध्ये रूप्यटङ्कको दृश्ये । तेन स गृहीतश्च । द्वितीयेऽहि पुनः रूप्यटङ्ककः प्राप्तः । एवं सप्तदिनेषु सप्त रूप्यटङ्ककाः प्राप्ता । एकदा पितरि ग्रामे गते कृष्णो दध्यौ बिल खनित्वा सर्वे रूप्यटङ्कका ग्रहीष्यन्ते यदि तदा वरं भूयसी श्रीर्भवति । मद्गृहे आवास कारयामि । ततो बिले खनिते कोलां निर्गतः । इतश्च तेन निर्दयेन । अग्रतो बिल बहु खनित किमपि न निर्गच्छति । इतः पिता ग्रामादागात् पुत्रः पृष्टः किमिदमारब्धं त्वया ? पुत्रोऽवग- रूप्यटङ्कार्थं । पिताऽवग-मुवाऽय कोलस्त्वया हतः । कोलानां चिवराणि भूमौ बहुप्रकाराणि भवन्ति । को जानाति कस्मिन् चिवरे गच्छति कस्मिन्किञ्चिच्छति तेनास्य हननान्छ्रीगयान्ती म्वगृहे त्वया निषिद्धा । ततः पुत्रो दुःखं कराति । तदा पिताऽवग-“यस्य यद्भ्रावि तद्भवति” यतः— 10

यस्य यादृग्स्वभावः स्यात्, जायते सोऽन्यथा नहि ।

वक्रं पुच्छं पुनः केन, सरलीक्रियते क्वचित् ? ॥१॥ इति ।

सहसा कार्यं कृतमनर्थाय भवति, यतः—

सहसा विदधीत न क्रिया-मविवेकः परमापदां पदम् ।

वृणुते हि विमृश्यकारिणं, गुणलब्धाः स्वयमेव मम्पदः ॥२॥ 15

ततो द्वावप्यलब्धविभवौ दुःखिनौ जातौ चिरम् ॥

इति सहसाकृतकार्योपरि-कृष्णकोलयोः कथा ॥५१॥

[52] आचारविषये द्विजपत्नीकथा ॥

कस्मिंश्चित्पुरे मदनस्य द्विजस्य गौरी प्रिया, श्रीधरः पुत्रोऽभूत् । स क्रमात्तरुणो भूत्वा विद्यां भणितुं विदेशेऽगच्छत् । श्रीपुरे गदाधरविप्रस्यान्ते[न्तिके]चतुर्दश विद्या पपाठ । त तादृशं ज्ञात्वा स्वा पुत्रीं तस्मै बहुश्रीयुता ददौ । स तथा पत्न्या युक् बहुश्रीकस्त गुरुमुत्कलाप्य क्रमात्स्व-पितु पार्श्वे सोत्सवमगात् । अन्येद्युस्तस्य पुत्रोऽभूत्, जन्मोत्सवोऽभूत् वर्धमान इति नाम दत्त तस्य । ससमानवयोभिः क्रीडति सदा । एकदा तस्य गृहागणे राजपुत्रवर्षिजादयो बालाः क्रीडितुं लग्नाः । वणिक्कुमारो धूल्या हट्टं कृत्वा क्रयाणकानि विक्रेतुं लग्नः । द्विजपुत्रो मृता मन्त्रिणी स्वप्रिया प्रकल्प्य कर्पितुं लग्नः । इत्यादि बहून् क्रीडापरान् मदनो दृष्ट्वा दध्यौ—अयं पुत्रः ईदृशीं क्रीडां किं कुरुते । चकितः सन् मदनः श्रीधरं पप्रच्छ—किं तत्र पत्नी देहपुत्री सम्यक् त्वया प्र[प्र]च्छनीया । ततस्तेन गृहसि पत्नी पृष्टा—त्वं तु मया परिणीता, पुत्रोऽपि त्वयि जातः त्वया सम मयाऽनेकशो भुक्तम्, सत्यं जल्प, कस्य त्वं पुत्री ? तयोक्तम्—अहं पूर्वं चाण्डालकुले उत्पन्ना, अहं पञ्चवार्षिका[की]जाता । तावन्मत्पिता सकुटुम्बो विदेशं प्रति चलितः । क्रमान्मम मातापितरौ मृतौ । अहमेकाकिनी तत्र स्थिता । अहं दुःखिता सती अग्रतो गत्वा कस्मिंश्चिद्देवकुले स्थिता । 20 25 30

इतस्तत्र गदाधरद्विज समागात्, तेन साह पृष्टा त्वं का ? मयोक्तम्—अहं द्विजपुत्री ।

मम मातापितरौ मृतौ, अहं निराधाराऽमूष । ततस्तेन द्विजेन निरपत्यकेनाहं शृष्टे नीता । पुत्रीवाऽहं
वर्षिता, तुभ्यं चामीष्टत्वाहता । तन पुत्रं पितुरग्रे पत्नीस्वरूपं प्राह । ततो मियो विमृष्टं रहसि
पूर्वमेको द्विजः चण्डालीति जातः, यतः—

वैवर्त्तीगर्भसमूतो, व्यासो नाम महाशुनि ।

5

तपसा ब्राह्मणो जात—स्तस्माज्जातिरकारणम् ॥१॥

मण्डूकागर्भसमूतो, माण्डवथ महाशुनि ।

तपसा० ब्राह्मणो जात—स्तस्माज्जातिरकारणम् ॥२॥

शशकीगर्भसमूतो, श्रुष्यशृङ्गो महाशुनिः ।

तपसा० ॥३॥

10

उर्वशीगर्भसमूतो, वशिष्ठस्तु महाशुनिः ।

तपसा० ॥४॥

तस्मादाचार एव प्रधानः, यतः—

आचारं कुलमाख्याति, देशमाख्याति भाषितम् ।

संभ्रमं स्नेहमाख्याति, वपुराख्याति भोजनम् ॥५॥

15

ततो न केनापि स्वपूर्वजातसम्बन्धं प्रोक्तं कस्याग्रे (कस्यचिदग्रे) प्रवचनीयम् ।

इति आभारविषये द्विजपत्नीकथा ॥५२॥

[53] उचितवैधविषये कथा ॥

- यो यादृशो भवति तस्य तादृश उपदेशो दातव्यस्तथाहि—उग्रमीपुरे चन्द्रभूपो राज्यं
कुरुते । स च व्यावान् पकदा स्वकमकर एक इधनानि समानयत् । एकाक्षिसमुत्पन्नफुल्लको दृष्टो
20 राज्ञा । करुणया राज्ञा(तेन)पञ्चशतवैद्यस्याग्रे प्रोक्तम्—अस्य निःस्वस्य नेत्रात्कुल्लकमपसारय । तेन
वैद्येन तदा जीणकुटीरतीव्रस्थजीर्णतृणान्यादाय प्रवृत्त्या च तद्भस्मना तस्य निः[निः]स्वस्य
नेत्रमस्त्रितम् । द्वित्रिवारे तस्मिन्नस्त्रिते नेत्रात्कुल्लकं गतम् । अन्येद्युभूपो निजं नेत्रं कृत्रिमफुल्लयुक्तं
कृत्वा वैद्यस्याग्रे प्राह—मम नेत्रोत्पन्नं फुल्लकमपसारय । वैद्येन जात्यसुक्साफलरत्नादि[दीनि]भस्म
कृते आनायिते । राजाऽब्रुव—निः[निः]स्वस्य वृणभस्मना फुल्लकं गतं मम त्वेवसौषधं किं क्रियते ।
25 भो वैद्य ! तस्य निः[निः]स्वस्य नेत्रफुल्लकाऽपसारायान्यदस्त्रेण कृतं, मम च बहुमूल्यमौषधं
कथम् ? वैद्येनोक्तम्—राजन् त्वं भूपस्तेन बहुमूल्यमौषधं निः[निः]स्वस्य तु दरिद्रत्वात्तादृशमेव
युक्तम् । ततो राजा यथास्थितनेत्रं कृत्वा प्राह—वयं त्वया कृतं, त्वमुचितज्ञोऽसि । ततो वैद्यो
वयमूषणादिना मानितः ॥ इति उचितवैधविषये कथा ॥५३॥

[54] मणकपरीक्षितवैद्यकथा ।

वीरपुरे भूपडनृपस्य वैद्यानां पञ्चशतानि विद्यन्ते । तस्य चैको मणको राज्ञां मनो रक्षयति । सर्वान् वैद्यान् विदुषमन्यान् दृष्ट्वा मणको वैद्यस्योपान्ते गत्वा नालिकेरमेकं तस्मै ददौ, प्राह चेति ममातीव शिरोर्त्तिर्विद्यते, स्फेटय त्व, ततस्तेनौषध[प्र]योगं प्रोक्त । एव प्रच्छन्न सर्वेषां वैद्यानां गृहेषु गत्वा नालिकेरं दत्त्वा शिरोर्त्तिस्फेटनविषये पृथक्पृथगौषधं जज्ञे । सर्वेषां वैद्यानामुक्तान्यौषधानि कागदे लिखेत् मणकस्तेषां हस्तेभ्यः, ततो राज्ञोऽग्रे प्राह मणकः स्वं कृतम् । एते वैद्याः किमपि न जानन्ति । ततो भूपोऽवग-भो वैद्या । यूयं किं सम्यग् रोग-स्वरूपं न जानीथ ? तैरुक्तम्—अस्माभिर्ज्ञायते सम्यग् । ततो मणको वैद्यलिखितौषधमयं कागदं राज्ञा[ज्ञोऽ]ग्रे मुक्त्वाऽवग-मम रोगस्य स्वरूपं न ज्ञात, कथमन्येषां नृणां ज्ञास्यति ? अहं मुधा दण्डितोऽस्मि भवद्भिः । एवं लोका अपि दण्ड्यन्ते । मम शिरोर्त्तिस्वरूपं न ज्ञातं ततो राजाऽवग- अस्य मणकस्य यद्गृहीतं तद्दशगुणं ददत्, नो चेन्न छुटिष्यते । ततोऽखिलैर्वैद्यैर्दश-गुणं प्रत्यर्पितम् ॥ इति मणकपरीक्षितवैद्यकथा ॥५४॥

[55] कर्मोपरि दुष्टभूपकथा ।

चन्द्रपुरात् धनश्रेष्ठी सेवकयुक् चचाल विदेशं प्रति । मार्गे वृक्षस्याधस्तात् तस्थौ श्रेष्ठी । श्रुत्यः पादौ श्रेष्ठिनश्चम्पयति स्म । वार्त्तां कुर्वन् सेवकः प्राह—स्वामिन् । यदि तव राज्यं भवति तदा त्वं कथं राज्यं पालयति ? श्रेष्ठी प्राह—त्वां मन्त्रिणं करिष्ये सर्वाः प्रजाः सुखिनीश्च करिष्ये । ततः श्रेष्ठी प्राह—कदाचित् कर्मयोगात्तव राज्यं स्यात्तदा त्वं कथं राज्यं करिष्ये[सि ?] । श्रुत्योऽवग-यद्यहं राज्यं लभिष्ये[लप्ये] तदा सर्वं जनं दुःखिनमेव करिष्ये । ततश्चलित श्रेष्ठी मार्गे गच्छतोस्तयोरकस्माल्लक्ष्मीपुराधीशे पुत्ररहिते मृतेऽमात्यैर्गजाद्यधिष्ठानयोगतः श्रेष्ठिसेवकस्य चम्पकस्यास्य राज्यं दत्तम् । जाते राज्ये श्रुत्योऽवग- असौ मम स्वामी गच्छन् चाल्यताम्, ततो भीतः श्रेष्ठी, पश्चादानीतोऽमात्यैश्चम्पकभूपोपान्ते । तेन राज्ञां श्रेष्ठी मन्त्रिमुख्यं कृतः । राजा सर्वान् बहुकरग्रहणात् दुःखीचकार, केचिल्लोका गुप्तिगृहे क्षिप्ताः, केचित्कदर्थ्यन्ते, केचिद्बद्धाः शृङ्खलायाम् ।

इतो दीपालिका समागतदानीं गुप्त्यादिस्यैर्जनैः श्रेष्ठी प्रोक्तः वर्षेण दीपपर्वं समागच्छ-न्न[दस्ति]स्ति । यदि दिनत्रय[दिन]चतुष्टयं वा राज्ञां मोच्यन्ते[मोच्यामहे] वयं तदा वयं स्वजने मातृपितृभ्रात्रादिभिः[मातापिताभ्रात्रादिभिः] सह मिलित्वा सुखमनुभवामः । ततः श्रेष्ठिनाऽमात्येन राजानं विज्ञाप्य लोकः स्वस्वगृहं प्रेषितः, मिलिताः स्वजनादिभिः सह वर्यान्नपानमोदकादिभिः भक्षणात्सुखिनोऽभूवन् ।

इतो रात्रौ राज्याधिष्ठितदेवेन समेत्य राजानं कशाघातैस्ताडयन्नाह—त्वं मया राज्ये स्थापितोऽसि लोकानां दुःखोत्पादनार्थं, कथं सुखिनस्तान् करोषि, यद्यतः परं लोकान् सुखिनस्त्व करोषि तदैव कुट्टयिष्यते मया । प्राग्वत् राजा लोकान् तथैव दुःखिनश्चकार । श्रेष्ठी प्राह—स्वामिन् । कथं कुट्टयन्ते एते लोकाः ? राजा तदा रात्रिस्वरूपं प्रोक्तवान्, अहं कथं करोमि

“इतो व्याघ्र इवस्तटी” । ततो लोकैरुक्तम्—अस्माकं भाग्यानुसारेण भवानेव राजाकृतो दैवेन कस्य दोषो वीयते ॥ इति कर्मोपरि दुष्टमूपकथा ॥५५॥

[56] रत्नाग्रविषये मेघकथा ।

श्रीपुरे चन्द्रभूपो राज्यं करोति स्म । तत्र धीरं श्रेष्ठो, धारिणी [तस्य]प्रियाऽभूत् ।
5 क्रमापुत्रो मेघाहोऽभूत् । धर्मकर्मशास्त्राणि पाठित । स पित्रा परिणयित । एकः पितु पात्रं पुत्रोऽवगं—अहं श्रियोथ विदमं मास्वामि । यत्—

विदेशे मनुजा प्राप्ता, प्रायोऽर्जयति वैभवम् ।

स्वस्य शक्तिं च जानन्ति, चरित्रं देहिनामपि ॥१॥

यस्यास्ति विचं स नरः कुलीनः, स पण्डितः स भ्रुतवान्गुणैः ।

स एव वक्ता स च माननीयः, सर्वे गुणा काञ्चनमाश्रयन्ति ॥२॥

10

इत्युक्त्वा बलात् पितरं पथसाप्य चन्दने शकटानि भृत्वा चलितुं प्रस्थानं बहिर्द्वारं, तदा पिताऽवगं यदि त्वं कुसुमपुरेऽगमिष्य[गमिष्यसि] तदा तत्र त्वया साधनेन चिन्त्यम् । तत्र धूर्ता सन्ति । ते तु त्वां छलयिष्यन्ति । प्रथमं वत्रत्या मण्डविका प्राह्या चन्दनं तु स्वर्णं नौत्येन विक्रीयते त्वया । पुत्रं प्राह—तव वचं प्रमाणं । ततश्चलितो मेघो गच्छन् कुसुमपुरा
15 वर्षागं पञ्चगव्यूतीगतः । तदा तत्र चत्वारो धूर्ताः तत्र [तस्य] समुल्लसिषु । साश्रमपी च चर्तुनै रिक्रिष्यन् कृत्वा शीतमुत्तारयितुं तस्थुः । इतस्तत्रागतो मेघश्चन्दनं प्राप्यमानं दृष्ट्वा प्राह—किं भवद्भिश्चन्दनं बाल्यते ? तैरुक्तम्—अस्मत्पुरे चन्दनं कणसमं तोलयित्वा विक्रीयते गृह्यते च । मेघो दध्यो—अत्र चन्दनं स्वर्णतुल्यं अतः साम्प्रतमेते चन्दनं कुर्वन्तः सन्ति । ततः किं करिष्यते मया । तदा मेघः कृष्णास्य वीक्ष्य ते जगु—किं भवता कृष्णास्य कृतं ? समुसममत

20 स्वागमनपितृजल्पनास्त्वरूपं जजल्प स । कोऽत्र चन्दनस्य लाताऽस्ति । विक्रीयतोऽत्रैव मया शुल्कमुद्धरति । शूय चन्दनं यदि ग्रहीष्यथ तदा भवद्भ्यो दास्ये । ते जगुरस्माकं चन्दनेन किं प्रयो जनम् । अस्मद् गृहेऽपि चन्दनं घनं विद्यते । पुरेऽपि च यदि चन्दनं विक्रेतुं वाञ्छाऽस्ति तदाऽत्रैव पुरे वणिग्भ्यो दापयिष्यतेऽस्वामि । ततस्तैस्तत्र वणिजाः कर्णबन्धेन कणतौत्येन दापितम्, सत्यं कारोऽपि दत्तः । स च मेघश्चन्दनं तेभ्यः सत्यकारतो दत्त्वा पुरमध्ये गतो द्रष्टुं पुरीं चन्दनं
25 स्वर्णतौत्येन विक्रीयमाणं दृष्ट्वा कृष्णाननोऽभूत् किं करिष्यते ? चन्दनं तु पुरा विक्रीतम् । कामसेना वैश्यागृहे गतः तथा पृष्टः, स चन्दनविक्रयसन्धयं जगौ । वैश्योक्त—त्वं वाहि तस्ते अत्र धूर्ता एव बहवः सन्ति ते वैदेशिकं छलयन्ति । यदि भद्रुक्तं कुरु तदा तथा धियं दास्यामि यथा तव चन्दनं बलति । तेनोक्त—भवद्भ्यो दत्तं मया । वैश्या जगौ—त्वं तत्र गच्छ, चन्दनं कपयित्वा चन्दनमाहकाणां पुरं प्रोक्तव्यं [प्रयत्न्यम्] कणा[न] आदावानयन्तु
30 यथा तैः सह चन्दनं तोलयित्वा दीयते । यदा तैर्युगन्धरी तत्रानीयते तदा त्वया वक्तव्यं—वध तु वैदेशिकां स्वर्णमूर्त्यं चन्दनं ज्ञात्वाऽप्रागच्छामः । भवद्भिस्तु कर्णैरित्युक्त्वा चन्दनं गृहीतम् ।

तेन मुक्ताकणा आनीयन्ता भवद्भिः । युगन्धरीयमस्मत्पुरेऽस्ति, ततो विवादे जायमाने राजपार्श्वे तैः सह गन्तव्यम् । राजा मुक्ताफलैः सह तोलयित्वा चन्दनं तावकं तेभ्यो दापयिष्यते । ततो वैश्योक्तमङ्गीकृत्य मेघो राजपार्श्वे तैः सह त्रिवादेन सहस्रं कं (कण्ठ) शिथिलं कारयामास । ततो मण्डविकाः पितुर्वचसा लात्वा शनैश्चन्दन विक्रीय बह्वीः कोटीरर्जयामास मेघः, ततोमदनावेश्यायै बहुधनं दत्त्वा पश्चात्त्वपुरीमागात् । पितुर्मिलितः पिता मुमुदेतराम् । ततः सप्तक्षेत्र्या श्रियं व्ययति स्म पितरि स्वर्गं गते स्वयं गृहस्वामी भूत्वा दानादि ददानो महातीर्थेषु शत्रुञ्जयादियात्रा चकार, मुक्तिगमनयोग्यं पुण्यमर्जयामास ।

5

मेघस्यापि सोमनामा पुत्रोऽभूत्, जन्मोत्सवः कृतः, पाठितः धर्मकर्मशास्त्राणि, परिणायितश्च । श्रेष्ठी मेघः समुत्पन्नवैराग्यः पुत्रे गृहभारं मुक्त्वा दीक्षा ललौ, कर्मश्रयान्मुक्तिं ययौ मेघः ॥ इति स्वभाग्यविषये मेघकथा ॥५६॥

10

[57] कर्मोपरि अनिरुद्धभूपकथा ।

एकदा अनिरुद्धराजा प्राह—गुरुपार्श्वे—भगवन् ! पाण्डवा विज्ञा अभूवन् । तैरेवं युद्धं किं कृतम् ? तेषा वारके श्रीनेमिनाथो जिनोऽभूत् ।

गुरवो जगुः—भवितव्यताग्रे को [कोऽपि] न छुटति ।

अनिरुद्धोऽवग—यदि सावधानीभूय स्थीयते तदा किं करोति कर्म ? तदा—

15

गुरवो जगुः—त्वयैतानि कार्याणि न कर्तव्यानि, यद्येतानि करिष्यन्ते तदाऽनर्थो भविष्यति ।

अनिरुद्धोऽवग—कानि कार्याणि ?

गुरुराह—त्वया चतसृषु दिक्षु न गन्तव्य । यदि कार्यं कदाचिद्भवति तदा न पूर्वस्यां गन्तव्यम् । यदि पूर्वस्यां गच्छेस्तदा पापद्विर्न कार्या । यदि पापद्विं कुरुषे तदा सूकरो न हन्तव्यो । यदि सूकरं हनिष्यसि तदा सूकरी न हन्तव्या । यदि सूकरीं हसि तदा धवला त्याज्या । यदि धवला हता तदा त्वया गृहे न नेया । यदि गृहे नयसि तदा तस्या मांसं न भक्षणीयम् । यदि भक्षयसि मांसं तदा त्वया उपरि पानीयं न पेय । यदि पानीयं पिबसि तदा तम्बोलो न भक्षणीय [ताम्बूलं न भक्षणीयम्] इत्यादि नियमसङ्गीकृत्यऽनिरुद्धभूपः स्वगृहे समागात्, क्रमात्सर्वं नियमं विसस्मार । कुष्ठी जातः, ततस्त तादृशं दृष्ट्वा गुरुभिरुक्त—कर्मणोऽग्रे कोऽपि न छुटति । ततो विशेषतोऽनिरुद्धभूपः पुण्यं कुर्वाणः पूर्वकृतानि कर्माणि नाशं चकार, यतः—

25

कत्थई जीवो बलिओ, कत्थई कम्माईं हुंति बलिआईं ।

जीवस्स य कम्मस्स य, पुण्वनिवद्दाईं वयराईं ॥१॥

एव सर्वे जीवैरपि कर्मवशागतैः ससारे दुःखसुखानि पापपुण्ययोगाद्भज्यन्ते ।

इति कर्मोपरि अनिरुद्धभूपकथा ॥५७॥

30

[58] अतिथिसविभागवते सातलकौटुम्बिकादि कथा ।

धीरपुरे धीरस्य कौटुम्बिकस्य मदनाहा पत्नी बभूव । क्रमात्तयो सप्त पुत्रा बभूवु ।
नामान्यमूनि तथाहि—

च द्र-भूमि-सोम-देवदत्त-धनदत्त-मदन-सान्तला इति सप्त परिणामिता ।

5 एकदा सप्तसु पुत्रेषु हलानि खेदयत्सु सप्तापि वध्वः कौटुम्बिकेन निदनार्थं प्रेषिता ।
तदा सप्तापि वध्वो निन्दनाय क्षेत्रं प्रतिचैलु । भेषे वर्षति सप्तापि वध्वो वटवृक्षस्याथ स्थिता
मिथो वाचा कर्तुं लग्ना ।

इतः कौटुम्बिकोऽपि क्षेत्रं प्रति चलितो मार्गोऽब्दे षपति छन्नं षटतरोः समीपे वधूजल्पितं
श्रोतुं स्थितं वृद्धा वधूः प्राह—मम क्षीरं रोचतेतराम् ।

10 द्वितीयाऽवगू—क्षिप्रचटिकाम् ।

तृतीया प्राह—सालिदालिघृता[दीन] रोचते ।

चतुर्थी—ओदनं शुद्गघृतयुतम् ।

पञ्चमी—पक्वामम् ।

षष्ठी—मोदकान् ।

15 सप्तमी जगौ—यदि भवति किमपि तदाऽग्निभ्यो वृत्वा जिन्वते यादृशमन्नादि यदा
चटति तदा तादृशेन निर्माहं क्रियते । उचाटो नानीयते च सन्तोष एव कर्तव्यः । किं करोति
श्वभ्रूस्सु[श्वसुरो]रादिकः । कम एव प्रघानं शीक्ष्यते ।

एतन्नासां प्रोक्तं श्रुत्वा श्वशुरो गृहे पश्चात्समेत्य भार्यायां पुरः (कौटुम्बिक) प्राह—
20 षण्णां वधूनां क्षीरादि देयं, सप्तन्याष्वोद्धरितं कदम्ब दातव्यं, ततस्तथा तथा कृतं यथा सप्तमी
दुःखिनी जाता कान्तस्याग्रे प्राह—गच्छं भ्रमं करुणं दत्तेऽहं मरिष्यामि ।

सान्तलोऽवगू—ओ प्रिये ! त्वया दुःखं न कार्यम्, अहं दिशं [विदेशं] गत्वा तथा करिष्ये
यथा तवेष्टितं भविष्यति । तवो मातुरहं कदाचिद्बहुकालात्तव मिलामि तदा त्वयाऽहमुपलक्ष्यसे
[क्षिष्ये] त्वेति मातरं पप्रच्छ ।

माताऽवगू—यो गर्भे नवमासान् व्यूढः स कथं नोपलक्ष्यते । ततो रात्रौ प्रियापार्श्वेऽवगू
25 स त्वयाऽस्यं कञ्चुको नोत्तार्यं ।

एव प्रोक्त्या[प्रोच्य] सान्तलो विदेशं प्रति चचाल सुरपुरोपान्ते सान्तल स्थितो विश्रा
मार्थम् ।

इतः तस्मिन् पुरे नृपे पुत्ररहिते मृते पञ्चद्वि-थैरभिमान्त्रिते सान्तलस्य राज्यं तत्रत्यमभूत् ।
'सहस्रमङ्गल' इति स्व नाम कथयामास राजा । क्रमाच्चतुर्दश प्रिया अभूवन् । मातापित्रो
30 सहोत्तराणां नामापि चित्ताद् विस्तृतं [व्यस्मरन्] ।

राज्ये जाते नृणां सर्वे, मातापित्रादिसोदराः ।

न चित्ते स्मृतिमायान्ति, यतोऽन्धं कुरुते रमा ॥१॥

तत्र पुरे स्तोत्रं चारि ज्ञात्वा सरो मन्त्रिपार्श्वत्त्वानयितुं राजा[ज्ञा] प्रारब्ध, बहवो जनाः मरः खनन्ति स्म, नरं प्रति मानकं धान्यस्य घृतस्यार्धशेरं दीयते एकैको द्रुमश्च ।

इतश्चान्यदा राजा सरो द्रष्टुं गतः । सरो विलोकयन् स्वकुटुम्ब सरः खनन वीक्ष्य राजा 5
दध्यौ—किमिदं मम कुटुम्बं विद्यते । कर्मणः पुरः कोऽपि न छुत्ति । स्वं कुटुम्बं दृष्ट्वा राजा
गृहे गतो द्वितीयदिने धीरस्य सकुटुम्बस्याध्यर्धं ग्रासं राजा चकार । क्रमान्मातापित्रार्मन्त्रिपार्श्वान्
सरः खनन निपिद्धम् । धीरो दध्यौ किमयं राजा करोत्येवम् । ततो राज्ञोक्तमन्यदा एकैका
वधूर्वारकेण तक्रार्थं मम गृहे प्रेष्या । ततो दिनं दिनं [प्रतिदिन] वधूरेकैका तक्रं ग्रहीतु
याति । राजगृहे यदा पड् वध्वो यान्ति तदा राजा तक्रं दापयति, यदा साप्तमी याति राजगृहे 10
तदा नृपो दुग्धं दधि वा दापयति स्म तस्यै । यदा सा स्वगृहे याति तदा परा वध्वो जल्पन्ति—
इयं कुशीलिनी विद्यते, तेन न ज्ञायते मार्गं स्थास्यति न वा, सान्तलस्तु कुत्र गतो न ज्ञायते ।
जीवन्नस्ति मृतो वा । एकदा राज्ञोक्तम्—भो स्त्रि ! जीर्णं कञ्चुक त्यज, नवीन परिधेहि ।
साऽवग्—त्वं लोकस्य पाताऽस्ति तवैवं वक्तुं न युक्तं । सर्वे तपस्विनो दुर्बला निगधारा प्रे[प्रो]-
पितभर्तृकान्यो ये वर्तन्ते तेषां धर्ममार्गं राजा स्थापयति । यदि वृत्तिश्चर्मटिकान् भक्षयति तदा 15
को रक्षिता । पूर्वं परिणीतं पतिं युक्त्वाऽस्मिन् भवे नान्यमङ्गीकरोमि । यदि बलात्कारं करिष्यसि
तदाहं तुभ्यं स्वस्य हत्या दास्ये । त्वं प्रजापालोऽसि, मया किमुन्यते ।

इतो राजा कौटुम्बिक सकुटुम्बमाकारयितुं श्रुत्यान् प्रैषीत । श्रुत्यास्तमाकारयितुं यदा
गताः तदा स कौटुम्बिको नन्दनान्प्रति आह—न ज्ञायते राजा किं करिष्यते । प्रथम भूपेन लघुपुत्रपत्नी
रक्षिता । आत्म[अस्मा]भिरन्यायः कोऽपि न कृतः । राजा दुष्टो भवति, यतः— 20

वेश्याऽवका नृपतिश्चीरो, नीरमार्जारमर्कटाः ।

जातवेदाः कलादाश्च, न विश्वास्या इमे वञ्चित् ॥२॥

ततो विभ्यन् कौटुम्बिकः सकुटुम्बो राजपार्श्वे गतः, राज्ञोक्तम्—भवद्भिः सरो रुचिरं न
खनितं तेन त्वं कारागृहे क्षिप्यसे । कौटुम्बिकोऽवक्—अस्माभिरपराध. कोऽपि न कृतः । यथा
रुचिस्तव स्यात् तथा कुरु । ततो राज्ञा स्वगृहोपान्ते स्थापितः । स्वयं स्नानं कर्तुं मुपविष्टः, तदा 25
हस्ते चिह्नं वीक्ष्य प्राह—भूपोऽयं मत्पुत्रः । ततो राजा स्नानं विधाय मातापित्रो भ्रातृणा भ्रातृ-
जायानां च पादेषु चिनयात्पपात । ततो जनकं भूपोऽप्राक्षीत्—तात ! त्वमत्र कथमागा ?
कौटुम्बिकोऽवक्—तत्र नीवृत्ति[तौ] दुष्कालोऽपतत् ततोऽस्माक निर्वाहो दुःशको जातः । ततोऽस्माभिः
पृथ्व्यां भ्रमद्भिरत्रागतम् । ततो राजा तां पूर्वपत्नीं पट्टराज्ञीं चक्रे प्राहेति भूप—त्वमात्मीयं
मनोरथं दानादिषु पुण्यात्पूरय । लक्ष्मीस्तु भूयस्वस्ति । मातरं प्रति प्राह—त्वया पूर्वं प्रोक्तं यो 30
गर्भे उद्भूयते स बहुकालादुपलक्ष्यते तदर्थं मयैतत्कृतम् । तत. सर्वेषां सोदराणां ग्रामाणि पञ्च

पञ्च ददौ । ततो लक्ष्मीवन्तो जाता सन्तो लघुभ्रातर भप विनयेन न मन्यन्ते । प्रायः श्रीमतां विनयो न भवति—

भक्ते द्वेषो जडे प्रीति—रुचित गुरुलङ्घनम् ।

श्लेषे कटुकतात्यन्त, धनिनां ज्वरिणामिव ॥३॥

- 5 क्रमात्तेषाम् वयायेन चलतां मामा उद्धसा जाता पुनर्दुःखिनो जाता सन्तो भूपं सेवन्ते त्रियोऽर्थं “क्षीणञ्च द्र सूर्यं सेवते” । ततो राक्षा सज्जनत्वात्ते भ्रातरौ मानिता लक्ष्मीदानान् । अन्येद्युस्तत्र गुरुरागात् । धर्मं श्रोतु नृपोऽगात् । धर्मं पप्रच्छ, मया किं कृतं पुण्यम् । गुरुभिरुक्तम्—

पूर्व श्रीपुरे कमलश्रेष्ठी बभूव । तस्य भार्या कमला । तौ द्वाषपि गुरुपार्श्वे धर्मं श्रुत्वाऽतिथि

- 10 सविभागव्रतं ललतु । तद्ब्रतं सन्त्यक्प्रपाल्य त्वं स प्रियो भूपोऽभू, ततो विशेषतोऽतिथिसविभागव्रतं शुद्धमाराध्य पञ्चमस्वर्गे राजा राज्ञी च मत्स्यजन्म प्राप्य कमक्षयात् मुक्तिं जग्मतु ॥

॥ इति अतिथिसविभागव्रते सातलकौटुम्बिकादिकथा ॥५८॥

[59] सत्योपरि मुनिकथा ।

- 15 एकस्मिन् पुरे कोऽपि मुनिः कस्यापि गृहे भिक्षार्थं प्रविष्टः । तेन नत्वा मुनिं पृष्टः— भगवन् ! त्रिगुण्निगुप्तोऽसि । मुनिनोक्त—नाहं गुप्तः । कथम् ? तेनोक्तम्—

एकदाऽहं कस्यापि गृहे भिक्षार्थं भ्रमन्, तस्य प्रियाया वेश्यादण्डं दृष्ट्वा स्वभार्यां स्मृतवानहम् । अतो मनोगुप्तिर्मे नस्ति । पुनरेकदा भिक्षार्थं भ्रमन् गृहेऽगममहं तेन कदलीफलानि मे दत्तानि अन्यगृहे मया पृष्टेन न्याहृतम् । तेन तद्वैरिणा तत् नृपाय निवेदितम्, देव ! भवद्वाटिकाया रम्भाफलानि श्रीदशैष्टिगृहे यान्ति । राक्षोक्तम्—कथं ह्यायते ?

- 20 तेनोक्तम्—श्रेष्ठिना मुनेदत्तानि मया तु मुनिमुक्तात् श्रुतम् । एष विधानि सदाफलकदलीफलानि भवद्वाटिकां मुक्त्वाऽन्यत्र न सन्ति, तच्छ्रुत्वा नृपेण श्रेष्ठी दण्डितः, अतो मे वाग्मुप्तिर्नास्ति । येन श्रेष्ठिदण्डनेऽहं हेतुरभवम् । तथाऽहमेकदाऽदृष्ट्या भ्रान्तं विश्रान्तञ्च प्रमिलां [प्रमीलां] प्रापम् । तत्रैकं साथं स्थितोऽभूत् रात्रौ सार्धपतिनोक्तम्—भ्रातरमे चलिष्यते तेन स्फाल्यमानानि कुरुत जना ततः सर्वो ! जनोऽभपाके लग्नः एकेनाधिकारवशादेकरिमन्पक्षे मम भक्तपार्श्वे पाषाणं
- 25 मुक्त्वा चुल्लकं कृतं तन्मध्ये बहिःक्रीपितं, मया शिरोऽपाकृतम् अतो मे कायगुप्तिरपि नास्ति । अतो नाहं भिक्षाहं । तस्य सत्यभाषणे श्रेष्ठी दृष्टः प्रतिलाभ्य श्रेष्ठितो मुनिः । श्रेष्ठी प्रशंसयाऽनुचरयिमानानि सुखमर्जितवान् । मुनिस्तु दृष्ट्वा तादृशमात्मानं निन्दन् भिर चारित्र्यं प्रपाल्य कमादिव गतः ॥ इति सत्योपरि मुनिकथा ॥५९॥

[60] पूर्वकृतकर्मणि सीताकथा ।

नो चेव भासिअब्बं, अत्थिणा दुक्खकारणं ।

अलियं अभक्खाणं, पेसुन्नं मम्मवेहाई ॥१॥

संतो विहु वत्तव्वो, परस्म दोमो न होइ विवुहाणं ।

किं पुण अविज्जमाणो, पयटो छन्नो अ लोअस्स ॥२॥

5

विअरट्ठ अब्भवखाणं, इअरस्म वि जो जणस्स दुवुद्धी ।

सो गरिहिज्जइ लोण, लहइ दुक्खाइ तिवखाइं ॥३॥

जो पुण जईण म्मिआण, सुद्धभावाण वंभयागीणं ।

अब्भवखाणं देई, मच्छरदोसेण दुद्धमई ॥४॥

निव्वत्तिरुण पावं, पावेइ सो दुहमणंतं ।

10

सीआ इव पुव्वभवे, मुणि—अब्भवखाण—टाणाउ ॥५॥

यथा अत्रैव भरते मिणालाकुण्डपुरे श्रीभूति पुरोधः, सरस्वती भार्या, पुत्री वेगवती, तत्रकदा साधुः शुद्धव्रत आगात्, उद्याने प्रतिमा स्थितः, लोको वन्दते भक्त्या, साधुपूजा दृष्ट्वाऽलीकमान्सर्येण वेगवती लोकानाह—एष मुण्डः पाखण्डी किं पूज्यते ? ब्राह्मगान्मुक्त्वा, एष मया रमण्या सह रममाणो दृष्टः इति कूटमाल साधोर्दत्तवती । लोका मुग्धास्तदनु साधुपूजना- 15
दिभ्यो निवृत्ताः, मुनिनापि लोकविरक्त्या ज्ञातम्—तदलीककलङ्कादि, ततो जिनशासनेऽपभ्राजना मन्त्रिमित्ता[मा] भूयादिति मनसि कृत्वा यावतैप कलङ्को नोत्तरति तावता मया न भोक्तव्यमिति प्रतिज्ञाय कायोत्सर्गे स्थितः । ततः शासनदेवतासान्निध्यात्—

ततो—“वेगवईए देहे वि[वे]अणा समुद्धिया तिव्वा ।

पाउव्वभूया अरई स्रणं वयणं च सहसत्ति ॥१॥”

20

तस्तया सजातपश्चात्तापया साधुमूले गत्वा सर्वलोकसमक्षं स्वनिन्दापरया मुधैव तदाल साधोर्दत्तं मात्सर्येणेति क्षमयित्वा पादयोर्लग्ना, ततः शासनदेव्या सज्जीकृता, धर्मं श्रुत्वा दीक्षा गृहीत्वा चिरं पालयित्वा सौधर्मे देव्यभूत् । ततो जनकसुता सीता जाता । क्रमाद्रामेण परिणीता, रावणेनापहृता, सा च पश्चाद्गानीना तदा पश्चाद्भवात्म्यस्थितालीककर्मयोगाल्लोकैः कलङ्को दत्तः । ततः पुण्ययोगादग्निचिताप्रवेशतः शुद्धा, ततो जिनशासने प्रभावना जाता । 25

इति पूर्वकृतकर्मणि सीताकथा ॥६०॥

[61] सुभद्रा—कथा ॥

कायोत्सर्गे इहलोके यत्फलमभूत्सुभद्रायाः, तत् उदाहरण वक्ष्ये ।

वसन्तपुरे जिनदासश्रेष्ठी, तस्य सुता सुभद्रा बौद्धभक्तेन चम्पापुरीनिवासिना नरेण कपटश्राद्धीभूय बुद्धदासेन स्वगृहं परिणीय नीता, सा कुटुम्बकलहे पृथग्गृहे स्थापिता सा, तत्र 30

प्रायो भिक्षायै अनेके साधव आगच्छन्ति । एषा सयतेषु रक्ता इति अन्यत्रचोभिर्मस्तिताऽपि तेषु साधुषु भक्तिं करोति । अन्यदा साधुलोचने पतित वृण जिह्वया कषयन्ती सुभद्रा दृष्ट्वा [भृगुर]लोकेन विलको भाले सक्रान्तो मर्तुदक्षितः स मन्दस्नेहोऽभूत्प्रियायां, सुभद्रया स वृत्तान्तो ज्ञातः, प्रवचनोद्वाहनीतया रात्रौ कायोत्सर्गं कृतः । ततस्तदा तत्र शासनदेव्योक्त—प्रातरस्यां पुर्यां 5 द्वारेषु स्त-धेषु मया, चालन्त्याऽऽकृष्टोदकेन त्वया प्रतोली च्छुध्याया, ततो जिनशासनप्रभाषना भवति । तदा ब्रह्मीभिः सतीमिरनुद्घाटितेषु द्वारेषु पटहस्पजनपूर्वं सुभद्रया देवतयोक्तविधिना प्रतोलीत्रयमुद्घाटित, चतुर्थमधुनापि तथैवास्ति तत्र ततो विशेषास्त्रिनशासनप्रभाषना जाता, ततः सर्वकुटुम्बेन जैनी धर्मं प्रपेदे, साधव आराधिता, जिनेन्द्र आराधित, मिथ्यात्व त्यक्त्वा सुभद्रा[श्वला]दयोऽपि पुण्यमर्गयामासु । इति सुभद्रा कथा ॥६१॥

10 [62] निर्मोहकुटुम्बे गोपालकथा ।

सुखितप्रामे गोपालकुटुम्बी वसति तस्य प्रिया गुणवती, पुत्र कालक, बधूटी कामदेवी सर्वेऽपि विरहासहा सुस्नेहमानसाः एकत्रैव विद्यन्ति स्म, न विदेश गच्छन्ति च ।

अन्येषुस्तप्रागतभीषमधोयसूरिपार्श्वे ससाराऽसारतां श्रुत्वा अनित्यतां भाषयन्ति स्मेति—

एगोह नस्थि मे कोह, नाहमभस्स कस्सई ।

15 एवमदीणमणसो, अप्पाणमणुसासई ॥१॥

अन्यदा वपाकाले कालके हलखेटनाय गते तत्र पिशुमावृष्याया समाजग्मु ।

अत्रान्तरे स्वर्गे कोऽपि देवोऽन्यदेवं प्रति प्राह—अधुना यादृश गोपालकुटुम्ब निर्मोहं मिथोऽस्ति तादृशमन्यम दृश्यते ततस्तत्रैत्य तौ देवौ मनुष्यरूपं कृत्या गतौ । एकं सपरूपं कृत्वा 20 हल खेटवन्त पुत्रं दशति स्म । पुत्रेऽचेतनीभूते यदा पित्रावय शोक रोदनादि न कुर्वते, तदा अपरो देवो मनुष्यरूपश्चाह—भो भो गोपालादयः कालके भूतेऽपि भवद्भिः कथं न तद्यते पिता प्राह तदा—अनाहूतो मया यातो, न मया प्रेषितो गत ।

यथाऽऽयातस्तथा यात का तत्र परिदेवना ॥१॥

जननी प्राह— एकवृक्षसमारूढा, नानारूपा विहंगमा ।

प्रातर्दिशो दिशं यान्ति, का तत्र परिदेवना ॥२॥

25 कलत्र परिजगौ—पृथक्पृथक्स्थिते काष्ठे, अपरे तटिनीपतौ ।

सयुज्यते वियुज्येते, तत्र का परिदेवना ॥३॥

ततस्तौ देवौ शकटीभूय निर्विपीकृत्य पुत्र निर्मोहमिव कुटुम्बमिति न्यावण्य स्वस्थाने गतौ । इति निर्मोहकुटुम्बे गोपालकथा ॥६२॥

[63] प्रासादकरणे आरासणवासिपासिलपुण्यम् ।

आरासणे मं० गोगामुत पासिलो दैर्घल्यादतीव दुःखितोऽभूत् । यतः—

वरं वनं व्याघ्रगणैर्निपेवितं, जलेन हीनं बहुकण्टकाकुलम् ।

तृणैश्च शय्या वसने च बलकल, न बन्धुमध्ये निधनस्य जीवितम् ॥१॥

अन्यथा तैलपूर्णां कूपिका गृहीत्वा पत्तने विक्रयार्थं गतः । तत्र त्रिभुवनविहारप्रासादे 5
देवान्नुतं गतः । देवान्नुतं विहारस्तम्भादिषु प्रमाणं गृह्णन् तत्र वास्तव्या । श्र० छाण्डापुरा
हसितं, किमित्प्रमाणं प्रासादं कारयिष्यसि ?

पासिलेनोक्तम्—यदि कदाचिद्भगिनि । प्रासादः कार्यते तदा प्रतिष्ठासमये त्वयाऽऽ-
[गन्तव्यम्] गम्यम् । गतः स्वपुरे पासिलः । १० उपवासैरयम्बिकाऽऽराविता प्रमन्नाऽभूत् । यतः
अम्बिकाऽवग्—भार्गय [वृणु] वरम् । तेनोक्तम्—यथा नवीनः प्रासादः निष्पाद्यते तथा कुरु । 10
देवतयोक्तम्—सीसकखनि रूप्यमयी कृता । ततस्तेन नमिनाथस्य प्रासादः कारितः ।

स च बिम्बप्रतिष्ठावसरे पत्तने गत्वा तां छाण्डापुरीं स्वभगिनीत्वेन प्रतिपन्ना[नः]ऽऽनीता
सन्मानिता च तेन । सा प्रतिष्ठा जाता संघभक्त्यवसरे प्रथमं गुरुन् परिधाय श्रीसघः
पट्ट[दु] कूलवस्त्रैः परिधापितस्तेन । भगिन्या तथा पट्टकूलेषु दीयमानेषु प्रोचे इमानि मम वह्नि
सन्ति परं त्वया प्रासादः कारितः परं ममायं मण्डपोऽस्तु । तेनोक्तमेव भवतु । तदा गुरु- 15
भिरिदं काव्यमुक्तम्—

गोगाकस्य सुतेन मन्दिरमिदं श्रीनेमिनाथप्रभो—

स्तुङ्गं पासिलसंज्ञकेन सुधिया श्र [वता मन्त्रिणा ।

शिष्यैः श्रीगुनिचन्द्रसूरिसुगुरोर्निग्रन्थचूडामणे—

वादीन्द्रैः प्रभुदेवसूरिगुरुभिर्नेमैः प्रतिष्ठा कृता ॥२॥ 20

तत्पुण्येन स पासिलः स्वर्गसौख्यमासाद्य क्रमात्स शिवं गमिष्यति ।

इति प्रासादकरणे आरासणवासिपासिलपुण्यम् ॥६३॥

[64] प्रासादे फलवर्धितीर्थकल्पः ।

एकदा श्रीदेवसूरयो मेडताग्रामे चतुर्मासकं कृत्वा फलवर्धिग्रामे मासकल्प स्थिताः । तत्रत्य
पारसाभिधश्राद्धेनान्यदा जालिमध्ये अम्बलानपुष्पपूजितो लेण्डुराशिर्दृष्टि । ततः श्रीगुर्वादेशेन 25
तद्विरलीकरणे श्रीपार्श्वबिम्बं दृष्टम्, तस्य प्रासादकारणाय श्रीपार्श्वनाथेनोच्यते स्वप्ने समागत्य ।
ततः श्राद्धेन तेन पारसेन स्वस्य द्रव्याभावे उच्यमाने प्रत्यहं मदप्रदौकिताक्षतसुवर्णीभवनेन द्रव्य
बह्वपि भावति प्रत्ययो दर्शितः । ततः कारितः प्रासादः, एकस्मिन्पार्श्वे मण्डपादि सर्वं निष्पन्न
तावता तत्पुत्रेणैतद्द्रव्यं कृतः समेतीति निर्वन्धपूर्वं पृष्टेन सा० पारसेन यथावत्कथनेऽक्षता न
सुवर्ण्यभवन् । द्रव्याभावात्प्रासादस्तावानेव तस्थौ । सं० ११६६ वर्षे फा० शु० १० बिम्बस्थापनं 30

स० १२०४ माघ शु० १३ कलशाव्यारोप । भीवेवसूरिप्रहितात्मीयशिष्यधीमुनिधर्मसूरिभि-
योगुत्पादे प्रतिष्ठित [प्रतिष्ठापित] प्रासाद ।

तत्र फलवर्धिपार्श्वे अजमेरनागपुरादिमाद्धा गोष्ठिकाश्विन्ताकारा जाता । तत्र प्रासादे
ऽधुनाऽप्येका प्रतिमा पूज्यते । द्वितीया प्रतिमा न सहते पार्श्वदेव ।

5

इति प्रासादे फलवर्धितीर्थकल्प ॥६४॥

[65] अथान्तरिक्षपार्श्वकल्पः ।

स्नात्रजलैस्तैलैरिव, साम्प्रतमपि यस्य दीप्यते दीप ।

स भीमदन्तरिक्ष-भीपार्श्वः श्रीपुरे जयति ॥१॥

10 रावणराज्यसमये पुष्पवटुकेन स्वस्वामिभालिविद्याधर पूजाकृते भविष्यत् भीपार्श्वप्रतिमा
वालुकामयी विद्यया कृताऽप्रतञ्जलिते च सरसि क्षिप्त्वा प्रतिमा सा च देवसामिभ्यादखण्डितरूपा
चिह्नजनकदेशे चिह्नकपुराधिपतिभीपालराज्ञा[राजेन] समुत्प्रासाद्व्यकुष्ठेन तस्मिन्सरसि स्नानं
कृतं । तस्यां प्रतिमाया पार्श्वराज्ञ [राजस्य] कुष्ठ गत । सुमहोत्सव राजा गृहे समायात । राज्ञ्या
पृष्ट कृतो रोगोऽगमत् ।

राज्ञोक्तम्—अस्मिन्सरसि स्नात्रकरणात् ।

15

राज्ञोक्तम्—अत्र कोऽपि देवोऽस्ति, मध्ये बलिं कृत अन्वया प्रत्यक्षीभूयोक्त विन्व
निष्पत्तिस्वरूपं च, ततश्चोक्तम्—

20 सप्तदिनजाततण्णकादिरथ कृत्वाऽप्रागन्तव्य । ततो मया विन्वमर्पणीय तथाकृते देवो
क्तम्—भवता पश्चाच्च विलोकनीय प्रतिमा पश्चादायाति नवेति विकल्पादकस्मात् राज्ञा पश्चाद्वि-
लोकितम् । अन्तरिक्षे स्थिता प्रतिमा । तत्रैव भीपुरं वासितं । प्रतिमानयनसमयेऽन्वाया व्यप्राया
समागच्छन्त्या एकं सुतो विस्मृतं, तस्थानयनाय क्षेत्रपाय प्रोक्तम्, तेनापि विस्मारितं, ततोऽन्वया
दोषेण स सरसि दण्डेन हतः, सोऽद्यापि क्षेत्रपशिरसि दृश्यते, ततो देवस्नात्रोदकेन सिक्त्वा दीपो
वर्धते दीप्यते देवस्नात्रजलेन, रोगा उपशम गच्छन्ति । इति अन्तरिक्षपार्श्वकल्प ॥६५॥

[66] टीहासम्बन्धः ।

25 कस्मिंश्चिन्नगरे टीहाहो ज्योतिष्कोऽस्ति । एकदा टीहेन रात्रौ मण्डका क्रियमाणा रात्रौ
छन्नं सुप्तेन गणिता । प्रातस्तत्रैत्य मण्डकप्रमाणं प्रोक्तं, ततो ज्योतिष्कोऽपि स्यातोऽभूत् ।

एकदा कुम्भकारस्य गदमो गतः । तेन धनं दत्त्वा पृष्ट—मम गदमः कदा लप्स्यते ?
बुधोऽवगू—लभ्यते, रात्रौ गदमस्थितिं वीक्ष्य प्रातजगौ ।

30 अतीव स्यातिरभूत्तस्य । कस्यचिद्द्वारे गतस्तेन बुधं पृष्टं । बुधेन मुद्रिकावासी द्वार
गृहीत्वा [ग्रहीत्वा] ज्ञात्वा, ततो लभ्यं मण्डयित्वा द्वारो बालितः । ततो राज्ञा टीहमञ्जलिमध्ये
कृत्वा प्रोक्तम्—किं मम हस्तमध्येऽस्ति ? टीहोऽबुधो यदा न जानाति तदा राज्ञा घृतं प्राह
एव स्वरूपमिति—

स्रतइं स्रतइं मांडा गण्या, राति भमंतइं गादह लाघ ।
मुद्रडीइं इह हारज गलिओ; हवडां टीढो जोसी प्रहीओ ॥१॥

तत. राजा चमत्कृतो राजा बुधं तं बहुधनदानेन सन्मानयामास बुधोऽवग्—भूपाध-
प्रभृति मया यथा तथा न वक्तव्यम् । इति टीडासम्बन्धकथा ॥६६॥

[67] “गरुआ सहजिइं” गाथा सम्बन्धः ।

5

गरुआ सहजिइं गुणकरइं, कंतमकारणजाजाणि ।
करसणसीचिइं सरभरइं, मेघ न मागइं दाणु ॥१॥

तथाहि—कस्मिंश्चिन्नगरे धनदत्ताभिधो वणिग्वसति स्म । तस्य गृहे कश्चित्प्राघूर्णक
आगतः । अस्य भोजनं देयमित्यभिधाय श्रेष्ठी हृष्टे गतः । स प्राघूर्णकः स स्वादु रसवत्या
प्रीणितस्तथा, तेन प्राघूर्णकेन पत्राणि अडागराणि भक्षितानि । कानिचिन्निर्विकल्प्य भगिनीत्य- 10
भिधाय तस्यै अर्पितानि । ततो धनदत्तो गृहे आगतः तानि पत्राणि पत्यै अर्पितानि तथा [तदा]
तेन चिन्तितमहो असदृशमेतत्, ततस्तथा मनोगतं भावं तस्य पत्युरवगत्याभिहितं—“गरुआ
सहजि” इमां गाथां पूर्णं प्रोक्त्वा [प्रोच्य] तस्य निर्विकारप्राघूर्णकाऽर्पितपत्रसम्बन्धं प्राह पत्नी—
भो पते ? त्वया किमपि अलीकं न चिन्त्यं, पत्राणि भक्षय, ततस्तेन पत्योक्तं कृतम् ।

इति ‘गरुआ सहजिइं’ गाथाम्बन्धः ॥६७॥

15

[68] कूपकम्बलिकापातकसम्बन्धः ।

व्ययन्ति केचिन्मनुजा धनं मृधा—विमृश्य कार्यैकपरा जडाशयाः ।

स कूपवाहा इव कूपकम्बली—प्रघातकान्मानवतोऽतिधूर्तकान् ॥१॥

तथाहि—कस्मिंश्चिन्नगरे बहवः कूपवाहका गोधूमान् वयन्ते स्म । अत्रावसरे कश्चित्-
पथिकस्तस्मिन्मार्गे समागात्, तेन जलयन्त्रघट्या जल पीत्वा प्रोचे भो कूपवाहकाः । कः कूपमध्ये 20
एता जलघटीर्जलैः पूरयति ? ततस्तैः कूपवाहकैः प्रोक्तं हसद्भिः—भवत्पिता घटीर्भरति । पथिको
ऽवग्—यदि मम पिता घटीर्भरति तन्न शीतं लगन् [द्] भावि । ततस्ते प्रोचुरतो निजपितुः शीत-
रक्षायैका कम्बलिका[किं] न दीयते ? ततः प्राह तर्हि इय कम्बलिका कूपे मया शीतरक्षायै
क्षिप्यमाणाऽस्ति, एवं प्रोच्य कम्बलिकां क्षिप्त्वा गतः । ततो यदा गोधूमा निष्पन्नाः तदा ते
विभागीकर्तुं लग्नाः । ततः पथिकः प्राह—मम पित्रा कूपज्जलं कर्षितमस्ति ममापि भागः 25
कर्त्तव्योऽतः, ततो विवादं कृत्वा राजकूले स्व भाग याचते स्म । तदा सर्वैरप्युक्तं—कूपे
कम्बलिका तेन क्षिप्ता, अतोऽस्यापि गोधूमभागो दीयता । ततः सोऽपि गोधूमभागं प्राप ।

इति कूपकम्बलिकापातकसम्बन्धः ॥६८॥

[69] मनोनियन्त्रणे तापससम्बन्ध ।

- एकस्मिं पुरे षड्रोभूपो राज्यं करोति स्म । तत्र पुराद्दहिरेकस्तापसस्तपस्तपन् नारीमुखं न वीक्षते कदाचित् । यदा षतुःपञ्चाष्टाद्युपवासे पारणकं समायाति । लोकैरप्यर्थितो लोकगृहे पृथक् पृथक्पारणकं चक्रे । एकदा स भूपेन पारणकायाभ्यर्थितं भूपगृहे पारणकं कर्तुं गतः ।
- 5 भूपेन भक्तिं कृत्वा वर्याहारद्वानात् ततो राज्ञा बहुमानतो वर्यसुखासनारूढः स्वस्थानकं प्रति अचालं राजमार्गं । इतोऽकस्मात्तस्य कामलतापण्यञ्जी समुखा मिलिता, तापसो नेत्रे निमीलयामास । ततस्तथा तस्य शीर्षे दृढं दशाद्धपूजा कृता । ततः स सद्यः पश्चाद्दलितो, राज्ञो ज्ञापितं वैश्याः ऽवहीलनस्वरूपम्, ततो वैश्या साऽऽकारिता राज्ञा प्रष्टा च । त्वया कथमेव ऋषिदशार्द्धपूजया पूजितः । सा प्राहाऽयमेव पृच्छयतां । ततः स प्रष्टुं प्राह—मयाऽस्यां समुखाऽऽगताया नेत्रे
- 10 निमीलिते । ततस्तथोक्तम्—

आसि म र्मीचिसि मिंचि मन, नयनि निहाली जोह ।

जइ मन र्मीचिसि आपणउ, अरर न वीजी कोह ॥१॥

मनो यदि नियन्त्रितं तदा नेत्रे अपि वशीकृते यत —

मन एव मनुष्याणां, कारणं बन्धमोक्षयोः ।

- 15 अत एव मनो बाह, नियन्त्रणीयमन्वहम् ॥२॥

ततः स तापसो मनो नियन्त्र्य मृत्वा स्वर्गं गतः ।

इति मनोनियन्त्रणे तापससम्बन्धः ॥६९॥

[70] सुसंगतिकुसंगतौ हस्तिसम्बन्धः ।

- पद्मपुरे भूपत्य हस्ती सहस्रयोधी सदा साधुशालायाः समीपे बध्यते । स च साधोः शान्तदान्तत्वादि दृष्ट्वा शान्तोऽजनिः । ततो वैरिणो भूपहस्तिर्न शान्तं ज्ञात्वा राज्यं प्रहीतुं बाञ्छन्ति । क्रमाद् मन्त्रिणा श्रुतं, राज्ञो ज्ञापितं च ततो भूपेनोक्तं—सर्वत्र मन्त्रि[मन्त्री]बुद्ध्या रान्यरक्षां करोति । ततो मन्त्रिणा स एव हस्ती शौनिकशालायां समीपे बद्धः । ततस्तेषां कर्म दृष्ट्वा हस्ती युद्धाय सज्जो भवति स्म । इति सुसंगतिकुसंगतौ[त्यो] हस्तिसम्बन्धः ॥७०॥

[71] यादृग्भूपमनस्तादृग्लोकमनःप्रबन्धः ।

- 25 एकदा विक्रमाविस्त्यो भट्टमात्रयुतो बहिरुद्याने गतः । विक्रमाकं प्राह—मम मनो गच्छतां कापटिकानां मारणेऽस्ति । भट्टोऽवगू—तर्हि तेषामपि तव मारणे समस्त्यधुना । ततो मन्त्रिणाऽप्रे भूत्वा तेषां पुरं प्रोक्तं—विक्रमाकों मृतः, ततस्तैः प्रोक्तं—तर्हि वयं आतम् । अथास्माकं दारुणि महाध्याणि भविष्यन्ति । तेषु गताः । ततः राज्ञो जल्पितं—
- 30 तेषां ज्ञापितं, ततो राज्ञोक्तम्—आगच्छन्त्य एता आभीर्यो भोज्यन्ते परिधाप्यन्ते । भट्टमात्रोऽवगू—एतासां मनो वर्यं भविष्यति ।

ततस्तासामग्रे भट्टमात्रेणोक्तं—विक्रमार्को मृतः ।

ततस्ताभिर्द्वाटिल्येव दध्यादिभाजनानि भग्नानि प्रोक्तं—हा विक्रमार्क ! सत्यवादक ! सात्त्विक ! न्यायप्रवर्तक ! सर्वजीवसुखकारक ! किं मृतः । ततस्ता भूमौ लोटं लोटं रुदन्ति ततस्तासामीदृशं चेष्टितं राज्ञा प्रकटीभूय बहुधनदानान्मानितास्ताः ।

इति यादृग्भूपनस्तादृग्लोकमनःप्रबन्धः ॥७१॥

5

[72] दानपरीक्षायां कर्ण-युधिष्ठिरसम्बन्धः ।

युधिष्ठिरराजो दानं ददानः केनापि न चाल्यते ।

कर्णभूमिपतिर्दत्ते, दानमभ्यर्थिते सदा ।

युधिष्ठिरस्तु पूर्वाह्ने, नापराह्ने कदाचन ॥१॥

इति श्रुत्वा द्वौ देवौ धार्मिकरूपं विधाय नृपगृहद्वारे गतौ, तदा दानं दत्त्वा राजा सुप्तः । प्रतीहारेण साधर्मिकागमन ज्ञापितं राज्ञ । युधिष्ठिरेण ज्ञापितं—सदावसरो न भवति दानदाने ।

10

ततस्तौ कर्णभूपगृहद्वारे गतौ, प्रतीहारेण तयोरगमन ज्ञापितं, ततः कर्णः स्नानार्थमुपविष्टः खल्लिखरण्टितदेहः प्राह—प्रेष्येता तौ, दानं दास्यते यतः—

चल चित्तं चलं वित्तं, चलं जीवितमावयोः ।

विलम्बो नैव कर्तव्यो, धर्मस्य त्वरिता गतिः ॥२॥

15

कर्णस्यैतद्वच श्रुत्वा तौ देवौ प्रकटीभूय प्रोचतुः—अधुना तव तुल्यो दानी मुवि न विद्यते । इति दानपरीक्षायां कर्णयुधिष्ठिरसम्बन्धः ॥७२॥

[73] अथ बुद्धौ अन्यायपत्तनगतश्रेष्ठिपुत्रसम्बन्धः ।

तामलिमिपुरात्पुत्रस्य विदेशे व्ययसायार्थं गच्छतस्तातेनेति शिक्षा दत्ता—अन्यायपुरपत्तने न गम्यम् [गन्तव्यम्] । तत्र च अन्यायो नृप, अविचारको मन्त्री, सर्वग्राह्यारक्षकः, अज्ञान्तिनामा पुरोहितः, गृहीतभक्षः श्रेष्ठी, मूलनाशः तत्सुतः, यमघण्टा कुट्टिनी, रणघण्टा तत्पुत्री, अन्ये घृतकारा बहवस्तत्र । धूर्तं सर्वलोकः ।

20

ततः पितुः शिक्षामादाय चलन् दैवादनीतिपत्तने गत । प्रथमं तत्र चत्वारो मीलिताः श्रेष्ठिनः, तैरुक्त-व्यवसायकरणमिह दुःशकं, क्रयाणकमस्मभ्य देहि, चलिता यन्मार्गविष्यसि तदा वस्तुना तव यान भरिष्यते । ततस्तेन सर्वं वस्तु तेभ्यो दत्तं, साक्षिण कृताः, ततः स पुरमध्ये चचाल, चत्सर्नि एको धूर्तो वर्यं चाखडिके प्राश्रुतीकृत्य प्राह—यदा त्वं चलतः पुरात् तदा मां हृष्ट कुर्या । ततोऽप्रत एकधूर्तः सहस्रटङ्कान् मम पित्रा नेत्रं ग्रहणके तव पितुः पार्श्वं मुक्तमस्ति तच्चलतापर्णायम् । ततः श्रेष्ठिसूः प्राह—अग्रे सर्वं वर्यं भविष्यति । ततः स श्रेष्ठिपुत्रः पुर्याः शोभां विलोक्य वेश्यापुत्र्या गृहे गतः । तत्र स्थित, तथा समं प्रीतिर्जाताऽत्यन्त, ततस्तेन स्ववस्तुविक्रयादिस्वरूप तस्याः पुरः प्रोक्त, तयोक्तं—वर्यं न कृतं, तथापि तथा करिष्ये यथा ते सुख भविष्यति । ततः सखीवेष कारयित्वा रणघण्टाया मातुर्गृहे तं साऽनैषीत् । तदा राज्ञौ

25

30

ते चत्वारः श्राप्तान् समेत्य पप्रच्छु । अस्माभिरेकस्मान्नराहस्तु गृहीतमस्ति तस्योद्ये प्रोक्तमस्ति
यदा त्व चलिष्यसे तदा यान भृत्वा दास्यते । वेद्याऽवगम्—कदाचिन्मशकैर्यान् भृत् मागयिष्यति
तदा किं क्रियते भवद्भिः । ते प्रोचुरेव बुद्धिस्तस्य कृतम् ।

तत उपानहाता घृता समागतं तेनाप्युक्तम्—भया तस्यैव चाल्ढ्यौ इत्ते प्रोक्तम्—इष्ट
5 मां कुर्यात्, अहं तु हृष्टो न भविष्यामि, ततस्तस्य वस्तु प्रहीष्यते । वेद्याऽवगम्—यदि स त्वा भूपपाश
नीत्या वदिष्यसि—राह्ण सुतो जातः, स्य हृष्टोऽथ न तदा किमु ।

तत एको घृता पुनरागतं प्राह—भया सहस्रदहकान् दत्त्वा तस्य श्रेष्ठिसूनो प्रोक्तम्—
मम पित्रा तव पितुर्गृहे चक्षुमहणके मुक्तं तच्छलता दातव्यम् । यदा चलिष्यति स तदा
चक्षुर्मागयिष्यामि ।

10 वेद्याऽवगम्—वर्यं न कृतं कदाचित् स गदिष्यति अस्मत्पितुः पार्श्वे बहूनां जनानां नेत्राणि
महणके सन्ति, तेनैस्त्व स्वर्णचक्षुस्तुलायां मुञ्च, ततस्तेन द्वितीयचक्षुषा समं तोलयित्वा दास्यामि
ततस्त्व हारयिष्यसि ।

एष प्रोच्य सर्वे स्वस्थानं गताः । एतन् श्रुत्वा चलनावसरे मशक राजपुत्रजन्म-चक्षुस्तो
लनमुक्तिभिः साधिकां श्रियं तेभ्यो ललौ । इति बुद्धौ अन्यायपत्तनगतश्रेष्ठिपुत्रसम्बन्धः ॥७३॥

15 [74] निर्घृणत्वे वैद्यसम्बन्धः ।

एकस्मिन् पुर द्वौ भ्रातरी वैद्यौ वैद्यकशास्त्रकुशलौ लोकात् चिकित्सयन्तौ लक्ष्मीमजयतम्
स्म । एकः चतुर्धाता कस्मिंश्चिद्ग्रामे गतः । तत्र कमपि पुरुषं चिकित्सयित्वा धनमादाय
पञ्चादागच्छन् स्वपुरसमीपे समागतः, तत्र चिता प्रचलन्ती दृष्ट्वा तु दध्यौ । अहं ग्रामेऽन्यत्र-
गममेकः कोऽपि भूतोऽत्र तस्य चिता ज्वलन्ती दृश्यते । मम भ्रात्रा अस्य नाहिं विलोक्य किमपि
20 धनं गृहीतं न वेति । ततो वैद्यो दध्यौ—

साम्प्रतं दृश्यतेऽत्रैव, प्रज्वलन्ती चिता किल ।

ग्राममागामहं मे तु भ्रातु किं चरितं नवा ॥१॥

चितां प्रज्वलिता दृष्ट्वा, वैद्यो विस्मयमागतः ।

नाहं गतो मम भ्रातु, कस्येदं हस्तलाघवम् ॥२॥

25 इति निर्घृणत्वे वैद्यसम्बन्धः ॥७४॥

[75] ताजिकप्रथमिरचनसम्बन्धः ।

एकदा गूजरधरिष्यां सुदगला बहवः सरशानतः समागताः । तैर्गूजरधरित्रीमनुजा
घृताः । तेषु मध्ये एको विद्वान् आचार्यो भूतः । स च नीतः सरसाणे स च तत्रस्थस्तेषां
सुदगलानां मापां स्तोकेदिनैजज्ञौ । एकदा यस्य सुदगलस्य गृहे तिष्ठति स्म । स सुदगलो
30 वैरिणाम् क्षुण्डितु गतः ।

इतो मध्याह्नसमये तस्य सुदगलस्य भावा पदच्छायासवित्वा विलोक्य क्षणमूर्ध्वस्थिता
चदरं कृण्वन्ती रोदितुं लग्ना । हा पुत्र ! कथं इतः ? किं करोमि त्वया विनाऽहम्, तथाऽऽघारे

इदं कुटुम्बमासीत्, इत्यादि विलप्य विलप्य रुदतीं श्वश्रुं दृष्ट्वा पुत्रवधूः पदच्छाया विलोक्य हृष्टमनाः श्वश्रुं प्रति प्राह—मातर्मा रोदनं कुरु, तव पुत्रः कुशल्यस्ति । एकः शरो मस्तके लघ्नोऽस्त्येकः पादे, एको वामहस्ते च, क्षेमेण सन्व्याया समेष्यति, ततः श्वश्रुर्वध्वा रुदती रक्षिता । सन्ध्याया यादृश वध्वा प्रोक्त तादृश तेनाचार्येण हृष्ट । ततो वय्यौ—एते द्वे अपि कुशलिनी[न्यौ], परं धधूस्तु (श्वस्रा) अप्यधिका । ततस्तेन सूग्णिणा तत्रस्थेन यवनिके शान्त्रं पठित्वा ताजिको ग्रन्थो नवीनो वद्धः । ततः सोऽत्र गर्जरधरिच्या सूरिणा नीतः । सूग्निस्तु ततस्तत्क्षणमत्रागतः, ग्रन्थस्ततो निराभ्नायोऽभवत् । तस्मिन् ग्रन्थे अतीतानागत—भाविभूतादिसर्वं प्रोक्तमस्ति परं तादृग्बुद्धिं विना सम्यग् न ज्ञायते । स चाधुनाऽत्र विद्यते । इति तार्जिकग्रन्थविग्रचनमम्बन्धः ॥७५॥

[76] मकरवानरमम्बन्धः ।

एकदा पुष्पाकरवनादेको वचनप्रियो वानरः कदाचिद् भ्रमन् वने वने फलाहारं कुर्वन् समुद्रतटे गतः । तत्रैकं समुद्रमर्यादाजलान्तर्लुठन्तं मकरं वीक्ष्य वानरः प्राह—मित्र ! किं जीवित-निर्विण्णोऽसि त्वं यदत्र व्याधभूमौ समागाः ? ततो मकरोऽवग—

यस्य यद्विहितं स्थानं, यस्य यद्वेत्तवे कृतम् ।

तत्रैव रमते चित्तं, तत्र नान्यत्र वानर ! ॥१॥

उक्तं च—सर्वस्वर्णमयी लङ्का, न मे लक्ष्मण ! रोचते ।

पितृपर्यागतायोध्या, निर्धनापि सुखावहा ॥२॥

किंच—जगणी^१ जम्मुप्पत्ती,^२ पियसंगो^३ जीवियं^४ धणासा य^५ ।

पच्छिमनिहा^६ वरकामिणी,^७ पंचवि [सत्तवि] दुक्खेण मुच्यते ॥३॥

अद्याहं सफलजन्माऽभूवं तव दर्शनेन, उक्तं च—

माधूनां दर्शनं श्रेष्ठं, तीर्थभूता हि साधवः ।

तीर्थं पुनाति कालेन, सद्यः साधुसमागमः ॥४॥

तस्मादत्र भवान् स्थलोत्पन्नः समागतः । भवादृशा गोष्ठ्यपि दुर्लभा । ततो वानरः प्राह—हे मकर ! अद्यप्रभृति त्वं मे प्राणाधिकमित्रं वर्तसे, मित्रस्य पुरः स्वसुखं दुःखं च प्रोच्य प्रायः सुखी जनो भवति । उक्तं च—

प्रयुक्तसत्कारविशेषमात्मना, न मां परं संप्रतिपत्सुमर्हसि ।

यतः सतां सन्नतगात्रिसगतं, मनीषिभिः साप्तपदीनमुच्यते ॥५॥

ततो मिथो वानरमकरयोः प्रीतिरजनि । वानरो वर्यफलानि मकराय विश्राणयति, मकरश्च निजपत्न्यै दत्ते, साऽपि फलाऽऽनयनसम्बन्धं पप्रच्छ । ततस्तेन वानरमित्रसम्बन्धः प्रोक्तः । ततः सा सगर्भा मकरो चिन्तयामास । यो वानरो नित्यमीदृशानि फलानि सुस्वादूनि भक्षयति तस्य हृदयं पीनमतीव मृष्टं मासममृतोपमं भवति, ध्यात्वेति पतिं प्रति मकरो प्राह—मम गर्भा-नुभावात् तव मित्रवानरहृदयभक्षणदोहदो जातोऽस्ति । त दोहदपूरणं विना मम प्राणा गमिष्यन्ति ।

ततो दयिताकदाग्रह मत्वा सोऽन्यदा वानर प्रत्यवगू-मित्र । त्वदीयभ्रातृजाया त्वामाकारयति,
 तत्र तव भक्तिं करिष्यति । ततः स वानरो भ्रातृजायामिलनार्थं मकरपृष्ठिमारूढः कियन्ती
 चैलामतिक्रान्ता* । ततः कपिः प्राह—मया तत्रगतेन किं कर्त्तव्यं ? तव पत्नी मम कोदृशी भक्तिं
 करिष्यति । तद्यहो मकरो दध्यौ—मया तु बहुजले समानीतोऽत्र । इदं जलमुत्तीय पश्चाद्गन्तु मया
 विना न शक्नोति । अतः सत्यमेव वच्मि । ततः पत्न्या दोहदस्वरूपं प्रोक्तं तेन वानराम्ने । ततो
 वानरो दध्यौ—तत्र यदि गतोऽहं तदा मृत एव, अतो बुद्धिविधीयते मया । ततोऽवगवानरः—मित्र !
 मां त्वं तत्र नयन्नसि परं भ्रातृजयामनोरथ एव पूर्णो न भावी । मकरोऽवगू—किमिदं वदसि ?
 वानरोऽवगू—मम वटे चित्तं विद्यते । हृदयं तूदम्बरे वृक्षे समस्ति, तेन गृहीत्वा यदि गम्यते
 तदा भ्रातृजयामनोरथं सफलो भवति । ततो मकरः पश्चाद्बलित अभ्यितटे समागात् । ततो
 वानरो सत्युद्धितं वृक्षमाारूढः प्राह—मित्र गच्छ, पश्चात् मैत्र्याः श्रित [स्थिति] मम भ्रातृ
 जाया अग्ने प्रोक्तं य—वानरो घटाक्षित्तमुदम्बरात् हृदयं मुक्तं छातुं गतोऽस्ति । अहं तु त्वया
 सह मैत्रीं न करिष्येऽतः परं, यतः—

जलत्र-तुचरैर्नित्यं, जलमार्गानुसारिभिः ।

स्थलजैः सगतिर्न म्याद्-ध्रुवति मूनयो ध्रुवम् ॥६॥

इति घटाक्षित्तमुदम्बरिद्वयम् । इति मकरवानरसम्बन्ध ॥७६॥

[77] सत्पात्रदानसम्बन्धः ।

दानं घर्मेषु रोचिष्युः, तच्च पात्रे प्रतिष्ठितम् ।

मौक्तिकं जायते स्वाति-वारि शुक्तिगतं यथा ॥१॥

केसिं च होद् विच, चित्तं केसिं पि, उभयमन्नेसिं ।

विच चित्तं पत्तं, तिमि पुष्णेहिं लम्भति ॥२॥

कश्चिद्वाजा दानपराङ्मुखोऽन्यदा महादव्यां गतः । सपरिवारोऽष्टवीं पश्यन् भूपो
 मधूकामिधस्य[धूमस्य]अघस्तात् स्थितः, स मधूको वृक्षस्तदा विन्दुन् मुञ्चति । राज्ञोक्तं—मो
 पण्डित ! अयं मधूकः कथं रटति ? तदैकेन पण्डितेन भूपप्रतिबोधायैति प्रोक्तं—

यदास्ति पात्रं न तदास्ति विचं, यदास्ति विचं न तदास्ति पात्रम् ।

एवं हि चित्तापतितो मधूको मन्येऽभ्रुपातै रूदनं करोति ॥३॥

भ्रुत्सैतद्भूपः सत्पात्रदानपरोऽमूत् । इति सत्पात्रदानसम्बन्धः ॥७७॥

[78] दाने सुदर्शनश्रेष्ठिकथा ।

चम्पापुर्यां जिनदासश्रेष्ठो, तस्य गृहे महिषीपालः सुभगनामा बभूव । स च सदा
 महिषीं चारयितुं घने याति । एकदा शीतकाले घनमध्ये कायोत्सगस्थितं यतिं दृष्ट्वा दयापरो

* ततो इति ध्रुव इत्यते । अथवा—न । अथवा कियन्ती चैलाऽतिक्रान्ता ।

महिषीपालस्तस्य साधोरुपरि शीतरक्षानिमित्तमेकं कम्बलं ददौ । तत्पुण्येन क्रमात्तस्य श्रेष्ठिनः
सुदर्शननामा पुत्रोऽभूत् । स च क्रमात्पुरोहितपत्नीकपिलयाअमथाराज्ञ्या चाक्षोभितः सन् ताभ्यां
उलाच्छूलायां क्षेपितः । शीलमाहात्म्यात्सा शूली स्वर्णमयं सिंहासनमभूत् । इत्यादिसम्बन्धः स्वय-
मेव ज्ञातव्यः । इति दाने सुदर्शनश्रेष्ठिकथा ॥७८॥

[79] दाने कृष्णकथा ।

मिथ्यादृष्टिसहस्रेषु, वरमेको ह्यणुव्रती ।
अणुव्रतिसहस्रेषु, वरमेकां महाव्रती ॥१॥
महाव्रतिसहस्रेषु, वरमेको हि तीर्थकृत् ।
जिनाधिपसमं पात्रं, न भूतं न भविष्यति ॥२॥

एकदा मथुरायां नगर्यां नन्दगोकुलेन स्वपुत्रो नारायणो वन भ्रान्त्वा समागतः पृष्ठ इति
भो वत्स ! त्वया भोजनं कृतं नवेति ? तदा नारायणेनोक्तं—

स्वच्छन्दतः स्वभवने स्वयमर्जितान्नं, कान्ताकराग्रपतितं यतिदत्तशेषम् ।
ये भुञ्जते सुरपितृनापि तर्पयित्वा, ते भुक्तवन्त इह, तेन, मया न भुक्तम् ॥३॥

यत'—पदमं जईण दाऊण, अप्पणा पणमिऊण पारेइ ।

असईसुविहियाणं, भुंजेई कयदिमालोओ ॥४॥

इति दाने कृष्णकथा ॥७९॥

[80] दाने कुरुक्षेत्रब्राह्मणादिकथा ।

कुरुक्षेत्र ब्राह्मणः, ब्राह्मणी, तत्पुत्रश्च एते त्रयः प्रीतिपरास्तिष्ठन्ति । एकदा स्वगृहागताभ्यां
साधुभ्यां स्वस्वभागसक्तुमभ्याद्वावात्सक्तवस्तैर्दन्ताः । तद्दानपुण्येन तस्मिन्नेव भावभू रित्स्वर्णकोटि-
वृष्टिरभ्येत्य सुरैः प्रशंसा कृता तेषां च ततस्तेन पुण्येन सुक्तिमपि गमिष्यन्ति ।

इति दाने कुरुक्षेत्रब्राह्मणादिकथा ॥८०॥

[81] प्रतिक्रमणक्षमाविषये युधिष्ठिरकथा ।

एकदा युधिष्ठिरभूपो द्यूतहारितराज्यः भीमादिभ्रातृयुतो वनं प्रति चचाल । कस्मिंद्दने
सन्धा[न्ध्यायां] तरोरधस्तस्थौ । तदानीं सामायिकं गृहीत्वा प्रतिकर्म[प्रतिक्रमणं] कृत्यं कृत्वा स्मृत-
पञ्चनमस्कारो यावत्स्वपिति तावद्भीमोऽवग—वने उपसर्गा उत्पद्यन्ते, रात्रौ तु विशेषतो भयं स्यात्ते-
नाऽहमादौ प्रथमयामे जागमि । भीमस्य जाग्रतः कलिनामा राक्षसस्तत्रागाद्भीम क्षोभयितुं तदा
मिथो द्वाभ्यां युद्धं बाढं कृतं न कस्यापि जयविजयौ भवतः स्म । मिथः खिन्नौ तौ पृथक्पृथ-
क्स्थितौ भीमस्तु सुप्तः । ततो द्वितीयग्रहरे अर्जुनो जागर्त्ति, तत्रापि भीमवद्भमर्जुनेन तेन सम
युद्धं कृतं ततो मिथस्तौ खिन्नौ पृथक्स्थितौ । तृतीयग्रहरे तथैव सहदेवनकुलो तेन समं युद्ध

चक्रत् । चतुर्थप्रहरे युधिष्ठिरराजः स्वयमेवोत्थाय सामायिकं कृत्वा नमस्कारान् गणयन् तस्थौ, यावत्प्रतिकर्म[प्रतिक्रमण]कतुकामो धर्मभ्यानपरोऽमृतं तावदितं सोऽपि असुरः कलिः सप्तवाल-प्रमाणं वस्तु [षण्ण] कृत्योपसगयितुं लग्नः । एव षट्पञ्चचतुर्बिद्धिप्रभृतिहीनहीनतरव्याघ्रादिरूपाणि कृत्वा युधिष्ठिरं ध्यानाच्छालयितुं लग्नः । युधिष्ठिरस्तु प्रतिक्रमणं कृत्वा सर्वथा भुक्तवैरः सन् स्थितः । तदा तेन [शरीरं] कृष्णकमुकप्रमाणं कृतं यावत् तावद्युधिष्ठिरेण वर्तुलकेन स्पर्शितः सः प्रातर्भीमादीन् सवान् भ्रातृन् सुप्तान् दुःखेनोत्थाप्य युधिष्ठिरः पप्रच्छ—भो भ्रातरः । कथमेवं सुप्ता भूयः ? तदा तैः स्व स्व रात्रिवृत्तान्तमुक्तः । तदा युधिष्ठिरोऽवगन्—सोऽसुरोऽप्राप्तिं यावद्बर्तुलकं पश्चात्करोति तावत् स कल्पसुरः सन्तुष्टः स्वरूपं प्रकटीकृत्य युधिष्ठिरं तुष्टावेति—

धन्यस्त्व पुण्यवान्भाग्यात् सौभाग्यसरलाक्षय ।

विद्यसे धरणीपीठे, जगद्वन्द्यक्रमाम्बुजः ॥१॥

कल्पसुरोऽवगन्—एवं यः क्षमां करोति स कलावपि स्व कार्यं करोति मुक्तिमोग्यं सात मजयति च । ततो युधिष्ठिरोऽपि प्रतिकर्म[प्रतिक्रमण] कृत्वा सामायिकं पारयित्वाऽवगन्—भो असुरः । मया तव योऽपराधः कृतः स क्षम्यतां त्वया । एव मियस्तौ क्षमयाचक्रत् ।

इति प्रतिक्रमणक्षमाविषये युधिष्ठिरकथा ॥८१॥

[82] अथ कर्णकद्विजकल्पितसम्बन्धः ।

कणः स्वर्णदानं भूरि दत्त्वा स्वर्गं गतः । तत्र स्वर्णमेव पश्यति, नान्यत् । तत्र धृष्टो गुरुः प्राह—न त्वयाऽज्ञादिदानं दत्तं, तेन हेमं पश्यन्नभूत् । ततो दातुं चन्द्रपुरे भृगुना श्रेष्ठो बभूव । तत्रात्र दत्त्वा जिमते एकदा कोऽपि नायातः तदा स्निग्धः श्रेष्ठः । कोऽपि देवश्चाळयितुं योगिरूपभृत् अभ्यर्त्तुमागतः, श्रेष्ठो भोजनं दातुमुत्थितः । सोऽवगन्—नाहमन्नं गृह्णामि, किन्तु तव पुत्रमांसं । ततः पुत्रं हत्वा तन्मांसं ददौ । तत्र श्रेष्ठो जगौ मां स्वर्गं नय । स देवरूपभृत् तव पुत्रं विना नाह स्वर्गं दातुं क्षमः । ततः स्निग्धे श्रेष्ठिनि देवेन पुत्रं प्रकटीकृतं ततो विशेषतोऽन्नदानं ददौ । इति दाने कर्णकद्विजकल्पितसम्बन्धः ॥८२॥

[83] तीर्थे धनव्ययने दुर्गतसम्बन्धः ।

मन्त्रिणाग्निहृत् तीर्थोद्दारे विधीयमाने तदयद्रव्यार्थं सव्यवहारिणामसु लिख्यमानेषु एकैकं मारवेन—दुर्गतेन यात्रागतेन स्वसवस्व द्रव्यपञ्चकं पुण्यार्थं मन्त्रिणोऽर्पितं । मन्त्रिणा तन्नामनि धुरि लिखिते व्यवहारिणो कृष्टाः । तान् कृष्टान् दृष्ट्वा बागभट्टमन्त्री जगौ, एतेन सर्वस्वमर्पितं तथा चेद्भवद्भिरप्यते तदा भवतां नाम धुरि स्थादिति वचसा प्रसन्नोऽकृतास्ते मद्देभ्यां हत्याय तत्पदौ प्रप्रेषु । तेन मारवेन पादलिप्तपुरे रघुनाथ चारी यच्छता द्रव्यसूतो लोहको छब्धः । पारणान्तरं मन्त्रिणोऽग्रे मुक्तः । मन्त्री तं दृष्ट्वा जगौ त्वद्भाग्येनाथ भवतश्चदितस्तेन स्वमेव गृह्णाण । ततो मारवेन लब्धघनार्द्धं तत्र तीर्थे व्ययितम्, मन्त्रिणः सन्मानितः, स क्रमात्सासादो निष्पन्नस्तत् बहुधनं व्ययितं मन्त्रिणा, तथाहि—

लक्षत्रयीविरहिता द्रविणस्य कोटीस्तिस्रो विविच्य किल वाग्भटमन्त्रिराजः ।
यस्मिन् युगादिजिनमन्दिरमुद्धार, श्रीमानमौ विजयतां गिरिपुण्डरीकः ॥१॥

इति तीर्थे धनव्ययने दुर्गतसम्बन्धः ॥८३॥

[४४] लूणिगवसहीति नामसम्बन्धः ।

पूर्वं धवलके लूणिग-माल[देव]-वस्तुपाल-तेजपाला सोदरा निर्द्रव्या वसन्ति स्म । अन्यदा लूणिगस्थान्यावस्थाया पुण्यव्यये लक्षलक्षणमस्कारा मानिताः भ्रातृभिः । तैरुक्तं च— अपरं वस्तु याचस्व । विमलवसहिकाया देवकूलिकामनोरथोऽभूत् मे, यदि सिद्धयति तदा मम मनःसमाधिर्भवति । भ्रातृभिरुक्तम्—यदि श्रीः संपत्स्यते तदा कारयिष्यते । तदनु भाग्याज्जाते राजव्यापारे श्रीअर्बुदे श्रीमाताबोडापार्श्वाद् भूर्द्रम्मैराच्छाद्य गृहीता । ३६ द्रम्ममूटका[आ]स्तीरिताः । तैरुक्तमतः पर न त्वं द्रम्मैः पर्वतमपि गुह्यासि ।

[सं०] १२८३ प्रासादारम्भः । १२९२ सम्पूर्णः ।

द्रव्यकोटी १२५३ लक्षलूणिगवसहिकायां व्ययिताः ।

इति लूणिगवसहीति नाम दत्तम् ॥८४॥

[४५] अथ देवसूरिकान्हडयोगिसम्बन्धः ।

अन्यदा भृगुकच्छे श्रीदेवसूरिपाश्वे कान्हडकाहयोगी ८४ सर्पकरण्डिकाश्चाऽऽदायागतः । मया समं वादं कुरुत, आसनं वा स्वं त्यजत यूयम् । गुरुभिरासनोपविष्टैः परितः सप्त रेखाः कृताः । उक्तं च—मयि सर्पान् यथारुचि मुञ्च । ततः कान्हडकेनैकोऽहिर्मुक्तः । एकां रेखामपि गुरुकृता नाक्रमति स्म । द्वितीयो द्वितीयाम्, एव चहवोऽह्यो मुक्ताः, परं पष्ठी रेखा केनापि सर्पेण नाक्रमिता नाक्रामि वा । योगिनोक्तमेकशो [मैकैकशो] भूमावुपविशन्तु । प्रभुभिरुक्तं— किं भूमावुपविशनेन, यः सचलोऽहिस्तमहिं मुञ्च । ततश्च कान्हडेन नलिकान्तः आकृष्य [नलिकान्तराकृष्य] रक्तः सिन्दूरिकः सर्पो दृष्टिपातमात्रेण कदलीपत्रं भस्मसात्कुर्वन् मुक्तः । वाहनसर्पो रेखा न लङ्घते । इतः सिन्दूरसर्पेणोत्तीर्य जिह्वया रेखा भग्ना । वाहनसर्पे उपरितनप्रेरणया आसनपादे चदितु प्रवृत्तः । लोको हाहारव कुरुते । गुरवो ध्यानपरायणा वभूवुः । एतस्मिन्नवसरे गुरुध्यानप्रभावादेव शकुनिकया सर्पद्वयमुत्पाद्य[त्य]दूरतर क्षिप्तं । जितो योगी दीनवदनीभूय टोडरमुत्तार्य गुरुचरणयोः पतितः प्राह—प्रभो । ममैतदेव सर्पद्वयमाजीविका तेन क्वास्ति तत्सर्पद्वयम् ? प्रभुभिरुक्तं नर्मदातीरे कुरुकुल्लयागत्योवाच । मास ४ [मासचतुष्टयं] संमुखवटाधिरुढया व्याख्यान श्रुतं, तेन कथं प्रभूणां गुरुणामुपद्रवं द्रष्टुं शक्नोमीति सर्पोऽपाकृतः । गुरुभिः स्तुतिरूपं काव्यं जगदे । देव्योक्त—इदं कोशे तिष्ठतु, न प्रकाश्यं । प्रातर्द्वारलिखितं काव्यत्रयं भस्तुतिरूपं यः पठिष्यति तस्य सर्पोपद्रवो न भविष्यतीति विज्ञप्य स्वस्थानं गता । कान्हडो गुरुजितः । स्वां कलां सर्वां मुक्त्वा गुरुपादसेवापरोऽभूत् ।

इति देवसूरिकान्हडयोगिसम्बन्धः ॥८५॥

[86] सुपात्रदाने कर्णभूपचारणसम्बन्धः ।

अन्येषु कणराजो दानफल मुक्त्यादिसौख्यं श्रुत्वा प्रतिप्रभाते भारशतमितं सुवर्णं दत्त्वात्तिष्ठति सिंहासनात् । अत्रान्तरे एकदा कणस्य सत्पात्रदानेच्छार्यां प्रातः प्रथमं चारणद्वयं श्राद्धमिध्यात्वधर्मवासितं समागात् । तदा ध्यात कर्णेनेति, सत्पात्राय मया पूर्वं दानं दातव्यं, सद्गतिहेतवे, यतः—

अन्नदातुरधस्तीर्थकरोऽपि कुरुते करम् ।

तच्च दानं भवेत्पात्रे, दत्तं बहुफलं यतः ॥१॥

एवं ध्यायन् कर्णं पात्रपरीक्षापरो यावद्दानं न दत्ते तावदेकेन चारणेनोक्तः—

पत्तपरिक्लृप्तं किं करुह, दिञ्जल मग्गताह ।

वरसंतहं किञ्च अबुदह, जोहं मम—विसमाहं ॥२॥

यदा कर्णं प्राह—वरसु वरसु अवरहत—वरसीडा फलं जोहं ।

पत्तुरहं विसं इक्खुरम, एवहुं अतरं होहं ॥३॥

इति सुपात्रदाने कर्णभूपचारणसम्बन्धः ।

[87] अथ संसारासारतायां कथा ।

संसारमिमं असारे, नस्थिं सुहं वाहिवेअणापउरे ।

जाणतो इहं जीवो, न कुण्डं जिणदेसिअं धम्मं ॥१॥

तथाहि—भीपुरे धनभेष्टो, धनो प्रिया, चन्द्र पुत्र, तस्य पत्नी रूपधो चन्द्र पत्नीमोहितः पत्न्योक्तं कुरुते । एकदा पत्न्योक्तं—मां प्रति शत्रुरादयो यथातथा जल्पन्ति । ततः स माता-पितृन् मुक्त्वा विदेशं प्रत्यचलत् । मार्गं तृषा लज्जना पत्न्या । सा च जल्पति स्म पयो विना मम जीवितं नास्ति । ततो जगदे तेनाप्रतञ्जलतं सरो यावत् । साऽवग्—अत्रानयं पयः । ततस्तस्यां मोहितः स पयो नेतुं चचाल । सिंहो दृष्टः, जीवितस्य तृणमिवावगणय्य सरसि गत्वा पयः पञ्चादानीतवान्, यायत्रियाऽभूवचेतना । तां क्रमात्सचेतनीकृत्याप्रतञ्जचाल । ततः कस्यचित्पुरोपान्ते कूपोपकण्ठे भार्या मुक्त्वा पुरमध्ये भक्तमानेतुं गतः । तत्रस्था सा समीपकूपे एकं कुष्ठिनं पशुं रागं कुवाणं दृष्ट्वा मोहिताऽभूत्, अटुविषये निःस्नेहाऽभूत् । तथा पशुपुरः [पशुपुर] प्रोषतं—त्वं मम भर्ता भव । तेनोक्तं—कथमेवं जल्पसि ? कथाहं क्व त्वं ? ततः शष्पाङ्गर्त्ताऽगात् । आनीतं भक्तं त्रिधा कृत्वा एकं भागं स्वस्य, एकं पशुं, एकं पत्युं कारितं तथा । ततश्चलन्त्या तथा स पशुः सार्यं नीतः । मार्गं कदाचिन्नुपसृत्यपश्यति । कदाचित्सा क्रमाद्भक्तुमिच्छति—सा पतिं, क्रमात्कस्मिञ्चित्पुरे पुरपार्श्वं गत्वाऽवग् सा, भमापहत्य यात्ययं, ततो राजाऽगात् । तयोक्तं—भमायं पशुभर्ता असौ मुधाजल्पकः । ततो राजा निष्कासितोऽसौ चन्द्रो दृश्यो—

यस्यै निजं कुलं त्यक्तं, जीवितार्थं च हारितम् ।

सा मयि भवति निस्नेहा, कः स्त्रीणां विश्वेश्वरः ॥२॥

ततो राजा स्वस्वरूपं प्रोच्य संसारं सत्पात्रं स । इति संसारासारतायां कथा ॥३॥

[88] अथ पुण्यसारकथानकम्

साकेतनपुरे भानुप्रभस्य भूपस्य मान्यो घनामित्राभिधः श्रेष्ठी बभूव । तस्य श्रेष्ठिनो घनमित्राभिधा प्रियाऽभूत् । साऽन्यदा रैकुम्भं स्वप्नेऽपश्यत् । क्रमात्सा पुत्रमसूत । जन्मोत्सव कृत्वा तस्य सूतोः पुण्यसार इति नाम दत्तं पितृभ्याम् । क्रमाद्यौवनं प्राप सः । धन्या कन्या धर्मकर्मशास्त्रकुशलः पुण्यमार' पितृदत्ता समहं परिणिन्ये । क्रमात् पितरि स्वर्गं गते पुण्यसारस्य स्वप्ने लक्ष्मीरभ्येत्येवमवोचत्—अहं त्वद्गृहे त्वदजितपूर्वपुण्यादेष्यामि । पुण्यसारोऽवग्—कथमेष्यसि त्व ? तयोक्त—प्रातस्त्वया गृहस्य चत्वारः कोणा विलोकनीयाः । ततः प्रगे चत्वारः कुम्भा रैभृताः दृष्ट्वा कोणेषु पुण्यसारेण । ततोऽनर्थभिया भूपस्याग्रे गत्वा रैकुम्भागमनोदन्त जगाद । राजा तत्रागतस्तान् रैकुम्भान् दृष्ट्वा विस्मितोऽभूत् । लोभाद्राजा तान् रैकुम्भान् स्वकोशे निनाय । द्वितीयेऽहनि पुण्यसारस्तथैव रैकुम्भान् दृष्ट्वा भूपस्ये जगाद । रैकुम्भस्वरूपं लोभाद्भूपस्तानपि कुम्भान् स्वगृहे नीतवान् । एवं तृतीयेऽपि दिने भूपेन रैकुम्भा गृहीताः । चतुर्थे दिने तथैव कुम्भेषु आनीतेषु भूपेन मन्त्री जगाद—कुम्भाः सर्वे गताः । न ज्ञायते केन हृताः । तदा देव-तयोक्तं—भो राजन् ! पुण्यसारस्य पुण्येन । तस्य पुण्यसारस्य गृहे रैकुम्भा मया मुक्ताः । त्वं तु मुधा गृह्णासि । ततो राजा तान् सर्वान् कुम्भान् श्रेष्ठिगृहे दृष्ट्वाऽवग्—भो श्रेष्ठिन् ! त्वं धन्योऽसि यस्येदृक्ष भाग्यं विद्यते । ततो राज्ञा सन्मानितः श्रेष्ठी गजारूढः स्वगृहे समागात् । ततो भूपस्तस्य श्रेष्ठिमुख्यता ददौ । लोको जगौ—'लक्ष्मी' पुण्यानुगामिनी' भवति । ततः स पुण्यसारः सप्तक्षेत्र्यां त्वं धनं सफलीचक्रे ।

तत्र सुनन्दः केवली समागात्, भूपो नन्तु ययौ, पुण्यसारोऽपि गतः, सर्वेऽपि उपविष्टाः धर्मं श्रोतुं । देशनान्ते घनमित्रोऽवग्—भगवन् ! मत्पुत्रेण प्राग्भवे किं पुण्य कृतं ? सूरिरवग्—अत्रैव पुरे घनाह्नो नरोऽभूत् । सद्गुरोः पार्श्वे धर्मं जीवदयामयं श्रुत्वा जिनधर्ममङ्गीकृत्य शुद्धां जीवदयां पपाल । दान शुद्ध दत्ते च यतिभ्यः, क्रमाद्गुरुपार्श्वे व्रतं जग्राह । सदा सिद्धान्तपठने श्रवणे गुरुवैयावृत्ये परः प्रान्तेऽनशनेन विपद्य तृतीये स्वर्गं देवो महर्द्धिकोऽभूत् । तत्रायुः प्रपाल्य पूर्वपुण्ययोगात्तवाङ्गजोऽजनि । तदा पुण्यसारः पश्चाद्भवसम्बन्धं श्रुत्वा जाति-स्मृतिं प्राप्य विशिष्य ततो महानीर्थेषु शत्रुञ्जयादिषु स्वां श्रिय व्ययति स्म । पिताऽपि धर्मं करोति स्म । क्रमान्मातापितृभिः समं पुण्यसार सयम जग्राह । तपस्यां शुद्धामाराध्य स्वर्गे सुरा अभूवन् । ततो मनुष्यभव प्राप्य शिव यास्यन्ति सर्वेऽपि । इति पुण्यसार कथानक प्रवलपुण्यविषये ज्ञातव्य भव्यजनैः । इति प्रवलपुण्यत्रिपये पुण्यसारकथानकम् ॥८८॥

[89] अथ जीवदयायां चतुर्मित्राणां कथा ।

सत्थवाहसुओ दक्षत्तणेणं, सिद्धिसुओ सुरूवेण ।
बुद्धीइ अमच्चसुओ, जीवइ पुण्णेहिं रायसुओ ॥१॥
दक्षखचं पंचरूयं, सुंदरे सयसमं विआरिज्जा ।
बुद्धी पुण्णसहस्सा, सयसहस्साइं पुण्णाइं ॥२॥

तथाहि—अमात्यपुत्र ^१ राज्ञ(ज)पुत्र ^२ श्रेष्ठिपुत्र ^३ सायबाहपुत्र ^४ । एते सुहृदी मित्र, राजपुत्रेणोक्त—अह पुण्यर्जीविष्यामि । अमात्यपुत्रेणोक्त बुद्धवा । श्रेष्ठिपुत्रेणोचे—रूपेण । सायबाहपुत्रेणोक्त—अह दक्षत्वेन जीवामि । ते चत्वारो विदेश प्रति चलिता । कस्मिंश्चिदुद्याने स्थिता । दक्ष सायबाहपुत्र पुरमध्येऽगात् । कस्यचिच्छ्रेष्ठिनो हृद्रे गत् । तदा तस्य हृद्रे बहुभ्राह्मक-जन समागात् । भूरिखामोऽभवत् । श्रेष्ठिना ध्यात-अस्य दक्षत्वेन मम बहुलामोऽभूत् । तत श्रेष्ठी जगौ—उत्थीयतां, जिम्यते । सायबाहपुत्राऽवग—वय चत्वारो मित्रा[मित्राणि]स्म । एकैक विना न जिमाम । तत सव तत्राकाय श्रेष्ठिना जिमिताः सद्यन्नानात् । पञ्चरूपकव्ययस्तत्राभूत् ।

द्वितीयदिवसे श्रेष्ठिपुत्र रूपवान गणिकागृहे गत्वा शतमितप्रमाणं भोजन लभवान्समित्र ।

तृतीयदिवसे अमात्यपुत्र पुरमध्ये गत् । द्वयो सपत्न्योरेकस्मि पुत्रे विवादोऽभूत् । केन भङ्गु न शक्यते । तत्रामात्यपुत्रो जगौ द्विधाकृत्वाऽय द्वयोर्दीयते तदा सपत्न्योक्तमेव भवतु । मात्रोक्त अस्या अय भवतु । ततोऽमात्यपुत्रोऽवग—अस्या अय पुत्रो ज्ञातव्य, तत सहस्रमितै रूप्यैर्जेमन सर्वेषामभूत् ।

चतुर्थे दिने पञ्चदिव्ययोगेन राजपुत्रो राजाऽभूत् । तत सर्वे सुहृद सन्मानिता राज्ञा प्रयाणा मित्राणा मनो मानयामास । गुरवस्तत्रागताः । गुरुपार्श्वे धर्मं श्रुत्वा राजा पप्रच्छ—मया किं कृतं येन राज्यमभून्मम ? सायबाहपुत्रश्रेष्ठिपुत्रा मात्यपुत्रे किं कृतम् ? गुरवो जगु— राजन् ! त्व पूर्वभवे श्रीषन कौटुम्बिकोऽभूत्, गुरुपार्श्वे जीवदयामर्यं धर्मं श्रुत्वा जीवदया भुद्धा पालिता, तेनात्र भवे राजाऽभूत् । सायबाहपुत्रेण प्राम्भवे गुरुमक्ति कृता, तेनास्य दक्षत्व जात । श्रेष्ठिपुत्रेण जिनस्य प्रतिमा परुदोऽम्भलिता तेनास्य रूपसम्पदभूत् । अमात्यपुत्रेण ज्ञानवर्ता भक्ति कृता तेनाऽमात्यपुत्रस्य बुद्धिर्जाताऽत्र । धर्मं श्रुत्वा सवऽपि सविशेष धर्मं कृत्वा स्वर्गे गत्वा क्रमान्मुक्तिं गमिष्यन्ति । इति जीवदयाया चतुर्मित्राणा कथा ॥८९॥

[90] अथ मल्लिकार्जुनभूपजेता श्रीआम्बहप्रवच ।

पुहविकरडे बर्मड,—मपृडे ममः कुडलिज्जतु ।

तुह अंग्रहदेव जसो, अलद्धपसरो अय्यंगव ॥१॥ कोडिदान ।

अथ कदाचित् सर्वावसरे स्थितं चौलुम्यनृपति । तदा कोङ्कणदेशीयमल्लिकार्जुनस्य राज्ञो मागधेन 'राजपितामह' इति विरुद प्रोक्त । कुमारभूपास श्रुत्वा दध्यो—एतस्य मल्लिकार्जुनस्य राजपितामहेति विरु मयोत्तारणीय । अन्यदा समायां राजवीटक हस्तेकृत्य भूप प्राह—यस्य तस्य निग्रहणाय शक्तिरस्ति स सुभटो वीटक गृह्यातु । श्रुत्वातत् कोऽपि सुभटो वीटकं न गृह्णाति, तस्यातीवबल श्रुत्वा । तत आम्बडेन करौ योजयित्वाकृतं—स्वामिन्नादेशो दीयतां मम त्वया त्यत्प्रसादात् विरुद तस्मान्पसारयामि ततो । राजा हर्षितो वीटकं तस्य ददौ । ततो महती सेनामादायाम्बडमन्त्रीधरा भूपं प्रणम्य पत्तनाबलितं । ततम्बलन्मन्त्री दुस्तरवारिपूर्णा कसविणीं नदीमुचीय परस्मिन् कूले सेनानिवेश कृतवान् । आम्बडमन्त्रिणमागर्वं श्रुत्वा मल्लिकार्जुनभूपोऽकस्मात्त्रायात् । ततो मन्त्री सपरिवारो बुद्ध क्षणं कृत्वा पद्माबलित । आम्बडो

मल्लिकार्जुनभूपरामभूतः कृष्णवदनः कृष्णच्छत्रालङ्कृतमौलिः कृष्णगू-रादिपटकुटीकः(?) पत्तनपरि-
सरेऽभ्येत्य स्थितः । स्वागमन कस्यापि न ज्ञापितं तेन । इतः कुमारपालभूपेन वहिरागतेन पृष्टं
कस्य ईदृशी सेना कृष्णाम्बरा ? तत एकेन नरेणोक्तं—मल्लिकार्जुनभूपरामभूतस्याम्बडस्य, सेनायां
लज्जया वहिःस्थितोऽस्ति । ततो राज्ञा चिन्तितं यदीदृशी लज्जा तस्य तदाऽनेन मल्लिकार्जुनो वशीक-
रिष्यते । ततस्तमाम्बडं सन्मान्य पुनः सार[स]परिवारं तं वैरिणं जेतुं भूपश्चालयामास । ततश्चलन् 5
क्रमात्तेनैव वर्त्मना कुङ्कुणदेशे गत्वा स द्विधा सैन्यं कृत्वान्तरा मल्लिकार्जुनं क्षिपत्वा युद्धं
कर्तुमाम्बडः सज्जोऽभूत् । क्रमादाम्बडो युद्धं कुर्वन् हस्तिस्कन्धात्पातयित्वा जगाद-स्मरेऽष्टदैवतं ।
ततोऽपि आम्बडेन मल्लिकार्जुनशिरच्छिन्नं, सुवर्णपात्रेण तच्छीर्षं स्थगयित्वा मल्लिकार्जुनशृङ्गारि-
कोटिशादीप्रभृतिवस्तूनि लात्वा पत्तनं प्रति चचालाम्बडः । ततः क्रमात्पत्तने जयजयेति विरुदं
कारयन्नात्मनः पुरमध्ये आम्बडः प्रविष्टः । तत्रात्मीयं मन्त्रिणं मुक्त्वा मल्लिकार्जुननृपस्य 10
समभ्येत्य श्रीकुमारपालनृपतेः पुरा प्रणामपूर्वं मल्लिकार्जुनमस्तकं स्वर्णस्थगितं । शृङ्गारकोटि-
शाटिका १ । माणिक्यो पच्छेवडओ २ । पापक्षयंकरहार ३ । संयोगसिद्धिसिन्धु ४ । तथा हेम-
कुम्भ ३२ । मुटकपट् । मुक्ताफलानां । श्वेतचतुर्दन्तहस्ती १ । पात्राणां १२० सार्द्धं १४ कोटिरूप्य-
टङ्ककान् मुमोच । ततस्तानि शृङ्गारकोटिशाटिकादीनि आम्बडमन्त्रिणा प्राभृतीकृतानि दृष्ट्वा राजा
जहर्ष, तत आम्बडमन्त्रिणो राजपितामह इति विरुदं वदौ । 15

इति मल्लिकार्जुनभूपजेता श्रीआम्बडप्रबन्धः ॥९०॥

[91] अथोदयनमन्त्रिप्रबन्धः ।

मारुमण्डलवास्तव्यः श्रीमालवंशीय ऊदामिधो वणिक् वर्षाकाले घृत विक्रेतु गच्छन्-
कस्मिन्प्रायेऽन्तरा केदारान् रात्रौ बध्यमानान्प्राह—कस्य यूयं सेवकाः ? तैरुक्तं—वयममुकस्य 20
कामुकाः, वणिजोक्तं—मम कामुकाः कुत्र सन्ति ? ततः स ऊदाकं सकुटुम्बस्तत्र गत्वा वायटीय-
जिनायतने विधिवद्देवान् वन्दते स्म । त तथा देव वन्दमान दृष्ट्वा कया छिम्पिकया श्राविक-
योक्त—कस्यातिथिर्भवान् ? तेनोक्तं—वैदेशिकोऽहं, भवत्या एव, ततः सुश्राद्धं तं मत्वा कस्य-
चिद्गृहे स्वद्रव्यदानेन छिम्पिकया भोजितस्तया स सकुटुम्बः । तृणमय कुटीरकमर्षित तस्य ।
सुश्रावकत्वात्तया कालेन प्राप्तविभवः ऊदाको गृहं कारयितुमिष्टिकानिचयं लात्वा खातं कारयन् 25
महान्तं सेवधिं प्राप । ऊदाकेन सा छिम्पिका बहुद्रविणदानेन सन्मानिता । ततः लक्ष्म्या
उदयस्तस्याभवत्तेन 'उदयन' इति नाम जातं, यतः—

कृतप्रयत्नानपि नैति कांश्चन, स्वयं शयानानपि सेवते परान् ।

द्वयेऽपि नास्ति द्वितयेऽपि नास्ति, श्रियःप्रचारो न विचारगोचरः ॥१॥

तेन कर्णावित्यामतोतानागतभविष्यच्चतुर्विंशतिजिनसमलङ्कृतः प्रासादः कारितः । तत्र
श्रीऋषमजिनो मूलनायकः कृतः । क्रमादुदयनमन्त्रिणस्तस्य पुत्राश्चत्वारः क्रमाद्भूवन्—बाहूडदेव^१- 30
त्राहूड^२-आम्बड^३-सोला^४ । इति उदयनमन्त्रिप्रबन्धः ॥९१॥

[92] अथ भाग्ये आमडप्रबन्धः ।

श्रीमालह्यातीयः श्रीपत्तनवास्तव्य उच्छिन्नवंश्य आमडनामा वणिग्वभूव । कांस्यकारक

- हृष्टेषु वधरकघर्षणं कुर्वन् पञ्च विशोपकानर्जयित्वा दिनव्ययं कुर्वाणो द्विसंध्यमपि भीहेम
सूरिपार्थे प्रतिक्रमणादिपरस्तिष्ठति । अथदा रत्नपरीक्षाशास्त्रार्थं विश्वाय तद्विषयेऽतीवकुशलो-
ऽजनि । कदाचिच्छ्रीहेमसूरिपार्थे परिग्रहपरिमाणं गृह्यन् श्रीहेमसूरिभिस्तरहेहलक्षणविज्ञानविच-
क्षणैलक्षत्रयद्रव्यपरिमाणं कारितं । क्रमादाभङ्गस्य पुत्रोऽभूत् । पत्न्यास्तन्य न । तेन छागीं गृहे
5 लिलासुरभूत् । कस्मिंश्चिदवसरे कस्यचिद्ग्रामसमीपे छागीयूथ अवाहे[आवाहे] पानीयं पिबन्तीं
[पिबत] ददश । एकस्याश्छाग्या जलं पिबन्त्या जलं द्विधाभूत् । तत्कण्ठे दधरकवद्ध
मणिं वीक्ष्य तां छागीं द्रव्येण जप्राह । तद्रत्नं समुत्तेनयित्वा[समुत्तेय] सपादलक्षटङ्कैः सिद्धराज
भूपत्य ददौ । ततो व्यवहारी जातः । एकदा मस्त्रिष्ठावाहिकानि बहूनि विदेशादागतानि जप्राह ।
तन्मध्ये स्वर्णकुशा बहुषो निर्गता । ततः प्रभृति दिनेदिने वद्धन्त्या भियालङ्कृत । ततः प्रतिघर्ष
10 भीष्मप्रसूयस्य यात्रा महासमुदायेन चकार सः । नैनप्रासान्ता भूरिशं कारिता । निजप्रशस्ति
रहितां जोर्णोद्धारश्च । शुभ्रवृत्त्या साधर्मिकेभ्यो धनं ययन् साधुभ्योऽन्नं पानवस्त्रादि च स्व
जन्म सफलीचकार ।

छलिल्लभद्रुम इव, मृत्स्नाच्छादितसमस्तबीजमिव ।

प्रायः प्रच्छन्नकर्तुं, सुकृतं दत्तशास्त्रतामेति ॥ १ ॥

- 15 इति आमहप्रबन्धो भाग्ये ॥९२॥

[93] अथ सम्यक्त्वे आम्रमटप्रबन्धः ।

'राजपितामह इति विरु' षहन् भीष्मात्प्रमटोऽभवत्कुम्भीकुमारपालस्य मन्त्री,—

द्वात्रिंशद्द्रुमलक्षान् भृगुपुरवसते, सुमतस्यार्हतोऽग्रे ।

कुर्वन् माङ्गल्यदीपं मसुररनरश्रेणिमि स्तूयमान ॥

- 20 योऽदादर्धिप्रजाय त्रिजगदधिपतेः सद्गुणोत्कीर्चनायां ।

न भीमानांभ्रदवो जगति विजयतां दानवीरोऽग्रयायी ॥१॥

- कुमारे परलोकं प्राप्ते अजयपालो राये उपविष्टः । ततः सर्वे मन्त्रिणस्त भूप नेमुः ।
आम्रमटेनोवर्त—देवमुद्रया वीतरागस्य, गुरुमुद्रया हेतुचक्रसूत्रे, स्वामिमुद्रया कुमारपालस्य
नतिमया कार्या, नान्यस्य । (जैनधर्मवासितसप्तधातुरनमश्) अजयपालेनोक्तं—यदि मम प्रणाम
25 करोषि सदा ते नीवितव्यं भविष्यति नान्यथा । ततः भीजिनविन्ध प्रपूज्यानर्शनं गृहीत्वा
सप्राभायाजयपालेन सार्द्धं प्रवृष्टे, सप्राम कुष्यं जिनध्यानेन मृत्वाऽऽम्रमटं स्थगं जगाम । यतः—

धरं भद्रैर्भाव्यं धरमपि च खिन्नैर्धनकृते,

वरं वेश्याचार्यो [यै] वरमपि महाकूटनिपुणैः ।

दिव याते दैवाद्दुदयनसूते दानजलधौ,

न विद्वद्भिर्भाव्यं कथमपि बुधैर्भूमिवलये ॥२॥

- 30

इति सम्यक्त्वे आम्रमटप्रबन्धः ॥९३॥

[94] अथ शत्रुञ्जयोद्धारप्रबन्धः भृगुकच्छे शकुनिकाविहारोद्धारश्च ।

अन्येषुः सुरापीयं सुसरनामान राजपुत्र जेतुमुदयनमन्त्री कुमारपालेन चालितः शत्रुञ्जयपार्श्वे गत्वा दध्यौ, रणे जीवितव्यसन्देह इति विमृश्य शत्रुञ्जये देवं नन्तुं गतः । स मन्त्री महापूजादीन् विधाय रात्रौ प्रभोः पुरो ध्याने उपविष्टः । तदाऽकस्मान्मूपको दीपवर्त्तिमादाय प्रासादान्तर्गच्छन् दृष्टः, चिन्तित च मन्त्रिणा—अयं प्रासादः काष्ठमयस्तेन कञ्चिद्विध्वंसो भावो, तदा का गतिः, दीपवर्त्तिर्विध्यापिता । ततो जीर्णोद्धार चिकीर्षुरभिग्रहं लात्वोदयनः स्कन्धावारे आगमत् ।

तत्र गत्वा युद्धं वैरिणा कृत, वैरिबले जिते वैरिण्यपि हतेऽकस्मात् शरः कुस्थानके लग्नः भूमौ पतितोऽश्वात्, ततः सकरुण क्रन्दन् आवासे कटकमध्ये आनीतः पृष्टः, किं सेवकेन दुःखं विद्यते भवतः । तेनोक्त—सग्रामे जयाजयौ विद्येते एव । एक एवाभिग्रहो मे मनस्यपूर्णोऽभूत् । सेवकेनोक्त—कोऽभिग्रह ?

उदयन प्राह—श्रीशत्रुञ्जये प्रासादोद्धारः, भृगुकच्छे शकुनिकाविहारोद्धारश्चिन्तितः मया । तौ न जातौ यावत्तौ न भविष्यतस्तावन्मया भूशयेनैकभक्तकराभिग्रहो लले । यदि मदीयावभिग्रहौ मम वाग्भट्टादयः पुत्राः शृण्वन्ति तदा ते पुत्राः सिद्धिं नयन्ते स्म ।

ततः स्थगीक, तेनोक्त—यावदहं भवतः पुत्राणामग्रे नाकथयिष्ये तावन्मम भवतः । 15

ततः उदयनमन्त्री दृष्टोऽवगु-त्वमपि वन्यः पुनरेको मनोरथोऽस्ति, स्थगीका(?)ऽवगु कथयता द्वितीयोऽपि मनोरथः ।

तत उदयनो जगौ—यदि साधवोऽत्रागच्छन्ति तदा समाराधना कारयन्ति, ततः सद्गतिः स्यात्, ततः क्रमपि वण्ठं साधुवेष कारयित्वाऽग्रे आनीतो, जिनविम्बमानीत, द्वौ प्रणम्याराधनां कृत्वा क्षमित सर्वजीवः स्वर्गं गतः । वण्ठेनाप्रतः सम्यक्सयम आराधितः । तत्र स्वसेवकान् मुक्त्वा उदयनस्य पश्चात् कटकं पत्तने आगतम् । उदयनमरणाभिग्रहप्रहणादिवृत्तान्तं सर्वः स्थगीकेन वाग्भट्टाऽऽम्रभट्टादीनामग्रे प्रोक्त । ततो द्वाभ्यामाम्रभट्टवाग्भट्टाभ्यां द्वावभिग्रहौ गृहीतौ । ततस्ताभ्यां बहुद्रव्यव्ययाच्छ्रीशत्रुञ्जये जीर्णोद्धारः कारयितुमारब्धः । वर्षद्वयेन शत्रुञ्जयप्रासादे निष्पन्ने वद्धीपनिकायामागतायां तस्य सुवर्णजिह्वा कारिता । क्षणाद्वितीया प्रासादपतनज्ञापिका वद्धीपनिकागता, तस्य हेमजिह्वाद्वय कारित । यतो मम पश्चात्क उद्धार कारयिता, ततस्तत्र गत्वा चतुःसहस्रैरश्वैः शिलापट्टकः पृष्ट, किं क्रियते, तेनोक्त—पूर्वसभ्रम प्रासादो वातेन पातितः । यदि निर्भ्रमः प्रासादः कार्यते तदा चिरं तिष्ठति, पुनः सन्ततिर्न भवति ।

ततस्तेनोक्तं—प्रासादकविधानात् भरतभूपपङ्क्तिर्लभ्यते तदा सन्तत्या किमेव विमृश्य सं० १२११ प्रासादः पुनः कारित । बाहडनाम्ना पुर स्थापित, तत्र त्रिभुवनपालविहारः कारितस्तत्र पाश्वर्कविम्ब स्थापित । तीर्थपूजाकृते चतुर्विंशत्यारामान् नागर परितो वप्रं देवलोकस्य च ग्रामवासादिकृत—

सप्तपष्टियुता कोटी, व्ययिता यत्र काञ्चनी ।

स श्रीवाग्भट्टदेवोऽयं, वर्ण्यते न बुधैः कथम् ॥१॥

मात्रमदृष्ट्वा भृगुपुरे शकुनिकाविहारोकारि, तत्र पद्कोटिमित हेम्ना लग्नम् ।
इति शत्रुजयोद्धारप्रबन्ध, बहुद्रव्यव्ययाद्भृगुवच्छे शकुनिकाविहारोद्धारश्च कारित ॥९४॥

[95] अथ ध्वजोत्तारण-पुनरारोपणसम्बन्ध ।

- अथदा सिद्धराजजयसिंहो रुद्रप्रासाद महान्त कारयित्वा ध्वजारोपणसमये सवजैनप्रा
5 सादानां ध्वजोत्तारण कारितवान्, मन्त्रिभिवारितोऽपि न तस्थौ । स भूपो मालवमण्डले
गत्वाऽन्येषु श्रीनगरमहास्थाने आगमन् । सर्वेषु प्रासादेषु ध्वजारोप वीक्ष्योक्त भूपेन, केषां
प्रासादा एते ? तैरुक्त—शिव-ब्रह्म-जिनप्रासादा एते । ततो ह्यो राजाऽवग-मया सर्वेषां
जैनप्रासादानां ध्वजारोपो निषिद्ध, भवद्विगिद पताकादि किं क्रियते जैनप्रासादेषु । तैरुक्त श्रूयता—
पुरा श्रीमन्महादेवेन कृतयुगप्रारम्भे महास्थानमिदं स्थापितम् । श्रीशृपभदेव-श्रीब्रह्म
10 प्रासादौ स्वयं स्थापितौ प्रदत्तौ ध्वजौ । तस्मान्नयो प्रासादयो सुकृतिभिरुद्भ्रियमाणयोश्चत्वारो
युगा व्यतीता [चत्वारि युगानि व्यतीतानि] । श्रीशत्रुञ्जयमहागिरे पुरा नगरमेतदुपत्यकामूमि,
यतो नगरपुराणोऽप्युक्तम्—

पञ्चाशदाढौ किल मूलभूमे-र्दशोर्ध्वभूमरपि विस्तरोऽस्य ।

उच्चस्वमष्टैव तु योजनानि, मानं वदन्तीति जिनैश्वराद्रे ॥१॥

- 15 इति कृतयुगे आदिदेव श्रीशृषभस्तत्पुत्रो भरतस्तन्नाम्ना भरतखण्डमिति प्रचीत—
नाभेरुता (?) स वृषभो मरुदेविष्यन्तु—यो वै चचार समदृग् मुनियोगचर्याम् ।
तस्यार्हन्त्यसोमुपय (?) पदमामनन्ति स्वस्थः प्रशान्तकरुणः समदृक्सुधीश्च ॥२॥
अष्टमे मरुदत्या तु नाभेर्जाते उरक्रमः ।
दर्शय-वर्त्म धीराणा, सर्वाश्रमनमस्कृत ॥३॥

- 20 इत्यादि पुराणोक्तानि भूरिशो भूषाभे कथितानि तैर्द्विजैः, यथा तेन तदाद्यस्थापनाय
शृषभदेवोक्त कोशात् श्रीभरतनामाङ्कित पञ्चजनवाह्य कांस्यतालमानीय भूपस्थाने सुक्त द्विजै ।
ततः प्रभृति स्व निन्दयित्वा भूप सयसु जिनप्रासादेषु पुनर्ध्वजारोपणं चकार ।
इति ध्वजोत्तारण-पुनरारोपणसम्बन्ध ॥९५॥

[96] त्रिनिध्यानपूजाफलविषये शुकीकथा ।

- 25 कस्मिंश्चिद्धने शमीपादपे गुफा शुकीयुतो वसति स्म । क्रमात्तयोः शुका पुत्रोऽभूत् ।
एकदा शुकयोक्त-पुत्रो मदीय, गुकेनोक्त-पुत्रो मदीय ततो विवादे जायमाने भृश सप्रति
भूपत्तिपार्थं यथौ । गुकीगुकी स्व स्व रुचित प्रोचतु ।
ततो राक्षोक्त—अयं शुकास्य पुत्र ततः शुकी दुःखिताऽजनि, शुका स्व पुत्र गृहीत्वा गत ।
शुकी जिनाख्ये गत्वाऽऽदिजिनप्रतिमां वीक्ष्य नत्वा धनासुष्पाण्यानीय पूजयामास । तत
30 क्रमाज्जिनध्यानेन मृत्वा गुकी मन्त्रीश्वरपुत्री तिलोत्तमा नामाऽभूत् । बद्धमाना पित्रा सबकला
पाठिता पुत्री ।

एकदा जिनप्रासादे श्रीयुगादिप्रतिमां वीक्ष्य क्षणा[णं] मूर्च्छित्वा जातिस्मरणं प्राप्य पश्चात् शुकीभव ददर्श । ततो ज्ञातं राज्ञः स्वरूपं ततस्तथा धर्मकर्म कुर्वत्याऽन्यदा पितुरग्रे प्रोक्तं-तात । त्वया स्वीयास्तुरङ्गमा राज्ञा वडवान भोगाय भोक्तव्या । ततस्तथाकृते मन्त्रिणा बह्वथो राज- वडवा बहून् किशोरकान् प्रसूताः । तदानीं राज्ञः सर्वं किशोरका नृपपार्श्वान्तातगृहे तथा नीताः ।

ततो राज्ञोक्तं—मन्त्रिन् । कथं मम किशोराम्त्वया गृहे गृहीताः । मन्त्रिणोक्तं—मत्पुत्र्या 5 मदालये आनीताः । ततो राज्ञोक्तं—मन्त्रिपुत्रीपार्श्वं त्वया कथं मदीयाः किशोराः स्वपितुर्गृहे नीताः ? मन्त्रिपुत्र्योक्तं भवद्वाज्ये एव विधो न्यायो वर्त्तते । यः पुत्रः स पितुरेव, ततो ये ये किशोरास्ते ते घोटकस्वामिनो भवन्ति, तेनैते किशोरा मम तातस्य ।

राज्ञा ध्यातं—इयमतीव विदुप[पीं]मन्या वर्त्तते । तेन मया प्रथम परिणीय तथा कर्त्तव्या 10 यथा दुःखिनीभूता एतस्याः कृत जल्पित च एतस्या मस्तके पतति ।

ततो राज्ञा मन्त्रिण सन्मान्य वस्त्रादिना महता प्रपञ्चेन तिलोत्तमा परिणीता । कियद्दिना- नन्तरं प्रोक्तं—रे विदुप[पीं]मन्ये । त्वया मद्गोहे पुत्रयुक्तयाऽऽगन्तव्य, नान्यथा । ततः मा पितृगृहे गत्वा बुद्धिमती पितृपार्श्वार्हाद्ब्रह्ममादाय राजगृहं यावत्सुरङ्गा दापयामास छत्र । ततस्तत्र तथा देवविमानतुल्य महद्भूमिगृहं कारित । तत्र वाडलकवदरीरोपिते । ततः वर्यपत्यङ्कादिरचना 15 कारिता । पञ्चपा सखीयुता तत्र देवीरूपतुल्या विशिष्टाभरणादिभूपितगात्रा ताम्बूलादि आस्वा- दयन्ती तिलोत्तमा चादित्रादि वादयामास ।

तदा क्रमाद्राजा तं दिव्यवादित्रनिनाद श्रुत्वा त विलोकितुकामोऽभूत् । इतः तिलोत्तमा 5 स्वा सखीं विदुपीं राज्ञ पार्श्वं प्रेपयामास ।

राज्ञोक्तं—त्वं का ? तयोक्तं—ज्ञानवती विद्याधरी पवनवेगविद्याधरपुत्रीसेविकाऽस्मि । 20 राजा दृष्ट्वा—यस्या एवंविधा सेविकाऽस्ति सा कीदृशी भविष्यति । ततो राज्ञोक्तं—यत्र तव स्वामिनी वर्त्तते तत्र मा नेष्यसि । तदा तयोक्तं—यदि भवतो रोचते तदा तत्र त्वामेकाकिन नेष्यामि । ततो राजा हृष्टस्तथा तत्र रात्रौ नेत्रयोः पट्टकं बन्धयित्वा नीतः । चक्षुपः पट्टको- ऽपचक्रे, ततः तां दिव्यरूपा कन्या वीक्ष्य दृष्ट्वा स । किमियं विद्याधरी, किमियं देवाङ्गना, किमियं पातालकन्या च ? इयं यदि मम प्रिया भवति तदा कृतार्थोऽहं भवामि । तत्र नाटकादि निरीक्ष्य 25 छत्रं राजा पश्चादागतः । एव सा विद्याधरी राजानं तत्रानयति ।

एकदोक्तं—सा विद्याधरी भवत्स्वामिनी सा वृणुते न वा ? मम स्वामिनी विद्याधर वर 5 समीहते । ततो राजा दृष्ट्वा, एकदा तस्या भोगो मम भवति तदाह कृतार्थो भवामि एवं चिन्त- थामास । एकदा राजा यावत्तत्र गतस्तावत्सा सखी कुत्र गता कार्यार्थमपरा अपि तत्सेविका अन्यत्र गता । तदा तिलोत्तमयोक्तं—काऽस्ति या तु पादुके मदीये आनयति ? तदारज्ञा पादुके मस्तके कृत्य तस्यापिपते । तयोक्तं—कस्त्व ? तेनोक्तमद्य त्वा विलोकितु त्वत्सेविकयाऽऽनीतः । 30 तयोक्तं—वर जातम् । एव द्वितीयदिने तयोक्तं काऽस्ति या बदरीवाडलकपत्राणि आनयति मदीयक्षते बन्धनार्थं, ततस्तेन तदपि कृत । ततो राज्ञोक्तम्—एकशो मम त्वा भोक्तुमिच्छाऽस्ति । ततस्तयोक्तं—यथातथा कमपि मत्कान्तं मुक्त्वाऽन्य पुरुषं न समीहे, परं तव भक्त्या तुष्टास्मि, यदि तव रोचते तत्कुरु ।

- ततो राज्ञा मुक्ता तिलोत्तमा क्रमादाधानमभूत् पुत्रोऽप्यभूत् । ततस्तया सर्वं भूमिगृह्णादि
 विसर्जित, यद्यद्वाङ्माकृत गमागमादि तत्सर्वं पितुःपार्श्वोद्दिष्टाया लिखित तथा । सतो राजा वा
 कन्यां स्मार स्मार चिन्तयाभास । कदा तस्या स्त्रिया योगो मम भविष्यति । ततो प्रथिलप्रायो
 पातस्तस्या दशन विना । इत्येवं मंत्रिपुत्री तिलोत्तमा पुत्रयुता मूरिसखीयुता सुखासनाख्त्वा
 5 महोत्सवपूषकं राज्ञः पार्श्वं गता यावत्तावद्वाङ् सेवकैः भवत्यन्ती तिलोत्तमा पुत्रयुता आग
 च्छन्त्यस्ति । राज्ञा ध्यात कथं तस्याः पुत्रो जात इति राजा चमत्कृत । तत्रागता पत्नी । मन्त्रिणा
 पुत्रीलिङ्गापिता बहिकाऽप्ये मुक्ता । राजा तां वाचयित्वा चमत्कृतस्तामङ्गीचकार । सत्यं त्वमेव
 विदुषी लोकानामग्रे, सर्वं प्रोक्त । सतो राज्ञी स्व जातिस्मरणस्वरूपं जगौ राज्ञोऽप्ये । ततः सप्रति
 राजा विशेषतः पुण्यं करोति । पुत्रस्य जिनदत्त इति नाम दत्तं । ततो राज्ञी भोजिनधर्मं कृत्वा
 10 क्रमान् स्वगमागभूत् ।

॥ इति जिनध्यानपूजाफलरिपये शुक्तीकथा । ९६ ॥

[97] अथ भिद्धि-बुद्धिरउलाणीप्रबन्ध ॥

अणहिलपुरे पत्तने चौलुक्यकर्णमूपुत्र जयसिंहदेवो यात्रां कृत्वा सहस्रसिद्धसरोवरमध्ये
 वगन्धलोपरि स्थितः ।

- 15 अत्रान्तरे बहवो याज्ञिकवैदिकादिद्विजा यात्रायां चलिता । मङ्गणोदावर्षादितिर्षेषु स्नात्वा
 कषारभूमौ गता । हिमाद्रिमध्ये औषधाय भ्रमद्भिस्तैर्योगी दृष्टः । तस्य सिद्धिबुद्धिनाम्न्यो रचलाणी
 त्यभिधाने द्वे क्षुल्लिके तत्रोपरिष्टे दृष्टे । दृष्ट्वा प्रणामं कृत्वोपविष्टास्ते । योगिन्या कुशलप्रश्नं कृतं,
 कृतं समायाता यूयं ? तैरुक्त-धीपत्तनात् । तदा ताभ्यां क्षुल्लिकाभ्यामुक्तं तत्र कोऽधिपः ? तैरुक्त-
 सिद्धचक्रवर्ती जयसिंहदेवः । तत्रेदं श्रुत्वा ते द्वे अपि योगिन्यौ क्रुद्धः । ते तदा कथयितुं लन्ते-रे रे
 20 द्विजा । यदि तस्य चैत् सिद्धत्वं तदा चक्रवर्तित्वं कृतं ? यदा चक्रवर्तित्वं तदा सिद्धत्वं कृतं ?
 इति विमृश्य ते राज्ञः चक्रवर्तिविरुद्धपरीक्षायां समागते पत्तने । राज्ञा समोपविष्टेन राजभार्य
 गच्छन्त्यौ ते कदलीपत्राधिरूढे दृष्टे, राज्ञाऽभ्युत्थानं कृतं । भूपेनागमनकारणे पृष्टे ताभ्यामुक्तं
 सिद्धचक्रवर्तित्वं नाम ज्ञानायमावाभागते । त्वं कथं सिद्धचक्रवर्ती ? राजाऽवगू-कथयिष्यते,
 सतश्चोत्तारको दापितस्तयोः, दिनानि प्रजन्ति, राजा सन्देहेऽपतत् ।
- 25 'अत्रावसरे साम्नासचिवेन राज्ञोऽप्ये पृच्छा कृता किमर्थं दुर्बलो भवान् ? राजाऽवग-
 सिद्धिबुद्धिसमागमन-त पृच्छाभ्यामहं दुःखं, किमुत्तरं दीयते ।
- तदा सञ्जन शकुराफलं राज्ञः करे दत्त्वा स्थितः । राजा फलं न गृह्णाति । क्षणेन गृहीतं
 भूयेन । सञ्जनं पितुः समीपे गत्वा सधमुक्तवाक् । राज्ञश्चिन्तार्त्विं ज्ञात्वा पित्रोक्त-मो वत्स !
 अस्माभिः किं क्रियते ? अस्माकं राखलं गते कोऽपि मानं न ददाति । राजा कण्ठवैषवारके
 30 ईदृशां कुहेडा बहुतरा अभविष्यन् । मया सर्वेऽपि ते मग्ना । एषावाचां प्रासादाद्यभ्येन
 मन्त्रिणा भुता । पुरा राज्ञोऽप्ये गत्वा कथिता । सतो राज्ञा प्रगे पृथक्पृथक्वारप्रबन्धमाकारितः
- (१) किमुत्तरं दातव्यमनयो षण्मासा गता अन्त्येष्टुरेकहृत्प्रासदाकारियापुत्र सञ्जनं शकुराफलं केनयित्वा
 35 भूपोपाश्लेष्याद् अत्रावसरे इति अधिकं पाठो दृश्यते D सञ्जनं प्रती ।

कथयति हरिपालः धर्मध्यानभङ्गो भवति मम तेन नागन्लामि । सान्तू स्वयं तत्रागतः,
उक्तं च राज्ञा तवाकारणायाहं प्रेषितः । आगम्यतां, तेनोक्तं-साम्प्रतं देवपूजावसरः, अतो
भव्यं संजातं, त्वं साधर्मिको मम गृहमागतः । कुरु देवपूजां, कुरुष्व भोजनं यथा गम्यते । अमात्येन
तथैव कृतं । भोजनानन्तरं सुखासनारूढौ राज्ञः समीपे गतौ । राज्ञोक्त-काका ? सर्वाचमरे
किमद्यकल्ये नागम्यते ।

5

हरपालेनोक्तम् । आर्त्ता नरा धर्मपरा भवन्ति । तथा त्वमात्तौ सत्या 'काका' कथयसि,
अन्यथा नामापि न गृह्णासि । राज्ञोक्त-पूर्णं हास्येन, किन्तु तथा क्रियतां यथा मम नाम न याति ।
तेनोक्त-देव दाप्यतां दाप्यतां भव्या सारलोहमयी मुष्टिः क्षुरिकाया । राज्ञा दापिता ।
अष्टदिनावधिं कृत्वा हरपालः स्वगृहमागात् । तस्याः क्षुरिकायाः शर्करामय फलकं कारितं
तथा यथा चन्द्रहासलोहभ्रान्तिं प्राप्ता । राजवेलीतुल्याऽभूत् सा प्रतिका(हा)रश्च स्वर्णमयः
कारितः सान्तूहस्ते प्रदत्ता राज्ञोऽप्ये तत्स्वरूप धीप्रपञ्चयुक्तं निवेदित । प्रगे राजा सभायामुपविष्टः,
सिद्धिबुद्धिरउलाणीद्वयं तत्रागात् । मन्त्री प्राह-राजन् ? रउलाण्योर्वह्नि दिनानि यः । किमपि
कला दर्शय । कामप्यनयोः कला विलोक्य विसर्ज्यता च, यदा तेनेत्थ सरोपमुक्त, तदा राज्ञा
सबहुमान रउलाणीद्वयं पृष्ट-भो ! कथयता भवतीभ्या का कला ज्ञायते, को गुरुर्भुवयोः ?
ताभ्यामुक्तम्-अचलनाथो गुरुराचयोः । राज्ञाऽप्युक्तमस्माकमपि स एव गुरुः ।

10

15

अत्रान्तरे प्रतीहारः समागतः, प्रणामं कृत्वा देव । कल्ये कटकाधीश्वरेण प्रमाडिभूपेन
भवता कृते प्राभृतं कृतमस्ति । राज्ञोक्त-किं किम् ? प्रतीहारेणोक्तं द्वारे सन्ति अमात्यास्त एव
निवेदयिष्यन्ति । राज्ञा समाकारिताः । आयाताः, प्रणामं कृत्वा न्यजिज्ञपन्-देव । षोडश
रूप्यहस्तिनः, द्वादशपेटिकामडिभृताः, पृष्टौ प्रयाणकत्रये सन्ति । देव । तव कृते बङ्गालदेशाधीशेन
क्षुरिका भव्या बहुवस्तुयुता प्रेषिताऽभूत् । सा क्षुरिका प्रमाडिभूपेन प्रेषिताऽस्ति । राज्ञोक्तं
प्रथमं निष्काश्यता, तेन स पट्टकूलविण्ढनकसप्तमध्यान्निःकाश्य राज्ञः करे समर्पिता । राज्ञा स्वयं
दृष्ट्वा वर्णिता च । सभासदान् प्रदर्शिता । प्रत्येकान्यैरपि वर्णिता । सिद्धिबुद्धिरउलाणीभ्या
दृष्ट्वा वर्णिता । राज्ञः करे पुनः समर्पिता । तत्रान्तरे सान्तूकेनोक्त-देव । पूर्णमपराभिर्वात्ताभिः,
रउलाणीभ्या सह क्रियतामालापः । दर्शनीया निजा कलाः । विलोकनीयाश्च प्रतिकूलाः । राज्ञोक्त-
दर्शय स्वाः स्वाः कलाः । ताभ्या द्वासप्ततिकलादिकौशल्यं दर्शित । मन्त्रिणोक्त-त्व स्वा कला
दर्शय । राज्ञोक्तं यथायुक्ति उच्यताम् । मन्त्रिणोक्तम्, इयं लोहमयी क्षुरिका भक्ष्यताम् । अपरै-
रुक्तम् आः ईदृशं सद्द्वस्तु न भक्ष्यते । अमात्येनोक्त-चेद्राज्ञ उदरे भव्यं वस्तु ब्रजति तदा
किमयुक्तं ? यावद्राज्ञा क्षुरिकाफलं भक्षितं तावदन्येन करे धृतोक्त-देव । युष्माभिर्यथाऽऽत्मीय-
कला दर्शिता तत्फलकतीक्ष्ण सारमयं भक्षितं तथा रउलाणीभ्यामपि दर्श्यते कलास्तदा वर,
यावद्राजा मुष्टिमर्षयति तदा मन्त्री जगौ उल्लिष्टं मुष्टिकं कथं दीयते ? मन्त्रिणोक्तं-धातुपु लोतिर्न
लगति राजा वारिणा सह प्रक्षाल्य यावद्ददति (१) तावत्ताभ्यामुक्त-देव । त्वमेवेदं शक्तिशुक्त
युक्तं सिद्धचक्रवर्तिनामविरुद तव, नान्यस्य शक्तिरोदृशी । लोकः सर्वोऽपि विस्मितः । ते योगिन्यौ
भूप सन्मान्य स्वस्थानं ययतुः । पूर्वमन्त्रिणं बहुद्रव्यदानात्सन्मानयामास । राज्ञस्ततः श्री
जयसिंहदेवस्य सिद्धचक्रवर्तिविरुदं प्रकट्यभूत् ।

20

25

30

इति सिद्धि-बुद्धिरउलाणीप्रबन्धः ॥९७॥

35

[98] अथ माग्ये सोमिलकथा ।

सप्तद्वीपाधिपस्यापि, तृष्णा यस्य विसर्पिणी ।

दरिद्रं सतु विज्ञेय, सतुष्टं परमेश्वर ॥१॥

किञ्च—दानेन तुल्यो निधिरस्ति नान्य, सन्तोषतुल्य धनमस्ति नान्यत् ।

5

विभूषण शीलसम कुतोऽस्ति, लामोऽस्ति नारोग्यसम पृथिव्याम् ॥२॥

न चैव ध्यातव्यं यदयच्छ्रुतोऽहं कथं वर्तिष्ये । यतो वित्तं हि विनाशि स्थिरं च पीरुषम् ।

उक्तं च—

सकृत्कन्दुकपातं हि, पतत्यार्यं पतन्नपि ।

कातरस्तु पतत्येव, मृत्पिण्डपतनेन हि ॥२॥

10

किं बहुना कार्यं केचित्तरा धनभोगभागिनः केचिच्च रक्षितार एव भवन्ति ।

तथा चोक्तम्—अर्थस्योपार्जनं कृत्वा, नैव भोग्यं समश्नुते ।

अरण्यं महदामाद्यं, मूढं सोमिलको यथा ॥३॥

15

तथाहि—अस्ति कस्मिंश्चिदधिष्ठाने सोमिलको नाम तन्तुवायः । स चानेकविधरचना-
रजितानि पार्थिवजनोचितानि वस्त्राणि सर्वैव विदधाति । परं भोजनादधिकधनं न सपद्यते । ये
चान्यं स्थूलवस्त्रसम्पादकाः कोलिकास्तान् लक्ष्मीवतो योक्ष्य भाया प्रति प्राह—प्रिये नात्र स्यात्तु
युक्तं, भार्याऽवगु-भो प्रिय ! मिथ्यायच इदं यदन्यगतानां धनं भवति उक्तं च—

न हि भवति यन्न भाष्यं, भवति च भाष्यं विनापि यत्नेन ।

करतलगतमपि नश्यति, यस्य च भवितव्यता नास्ति ॥ ४ ॥

यथा धेनुसहस्रेषु, वत्सो विन्दति मातरम् ।

20

एष पूर्वकृतं कर्म, कर्त्तारमनुधावति ॥५॥

यथा छायातपो नित्यं, सुसवद्धौ परस्परम् ।

एव कर्म च कर्त्ता च सस्तिष्टावितरेतरम् ॥६॥

तस्माद्त्रैव तिष्ठ, व्यवसायं विना न कर्म फलति । उक्तं च—

न यथैकेन हस्तेन, तालिका सप्रपद्यते ।

25

तयोद्यमपरित्यक्तं, न फलं कर्मणं स्मृतम् ॥७॥

पश्य कर्मवशात्प्राप्तं, भोज्यकाले च भोजनम् ।

हस्तोद्यमं विना वक्त्रे, प्रविशेन्न कथंचन ॥८॥

उद्यमेन हि सिध्यन्ति, कार्याणि न मनोरथैः ।

नहि सुप्तस्य सिंहस्य, पतन्ति वदने [प्रविशन्ति मुखे] मृगाः ॥६॥

अपरं च—स्वशक्त्या कुर्वतः कर्म, सिद्धिश्चेन्न भवेद् भुवि ।

नोपालभ्यः पुत्रांस्तत्र, दैवान्तरितपौरुषम् ॥१०॥

तदवश्य मया देशान्तरं कर्तव्यमित्युक्त्वा [गन्तव्यमित्युक्त्वा] वद्धमानपुरं गतः ।

5

अथ तत्र वर्षत्रयं स्थित्वा सुवर्णशतत्रयोपाजंनं कृत्वा भूयोऽपि स्वगृहं प्रति प्रस्थितः । अथाद्धमार्गे महादृष्ट्या गच्छतस्तस्य रविरस्तंगतः । तत्रसावात्मभयाद्वटवृक्षस्य स्थूत्रशाखामारुह्य यावत्सुप्तं तावन्निशीथे स्वप्ने द्वौ पुरुषौ क्रुद्धौ मिथो जल्पन्तौ शृणोति, तत्रैकः प्राह भो कर्तः । त्वं बहुधा मया निवारितोऽसि यथाऽस्य सोमिलकस्य भोजनाच्छादनाद]धिका श्रीर्नास्ति अतो भवता कदाचिदपि तदधिका श्रीर्न देया । तत्कथमस्य सुवर्णशतत्रयं प्रदत्तं । स प्राहपरः—भा कर्मन् । अजड्य मया व्यवसायिना व्यवसायानुरूप फलोद्यो देयः । तस्य च परिणतिस्त्वया दत्ता, इत्यतस्त्वमेवापहरेति । तत् श्रुत्वा यावदसौ प्रबुद्धः सन् सुवर्णप्रन्थिमन्वेपयति तावद्विक्रता प्रन्थिः स्वर्णैस्तेन दृष्टः, ततश्चिन्तयामास—अहो मया कष्टेनार्जितं धनं हेलया गतं, तद्व्यर्थः श्रमः । ततो धनरहितोऽहं कथं भार्यादीनां सुखं दर्शयिष्यामीति । भूयोऽपि वद्धमानपुरं गतः, तत्र च वर्षमात्रेणापि सुवर्णशतपञ्चकमज्जेयित्वा भूयोऽपि स्वगृहं प्रति अन्यमार्गेण चलितः । मार्गे रविरस्त गतः तदा न्यग्रोधे स तस्थौ । कष्टं कष्टं भो. किमेवारब्धं, दैवहतकेन पुनः स एव न्यग्रोधरूपी राक्षसः सप्राप्तः, इत्येवं चिन्तयन् स्वप्नायमानः स वृक्षशाखायां द्वौ पुरुषावपश्यत् । तत्रैकोऽवगू—भो कर्तः । किं त्वयैतस्य सोमिलकस्य निर्भाग्यस्य स्वर्णशतपञ्चकं दत्तं, किं न वेत्सि भवान्—यद्भोजनाच्छादनादहतेऽस्याभ्यधिकं नास्ति । अपरः प्राह—भो कर्मन् । मयाऽवश्यं देयं व्यवसायिना तस्य परिणामस्त्वया व्यतारि, तत्किमुपालभसे । तत् श्रुत्वा यावदसौ सोमिलको प्रन्थिमन्वेपयति तावद्विक्रतः ततः परमवैराग्यसपन्नो व्यचिन्तयन् अहो मा धिग्, किं जीवितेन धनं विना, ततोऽत्र वटवृक्षस्य शाखायामात्मानमुद्धृत्य प्राणत्यागं करोमि । एतद्बुध्यात्वा यावच्छाखायामात्मानमुद्धृत्य निक्षिपति तावदेकः पुमानाकाशस्थोऽवगू—भो सोमिलक । किमेव साहसं कुरुष्वे । स एवाहं वित्तापहारी यत्तव भोजनाच्छादनाधिका श्रियं न सेहे, तद्गच्छ गृहं तथा न मे स्याद्व्यर्थं दर्शनं तत्पार्थ्यतामभीष्टं वरमिति । सोमिलक आह—यद्येवं तदेहि मे प्रभूतं धनं, सोऽववीत्—भद्र । किं करिष्यसि भोगत्यागरहितेन धनेन यतो भोजनाभ्यधिको नास्ति तव भोगः । सोमिलकः प्राह—यद्यपि भोगो न भवति तथापि तद्भवतु, उक्तं च, यतः—

10

15

20

३०

25

कृपणोऽप्यकुलीनोऽपि, सदा धनविवर्जितैः ।

सेव्यते च नरो लोकै—र्यस्य स्याद्वित्तसंचयः ॥१॥

शिथिलाश्च सुबद्धाश्च, पतन्ति न पतन्ति च ।

निरीक्षिता मया भद्रे, वर्षाणि दश पंच च ॥२॥

30

अस्य सम्बन्धः कथ्यतां, तथाहि—

कस्मिंश्चित्पुरोपान्ते वने वा प्रलम्बवृषणाह् शण्डोऽभूत् । स च मदातिरेकात् परित्यक्तयूथो नदीतटानि शृङ्गाभ्यां विदारयन् स्वेच्छया शस्त्रानि मक्षयन् अरण्यचरौ बभूव ।

- अथ तथैकं शृंगालो वसति स्म । भार्याया सह कदाचिन्नदीपुलिने उपविष्टो विद्यते । एतस्मिन्नवसरे तस्य दृग्गोचरे प्रणम्यक्षुषण समागात् । तस्य शण्डस्य प्रलम्बवृषणौ दृष्ट्वा शृंगाल्या 5 शृंगालोऽभिहितं स्वामिन् । पश्यास्य वृषभस्य नासपिण्डौ लम्बमानौ यथा स्थितौ क्षणेन प्रदूरेण दिनेन वा पतिष्यत एतौ एव ज्ञात्वा भवानस्य पृष्ठे यातुमर्हसि । शृंगालोऽवगू-प्रिये । न ज्ञायते कदाचिदेतौ पतिष्यतो वा न तस्मिन् मां श्रमाय निवोजयसि । अत्रत्य एव तौ पतितौ त्वया सह भक्षयिष्यामि, अथवा अस्य पृष्ठौ यास्यान्यह । यदि तदात्मीयस्थानमन्यं कोऽपि समेत्याभयिष्यति तदेतत्कस्य न युक्तम् । उक्तं च—

- 10 यो ध्रुवाणि परित्यज्य, अध्रुवाणि निषेवते ।
ध्रुवाणि तस्य नश्यन्ति, अध्रुव नष्टमेव च ॥१॥

साऽजवीत् एतद्वचनं कापुरुषस्यैव, यत—

यत्रोत्साहसमालम्बो, यत्रालस्यविहीनता ।

नय-विक्रमसयोग—स्तत्र भीरुखिला ध्रुवम् ॥२॥

- 15 यथा च—न दैवमिति सचिन्त्य, त्यजेदुद्योगमात्मन ।
उद्योगेन विना तैलं, तिलेभ्योऽपि न जायते ॥३॥

यस्यैव स्व वदसि एतौ पतिष्यतो नवा इति वक्तुं न युक्तम् । ततः प्रियामेरितो जन्मुको मूषकादिभक्ष्यं त्यक्त्वा तयोर्वृषणयोर्बोच्छया तस्य शण्डस्य पृष्ठौ बध्मानं समिष्य, न च तयोः पतनमभूत् ततः पञ्चदशे वर्षे निर्बेदात्स भार्यामाह—

- 20 शिथिलाश्च सुबद्धाश्च, पतन्ति न पतन्ति च ।
निरीक्षिता मया भद्रे, दश वर्षाणि पञ्च च ॥१॥

ततः पञ्चादपि नैतयोः पतनं भविष्यति तमेव मूषकमागमजुसराव । अतोऽहं प्रवीमि— 'शिथिलाश्च सुबद्धाश्चेति' तदेव घनवान्सर्वोऽपि स्पृहणीयो भवत्यतो देहि प्रभूतं घनं । पुरुषोऽवगू यदि एव तद् गच्छ बद्धमानपुरम् । तत्र द्वौ वणिजौ घनगुप्तघनाख्यौ स्तः, तयोश्चेष्टितं बुद्ध्वा

- 25 प्रायनीयं त्वया । ततः सोमिलकोऽपि विस्मितो बद्धमानपुरं गतः, सन्ध्यायां श्रान्तं सन् घनगुप्तगृहे गतः । घनगुप्तभार्यापुत्रादिभिर्निर्मित्यभानोऽपि गृहाऽजिरोपान्ते उपविष्टः । तत्र भोजनवेष्टार्या भक्तिवर्जितं भोजनं प्राप । तत्रैव सुप्तो यावन्निशिथे तावत्पश्यति द्वौ नरौ मन्त्रयन्तौ तत्रकोऽजवीत् भो कर्तुं ? किं त्वयाऽस्य घनगुप्तस्याधिको ज्ययो निर्मितो यदस्य सोमिलस्यानेन भोजनं दत्तं तत्र युक्तं कृतं त्वया । द्वितीयं प्राह—भो कर्मन् । ममात्रं न दोषः, मया लाभं कृतोऽस्य 30 तत्परिणतिस्तु त्वया व्यतारि । अथ यावदुत्तिष्ठति तावद्घनगुप्तस्य छर्विकादोषेण द्वितीयेऽहनि त्विद्यमानस्य उपवासं पतितः । ततः सोमिलको सुप्तघनगृहे गतः, तेनापि भोजनं दत्तं, सन्ध्यायां सुप्तसमाधौ सुप्तः, तथैव रात्रिमध्ये नरौ द्वानभ्येत्योचतुः । एकोऽजवीत्—भो कर्तुं ? अद्यानेन

मुक्तधनेन सोमिलकस्य भोजनं दत्तं तेन बहुव्ययः कृत कृतोऽयमुद्धारविधिं दास्यति यतः सर्वमनेन व्यवहारगृहादानीतमस्ति । स प्राह—भो कर्मन् ! मम कृत्यमेतत् परिणतिश्च त्वया दत्ता । अथ प्रभाते कोऽपि राजपुत्रो भूप्रसादलब्ध धनं मुक्तधनायादात्, संचयरहितोऽपि वरं मुक्तं, मुक्तधनं यदि विधिरर्पयति तन्मां विधिमुक्तधनतुल्यं करोतु विधिस्त्वधिकं न सहते धनं मम, ततः सोमिल सन्तोषं कृत्वा तस्थौ । इति भाग्ये सोमिलकथा ॥९८॥

5

[99] शीतपरिषहसहने चतुःसाधुदृष्टान्तः ।

राजगृहे पुरे चत्वारो वणिजो वयस्याः वसन्ति स्म । अन्यदा तैः सोम-सोम-कमल-धननामभिर्धर्मं श्रुत्वा श्रीमद्भवाहुसूरिपार्श्वे संयमं गृहीत्वा बहुश्रुतीभूय गुर्वादेशात्ते विहरन्ति स्म । ते च यत्राकोऽस्तमेति तत्र तिष्ठन्ति स्म । रात्रौ अन्येद्युस्तेषां मध्ये एकोऽतीवशोते पतति वैभारगिरिपार्श्वेऽस्थात् । द्वितीयो उद्याने । तृतीयः उद्यानोपान्ते । चतुर्थः पुराभ्यर्णेऽस्थात् । तेषां मध्ये यो गिरिगुहापार्श्वेऽस्थात् स ध्यानं कुर्वन् प्रथमयामे मृतः । उद्यानस्थो द्वितीये । उद्यानोपान्तस्त्वृतीये । पुरोपान्तस्थः पुरजनतापतश्चतुर्थप्रहरे मृतः । चत्वारोऽपि स्वर्गे ययुः ॥

10

इति शीतपरीषहसहने चतुःसाधुदृष्टान्तः ॥९९॥

[100] अथ दण्डालक सिद्धिः ।

अरिमहंनभूपत्याऽऽसनस्थितस्य कोऽपि सिद्धः पुमान् समागात् । तदा आसनं मह्यं तस्योपवेशाय स्थापितम् । स सिद्धोऽवग् त्वं वर्योऽसि, मम नीचस्यासनं प्रदानात् । तदा राजाऽवग्-भूपत्याऽऽसनस्यान्तरं विद्यते । ततो जगौ—अहं तव स्वर्णसिद्धिं दातुमागाम्, त्वया विनयो न कृतः । इत्युक्त्वा स्वं छात्रं मुक्त्वा व्योम्नि ययौ । ततो राजा खिन्नोऽवग्—भो छात्र ! मया विनयो न कृतोऽत परं करिष्यते, त्वमाकारय स्व गुरु । तत छात्राऽऽकारितस्तत्रागात् । भूपेन स्वर्णसिद्धौ मार्गितायां सिद्धो योग्यवग् यत—सौवर्णिकेषु दण्डालक इति मम नाम दाप्यते तदा स्वर्णसिद्धिं दास्ये । ततस्तेन सौवर्णिकेषु दण्डालक इति नाम ददे । इति दण्डालकसिद्धिः ॥१००॥

15

20

[101] परीषहसहने अर्हन्नककथा ।

तगरापुर्यां दत्तो, मद्रा पत्नी, अर्हन्नकसुतयुतो गुरुपार्श्वे व्रतं ललौ । साध्वी साध्वीपार्श्वेऽस्थात् । दत्तः पुत्रयुगुरुपार्श्वे तस्थौ । दत्तः स्नेहवशात् पुत्रं विहर्तुं न प्रेषयति स्वयमेवानीय मिष्टाऽऽहारादि दत्ते पुत्राय दत्तपि । क्रमाहत्ते दिवगते अर्हन्नक शुचं पितुर्मृतेर्धत्ते पञ्चदिनानि साधुभिर्गौरवितः । अन्यदैकेन मुनिना भिक्षायै सार्द्धं स नीतः । तदा बाहं निदाघे सुकुमाराङ्गत्वात्स क्षुल्लो[क.] दहमानः उत्पपातोर्ध्वमधश्च तृषालग्नो कस्यचिद् गृहगवाक्षछायायामगात्स तदा तं देवकुमाराभ दृष्ट्वा काचित्प्रोषितप्रिया स्त्री गवाक्षस्था कामवशगा चेटोपार्श्व्यास्त्वगृहान्तर्नीत्वाऽवग्—किं तव [तुभ्य] रोचते । इत्युक्त्वा पञ्चषा मोदका दत्ता । तथा भाषितश्चेति तया, किं त्वया वयसीदृशे व्रतं गृहीतं मया सह भोगान् मुञ्क्ष्व, पञ्चाद्वाद्विकत्वे यद्रोचते तत्कर्त्तव्यम् । एव तया लोभितस्तत्रास्थात् क्षुल्लो भोगान् भोक्तुम् ।

25

30

इतः साधुभिर्विलोकितोऽपि न दृष्टः । तस्य माता साध्वी पुत्रगमनत्वाद् दुःखिताऽभूत् ।

अन्यदा गवाक्षस्थोऽहृषको मातरं पुत्रवियोगदुःखितां दृष्ट्वा दध्यौ-अह पापी, मया माता दुःखे पातिता भोगसुखलीनत्वात् । ततस्तत्राभ्येत्य मातु पत्ने पतित्वाऽहृषक क्षमयामास । माता स्वस्थाऽभूत् पुत्रचरित्रं जज्ञौ । अन्वया ससारासारतां प्रदर्श्य बोधितोऽपि न व्रत लली दुष्क रत्वात् । ततो मातृवचसा पादयोपगमनाशनं गृहीत्वा स्वर्गं गतोऽहृषदत्तक क्रमान्मुक्तिं गत ।

5

इति परीपहमहनेऽर्हककथा ॥१०१॥

[102] परद्रोहोपरि वैरोचनमन्त्रिकया ।

परद्रोहादिक पाप, कुर्वन्तीप्रमिहाङ्गवान् ।

वैरोचन इवासात्, लभते मरणादिकम् ॥१॥

- तथाहि—विशालायां नगया मन्दाभिधो भूपो न्यायी बभूव । अन्येचुराखेटकं कृत्वा पश्चात्
- 10 दागच्छन् पुरासप्तसरोवरे रजकं ब्रह्माणि क्षालयन्तमपश्यत् नन्दभूपं । नन्देन तत्रैकां शटिकां धीत्वो[हो]स्तारितां तापे रजकेन भुक्त्वा दृष्ट्वा । तस्मात् चोपरि भ्रमरानुपविष्टान् वीक्ष्य राजा चमत्कृतोऽन्तिकस्थं सेवकं पप्रच्छेति किमेवमस्या उपरि भ्रमरा उपविशन्ति एवं कुत्रापि न दृश्यते भ्रमरास्तु सुरभिवस्तुन्येवागच्छन्ति । सेवकेन चतुरेणोक्त-स्वामिन् ! पश्चिनी स्त्री भवति तस्यां शटिकायामेव विषा परिमलो भवति धौतायामपि । ततो रजकं पृष्ट्वा कस्यै इयं शटिका ?
- 15 रजकोऽप्यग-वैरोचनमन्त्रिणं पत्न्या । राज्ञोक्त-भो प्रधान ! वैरोचनमन्त्रिणपत्नी तु पश्चिनी विद्यते । ततो राजा गृहदृश्य पश्चिनीं स्त्रियं पट्टराक्षीं कन्तु सवन्नं सेवकान् बिलोकनाय प्रेषयामास । सेवकैः कुत्रापि न ज्ञात्वा पश्चिनी । ततो भूपोऽप्ये प्रोक्त-कुत्रापि न ज्ञायते पश्चिन्युत्पत्तिः । राजा दध्यौ यद्वि पश्चिनी स्त्री पट्टराक्षी न स्यात्तदा मम राज्यप्राप्तिरपि निष्फला । मन्त्रिणपत्नी भोक्तुकामो राजा वैरोचनमन्त्रिणं दूरदेशं व्यापाराय प्रेषयन्, (राजा तु) रात्रौ एकाकी मदनविह्वलो
- 20 मन्त्रिगृहद्वारमागत्य द्वास्थ्यं प्रति प्राह—

आगतो द्वारि भूपालः, प्रतिहारो न मुञ्चति ।

दैव्यं प्रोक्त्वा[च्य] च कामाग्रः, प्रददौ रत्नकुण्डलम् ॥१॥

ततोऽप्रतो गच्छन् द्वितीयद्वारे याति, तावद्राजानमागच्छन्तमकाले दृष्ट्वाकानि शुकोऽबगू—

श्रीभूपनन्दराजैर्द्र !, तव पादौ प्रणोम्यहम् ।

25 वैरोचनाः क्व च प्रैपि, किं कार्यं पुत्रमन्दिरे ॥२॥

राजा शुकं प्रति प्राह—

वासरेऽपि क्षुधा नास्ति, निद्रा रात्रौ न विद्यते ।

मम कीर ! महद्दुःखं, हृदये वसति कायिनी ॥३॥

शुकोऽबगू—

30 स्त्रियोऽर्थे च हतो वाली-रामेण रावणो हतः ।

परमेहे न यातव्यं, परदारान् परित्यजेत् ॥४॥

राजाऽवग—

कीर ! पण्डितचार्याक !, जनानामतिवल्लभ !
परनिन्दा न कर्तव्या, परचिन्तां परित्यजेत् ॥५॥

शुकोऽवग—

अपूर्वा दृश्यते वाणी, वृत्तिर्भक्षति चिर्भटान् ।
तस्मिन् देशे न यातव्यं, यतो रक्षा ततो भयम् ॥६॥

5

राजाऽवग—

यस्मिन् रुष्टे भयं नास्ति, तुष्टे नैव धनागमः ।
आगमो निर्गमो नास्ति, स रुष्टः किं करिष्यति ॥७॥

राजा शुकवचनमवगणय्य यावदग्रतोऽचालीत् तावदग्रे मार्जारः फेत्कारान् भृशं कुरुते स्म । 10
शुकः पुनर्मार्जारं क्रन्दन्तं श्रुत्वा प्राह राज्ञि [राज्ञि] शृण्वति—

मा त्वमाक्रन्द मार्जार ! नन्दो राजा न तस्करः ।
अमृते विपद्युत्पन्नं, यतो रक्षा ततो भयम् ॥८॥

राजाऽवग—

न पश्यन्ति हि जात्यन्धाः कामान्धो नैव पश्यति ।
नहि पश्यति मदोन्मत्तः, अर्थी दोषान्न पश्यति ॥९॥

15

॥ ततोऽवमन्य शुकं भूपमागच्छन्तमकाले दृष्ट्वा मन्त्रिपत्नी शय्यां मुक्त्वा एकतः स्थित्वा प्राह—

राजन् ! शान्तिं ब्रजाहाय, रक्ष देहं धनादिकम् ।
मन्त्रीशस्ते सुतो नूनं, कीरवाक्यप्रजल्पनात् ॥१०॥

20

राजा मन्त्रिपत्नीवचः श्रुत्वा ध्वनितशिरः[गिरा] प्राह—

सत्यं सत्यं पुनः सत्यं, सत्यं च कीरभाषितम् ।
वैरोचनः सुतो मेऽयं, त्वं च कुलवधूर्मम ॥११॥

इत्येवमुक्त्वा लज्जितो राजा शीघ्रं मन्त्रिपत्नीवाहनिका परिधाय स्वीयां[च] तत्र विस्मृत्य
कीरपार्श्वे भूत्वा द्वारमेत्य द्वास्थं प्रति प्राह—

25

अमृतं मधुसंयुक्तं, वणिगुपुत्रगृहे न तु ।
न पपौ नृपतिस्तत्र, पश्चादर्पय कुण्डलम् ॥१२॥

द्वास्थोऽवग—

वारिमध्यस्थिता गावः, पिबन्ति न पिबन्ति च ।
निर्दोषास्तत्र गोपाला, हारितं रत्नकुण्डलम् ॥१३॥

30

राजाऽन्योक्त्या स्वयमेवावबोधय स्वगृहे गत्वा सुष्वाप ।

इतोऽकस्माद्बरोचनो विदेशाद् गृहे यावद्रात्रावागच्छति तावद्भूपवाहिनिकां दृष्ट्वा चकितो दृष्ट्यो-किमत्र राजाऽऽगतोऽभूत् । यावद्विलोकयति सम्यग् तावत्पत्नीवाहिनिकां न पश्यति च चिन्तित-नूनं राजाऽप्रागतो मम गृहे स्त्रीणां पुरुषाणां च चरित्रस्य पार न पार्यते । यदि 5 भार्यापृच्छयते तदा कूटजल्पनाद्देवचक्रण भस्मीभवति तेन राजैव पृच्छयते एव विमृश्य भार्या मुत्याप्य माङ्गल्यच्छलेन भूपवाहिनिका छत्रोपरि सस्थाप्य पञ्चशब्दपूर्वं धरोवन भूपपार्श्वे गत्वा प्रणतान् छन्वाभग्ने सुक्त्वा प्राह च—

तृपाक्रातो गतो हस्ती, पय पातु सरोवरे ।

पीतं नवेति वक्तव्यं, सत्यं राजन् ! त्वयाऽधुना ॥१४॥

10 राजा चकितः स्व रूप मत्वा प्राह—

तृपाक्रातो गतो हस्ती, पानीय पातुमुद्यत ।

दृष्ट्वा सिंहपदौ तत्र न पीतं वारि शीतलम् ॥१५॥

ततो राजा स्वपदौ विलोकयति यावत्तावत् स्त्रीवाहिनिकासुत्ताय छात्रां कृत्वा पुनः प्राह—

सत्यं सिंहो गतस्तत्र, पानीय पातुमुद्यत ।

15 सत्यं कीरोदित सर्वं, न पीतं शीतलं पय ॥१६॥

ततः बर्द्धापनागतौ वाहिनिकां परिवाह्य स्त्रीवाहिनिकां स्थालोपरि सुप्तोच । बैरोचनेन सर्वं ज्ञात, राजा[ज्ञा] मन्त्री मानितः, मन्त्री पञ्चशब्दपूर्वं राजपथेन पश्चाद्गृहे आगत । भार्या पृष्ट्वा सती सत्यं प्राह राजपथगमनादिस्वरूप भार्याग्ने प्रोक्त्वा[च्य] दृष्ट्यो इदि धन्येय भार्या, गुणो धन्यः राजापि धन्यः, भाग्यं विनैव योगो न लभ्यते यतः—

20 पत्नी प्रेमवती मुतः सुविनयो भार्या गुणालङ्कृता,

स्निग्धो भन्धुजन सखातिचतुरो नित्यं प्रसन्न प्रभु ।

निर्लोभोऽनुचर परासिंशमने प्राप्तोपयोग धन,

कल्याणाम्युदयेन सन्ततमिदं कस्यापि सपद्यते ॥

राज्ञा प्राप्तो वदितः । अद्धराज्यावारोऽभूत् । मन्त्रिणश्चत्वारः पुत्राः कमाद्भूवन् । अन्येषु

25 सभार्यां सत्रियुतो राजा यावदुपविष्टः तावदकस्माद्गजपालक-आगमात् मयध्रान्तचेता प्रोवाचैव च—

दवाध नन्दनोद्याने, महाकाय किरिः कृत ।

उमूलयंस्तरुनाम्न-कदन्यादीन् समाययौ ॥१७॥

श्रुत्वैतद्भूपतिर्दृष्ट्यो, मयि ज्ञासति मेदिनीम् ।

उपद्रव कथं पुंसा, जायते नूनमक्षत ॥१८॥

ततो राजा संनह्य मन्त्रियुतः सपरिच्छदो वराहं हन्तुं वने ययौ, प्राह च—कुत्रास्ति वराहः ? वनपालवेन दर्शितः । राज्ञो मण्डलीं मण्डयित्वा वराहो हक्विकत, रे द्रुष्ट । पापिष्ट । वह्निर्निगच्छ कुञ्जात् । श्रुत्वैतत् सूकरो घुर्घुराराव कुर्वन् वह्निर्निगत्य राजमन्त्रिपार्श्वे स्थित्वा निर्ययौ । राजा मन्त्री च तत्प्रष्टौ धावितौ वायुवेगाश्वारूढौ । परिवार. पश्चात्स्थितः । कियतीं भूमिमागत्य श्रान्तौ राजमन्त्रिणौ, सन्ध्यायां स्थितौ वराहश्छल कृत्वा कचिन्नयौ । ततो द्वावपि खिन्नौ जजल्पतु, सन्ध्या पतितता आवां दूरभूमिमागतौ । वृट् लग्ना । अत्रवने सिंहादयो बहवः सन्ति, कथं रात्रिर्गमिष्यते ? एव जल्पतोर्द्वयोः मन्त्री नीतिज्ञोऽवग—

बृहद्भानोर्महाज्वाला, ज्वलन्ती वीक्ष्य दूरतः ।

सिंहाद्याः श्वापदाः सर्वे, तिष्ठन्ति दूरतः खलु ॥१९॥

एव विमृश्य काष्ठान्यानीयाग्निं प्रज्वाल्य महाज्वालां ज्वलन्तीं कृत्वा जागरितौ द्वावपि रात्रिं निन्यतु, यतः—

उद्यमे नास्ति दारिद्र्यं पठने नास्ति मूर्खता ।

मौनेन कलहो नास्ति, नास्ति जागरतो [जागरिते] मयम् ॥

प्रातः सूर्यचारवशेन स्वपुरीमार्गं विज्ञाय द्वावपि चलितौ । वृट् लग्ना भृशं, राजाऽवग— मन्त्रिन् ! बिलोक्य जलादिस्थानं कुत्राप्युच्चैश्चटित्वा । भूपदेशं प्राप्य तावत् वृक्षे चटित्वा दूरतो नीलशाब्दलक्षणावपतन्ति च दृष्ट्वाप्राह मन्त्री—

राजन्नितो दिशि प्राच्यां, संभाव्यते पयः स्थितिः ।

शाड्वलवहुलप्रांशु-वनकाकादिसंभवात् ॥२०॥

दृश्यन्ते बहवो वृक्षा, धनपत्रसमन्विताः ।

काकाः कलरवो यत्र, तत्र तोयं भविष्यति ॥२१॥

राजाप्रे उपरि स्थितो दिशमुक्त्वा स्वयं च दिशं स्थिरीकृत्य वृक्षादुत्तीर्य मन्त्री भूपपार्श्वे आगात् । ततो दिगनुसारेण द्वावपि तत्र पूर्वदृष्टवने ययतुः, दृष्ट महासरः, चटितो पालिं यावत् तावदष्ट शुष्कं सरः खिन्नो द्वावपि । चिन्तितमहो कर्मणा गतिः । वृट् लग्ना पानीयं तु न प्राणायस्यन्ति । मन्त्री प्राह—राजन् ! काकसंभवात् कुत्रापि जलं भविष्यतीति प्रोक्त्वा[च्य] राजानं पालितरुच्छायायां मुक्त्वा जलभाजनं लात्वा काकानुसारतः सर.पार्श्वे भ्रमन् महतीं वापीं जलपूर्णं दृष्ट्वा मन्त्री सुसुप्ते, समुद्रश्चन्द्रोदयमिव । मध्ये प्रविश्य जलभाजनं पानीयभृतं कृत्वा यावत्त्वरितं निस्सरति तावद्विस्तौ प्रशस्तिं प्रेक्ष्य वाचयामास, तन्मध्ये एकं वाचयति, यथा—

तुल्यार्थं तुल्यसामर्थ्यं मर्मज्ञं मन्त्रिणं दृढम् ।

अर्धराज्यहरं सद्यो, यो न हन्यात्स हन्यते ॥२२॥

चिन्तितं मन्त्रिणा कदाचिद् भूपोऽत्रागमिष्यति तदा मां मारयिष्यत्येव । तेन कर्मणेन श्लोकाक्षरान् स्थगयित्वा यास्यामीति कृत्वा श्लोकं कर्मणाच्छाद्य पानीयं लात्वा राजपार्श्वं गतः । राजा-

ऽन्मः पयो । चिन्वित च अहो ईदृश जलस्थानमस्ति, विलोकयते बहु जीवितं य विना विलोकित
वरमिति ध्यात्वा मन्त्रिण तत्र मुक्त्वा राजा वापीं द्रष्टुं गतः । वापीं विलोक्य पश्चाद्गलन्
प्रशस्तिं वीक्ष्य तन्मध्ये एकं श्लोकं तत्कालाद्द्रकदमस्थगितं वोक्ष्य दध्यौ अपरं कोऽप्यधुनाऽस्मिन्
धने दृश्यते न ।

5 अयं तु श्लोकोऽधुनैवाच्छादितः समाव्यते तेन केनापि कारणेन स्थगित इति ध्यात्वा जलेन
कदममुपसार्य श्लोकं वाचयामास—“तुल्यार्थं तुल्यसामर्थ्य”मित्यादि ।

दध्यौ च नूनं मन्त्रिणा स्थगितः । एव विचि त्व पश्चात्गतस्ताव मन्त्रिणा चकिनेन श्लोक
स्थगितमस्थगितमि यादिविकल्पपर पयो दूरं त्यक्त्वा मायया तृषाक्रान्तो भूत्वा मुखं प्रसार्य
स्थितः, राजा आगात् जगाद च—मन्त्रिणीदृशः कथं दृश्यते । मन्त्री प्राह—मायया जलं गतं
10 तृषा लग्ना दानीयमानशामि पश्चाद्दृश्यते पुरं प्रति एव कृत्वा मन्त्री श्लोकं वाचयामास गतो वाप्यां
यावद्विलोकयति तावत्कदममुपसारितं दृष्ट्वा दध्यौ—नूनं भूपेन वाचितं श्लोकः, भूपो मां मार-
यिष्यति, किं करिष्यति भययुगभूत् पादौ पश्चादागतु न वहत वेला लग्ना चलिना यावत्
प्रायाति तावद्वाजा सुप्तः । सुप्तं भूपं दृष्ट्वा दध्यौ मन्त्री अयमेवावसरं मारणे यदा जागरिष्यति
तदा मां मारयिष्यति । राजान् आत्मीया न भवन्ति, यतः—

15 काकं शौचं, द्यूतकारे च सत्यं, सर्पे क्षान्तिः, स्त्रीषु कामोपशान्तिः ।
कलीबे धैर्यं, मद्यपे तत्रचिन्ता, राजा मित्रं केन दृष्टं भुक्तं वा ॥

एव ध्यात्वा राज्ञः स्वर्गमादाय मन्त्रीं राजानं सुप्तं जघान । ततः चत्वारश्च पालिमध्ये च
चिक्षेप भूमौ ।

अत्रान्तरे पालिस्थ[म]शाखवृक्षशाखायां विशालानगरवास्तवो वानराहो मालिकः स्थितः ।
20 सव रानमारणादिकं दृष्ट्वा मयघ्नान्तं शाखान्तरं गतः । तावन्मन्त्रीं शाखाकृष्णं दृष्ट्वा श्लोकं प्राह—
शाखा प्रकम्पिता येन, वानरेण नरेण वा ।

अचिरेणैव कालेन, शाखामेदो विनश्यति ॥२३॥

मालिको मन्त्रिवचं श्रुत्वा दध्यौ—अहमेनात्र स्थितो ह्यतो वा नेति ध्यायन् मौनो
बभूव ।

25 मन्त्री तु तदा एवमुक्त्वा तुरगमौ द्वौ लात्वा पुरमेव प्राह राजलोकात्—राजा दूरतो धने
मारितः खादितश्च । ततो राक्षी प्राह अहं न जीविष्यामि । मन्त्रिणा मुकुमालवचनैः शान्तीकृता
राक्षी शाकं उत्तारितः मन्त्री प्राह—सर्वेषामग्रे इयं राक्षी सगरमांऽस्ति, सुता भविष्यतीति
समाव्यते तेन राज्यापरैः राजलोकैश्च खेदो नानेयः, भवितव्यताप्रतः कोऽपि न छुटिष्यति यतः—

आध्वं यद् ब्रह्मदत्तैः, भरतनृपण्यं सर्वनाशकं कृष्यो,

30 नौचैर्गोत्रावतारक्षरमजिनपते, स्तीर्थनाथेऽवल्लात्सम् ।

निर्वाणं नारदेऽपि, प्रथमपरिणतिः सा चिलातीसुतेऽपि,

इत्थं कर्मात्मवीर्ये स्फुटमिह जयतः स्वधमाने जगत्याम् ॥

यावता पुत्रो राज्ययोग्यो न भविष्यति तावद्दह राज्यरक्षां करिष्यामीति कृत्वा स्वयं नन्दभूपवद्राज्यं चकार वैरोचनमन्त्री ।

ततो वानरो मालिको वैरोचन राज्यं कुर्वाण श्रुत्वा भयभ्रान्तो वहिरेव तस्थौ नायातो पुरमध्ये, नन्दपत्नी प्राप्तसमये सुत प्राप्तूत, पूर्वेव रविं पुत्रजन्मोत्सव कृत ।

पुत्रो लाल्यमानः षड्वर्षप्रमाणो लेखशालाया मुक्तः, सर्वेऽपि लेखशालिका हसन्ति पराभवन्ति च निष्पितृकोऽयमिति । 5

मातुरग्रे आगत्यावक—मम पिता कुत्र मृतः, कथं वेति वद । माताऽवग—वैरोचनमन्त्रिणा युतस्तव पिता शूकरपृष्ठो धार्वितः दूरतो गयौ । वैरोचनेनोक्तं—नन्दो राजा वराहेण मारितः खादितश्च सम्यग्दह न जाने किमभूत्ततःप्रभृति वैरोचनो राज्यरक्षां चकार । श्रुत्वैतन्नन्दभूपाङ्गजो दध्यौ—मम पितैव कथं वराहेण मार्यते । यथा मृतोऽभूत्तथा मया ज्ञातव्यः । ततश्चिन्तापरश्चतुरो राजपुत्र. सदा रात्रौ कृष्णवस्त्र परिधाय पुरमध्ये चतुरशीतिहृद्रेणिषु सेरिकासु सेरिकासु च भ्रमति स्म । क्रमात्सर्वशास्त्रज्ञोऽभूत् पठन्, यतः— 10

जले तैलं, खले गुह्यं, पात्रे दानं मनागपि ।

प्राज्ञे शास्त्रं स्वयं याति, विस्तारं वस्तुशक्तिः ॥

राज्ययोग्य पुत्र ज्ञात्वा माता मन्त्रिपार्श्वात् राज्य पुत्राय दापितवती । नन्दपुत्रोऽपि राज्योपविष्टः सदा रात्रौ छन्न पुरमध्ये भ्रमति स्म । द्वादशवार्षिको जातः क्रमात्स नन्दपुत्रः अन्येद्यु रात्रौ वानरमालिकस्य गृहपार्श्वेऽभ्येत्य राजा यावत्स्थितः तावद्वितो वानरमालिको नन्दपुत्र राज्याधिष्ठित श्रुत्वा रात्रावेव गृहद्वारे आगतो विलोकयति यावत्तावद्गृहमध्ये दीप ज्वलन्त दृष्ट्वा मातापितरावदृष्ट्वा दध्यौ नूनमनया कोऽप्यन्य पुरुषोऽङ्गीकृतः सभाव्यते । एव विचिन्त्य काव्य-मेकं प्राह— 20

कमलदलसुनेत्रे हारिहाराभिरामे, स्तनतटकटहंसै रोमरङ्गैः सुरङ्गी[ङ्गि] ।

अमलतपसुरूपे ! पद्मवक्त्रे ! जिताब्जे, कृतिमनुजनिषेव्या वर्त्तसे किं प्रियेऽद्य ॥२४॥

श्रुत्वैतत्काव्यं भ्रान्तचित्ता प्राह मालिका—

तपनियमविधानैः शोपितं येन गात्रं, बहुकुसुमसमूहैः पूजितो येन देवः ।

रणमुखगजदन्तैर्येन भग्नं शरीरं, तदमलपतिसेव्याऽहं सदा नान्यपुंसः ॥२५॥ 25

एतावद्गार्वावच श्रुत्वा स्वस्थचित्तः कुशलस्वरूप बहिःस्थ एव पप्रच्छ भार्याम्—

गृहे कुशलता कान्ते !, पिता मित्ता न दृश्यते ।

प्रदीपकरणं कस्मा—न्मध्यरात्रौ वद प्रिये ॥२६॥

स्वामिन्नहं निशीथिन्यां, तपश्चान्द्रं वितन्वती ।

देवस्य साम्प्रतं दीप—मकार्षमर्चनाकृते ॥२७॥

त्वं किं पृच्छसि हे भर्तः !, निःस्नेहोऽसि प्रियो मम ।

मातापित्रोः सुखं दुःखं, जीवितं च पुनः पुनः ॥२८॥ 30

श्रुत्वैतन्मालिकं प्राह—

पद्मपत्रविशालाक्षि !, पुरे वमति बालिके ! ।

सा मे दहति गात्राणि, शाखावैरोचने यथा ॥२९॥

5 श्रुत्वैतद्भक्त वचो हर्षिता तत्कालमेव द्वारमुद्घात्य गृहमध्ये नीत्वा मातापित्रोर्मंडित माता-
पितरौ ननाम, मातापितरौ प्रविजगद्दु पुत्रम्—

दीनौ वृद्धौ गलद्गात्रौ, आवा दग््निकलौ भृशम् ।

मृक्त्वा कथं सुतैतानि, वर्षाणि दूरत स्थित ॥३०॥

पुत्रं प्राह—

10 माताः पितरह दूरे, मृत्युमीतोऽतिदुःखिताः ।

वर्षाण्येतानि कष्टेन, सहमान स्थितश्चिरम् ॥३१॥

ततो गृहद्वारे शय्यायामुपविष्टौ मालिकामालिकौ वार्तां कर्तुं प्रवृत्तौ तौ वार्तां श्रोतु
नन्दमूपुत्रोऽरिमर्हन्तौ द्वारे समेत्य शनैः स्थित । मालिका मालिकं प्रति प्राह—स्वामिभद्र
वैरोचने शाखावत्कथं भवतो गात्राणि घटयति । मालिकोऽवग—

15 मा मा पृच्छसि द्वै कान्ते !, शर्वरीपद्मद्वयम् ।

मृणोत्ययो वचश्चेन्मे, जायते मरण ध्रुवम् ॥३२॥

स्त्री प्राह—छन्न प्रिय ! मनारवध । मालिकोऽवग—रात्रौ छन्नमपि वक्तु न युज्यते—

दिवा निरीक्ष्य ववतव्य, रात्रौ नैव च नैव च ।

संचरति महाधूर्त्ता, घटे वररुचिषया ॥

20 प्रिया बल कुर्वाणा प्राह—वद स्वामिन् अत्र तु कोऽपि नास्ति, छन्न निगद्यतां, ततो बाल-
बलात्कारमलङ्घनीय मत्वा मालिकोऽवग—

नद वैराचनावधा—पहतौ विपिने गर्तौ ।

अहन् वैरोचनो नन्द, मया शाखा प्रकम्पिता ।३३॥

मालिकाऽवग—स्वामिन् ! विस्तारेण कथय, ततो मालिको पूव दृष्ट यथा पलावकधयत् ।
25 राजा व मालिकोक्तां पितृमरणवात्सा (श्रुत्वा) खिन्नहृदयोऽभिशान्नाय मालिकगृहद्वारे तादृकभित्तौ
इदं श्लोकमालिक्षेत्—

नाडन अमता रात्रौ, पुरमध्य निरन्तरम् ।

पितृमरणवृत्तान्तो, ज्ञात मम्यग्नराननात् ॥३४॥

ततो राजा गृहमध्येत्य वैरोचनव्यतिरिक्तप्रधानानाकाय प्राह—मम पितुर्मारको मया
30 ज्ञातो नगरमध्ये । प्रधानैरुक्तं—महान् लघुर्वा भवतु स मारयिष्यते एव, इत्येव विचारं कृत्वा
मालिकगृहद्वारं गत्वा स्वकृतं श्लोकं दत्त्वा राजा मालिकं प्रत्यवक्—द्वारमुद्घाटय । मालिका
वक्ति—द्वारं नोद्घात्यामि । मालिको बहुजनसमुदायं दृष्ट्वा छन्नं स्थितः । राज्ञोक्तं—एव मत्तो

कास्ति ? तयोक्तं—गृहे नास्ति, राज्ञोक्तं—कूटं किं जल्प्यते, तव भर्ता विदेशादद्य रात्रावेव गृहे आगतोऽस्ति । तथा चिन्तितम्—अहो दैवविलसितम् अहो दैवविलसितम् अद्यैव बहुवर्षेभ्यो भर्ता गृहे आगतः, न ज्ञायते कस्माद्धेतो राजा रुष्टः, प्रोवाच च—

बह्वन्देभ्योऽधुना कान्तो, निःष्कलङ्को ममागमत् ।

नृपाकारणतोऽक्रस्मा—त्सङ्कटं पतितं पुनः ॥३५॥

5

श्रुत्वैतद्राजा प्राह—

हे मालिके ! न ते भर्तु—दृष्टं कोऽपि करिष्यति ।

भविष्यति महापूजा, सत्यं वद सुशालिनि ! ॥३६॥

अहं राजा कारणेनागतोऽस्मि किञ्चित्पण्डुं गूढम् । ततस्तथा द्वारमुद्घाटितं, मेलितो भर्ता, धीरां दत्त्वैकतो नीत्वा प्रधानेषु शृण्वत्सु आत्मीयपितुर्मरणवृत्तान्तं राजा पप्रच्छ । मालिकोऽवगच्छति (थयि) तु न शक्यते, कथिते सति मम मरणमेव शरणं । राज्ञोक्तं—भेतव्यं न, तव महापूजा—राजसन्मानं भविष्यति । अन्यत्किमपि नानेयं, राजा त्वहमेवाधुनास्मि । ततो मालिक आमूल-चूल नृपमारणवृत्तान्तं वैरोचनविहितमचीकथत् । कथितं च तत्र पालौ अस्थीनि सन्त्यद्यापि भूमध्ये । ततो राज्ञा भयं नानेयं त्वयेत्युक्त्वा मालिको विसर्जितो गृहमध्ये गतः । ततो राज्ञा स्वावासमभ्येत्य वैरोचनस्याकारणं कृतं, वैरोचनो यावदुत्थाय चलति तावत्संमुखा छिन्नाऽभूत्, चिन्तितं किमपि विघ्नं भावि, यत्—

उत्थितस्य पदौ दातुं, चलतः संमुखी हि क्षुत् ।

मरणाय भवेन्नून—मथवाऽनर्थदायिका ॥

पश्चाद्बलित्वा स्वस्थाने उपविश्य विलम्बं कुर्वाणं वैरोचनं राज्ञा मत्त्वा कटकं प्रेष्यते गृहं वेष्टितं प्रोचुर्भूपश्रुत्याः—भो वैरोचन ! नन्दभूपभारक अहाय गृहाद्बहिर्निस्सर पापस्य फलमधुनेव द्रक्ष्यसि । श्रुत्वैतच्चकितः स्वपूर्वचेष्टितं स्मृत्वा पुत्रानुत्थाय वैरोचनः प्राह राजा रुष्टः । हे बृहत्पुत्र ! मां मारय राजपाश्र्वं गतं, त्वं खड्गेन पश्चात्सर्वेऽपि पुत्राः सुखिनो भविष्यन्ति । पुत्रः प्राह—एवं कथं क्रियते ।

माता—पितासमं तीर्थं, नास्त्यशेषे भुवस्तले ।

तत्तीर्थं धनन्नहं यामि, घोरं नरकसंश्रयम् ॥

श्रुत्वा वैरोचनोऽवग—

राजा ब्रन्धुरबन्धुना, राजा चक्षुरक्षुषाम् ।

राजा पिता च माता च, राजा वंशस्य रक्षकः ॥

एव द्वितीयतृतीययोः पुत्रयोः कथितं पुनरेकोऽपि पुत्रस्त्रयाणां मध्ये पितरं मारयितुं नेहते, ततश्चतुर्थो लघुराकारितं प्रोक्तं वैरोचनेन सर्वप्रकारेण लघुरपि बृद्धः मामसिना राजहठौ मारय । तेनाङ्गीकृतं पितृवच । ततः पित्रा शिक्षितः । हे पुत्र ! यदाह राजहठौ यामि तदा त्वया खड्गं कर्षयित्वाऽहं मारयितव्यो विचारो न कार्यः । मारणादनु वक्तव्यं त्वया राज्ञो मारकस्यैव

25

30

गतिर्भवति । इत्यादि प्रोक्त्वा। अथ पुत्रमग्रे प्रथम भूपपार्थे गते पुत्रे मन्त्रिणा भार्या पृष्टा-त्रिमि
पुत्रैर्मम मारणवचो नाङ्गीकृतं चतुर्थेनाङ्गीकृतं, तत्र किं कारणं ? भावयोक्तं—ऋतुसमये मम इष्टौ
कौटिलिक आगात्, मम रोष उत्पन्नः तेनायं पुत्रोऽपि दुष्टबुद्धिरभूत् । पुत्रस्वरूपं मत्वा मरणागतं
मरणा साहसमयलम्ब्य रापसेवकानां मिलित्वा वैरोचनो यावद् भूपदष्टौ गतः, तावद् भूपः
5 पराङ्मुखोऽभूत्, पुत्रेणासिमाकृष्य पितुःशीघ्रं चिन्तेद । प्रोक्तं च-नन्दभूपमारकस्यैव गतिभवं
तीत्यादि । प्राह च—

वैरं वर्षमहस्त्रेषु, वैरं वैरोचनं यथा ।

यावत्शाखे सुतास्ताव—च्छत्रवो मां पुन पुन ॥३७॥

राज्ञो त्वा वैरोचनपुत्रमारितं दृष्ट्वा समुखोऽभूत् प्राह—कियत् सति भवतो वाधवा ?
10 तेनोक्तं—चत्वार । ततश्चयोऽप्याकारिता, पितुरग्नि-संस्कारं कारितं । पट्टमक्तं वैरोचनस्य लघुपुत्रं
सर्वाधिकारिणं कृत्वा अपरेषां मन्त्रिपुत्राणां यथायुक्तमधिकारित्वादिषु राजा मालिकं प्रामदश
दानेन सन्तोष्य नन्दभूपुत्रं सुखी भूभूव । इति भीतिपागच्छम्भारगच्छनायकश्रीमुनि
सुन्दरस्वरिशिष्येण शुभशीलेन लौकिकनन्दवैरोचनमन्त्रिकया परद्रोहोपरि कृता ॥१०२॥

[103] कलहं सरद्वयकथा ।

15 लो जस्त उचममई, विज्जवर्णं तेण तस्स कायञ्च ।
लो उवेहं कुज्जा, आविज्जइ मासिअ लहुअ ॥ १ ॥

कलहं कुर्वाणं ननुपेक्षते हसति च वसेजयति साहाय्यं वा करोति स प्रायश्चित्तं प्राप्नोति
कथा चात्र—

20 वणमडमरं जलधरं—खहचरविसमणद्वयपाकूहणं ।
मरदुक्कवेखहणं—धारणगर्भमासभूरणया ॥२॥

कथापि वनरूपमण्डिते सरसि जलचरखेचरसमलचराणां विश्रामस्थाने गजयूथं तिष्ठति
वसति च । एकदा तत्र *सरद(ट)मण्डनं सरद(ट)युद्धं दृष्ट्वा वनदेवतया प्रोक्तं—

25 भो नागा जलचरवासि, आसुणेह तसयावरडां भिडति ।
अमाचो परियच्छइ, भो नागा ! जलवासिआ ॥ ३ ॥

मत्स्यादयः शृण्वन्तु मद्रच-यत्र सरदा भडति कलहाय, तत्रामावः प्रवृत्तते । विनाशं
समान्यते ततो यूयं वारयत ।

ततस्तैर्नागादिभिश्चिन्तितं किमस्माकमेते वराका सरदा कलहायमाना करिष्यन्ति इति ।
ते उपेक्षन्ते । तत एकेन सरदेन द्वितीयो निर्द्धारितः । तत स नष्टा प्रसुप्तस्य एकस्य गजस्य
30 नासायां प्रविष्टः द्वितीयोऽपि पृष्टः प्रविष्टः, तत्रापि कलहाय ते ततो गजस्थारतिमद्वयी पीडा च
सनाता । ततो कृष्णं तेन गजेन सद्य वनं चूर्णीकृतं, सरसि धालोदितानि, जलचरादयो न्यापादिषाः

सोऽपिनष्टः अयमर्थोपनयः— एवमत्रापि आचार्याणां सुपेक्षमाणानां महान् दोषः स्यात्, तस्मादुपेक्षा
न कार्या, कलहो निवार्य एव । इति कलहे सरद्वयकथा ॥१०३॥

[104] अथ औदार्ये कुमारपालभूपसम्बन्धः ।

पत्तनेऽन्यदा श्रीकुमारपाले भूपे राज्यं कुर्वाणे वैतालिका वैदेशिक सकौपीनः सन्ध्याया-
माजगाम, गणिकागृहे तत्र यष्टिसुद्राणके सुक्त्वा वासक स्थितः । प्रातर्यदा राजा भूरिधन दास्यति 5
तदा मया ग्राह्यमिति ध्यात्वा भूपसभाया स गत । स च भूपेन पृष्टः, कुत आगतः ? ततो
वैतालिको जगौ—स्वर्गात्त्वा द्रष्टुमत्रागाम्, त्वां विना तत्रैव स्वर्गे एवं जायमानमस्ति—

अपच्छर नच्च न पिकखण्ड, सुरतरु गंध न देड ।

भेरं न वज्जइं सुरभवणि, तुह सिरि कुमर ! सुणेइ ॥१॥

ततो राजा तस्मै हेम्नो दशशती ददौ, तत्रचु वंतालिको जगौ— 10

कोडि टंक कलखहयसहमतिमत्तगयंद ।

कुण अप्पइ पट्टणाट्टिउ, विणु सिरि कुमरनरिंद ॥२॥

ततो राजा पूर्वदत्ताद्द्विगुणं दापितं, स च गतो निजस्थाने, तां श्रिय क्रमाद्भुक्त्वा राजपथि
स्थितं तं वैतालिकं दृष्ट्वा राजाऽप्राक्षीत्, क्व गतं तद्वन स प्राह—

उर अतर वाहलया, थणपन्त्रयरोमराइवणगहणं । 15

सुरनरगणगंधच्चा, नग्गवि आमयणाचारेण ॥३॥

ततः पुनर्धनं दत्त्वा राजा स्वपार्श्वे स्थापितः, क्रमाद्धर्ममङ्गीकारितः स भूपेन ।

इति औदार्ये कुमारपालभूपसम्बन्धः ॥१०४॥

[105] अथ कलिधर्मे सर्पकथा ।

श्रीपुरे धनश्रेष्ठी तस्य प्रेमवती पत्नी बभूव । क्रमाङ्गक्ष्मीमुपार्ज्य चत्वारः कलशा राभिर्भृता । 20
गृहचतुःकोणेषु न्यस्ता रहः एकदा श्रियमर्जयितुं विदेशं प्रति चिचलिपुं पतिं पत्नी प्राह—साद्धं
समेष्यामि । पतिः प्राह—तव प्रतिबन्धो मे स्यात् । पत्नी प्राह—त्व गत्वा यदा तत्रास्था तदा
मे का गति ? विदेशे वर्या नार्यो भवन्ति, ताभिः कामित सन् तत्रैव स्थास्यति । स प्रहाह त्वा
विना नान्या पत्नी करिष्ये, अस्मिन् भवे यदि कदाचिद्द्रव्याजर्ज—लोभात्तत्र स्थास्यामि तदाऽहं
त्वां तत्राकारयिष्यामि । 25

अत्र गृहमध्ये चतुःकोणेषु रैकुम्भाः सन्ति तेषा सारा कार्या । यद्यह तत्र स्थास्यामि तदा
त्व रैकुम्भान्नीत्वाऽऽगच्छे । पत्न्या मानिते पतिश्च चाल । तदा धूत्तचौरैण श्रेष्ठयुक्त श्रुत । श्रेष्ठी
कुङ्कुणदेशे गत्वा श्रियमर्जयति । इतः स धूर्तो रहः कूटं लेखं लिखित्वा प्रेमवत्यै ददौ, तथेति
वाचित —

“त्वं पत्नि । रैकुम्भान् चतुरोऽपि लात्वाऽनेन पुंसां समं मम पार्श्वे चन्द्रपुरे समागच्छेः” । 30

ततस्तथा रैकुम्भान् लात्वा रथं कृत्वा तेन पुसा सह चलिता । क्रमाद्गच्छत्या तथा

धूर्तों ज्ञातं ततस्तदाऽकस्मात्तस्यां पितृभ्राममध्ये गत्वा पितुरभे धूर्तचेष्टितं ज्ञापयित्वा धूर्तों
निर्दाटितः । ततः स्वपुरेऽभ्येत्य सा स्थिता । क्रमात्पतिः कृष्णास्य समागात् । पत्न्योक्त—किं
ते कृष्णास्य तेनोक्त—मयैकोऽहिरूपकारादग्निः कर्षितः सन् वक्ति त्वां स्वामि, ततो मयोक्त—
मया तन्नोपकारं कृतं, त्वमेव किं कुरुषे ? सप्तोऽवग्— 'कलौ य उपकार करोति स तेनैव
5 हन्यते ।' पत्न्यवग्—गच्छ तत्र भीनानेया । ततः सा तत्र गत्वा प्राह भो सप्य । किं तन्नोप
कारकं मत्पतिं किं स्वामि ? सप्तोऽवग्—भो स्त्रि । येनोपकारं क्रियते स हन्यते तेन । यदि
मन्यते न त्वया तदा इय महिषी प्रष्टव्या । ततस्तेन महिषी वृद्धा प्रष्टाह—मया भेष्टिनो गृहे दश
महिष्यो जनिता । अधुना भेष्टी जल्पति आत्मनो गृहे शकटं भञ्जन्नस्ति [भ्रममस्ति] तेनास्या
महिष्या वार्धेण शकटं बध्यते मया तूपकारं कृतं । भेष्टी त्वपकारं चिकोपुरस्थेव तन्नोक्त
10 महिष्या वृक्षदुण्ठकं पृच्छ । तेन वृष्टो दुण्ठकोऽवग्—मत्तले योगी कृष्टी स्थितः स नीरोगोऽभूत्
ततस्तेनाह मूलानां कपणादेवविभः कृतं ततस्तयोक्त—तथा कुरु यथा मत्पतिर्जीवति । ततो
दुण्ठकेनोक्त—ममाद्य स्थितां धूर्तौ छात्वा सपशीर्षे क्षिप, सोऽपिमरिष्यति । ततस्तया तथा कृतं,
ततः भेष्टी मुक्ता जातः । ततः सप्तक्षेत्रं स्वां भ्रियं व्ययित्वा स्वगसुखं प्राप पत्नीयुतं क्रमान्मुक्तिं
यास्यति । इति कलिधर्मे मत्पकथा ॥१०५॥

15

[106] अथ कुसगविषये गोकथा ।

कुसंगासगदोषेण, साधवो यान्ति विक्रियाम् ।
एकरात्रिप्रसवेन, रामुघण्टाविऽम्बना ॥१॥

20

अत्र कस्याचक्रौदुम्बिनो गौदुबला सती अन्यया गवा मत्तया सह लोकक्षेत्रं प्रविश्य
सस्य भक्षयन्ती क्षेत्रस्वामिना बहिः कर्षिता । पुनर्भूयोभूयस्तत्र याति ततः क्षेत्रस्वामिना कौदुम्बिको
दण्डापितः । ततस्तेन गोस्वामिना सा गौगले काष्ठेन बद्धा । ततो विक्रेतुमापणे धृता तदा लोका
जगुरिय गौ लोकक्षेत्रे प्रविशति । अतो विक्रीयते । तदा गौजगौ, अहं कुसंगेनैवविधां दशं
प्राप्ता । ॥ इति कुसगविषये गोकथा ॥१०६॥

[107] अथ इन्द्रियदमनादमनविषये सम्बन्धः ।

25

वाणारस्या पुया आग्नेय्यो दिशि गङ्गानद्यामर्वाग् सीरे मूदङ्गहदोऽभूत् । स च गम्भीर
शौतलजलं कुमुदपङ्कजातिसुगन्धी [वि]पुष्पोपषितोऽभूत् । तत्र मत्स्यकच्छपादि जीवा इतसं सुखं
तिष्ठन्ति । तत्र द्रवपार्श्वे बलीगहनमस्ति । तत्र द्वी पापशृगाली बसतः । तौ पापौ चण्डहरौ
साहसिकौ पलाहारौ पलं गवेषयन्तौ रात्रिचारिणौ विवा प्रच्छन्नं तिष्ठतः ।

30

अन्यदा मूदङ्गहदपार्श्वे सायमाहारार्थिनो कूर्मो, शृगालौ दृष्ट्वा भीतो हस्तादि सकोचयित्वा
(च्य) स्थितौ । ततः पापशृगाली मायया शनैःशनैर्हृदपार्श्वं तिष्ठत । कस्यापि किमप्यपराधं न
कुरत स्म । ततो विश्वस्त एकं कूर्मं पादं बहिः कपयामास । ततश्चपलगत्या तत्रैत्यैकं पादं
भक्षयतः स्म ततो द्वितीयं चतुर्थं पादं भक्षयतः स्म । ततः कूर्मो मृतः । द्वितीयः कूर्मस्तयोः
शृगालयोः स्वरूपं ज्ञात्वा तत्रैव दहगुप्तोऽभूत् । स च सुखी जातः ।

एव यो यतियतिनो वा आचाय पार्श्वे प्रव्रजितः । क्रमाद्योऽगुमद्रियो भवति स प्रथमकूर्म

अरकादिदुःखं प्राप्नोति । योऽपि गुप्तेन्द्रियो भवति स द्वितीयकूर्मवत्सुखी भवति ।

तत्कूर्मस्थानीयौ साधू । शृगालस्थानीयौ रागद्वेषौ । श्रीवापादस्थानीयानि ५ इन्द्रियाणि ।
दश्रीवाप्रसारणस्थानीयाः शब्दादिविषयाः इत्यादि भावना कूर्मकथादृष्टान्त सिद्धान्त गत ।

इति इन्द्रियदमनादमनविषये सम्बन्धः ॥१०७॥

[108] अथ अनित्यतायां लोमशऋषिकथा लौकिकी ।

5

अनित्यतायां कथा चैव—

कश्चिद्दार्ढ्यदर्शी तापसो द्वादशवर्षसहस्राणि तपस्तेपे । मासोपवासान्ते पञ्चसु गृहेषु वद्धा
भिक्षां याचते । यदा कदाचित्तेषु गृहेषु भिक्षां न लभते तदा मासोपवास स च षष्टे गृहे न
याति । एवं ४ मासक्षपणानि यावत् लब्धमाहारं चतुर्भागीकृत्य जलचरस्थलचरखचरेभ्यो दत्त्वा
चतुर्थं भागमेकविंशतिवारान् पयसा प्रक्षाल्य स्वयं मुञ्चते ।

10

अथ मृत स इन्द्रोऽभूत् । पृष्टं च देवानां पुरः केनायं स्वर्गं कृतः ? इत्युक्ते देवा जगुः
न केनापि कृतोऽयं, स्वयंसिद्धः । ततः शक्रो दध्यौ—जीर्णोऽयं, तेन नवीनं स्वर्गं करिष्ये । देवैरुक्तं
नवीनः स्वर्गः केन कर्तुं शक्यते । शक्रोऽवग्—पूर्वेन्द्रा अशक्ताः स्वर्गं कर्तुमहं तु समयोऽस्मि ।
ततः सुरा जगु—स्वामिन् । पूर्वं मर्त्यलोकं विलोक्य पश्चात्स्वहितं कुर्याः । तत इन्द्रो मर्त्यलोकं
द्रष्टुं गतः कस्मिंश्चिद्धने अर्कतरुमूले लोमशनामा ऋषिस्तपस्तप्यमानो दृष्टः, तत इन्द्रोऽवग्—कथं
महीं विना तपनातपं सहसे । ततः ऋषिरवग्—चतुर्दशचतुष्किकासु गतासु ममैकं रोम पतति, एवं
पतति केशे यदा यदा कोटी रोम्णा पतिष्यति तदा मे पञ्चत्व भविष्यति । तदा [किमर्थं] मध्यादि-
स्थानमोहो विधीयते मया । तत इन्द्रो दध्यौ—अस्य यत्तरे ममायुस्तुपारलवमात्रमतः स्वर्गकरणे को
मोहः । ततो निवृत्त इन्द्र स्वस्थान गत । इति लोमशऋषिकथा अनित्यतायां लौकिकी ॥१०८॥

15

[109] अथ उच्छिष्टपुष्पचटापने मातङ्गसुतकथा ।

20

धगयां पतितं पुष्पं, देवस्य पुनरेव न ।

चटाप्यं विदुषा भोऽपि, उच्छिष्टो जायते भुवि ॥१॥

कामरूपपत्तने मातङ्गकुले वन्तयुक्त पुत्रोऽजनि । मातङ्गो नष्टः । मात्रा वहिर्यात्वा स पुत्र-
स्त्यक्तः । इतश्च राजपाटिकायां गतेन स दृष्टः परिजनैर्ग्राहितः, राज्ञा वृद्धिं प्रापितः । अन्ते तमेव पालि-
तपुत्र राज्ये न्यस्य राज्ञा दौक्षा गृहीता । काले ज्ञानी सजातः । पुत्रवोधार्थं स आगतः । तत्र बन्धुनाथं
राजापि गतः । सा मातङ्गयज्यायाता त वन्दितु, ता दृष्ट्वा राजा हृष्टः । तदा पुत्रस्नेहतो मातङ्गया
पुत्रो ज्ञातः । राजापि तन्मुखं वीक्ष्य मुने. पार्थे पृष्ट—मदर्शनान्मातङ्गयाः प्रसवः कुता हेतुरिति ।
मुनिनोक्त—हे राजन् ! एषा मातङ्गी तव माता, मया त्वं वहिःपतितो लब्धः, अपुत्रिणा सता
राज्यं दत्तं, नृप. प्राह—केन कर्मणा एतन्मम कुलं केन कर्मणा च राज्यं? मुनिनाक्त—पूर्वभवे त्वं
श्रीमान् व्यवहारी त्रिवेको च ।

25

एकदा श्रीजिनेन्द्रं पूजयत्. सुगन्धिपुष्पं पद्मासनोपरि पतितं, तत्सौरभ्यमिति ज्ञात्वा

30

पुनरपि विन्धे चटापित अस्नातेन तेनैव कर्मणा मर्त्तिनपापमर्जितं, जातिस्मरणे—पश्चाद्देवस्मरणे
दीक्षा गृहीता स्वर्गं गतः ॥ इत्युच्छिष्टपूपचटापने मातङ्गसुतेकथा ॥१०९॥

[110] अथ धर्मपरीक्षायां सोमवसुदृष्टात् ।

धर्मो धिवेकिना विचाय ग्राह्य सोमवसुवत् । तथाहि—

5 कोशाम्ब्यां दुःस्थो जन्मना सोमवसुविप्रोऽभूत् । क्रमाद् धर्माध्यजनि चिन्तयति—धममह
परीक्ष्य कुर्वे । धर्मो कुलजातो न स्यात्, ततो दम्नानि विलोकमानः क्वापि मते परित्रार्जं धर्मं
पप्रच्छ । मद्गुरुणा धमत्रिपद्यक्तेति—

मिहृ भुजैत्रव्व, सुह सोअव्व, लोअप्पिओ अप्पा कायव्वा ।'

अथमकथयित्वा एष गुरु स्वर्गं प्राप । ततश्चाह स्वबुद्ध्या मिष्टान्नं सुखे । लोकैभ्यः कारयित्वा
10 मन्त्रीयधात्रिना लोकप्रियो भवामि । मृदुशय्यायां सुखं शये ।

सोमवसुश्चिन्तयति—मिष्टान्नभोजनमन्त्रतन्त्रज्योतिष्कादिप्रकाशनेन धर्मो न भवति किन्तु
पापमेव धिमोक्तं धमं श्रुत्वा पुनरपि अन्यत्र साधुपार्श्वे त्रिपद्यर्थं पृच्छति । सोऽवगू-साधु एका तरे
भोपने मिष्टान्नं स्वल्पनिद्रायां सुखशयनं, निरीहत्वे लोकप्रियत्व । सोमवसुद्वयौ—मार्गानुयाय्यसौ
पुनरिलोचनमन्त्रिपार्श्वं त्रिपद्यथ पप्रच्छ सोऽपि प्राह—अहं जाने परमभाग्यात्कर्तुं न पारये,

15 अकृताकारितानुमतिभोग्य परमायतो मृष्टं सुखदानात् अमृतं सुगतिदानात् विधिना स्वल्पनिद्रायां
सुखशयनं महानिरीहत्वे लोकप्रियत्व विश्वस्यापि स वल्लभो भवति द्विजस्तत्वज्ञानात् इष्टो
गच्छन् पञ्चसमितित्रिगुमियुतसाधुसमीपे क्रियमाणां त्रिपदीमपि श्रुत्वा प्रवव्राज । एष विचार्यै
धमत्त्वं ग्राह्यम् । इति धर्मपरीक्षायां सोमवसुदृष्टान्तः ॥११०॥

[111] अथ कृत्सितकर्मविषये सागरभेदिकथा ।

चेद्अदध्व साहारणं च, जा दुहड समाहियमईओ ।

धम्मं च मो न याणइ, अहवा इद्धाउओ नरए ॥१॥

मक्खेइ चो उवक्खेइ, जिणदध्व तु सावओ ।

पुण्णहीणो भवे मो उ लिप्पए पावकम्मएण ॥२॥

अत्र सागरकथा—

25 साकेतपुर सागरभेदी परमाहत स च देवद्रव्यचिन्तां करोति । इत्तं च श्राद्धे चैत्यं
कमकृता यथायाग्यं कृतानुसाराद् धनं देयं स तु सूत्रधारणां लोक्यद्रव्यं न वृत्ते किन्तु स्वगृह
सम्बन्धिं गुह्यतात्रिमहाघोषीति प्रोक्तं (व्यं) वत् । एव कुवता तेन एका काकिनी भक्षिता,
ततस्तेन पापमर्षितं बहु । तत्पापमनालोच्य मृतो जलमानुषोऽभूत् ततो मृतस्तृतीयश्वं ययौ ।
उक्तं च—

30 दध्वद्रव्येण या वृद्धि—गुरुद्रव्येण यद्वनम् ।

तद्वनं कुलनाशाय, मृतोऽपि नरकं व्रजत् ॥१॥

अभ्रान्निर्गतः स मस्त्योऽभूत्ततश्चतुर्थ्यां भुवि एकादिभवान्तरे सप्तसु श्वभ्रेषु बभ्राम ।

यदाह—

भक्त्वणे देवदव्वस्स, परत्थिगमणेण य ।

सत्तमं नरकं जंति, मत्तवाराउ गोयमा ॥४॥

ततः एका काकिनी देवद्रव्यभक्षणत् सहस्रवारान् गर्ताशूकरोऽभूत् । एव १००० शशरू- 5
शृगाल-मार्जार-मूपरु-वृषभ-करभ-वेसर-तुरङ्ग-गजादिषु समुत्पद्य समुत्पद्य सश्रमितान् भवान्
पूरयात्मास । एव पृथ्व्यादिषु लक्ष-भवान् बभ्राम, सर्वत्र कुशस्त्रेण क्वचिदग्निना मृतः ।
तत क्रमात् क्षीणकर्मा वसन्तपुरे दत्तेभवसुमन्वयोः पुत्रो जातः । तस्मिन् गर्भस्थे धन नष्टं,
जन्मदिने जनको मृतः, पञ्चमेऽब्दे माताऽपि विषेदे लौकैर्निःपुण्यक इति नाम ददे, रङ्गवृत्त्या 10
जिजीव ।

अन्यदा स्नेहलमातुलेन दृष्ट, आनीतश्च स्वगृहे । रात्रौ मातुलगृहं चौरैर्मुपितमेव 15
यस्य वेद्मनि एकमपि दिन तिष्ठति तद्गृहं चौराग्निप्रभृतिविघ्नेन भस्मीभवति । तत
“कपोतपोतोऽयं ज्वलती गङ्गरिका च मूर्तिमानुत्पातो वा” इत्यादि लोकरनिन्दयोद्विग्नमना गतो
देशान्तरं ताम्रलिप्तीं पुरीं गतः स्थितश्च विनयधरेभ्यगृहे भृत्यवृत्त्या ज्वलित च तद्दिने
एव तद्गृहं निष्कासितश्च । तत. स्वं कर्म निन्दन् स्थाने स्थाने बभ्राम, यत.-- 15

कम्मं कुणंति सवसा, तस्सुदयंमि अपरव्वसा हुंति ।

भरहं रुहइ सवसो, निवडेइ परव्वमो तत्तो ॥५॥

गन्तव्यं नगरशतं, विज्ञानशतानि शिक्षित्तव्यानि ।

नरपतिशतं च सैव्यं, स्थानान्तरितानि भाग्यानि ॥६॥

एवं ध्यात्वा वाहनचटितो भृत्यभावेन घनावहसायात्रिकेण साकं परद्वीप गतः । दध्यौ च 20
तत्र-अहो ! उद्घटितं मम भाग्य यन्मयाऽऽरूढेन यानं न भग्नम्, अथवा विवेचिस्मृतं
घनावहो यानं वस्तुभिर्भूत्वा चलितः मार्गं यानं भग्न । निःपुण्यकस्य फलक इस्ते चटितं
तीरं प्राप्तः । अन्धितरीस्थप्रामेशस्य सेवा करोति । धात्र्याऽन्यदा निपातितो प्राम-
ठक्कुरः तत्पुत्रबुद्ध्या निःपुण्यको वद्भ्या नीतस्तैः पत्न्यां, तस्मिन्दिने पत्न्यप्यन्यपत्नीशेन भग्ना,
ततस्तै-श्चौरैरपि निःपुण्यक इति कृत्वा निःकाशितः, एवमेकोनसहस्रवारान् स्थाने स्थाने 25
दुःखं प्राप ।

अन्यदा स यक्षप्रासादे गतः स एकाग्रमना यक्षमारराध । २१ उपवासैर्यक्षस्तुष्टोऽवग्- 30
सन्ध्यायां मम पुर स्वर्णचन्द्रकयुतो मयूरो नृत्य करिष्यति तस्य स्वर्गमय पिच्छं दिनं दिनं
प्रति प्राख्यं ततस्तेन स्वर्णमयानि बहूनि पिच्छानि गृहीतानि । एकादा ध्यात, सदा क एकैकं
पिच्छं गृह्णाति । मयूरमेव गृह्णामि एव ध्यात्वा यावन्मयूरं गृह्णाति तावन्मयूरोऽन्यमयूरतुल्यो
भूत्वा काको भूत्वा च नष्टः, गृहस्थानि पिच्छानि गतानि ।

ततो गुरुपार्श्वे देवद्रव्यभक्षणसम्बन्धं भुत्वा तपस्तप्त्वा दीक्षाग्रहणात्सर्वकर्मणः क्षयं कृत्वा मुक्तिं ययौ । इति कुत्मितकर्मविषये सागरश्रेष्ठिकथा ॥१११॥

[112] अथ ७२ देवकुलिकासु ध्वजा दत्ता ।

5 एकदा तेजपालमन्त्री भृगुपुरे ययौ । तदा शकुनिकाविहारे आम्बडमन्त्रिकृतोद्दारे स्नात्र कुर्वाण इदं काव्यममृणोत्—

तेजपालकुपालु धर्मविमलप्राग्वाटवशध्वज—

श्रीमानाम्बडकीर्तिरद्य वदति त्वत्समुख मन्मुखात् ।

आजन्मावधि वश्ययष्टिकलिता आताहमेकाकिनी,

वद्धा सम्प्रतिपुण्यपुञ्जभवतः सौवर्णदण्डस्थूहाः ॥१॥

10 इति भुत्वा मन्त्री आम्बडदेशविहारे सप्ततिशतदेवकुलिका सुवर्णदण्डयुताम् कलशान् सवैव व्यधात् । भृगुकच्छस्थाम्बडविहारे (इति) आम्बडप्रासादे तेजपालो मन्त्री ध्वजं वृत्तौ इति भृगुपुरे शकुनिकाविहारे तेजपालमन्त्रिणा ७२ देवकुलिकासु ध्वजा दत्ता ॥१११॥

[113] अथ अन्नदानैः पयःसम्बन्धः ।

कश्चिद्दूराद् भट्ट आगात् वस्तुपालमन्त्रिणं याचितुं तदा मन्त्री जगौ—'अपविश्यताम्' ।

15 महोऽवगन्—अन्नदानैः पयःपानैर्धर्मस्थानैश्च भूतलम् ।

यशसा वस्तुपालेन, रुद्धमाकाशमण्डलम् ॥१॥

सप्तवारकथनेन सप्तलक्षद्रव्यं दापितं मन्त्रिणा । अन्नदानैः पयःपानैरितिसं०७ लक्षदानम् ।

इति अन्नदानैः पयःसम्बन्धः ॥११३॥

[114] अथ औदार्ये वस्तुपालसम्बन्धः ।

20 स्नेहसाधुजनेन भोजनविधौ वासः कुटीकोटरे,

दहस्यावरणे न पुष्पमधिकं, नेत्रे न कोशोच्चयः ।

अर्थः स्रितनव्यकाव्यनिकरे ग्रन्थो [न्ये] न मन्त्रीश्वर—

स्याद्दृष्टिपठनेन जीवनविधौ प्रायः कवीनां कलौ ॥१॥

अस्य कर्तुं ३ लक्षदानम् । इति औदार्ये वस्तुपालसम्बन्धः ॥११४॥

25 [115] अथ वनकपुष्पोत्कृष्टतासम्बन्धः ।

एकदा गुरोः पार्श्वे श्राद्धे पृष्टं-अगवन् । सर्वेभ्यः पुष्पेभ्यः किं पुष्पमुत्कृष्टम् ? गुरुमिहस्तं वनकपुष्पमुत्कृष्टम् । श्राद्धैरुक्तम् एव किं प्रोच्यते ? गुरुभिः प्रोक्तं-वनकतरोः पुष्पात्कर्पासो भवति, कर्पासाद्रूपं, रुवात्सूत्रं, सूत्रादयं वस्त्रं भवति । वस्त्रेण अन्नप्रासादे ध्वजा दीयन्ते,

चक्रिणो महान्तो राजानो गुरवश्च परिदधति । ततः वस्त्रमतो वनक-पुष्पमुत्कृष्टम् ।

इति वनकपुष्पोत्कृष्टतासम्बन्धः ॥११५॥

[116] अथ शिवप्राप्तिसम्बन्धः ॥

गुरुभिरुपदेशो दत्तः-घटशब्देन देहः कुम्भश्च प्रोच्यते । तद्यथा कुम्भकारगृहकुम्भाः सामान्य
मध्यमोत्कृष्टपुरुषैर्गृहीताः एके मद्येन भृताः, एके जलेन भृताः, एके कर्पूरादिवर्यपानीयभृताः । 5
ततश्चाधममध्यमोत्कृष्टवस्तुभिर्भ्रियन्ते । तथा देहघटाः पाप-पापापाप-पुण्यैर्भ्रियन्ते । एव ये पुण्येन
देहं भरन्ति ते सुक्तिगामिनः । ये पापापापेर्भरन्ति देहं ते कदाचित्सुखिन कदाचिद्दुःखिन ।
ये पापैर्भरन्ति देहघटं ते चिरं श्वभ्रादिदुःख लभन्ते । कुम्भा अपि एव ज्ञेयाः ।
इति देहघटार्जनपाप-पापापाप-पुण्य-श्वभ्रगति-दुःखादुःखशिवप्राप्तिसम्बन्धः ॥११६॥

[117] अथ बुद्धौ चाणिक्यसम्बन्धः ।

नन्दभूपस्य चाणिक्यो मन्त्री बभूव । स्तोत्र कोश वीक्ष्य राजा खिन्नोऽभूत् । तदा
राजमनो ज्ञात्वा चाणिक्येन महेभ्या याचिता । प्रोचुः अस्माकं धनमर्पणयोग्य नास्ति ।
ततश्चाणिक्येन सर्वे महेभ्या भोजनाय निमन्त्रिता वराहार भोजिता, ततो मदिराः पायिताः
पत्रादि दत्त्वा चित्रशालाया शायिताः, परिणताया मदिराया एको धनोऽवग्-मम गृहे सप्तकोट्यो
हेम्ना सन्ति । अन्योऽवग्-तव गृहे स्तोका मम गृहे एकादश कोट्यः । एके त्रिंशत्, एके चत्वारिंशत्, 15
एके षट्पञ्चाशत् इत्यादि जजल्पुः । एकः प्राहाह स्वर्णेन गङ्गाप्रवाहं वध्नामि । एक
प्राह-मम गृहे सत्कगवा दुग्धेन गङ्गाप्रवाहं स्वलयामि । एकः मम गृहस्थघृततैलादिभिः
गङ्गाप्रवाहं स्वलयामि, एकोऽवग्-धान्यमूढकाना कोटिरस्ति, इत्यादि स्वस्वधनसख्याकारिता
भ्याश्चाणिक्येन साक्षिणश्च कृताः, ततस्तेभ्यो धनं लात्वा राज्ञः कोशः कृतः ।

इति बुद्धौ चाणिक्यसम्बन्धः ॥११७॥

[118] अथ दुष्करतपस उपरि सूरिकथा ।

श्रीपुरे धनेश्वरसूरयश्चतुर्मासीं स्थिताः । गुरुरुपवासं कर्तुं न शक्नोति । अन्यदा पर्युप-
णापर्वं समायात । साधवोऽन्येऽपि श्राद्धा अपि षष्टाष्टमादितप कुर्वाणा अभूवन् । तदा
सूरिर्दध्यौ-भयोपवासं कर्तुं न शक्यते तथापि अद्योपवासं करोम्येव ध्यात्वेति सूरिः प्रथमं पौरुषो
चकार । ततः सार्द्धं पौरुषीं ततः पुरिमाद्धं ततः अपाद्धंमन्त्रान्तरे साधवो जगुर्भगवन् । वयमन्नमा- 25
नयामः, पार्यतां वारा [?] क्रियतां । गुरुभिरुक्तम्-अद्योपवासं एव, ततः सन्ध्यायां प्रतिक्रान्ति-
कृता । सस्तारकविधिं भणित्वा गुरुणा सस्तारितं, तदा बुभुक्षया गुरुणा निद्रा नायाति, मध्यरात्रौ,
सूरिः प्राह-भो साधव ! षत्सूर जायमानमस्ति अन्नमानीयतां । साधवो जगुः-अद्यापि
(अधुना) रात्रिर्विद्यते, सूर्यं षट्गतो नास्ति, शङ्खवादकेन शङ्खोऽपि वादितो न (ना स्ति), कूर्कुटा
अपि न शब्दिताः सन्ति, मध्यरात्रिर्विद्यते अतोऽधुना विहर्तुं गन्तुं न शक्यते, लोका अपि 30
सुप्ताः सन्ति ।

सूरिः प्राह-शङ्खोऽम्भोधेः पितु (अम्भोधि पितर) मिलितुं गतः, सूर्यस्य तु रथो भग्नः,
कूर्कुटा अप्यन्यत्र गताः नभसि गता, यतः-

उपार्हिसरेविण सख गय, कुक्कड गया नहसि ।
रह भग्गो सरहत्तणओ, तेण न विहाइ रचि ॥१॥

आकर्ष्येति साधवो जगुः—यत्रमुणा प्रोच्यते तत्सत्यमेव पर बुभुक्षालम्भो किं न करोति ।

यतः—पञ्च नश्यन्ति पद्माक्षि, क्षुधार्चस्य न सशय ।

5 तैजो लज्जा मतिर्ज्ञान, मदनश्चापि पञ्चम ॥२॥

एतत् श्रुत्वा सूरिः ब्राह्—

मया धुमुक्षया जल्पित मिथ्यादुष्कृतमस्तु । ततः सूरिर्हृदय दृढ कृत्वा प्रभात नीतवान्
ततः पौढपी चायत्स्थित । ततः पारित प्रत्याख्यान सूरिबुमुजे । तदा सूरिणा सपसा तेन
शुक्तिगमनयोग्य पुण्यसजित ततः सदा स्तोत्र स्तोत्रं तपो वधयन् सूरिरेकान्तरमुपवासान् कुर्वन्
10 वैश्वज्ञान प्राप सुक्ति गत । एव दुष्करतपस उपरि सूरिकथा ॥११८॥

[119] अथ धर्मकर्त्तव्ये वत्सदृष्टात् ।

श्रीपुरे श्रीदशेष्टिगृहे पुत्रस्य विवाहे जायमाने वत्सस्य चारिं विश्राणयितु विस्मृता ।
ततो मध्याह्नातिक्रांते पक्वान्नादियु दृष्टी (ष्टि) अन्नदानश्चारि प्रति दृष्टी (ष्टि) ददानो
रुदितु ल्ग्नो वत्स ततस्त रुदन्तं दृष्ट्वा स्तुपया दयया चारिर्विश्राणिता तस्मै स च वत्सश्चारिं
15 चरन् सुखी जातः । एव जीवोऽनिशमधर्मे दृष्टिमददानो धर्मे दृष्टि ददान सुखी स्याद्वत्सवत् ।

इति धर्मकर्त्तव्ये वत्सदृष्टान्त ॥११९॥

[120] अथ असारविषये श्रीधरश्रेष्ठिकथा ॥

श्रीपुरे श्रीधरश्रेष्ठी धनार्थं व्यवसायं कुर्वन् रात्रिदिवा विश्रामं न लोति स्म । धन
मिच्छितं बहु सप्तति वपाणि जातानि, धनं धनं कुयन्नधिकं जीवितं वाञ्छति स्म । बह्वी नाय
20 परिणीतवान् ततस्तृप्तो नाभूत् ।

एकान्नाहार पक्वान्नादिकं भक्तं पश्चात्तत्रैव विष्टा तथा दुर्गन्धं ज्ञात्वा जगौ श्रेष्ठी ।

धनेषु जीवितव्येषु, स्त्रीषु चाहारकर्मसु ।

अत्सा प्राणिन सर्वे, याता यास्यन्ति यान्ति च ॥१॥

एव सववस्तुपरिमहादिकं चासारं मत्वा सव त्यक्त्या सयमं लोत्वा स्वर्गं गतः ।
ततो सुक्तिमपि बहुषु भवेषु यास्यति इति असारविषये श्रीधरश्रेष्ठिकथा ॥१२०॥

80

[121] अथ ससारामारतायां धनकथा ।

श्रीपुरे धनं श्रेष्ठी प्रावृत्त्यायोत्याय ध्यायति स्म । अद्य मम धनं श्रीयुतं समायाति ।
याने समागते दृष्टो दध्यौ, वस्तु तत् विक्रयितुं रात्रिदिवा विश्रामं न लोति, वस्तु विक्रीय

वाहनपुरणार्थं वस्तु गृह्णन्नपि न त्रिश्रामयति स्म । चलितेऽऽनुधौ याने भग्ना चिन्ता चौर-
चिन्ता समर्थमहार्थचिन्ता, एवं ध्यायन् स दध्यौ—

बिन्दुनाऽप्यधिका चिन्ता, चिताया इति मे मतिः ।

चिता दहति निर्जीवं, चिन्ता जीवन्तमप्यहो ॥१॥

इति ध्यात्वा श्रेष्ठी संसारमसारं मत्त्वा दुःखमयं च धन धर्मे व्ययित्वा चारित्रं 5
गृहीत्वा स्वर्गं गतः । इवि संसारासारतायां धनकथा ॥ १२१ ॥

[122] अथ धर्मविपये जीवपालादिकथा ।

श्रीपुरे श्रीपालभूपुत्रो धनदेवो राज्यं चकार । स च गुरुवचः श्रुत्वा जिनधर्मं
चकार ।

एकदा राजा धनदेवः पुरोद्याने गतः, तत्र चतुर्हानिनं जीवपालाहं गुरुं दृष्ट्वा प्रणम्य 10
धर्मोपदेशं श्रोतुमुपाविशत्, अत्र धर्मोपदेशो ज्ञेयः ।

अत्रान्तरेऽकस्मादेवद्वय दिवः समेत्य गुरोरुभयोः पार्श्वे चामरे ढालयतः स्म । गुरु-
णोक्त—साधूनां चामरढालनं न युक्त । चारितौ देवौ न तिष्ठतः स्म । ततो राज्ञा
धनदेवेन पृष्टं— भो देवौ ! युवाभ्या कुत किमर्थमागत । गुरोरेवं च सेवा किमर्थं क्रियते ।
देवा तूचतुः—गुरव एव कथयन्ति । आवयोर्गुरोरग्रे जल्पनं न युक्तं । ततो राज्ञा पृष्टा गुरवो 15
जगुः—

अस्मिन्नेव पुरे श्रीदेवपालो राजाऽभूत्, मतिसागरो मन्त्री च । चन्द्रदेव श्रेष्ठी द्वादश-
व्रतधारको धर्मं करोति स्म । स च श्रेष्ठी कस्यापि न्यासीकृत वस्तु नापलपति स्म ।
राजमान्यः ख्यातोऽभूत् ।

एकदा कलापुरवासी रत्नो वणिग् रत्नद्वीपे रत्नदशकमुपार्ज्यं यानारूढस्तत्र पुरे समागात् । 20
ततश्चन्द्रदेवं परद्रव्यपराङ्मुखं ज्ञात्वा रत्नग्रन्थिं न्यासीकृत्य पुनर्धनार्जनाय कुक्कणद्वीपे ययौ ।
तत्राल्प धनमुपार्ज्यं पश्चादागतो चन्द्रदेव रत्नः स्वधनं याचते स्म ।

श्रेष्ठी जगौ—कस्त्व, केन न्यासीकृत, कः साक्षी ? रत्नोऽवगत् त्वमह साक्षिणौ, त्व तु हृष्टा-
द्भ्रष्टः अन्यत्र युक्तमन्यत्र विलोकयति । रत्नो जगावह न भ्रान्तः, भवानेव भ्रान्तः ।
यदन्यदीयं धनं लात्वाऽपलपसि । ततो रत्नो ग्रथिलो भूत्वा रात्रौ हृष्टाग्रे सुप्तो जल्पति, मम 25
रत्नानि चन्द्रदेवोऽपललाप कोऽपि वालयितात्र मन्त्र्यादिर्नास्ति । एवं रात्रौ जल्पन्तं द्वित्रिदिनेषु
दृष्ट्वा मतिसागरो मन्त्री पप्रच्छ तं, भो कथय पुरुष ! तव किं गतं, केन धनं हत, ग्रथिलोऽभूः
कथं ? सोऽवगत्—गते धने को ग्रथिलो न भवति, यत.—

एकस्यैकं क्षणं दुःखं, मार्यमाणस्य जायते ।

सपुत्रपौत्रस्य पुन—र्यावज्जीवं हते धने ॥१॥

मन्त्री प्राहः—केन हृत धनं ? रत्नोऽवगू—चन्द्रदेवेनावलिप्त धनं, तेन मे प्रैथिल्यं ज्ञातं ।
मन्थ्यमानात्—कीदृशानि रत्नानि कीदृशी तद्ग्रथि का तत्र मुद्रा ततश्चेन प्रथेदभिधानादि
प्रोक्त मन्त्रिणोऽप्रे ततो मन्त्रिणा रत्नो राक्षः मेलित रत्नग्रथिगतनादिसर्वं ज्ञापित राक्षः ।

- ततो राजा श्रीपालो दध्यौ—पथ श्रेष्ठा चन्द्रदेव सत्यवादी, परद्र थपराङ्गमुख, कथमेव
5 विध क्रम करोति तथापि न ज्ञायते मनुष्यस्य मलिनत्वस्वरूप ढोलस्य पोलत्व च, तथाप्यस्य
धन बाल्यते । राज्ञोऽन्यदा श्रेष्ठी रत्नुमुपवेशित रमता श्रेष्ठिना स्वनामाङ्किता मुद्रा हारिता,
राक्षा तु श्रीपालेन श्रेष्ठिपत्नो मुग्धस्वभावा ज्ञात्वा छन्न शिक्षयित्वा स्वसेवक श्रेष्ठिगृहे
प्रेषित । स च तत्र गत । श्रेष्ठिदस्तमुद्रां श्रेष्ठिनामाङ्कितां श्रेष्ठिपत्न्यै दशयित्वा प्राह—
इमां मुद्रां श्रेष्ठी प्रेषयामास । मन्त्रिणाञ्चत्वावगु मुद्रा स्थाप्या त्वया सा ग्रथि रत्नसत्का
10 प्रेष्या । तथा पतिभक्तया मुद्रां सथाप्य रत्नग्रथिस्तस्य ददे । स च छन्नं राक्षः श्रीपालस्य
श्ये (शय्यायां) तां मुमोच । राक्षा तु रममाणेन स्वकोशाद्ग्लमन्थी सप्ततिं प्रन्थिमेकत्र कृत्वा
ऽप मुमोच । राजाऽवगू—रत्नाप्रे तव प्रन्थिमुपलक्ष्य त्व गृहाण । स च सवमभिधानादि
प्राच्यावगू—ममाय ग्रन्थि । ततो राजाऽवगू श्रेष्ठिन्नय रत्नप्रन्थिस्तव गृहान्गनायित । त्वं
तु सत्यवादी त्वया कथमवलुप्त अस्य ग्रथि परधनहृते श्वभ्रपातो भवति । ततश्चन्द्रदेव
15 श्रेष्ठी जगौ—मया मौर्ख्यान्कत्तय कृतं त्वमेव मे गुरु अतः पर मयैवविध पाप न कत्तव्य
मेतत्पापशुद्ध्यै नितप्रसादो मया कारयिष्यते । रत्नोऽपि रत्नानि प्राप्य प्रासाद कारितवान्,
मिथ प्रीतिभाजो जाता सर्वे । चन्द्रदेवरत्नो मिथो मिथ्यादुःकृत दत्त्वा प्रीतिभाजौ सृत्वा
स्वर्गे सुरौ चातौ । राजा तु सृत्वा भीमपुरे भीमपुरो जीवपालाहोऽभूत् । स च बालो धर्म
श्रुष्वन् प्राप्तवैराग्य सयमं ज्ञात्वा चतुर्थज्ञान प्राप्य जीवपाला विहरजागात् । स चाह
20 पश्चाद्भवपिता तव श्रीपालाह । इह तु जीवपालो ज्ञानी चात्र ते प्रतिबोधायागाम् चन्द्रदेवरत्नदेवौ
ज्ञानेन स्वर्गात्पश्चाद्भवगुरु ज्ञात्वा भम चामरी ढालयतश्चाम् भक्त्या श्रुत्वैतद्राजा धनदेव
पितर गुरु नत्वा सम्यक्त्वमूल द्वादशप्रतरम्य धम जप्राह । स च राजा अन्तेतरस्रतदेव
कुलितायुक्त जिनप्रासाद कारयित्वा मुख्यस्थाने नाभेयप्रतिमां स्थापयित्वाऽन्यासु देवकुलिकासु
त्रयोविंशतिजिनप्रतिमा अतिष्ठिपत् समह । तस्मिन्प्रासादे जीवपालज्ञानिन प्रतिमां चामरढाल-
25 नयुक्तौ सुरौ स्थापयामास राजा । धनदेवाऽपि राजा राज्ये स्वपुत्र यस्य चारित्र ज्ञात्वा
चतुश्ज्ञानी जात तौ देवौ जिनधर्मिणामुपकार चक्रत तौ देवौ स्वर्गाञ्च्युतौ—केलपुरे महासेन
भूपुत्रौ चन्द्र लोगाह्नी अभूता । तयो पूवक्रमयोगान् माता सृता । राजाऽन्या राक्षो पट्टधरा
चक्रे । सा च स्वपुत्रस्य राज्यार्थिनी । तयो कामण ह तु करोति । तयोस्तु पुण्यबलात् लगति
स्म । पापान्सपत्नीपुत्रा स्वय सृता पुण्यप्रभावात्तयो राज्य दत्त्वा पिता चारित्र जप्राह ।
30 तौ तु यायाद्राज्य पालयत स्म । करस्तोर्क चक्रत । अत —

अकरे करकर्ता च, गोसहस्रबध स्मृत ।

प्रवृत्तकरछेद च, गया कोटिफलं भवेत् ॥२॥

क्रमात्तो स्वपुत्रयो राज्य दत्त्वा दीक्षां ज्ञात्वा स्वर्गं गत्वा क्रमाच्च मनुष्यजन्म प्राप्य
मुक्तिं गतौ । सोऽपि जीवपालो ज्ञानी क्रमात्कमक्षयान्मुक्तिं ययौ । धनदेवो भूपोऽपि याया

तृध्वीं पालयन् धर्मध्यानं कुर्वन् त्रिकालजिनार्चां चक्रे । दिनं प्रति एकं सहस्रं श्राद्धान्
 जेमयामास स राजा । एकलक्षरैर्मयानि बिम्बानि कारयित्वा तस्मिन्नेव भवे मुक्तिं गतो
 धनदेवः । इति धर्मविषये जीवपालादिकथा ॥१२२ ॥

[123] अथ धर्मे लक्ष्मीचन्द्रकथा--पुत्रीद्वयसम्बन्धः ।

चन्द्रपुरे लक्ष्मीचन्द्रभूपस्य पुत्रीद्वयं सुन्दरी-श्रीमत्याह । आद्या पितु कृतं मन्यते, ततः 5
 प्रथमा महादेवभूपाय दत्ता सोत्सव । स च भूपस्तां परिणीय यावत्स्वपुरे गतः ।

इतस्तत्र गोत्रिणो भूपालाः समागताः युद्धं जातं । हारितं सपत्नीकश्छन्नपट्टः । वीरपुरे
 गतः राजा व्यवसायादि किमपि न वेत्ति । पत्नी परगोहे कर्मं कृत्वा निर्वाहं चक्रे ।

लक्ष्मी पुत्री श्रीमती निस्वाय धीराय दत्ता । सा च तं देवमिवाराध्नोति धीरं, स च
 धीरश्चलन् पद्मपुरे गतः । तत्रापौत्रिको राजा भूतः । पञ्चदिव्यैस्तस्य राज्यं जातं, न्यायाध्वना 10
 राज्यं पपाल स ।

अन्यदा श्रीमतीं पतियुक्तामिन्धनभारमानयन्तीं दृष्ट्वा तावत्तत्राकारयामास सा भगिनी
 लज्जमाना यदा न जजल्प तदा भगिन्योक्तं भगिनि । कर्मतः कोऽपि लुट्टति, त्वया तु
 पितुः कृतं मन्यते । ततः सा स्वराज्यगमनस्वरूपं प्राह-ततो भगिनीपतये वर्यावासो दत्तो
 वर्यवस्त्रान्नादि च । 15

इतो लक्ष्मीचन्द्रभूपो निःस्वरयं राज्यं जातं श्रुत्वा तत्रागात् । जातं युद्धं, लक्ष्मीचन्द्रं वद्धं
 पत्या दृष्ट्वा श्रीमतीं मोचयामासात्मनः स्वरूपं जगद् च तात । त्वया आत्मकृतं स्थापितं,
 मया तु कर्मकृतं, यथा पुत्र्या सुन्दर्या तव कृतः प्रसादो मानितः सा राज्यान्ताजितात्रागता
 सती मया सन्मानिता । अहं च कर्मवशादीदृग् राज्यभागभवम् । ततो लक्ष्मीचन्द्रः स्वपुरम-
 भ्येत्य सर्वं सुखदुःखादि कर्मकृतं मन्यते स्म । यतः- 20

सुखदुःखानां कर्ता, हर्ता च कस्यचित्कोऽपि नो जन्तोः ।

इति चिन्तय स्वबुद्ध्या, पुराकृतं भुज्यते कर्म ॥ १ ॥

क्रमाद्वाहो लक्ष्मीचन्द्रस्य सुन्दराह्वः पुत्रोऽभूत् । सुन्दरो धर्मं श्रुत्वा जीवहिंसानिषेधं चक्रे ।

एकदा सुन्दरः पुराद्वहिरुद्याने स्थितः एकं पथिकं मार्गं यान्तं पप्रच्छ । कुत आगतस्त्व
 कुत्र यास्यसि ? सोऽवगन्-यन्मम जातं तत्कथयितुं न शक्यते । सुन्दरोऽवगन्-कथय । पान्थः प्राह- 25
 नवसारीतोऽहं यानारूढो भीमवणिकपुत्रः सोमाह्वो वाद्धौ चचाल । क्रमाद्वातेनाहृतं गिरौ यानं,
 भग्नं फलकं चटितं मम हस्ते तेन फलकेनाहं जलधिमध्यस्थशैले सिंहगिरिं प्रापम् । तत्र
 फलाहारं करोमि । तत्रासन्नदेशे वादित्राणां धूमधमाटः श्रुतः । अकस्माज्जलदूरे स्थितमेकं आवासः
 सप्तभूमिगृहयुतो दृष्टः । तत्र गवाक्षोपरि एका कन्योभयपार्श्वचामरद्वालनपरा नारीद्वययुता
 दृष्टा । ताभ्यां चामरधारिणीभ्यां प्रोक्तं-यदि ते साहसं स्यात्तदाऽत्रागत्येमां कन्यां वर । तत्र 30
 यदा यातुमुत्थितोऽहं तदा ज्वाला निर्गता । ततोऽहं भीतः, पश्चात्स्थितः सुहृत्सादनु तद्गृहं

मन्त्री प्राह—केन हत धनं ? रत्नोऽवगु—चन्द्रदेवनाबलिप्त धनं तेन मे प्रैथित्य जातं ।
मन्त्र्यभाषीत्—कीदृशानि रत्नानि, कीदृशी तद्प्रथि का तत्र मुग्धा ततस्तेन मन्त्र्येऽभिधानादि
प्रोक्तं मन्त्रिणोऽप्रे सतो मन्त्रिणा रत्नो राक्षं मेळितं रत्नप्रथिगमनादिसर्वं ज्ञापितं राक्षं ।

ततो राजा श्रीपालो दध्यौ—एष श्रेष्ठा च द्रुदेवः सत्यवादी, परद्रु यपराक्ष्मुल, कथमेव

- 5 विधं कर्म करोति तथापि न ह्यायते मनुष्यस्य मलिनत्वस्वरूपं ढोलस्य पोखल्यं च तथाप्यस्य
धनं बाल्यते । राक्षोऽयदा श्रेष्ठी रत्नमुपवेक्षितं रमता श्रेष्ठिना स्वनामाङ्किता मुद्रा हारिता,
राक्षा तु श्रीपालेन श्रेष्ठिपत्नी मुग्धस्वभावा ज्ञात्वा छन्नं शिक्षयित्वा स्वसेवकं श्रेष्ठिगृहे
प्रेषितं । स च तत्र गतः । श्रेष्ठिहस्तमुद्रां श्रेष्ठिनामाङ्कितां श्रेष्ठिपत्न्यै दशयित्वा प्राह—
इमां मुद्रां श्रेष्ठीं प्रेषयामास । मन्मुक्ताञ्चवागं मुग्धां स्थाप्या त्वया, सा प्रथि रत्नमत्का
10 प्रेष्या । तथा पतिभक्त्या मुग्धां सथाप्य रत्नप्रथिस्तस्य ददे । स च छन्नं राक्षं श्रीपालस्य
ज्ञये (शय्याया) तां मुग्धे । राक्षा तु रममाणेन स्वकोशाद्गतमन्त्र्यै सप्ततिं मन्त्रिमैकत्र कृत्वा
ऽप्रे मुग्धे च । राजाऽवगु—रत्नाप्रे तव मन्त्रिमुपलक्ष्य त्वं गृहाण । स च सवमभिधानादि
प्राशयगु—ममाय प्रथि । ततो राजाऽवगु श्रेष्ठिभयं रत्नमन्त्रिस्तव गृहानायितं । त्वं
तु सत्यवादी त्वया कथमवलुप्तं अस्य प्रथि परधनद्वये अभ्यपातो भवति । ततश्च द्रुदेव
15 श्रेष्ठीं चर्गा—मया मौख्या—कत्तय कृतं त्वमेष मे गुरु अत पर मन्त्रैविधं पापं न कत्तव्यं
मेतपापगुद्वये जिनप्रासादो मया कारयिष्यते । रत्नोऽपि रत्नानि प्राप्य प्रासादं कारितवान्,
मिथं प्रीतिभाजो जाता सर्वे । चन्द्रदेवरत्नो मिथो मिथ्यादुःकृतं दत्त्वा प्रीतिभाजो भूत्वा
स्वर्गे सुरी जातौ । राजा तु भूत्वा भोमपुरे भोमपुत्रो जीवपालोऽभूत् । स च बालो धर्मं
शृण्वन् प्राप्तवैराग्यं सयमं छात्वा चतुर्थज्ञानं प्राप्य जीवपालो विहरजागात् । स चाह
20 पश्चाद्भवति तव श्रीपालाह । इह तु जीवपालो ज्ञानी चात्र ते प्रतिबोधायाम् चन्द्रदेवरत्नदेवो
ज्ञानेन स्वर्गापश्चाद्भवगुरुं ज्ञात्वा मम चामरौ ढालयतइच्छाम् भक्त्या श्रुत्वा तद्राजा धनदेव
पितरं गुरुं नत्वा सम्यक्त्वमूलं द्वादशप्रतरम्य धर्मं जग्राह । स च राजा अश्वत्थरत्नदेव
कुलितायुक्तं जिनप्रासादं कारयित्वा मुख्यस्थाने नामेयप्रतिमां न्यापयित्वाऽन्यासु देवकुलिकासु
त्रयोविंशतिजिनप्रतिमां अतिष्ठिपत् समह । तस्मिन् प्रासादे जीवपालज्ञानिनं प्रतिमां चामरदाल-
26 नयुक्तौ सुरी स्थापयामास राजा । धनदेवाऽपि राजा राज्ये स्वपुत्रं यस्य चारित्र्यं छात्वा
चतुर्ज्ञानी जातः तौ देवौ जिनधर्मिणामुपकारं चक्रुः तौ देवौ स्वर्गाञ्ज्युतौ—कौलपुरे महासेन
भूपुत्रौ चन्द्रं तोमहाहौ अभूता । तयो पूवकर्मयोगात् माता मृता । राजाऽन्यां राक्षीं पट्टवरां
चक्रे । सा च स्वपुत्रस्य राग्यार्थिनो । तथा कामणं ह तु करोति । तयोस्तु पुण्यबलात् लगति
स्म । पापान्तपत्नीपुत्रा स्वयं मृता पुण्यप्रभावात्तयो रायं दत्त्वा पिता चारित्र्यं जग्राह ।
30 तौ तु न्यायाद्राज्यं पालयत स्म । करस्तोकं चक्रुः । यत—

अकरे करकर्त्ता च, गोसहस्रबधं स्मृतं ।

प्रवृत्तकरक्षेत्रं च, गवा कौटिफलं भवेत् ॥२॥

क्रमात्तौ स्वपुत्रयोः राज्यं दत्त्वा दीक्षां छात्वा स्वर्गं गत्वा क्रमात्कर्म मनुष्यजन्म प्राप्य
मुक्तिं गतौ । सोऽपि जीवपालो ज्ञानी क्रमात्कर्मज्ञया मुक्तिं ययौ । धनदेवो भूपोऽपि न्याया-

तृथ्वीं पालयन् धर्मध्यानं कुर्वन् त्रिकालजिनार्चां चक्रे । दिनं प्रति एकं सहस्रं श्राद्धान्
जेमयाभासं स राजा । एकलक्षरैर्मथानि बिम्बानि कारयित्वा तस्मिन्नेव भवे मुक्तिं गतो
धनदेवः । इति धर्मविषये जीवपालादिकथा ॥१२२ ॥

[123] अथ धर्मे लक्ष्मीचन्द्रकथा--पुत्रीद्वयसम्बन्धः ।

चन्द्रपुरे लक्ष्मीचन्द्रभूपस्य पुत्रीद्वयं सुन्दरी-श्रीमत्याह्वं । आद्या पितु कृतं मन्यते, ततः 5
प्रथमा महादेवभूपाय दत्ता सोत्सर्वं । स च भूपस्तां परिणीय यावत्स्वपुरे गतः ।

इतस्तत्र गोत्रिणो भूपालाः समागताः युद्धं जातं । हारितं सपत्नीकश्छन्ननष्टः । वीरपुरे
गतः राजा व्यवसायादि किमपि न वेत्ति । पत्नी परगेहे कर्म कृत्वा निर्वाहं चक्रे ।

लक्ष्मी पुत्री श्रीमती निस्वाय धीराय दत्ता । सा च तं देवमिवाराध्नोति धीरः, स च
धीरश्चलन् पद्मपुरे गतः । तत्रापौत्रिको राजा मृतः । पञ्चदिव्यैस्तस्य राज्यं जातं, न्यायाध्वना 10
राज्यं पपाल सः ।

अन्यदा श्रीमतीं पतियुक्तामिन्धनभारमानयन्तीं दृष्ट्वा तावत्तत्राकारयामास सा भगिनी
लज्जमाना यदा न जजल्प तदा भगिन्योक्तं भगिनि । कर्मतः कोऽपि छुट्टति, त्वया तु
पितुः कृतं मन्यते । ततः सा स्वराज्यगमनस्वरूपं प्राह-ततो भगिनीपतये वर्यावासो दत्तो
व्यवस्थान्नादि च ।

15

इतो लक्ष्मीचन्द्रभूपो निःस्वस्य राज्यं जातं श्रुत्वा तत्रागात् । जातं युद्धं, लक्ष्मीचन्द्रं वद्धं
पत्या दृष्ट्वा श्रीमतीं मोचयामासात्मनः स्वरूपं जगाद च तात । त्वया आत्मकृतं स्थापितं,
मया तु कर्मकृतं, यया पुत्र्या सुन्दर्या तव कृतं, प्रसादो मानितः सा राज्यात्ताजितात्रागता
सती मया सन्मानिता । अहं च कर्मवशादीद्गुं राज्यभागभवम् । ततो लक्ष्मीचन्द्रः स्वपुरम-
भ्येत्य सर्वं सुखदुःखादि कर्मकृतं मन्यते स्म । यतः—

20

सुखदुःखानां कर्ता, हर्ता च कस्यचित्कोऽपि नो जन्तोः ।

इति चिन्तय स्वबुद्ध्या, पुराकृतं भुज्यते कर्म ॥ १ ॥

क्रमाद्राज्ञो लक्ष्मीचन्द्रस्य सुन्दराह्वः पुत्रोऽभूत् । सुन्दरो धर्मं श्रुत्वा जीवहिंसानिवेधं चक्रे ।

एकदा सुन्दरः पुराद्वहिरुद्याने स्थितः एकं पथिकं मार्गं यान्तं पप्रच्छ । कुतः आगतस्त्व
कुत्र यास्यसि ? सोऽवगू-यन्मम जातं तत्कथयितुं न शक्यते । सुन्दरोऽवगू-कथय । पान्थः प्राह- 25
नवसारीतोऽहं यानारूढो भीमवणिक्पुत्रः सोमाह्वो वाद्धौ चंचालः । क्रमाद्वातेनाहृतं गिरौ यानं,
भग्नं फलकं चटितं मम हस्ते तेन फलकेनाहं जलधिमध्यस्थशैलसिंहगिरिं प्रापम् । तत्र
फलाहारं करोमि । तत्रासन्नदेशे वादित्राणां धूमधमाटं श्रुतः । अकस्माज्जलदूरे स्थितमेकं आवासः
सप्तभूमिगृहयुतो दृष्टः । तत्र गवाक्षोपरि एका कन्योभयपार्श्वचामरढालनपरा नारीद्वययुता
दृष्टा । ताभ्यां चामरधारिणीभ्यां प्रोक्तं-यदि ते साहसं स्यात्तदाऽत्रागत्येमां कन्यां वरः । तत्र 30
यदा थातुमुत्थितोऽहं तदा ज्वाला निर्गता । ततोऽहं भीतः, पश्चात्स्थितः सुहृत्तादनु तद्गृहं

मन्त्री प्राह—केन हृत धनं ? रत्नोऽवगुं—चन्द्रदेवनावलम्बित धनं, तेन मे प्रैयित्व्य जातं । मन्त्र्यभाणीत्—कोटशानि रत्नानि कोटशी तद्ग्रन्थि का तत्र मुद्रा ततस्तेन मन्त्रेरभिधानादि प्रोक्त मन्त्रिणोऽप्ये ततो मन्त्रिणा रत्नो राक्ष मेलित रत्नग्रन्थिगन्नादिसर्वं ज्ञापित राक्ष ।

- ततो राजा श्रीपालो दध्यौ-पथ श्रेष्ठा चन्द्रदेव सत्यवादां, परद्र यपराङ्गमुल कथमेव
- 5 विध कम् करोति तथापि न ज्ञायते मनुष्यस्य मलिनवस्वरूप ढोलस्य पोलत्व च तथाप्यस्य धनं बाल्यते । राक्षोऽन्यदा श्रेष्ठो रत्नमुपवेशितः रमता श्रेष्ठिना स्वनामाङ्किता मुद्रा हारिता, राक्षा तु श्रीपालेन श्रेष्ठिपत्नी मुग्धस्वभावा ज्ञात्वा छन्न शिक्षयित्वा स्वसेषक श्रेष्ठिगृहे प्रेषित । स च तत्र गन् । श्रेष्ठिहस्तमुष्णं श्रेष्ठिनामाङ्किता श्रेष्ठिपत्न्यै दशयित्वा प्राह—
- 10 इमां मुष्णं श्रेष्ठी प्रपयामास । मन्त्रुणाच्चावग मुद्रा स्थाप्या त्वया सा ग्रन्थि रत्नसत्का श्रेष्ठ्या । तथा पतिभक्त्या मुद्रां सथाप्य रत्नग्रन्थिस्तस्य ददे । स च छन्न राक्ष श्रीपालस्य शय (शय्यायां) तां मुमोच । राक्षा तु रममाणेन स्वकोशाद्गन्तवन्थी सप्तति ग्रन्थिमैकत्र कृत्वा ऽप मुमोच । राजाऽवगुं-रत्नाप्ये तव ग्रन्थिमुपलक्ष्य त्व गृहाण । स च सवमभिधानादि प्राश्नावगुं-ममाय ग्रन्थि । ततो राजाऽवगुं श्रेष्ठिग्रन्थ रत्नग्रन्थिस्तव गृहादानायित । त्वं तु सत्यवादी यथा कथमवलुप्तं अस्य ग्रन्थि परधनहृते श्रद्धपातो भवति । ततश्चन्द्रदेव
- 15 श्रेष्ठी जगौ-मया मौर्ख्यात्कृत्तव्यं कृतं त्वमेव मे गुरु, अतः पर मयैवविध पाप न कृतव्य मेतपापगुद्वयै चिनप्रासादो मया कारयिष्यते । रत्नोऽपि रत्नानि प्राप्य प्रासाद कारितवान्, मिय प्रीतिभाजो जाता सर्वे । चन्द्रदेवरत्नौ मिथो मिथ्यादुःकृत दत्त्वा प्रीतिभाजौ मृत्वा स्वर्गे सुरौ जातौ । राजा तु मृत्वा भीमपुरे भीमपुरो जीवपालाहोऽभूत् । स च बालो धर्म शृण्वन् प्राप्तवैराग्य सयमं छात्वा चतुर्थज्ञान प्राप्य जीवपालो विहरन्नागात् । स चाह
- 20 पश्चाद्भवपिता तव श्रीपालाह । इह तु जीवपालो ज्ञानी चात्र ते प्रतिबोधायागाम् चन्द्रदेवरत्नदेवौ ज्ञानेन स्वर्गापश्चाद्भवगुरु ज्ञात्वा मम चामरी ढालयतश्चामू भक्त्या, श्रुत्वात्तद्राजा धनदेव पितर गुरु नत्वा सम्यक्त्वमूल द्वादशत्रतरस्य धर्मं जग्राह । स च राजा अङ्गोत्तरशतदेव कुलितायुस्त जिनप्रासाद कारयित्वा मुख्यस्थाने नामेयप्रतिमां स्थापयित्वाऽन्यासु देवकुलिकासु प्रयोधिप्रतिजिनप्रतिमा अतिष्ठिपत् समह । तस्मिन्प्रासादे जीवपालज्ञानिनं प्रतिमां चामरढाल-
- 25 नयुक्तौ सुरौ स्थापयामास राजा । धनदेवाऽपि राजा रान्ये स्वपुत्र यस्य चारित्र छात्वा चतुर्ज्ञानी जातः तौ देवौ जिनधर्मिणासुपकार चक्रुः तौ देवौ स्वर्गाच्च्युतौ- कैलपुरे महासेन भूषपुरौ चन्द्र लोमाहो अभूता । तयो पूषकमयोगात् माता मृता । राजाऽ-यां राक्षो पट्टवरां चक्र । सा च स्वपुत्रस्य रायार्थिनी । तथा कामण हन्तुं करोति । तयोस्तु पुण्यशत्रुं लगति स्म । पापात्सपत्नीपुत्रा स्वयं मृता पुण्यप्रभावात्तयो राग्य दत्त्वा पिता चारित्र जग्राह ।
- 30 तौ तु यायाद्राय पाळयत स्म । करस्तोकं चक्रुः । यत्—

अकरे करकर्ता च, गोसहस्रवध स्मृत ।

प्रवृत्तकरछेद च, गयां कोटिफल भवेत् ॥२॥

क्रमात्तौ स्वपुत्रयो राग्य दत्त्वा दीक्षां छात्वा स्वग गत्वा क्रमाच्च मनुष्यजन्म प्राप्य मुक्तिं गतौ । सोऽपि जीवपालो ज्ञानी क्रमात्कमक्षया मुक्तिं ययौ । धनदेवो भूपोऽपि याया

स्पृध्वीं पालयन् धर्मध्यानं कुर्वन् त्रिकालजिनार्चां चक्रे । दिनं प्रति एकं सहस्रं श्राद्धान्
जेमयामास स राजा । एकलक्षरैर्मयानि विम्बानि कारयित्वा तस्मिन्नेव भवे मुक्तिं गतो
धनदेवः । इति धर्मविषये जीवपालादिकथा ॥१२२ ॥

[123] अथ धर्मे लक्ष्मीचन्द्रकथा--पुत्रीद्वयसम्बन्धः ।

चन्द्रपुरे लक्ष्मीचन्द्रभूपस्य पुत्रीद्वयं सुन्दरी-श्रीमत्याह । आद्या पितु कृतं मन्यते, ततः 5
प्रथमा महादेवभूपाय दत्ता सोत्सव । स च भूपस्तां परिणीय यावत्स्वपुरे गतः ।

इतस्तत्र गोत्रिणो भूपालाः समागताः युद्धं जातं । हारितं सपत्नीकश्छन्नण्टः । वीरपुरे
गतं राजा व्यवसायादि किमपि न वेत्ति । पत्नी परगोहे कर्मं कृत्वा निर्वाहं चक्रे ।

लक्ष्मी पुत्री श्रीमती निस्वायं धीराय दत्ता । सा च तं देवमिवाराध्नोति धीरं, स च
धीरश्चलन् पद्मपुरे गतः । तत्रापौत्रिको राजा मृतः । पञ्चदिव्यैस्तस्य राज्यं जातं, न्यायाव्वना 10
राज्यं पपाल सः ।

अन्यदा श्रीमतीं पतियुक्तामिन्धनभारमानयन्तीं दृष्ट्वा तावत्तत्राकारयामास सा भगिनी
लज्जमाना यदा न जजल्प तदा भगिन्योक्तं भगिनि । कर्मतः कोऽपि छुट्टति, त्वया तु
पितुः कृतं मन्यते । ततः सा स्वराज्यगमनस्वरूपं प्राह-ततो भगिनीपतये वर्यावासो दत्तो
वर्षवस्त्रान्नादि च । 15

इतो लक्ष्मीचन्द्रभूपो निःस्वस्य राज्यं जातं श्रुत्वा तत्रागात् । जातं युद्धं, लक्ष्मीचन्द्रं वद्धं
पत्या दृष्ट्वा श्रीमतीं मोचयामासात्मनः स्वरूपं जगाद च तात । त्वया आत्मकृतं स्थापितं,
मया तु कर्मकृतं, यथा पुत्र्या सुन्दर्या तव कृतः प्रसादो मानितः सा राज्यात्ताजितात्रागता
सती मया सन्मानिता । अहं च कर्मवशादीहृग् राज्यभागभवम् । ततो लक्ष्मीचन्द्रः स्वपुरम-
भ्येत्य सर्वं सुखदुःखादि कर्मकृतं मन्यते स्म । यतः— 20

सुखदुःखानां कर्ता, हर्ता च कस्यचित्कोऽपि नो जन्तोः ।

इति चिन्तय स्वबुद्ध्या, पुराकृतं भुज्यते कर्म ॥ १ ॥

क्रमाद्वाहो लक्ष्मीचन्द्रस्य सुन्दराह्वः पुत्रोऽभूत् । सुन्दरो धर्मं श्रुत्वा जीवहिंसानिवेधं चक्रे ।

एकदा सुन्दरः पुराद्वहिरुद्याने स्थितः एकं पथिकं मार्गं यान्तं पप्रच्छ । कुतः आगतस्त्व
कुत्र यास्यसि ? सोऽवग्-यन्मम जातं तत्कथयितुं न शक्यते । सुन्दरोऽवग्-कथय । पान्थः प्राह- 25
नवसारीतोऽहं यान्तिरुद्धो भीमवणिकपुत्रः सोमाह्वो वाद्धौ चचाल । क्रमाद्वातेनाहृतं गिरौ यान्ति,
भग्नं फलकं चटितं मम हस्ते तेन फलकेनाहं जलधिमध्यस्थशैलं सिंहगिरिं प्रापम् । तत्र
फलाहारं करोमि । तत्रासन्नदेशे वादित्राणां धूमधमाटं श्रुतः । अकस्माज्जलदूरे स्थितमेकं आवासः
सप्तभूमिगुहयुतो दृष्टः । तत्र गवाक्षोपरि एका कन्योभयपार्श्वचामरदालनपरा नारीद्वययुता
दृष्टा । ताभ्यां चामरधारिणीभ्यां प्रोक्तं-यदि ते साहसं स्यात्तदाऽत्रागत्येमां कन्यां वर । तत्र 30
यदा यातुमुत्थितोऽहं तदा ज्वाला निर्गता । ततोऽहं भीतः, पश्चात्स्थितः मुहूर्त्तादनु तद्गृहं

जलमध्ये गत । एष मासद्वय मया तत्र दृष्ट परं मया साहस न कृत । तत्रस्थी भारण्डपक्षावालन्य
 सम्पकद्वीपोद्याने समागत स भारण्डस्तत्रास्थात् ततोऽह यानारुढोऽत्रागां, सौवपुरे यास्यामि ।
 राजपुत्रेणोक्त-तत्र किमय गम्यसे स प्राह-मातापित्रोर्मिलनार्थं । राजपुत्र सुन्दरस्तैनोक्तविधिना
 तत्रागत तथाऽत्राकस्माद् घुमघुमशब्दं समुद्रमध्याभ्रियौ । ततो महानावास तस्मिन्गवाक्षे पाथ
 5 प्रोक्ता कन्या समागता । चामरधारि(णी) भ्रामुक्त यदि साहस स्यात्तदात्रागच्छ । सुन्दरो यावत्तत्र
 यातुमुद्यतोऽभूत्तत्रा ज्वाला निर्गता । कुमार साहस कृत्वा तत्रागत आवासश्च पातालेऽम्बुधौ
 गत । चामरधारिणीभ्यां प्रोक्त-तत्र भीर्नास्ति । सु दरोऽवग-अह न विभेमि कुतोऽपि ।
 कुमारोऽवग-का कन्या ? कस्य पुत्री ? चामरधारिण्येता प्राह-वैताख्याश्री मेघरथोऽथ विद्याभृ-
 10 त्पुत्री परिणयनयोग्याऽभूत्तेन नैमित्तिकं पञ्च तेनोक्त-लक्ष्मीचन्द्रस्य पुत्रं सुन्दरकुमार
 परिणेष्यति । तस्य च पराश्रां कृत्वा दातव्या । ततो जलकान्तमयमावास सगवाक्ष समुद्रमध्ये
 मुक्त तत्राथाभ्यां युक्ता पुत्रीय मुक्ता आहारादि च परीश्राथ पतितोऽज्वालो बद्धिसुक्त ।
 एत च विद्याभृता-प्रतिदिनं प्रातरावासान् बहिर्निगच्छन्ति स्म । साहसी स्यात्स तत्रागत्य
 कन्या परिणेष्यति ।

अत्रान्तरे तत्रैको राक्षसस्तत्रागत्य कन्यां वक्त्रे ललौ । कुमारोऽवग-मम देह गृहाण अमं
 15 कन्यां मुञ्च । सुरोऽवग-देहि देह स्व । तत कुमारो निजमङ्गं ददौ । तत स प्रकटीभूय प्राद-
 तुणो वर दृणु । राक्षसोऽवग-अह तव साहसं कतुमागा । त्व तु परोश्रायां निश्चलोऽभू
 राक्षसेन अमोघकारिणी विद्या दत्ता ।

इत कन्यापिता तत्रागात् । तां सुदराय ददौ । सुदरो निजपितु प्रेषित । आकाशागामिनी
 विद्या दत्ता । तत सुदराय लक्ष्मीदत्तो राय दत्त्वा स्वर्गे गत । सु दरोऽपि चिर राज्य
 20 कृत्वा स्वर्गे गत , ततश्च्युतो मुक्ति गमिष्यति ॥

धर्मे लक्ष्मीचन्द्रकथा-पुत्रीद्वयसम्बध ॥१२३॥

[124] अथ संसारासारतायां वरदत्तश्येनिकाकथा ।

कौशाभ्यां महोपालो भूपो महोदयगुरुपाश्वे धम श्रोतुमुपविष्ट, धर्म कथयता गुरुणा
 यदा हसित तदा प्रोवाच-भगवन् । भवता कथ हसित हास्य तु साधूनां न युक्त, गुरुर्ज्ञानी
 25 प्राह-लोकत्राधाय । राता पप्रच्छ-कथ लोकबोधं समालिकायाश्च । गुरुतः-भरतखण्डे श्रीपुरे
 धन्य श्रेष्ठी तस्य सुदरो भायाऽभूत्, सा चायपुरुपासक्ताऽभूत्, स चोपपतिश्चन्द्रोऽवग-
 सुदरि । अद्यप्रभृति त्वया मम पाश्वे नागतव्य अह त्वत्कान्ताद् भूपाच्च विभेमि । सुदरो
 प्राह-भीन काया तथा करिष्येऽह यथाऽऽवयोर्भीर्न भविष्यति, भवहृननात् ।

अन्यदा तथा दुग्धमध्ये विष क्षिप्या इतु भक्तुर्वाञ्छति । मत्ता जेमनायोपविष्ट । सा
 30 चाल परिवेष्य दुग्धानयनाय गृहमध्ये गता, तावदहिना दृष्टा भत्रा औषधानि कृतानि गुणो
 न जात, भाया मृता, धन्या रोदितु खग्न । लाकैरुक्तं पत्न्या मृतायां कातर एव रौति, न
 साहसी । तत स स्थित । सा च मृता शाबूलोऽभूत् । धयस्तु सयम गृहीत्वा तपस्तेपे नितरा
 कायोत्सर्गे स्थितो वने प्राग्भवैरात् व्याघ्रस्तं जघान । ऋषिरच्युते स्वर्गेजगाम । व्याघ्रस्तु तुर्वे

श्वभ्रे, ततः स्वर्गाद् धन्यजीव. चम्पायां दत्तेभ्यपुत्रो वरदत्ताहोऽभूत्, स च पपाठ विद्याः ।
वैराग्याद् बाल्यादपि सम्यक्त्वं लली, दानी विवेकी । सुन्दरीजीवः श्वभ्रात्रिर्गत्य भवं भ्रमन्
वरदत्तगृहे कामुकादासीपुत्रोऽभूत् वञ्चनशीलः “दासीपुत्रेति” नामाऽभूत्, स च वरदत्तं
शत्रुमिव पश्यति प्राग्भववैरात्, पितरि मृते वरदत्तः गृहस्वामी अभूत् स च दासीपुत्रं सोदर-
मिव मन्यते स्म । (दासीपुत्रो) वरदत्तरञ्जनाय मनो विना धर्मं करोति स्म त धर्मिष्ठं 5
ज्ञात्वा वरदत्तो जगौ-ममाय भ्राता लोकेऽपि भ्रातृत्वेन प्रसिद्धिरभूत् स च क्रमादासीपुत्रो वर-
दत्तं हत्वा गृहस्वामी स्यात्तु वाञ्छति, मायया स्व भक्तं ज्ञापयति ।

एकदा शयनावसरे विपलिप्तानि नागवल्लीदलानि वरदत्ताय ददौ । वरदत्तस्तु चतुर्विधा-
हारप्रत्याख्यानं कृतं स्मृत्वा उच्छीर्षं मुक्त्वा सुप्तः, वरदत्त. प्रातर्नमस्कारपर उत्थाय देवगृहे
देवान्नन्तुं ययौ । 10

इतो वरदत्तपत्न्या हस्ते चटितानि पत्राणि तथा तु आवासाग्रे भाजने मुक्तानि, तानि
दासीपुत्रो लात्वा मुक्तवान्, मूर्च्छितो भूमौ पपात, वरदत्तेनोपचाराः कारिताः, क्रमान्मृत,
स च वरदत्तो भ्रातृमृते दुःखी बभूव न सुख शेते मुङ्क्ते । लोकैः शोक उत्तारितः, क्रमा-
दुत्पन्नवैराग्यः वरदत्तो दीक्षां लात्वा विनयतपःपर प्राप्तचतुर्थज्ञान महोदयमुनिरिति नाम 15
दधानोऽत्रागा भव्यबोधाय, स च दासीपुत्र एषा वृक्षस्था श्येनिका पश्चाद्भवपत्नी मे अतोऽस्या
दर्शनान्मम हास्यमागत, तदा सा समलिका प्राग्भवान्स्मृत्वा वृक्षादुत्तीर्य गुरुपादयो पतित्वा
क्षमितवती स्वभाषया । गुरुणोक्त-प्राग्भवभार्या दृष्ट्वा हसित, श्येनिकाऽनशन लात्वा स्वर्गं
जगाम । राजादयो बहवो लोका जिनधर्मं प्रपेदिरे, क्रोध तत्यजुश्च ततो निजं धनं सप्तसु क्षेत्रेषु
व्ययित्वा धारित्रं गृहीत्वा महोदयमुनिना सम विहारं करोति स्म । राजर्षेरपि चतुर्थं ज्ञान-
मुत्पन्न, महोदयमूपर्षी क्रमात्स्वर्गं गतौ मुक्तिं यास्यतः । 20

इति संसारासारतायां वरदत्त-श्येनिकाकथा ॥ १२४ ॥

[125] अथ जिनपूजा-जीवदयायां तापस-जिनदासी-कुणालकथा ।

रोहीतकपुरे रोहीतकस्तापसस्तपति स्म, सर्वथा कृपाधर्मं न वेत्ति, क्रमात्तस्य तेजोलेइया-
ऽभूत् तपसा ।

एकदा तरुतले तस्थौ, तदा वृक्षशाखोपविष्टा बलाका तस्य शीर्षस्योपरि व्युत्सर्जनं चक्रे,
तदा रुष्टेन तेजोलेइयया ता भस्मसाच्चक्रे । 25

अन्यदा स तापसो भिक्षायै भ्रमन् जिनदासगृहेऽगमत्, तदा तस्य पत्नी जिनदासी
कृपावती प्रभो. पूजां कुर्वाणा चिर भिक्षां दातुं समागता, यावत्तावत्स रुष्टस्तेजोलेइयया तां
भस्मीकर्तुं मुखाद् धूम वमन्नभूत् । तथा तेजोलेइयां मुञ्चमानं तं ज्ञात्वा ज्ञानेनोक्तं-भद्र
तापस ! नाहं सा बलाकाऽस्मि । एतत् श्रुत्वा स चकितोऽवग्-कथं भो भद्रे ! मया हतां
बलाकां वेत्सि ? जिनदासी प्राह-वाराणसीं गच्छ, तत्र कुणाल. अन्तेवासी कथयिष्यति । 30
ततो विशेषाद्विस्मितो वाराणस्यां गत. । यावत्कुणालख्यानतेवासिनो दृष्टौ पतितस्तापसः तावत्कु-
णालेन प्रोक्त-भो- भद्र ! जिनदास्या अत्र प्रेषितः संशयच्छिदे, पुनर्विशेषाद्विस्मितोऽसावपि

मवेपु पञ्चसु छागो जातः । यज्ञेषु हुतोऽग्नौ पष्ठमवे चारुदत्तेनानेनानशन प्राहितो नमस्कार
 श्रावितश्छाग । तमहिम्ना मृत्वा छागं स्वर्गं गतः । स चाह देवो ज्ञानेन स्वगुरुं चारुदत्त
 मस्थाऽप्राणा । तेन गुरुवापूय चारुदत्तो वदित पश्चात्साधु । एव श्रुत्वा चारुदत्तोऽपि दीक्षा
 जग्राह । ताभ्यां स्वगाभ्यामपि धम प्रपेदे जैन , ततश्चारुदत्त स साधु स्वर्गं गतौ क्रमान्मुक्ति
 5 गमिष्यत । सुतसा-याज्ञवल्क्यो ससार बहु भ्रमतु पापात् ॥

इति जीवदयाया चारुदत्तकथा ॥ १२७ ॥

[128] अथ शकुनविषय आसधीरश्रीमालिककथा ।

माहृङ्कप्रामे च-श्रेष्ठी धनी तस्य पञ्च पुत्राश्चत्वारो विस्तरेण परिणायिता । पञ्चमं
 पुत्र वैवलाह परिणयनयोग्य भूत्वा च-पुरात् धनो महेश्यो विवाह मेलयितु (मेलयितु) स्वपुत्र्या-
 10 चम्पावत्या तत्र समागत । यावञ्चन्द्र श्रेष्ठी पुत्रस्य विवाह मेलयति तावत्पुत्र प्राह-अह
 प्रत महोष्यामि । एव श्रुत्वा धन स्त्रियो यावत्पञ्चाञ्चलति तावद्वेनोक्तम्-अस्य गृहे श्रीमा-
 लकातीय आसधीरकर्मकरोऽस्ति स च बहुरो कृत्वा शिखर दधानोऽस्ति, सप्रत तस्मै
 स्वपुत्री देया तस्मै किं दीयते ? यदा श्रेष्ठी तस्य समुख विलोकयति तावदन्येनोक्तं-कल्हरी-
 निष्पना असौ शिखरं दधानोऽस्ति । सा च कल्हरी शिखरयुता चिर नदिष्यति । एवं श्रुत्वा
 15 धनेभ्यस्तस्य विवाह मेलयित्वा गृहे आगत यदा तदा पत्नी रुष्टा, पुत्रा रुष्टा भोचुरेव-
 किं कृत कर्मकराय पुत्री दत्ता । धनोऽवगु-शकुनान् चर्यान् श्रुत्वा दत्ता पुत्री एत सर्वेषु स्वजनेषु
 रुष्टेऽपि तस्मै रथां पुत्री ददौ । क्रमात्सप्तकोटिहेमस्वामी बभूव । तेनानेका प्रासादा कारिता ।
 गजज्जयादिषु यात्रा कृता सप्तश्रेष्ठ्यां स्व धन बहु व्ययितम् ॥

इति शकुनविषये आसधीरश्रीमालिककथा ॥ १२८ ॥

90 [129] अथ जीवदयाया स्तेनद्वयकथा ।

कणपुरे धमराजा राज्य करोति स्म । एकदा कस्यचिदिभ्यस्य गृहे चौरद्वय प्रविष्ट सन्
 घृत । राज्ञोक्त-भो चौरौ ! स्तेन्य न त्रियते । परत्र दुःखप्राप्तेरिहापि शूलादिदुःखप्राप्तेः ।
 लोकेकृन्त-एतौ पापिनी हन्येते । राज्ञोक्त-पेटामध्ये प्रक्षिप्य नद्यां प्रवाह्येते । ततो निद्रिष्ठ-
 25 पेटायां स्तेनद्वय क्षिप्त्वा नद्यां प्रवाहित । पेटा गच्छन्ती जले पष्ठे दिने भीपुरे लोके क्वथिता,
 उत्पादिता नृद्वय दृष्ट । तत्र पृष्ट लोके राज्ञा च-युधां केन पेटायां क्षिप्तौ ? ताभ्यां प्रोक्त-
 धमराज्ञा आवयो चौर्यदोषेण पेटायां क्षिप्तौ वादितौ च । राज्ञोक्त-भवतो पेटामध्यस्थयो
 कियतो दिना जाता ? एकेनोक्त इद पष्ठ दिन । राज्ञोक्त-कथं दिना ज्ञावास्त्वया ?
 सोऽवगु-मम सुतीयो ज्वरश्चटति । यस्मिन् दिने ज्वरश्चटित तत एकवारं विशाले ज्वरश्च-
 30 दत्ता । तौ चौर्यं त्यक्त्वा सुखिनीं जाती, क्रमात्स्वर्गं गतौ ।

इति जीवदयाया स्तेनद्वयकथा ॥१२९॥

[130] अथ बुद्धौ सूत्रधारकथा ।

भोजपुरे सूत्रधारो भूमिगृहे राज्ञा क्षिप्तः, ततः कियद्दिनानन्तरं पृष्टो भूपेन—तव कियन्तो दिना जाताः ? स प्राह—दिनत्रयं । राज्ञोक्तं—कथं तत्र रविप्रकाशं विना वासरः ज्ञातः ? सोऽवग—अहं दिवान्धोऽभूव, रात्रौ तु पश्यामि, तेन दिनास्त्रयो ज्ञाताः । स च परिधापितो राज्ञाः । इति बुद्धौ सूत्रधारकथा ॥१३०॥

5

[131] अथ बुद्धौ श्रेष्ठिपुत्रीकथा ।

कलिपुरे भीमभूपो धनमिभ्यं दण्डयितुकामः प्राह—यस्त्वया प्रासाद. कारयितुमारब्धोऽस्ति, तस्य प्रथमं शिखरं कार्यं, पश्चादधस्थले बन्धः, नो चेद्दण्डयिष्यसे त्वं । ततः स सचिन्तः पुत्र्योक्तः—तात ! किं दुःखं तव ? इभ्येन भूपोक्ते प्रोक्ते पुत्री प्राह—तथा करिष्ये यथा राजा न दण्डयिष्यति ।

10

तत इभ्यपुत्री मौक्तिकानि सेतिनकामितानि लात्वा राजगृहे गत्वा भूपात्रे प्राह—मौक्तिकानि लभ्यन्ते समर्थानि । गृह्यन्तां । राजाऽवग—कथं लभ्यन्ते ? साऽवग—स्पर्द्धकेन मानकं दास्यते । ततो राजा मानकमानीय मानकं भर्तुं लग्नः । तदेभ्यपुत्र्यवग—प्रथमं शिखा क्रियतां, पश्चादधस्ताच्च । राजा प्राहेव कथं भवति ? पुत्री प्राह—तर्हि प्रासादशिखरं प्रथमं किमु भवति ? ततो राज्ञा हारितं, सा च सन्मानिता, सा च परिणीता राज्ञा श्रेष्ठिनो बहु प्राप्ता दत्ताः । ततः प्रासादो निष्पन्नः, विम्बं स्थापितम् ।

15

इति बुद्धौ श्रेष्ठिपुत्रीकथा ॥ १३१ ॥

[132]¹ अथ सामायिकफलविषये स्तेनसम्बन्धः ।

धीपुरे पद्मश्रेष्ठिनः पद्मावती पत्नी संभवश्चन्द्रकुमारोऽजनि, स च विज्ञोऽभूत् । क्रमान्तविटखुण्टकैः सार्द्धं तिष्ठन् चौर्यं कर्तुं लग्नः, ततो लोकगृहे प्रविश्य धनं हरते रात्रौ ।

20

इतो लोका रावः कुर्वन्ति, ततो राज्ञा धृत. एकवारं मोचित., द्वितीयवारं लोकैर्मोचितः, उक्तं च—अद्यप्रभृति चौर्यं न कार्यं । सोऽवग—स्तैन्यं न करिष्ये । पुनः प्रविष्ट-श्रौर्याय स च धृत. । शूलार्यां क्षेप्यमाणं तं राजाऽवग—मम देशं त्यज । सोऽवग—स्तैन्यं न करिष्ये । पुनः प्रविष्टश्रौर्याय स च धृत. । राजाऽवग—मम देशं त्यज । सोऽवग—मुन्यता मां, भूपोक्तं करिष्यते मया । ततो निर्गतो मार्गं गच्छन् दध्यौ,—अद्य कस्य गृहे चौर्यं करिष्ये । तदाऽकस्मात्सरस्यां नभसः सिद्धपुरुष उत्तीर्णः । पादुके उत्तार्य स्नानं कर्तुं लग्नः, ततः स स्तेनो दध्यौ । यस्मिन् दिने चौर्यं न क्रियते तस्मिन्दिने धान्यं न जीर्यति । अद्य पादुके इमे मम देवेन दत्तो । अतः इमे ग्रहीष्यते । ततस्ते पादुके परिधाय व्योम्नि उत्पपात । पश्चादेस्य स्वपुरे लोकेषु पश्यत्सु स्तैन्यं चकार । केनापि धर्तुं न शक्यते । राजादयो विलक्षा अभूवन् । लोकैः रावः क्रियते पित्रादिस्वजनगृहेष्वपि प्रविश्य चौर्यं करोति स्म । यदा न धर्तुं

25

30

- चाण्डालः कथमेतज्जानाति ? ततस्त पप्रच्छ तापसः भो भद्र ! सा जिनदासी त्व च मन्वेष्टित
 कथं वैश्य ? तस्याश्च प्रभा पूजां कुरते जीवन्त्यां पालयतारवधिज्ञानं जातमस्ति तेन ज्ञायते ।
 स्थ तु कुम्पे तपो नीवदयारहितं तेनानया सेजोलेश्यया नरके गमिष्यसि । तत पश्चात्ताप धरम्
 तापस प्राह—सा धलाकां मृत्वा कुत्रोत्पन्नास्ति यत्तस्यां क्षमयिष्यामि । कुणालोऽवगू—सा धलाका
 5 प्रमदधनं शुक्रां ताताऽभूत् तथा मुनिवचं श्रुत्वा निनालये कणितौ प्रभो पूजां कृता तेन
 पुण्येन पद्मपुरे धनस्यध्यस्य पत्नी धनवत्याह्वा जाताऽस्ति साम्प्रतमेतत् श्रुत्वा तत्र गत्वा तस्यां
 पादयो पतिं वा तापसः प्राह—क्षमस्व पुण्यवति ? भयि कृपां कृत्वा, साऽवग-कव मम त्वया
 संपराधोऽभूत् ? तापसाऽवगू—मया तव धलाकामवे त्वं मया हता । साऽवगू—एतत् त्वया कथं
 ज्ञानं ? सोऽवगू—निनदासी-कुणालमातङ्गमुखात् । ततस्तस्या अपि जातिभृतिरभूत् तापसस्यापि
 10 च ततस्ताभ्यां मित्रं क्षमित । ततस्तापसी जैनीं शीक्षां छात्वाऽपि तत्र कृत्वा सिद्धं । जिनदासी-
 कुणालौ सिद्धौ, धलाकाज्जायं धनयती धर्मं कृत्वा स्वर्गं गता ।

इति निनपूना-नीवदयाया तापम निनदामी-कुणालस्या ॥ १२५ ॥

[126] अथ कूटजल्पने कथा ।

- 15 मानाद्वा क्रोधाद्वा, लोभाद्वा यदि वा भयात् ।
 योऽ-यायमन्यथा ब्रूते, स याति नरकं नर ॥१॥

- तथाहि—यने तित्तिरश्चुण्यथ गतो यदा, तदा तित्तिरस्याभये ज्ञाकं समेत्य स्थितः ।
 तित्तिर आगयावगू—ममायमाश्रयं कथं त्वमत्र स्थित ? ज्ञाकोऽवगू—मदीयोऽयं । मिथो
 विधादे नाते एकं पुमान् प्राह—गङ्गातटे गच्छेतां तत्र केदारकङ्कणौ दधानो हस्तयोधममूर्ति
 मानारोऽस्ति स भवतां विवादं स्पेष्टयिष्यति । ततस्तत्र गतौ स्थं स्थं सम्बन्धं जजल्पत् ।
 तनोकम्—अग्रे तिष्ठतां युवाम् विवान्ते भङ्ग्यते । ततो यदा तौ अग्रतस्तस्थतुं तदा द्वावपि
 20 वृक्षनल्पकौ । इति प्रोच्य क्षुधातुरो मार्जारः केदारकङ्कणधृत् पक्षेनाङ्घ्रिणा तित्तिर, द्वितीयेन
 गतकं हत्वा एतौऽभूत् ततो मृत्वा नरके गतं मार्जारः ।

इति कूटजल्पने कथा ॥ १२६ ॥

[127] अथ नीवदयाया चारुदत्तकथा ।

- चक्षुषां नात्रुभ्रंष्टिसुमन्यो पुत्रश्चाहवत् ज्ञात्राण्यपाठीत् । अन्येद्यवने वैतालवासिनः
 20 स्वगममितवेगाहं चारुदत्ता दृशन् । ततोऽपतो यावद् गत्वा विलोकयति तावत्कीलितं स स्वर्ग
 दृष्ट्वा म्भ्यो तदा तद्वसिकोशमध्ये विशाल्यामौपथीमद्वाक्षीन् । ततस्तदौपथं घपयित्वा यावन्निगङ्गे
 दत्तं तावन्नं मुकुलोऽभूत्, प्राह च—अहं वैरिणा स्वर्गेन कीलिता, मोचितं ततोऽश्मपि
 तवापकारं करिष्ये । एव प्रोच्य स विद्याभृत् स्वस्थानके गतः । ततश्चाहवत् परिणोक्त
 30 केमात्कन्याया मुषमपि न वीक्षते । गणिकागृहे मातृपितृभ्यां तत्कलां शिक्षितुं मुषव । मात्रा धनं
 भेषितं द्वादशवपाधिं तत्रास्थात् । स प्रमादनागमान् वैश्यया कथितो यावद्गृहे गतस्तावद्-

गृहं पतितं दृष्ट्वा मातृपित्रोः स्वर्गगमनं च पत्न्याः पितृगृहे गमने (नं) च ज्ञात्वा चारुदत्तो दुःख्यभूत् । ततः श्वशुरगृहे गतः । ततः श्वशुरधनं लात्वा भीमपुरे व्यवसायार्थं गतः । तत्र धात्र्या हृतं धनं । ततस्ततो निर्गतो मार्गे स एक योगिनं ददर्श । योगी जगौ मम सार्थं आगच्छ, मम कथितं कुरु तदा तव दारिद्र्यं स्फटयामि । ततस्तेन सहाचालीत् । तेन योगिना मञ्चिकारूढो रसकूपिकायां मुक्तः, रसेन कुम्भो भृतः । क्रमात्स्वर्णरसकुम्भ स्वहस्ते 5 नीत्वाऽधो मुक्तः । योगी त रसकुम्भ लात्वा नष्टः । ततो दिनत्रयक्षुधितो गोधापुच्छयोगेन कष्टान्ततो निर्ययौ । ततो मार्गे गजो मिलितस्ततोऽपि नष्टः । अग्रे गच्छतस्तस्य मातुलपुत्रो रुद्रदत्तो मिलितः । द्वावपि चलितौ, मार्गे रुद्रदत्तोऽवग्—मेपद्वयं गृह्यते, स्वर्णद्वीपे गम्यते, ततः स्वर्णमानेष्यते । ततो मेपद्वयं गृहीतं समुद्रतटे गतौ । रुद्रदत्त प्राह—मेपाविमौ हत्वाऽन-योर्भस्त्रिकामध्ये गृहीतक्षुरिकाभ्यां प्रविश्यते । ततो भारण्डा मांसद्युद्धयोत्पात्र्य हेमद्वीपे नयन्ति । 10 तत्रस्थं हेममानेष्यते । चारुदत्तोऽवग्—जीववधः पापहेतुः कथं क्रियते ? ततो रुद्रेण एको मेपो हतः । ततो यावद्द्वितीयं हन्ति तावन्चारुदत्तेन नमस्कार श्रावितो मेपोऽनशनं ग्राहितश्च ततः सोऽपि रुद्रेण हतः । ततो द्वावपि तयोर्भस्त्रिकयो प्रविष्टौ । भारण्डाभ्यामुत्पादिते भस्त्रिके मार्गे चारुदत्तभस्त्रिका भारण्डमुखात्पपात सरसि । ततो निर्गतः स स्थाने स्थाने भ्रमन् ध्यानलीनं साधुं भक्त्याऽनशीत् । त दृष्ट्वा साधुना धर्मलाभो ददे, धर्म. प्रोक्तश्च । चारुदत्तो- 15 ऽवग्—त्वया कथं चारित्र्यं गृहीतं ? साधुः प्राह—येन त्वया यः खग कीलितो मोचित सोऽहमभितगति (वेग) विद्याभृत् इत्यादि, यावद्दार्तां कुरुतो द्वौ तावद्विमानारूढौ साधुसुतौ खगौ पितुर्ननुं तत्रागतौ ।

इतश्चैको देवोऽभ्येत्य चारुदत्तं नत्वा साधुं वचन्दे । विद्याभृद्भ्यां पृष्टं भो देव । त्व तु विबुधः, साधुं मुक्त्वा पूर्वं गृहस्थं कथं वन्दितस्त्वया । ततो देवोऽवग्—मयका गुरुः प्रथमं 20 वन्दितः । ताभ्यामुक्तं तेऽसौ गुरुः कथं ? देवोऽवग्—वाराणस्यां सुलसा—सुमद्रातापस्यौ विद्या-बलगर्विते वसतः स्म ।

अथ तत्र याज्ञवल्क्यः परिव्राट् समागात्, तेन सुलसा जिता दासीकृता, क्रमात्तयोः पुत्रोऽभूत् । लोकापवादभिया पिष्पलवृक्षस्थाधो मुक्त्वा देशान्तरे गतौ । सुभद्रया प्रातस्ता स्वसखीमदृष्ट्वा पिष्पलवृक्षाधःमुखपतितपिष्पलफलं बाल दृष्ट्वा दध्यौ—मम सख्या पुत्रो जनितो 25 लोकापवादभिया त्यक्तः ।

ततो लोकाग्रे जगौ—मम गङ्गया बालको दत्तः, इति वदन्तो तं बालकं वर्द्धयामास सा सुभद्रा । विद्यां ग्राहितः । स चानेकान् विद्याविदो वादेनाजैषीत् ।

अन्यदा पिष्पलाद वादिन श्रुत्वा याज्ञवल्क्यः सुलसायुतः तत्रागात् । वाराणस्या पिष्प-लादेन याज्ञवल्क्यो जितो दासः कृतः । तदा सुभद्रापार्श्वे स्व पुत्र सुलसा ज्ञात्वा पिष्पलादं 30 प्रत्यवग् भो पुत्र ! स्वपितुरवह्नां मा कुरु । ततस्तया तस्य व्यतिकर प्रोक्तः ।

ततोऽन्यदा पिष्पलादो दध्यौ—अग्नौ हुत सर्वं स्वर्गं याति, मम मातापितरौ स्वर्गं नेष्ये, ततोऽश्व-मेध—पितृमेधमातृमेधमुखान् यागान् कृत्वा मातापितरौ जुहोति स्मानौ स । त तथाविध शास्त्राणि बहून् द्विजान् पाठयामास । तथाविधपापशास्त्रं प्ररूप्य श्वभ्र पञ्चम गतः पिष्पलादः । ततो निर्गतो

भवेपु पञ्चसु छागो जातः । यज्ञेषु द्रुतोऽनीं षष्ठमवे चारुदत्तेनानेनानशनं प्राहितो नमस्कार
 भावितश्छागः । तन्महिम्ना श्रुत्वा छागः स्वर्गं गतः । स चाह देवो ज्ञानेन स्वगुरु चारुदत्त
 मत्वाऽन्नागां । तेन गुरुत्यात्पूर्वं चारुदत्तो वन्दितः पश्चात्साधुः । एव श्रुत्वा चारुदत्तोऽपि दीक्षां
 जग्राह । ताभ्यां स्वगाभ्यामपि धम प्रपेदे जैन, ततश्चारुदत्त स साधु स्वर्गं गतौ क्रमान्मुक्तिं
 6 गमिष्यत । सुतसा-माज्ञवलकधौ सत्तार बहु ध्रेमतु पापात् ॥

इति जीवदयाया चारुदत्तकथा ॥ १२७ ॥

[128] अथ शकुनविषये आसधीरश्रीमालिककथा ।

माहृदकग्रामे चन्द्रश्रेष्ठी धनी तस्य पञ्च पुत्राश्चत्वारो विस्तरेण परिणयिता । पञ्चम
 पुत्र देवलाह परिणयनयोग्य श्रुत्वा चन्द्रपुरात् धनो महेश्यो विवाह मेळितु (मेळयितु) स्वपुत्र्या-
 10 चम्पावत्या तत्र समागात् । यावच्चन्द्र श्रेष्ठी पुत्रस्य विवाह मेळयति तावत्पुत्रः प्राह-अह
 व्रत प्रहोष्यामि । एव श्रुत्वा धन स्त्रियो यावत्पञ्चाचलति तावद्देवेनोक्तम्-अस्य गृहे श्रीमा-
 लिकातीय आसधोरकर्मकरोऽस्ति, स च कल्हरो कृत्वा शिखर ददानोऽस्ति, सांप्रत तस्मै
 स्वपुत्रो देया तस्मै किं दीयते ? यदा श्रेष्ठी तस्य समुल्ल विळोकयति तावदन्येनोक्त-कल्हरी-
 निष्पन्ना असौ शिखरं ददानोऽस्ति । सा च कल्हरो शिखरयुवा चिर नदिष्यति । एव श्रुत्वा
 15 धनेभ्यस्तस्य विवाह मेळयित्वा गृहे आगतः यदा तदा पत्नी रुष्टा, पुत्रा रुष्टा प्रोचुरैव-
 किं कृत कर्मकराय पुत्री दत्ता । धनोऽवग-शकुनान् धर्मान् श्रुत्वा दत्ता पुत्री ततः सर्वेषु स्वजनेषु
 रुष्टेष्वपि तस्मै स्वां पुत्रीं ददौ । क्रमात्सप्तकोटिहेमस्वामी बभूव । तेनानेका प्रासादा कारिताः
 शत्रुजयादिषु यात्रा कृता सप्तश्रेष्ठ्यां स्व धन बहु व्ययितम् ॥

इति शकुनविषये आसधीरश्रीमालिककथा ॥ १२८ ॥

20

[129] अथ जीवदयाया स्तेनद्वयकथा ।

कणपुरे धर्मराजा राज्य करोति स्म । एकदा कस्यचिदिभ्यस्य गृहे चौरद्वय प्रविष्टं सन्
 घृत । राज्ञोक्त-भो चौरौ ! स्तेन्य न क्रियते । परत्र दुःखप्राप्तेरिहापि शूलादिदुःखमोक्षे ।
 लोकैरुक्त-एतौ पापिनौ हन्येते । राज्ञोक्त-पेटामध्ये प्रक्षिप्य नद्यां प्रवाह्येते । ततो निश्छिन्न-
 पेटायां स्तेनद्वय क्षिप्त्वा नद्यां प्रवाहित । पेटा गच्छन्ती जले षष्ठे दिने थोपुरे लोकै कषिता,
 25 उत्पाटिता नृद्वय दृष्ट । तत्र पृष्ठ लोकै राज्ञा च-युवा केन पेटायां क्षिप्तौ ? ताभ्यां प्रोक्त-
 धर्मराज्ञा आचये चौरद्वयेण पेटायां क्षिप्तौ वाञ्छितौ च । राज्ञोक्त-भवतो पेटामध्यस्थयो
 क्रियन्तो दिना जाता ? एकेनोक्त इह षष्ठ दिन । राज्ञोक्त-कथं दिना ज्ञातास्त्वया ?
 सोऽवग-मम एवीयो ज्वरश्चटति । यस्मिन् दिने ज्वरश्चटति तत एकवार विचाले ज्वरश्च-
 30 दत्ता । तौ चौर्यं त्यक्त्वा सुक्षिणौ जातौ, क्रमात्स्वर्गं गतौ ।

इति जीवदयाया स्तेनद्वयकथा ॥१२९॥

[130] अथ बुद्धौ सूत्रधारकथा ।

भोजपुरे सूत्रधारो भूमिगृहे राज्ञा क्षिप्तः, ततः कियद्दिनानन्तरं पृष्ठो भूपेन—तव कियन्तो दिना जाताः ? स प्राह—दिनत्रयं । राज्ञोक्तं—कथं तत्र रविप्रकाशं विना वासरः ज्ञातः ? सोऽवगू—अहं दिवान्धोऽभूवं, रात्रौ तु पश्यामि, तेन दिनास्त्रयो ज्ञाताः । स च परिधापितो राज्ञाः । इति बुद्धौ सूत्रधारकथा ॥१३०॥

5

[131] अथ बुद्धौ श्रेष्ठिपुत्रीकथा ।

कलिपुरे भीमभूपो धनमिभ्यं दण्डयितुकामः प्राह—यस्त्वया प्रासादः कारयितुमारब्धोऽस्ति, तस्य प्रथमं शिखरं कार्यं पश्चादधस्थले बन्धः, नो चेद्दण्डयिष्यसे त्वं । ततः स सचिन्तः पुत्र्योक्तः—तात । किं दुःखं तव ? इभ्येन भूपोक्ते प्रोक्ते पुत्री प्राह—तथा करिष्ये यथा राजा न दण्डयिष्यति ।

10

तत इभ्यपुत्री मौक्तिकानि सेतिकामितानि लात्वा राजगृहे गत्वा भूपात्रे प्राह—मौक्तिकानि लभ्यन्ते समर्थानि । गृहान्तां । राजाऽवगू—कथं लभ्यन्ते ? साऽवगू—स्पर्द्धकेन मानकं दास्यते । ततो राजा मानकमानोय मानकं भर्तुं लग्नः । तदेभ्यपुत्र्यवगू—प्रथमं शिखा क्रियतां, पश्चादधस्ताच्च । राजा प्राहैव कथं भवति ? पुत्री प्राह—तर्हि प्रासादशिखरं प्रथमं किमु भवति ? ततो राजा हारितं, सा च सन्मानिता, सा च परिणीता राज्ञा श्रेष्ठिनो बहु प्रामा दत्ताः । ततः प्रासादो निष्पन्नः, विन्ध्वं स्थापितम् ।

15

इति बुद्धौ श्रेष्ठिपुत्रीकथा ॥ १३१ ॥

[132] अथ सामायिकफलविषये स्तेनसम्बन्धः ।

श्रीपुरे पद्मश्रेष्ठिनः पद्मावती पत्नी संभवश्चन्द्रकुमारोऽजनि, स च विज्ञोऽभूत् । क्रमान्तविटखण्डकैः सार्द्धं तिष्ठन् चौर्यं कर्तुं लग्नः, ततो लोकगृहे प्रविश्य धनं हरते रात्रौ ।

20

इतो लोका रावं कुर्वन्ति, ततो राज्ञा धृतः, एकवारं मोचितं, द्वितीयवारं लोकैर्मोचितं, उक्तं च—अद्यप्रभृति चौर्यं न कार्यं । सोऽवगू—स्तैन्यं न करिष्ये । पुनः प्रविष्टः श्रौर्याय स च धृतः । शूलाया क्षेप्यमाणं तं राजाऽवगू—मम देशं त्यज । सोऽवगू—स्तैन्यं न करिष्ये । पुनः प्रविष्टः श्रौर्याय स च धृतः । राजाऽवगू—मम देशं त्यज । सोऽवगू—शुच्यतां मां, भूपोक्तं करिष्यते मया । ततो निर्गतो मार्गं गच्छन् दध्यौ,—अद्य कस्य गृहे चौर्यं करिष्ये । तदाऽकस्मात्सरस्यां नभसः सिद्धपुरुष उत्तीर्णः । पादुके उत्तार्य स्नानं कर्तुं लग्नः, ततः स स्तेनो दध्यौ । यस्मिन् दिने चौर्यं न क्रियते तस्मिन्दिने धान्यं न जीर्यति । अद्य पादुके इमे मम देवेन दत्तो । अतः इमे ग्रहीष्यते । ततस्ते पादुके परिधाय न्योम्नि उत्पपात । पश्चादेस्य स्वपुरे लोकेषु पश्यन्तु स्तैन्यं चकार । केनापि धर्तुं न शक्यते । राजादयो विलक्षा अभूवन् । लोकैः रावः क्रियते पित्रादिस्वजनगृहेष्वपि प्रविश्य चौर्यं करोति स्म । यदा न धर्तुं

25

30

- केनापि ज्ञक्यते तदा राजाऽवग—सप्तदिनमध्ये चौरौ धार्यौ मया । एव प्रतिज्ञां कृत्वा राजा निगत । पट्ट-दिना गता, सप्तमदिने प्रथम देवकुले गत्वा देव्या आभरणानि दृष्ट्वा दृष्ट्यौ राजाऽत्रायाति चौर ततो राजा छन्न स्थितो यावत् तावत् स स्तेनोऽप्येत्य पादुके उक्तार्य देवीं नत्वा जगत् यदि मम बहुधनमस्य वदित्यति तदा तव विशिष्टपूजां करिष्येऽह ।
- 5 एव प्रान्य यावस्तेन पादुके परिधत्ते तावदेका पादुका राज्ञा गृहीता, द्वितीया चौरैण । नष्टञ्चौर पृष्टौ बाहुरा धाविता । एका पादुका परिधाय क्वचित्त्व्योम्नि क्वचिद्मूमौ चचाल अग्रे गच्छन् बाहुराभागच्छन्ती दृष्ट्वा पृष्टौ अग्रे यति कायोत्सर्गस्थ दृष्ट्वा नत्वा सामायिकफल पप्रच्छ । तत सामायिकपुण्ये फल ज्ञात्वा सामायिक ज्ञात्वा तत्रस्थो यावत् स्व कम निनिन्द तदा केषलज्ञानमभूत्तस्य । देवै रजोहरणदानादिमहश्चक्रे । राजाऽपि तत्रागत-
- 10 चौरमुत्पन्नकेवलज्ञानं दृष्ट्वा जाताश्चर्यौ नत्वा यति पप्रच्छ तव कथमेतद-यायकारकस्य ज्ञानम् ? तेनोक्त-सामायिकफल ।

यत — प्रणिहन्ति क्षणाद्धैन, साम्यमालम्ब्य कर्म तत् ।

यन्न हन्यान्नरस्तीर्णं, तपसा जन्मकोटिभि ॥१॥

- 15 ततोऽनेकै सामायिकफल ज्ञात्वा सामायिकप्रतिक्रमणादि क्रियते । द्वितीया पादुका राज्ञोऽभूत् ततो राजा पादुकाद्वयं परिधाय बहुषु तीर्थेषु गत्वा देवान् नमस्करोति स्म । प्रतिदिनं सप्ताष्ट सामायिकानि छाति । क्रमात्सर्गं गतो, मुक्तिं यास्यति ।

इति सामायिकफलविषये स्तेनसम्बन्ध ॥१३२॥

[133] अथ छलजन्पने कमलकथा ।

- 20 एकस्मिन्पुरे भीमकुटुम्बिकोऽन्यदा कमलं प्रति प्राह—य शीतेऽतीव पतति निरावरण, सरसीमध्यस्थस्तपति दीपके तस्मै अह दोनारपञ्चकं ददामि । स कमलस्तथा स्थित, रात्रौ दीपकं दृष्ट्वा दृष्ट्यौ । प्रातः पृष्ट-स्वया कथं स्थित ? सोऽवग—य द्रमदेभ्यः गृहस्योपरि दीपिकां दृष्ट्वा तप्त । तत पञ्चदीनारान् जिगाय ॥१३३॥

इति छलजन्पने कमलकथा ॥ १३३ ॥

[134] अथ परोपकारे भ्रेष्टिपुत्रवैधमम्बन्धः ।

- 25 श्रीपुरे ब्रह्मवैषोऽनेकैरौषधैर्लोकानां रोगं फेटयन् बहुषुर्न गृह्णाति वदत्यति च ; तस्यापणे गृह्यो वणिक्पुत्रा वैद्यकलां शिक्षितं तिष्ठन्ति स्म । ये विद्यायां कुशलिनो भवन्ति ते औषधदानान् हन्यन्ते । तेन एकस्य वणिजश्चत्वार पुत्रां तद्विद्याकुशला जाता । ते सन्त औषधदानान्मृता । पञ्चम पुत्र माता यथा तदापणे न मुञ्चति तदा पुत्रो मातरं प्रति जगौ—मां तत्र विद्याशिक्षणाय मुञ्च । अहं तथा करिष्ये यथा मां न हनित्यति । ततः स वैद्यापणे गत । धैर्यस्याग्रे प्राह—अहं वैद्यकविद्यां न जानामि मुग्धोऽस्मि, यत्थ वस्त्रानयनादिक्रिया
- 30

कारयिष्यसि तदहं करिष्ये । ततस्तेन स्वगृहे स्थापितः । ततः स मुग्धो भूत्वा सर्वेषामौप-
धानामाम्नाय जज्ञौ । परं स्व तज्ज्ञ न ज्ञापयति ।

इतस्तस्मिन्पुरे एकस्य कस्यचित्स्नानं कुर्वतः कर्णरन्ध्रे सूक्ष्मा भेकी प्रविष्टा । वेदना
जाता, न निर्गच्छति, ततस्तेन वैद्यस्य कर्णरन्ध्रं दर्शितं । ततः स यदा तप्तसूचिका कृत्वा
कर्णरन्ध्रे क्षेप्तुं लग्नः, तदा स वणिक्पुत्रो जगौ—एवं कृते द्वयोर्मरण भविष्यति, तथा कुरु 5
यथा द्वयोर्जीवितव्यं भविष्यति । यदास्य कर्णरन्ध्रे वारिभृतं वर्त्तलकं मुच्यते तदा भेकी
स्वयमेव निर्गच्छति । तथाकृते भेकी स्वयं निर्गता । ततः श्रेष्ठिना स वणिक्पुत्रो मानितः,
वैद्यो न मानितः । हसितश्च । ततो रुष्टो वैद्यो दध्यौ—अयं मुग्धो भूत्वा मदीयां विद्या
मत्तोऽधिकं शिक्षितवान् । अतस्तथा करिष्ये यथा मरिष्यत्यसौ । ततः स श्रेष्ठिपुत्रो लब्ध-
विद्यो नष्टः, ततो यत्र गच्छति तत्र तत्र शकुनबलाद्याति । तदा सोऽपि शकुनबलात्तमागच्छन्त 10
ज्ञात्वा नश्यति । एव तयोः सदा कुर्वतोर्वहवो दिना याताः, श्रेष्ठिपुत्रो दध्यौ ममाय वैद्यो
गुरुस्थाने तेन हन्यते कथं मया तदेति ध्यात्वा गुहाया प्रविष्टः । अग्रे मृत्तिकया व्याघ्ररूपं
सजीवमौपधेन कृत्वा सुमोच । वैद्यस्तत्रागतो व्याघ्रं दृष्ट्वा दध्यौ, स च गुहाया विद्यते, व्याघ्रः
स्वयमेव हनिष्यति । ततो वैद्ये गते स श्रेष्ठिपुत्रस्तस्मान्निर्गत्य स्वमातुःपार्श्वे समेत्य स्वजीवन-
सम्बन्धं प्रोच्याऽन्यत्र ग्रामे गत्वाऽन्येषां लोकानामुपकारं चक्रे । 15

इति परोपकारे श्रेष्ठिपुत्र-वैद्यसम्बन्धः ॥१३४॥

। ।

[135] हस्तहेमसिद्धिसम्बन्धः ॥

कमलपुर्यां सोममेदिनीशः स्वर्णं सिद्धि कारकारं अलब्धहेमसिद्धिं खिन्न सन् पुरद्वारे
लेखयामास—

ऐदंयुगीनकाले रै—सिद्धिनैव लभ्यते ।

तेन तद्विषये कार्यः, पुंसा नोपक्रमः क्वचित् ॥ १ ॥

ततस्तं श्लोकं दृशं दृशं कोऽपि स्वर्णसिद्धिविषये उपक्रमं न चक्रे । इत एकः पुमान् गृहे गृहे
मिक्षा याचमानो वैश्यागृहे गतः । तदा वैश्या सेरप्रमाणं हेमं ददौ । स च ततो निर्गत्य दध्यौ-
स्वर्णसिद्धिं विना नैव केनापि दानं दीयते । पृष्ट्वा सती तु न सम्यक्कथयिष्यति । अतो मायां
तथा कुर्वे यथाऽस्याः समीपात्स्वर्णसिद्धिं ज्ञास्यामि । ततः स द्विजत्रैपधरो भ्रमन् वैश्यागृहद्वारे 25
गतः जगौ च मम पुत्रो मृतो निराधारोऽन्धोऽस्मि । यः कोऽपि धान्येन मां रक्षसि तस्य
गृहे स्थितो द्वाररक्षां करोमि । द्विजजीवितदाने पुण्यमपि भवति । ततो वैश्या धान्येन स्वगृहे
स्थापितः । सा वैश्या सप्तौषधान्यानीयं सप्तं दिनानि मर्दयित्वा तच्चूर्णेन दीपिकां करोति ।
यत्र तस्या धूम्रो लगति तद्धेम भवति । स च विप्रः सर्वं पश्यति । पुनर्न ज्ञापयति ।

एकदा वैश्या तस्मै चूर्णं वर्त्तयितुमर्पयन्ती दध्यौ—कदाचिदनेन माया मण्डिता भविष्यति,
तदा सर्वं ज्ञास्यति । ततस्तस्य जीमितुमुपविष्टस्यामत्रे विष्टा पर्यवेपिता । पार्श्वे स्थिता च । तदा स 30

दध्यौ यद्यह विष्टां वदिष्यामि तदा मामनन्धं ज्ञास्यति । ततः स हस्तेन कवलं भक्तुं यावच्छेषेण तावद्देययोक्त-स्थिरीभव, अजानत्या तव भोजने विष्टा पतिता ततस्तामपसार्यं वर्यमन्नं परिवेषित । स च बुभुजे । ततः सा निःशङ्कं सर्वौषधानां नामग्रहणं छाति । तस्य वक्षयितुं दत्ते । ततः सम्यग हेमसिद्धिर्जाता । ततो मियं कृत्वा ततो निगतो द्विजः । अन्यत्र गतश्छन्नं हेम चक्रे । स्वयं मुञ्क्ते, दानं दत्ते क्रमादपरैरपि औषधैरेकेन द्वाभ्यां हेमं करोति ।

ततोऽन्यदा धमन् पुरद्वारे गतः स्वणसिद्धयभाषाक्षराणि भूपलिखितानि ज्ञात्वा तेषाम-
क्षराणामपसाराय भूपस्य गृहे महोत्सवे जायमाने दीपवर्षिकनरैः साद्द हेमसेरद्वयं द्वास्थपा-
श्वेऽक्षिपत् । राजसभायां रात्रौ गतः । तत्र स्वकृतदीपिकाधूमेन अन्यदीपिकाकरदीपिकाभिः
सममुद्योतं कुर्वाणो राजसभां हेममयीं कृत्वा राजभवनान्निगतः । प्रातर्भूय सभा हेममयीं दृष्ट्वा
10 चमत्कृतः । पृच्छपृच्छ द्वास्थपार्श्वश्रमागतं ज्ञात्वा दध्यौ-यस्य त्वणसिद्धिर्विद्यते तेनेयं समा
हेममयी कृता । मया प्रपञ्चेन स निःकासितव्यः । ततो राज्ञा तस्य ज्ञानाय भूमिगृहं कारितः ।
तन्मध्ये शतद्वयोस्वणकृतं मुक्त्वासूत्रं च भोजनादि च कारितं हेमसभास्वर्णं तत्र मुक्तं । ते च
सर्वे हेममयानि बीजपूर-नालिकेर-लिम्बुकादीनि घटयन्ति । भूमिगृहद्वारपाश्वस्थचित्रशाळायां
राजोपविशति । लोका यदा प्राभृतीकुर्वन्ति बीजपूरादीनि तदा राजा छन्नमधो भूमिगृहे
15 मन्त्रिहस्ते मुञ्जति मन्त्री च छन्नं हेममयानि दत्ते । ततो लोके प्रद्योतोऽभवत् यद् भूपस्य हस्ते
प्राभृतीक्रियते तद्दमं भवति । ततः पुमान् स हस्तहेमसिद्धिं ज्ञात्वा दध्यौ मत्तोऽधिको राजा
जातः । अहं तूपक्रमतो हेमं करोमि । राजा तु हस्तेन करोति । ततः सोऽपि काष्ठमयानि
बीजपूराणि प्राभृतीकृत्य हेममयानि भूपपाश्वर्षात्प्रापः । यदि हस्तसिद्धिरपि नमः स्यात्तद्वद, ततो
राज्ञो मिलितं स्वकृतां हेममयीं चित्रशाळां ज्ञापयामासः । ततो राजाऽऽवग-स्वणसिद्धिं कथय,
20 ततो मम हस्तौ हेमहस्तसिद्धिं दर्शयिष्यतः । ततस्तेन हेमसर्वौषधचूर्णहरणादिकथनात्
हेमसिद्धिस्तस्मै दर्शिता । ततो राजा भूमिगृहे तं नीत्वा हस्तेन हेममयबीजपूराविसिद्धिं दर्शयामा-
मासः । सोऽवग-राजन् । हस्तहेमसिद्धिं दर्शय । ततो राजाऽऽवष्ट मयोक्तं ममायं हस्तौ
हेमहस्तसिद्धिं दर्शयिष्यति, तेन तु दर्शिता । ततः स पुमान् अहं धृष्टो भवता वचनच्छलात् ।
ततो राजा पुरद्वाराक्षराणि दूरीकारितानि तत्रान्यान्यक्षराणीति लेखयामासः—

25 ऐदद्युगीनकालेऽपि कस्यचिन्मनुजस्य तु ।
हेमसिद्धिः समस्त्येव, कार्योऽत्र सशयो नहि ॥ २ ॥

ततो राजा हेमसिद्धिं कारकार महादानं वदौ ।

इति हस्तहेमसिद्धिसम्बन्धः ॥ १३५ ॥

[136] अथ धर्मपरीक्षायां लौकिकपार्वतीश्वरकथा ।

80 एकदा द्वारिकायां कृष्यं नन्तु लक्ष्मिता मनुष्याश्चेलु । अत्रान्तरे पार्वती शम्भो पुरः
प्राह—एते सर्वे जनाः पुण्यवन्तो यात्रां कर्तुं निययुः । ईश्वरोऽवग-एतेषां द्वित्रां पुण्यवन्त-
स्युः । गौरी जगो-कथमेतद् ज्ञायते ? ईश्वरोऽवग-परीक्षां करिष्ये त्वं गौमव, अहं नरो भविष्यामि ।

मया कृत्रिमः कर्ममयो हृदः करिष्यते, त्वया पादौ कर्मै क्षिप्त्वा स्थेयमहं कर्षितुमायास्यामि । ततः पार्वती कर्मै गोरूपा क्षिप्त्वा, ईश्वरो मनुष्यरूपस्तां कर्षितुमागात् । प्राह भो यात्रिका ! मनुष्या ! अत्राचिरादागच्छन्तु, एषा गौ पद्मात्कर्ष्यते, अन्यथा मरिष्यति । कोऽपि नायाति, घसमसाट कुर्वन्त सर्वे यान्ति । पुनरेकतत्र नायाति गां कर्षितुमेवं पुनःपुनरीश्वरे जल्पति लोका गच्छन्तो जगुः—तव एषा गौ मनसि आयाति अस्माकं जीवित रक्षित त्रि लोक्यते 5 यदि स्थास्यते तदा पश्चाद्द्वयाम्नादयो माग्यन्ति अस्मान् । ईश्वरोऽवगु-अह स्थितोऽस्मि, अपरः कोऽपि द्वितीय आगच्छतु तदा एकः क्षण गां कर्षितु स्थितः । गौस्तु न निर्गच्छति ततः सोऽपि चरितु चचाल । तत स्वय शम्भुः प्रविष्टो गा कर्षितुं कर्मै मञ्जन प्राह—एषा गौरह च कर्मै प्रविष्टौ निर्गच्छन्तु न शक्येते अङ्गुलीमुखे क्षिपति जल्पति च कोऽपि पुण्यवानस्ति, यो मा गां च कर्षयति, तस्य यात्राधिकं पुण्य भविष्यति । 10

अत्रान्तरे—एकः पुमानपर पुमास प्रति जगौ-आवां यात्रायै निर्गतौ पुण्यहेतो, इदमपि पुण्य जीवरक्षा क्रियते, जीवरक्षाममं पुण्यमन्यत् न विद्यते, तेन एतौ कर्ष्यते । अपरोऽवगु-त्वं ग्रथिलोऽभूः, मया स्थातु न शक्यते । तत. प्रथम स्थितो गा कर्षितु यदि एषा निर्गच्छति तदा निर्गच्छतु नो चेन्ममापि प्राणा यान्तु । गवा पुरुषेण च सम कर्ममध्ये प्रविष्टं कर्षितु लग्नः तदा गौरधोऽधा याति तदा सोऽपि अधोऽधाऽप्रतो याति । ततस्त पुण्यवन्तमेक इष्ट्वा 16 पार्वतीश्वरौ प्रकटीभूय जजल्पतु । त्वमेवैतेषु लोकेषु पुण्यवान् दृश्यते । तत प्रसन्नोभूय पार्वती-श्वरौ जजल्पतु 'तवाक्षीणा श्रीर्भवतु' । ततोऽप्रे गतः, यात्रा कृत्वा गृहे आगतः । तस्य गेहे अक्षीणा श्रीरभूत् ईश्वरस्ता प्राह—लोका बहवो दृश्यन्ते पर पुण्यवन्तः स्तोका एव ।

इति धर्मपरीक्षायां लोकिकपार्वतीश्वरकथा ॥ १३६ ॥

[137] अथ स्तैन्यजनपुण्ये भिल्लकथा ।

श्रीपुराचचन्द्रपुर प्रति श्रीधरा आचार्याश्चेलु मार्गे भिल्लघाटी मिलिता । भिल्लस्वामी सर्व सार्थं लुण्टयामास । ततः साधून् लुण्टयितु तत्रागत. प्राह-भो सावव । वस्त्राणि सुञ्चथ (त) । तदा गुरवो जगुः-स्तैन्य न क्रियते, पापहेतुत्वात्, मार्गे कस्यापि धन नापहियते । भिल्लोऽवगु-वस्त्राणि सुञ्चथ (त) नो चेत् हता एव । गुरु प्राह—त्व पाप करोपि, सर्वं कुटुम्ब 25 भक्षयिष्यति, श्वभ्रे त्वमेव बहुदुःखस्य भोक्ता भविष्यसि । स्तेनोऽवगु-सर्वं कुटुम्ब विभज्य भोक्ष्यति । गुरु. प्राह—तहि पृच्छ कुटुम्ब प्रथमं पश्चाद्वस्त्राणि गृहाण, यावत्त्वमागमिष्यसि तावद्वय स्थिताः स्म । ततो भिल्लोऽचिरात् स्वकुटुम्ब प्रष्टु गत. । प्रथमं भार्या पृष्टा-अह साधूनां वस्त्राणि लास्यामि तस्य पापस्य भाग त्व ग्रहीष्यमि ? प्रिया प्राह—तवैव पापं भविष्यति । अह भागं न ग्रहीष्ये । एव कुटुम्बं पृष्ट कोऽपि पापभागं न गृह्णाति । ततो भिल्लो गुरुपाश्वेऽभ्येत्यावग-कुटुम्ब पाप न छाति । गुरवः प्राह—'यः कर्त्ता स एव भोक्ष्यते' । 30 ततः स भिल्ल स्तैन्यकरणे नियमं जग्राह । ततोभिग्रहं प्रपाल्य भिल्लः स्वर्गे ययौ ।

इति स्तैन्यजनपुण्ये भिल्लकथा ॥ १३७ ॥

[138] अथ गुरुभक्तौ द्रोणाचार्य-भिल्लकथा ।

- द्रोणाचार्य पाश्चैर्धुविठिरा-जुन-मीम-बुर्योषनादयो धनुर्विद्या शिक्षयामासु । अजुनो धनुर्विद्या शिक्षयन् समप्रां धनुर्विद्या शिक्षयामास । ततो अजुनो गुरुपादौ नत्वा प्राह—भो द्रोणाचार्य ! गुरुत्तम ! यादृशी विद्या मया दत्ता तादृशी नान्यस्मै कस्मैचिद्देया । ततो हृष्टो द्रोणाचार्य 5 जगौ—तव क्व प्रमाणम् ? एव सति काल गच्छति । एको भिल्लो धनुर्विद्या शिक्षितुष्कामो ऋणाचार्यपाश्चैर्धनुर्विद्यामर्जुनतुल्यां याचते स्म । गुरुणा न ददे स तव द्रोणाचार्यमूर्तिं मृण्मयीं कृत्वा कुञ्जातरे स्थापयित्वा प्रातरुत्थाय गुरुपादौ प्रणम्य भक्त्या प्राह—भो गुरो ! 'प्रसद्य मया धनुर्विद्यां वितर' । एव प्रति दिन गुरोभक्ति चक्रे । गुरुरग्रे धनुहस्ते लावाबाण तस्मिन् सयान्य चिन्तितानि पत्राणि विध्यति, गतथा भिनन्ति ।
- 10 एकदा वने गतोऽनमो वृक्षे तादृक्चि पत्राणि छिद्रितानि दृष्ट्वा दभ्यौ—गुरुणा प्रतिज्ञां विस्मृत्य कस्यापि धनुर्विद्या ददे नो चेदेव क्व कराति । ततोऽजुनो गुरु पप्रच्छ । भगवन् ! त्वया प्रतिज्ञा छिन्ना, विद्या कस्मै दत्ता ? गुरु प्राह—मया कस्यापि त्वा मुक्त्वाऽन्यस्मै धनुर्विद्या सम्पूर्णा न दत्ता । ततो द्रोणाचार्याजुनौ वने गतौ ताभ्यां दृपण्मयी द्रोणाचार्यप्रतिमा दृष्टा । स च भिल्ल प्रातरुत्थ गुरु नत्वा प्राह—अजुनदशधनुर्विद्या मया वितर । एव प्रोच्य स 15 वृक्षस्थानि पत्राणि भिनन्ति । ततो द्रोणाचार्यपार्श्वस्थां भिल्लञ्च पृष्ट—तव को गुरु ? स प्राह—मम ऋणाचार्य । भिल्लेन द्रोणाचार्यप्रतिमा ऋषिता अनयाऽहं शिक्षितो विद्यां भक्त्या किं किं न स्यान् ? तोऽर्जुनो खिन्नोऽभून् । ततो गुरुभिल्ल प्रति जगौ तव विद्याऽभून्मत्प्रसादात्, मया मागित दाम्यते क्वया ? सोऽवग-इत् शरीर तवैव, यन्ति रोचते तन्गाचनीयम् । ततो गुरुणा भिल्लपाश्चाद्दक्षिण-स्ताङ्गुष्ठो याचित । ततस्तेन गुरुभक्त्या अङ्गुष्ठो ऋत्तश्छिन्त्वा । 20 ततोऽनुनास्तोका मनाग्निवधा भिल्लस्याभूत् ततोऽपि भिल्लो गुरोरुपरि न द्विष्टोऽभूत्ततोऽनुनोऽपि ह्य द्वावपि गुरु नमत स्म ।

इति गुरुभक्तौ द्रोणाचार्यभिल्लकथा ॥ १३८ ॥

[139] अथ शीर्षोदार्यविषय विक्रमादित्यकथा ।

- एकदा विक्रमादित्यो भूय पृथिवीं विलोकयन् स्त्रोगण्ये ययौ । तत्र पुयामनेके धवलगृहादृष्टा । 25 तत्र तु शङ्खिनी-पद्मिनी-अश्रुतिनारीसहस्रशो दृष्टा राज्ञा । ताश्च भूप मोगाय याचते स्म । राजा मनागपि न चलित, परस्त्रीपराङ्मुखत्वात् । तवस्ताभिस्तुष्टामि १४ रत्नानि दद्यानि । कीदृशानि—

एकेनाग्निस्तम्भ स्थात् [१]	पञ्चमेनास्यादिघातो न लगति [५]
द्वितीयेन लक्ष्मीभवति [२]	पष्ठेन सर्वो वश्यो भवति [६]
30 तृतीयेन जलस्तम्भ [३]	सप्तमेन चिन्तिता रसवती भवति [७]
चतुर्थेन यान भवति [४]	अष्टमेन कुटुम्ब वषते [८]

नवमेन समुद्र उत्तीर्यते	[६]	द्वादशेन भूतप्रेतादयो न लगन्ति	[१२]
दशमेन विद्या स्यात्	[१०]	त्रयोदशेन सर्पादिर्न दशति	[१३]
एकादशेनाकाशगमन स्यात्	[११]	चतुर्दशेन गजादिर्न प्रभवति	[१४]

मार्गे आगच्छता राज्ञौदार्यत्वाद्येन यद्रत्नं मार्गित तस्मै तद्वत् गृहे समागतो भूपः ।

इति शीलौदार्यविषये विक्रनादित्यकथा ॥१३९॥

5

[140] अथ स्वयं स्वटोपजल्पने क्षत्रियकथा ।

एकः पुमान् पोसिपोसीत्युच्चरन् शकट चतुष्पथे खेटयामास । तदा एको दुर्दान्तो राज-
पुरुषः सन्मुख गच्छन् शकटे लग्न, तदा तस्य मुखे चदिका पतिता । रुधिर निर्गत । स च
राजपुरुषो दुर्दान्तो यत्तत यथा तथा जल्पन् भृश रुष्टोऽस्त्रमुत्पाट्य त हन्तुमुत्थितः गालि
ददानो यष्टिमुष्टिभिस्त हत्वा भूपपार्श्वं निनाय, जगौ च अनेन चतुष्पथे समागच्छता शकटेन 10
मम मुख छिन्न । ततो बहु जल्पति सति तस्मिन् शकटपुमान् मौनमेव चकार । राजादिभि-
र्जल्पितोऽपि यदा न जल्पति । राज्ञाऽवग्-किं मूकोऽस्म्यसौ । तदा राजपुरुषोऽवग्-चतु पथे यदा
मम मुख शकटेन भिन्न तदाऽनेनोच्चैःस्वर्गं जल्पित पोमिः पोसिरिति । ततोऽभात्येरुक्त-नत्रैव
दूषण नास्य, त्वमेव स्वयं साक्ष्यभूत्, ततो राजपुरुषो हक्कितः सः पुमान् मानित ।

इति स्वयं स्वटोपजल्पने क्षत्रियकथा ॥१४०॥

15

[141] अथ विरोधे कृकलासद्वयकथा ।

एकस्य ग्रामसमीपे द्वौ कृकलासौ युद्धं कर्तुं लग्नौ । एको यदा युध्यन् द्वितीयशिरस उपरि
चटति तदाऽधस्थो दन्तैर्दशति तमित्यादियुद्धं कुर्वाणौ तौ द्रष्टुं लोका मिलिताः । सर्वे सन्ति,
न पुनः कोऽपि वारयति । तदाऽकस्मादेक कृकलासोऽनश्यत् । उपविष्टस्य निद्रया घूर्णितस्य
गजस्य शुण्डायां प्रविष्टः । तदा द्वितीयोऽपि तत्पृष्ठौ धावन् तस्यैव गजस्य शुण्डायां प्रविष्टः । 20
तत्रापि द्वावपि युद्धतः स्म । ततोऽकस्माद्गज उन्निद्रःसन्नुत्थितः शुण्डामितस्ततो वेदनया चालयन्
सरःपालौ गत । ता पालिं शुण्डया खनति । लोकास्तदा हसन्ति । ततोऽकस्मात्पालि स्फुटिता ।
लोकाः सर्वे प्लाविता । पयसा ग्राममपि प्लावित । गजोऽपि शुण्डाप्रविष्टकृकलासवेदनया
मृतः । ततस्तावपि कृकलासौ पञ्चत्न ययतुः । एवं विरोधेन सर्वं विनश्यति । ततो विरोधो न
कार्यः, स्वहित वाञ्छद्भिः ॥ इति विरोधे कृकलासद्वयकथा ॥१४१॥

25

[142] अथ देवद्रव्यविनाशने उष्ट्रीकथा ।

दीपं विधाय देवस्य, पुरतो गृहमेधिनाम् ।

तेन दीपेन नो गेहे, कर्चव्यः कज्जलध्वजः ॥१॥

इन्द्रपुरे जितसेननृपोऽभूत् । तत्र देवसेनेभ्यः, तस्यालये घनसेनस्योच्छ्रिका प्रत्यहमेति । स चर
वारिक इष्टयित्वा स्वगृहं नयति पुनरपि पञ्चाद्याति । तत इभ्येन सा उच्छ्रिका स्वल्पेन गृहीता
तस्याभीष्टा चाभूत् ।

- एकना धमधोपसूरिस्तत्रागात् इभ्येन पृष्ट एपोच्छ्रिका मम गृहे एव रति कथं लभते,
6 नान्यत्र । सूरि प्राह-अनथा पूर्वमेव देवद्वय विनाशित । तदा यथा जिनस्थाम् दीपं विधाय
पञ्चात्तनैव दीपेन गृहकायाणि करोति । तस्माद्दीपाद्वा गृहे दीपं करोति, धूपाङ्गारेण युद्धक
सधुस्रयति च तेन कमणा उच्छ्रिकेया जाता । तत्पातकं पुरा नालोचित । बहुषु भवेपु तिर्यक्त्व
लभ्य सप्रति पुनरौच्छ्री जाता । कर्मलाघवात्प्राति प्राप्य पञ्चाद्भवसधन्धि देवद्रव्यविनाशनरूप
पाप स्मार स्मार जिनेद्रधम आतु तव गृहे तिष्ठति । यत उत्तमसगादुत्तमपदवीं लभते जीव ।
10 क्रमाद्ब्रह्माच्छ्रिका निनधर्मं त्वया क्रियमाणं अर्हती मूर्तिं गमिष्यति देवलोके गमिष्यति ।
ततो मानुषं भव प्राप्य सर्वकर्मक्षया मुक्तिं यास्यति । अतो देवद्रव्यं व्याजेनापि न
प्राह्य । यत—

जिणपथयणवुद्धिक्कर, पभावग नाण दमणगुणाणं ।

भकरतो निणद्वं, अणतससारिओ होइ ॥१॥

- 15 जिण० । बुद्धतो जिणद्वं, तित्थयरत्त लहइ जीवो ॥२॥

इति देवद्रव्यविनाशने उच्छ्रिकथा ॥१४२॥

[143] अथ यक्षकृतपापशमने अर्जुनमालिककथा ।

- रानगृहे बहिरन्त्येमुद्गरपाणियक्षसदने पुष्पकरण्डकं मृत्वा अर्जुनमालिको मालिकायुतो
निनात्यये स्थित । तदाऽकस्मात्तत्र पट् स्तेनां सुरभिपुष्पगन्धत समाययुः । तदा ते चौरास्तां
20 मालिकां दिव्यरूपा दृष्ट्वाऽर्जुनमालिकं वक्षा यक्षाऽर्जुनमालिकयो पश्यतो सतोभोगं कर्तुं
सगना तदाऽर्जुनो यक्ष प्रत्यवगन्-भो यक्ष ! तव पश्यत सतो मम पत्नी एते मुञ्जन्ते त्वं ममसारां
न कुम्पे । पत्नीं तेभ्यो भोगं दद्यान् दृष्ट्वा रुष्टः पत्नीं प्रत्यपि तदा मुद्गरपाणियक्षाऽर्जुनवेदेऽवतीर्य
प्रियायुतां पश्यति स्तेनान् जघान । ततोर्जुनो प्रति स्निग्धं नरान् सप्तमीं क्षियं हत्वैव
देवगृहं याति । ततो मागागतान् पुरस्थान् पट् पुरुषान् एका स्त्रिय च हत्वैव तिष्ठति ।
25 तत पुरनना पुं प्रतोळीं दत्त्वा कोटस्योपरिस्था पट् नरान् क्षियमेकां इतान् दृष्ट्वा
प्रतोलाग्रहिं निगच्छन्ति तत सर्वपापं करोति ।

- अत्रान्तरे मुद्गनभेच्छी चतुर्दश्यां पौषधोपवासपारणे भगवत श्रीवीर बहिरुद्याने समव-
स्तुत भ्रत्वाऽभिप्रहं लली, अद्य प्रमु प्रणम्य पारणं कृतव्यं मया, तत प्रात सकाळ एव
मुद्गनभेच्छी प्रमु न तु निगच्छन्तं दृष्ट्वा लोका जगुः-भो भेच्छिन् ! क्षणं तिष्ठ, यावत् स
30 यक्ष स्वस्थाने याति । तत भेच्छी लोकवचनमधगण्यं प्रतोल्या बहिर्निययी तदा यक्ष मुद्गन
दृष्ट्वा मुद्गरमुत्पान्य दधाव इत्तु तदा तत्र मुद्गनभेच्छी 'नमो अरिहंताणं' इत्युक्त्वा स्व

कृत्वा तस्थौ । ततो नमस्कारप्रभावात् यक्षोऽर्जुनशरीरं मुक्त्वा स्वं स्थानकं ययौ । अर्जुनो निश्चेष्टकाष्ठो भुवि पपात । क्षणात्सचेतनोऽभूत् । सुदर्शनेन पृष्टं—भो अर्जुन ! त्वया बहु-जनहननात् भूरिपापं कृतं । कथं ह्युटिष्यत्यस्मात्पापात् ? अर्जुनोऽवगम्—अहं न जाने, किन्तु सुद्वरयक्षेणं सर्वं कृतं, स्वमन्वन्धः प्रोक्तः । ततः प्राप्तवेराग्योऽर्जुनमालिकः प्रभुं प्रणम्य वीक्षां लाल्वा तस्मिन्नेव पुरे भिक्षाये भ्रमति, पण्मासी याचद्बुभुक्षितो लोकाक्रोशान् सहित्वा सर्व- 5 कर्मक्षयान्मुक्तिं ययौ । इति यत्कृतपापशमने अर्जुनमालिककथा ॥१४३॥

[144] अथ स्वहितकरणे चन्द्रकमलयोः कथा ।

कर्णपुरात् चन्द्रकमलपुत्रेण महं पृष्टवाहं नीत्वा वमन्तपुरं प्रत्यचलत् । मार्गं यदा पुत्रो वृषारूढस्तदा लोका जगुः—अयं वृद्धः पद्भ्यां हिण्डते, युवा पुत्रस्तु वृषारूढः, कोऽस्य पुत्रस्य विवेकः ? ततः पुत्रस्तत उत्तीर्णः । वृद्धो वृषारूढश्चलति यदा लाका जगुः—पुत्रः पद्भ्या 10 याति, पिता वृषारूढः । यदा द्वावपि वृषारूढौ तदा लोका जगुः—वृषो मरिष्यति एतौ मुग्धौ । यदा द्वावपि पितापुत्रौ पादचारिणौ जातौ तदा लोका जगुः—अस्मिन्नीदृक्षे वृषभे सति एतौ मुग्धौ पद्भ्यां हिण्डते । ततो द्वावपि प्रोचतु—

सर्वथा स्वहितमाचरणीयं, किं करिष्यति जनो बहुजल्पः ।

विद्यते स नहि कश्चिदुपायः, सर्वलोकपरितोपकरो यः ॥१॥

तथा यथारुचि पितापुत्रौ यथेप्सिते पुरे ययतु ।

15

इति स्वहितकरणे चन्द्रकमलयोः कथा ॥ १४४ ॥

[145] अथ औत्पत्तिकीधीविषये नापितकथा ।

एकदा भोजभूपो नगरचर्यायां रात्रौ भ्रमन् नापितमेकां गाथां पुनः—पुनर्जल्पयन्तं श्रुत्वा रुष्टः । सा चैयम्—

भरीयातां सहृद्भरइ, ठालां भरइ न कोइ ।

20

भोजराज माहरइ सालो, म्हरइं कां न देइ ॥१॥

यदा आकार्यं शूलायां क्षेपुं चालितस्तदा नापितोऽवगम्—मया कोऽपराव कृतः ? राजाऽवगम्— 25 त्वं मां शालकं कुरुषे । तदा नापितोऽवगम्—अहं तु सत्यमेव वच्मि । यत्—त्वत्परस्त्रीसहोदरः श्रूयसे । अतो मम पत्नी तव भगिनी । ततस्त्वं मम शालकः एतद्श्रुत्वा राजा हृष्टत सम्मानयामास । इति औत्पत्तिकीधीविषये नापितकथा ॥१४५॥

25

[146] अथ प्रत्येकबुद्धस्वरूपम् ।

करकण्ठचूपः कलिङ्गदेशः प्रथमं वृषभं दृढदेहं ब्रजन्तं दृष्ट्वा पश्चान्मृत्तिं दृष्ट्वा च जातिस्मृतिं प्राप्य प्रत्येकबुद्धोऽभूत् । देवतया लिङ्गं दत्तम् ॥१॥

पञ्चालदेशस्वामी इन्द्रभुज वीर्य आगत्यतित जातिस्मृतिं प्राप्य प्रत्येकबुद्धोऽभूत् ॥२॥
विदेहदेशस्वामी नमिभूप उत्पन्नरोग प्रियाणां बलवान्युक्ताय खड्गद्वारा इमनाकण्य
जातिस्मृतिं प्राप्य प्रत्येकबुद्धोऽभूत् ॥३॥

गन्धारदेशेशो नमनकभूपश्चूर्तं प्रथमं शाह्वलं दृष्ट्वा क्षणाद्गन् वानेन दृष्ट्वा जातिस्मृतिं
प्राप्य प्रत्येकबुद्धोऽभूत् ॥४॥

5

यत् — करकण्डू कलिगेषु, पचालेषु यं दुम्बुहो ।
नमीराया विदहेषु, गंधारेषु अ नगर्ह ॥१॥
वसहे^१ इंदकऊ^२, बलय^३ अत्रे अ^४ पुष्किण बोही ।
करकण्डू^५ दुम्बहस्ता^६ नमिस्ता^७ गंधारन्नो^८ अ ॥२॥

चत्वारोऽपि प्रयेरुबुद्धा विहरभागा भित्तिप्रतिष्ठितपुरे पुराद्वद्विदेवकुले चतुर्द्वारशोभिते
समागता —

पूर्वेण द्वारेण करकण्डू प्रविष्टः ।

दुमुक्षो दक्षिणेन ।

नमिरपरेण ।

गन्धार उत्तरेण प्रविष्टः ।

15

तत्रा यक्षेण चतुर्णामपि समुल्लंख्य सुखं कृतं चत्वारं द्वारविष्णुः । करकण्डूयनयोग्यं काष्ठखण्डं
कपयित्वा कर कण्डूयितुं लाता यत्र तदा कर्णोऽपि काङ्क्षितः, काष्ठं छन्नं कर्णं च । दुमुक्षुः
काष्ठखण्डं गोपितं दृष्ट्वा करकण्डू प्रत्यवगू—

जया रज्ज्वं च रिद्धिं च, पुरं अतेउरं तथा ।

सर्वमेव परिचञ्ज, सचर्यं किं करोमिमं ॥३॥

20

यत्र करकण्डू प्रयुक्तरं न दत्ते नस्मै तत्रा नमिरिमं दुमुक्षु प्रत्यवगू—

जया ते पियपरज्जे, क्या किञ्चकरा घह ।

तेसि किञ्च परिचञ्ज, अज्ज किञ्चकरो भव ॥४॥

अतस्तवानया चिन्तया किं ततो गन्धारोऽवगू—

जया सर्वं परिचञ्ज, सुक्खाय घडसि भव ।

परं गरिहसे वीम, अत्तनीसेसवारण ॥ ५ ॥

25

'सुक्खाय घडसि' मुक्तये चेष्टसे भवान् । अत्तं इति आत्मने निश्चेयसः शिवस्य कारक-
कत्ता, तदा करकण्डू प्राह—

सुक्खमग्ग पवत्तेसु, साहसु वंभयारिसु ।

अहिअत्थं निवारत्ते, न दोसं वत्तुमारिहसि ॥६॥

30

रुसु वा परो मा वा, विसं वा परिश्रुतु ।

भामिअवा हिआ भागा, पञ्चकखगुणकारिआ ॥७॥

अमी चत्वारोऽपि प्रत्येकबुद्धा पूर्वभवे समकालं पुष्पोत्तरविमानान्च्युताः स्वरूपपुरे जाताः समकालं केवलज्ञान प्राप्सुच क्रमादेव ते सर्वे मुक्ति प्राप्सुः ।

इति प्रत्येकबुद्धस्वरूपम् ॥ १४६ ॥

5

[147] अथ प्रमादाप्रमादे श्रेष्ठिपुत्रीत्रयकथा ।

वर्द्धमानपुरे पद्मश्रेष्ठिनः तिस्रः पुत्र्यः कमला-महता श्रीमत्यभिवा धर्मकर्मकुशला धर्म-
शास्त्रविज्ञा सत्य उभयकाल प्रतिक्रान्ति त्रिकाल जिनपूजा कुर्वते, भावार्गीन् जेतुम् । इतो
माहसभायां कन्दर्पदेवोऽभ्येत्यावग्—स्वामिन् । पद्मश्रेष्ठिनः पुत्र्यस्तथा धर्म कुर्वाणा सन्ति
यथा भवन्त भवत्परिचारं च जेष्यति । तेनाधुनेव ता जेतु स्वामिनाऽन्येन वा चाल्यते तदा 10
वरं । तदा मोहेन वीरके उत्पादिते निद्राविक्रयाभ्यां प्रोक्तं—स्वामिन् नह तथा करिष्ये यथा
तास्तव यस्या भवन्ति । ततो विकथानिद्रे ते जेतु गते, प्रथम कमलापार्श्वं विकथाऽवग्—
धनमहेभ्यपुत्र्या श्राविका भोजिता । त्व तत्राकारिता न वा । साऽवग्—कि मम प्रयोजनं,
जेमन्तु वद्वयः एवं पृथक्पृथग्गृहः भोजनस्य स्वरूपं प्रोक्त । ततः क्रमात्कमला जगौ—अह 15
नाकारिता तत्र इत्यादि राज-देश-भक्त-स्त्रीकथाभिः कमला विकथा कुर्वती कृता क्रमान्निद्रा-
मपि करोति, वेलायां देवपूजाप्रतिरुर्भ्रष्टति न क्रंगति एव मदनाऽपि प्रमादे पातिता ताभ्या ।
ततः श्रीमती ताभ्यां प्रमादे न पातिता सा च स्व धर्मकृत्य वेलायां करोति । ततो विकथा-
निद्रे मोहभूपस्यान्ते गत्वोचतुः । कमलामदनश्रियो तवाद्या ग्राहिते न तु श्रीमती । माहोऽवग्-
वर्यं कृत, श्रीमतीमह घातयिष्यामि । तता मोदेनानेकाभरणचन्द्राद्विदशनेनापि सा न स्वाद्या 20
ग्राहिता । कमलामदनश्रियो श्वध्रे थयतुः । श्रीमती अखण्डधर्म कृत्वा कर्मक्षये मुक्ति गता ।

इति प्रमादाप्रमादे श्रेष्ठिपुत्रीत्रयकथा ॥ १४७ ॥

[148] अथ पादद्रव्यार्जने कथा ।

एके जना पादाभ्यां श्रियमर्जयन्ति, एकं हस्ताभ्याम्, एके मस्तकेन, एके बुद्ध्या च,
तत्रादौ पादाभ्यां श्रियार्जने कथा—

वीरपुरे कमलवणिकपुत्रो देवको दारिद्र्यवानभूत् । ततो महेभ्यभूपदोना लेखवाहकोऽभूत् । 25
योजनशतसहस्रं यावद्याति पुनरन्तरा वर्त्मनि गुरुपदोपान्ताङ्गीकृतद्विवारप्रतिक्रमण-एकवारदेव-
पूजादि धर्मकृत्यं न सुवचति । सदेव वनमर्जयति । स्तोत्रं स्तोत्रं धर्मोऽपि व्ययति । स च देवको
धर्मं कृत्वा दुःस्थोऽपि स्वर्गसुख प्राप । क्रमान्मुक्तिं गन्ता ।

इति पादद्रव्यार्जने कथा ॥ १४८ ॥

30

[146] अथ हस्तद्रव्यार्जने कथा ।

श्रीचन्द्रपुरे धीरकौटुम्बिको लोकानां क्षेत्रे च नवीनकम्बरिकावणन क्षेत्रभायकपिशीषकुन्तन-
लिखन इत्यादिहस्तक्रियाभिधनमजयत् ५५ धर्मं कृत्वा स्वगतो मुक्तिं गन्ता ।

इति हस्तद्रव्यार्जने धीरकथा ॥१४९॥

5

[150] अथ मस्तरुधनार्जने भीमकथा ।

धीरमपुरे भीमो भागवो जिनधर्मं प्राप । एकवारं देवपूजयति । द्विवारं भावश्यकं करोति ।
सत्तां चतुःपञ्चसप्तशतवर्षैकादशद्वयोदशमितभारं वहते । परेषां गृहेषु याति । धनमन-
यति । एवविधं दुःखं गृहस्थवासे वसन् स्वधर्मकृत्यं नासुञ्चत् । क्रमात्स्वर्गं गतं पुनर्मर्त्यलोकं
पुनस्वर्गं पुनर्मर्त्यं ततो मुक्तिं । इति मस्तरुधनार्जने भीमकथा । १५०॥

10

[151] अथ बुद्धिधनार्जने घरणकथा ।

धरापुरे धनश्रेष्ठी बुद्धिं विक्रीणीते वयसुधाधवलिते दृष्टं वयवेषधरं उपविशति लोका-
मुक्तिं गृह्णत इति तत्र । एकदा तत्र वास्तव्यवम्पकः श्रेष्ठिपुत्रो मदन आगात् । घरणोपान्तेऽवग-
मयनाऽऽक्रयणकं किमपि न दृश्यते । श्रेष्ठी प्राह-अहं बुद्धिं विक्रीणामि । यया धिया नर-
मुग्धी स्यात्तां नस्येऽहं । ततः पञ्चशतद्रुधनैर्द्वयो कलिं कुवतो पार्श्वेन स्थेयमिति एकां बुद्धिं मदनी

15

दृष्ट्वा । तदा केनाप्युक्तं-वम्पक भवपुत्रेणापूर्वकं क्रयणकं गृहीत् ततः श्रेष्ठी पुत्रं प्रत्यवग-
म्य वयं न कृतं । ततः श्रेष्ठी घरणस्योपान्ते गत्वाऽवग-
मयनाऽऽक्रयणकं मम पुत्रो धीवानेन वाहितः । श्रेष्ठी
घोत्रे जगौ-यदि ते न रोचते मम बुद्धिं पञ्चादप्ययं ततो बहवो लोकाः साक्षिणः कृताः, अनेन
श्रेष्ठिपुत्रेण द्वया कलिं कुवतो पार्श्वेन स्थेयं नो चेत् १० शतद्रुधनान् गृहीष्ये । एव प्रोच्य पञ्चाद्
धनं नत्त । एकदा श्रेष्ठिपुत्रो मन्त्रिसेतलहस्तपुत्रयो कलिं कुवतो पार्श्वेऽस्थात् । तदा ताभ्यां स

20

साक्षात्कृता मन्त्रं राक्षसं आकारितः । यदि एकं पार्श्वं भूत्वा वक्ति तदा सोऽपि रुष्टो
धनं पञ्चात्पेन्यति ततो मन्त्रिपुत्रपक्षपाते क्रमात्सेल्यहस्तेनाथसरे श्रेष्ठी दण्डापितं ततश्चम्पक-
सपुत्रो वया बुद्धिं छात्वा सुखी जातः ॥१५१॥

इति बुद्धिधनार्जने घरणकथा ॥१५१॥

[152] अथ आचित्यदाने चाञ्चिका-विक्रमार्क कथा ।

25

एकदा विक्रमादित्यभूपसभायां बहून् पण्डितानुपविष्टान् भुत्वा धैरेणिकेन बुधेनैका गायत्रि-
प्रतिपाता । सा च सर्वैर्बुधैर्वाचिता तस्या परमाथमलभमाना प्राधु । इयं गायत्रि निर्जावाऽस्ति
तेनास्या अग्निसंस्कारं क्रियते । तदा बुधाश्च वारं स्फुटिका जाता । सा गायत्रि जपाणे स्थापिता ।
मुग्धभाजने वद्धिं क्षिप्त्वाऽपेऽचलन् क्रियन्तं पृष्टावचलन् क्रियन्तो बुधा काष्ठानि नीत्वा
पुराद्बहिर्भितां चक्रुः । इति वल्मिनि तां गायत्रिं बहमानान् विबुधां प्रति चाञ्चिकां प्राह-को मृतः ?

तैरुक्तं-गाथा एकात्रागता मृता, तस्या अग्निसंस्कारः क्रियमाणोऽस्ति । तयोक्त-का गाथा ? दर्श्यतां मह्यं । तैर्दर्शिता, तथा वाचिता, प्रोक्त च-सजीवाऽस्तीयं कथं दहते ? तैरुक्तं-मृतेय । मिथो विवादो जात । ततः सर्वरुक्तं-राजसभायां सजीवनिर्जीवपरीक्षा क्रियते । ततः सर्वे राज-सभायामागताः । घाञ्चिकाऽवग्-सजीवाऽस्ति गाथा । बुधै प्रोक्तं-निर्जीवा । ततो घाञ्चिका जगौ-गाथा आनीयता । तत्र गाथाऽऽनीता, वाचितेति- -

5

अपया तह पयमुक्का, श्वेताय कृष्णाय च ।

सदासद्विहूणा, अमग्ग वाह मग्गंति ॥१॥

घाञ्चिकाऽवग्-प्रथमार्थं मेघपक्षे-अपदा मेघाः पयो मुञ्चन्ति ? मुक्त्वा भवन्ति श्वेता मेघाः । श्वेताः शरदि भवन्ति । कृष्णा वर्षासु भवन्ति । मशब्दा मेघा गर्जितं शब्द कुर्वन्ति । शब्द विनाऽपि वर्षन्ति गर्जितं विनाऽपि, अमग्गा वाह मग्गति अमग्गा-वर्षावाह वाह-पानीय मग्गंति-याचन्ते ।

10

यत — कप्पीउ त जलपीयइ, जं षणगज्जिअ देइ ।

माणविच्चिज्जिअ अप्पणइं, मरइ न चंचु भरेइ ॥२॥ इति एके मेघरथार्थः ।

स्त्रिया अर्थ — अपया पयमुक्का य-सगर्भा स्त्री अपया-पयोरहिता भवति । जनिताऽपत्या पयो-दुग्धं मुञ्चते । श्वेताय कृष्णाय च-गर्भावस्थाया स्त्री श्वेता भवति, जनिताऽपत्या कृष्णा भवति । सदासद्विहूणा-भोगावस्थाया सशब्दा, अन्यत्राशब्दा । कल्पावसरे सशब्दा अन्यत्राशब्दा अमग्गा वाह मग्गति-अमग्गा-जातमात्रवालकाः पयो-दुग्धं मातुःपार्श्वे मग्गंति-याचन्ते ।

15

पाशकस्थार्थः कथ्यते-अपया०-पाशकस्य पादौ न स्त, अत अपदः । तह पयमुक्का पदमेकमष्टापदे फलके मुञ्चन्ति पाशकपदमुक्त' । श्वेताय कृष्णाय च-हस्तिदन्तघटितत्वात् श्वेताः मुखे मसीबिन्दुकरणात्कृष्ण । पाशकशब्दो-सदासद्विहूणा-पातनावसरे पाशक शब्दं करोति । अन्यत्राशब्दः-शब्दरहिताः । अमग्गा वाह मग्गंति-अमग्गा-अयाचका वचोरहितत्वात् वाहं दायं मग्गंति-विलोकयन्ति । तस्या गाथाया अर्थत्रयं श्रुत्वा राजाऽवग्-सजीवा गाथेय । ततस्तस्या राज्ञा सपादलक्षं धनं दापयामास । बुधा हसिता सर्वैरपि तदा ।

20

इति औचित्यदाने घाञ्चिकाविक्रमार्ककथा ॥१५२॥

[153] अथ मुग्धतायां होदडीकथा ।

25

मरुस्थल्या होदडपार्श्वे सर्वे लोका मुहूर्त्तादिक पृच्छन्ति । एकस्य क्षेत्रे स्थलमध्ये ऊर्ध्वं बह्मरोपिता मण्डपाः कृतास्तेषामुपरि चटिता वल्लाः । तत्राभ्येत्य उष्ट्रा वल्लान् भक्षयन्ति । ततो लोकै विह्वल्य होदडाग्रे-अस्माकं क्षेत्रेषु मण्डपोपरिस्थान् वल्लकान् को भक्षयति ? ततो होदडस्तत्राकारित, प्राह च-

औपधिं पग चडावीआ, बालखाधामसलेई ।

किं मुधामि मरुपप्पही, होदडेण मूएण ॥१॥

तत सर्वेनै प्रोक्त्वा—सत्यमुक्त होदडेन । ततो होदडो ध्यान कृत्वाऽवगू—

मचत्र क्षेत्रपाश्वे सीममध्ये च शदमेवमुच्चार्यतामुच्चकै । ये शशका उदूखलेषु पदानि
६ चटयिवाऽस्माक क्षेत्राणि भक्षयन्ति तेषां प्राणा एव प्रदीष्यन्ते । ततो रात्रौ वृत्तिसमीपे इक्क
यद्भि स्थीयते नस्तथा कृत तै ॥ इति मुग्धताया होदडिकथा ॥ १५३ ॥

[154] अथ बुद्धौ धूर्तकथा ।

धोरपुरे कस्यचिद्भुजिज इदृ द्वाभ्यां पथिकाभ्या सुवर्णपूर्णा वासनिका मुक्ता । प्रोक्त—

यथा आयाभ्या द्वाभ्यामागत्य माग्यते 'आपणीयेय' एव प्रोच्य तां तत्र मुक्त्वा प्राप्ता-
10 तरे गतां तौ । तताऽन्यथा तयोमध्यादेका धूर्तोऽभ्येत्य वचनच्छलात्तां वासनिकां छात्वा
गत । पुनः तृतीय आगात् वासनिका याचते स्म । भ्रष्टी जगौ—मया इत्ता तव सोदराय ।
पाथिकाऽवग—कस्य सोदर वासनिकामप्ये । ततो द्वावपि राजकुले गतौ । स्व स्व
सभ्य च ता—तुरेव—प्रथम भ्रष्टी जगौ—द्वाभ्यां धूर्ताभ्यां वासनिका मुक्ता ममादृ । एकश्छल
कृत्वा ललौ ता किं क्रियतेऽधुना मया । अथ धूर्तोऽवगू—वासनिका मुक्त्वा मयोक्त—यदाऽऽवाभ्यां
15 द्वाभ्यामागत्यते तदा अप्पणीया वासनिका । ततस्त्वरितं नल्पत वीक्ष्य त धूर्त मत्त्वा च
मन्त्रिमिदुद्धिमद्धि प्रोक्तं बुद्धां ह्यो सोदरो एकीभूयान्नागच्छत । ततोऽसौ भ्रष्टी वासनिकामप्य
विष्यति त्वयैव प्रोक्तं वात् । तत स्व मस्तकं राजयित्वा गतो धूर्त ।

इति बुद्धा धूर्तकथा ॥१५४॥

[155] अथ धर्मविषये योगिकथा ।

20 कस्यचिपुरोपान्ते ध्यानलीनं योगिनं दृष्ट्वा लोका प्रष्टुमागच्छन्ति । यत—

मनोहरपुरोपान्ते, ध्यानलीनं तु योगिनम् ।

दृष्ट्वा शुभाशुभं प्रष्टुं, नजन्ति स्म प्रमे प्रमे ॥ १ ॥

स्व स्व चिन्तितं मा, प्रष्टुं यदा जल्पन्ति मानवाः ।

तदा योगी जगौ लोका, विलोक्य कथ्यते शनै ॥ २ ॥

25 ततो लोका वराहारै, प्रीणयन्तो निरन्तरम् ।

प्रातः प्रातः समागत्य, प्रणामं तवते सदा ॥ ३ ॥

अन्येद्युर्मनुजा मध्य-दिनं यावत्स्थिता जगुः ।

यदा पृष्टं त्वयाऽस्माक, कथ्यते [ति] वाञ्छयते तदा ॥ ४ ॥

नो चेद्वयं भवन्तं तु, मुक्त्वा यस्य पदाम्बुजम् ।
 प्रणम्य पृच्छयतेऽस्माभि-र्भावि सर्वं शुभाशुभम् ॥ ५ ॥
 ततो योगी जगौ लोका आर्त्ता. पृच्छन्ति सन्ततम् ।
 यद्भावि तद्भवत्यैव, कोऽपि न छुटति कर्मतः ॥ ६ ॥
 दुष्टणी हुंढि हुंढि जगदीठा, जो जस भावइ मो तम मीठा ।
 सुखिइं वइठउ कोइ न दिट्टो, इम जाणिनइं करइ धर्म मीठो । ७ ॥

5

एवं प्रोक्ते योगिना लोका सन्तोप कृत्वा धर्मं चक्रुः ।

इति धर्मविषये योगिकथा ॥ १५५ ॥

[166] अथ क्रोधत्यजनविषये तापसकथा ।

एकस्मिन्पुरोद्याने श्रीमस्य तापसस्य तपः कुर्वतश्चक्षुषो विपमुत्पन्न । ततश्चक्षुर्विप ऋषि- 10
 र्दध्यो-या मा परामविष्यति तस्मै एवाह शिक्षा दास्य दृग्विपमुब्रनान् । ततोऽटव्यामन्यदा तस्य
 तापसस्य मस्तके बलाहिका विष्टा चकार । तदा स रुष्टस्ता भस्मीचक्रे दृष्टिविषेण । ततोऽन्यदा
 कस्यचिच्छ्रेष्ठिनो गृहे भिक्षा याचितु गत । तत्र श्रेष्ठिपत्नीदत्त शीतलमाहारं न गृह्णाति । तदा
 श्रेष्ठिपत्न्योक्त्वा-भिक्षुक । 'अनइं ऊन्हा जीमओ' ततस्तेन दृष्टिविप मोचितु रक्ता दृष्टिः कृता ।
 तत साऽवग्-नाह बलाहका यत्त्रया क्रोवेन व्योम्नि गच्छन्ती भस्मीकृता । तापसोऽवग्-भो श्रेष्ठि 15
 प्रिये ! वनस्थ मच्चेष्टित इव कथं वेत्सि ? श्रेष्ठिपत्न्यवग्-स्व चरित्रं म्वयं प्रकाशयन् लघुता याति,
 तेन त्वमयोध्यायां गच्छेः । तत्र देवदः कुम्भकारः कथयिष्यति मच्चरित्रं । ततः स तापसोऽयोध्यायां
 देवदकुम्भकारपार्श्वं गत्वा प्राह-सा श्रेष्ठिपत्नी वनस्थ मच्चरित्रं कथं वेत्सि ? सोऽवग्-साऽती-
 वक्षुमावती विचयते, रोषं तु कस्योपरि न कुरुते, तेन तस्य अविज्ञानं जातं, तेन ततो जानाति
 सर्वं यतः- 20

क्षमाखड्गः करे यस्य दुर्जनः किं करिष्यति ।

अतृणे पतितो वह्निः, स्वयमेव प्रशाम्यति ॥१॥

तापसोऽवग्-त्वं कथं जानासि तस्याः स्वरूपं ? कुम्भकारोऽवग्-सैव कथयिष्यति । ततः स
 तत्र गत्वा श्रेष्ठिपत्नीपार्श्वं कुम्भकारज्ञातृस्वरूपं पप्रच्छ । तयोक्तं-तस्यापि क्षमाकरणात् ।
 ततः स क्रोधं मुक्त्वा क्षमयित्वा तां तपश्चक्रे । 25

इति क्रोधत्यजनविषये तापसकथा ॥ १५६ ॥

[167] अथ मस्तकचटितसुकुटादिकथा शुभाशुभयोर्विषये ॥

कस्मिंश्चिद्ग्रामे बहवो जनाः सभायामुपविष्टाः परस्परं गोष्ठीं कुर्वाणा अभूवन्निति, तदा

एकेन पृष्टमन्यस्याग्ने-मस्तके चटित किं किं शुभ भवति किं किमगुभ च ? यदा च केनापि न ज्ञात तन्केन भाद्रन बुद्धिमता प्रोक्त-मस्तके चटिता मुकुटमस्तकशीर्षिका पुष्पबोरसिन्दूर-वेणीप्रभृतयः शुभा भवति शिरोऽस्तिपुत्रिका च अशुभा भवत । यत —

शिरोत्तर्वेदनामुत्पान्यति पुत्रिका लालिता या सा मस्तके चटितोच्यते' साऽपि मातापित्रो-
5 दुःखावहा भवति ।

इति मस्तकचटितमुकुटादिकथा शुभाशुभयोर्विषये ॥१५७॥

[158] अथ लौकिकी कृष्णार्जुनसम्बन्धिकथा ।

एकना भद्रामवगणय्य अजुनो निजपुराद् द्वारवतीं प्रति चचाल तदा भद्रा स्वस्मिन्न-
वहीलनां ज्ञात्वा षट्त्रिंशदायुधानि ज्ञात्वा योद्धु समुखमागात् । तदा पाथस्तया सह योद्धु
10 लन । भद्रा वाणधोरणीं मुञ्चन्ती पाथस्योपरि मण्डप चक्रे । तदाऽजुनेन युध्यता भद्राया हृदि
वाणो मुग्धा । तदा रक्तविन्दु पपातावनौ । स विन्दु पूषभद्रावत् द्वितीयभद्राऽभूत् । एव
यावन्तो रुधिरविन्दव पतिता तावन्त्यो भद्रा अभूवन् । भद्राणां लक्ष्मण दृष्ट्वा पाथं भद्रा-
याश्चरणक चिच्छेद यदा तदा भद्रा नग्नाऽभूत् । तत पाथ परस्त्रीसहोदरत्वात् पराङ्मु-
खोऽभूत् । ततो भद्राऽवग-भो अजुन । सुमदास्तु पृष्टि न ददते, त्वं तु सुमदत्तम' कथं पृष्टि
15 दत्से ? ततोऽजुनोऽवग-मा भद्र । स्वपत्नी विडोकय । तदा भद्रा स्व नग्नत्व दृष्ट्वाऽजुनस्य तु
परस्त्रीपराङ्मुखत्व च तुष्टा सती प्राह-भो पाथ ! वर याचस्व । अजुनोऽवग-यन्ति तुष्टाऽसि
तदा स्वीयां विद्यां मम वितर ।

भद्राऽवग-मया तुभ्य स्वीविद्या इत्ता । ततस्तां कलां पार्थो ज्ञात्वा द्वारकायामायथौ कृष्णस्य
मिलित कृष्णस्य भगिनी स्वानुरागा ज्ञात्वा पार्थो रथारूढो कृत्वा चचाल । तत कृष्णः सुभद्रां
20 चालयितु यान् भटानप्रेषयन् ते भग्ना पञ्चादाययु' । तत कृष्णः तां चालयितु चचाल ।
ततोऽजुनो भग्नदत्तविद्यया युध्यति । कृष्णो वाणधोरणीं तथा सुमोच यथा पार्थो हृदि विद्ध' ।
ततो यावन्तो रुधिरविन्दव पेतु तावन्तो अजुना बभूवु' । ततो लक्ष्मणोऽजुनान् दृष्ट्वा स्वां
भगिनीं पार्थाय ददौ । ततोऽथ वर मागय अजुनोऽपि प्राह-मागय वर । कृष्णोऽवग-अत
परमनेन युद्धेन न योद्धव्यम् । तताऽजुनोऽवग-अत' पर त्वया सममेव मया न योद्धव्यं यदा
25 कौरवैः सहास्माक युद्ध जायते तदा त्वं सहायामव । यन्ति कदाचिदस्माक पञ्चाना मध्य
एकोऽपि म्रियते तदा त्वया पञ्चमेन भाय । कृष्णेनापि तत्पतिपत्र । मया च तव रथे सारथिना
स्थातय । ततो यथा पाण्डवानो कौरवैः सह युद्धमभूत् तदा कृष्ण पाथस्य शक्रतिकोऽभूत् ।
तत कौरवा इवा । इति लौकिकी कृष्णार्जुनसम्बन्धिकथा ॥१५८॥

[159] अथ कर्मोपरि वैश्यापुत्रकथा ।

30 एकस्मि-पुरे भीमभूपस्य पुत्राणां शतमभूत् । राजा क्रमान्मृतः । पञ्चदिव्यानि अग्निमन्त्रि-
वानि हस्ती यदा राग्य दातु चचाल तदा लोको जगौ-न ज्ञायतेऽसौ कस्य राग्यं दास्यते ।

हस्ती एकस्यापि राजपुत्रस्योपरि न पूर्णकलश ढोलयामास । ततो हस्ती पुराद्वहिगत्वा सर पाली सुप्तस्य बालकस्योपरि कलश ढोलयामास । तत शुण्डयोत्पाट्य तं स्वस्कन्धे चारोपयामास । ततो लोका जगु—असौ राजा कामकेल्या वेश्याया पुत्रोऽतः कथमस्य प्रणामं करिष्यते । तदा व्योम्नि वाणी बभूवेति अनेन पूर्वभवे जिनाचां कृता तेन राज्य जातं । एकदा च जातिगर्वाः कृतस्तेन नीचकुले जातः । ये भूपुत्राः सन्ति अल्पयुण्यास्तेन तेषां राज्यं न जातं । ततस्तस्य मन्त्रिभिर्नन्दमूप इति नाम दत्तं । ततो राजा स प्रभो पूजा कुर्वाणः सर्वान् राजपुत्रान् यथाचित्तं मानयन् भूरिशो जिनप्रासादान् कारयामास । आत्रा तीर्थेषु चक्रे । ततो न्यायमार्गेण पृथिवीं पालयन् स्वर्गं गतो राजा क्रमान्मुक्तिं गन्ता ॥ 5

इति कर्मोपरि वेश्यापुत्रकथा ॥ १५९ ॥

[160] अथ क्रोधमानमायालोभविषये सर्वलोकभूपवणिग्मन्त्रिविप्रसम्बन्धः । 10

एकस्मिन्पुरे चतुरशीतिचतुर्दशश्रेणिषु यद्विलोक्यते तल्लभ्यते । राजा च चन्द्र, मन्त्री सोम । श्रेष्ठिनः सामन्ता वणिक्पुत्रादयो बहवः सन्ति च । यद्यद्वस्तु तत्रायाति तत्तत्सर्वं लोकैर्गृह्यते इति ख्यातिः सर्वत्राऽभूत् । तदा भीमपुराधीशेन कमलेन परीक्षार्थं छारपुञ्जादिभिरष्टौ शकटानि भूत्वा प्रेषितानि । तस्मिन्पुरे लोका वस्तु गृहीतुं समागताः । छारपुञ्जादि दृष्ट्वा यदा लोकाः पञ्चद्ववलिरे तदा वस्तुस्वामिभिः प्रोक्तम्—अपराण्यपि शकटान्यानीताति सन्ति, तेषु यद्वस्तु विद्यते तद्गृह्यतां । लोका जगुस्तानि दर्शयथ । ततस्तैरुक्तं—शकटद्वये मानोऽस्ति । शकटद्वये क्रोधोऽस्ति । शकटद्वये लोभोऽस्ति । शकटद्वये मायाऽस्ति । यदि भवद्विर्वस्तु न गृह्यते तदा युष्माकं पुरस्य ख्यातिर्गमिष्यति । तदा बहुभिलोकैर्मिलित्वा चत्वारि क्रोधमानमायालोभशकटानि गृहीतानि । द्रव्यं दत्तं जल्पितं । ततः सायं स्थितं शकटचतुष्टयं राजद्वारे नीतं । तैः प्रोक्तं—यद्येतानि शकटानि पञ्चाद्यास्यन्ति तदा पुरस्यास्य ख्यातिर्गमिष्यति । ततो लोभशकटं राज्ञा गृहीतं, ततो भूपा अतृप्ता जाताः । मायाशकटं वणिग्भिर्गृहीतं, ततो मायावन्तो वणिजो जाताः । मानशकटं मन्त्रिभिर्गृहीतं, ततो मन्त्रिणो मानिनो जाताः, यतो मन्त्रिणो जगत्तृणं मन्यन्ते । क्रोधशकटं विप्रैर्गृहीतमतस्तेषामतीव क्रोधोऽभूत् । 15

इति क्रोधमानमायालोभविषये सर्वलोकभूपवणिग्मन्त्रिविप्र कल्पिताः स्वयंज्ञेयाः ॥१६०॥

[161] अथ लक्ष्मीमदे चन्द्रसम्बन्धः । 25

धीरश्रेष्ठिनः वीरो भ्राता लघुरभूत् । धीरस्य पुत्रास्त्रयो जाताः, वीरस्यैक एव चन्द्रः पुत्रः । अन्येषुभ्रातरि मृते चन्द्रो धीरस्यातीव वल्लभोऽजनिः । यदा जिमति धीरस्तदा स्वस्य मध्ये जिमयामास । मृष्टान्नपानवस्त्रभूषणताम्बूलादिदानैश्चन्द्रं धीरः प्रीणयति पोषयति च । क्रमात् पितृव्येन भ्रातृजो विद्याः पाठितः ।

एकदा चन्द्रोऽवग्-काका अहं लक्ष्मीमर्जयितुं यामि । पितृव्यस्तु मोहाच्चन्द्रमात्मनः सकाशादन्यत्र न प्रेषयति । 30

अथदा पितृय परिपृच्छया यत्र प्रामे ज्यवसायार्थं गत तदा तस्य प्रामस्याधीशे मृते भूप-
 पुत्र पक्षो राज्ये उपविष्टः । चन्द्रस्तस्य पात्र उपयाति । क्रमात्स मन्त्री कृतो राज्ञा । सतश्चन्द्रो
 वयवेषभूत् ब्रह्मसेवकश्च परिपृच्छो राज्यचिन्तां करोति बहुसेवकैश्च हस्तश्चलति । चन्द्र सेवका
 शयने उपवेशयति । त पादुकाणि सपरिघापयति शयनोपवेशनावसरे पादौ तस्य चम्पयन्ति ।
 5 चलनस्तस्य माग गयति नल्पने नी-जी कुवन्ति । एवमिभ्या अप्रेतना मन्त्रिणोऽपि जी-जी शब्द
 कुवन्ति स्म ।

इतो धीरोऽन्येन जनेनोक्त — भो श्रेष्ठिन् ! भूपन्यातीवमान्यो चातोऽस्ति भवता पालि
 ताऽस्ति तत्र गन्धते तत्रापि समानदानप्रीणन करिष्यति । तत श्रेष्ठी तत्र पुरे गत । राजमार्गे
 भ्रातृज जनहरनविलम्बन गच्छन्त दृष्ट्वा तत्रागच्छति श्रेष्ठो । राज्यमदलक्ष्म्यन्धीभूतो भ्रातृजश्चन्द्रः
 10 पितृयस्य समुखमपि न विलोकयति । तदा मध्याह्न कथंचिद्द्वारपालक मानयित्वा भ्रातृजपार्श्वे
 गत । भ्रातृजस्तु मुक्त्वा शयन सुप्तोऽभूत् । तदा एके तेन समं वाता कुवन्ति । एके पादौ चुम्प
 न्ति । एकंभु पत्राण्यपयति नागपत्राणि छागवद्भक्षयति । एष कुवन् चन्द्र पितृव्यस्य समुखमपि
 न विलोकयति । तत पश्चात्सवगृहे समागत श्रेष्ठा लोके पृच्छ-भ्रातृजेन किं दत्त ? कथं कथं
 समानितो भवान् ? श्रेष्ठ्यवन्-अधुना भ्रातृजा मन्तोऽस्ति स च तेन मां नापलक्षयति । लोको
 15 ऽपग-नीरोगभवन थाषन् । किं नै म्थित कथं नीरोगा भविष्यति । श्रेष्ठो प्राह—पञ्च वा सप्त वा
 नयाग-यतुल्यवशा नीरोग करिष्यति ।

नाऽमात्रश्च तस्य चादिकां कृत्वा कारागारे चन्द्र क्षिप्य । राज्ञा सव धन गृहीत बाहु
 समारुनश्च । ततो दध्या चन्द्र कथमहमिता गुप्तिगृहान्निःसरिष्यामि । ततो गुप्तिगृहेषु सुप्तेषु
 छन्न निगत्य स्वपुरमागाच्चन्द्र काका जुहारेति वदन्मिलित काकोऽवग-भ्रातृज । कथं
 20 नागगता ते चाता ? भ्रातृजोऽवग-राजदण्डामात्यवैद्ये नीरोगोऽहं कृत । तत श्रेष्ठी प्राह-वयं
 जात यत्र नीरोगोऽभू । भ्रातृज । घनेनैवमधीभूयते । अहं तत्रागतोऽपि त्वया न वीक्षित ।
 तत उथाय चन्द्र पितृव्यपदो पतित्वा क्षमयामास स्वापराध सम शिक्षा वदत्स्व । ततः
 पितृयोऽस्ते पुण्यमाग भ्रातृजो लम्ब । इति लक्ष्मीमद् चन्द्रसम्बधः ॥१६१॥

[162] अध कृपणत्वे श्रेष्ठिसम्बधः ।

26 धोपुरे भोमश्रेष्ठी कृपण स्ताकमपि धन न व्ययनि धर्मे गृहे च । एकदा श्रेष्ठो पुत्र सप्प
 ष्ट भवा न्ध्यावमो अत्र पुर गारुडिकोऽस्ति । स च सप्पदष्ट ५० दीनारै वृश्चिकदष्ट चतुर्भि
 ंमन्त्रैर्व्यति । यन् सप्पदष्ट कथयिष्यामि पुत्र तदा १० दीनारान् मागयिष्यति । ततो वृश्चिक
 दष्ट पुत्रं कथयिष्यामि । ततो मन्त्रहपार्श्वे पुत्र नीवा श्रेष्ठो प्रा-वृश्चिकदष्ट मत्पुत्र निविष कुरु ।
 30 ४ द्रम्मा दास्यसे । ततो मन्त्रहो वृश्चिकमन्त्र जपन्भूयावत् तावत् श्रेष्ठयाह—सपस्यापि मन्त्रो
 जपनायोऽन्तरालः । तदा मन्त्रहोऽवग ५ दीनारान् देहि । श्रेष्ठो तु कृपणत्वात् न दत्ते । तत
 पुत्रो मृतः । कृपणवान् पुत्रा मृत सेहे ।

इति कृपणत्वे श्रेष्ठिसम्बधः ॥१६२॥

[163] अथ मरुस्थलीयमुग्धजनसम्बन्धः ।

एकदा गुरवः क्वचिद्ग्रामे मरुस्थल्यां ययुः । लोकेभ्यो धर्मोपदेशो दत्तः । साधवो विहर्तुं गता । श्राविकाभिः पृष्ट श्रीगुरूणा भवता वा करमदीरासः समेति नवा ? साधुभिरुक्त-न समेति । ताभिरुक्तं गुरूणा करमदीरासोऽपि नायाति, इति हसितम् ।

ततः साधुभिः श्राद्धाहसितसम्बन्धे गुरूणा ज्ञापितं । गुरवो जगु—र्यंय मुग्धा न जानीथ 5 जल्पित । कल्पे भवद्भिः श्राद्धीनामग्रे वक्त्रव्य शालायामागम्य । गुरव कथयिष्यन्ति राम । श्राविका गुरुपार्श्वे आगताः । गुरुभिः प्रोक्त—करमदीरासा चहवः सन्ति । युष्माक ऋ समेति को न ? ततस्ताभिः प्रोक्त—वय जानीम एक एव रासोऽस्ति । गुरवो जगु—यो युष्माकमायाति स गण्यतां । ततस्ताभिरुक्तो, गुरुभिरपि प्रोक्त स एव, ततस्ताभिरुक्त गुरवो विज्ञा एव ।

एवं मरुस्थलीयमुग्धजनसम्बन्धः ॥१६३॥

10

[164] अथ धर्मविषये वज्र-रत्न-लोहाकरादिमग्नधेद्रव्य धर्मगणितचरणानुयोगसम्बन्धः ।

लक्ष्मीपुरे जितशत्रोर्भूपस्य श्री पत्न्यभूत् । चत्वारः पुत्रा भीम-सोम-चन्द्रा-जुननामाना । तस्य राज्ञो वज्र-कनक-रजत-लोहाकरा आसन् । राज्ञा परलोक गच्छता चत्वार आकरा, प्रत्येक विभज्य दत्ताः । त्रयो हृष्टाः । चतुर्थी लोहाकरग्राही कृष्णास्योऽभूत् । चतुर्थं भूपुत्रं ज्यासाम्य वीक्ष्य सुमतिर्मन्त्री पप्रच्छ । किं तवास्थमीदृग् ? ततस्तेन श्यामास्यसम्बन्धे प्रोक्ते मन्त्री प्राहार्जुनं 15 प्रति पिता त्वां लघुं पुत्रं ज्ञात्वा भक्त्या तव लोहाकरो व्यश्राणि । अर्जुनोऽवग्-कथं ज्ञायते ? मन्त्री प्राहेति-पित्रा ज्ञापितमस्ति ते लोहाकरात् यावन्मात्र लोहं निःपद्यते तावत्त्वया भण्डारे स्थाप्य, न विक्रेतव्य । वज्राकारादयो लोहं विना न वज्रादि लातुमीशते । ततोऽर्जुनोऽखिलं लोहं भण्डारे चिक्षेप । क्रमाल्लोहे निष्ठिते ते भीमादयो राजपुत्रा लोहं विना वज्रादीन् लातु समाग-यितु न समर्था वभूवुः । ततः साधिकं वज्रादि तोलयित्वा लोहं गृह्यते । ततोऽर्जुनस्य बहुले 20 धने जाते ह्या हस्तिनो रथाः पदातयो वहवोऽभूवन् । क्रमान्महद्राज्यं जातम् । अर्जुनोऽपि भूपुत्रो सुखी जातः । उक्तं च—

जह रत्नो विसएसुं, वडरे कणजे य रययलोहे अ ।

चत्तारि आगरा खल्लु, चउण्ह पुत्ताण ते दिन्ना ॥१॥

चिंता लोहागरिए, पडिसेहं कुणइ सो उ लोहस्स ।

वयराए हि अगहणं, करंति लोहस्स तिन्निअरे ॥२॥

एवं चरणंमि ठिओ, कारइ गहणं विहीइ ड्यरेसिं ।

एएणं कारणेणं, हवइ हु चरणमहिद्धिअं ॥३॥

द्रव्यानुयोगो दृष्टिवादः ॥१॥ धर्मानुयोग उत्तराध्ययनादि ॥२॥ गणितानुयोगः सूर्यप्रज्ञ-
प्त्यादिः ॥३॥ चरणानुयोग ओषनिर्धुक्त्वादिः ॥४॥

30

एतेषु चरणकरणानुयोगो मुक्तिहेतुः स्यात् ।

इति धर्मविषये वज्र-रत्न-लोहाकरादिमन्त्रघे द्रव्य-धर्म-गणित चरणानुयोगसम्बन्ध ॥१६४॥

[165] अथ प्रथम चरणशास्त्रसाधुमणनसम्बन्धः ।

बालार्द्रणशुक्पा, सखदिकरर्णमि होइ अगरीण ।

5 उम वीअ मत्त, रत्ना दिन जणवयस्त ॥१॥

एव थरहि इमा, अपावमाणाण पयविमाग तु ।

माहूणशुकपट्टा, उवट्टिड्डा ओहनिजुषी ॥२॥

10 तथाहि-कस्मिन् ग्रामे विवाह जायमाने बालानां प्रातरेवानुकम्पायै सुकुमारिकादिनां प्रथमालिका व्रियते । अन्येषां वृद्धानां मध्याह्ने । एव प्रथमदीक्षितानां साधूनां प्रथममोघनिर्युक्तिर्दीयते भाष्यते पश्चात्क्रमान्परशास्त्राणि । एव याला प्रथमदीक्षिता साधव सुखिन स्युः ।

इति प्रथम चरणशास्त्रसाधुमणनसम्बन्ध ॥१६५॥

[166] अथ धर्मे ओघनिर्युक्तिसम्बन्धः ।

15 अवमे द्दामधे सर्वा प्रजा धाय विना त्रियमाणा दृष्ट्वा ददुयौ-प्रजासु सतीषु राजा वधते । तता राना माण्डागाराद् धान्य कपयित्वा प्रजाभ्यो ददौ । प्रजा सुखिन्योऽभूवन् एव जिनै-रोघनिर्युक्तिदत्ता । इति धर्मे ओघनिर्युक्तिसम्बन्ध ॥१६६॥

[167] अथ सन्दिग्धजल्पने सम्बन्धः ।

उज्जयिन्यां मालवाहा भूपा आगत्य मनुजान् हरन्ति । ततो लोका विभ्यति ।

एकस्मा कूपेऽरघट्टिमाला पतिता । तदैकेन नरेणाक्त-माला पतिता । अपरेण क्षातं मालवाः, ततो मालवा मालवा पतिता इति ज्ञाने भुते भयाल्लोका नष्टा ।

20 इति सन्दिग्धजल्पनसम्बन्ध ॥१६७॥

[168] अथ हितोपदेशे धर्मादेवा अपि माभिद्वय कुर्वन्तीति विषये कथा ।

25 कतिङ्गदेशे कञ्चनपुरे धर्मिष्ठा भद्रा वसति । सातिशयज्ञानिनः सूरयस्तत्र मन्वजीव-प्रतिबोधायागता विहरन्त । मन्त्राया गच्छतां तेषां सूरोगामेकस्य वृद्धस्य महत अधो देवता स्त्रीरूपधरा सकृप रीति । दिनद्वयं त्रयं दृष्ट्वा सूरिः प्राह-भो सि ! किं रोदधि । साऽवग-अह कारणेन रोन्मि । गुरुः प्राह-किं कारणम् ? साऽवग-अहमस्य पुरस्थाधिष्ठात्री । अस्मिपुरे साधव स्वाध्यादिपुण्यं कुर्वन्ति प्रासादाः सन्ति । पुरमेतन्न-प्रवाहेण प्लावयिष्यते । गुरुः प्राह किमभिज्ञानमस्ति । सा देवताऽवग-कल्पे भवत्सम्बन्धी साधुदुग्धं विहरिष्यति तच्छ कश्चिर्

भविष्यति । ततस्तद्दृष्ट्वा गुप्ताभिर्नष्टव्यं । यत्र रुधिरं दुग्धं भवति तत्र स्थातव्यं । एतत्सर्वं देव-
तोक्तं गुरुभिः श्राद्धानां पुरः प्रोक्तं । ततो द्वितीयदिने दुग्धं रुधिरं भूतं दृष्ट्वा गुरुभिर्नष्टं ।
यत्र तद् दुग्धं जातं तत्र गुरुभिः स्थितं, ये च गुरुभिः महं निर्गतास्तेऽपि यत्र गुरवः स्थितास्त-
त्रागताः । पश्चान्नदीप्रवाहेण पुरं सर्वं प्लावितं । ये स्थिता मृतास्ते, ये च गुरुभिः साद्धं
निर्गताश्चिरं जीवितास्ते च धर्मं चक्रुः । यत्र रुधिरं दुग्धं जातं तत्र पुरं स्थापितं, श्राद्धा 5
वसन्ति स्म । गुरवः स्थिताः प्रामादा अर्हतां निष्पन्ना ।

इति हितोपदेशधर्माद्देवा अपि मान्निध्यं कुर्वन्तीति विषये कथा ॥१६८॥

[169] अथ जिनाज्ञापालने कथा ।

रन्नो तणघरकरणं, सचित्कर्मं गाममामिम्म ।

दुहंपि दंडकरणं, विवर्गमन्नेणुवणुओ अ ॥ १ ॥

10

जह नग्गणो आणं, अहक्कमंता पमायदोसेणं ।

पावंति वंधवहगेहल्लिज्जमरणावयाणाणि ॥ २ ॥

अत्र कथा—एकेन भूपेन एको ग्रामश्चन्द्रपुराहः सेवकस्य दत्तोऽन्योन्यस्य लक्ष्मीपुराह ।
अन्यदा राज्ञा ज्ञापित—अहं चन्द्रपुरे समेष्यामि । तदा ग्रामस्वामिना लोकेश्च राज्ञोऽर्थ
तृणकुटीरं कृतं । ग्रामेशस्य वर्यं सचित्रकर्मं च । राजा तत्र गतः । राज्ञा स्वोत्तारसृष्टणमयो 15
दृष्टः । ग्रामस्वामिनः सचित्रकर्ममयश्च, ततो राज्ञा लोका ग्रामेशश्च दण्डितः । एवं भूपतुल्यो
जिनः, ग्रामेशतुल्या गुरवः, ग्रामलोकतुल्या श्राद्धाः । ये जिनेन्द्रोक्तं धर्मानुष्ठानं कुर्वन्ति
ते सुखिनः स्युः, ये न कुर्वन्ति ते दुःखिनः स्युः ।

इति जिनाज्ञापालने कथा ॥ १६९ ॥

[170] अथ जिनेन्द्रगुरुमातृपितृसुहृदादिवचःपालने दृष्टातः ।

20

जिअसत्तुदेविचित्तसहपविमणं कणगपिट्ठपासणया ।

डोहलदुब्बलपुच्छा, क्कहणं आणा य पुरिसाणं ॥ १ ॥

सीवन्निसरिसमोअग - करणं सीवन्निरुक्खहिट्ठासु ।

आगमणक्करंगाणं, पसत्थमपसत्थउवमाओ ॥ २ ॥

विइय मेअं कुरंगाण, जया सीवन्निसीवइ ।

25

पुराविवाया वायंति, न उण पुज्जगपुज्जगा ॥ ३ ॥

वसन्तपुरे जितशत्रोर्भूपस्य धारिणी पत्न्यभूत् । सा चैकदा चित्रसभाया गता कनकपृष्ठ-
मृगान् दृष्ट्वा दोहदं प्राप्य वेति 'दध्यौ । "सा धन्या स्त्री या एवंविधमृगचर्मसु सुकुमालेषु

एतेषु चरणकरणानुयोगो मुक्तिहेतुः स्यात् ।

इति धर्मविषये वज्र-रत्न-लोहाकरादिसम्बन्धे द्रव्य-धर्म-गणित चरणानुयोगसम्बन्ध ॥१६४॥

[165] अथ प्रथम चरणशास्त्रसाधुभजनसम्बन्धः ।

बालार्इणशुकपा, सस्तडिकरणमि होइ अगारीण ।

उमे बीअ भव, रक्षा दिन जणवयस्स ॥१॥

एव थेरेहिं इमा, अपावमाणाण पयविभाग तु ।

साहूणशुकपट्टा, उवहिट्टा ओहनिजुत्ती ॥२॥

10 तथाहि-कस्मिन् ग्रामे यिवाह जायमाने बालानां प्रातरेथानुकम्पायै सुकुमारिकादिनां प्रथमालिका दीयते । अन्येषां वृद्धानां मष्याहे । एव प्रथमदीक्षितानां साधूनां प्रथममोघनियुक्तिर्दीयते । माण्यते पश्चात्कामादपरशास्त्राणि । एव बाला प्रथमदीक्षिता साधव सुखिनः स्युः ।

इति प्रथमं चरणशास्त्रसाधुभजनसम्बन्ध ॥१६५॥

[166] अथ धर्मे ओघनिर्युक्तिसम्बन्धः ।

15 अवमे दुर्मिक्षे सर्वाः प्रजा धान्य विना म्रियमाणा दृष्ट्वा दद्वयौ-प्रजासु सतोषु राजा वधते । ततो राजा भाण्डागाराद् धान्यं कपयित्वा प्रजाभ्यो ददाी । प्रजा सुखिन्योऽभूवन् एव जिनै-रोघनियुक्तिवत्सा । इति धर्मे ओघनिर्युक्तिसम्बन्ध ॥१६६॥

[167] अथ सन्दिग्धजल्पने सम्बन्धः ।

उजयिन्यां मालवाद्वा भूपा आगत्य मनुजान् हरन्ति । ततो लोका विभ्यति ।

एकदा कूपेऽरघट्टिमाला पतिता । तद्वैकेन नरेणोक्त-माला पतिता । अपरेण ज्ञात मालवाः, ततो मालवा मालवाः पतिता इति शब्दे श्रुते भयात्ल्लोका नष्टा ।

20

इति सन्दिग्धजल्पनसम्बन्ध ॥१६७॥

[168] अथ हितोपदेशे धर्मादेवा अपि साभिद्रथ कुर्वन्तीति विषये कथा ।

25 कलिङ्गदेशे कञ्चनपुरे धर्मिष्ठाः आद्रा वसन्ति । सातिसयज्ञानिनः सूर्यस्तत्र भयन्तजीव-प्रसिद्धोपायागता विहरन्त । सहाया गच्छता तेषां सूरौणामैकस्य वृद्धस्य महत् अघो देवता स्त्रीरूपधरा सकुपं रीति । दिनद्वयं त्रयं दृष्ट्वा सूरि प्राह-मो किं । किं रोदिषि । साऽवग-अहं कारणेन रोदिमि । गुरुः प्राह-किं कारणम् ? साऽवग-अहमस्य पुरस्याधिष्ठात्री । अस्मिन्पुरे साधवः स्वाध्यादिपुण्यं कुर्वन्ति प्रासादाः सन्ति । पुरमेतन्नदीप्रवाहेण प्लावयिष्यते । गुरुः प्राह किमभिज्ञानमस्ति । सा देवताऽवग-कल्पे भवत्सम्बन्धी साधुदुग्धं विहरिष्यति तच्छ दधिर्द

भविष्यति । ततस्तद्दृष्ट्वा गुष्माभिर्नष्टव्यं । यत्र रुधिरं दुग्धं भवति तत्र स्थातव्यं । एतत्सर्वं देव-
तोक्तं गुरुभि आद्धानां पुर प्रोक्तं । ततो द्वितीयदिने दुग्धं रुधिरं भूतं दृष्ट्वा गुरुभिर्नष्टं ।
यत्र तद् दुग्धं जातं तत्र गुरुभिः स्थित, ये च गुरुभि सह निर्गतास्तेऽपि यत्र गुरवः स्थितास्त-
त्रागताः । पश्चात्त्रदीप्रवाहेण पुरं सर्वं प्लावितं । ये स्थिता मृतास्ते, ये च गुरुभि सार्द्धं
निर्गताश्चिरं जीवितारस्ते च धर्मं चक्रुः । यत्र रुधिरं दुग्धं जातं तत्र पुरं स्थापित, श्राद्धा 5
वसन्ति स्म । गुरवः स्थिताः प्रासादा अर्हतां निष्पन्ना ।

इति हितोपदेशधर्माद्देवा अपि सान्निध्यं कुर्वन्तीति विषये कथा ॥१६८॥

[169] अथ जिनाज्ञापालने कथा ।

रत्नो तणधरकरण, सच्चित्तकर्मं गाममामिस्म ।
दुन्हंपि दंडकरणं, विवरीअमन्नेणुत्रणुओ अ ॥ १ ॥
जह नरवडणो आणं, अडक्कमंता पमायदोसेणं ।
पावंति वंधवहगोहच्छिज्जमरणावमाणाणि ॥ २ ॥

10

अत्र कथा—एकेन भूपेन एको ग्रामश्चन्द्रपुराहः सेवकस्य दत्तोऽन्योन्यस्य लक्ष्मीपुराह ।
अन्यदा राज्ञा ज्ञापित—अहं चन्द्रपुरे समेष्यामि । तदा ग्रामस्वामिना लोकैश्च राज्ञोऽर्थ
तृणकुटीरं कृतं । ग्रामेशस्य वर्यं सच्चित्रकर्मं च । राज्ञा तत्र गत । राज्ञा स्वोत्तरस्तृणमयो 15
दृष्टः । ग्रामस्वामिनः सच्चित्रकर्ममयश्च, ततो राज्ञा लोका ग्रामेशश्च दण्डितः । एवं भूपतुल्यो
जिन, ग्रामेशतुल्या गुरवः, ग्रामलोकतुल्या श्राद्धाः । ये जिनेन्द्रोक्तं धर्मानुष्ठानं कुर्वन्ति
ते सुखिनः स्युः, ये न कुर्वन्ति ते दुःखिनः स्युः ।

इति जिनाज्ञापालने कथा ॥ १६९ ॥

[170] अथ जिनेन्द्रगुरुमातृपितृसुहृदादिवचःपालने दृष्टातः ।

20

जिअसत्तुदेविचित्तसहपविमणं कणगपिट्टपासणया ।
डोहलदुग्गलपुच्छा, कहणं आणा य पुरिसाणं ॥ १ ॥
सीवन्निसरिसमोअग - करणं सीवन्निरुक्खहिट्टासु ।
आगमणक्कुरंग्गाणं, पसत्थमपसत्थउव्रमाओ ॥ २ ॥
विइय मेअं कुरंग्गाणं, जया सीवन्निसीवइ ।
पुराविवाया वायंति, न उण पुज्जगपुज्जगा ॥ ३ ॥

25

वसन्तपुरे जितशत्रोर्भूपत्य धारिणी पत्न्यभूत् । सा चैकदा चित्रसभाया गता कनकपृष्ठ-
मृगान् दृष्ट्वा दोहदं प्राप्य वेति दध्नी । “सा धन्या स्त्री या एवंविधमृगचर्मसु सुकुमालेषु

- स्वपिति, एवविधानां मांसानि च खादन्ति" । एवविधदोहलेन दुर्बलाऽभूदधारिणी, राक्षा
दुबलकारणे पृष्टा राक्षी स्वदोहदोत्वत्तिस्वरूप जगौ । ततो राक्षी दोहवस्वरूप सेवकानामग्रे
प्रोक्त । ततस्ते सेवका जगुः । तेषां मृगाणां श्रीपर्णीफलहारो वल्लभो भवति । यत्र श्रीपर्णी-
फलानि भवन्ति तत्रावश्यं भक्षयितुमायान्ति । अधुना श्रीपर्णीफलभवनकालो नास्ति तेन
5 कृत्रिमाणि श्रीपर्णीफलानि कृत्वा श्रीपर्णीवृक्षाणामधो मुच्यन्ते । तेषु ते मृगा समायान्ति
भक्षयितुं तानि ततो ध्रियन्ते मृगा तान् इत्वा राक्ष्या नोहवः पूर्यते । एव विधाय राक्षा
वनकपृष्ठमृगप्रहृणाथ सेवकाश्चालिता ते च तस्मिन्वने गता, श्रीपर्णीतरुणामध कृत्रिमश्रीपर्णी-
फले पुञ्जा कृता । ते नृपसेवकाश्च न स्थिता । तत्र शनैः शनैः कनकमृगा श्रीपर्णीफल-
पुञ्जं दृष्ट्वा यूथपते पुरो मृगा जगुः—श्रीपर्ण्य फलिताः । ततो यूथपतिस्तत्राम्येत्य श्रीपर्णी-
10 फलपुञ्जान् वीक्ष्य दध्यौ—अस्मिन्काले श्रीपर्णीफलानि न भवन्ति । कदाचिद्भवन्ति तदा पुञ्जा
न भवन्ति । वायुवशात्कदाचित्पतन्ति तदा पुञ्जा न भवन्ति । इत्यादि ध्यात्वा यूथपति
ब्राह्—अत्र केन कूट कृतमस्ति तेन वृक्षाणामधो न केनापि यातव्य, यूथपतिना प्रोक्ता ये न
तत्र गतास्ते सुखिनाऽभूवन् ये च गतास्ते हताः । एवं येऽर्हदुक्त गुरुवचन कुवन्ति ते स्वगा-
दिभाज स्युः, ये जना न कुवन्ति गुरुवक्त ते नारकादिदुःखभाजो भवन्ति ।

15

इति जिनेन्द्रगुरुमातृपितृसुहृदादिवचनपालने दृष्टान्त ॥१७०॥

[171] अथ हितोपदेशे कथा ।

हृत्थिग्गहण गिम्हे, अरहड्डेहि भरतु सरसीण ।

अद्दुदए नलवणा, अभिरुद्धा गयकुलागमण ॥१॥

विइअ मेअं गयकुलाण, जयारोदति नलवणा ।

अन्नया वि झरति झरा, नय एवं बहु उदगा ॥२॥

20

- श्रीपुरे अरिमर्हन्नभूपस्य हस्तिनां ग्रहणेच्छाऽभूत् । तेन राज्ञा कुञ्जरग्रहणाय पुरुषा आविष्टा ।
ततस्ते राजपुरुषा दध्युरिति यत्र हस्तिनस्तिष्ठन्ति तत्र नलवन शुष्क म्रीष्मकालजल तत्र नास्ति
तेनारधट्टकरणसरणिप्रयोगेण जल कर्षयित्वा नलयणमारोप्य सिच्यते । ततो नलवन प्ररूढ
हरितमय नलवन दृष्ट्वा हस्तिनो यूथपते पुर प्रोचु—नलयन प्ररूढ तत्र गम्यते नलयनरुणानि
25 भक्ष्यते । ततस्तत्र समीपे समेत्य सरणिप्रयोगेण पानीयमागच्छत् प्ररूढ नलयन दृष्ट्वा हस्तोश्च-
रोऽपरेषां हस्तिनां पुर प्रोचु—म्रीष्मकाले एवविध जल न दृश्यते । पुरा कदाचिद् दृश्यते चेत्तदा
एवंविधानि न रुणानि दृश्यन्ते । तेनात्मनां ग्रहणाय केनचिक्कूट कृतमस्ति । अत्र न स्वीयते ।
रुणानि न भक्ष्यन्ते । एव यूथपतिना प्रोक्ता केचिधूथपतिप्रोक्त मन्यते स्म केचिन्न मन्यन्ते ।
यैहस्तिभिः स्वामिवचः प्रतिपन्न ते सुखिनोऽभूवन् । यैर्न प्रतिपन्नं ते भ्रुवा हता दुःखिनोऽभूवन् ।
30 एवं यैर्गुरुमातृपितृतीथकृद्बो मेने ते स्वगादिसुखभाजोऽभवन्, यैर्गुर्वादिवचो न मेने ते
नरकतीयम्भवादिदुःख प्राप्यते । इत्यादिहितोपदेशे कथा ॥१७१॥

[172] अथ स्वर्गिवालनकथा ।

धीपुरे भीमो राजा राज्य करोति । तस्य मस्तके टालि. पतिता । रोमाणि न निर्गच्छन्ति । तदा टालिम्फेटनाय वैद्यपार्श्वे औप प्र पुत्रानि स्म । तत्र एकदा तस्मिन्नामे आरामिकेण वाटिका रोपिता । त्रपुसीप्रमुखफलानि बर्याणि जातानि । अन्यदा वाटीपार्श्वे गच्छन् काऽपि धूर्त्ता वैद्य त्रपुसीकृते प्रविष्ट । तदा तेन नाडितो हकिरुनऽथ रे दुष्ट । त्व मम वाटया प्रविशामि कि ? ततो धूर्त्ता भ्राममध्ये गत्वा दधौ कानिकस्य मया शिक्षा दाम्यते । तदा राजा मिलितः । राज्ञा पृष्टश्च कानि कानि शास्त्राणि भणितानि भवता ? नेनोक्त—येत्येक—यत्रमन्त्रचूर्णवशांकरणादिशास्त्राणि भणितानि मया । ततो राजाऽवग—भो वैद्य ! तथा कुरु यथा मम टालिर्यानि । धूर्त्ता—ऽवग—अमुकारामिकवाटी मवृत्ति प्रज्वालयेते तस्य यद्गम्भ म्यान्नं यत् मस्तक खरण्णयते सप्त दिनानि यावत्तदा टालिर्यानि । ततो राजादिष्टः सेवकानां वाटीं भस्म्यहार्पित । तदा तत्राग-य धूर्त्ताऽवग—वाटी कि रक्ष्यते, तेन ततो मालिकोऽवग—भो धूर्त्त ! मयापरानो य इत न भ्रम्यता । ततो राजा जगौ—कथं मस्तके रक्षा लगायते । धूर्त्ताऽवग—भवता मस्तक रक्षया लगयता घोटिका न स्मरणीया । ततः सप्त दिनानि राजा रक्षा मस्तके लगयामाम घोटिका स्मरन् . सप्तदिनास्तु स धूर्त्ताऽवग—कथं रक्षा लगिता शिरसि । सा मम मनसि घोटिका यातीति स्मरन् रक्षा लगयामासाह । तदा धूर्त्ताऽवग—तव घोटिका विमृष्टा न तेन टालिते गता ।

इति स्वर्गिवालने कथा ॥१७२॥

[173] अथ पतितपुष्पचटापने नीचकुलप्राप्तिसम्बन्धः ।

चाण्डालस्य पत्न्या सदन्तः पुत्रो जनितः मन् त्यक्तः अचक्रे, स चापोक्तदेन भूपेन गृहीतः वर्द्धितः सर्वपा मान्योऽभूत् । क्रमात्केवली राज्ञा पृष्ट । असौ पुत्रा मया पालित । अनेन किं पुण्य कृत पुरा ? केवली जगौ—अनेन पुत्रेण श्रीजिनेन्द्रस्य पूजा कृता एकदा पश्मिन्काया अथ पतित पुष्प प्रभाश्चटापित भक्त्या, भक्तिपूजाप्रभावात्तत्र पालितपुत्रोऽखिलराजपुण्यमानो-ऽभूद्यदनेन पतितेन पुष्पेण प्रसूः पूजितः तेन चाण्डालकुल प्राप्य तत्र पालितपुत्रता प्राप । ततः प्रसुपूजाप्रभावान् भवे भवे वर्द्धमाना श्रियं प्राप्य मुक्ति याम्यति ।

इति पतितपुष्पचटापने नीचकुलप्राप्तिसम्बन्धः ॥१७३॥

[174] अथ हितोपदेशे वानरयूथसम्बन्धः ।

एकस्मिन्वने वानरयूथपतिः शुष्कवनं दृष्ट्वा वानरगन्धति प्रोवाच । गच्छत यूयं शाड्वलं वन पश्यतां । ततस्ते वानरा वनं वीक्ष्य यूथपते पुरः प्रोचु—ततो यूथपतिर्वानरैस्तस्मिन्वने ययौ, शाड्वलानि वृणानि बर्याणि फलानि भक्षितानि तैः । द्रुहे पयः पातुं ययौ यूथपतिः । तदा तत्र यूथेऽस्तस्मिन् द्रुहे पयः पातु आगच्छतां पशूनां पदानि दृष्ट्वा पश्चाद्द्वलमानानामद्दृष्ट्वा यूथेशो जगौ—भो वानरा ! यूथ नलिनीपत्रै पयोऽत्र पिबन्त न च मध्ये प्रवेष्टव्यं । अथ हृदः

सापायो दृश्यते । तेन यूयेशेनोक्त ये चक्रुस्ते सुखिनो जाता ये च न चक्रुस्ते मृता । एवं ये गुरुमावृषितस्वामिमित्रादिवचं कृषते ते सुखिनो भवन्ति नेतरे ।

इति हितोपदेशे वानरयूयसम्बन्ध ॥१७४॥

[175] अथ विनये परस्परं भद्रिकासाधुसम्बन्ध ।

- 5 एकस्मिन्नामे भद्रिका भाविका वसति । तस्याश्चेत्यस्ति । अन्यथा भद्रिका क्षेत्रे गता । साधवस्तस्या गृहे भिक्षाधमाययु । चेटी धर्मलाभयाम्नास तदा चेत्या कूरो दत्त साधुभ्यः । साधुना मुद्गा मार्गिता तथा तेऽपि दत्ता । पुनः पुन मार्गित घृतदध्यादि दत्त च । साधुर्गतं भद्रिकागता जेमितुमुपषिष्टा कूरं याचितवती, चेटी साधवे ददे कूरं, भद्रिकाऽवगृ-
 10 ष्ये कृत मुद्गा मार्गिता भद्रिकया, वैत्र्योक्त साधवे दत्ता एव यद्यथाचते सत्तसाधवे दत्तमिति चेन्नोक्त भद्रिका रुष्टा । गुरुपार्श्वे गत्वाऽवगृ-भगवन् । युष्माक साधव अनी-
 दृशा विच्यन्त । यतो भद्रगृहसत्क यतय कूरमुद्गदध्यादि याचित्या लुलुदासीपाश्वात् । ततो गुरुभि साधुनाकार्योक्त-भो साधव । एवं विहरणे पाप लगति सारणादि प्रोक्त च । तत स साधुरुत्थाय गुरुं प्रणम्य जगौ-अहमद्य रसगृहोऽभूषमद्य मयैव कृतमतः पर न करिष्ये । ततो भद्रिकाऽपि साधुवचं श्रुत्वाऽवगृ-अह मुग्धाऽभूष यद् गुरव उपलम्बिता
 16 ततो मिथो गुरुसाधुभद्रिकामिध्यादुच्छ्रंसं चक्रु ।

एवं विनये परस्परं भद्रिकासाधुसम्बन्ध ॥१७५॥

[176] स्वपरिवारचिन्ताकरणवणिकपत्नीद्वयसम्बन्ध ।

- एकस्मिन्पुरे द्वौ सोररो वणिजौ जातौ । तयो रूपधीधर्मभिष्यौ प्रिये । ताभ्यामन्यस्मि-
 20 न्यामे कृषिमण्डिता । एकस्य महिला प्रभाते उत्थाय मधूदकेन मुखं प्रक्षाल्य दन्तान् चावयित्वा बर्षाभरणवस्त्रैर्भूषिता तिष्ठति । सा च कमकराणां सारां न चक्रे । एव कुवत्यास्तस्याः कमकरादयो गता । क्रमाद् गृह कमलक्ष्म्यादिरहितं जातं । तत सा दुःखिनी जाता ।

अन्यस्य भ्रातु पत्नी पुत्रपौत्रसेवककमकरादीनां सारां भोजनादिना तु कुवाणा मुह्यते । आभरणादि च परिषत्ते स्म । ततस्तस्या गृह सदा पुत्रकमकरलक्ष्म्यादिमृत जात । तत सा चिर सुखिनी जाता ।

- 25 एव यं साधुरन्यो वा गृहस्थः आत्मन सारां करोति नान्येषां परिवारसत्कानां स दुःखी स्यात् प्रथमभ्रातृपत्नीवत् । यस्तु साधुगृहस्थो वा स्वपरिवारचिन्तां कृत्वा आत्मचिन्तां करोति स द्वितीयभ्रातृपत्नीवत् सुखी भवति ।

इति गृहसारासारकरणदोषादौ-स्वपरिवारचिन्ताकरणवणिकपत्नीद्वयसम्बन्ध ॥१७६॥

[177] अथ दक्षत्वे मत्स्यसम्बन्धः ।

एकस्मिन् जलाशये मत्स्यान् धत्तुं मत्स्यवन्धेन मांसं यन्त्रवद्ध कृत्वा मुक्तं तदा तत्रैको मत्स्यो विचक्षणस्तत्र शनैः शनैः समेत्य यन्त्रस्य परितः स्थितं मांसं भक्षयित्वा पृथक्तिष्ठति । क्रमात्स मत्स्यः सर्वं मांसमाद । ततो मत्स्यवन्धे सावधानीभूते सति पुच्छेन जलं हन्ति मत्स्यः तदा मत्स्यवन्धकस्तं तथाविधं मत्स्यं दृष्ट्वा दध्यावेत्रमसौ यन्त्रे न पतिष्यति ततश्चैव ध्यायन्तं मत्स्यवन्धकं दृष्ट्वा मत्स्योऽवग—अहमेकदा बलाकया गृहीतो यदा तदा बलाका मां मुखे क्षिपति यदा तदाऽहं वक्रो भवामि । ततो बलाकया मुक्तो जलेऽगम । पुनर्बलाकया पूर्ववद्गृहीतो जलेऽगममेव वारत्रय बलाकामुखे वक्रत्वेन पतित्वा नष्ट । ततोऽधौ गतः, तत्र मत्स्यवन्धेन बलक (य) मुखानि मण्डितानि दृष्टानि मया, तेषु बलयमुखेषु पतितोऽहं २१ वारा बलयमुख त्रोटयित्वा कदाचिन्मायया मृतप्रायो भूत्वाऽऽस्थाम यदा तदा मत्स्यवधो मां मद्या मुमोच । ततोऽहं नष्टा जलेऽपत्त दैवयोगादहं जले स्थितः क्रमाद् हृदं शुष्कं मत्स्यवन्ध-स्तत्रागात् कियन्तो मत्स्या मृताः कियन्तो गृहीतास्तेन । ततोऽहं मत्स्यं शूलं मुखे स्वयं क्षिप्त्वाऽऽस्था । ततो मत्स्यवन्धो दधौ—अथ मत्स्यो मृतः । ततो मत्स्यवन्धोऽन्यस्मिन् हृदे गतः यावत्प्रक्षालयितुं लग्नो मत्स्यान् तावदहमुत्प्लुत्य जलेऽगमम् । सोऽहं मत्स्यो भवता गृहीतो वान्छयते । तेन ते महती धृष्टता, अहं तु बहुधृष्टोऽभूव । यो बहुस्थानेषु धृष्टः स कुत्रापि न बध्यते, यतः—

(गलमंसंङ्गभक्षणं गल्लस्य पुच्छेण घट्टणया ।)*

अहं मंसंमि पहाणो, वायंतं मच्छियं भणहं मच्छो ।

किं ज्ञायसि तं एवं, मृणु भाव जहा अहरियोमि ॥१॥

तिवालगम्यहे मुक्को, तिखुत्तो बलयागृहे ।

तिसत्तखुत्तो जालेन, सयं छन्नोदए दहे ॥२॥

एयारिसं महं सत्तं, मज्जं घट्टीअथट्टणे ।

इच्छंसि तं गले धित्तुं अहो ते अहरिया ॥३॥

एव प्रोच्य मत्स्यो जले गतः । एव जनः कत्राचिद्वह्नीषु आपत्सु आगतासु जीवति सम्पदं लभते । एव यः स्वकार्यं पुण्यं वा कुर्वन् अन्येन न छल्यते स सुखी भवति ।

इति दक्षत्वे मत्स्यसम्बन्धः ॥१७७॥

[178] भाषासमितिजल्पने देवदत्तसम्बन्धः ।

एकस्मिन् ग्रामे देवदत्तः पुमान् देवस्यः मालाया २ वर्जरीकाया ३ गर्दभस्य ४ च नाम न गृह्णाति, सपापत्वात् । स चान्यद्वा स्त्रक्षेत्रे वर्जरीगालिनि गतः सन् तदा मालाचटितं देवं

* इयं गाथा सम्पूर्णा नोपलभ्यते—कुत्रापि । संपा०

टोहनार्थं गदभ बजरां खादन्त वीक्ष्य भाषासमित्या जगौ—

“रे कुमाणुस १ कुरुपि चढ्यो २ ताहरस कुधन ३ कुळठ ४ खायइ ।”

एसत् भत्वा देढ सावधानोऽजनि । ततः क्षेत्र रक्षित तेन एष बुद्धिमद्भिवक्तव्यम् ।

इति भाषासमितिजन्यने देवदत्तमन्वन्ध ॥१७८॥

6

[179] पुण्योपरि चतुर्वर्णिकपुत्रसम्बन्ध ।

एकस्मिन् पुरे चत्वारः श्रेष्ठिपुत्रा बभूवुः । क्रमात् श्रेष्ठिना परलोक गच्छता पुत्रेषु घन
वित्तीयं कुटुम्बमारं स्यापित । ते तु पृथग्भूता वृद्ध पुत्रो यान् क्रयाणकसृत् कृत्वाब्धौ
चचाल । अयस्मिन् द्वीपे गत्वा चतुर्गुण लाभ प्राप्यागात् स्वपुर । द्वितीयस्तु यान् धृत्वा
क्रयाणकैश्चालाब्धौ स च दैवयोगात्सर्वं निगम्य स्वपुरमागात् । तृतीयस्तु परिधानवस्त्रसत्त्वा
चचालान्यदेशे भूरिघनमजयित्वागात् । चतुर्थस्तु बाहुसत्त्वा चलितो बाहुसत्त्वा समागात् ।

10

एष केचिसुपुण्या जीवाः पश्चाद्भयादागच्छन्ति कुनसुपुण्याः परत्र सुखिना भवन्ति,
भरत-बाहुबल्यभयकुमारारिभवत् १ । केचिसुपुण्या आगच्छन्ति सकृतपुण्या यान्ति कोणि-
कभूपवत् २ । केचिन्निष्पुण्या आगच्छन्ति सुपुण्या यान्ति परत्र च कालिकसूरिकपुत्रवत् ३ ।
केचिन्नेष्पुण्या आगच्छन्ति निष्पुण्या गच्छन्ति दुःस्थपुरुषवत् ते तु इहामुत्र दुःखिनः ।

15

इति पुण्योपरि चतुर्वर्णिकपुत्रसम्बन्ध ॥१७९॥

[180] स्वपापप्रकाशक-कौटुम्बिकपत्नीसम्बन्ध ।

एकया कौटुम्बिकस्त्रिया पत्युयशोकाराय परित्राजिकापार्श्वीत् क्रूरः चूर्णेनामिमन्त्रित । तया
स्त्रिया अनुकपया ध्यात कदाचिदनेन चूर्णेन पतिसृतो भविष्यति तदा मम का गतिः, एवं
ध्यायन्त्या तया क्रूर इत्करटके क्षिप्त । स क्रूरस्तथा गदभेन भक्षित । क्रूरस्तस्य गृहद्वारे
समेत्य द्वारं पुनः पुनश्चट्टयति शरटीति ततः पत्नी पत्या पृष्ट्वा क्रिमेष खरो द्वारं वारितोऽपि
घट्टयति पुनः पुनः, चतस्रवथा स्वचेष्टितं प्रोक्तं तेन । ततः पत्नी सविशेषं मानिना परित्राजिका
दण्डापिता । एष जीवः स्वपापप्रकाशकः सुखी स्यात् ।

20

इति स्वपापप्रकाशककौटुम्बिकपत्नीसम्बन्ध ॥१८०॥

[181] अथ विनीतशिष्यसम्बन्ध ।

एका स्त्री गुरुस्य साधुं दृष्ट्वा कामेच्छया मित्रां वृणमिभितां कृत्वा तस्मै ददौ । सोऽपि
साधुरात्तमिच्छं तामेव स्त्रियं दृष्ट्वा स्मरन् गुरुपार्श्वं समागात् । गुरुहस्ते दत्त्वा यावत्तावद्गुरु-
रूपामपि मनस्तस्यां नाया विषयभोगासक्त जात । ततो गुरुणा साधुं पृष्ट्वा मित्रां प्राप्ते-
सम्बन्धः । साधुना यथाप्राप्तं प्राक्तः । ततो गुरुणा रक्षया रक्षितं कारयित्वा परिष्ठापित्वा

25

भिक्षा । ततो गुरुणोक्तमत. पर स्वया तस्या स्त्रियो गृहे भिक्षायै न गन्तव्यं । साधुना तथेति प्रतिपन्नम् । इति विनीतशिष्यसंबन्धः ॥ १८१ ॥

[182] अथ गुरुभक्तसाधुसम्बन्धः ।

एकया स्त्रिया साधुद्विष्टया विपमिश्रिता भिक्षा साधवे दत्ता यावत्तां लात्वा निर्गतः तावत्तस्य शिरोऽन्तिर्जाता । गुरुणा पार्श्वेऽभ्येत्य शिरोत्तिर्भिक्षाप्राप्तिसम्बन्धः प्रोक्तः साधुना । गुरुणा गन्धेन विपं ज्ञात । ततो रक्षया मिश्रित कृत्वा परिष्ठापितम्, एव ये गुरुपार्श्वे स्वं भाव प्रकाशयन्ति ते सुखिनः स्यु । इति गुरुभक्तसाधुसम्बन्धः ॥ १८२ ॥

[183] अथ लेपश्रेष्ठिकथा मिथ्यात्वत्यागे ।

राजगृहपुरे लेपश्रेष्ठि मिथ्यात्वेवासिताशयोऽभूत् । तस्य शिवभूतिनामा तापसो गुरुरासीत् । तस्योपदेशेन श्रेष्ठी वापीकूपतटाकप्रपादिवृक्षारोपणादिकृत्यानि बहूनि धर्मबुद्ध्या कारयामाम् । श्रेष्ठी तु यदा शिवभूतिरागच्छति तदा चतुःपञ्चयोजनानि सन्मुख याति । एकदा शिवभूतिः स्व यजमान वन्दापयित्वा स्वस्थाने गत ।

इतस्तत्र पुरोद्याने श्रीवीरजिन समवासार्षीत् देवैः समवसरणं कृतम् । अनेके देवा राजानो जना वन्दितु ययुः । तदा श्रीवीर वन्दितु मित्रस्य जिनदत्तस्य धर्मिष्ठस्य सार्थे लेप. श्रेष्ठी ययौ, प्रमोर्धर्मोपदेशं श्रुत्वा श्राद्धधर्मं प्रपेदे । ततः प्रपादि न पूरयति स्नानादिमिथ्यात्वं न कुरुते, ततो लोका मिथ्यात्विनो वदन्ति अयं श्रेष्ठी मूर्खः कुलक्रमागत धर्मं त्यक्त्वा जैन धर्मं कुरुते । श्राद्धास्तु प्रशसां कुर्वन्ति—‘अय धन्यः पुण्यवानिति’ । श्रेष्ठी तु लोकोक्त किमपि मनसि नानयति, स्वेष्टं जैनं धर्मं करोति । यतः—

सर्वथा स्वहितमाचरणीपं, किं करिष्यति जनो बहुजल्पः ।

विद्यते स नहि काञ्चिदुपायः, सर्वलोकपरितोषकरो यः ॥१॥

इत शिवभूतिस्तत्रागत । श्रेष्ठी तु समुख न गतः, ततस्तापसो दृश्यौ—अयमग्रे पञ्चयोजनानि सन्मुखमायाति, ममोच्चारेऽपि नायाति ततो लोकमुखात्त श्राद्धं श्रुत्वा स्व शिष्यमाकारणार्थं प्रैपीत् । स त शिष्यमागतमपि श्रेष्ठी न जल्पयामास न नमति । तदा स पश्चाद्गत्वा स्वगुरो पार्श्वे यजमानस्य स्वरूप प्राह । ततस्तापसोऽभ्येत्यावगू—त्व केन विप्रतारितोऽसि, येन मां मुक्त्वाऽत्रास्थितः उत्थानायपि न कुरुषे, अह गुरुस्तवासि ।

लेप. प्रह—त्व स्नानादि कुर्वन् कारयन् अनुमोदयन् दुःखी भविष्यति जीवहिंसातः । इत्यादि प्रोच्य त गुरु त्यक्त्वा श्रीवीरोक्त धर्मं कृत्वा क्रमादीक्षा गृहीत्वा सर्वकर्मक्षयान्मुक्तिं गतः ।

इति लेपश्रेष्ठिकथा मिथ्यात्वत्यागे ॥ १८३ ॥

[184] अथ शीले श्रीपतिकथा ।

श्रीपुरे धन साथवाहस्तस्य श्रीपति पुत्रस्तस्य भार्या रूपवती, श्रीपति पत्नीयुतोऽत्यन्त कामामिलाषी क्षणमपि वृथकस्थातुं न शक्नुते ।

एकदा श्रीपतिरहून् बलीवर्दान् वस्तुभिर्मृत्वा महान्तं सार्धं कृत्वा विदेशं प्रतिचिचलितु
 5 प्रियां प्रति प्राह—अहं त्वां विना क्षणं स्थातुं न शक्नोमि । प्रिया प्राहाहमपि तथाऽस्मि ।
 श्रीपति प्राह—त्वमत्र तिष्ठ, विदेशे स्त्रीणां प्रतिबन्धं स्यान्नृणां । रूपवत्यवगं यत्रि त्वं मां
 साह न नेष्यसि तदाह मृता एव । ततः पतिं श्वशुरं श्वश्रु मातरं पितरं पयवसाय्यं पत्या सह
 समृङ्गारा पुराद्वहियौ । श्रीपतिस्तुङ्गटिकायां स्थितं प्रियां प्रति प्राह—त्वं तिष्ठ गृहे, स्त्रियं प्रति
 10 बन्धो भवति विदेशे यदि साहं स्त्री न स्यात्तदा सुखेन व्यवसायः क्रियते । स्त्री प्राह—अहं
 सवथा न तिष्ठामि कदापि चक्रे ततो रात्रिमध्ये प्रियां सुप्तां मुक्त्वा छानं श्रीपतिं स्वसेयकं
 छानं पार्श्वे मुक्त्वा चचाल । प्रोक्तं च—यथा करोत्येता प्रिया तथा मम पादं यस्तं यद् ।

इतः पश्चात्प्रहरे जागरिता रूपवती पतिमदृष्ट्वा साथमपि च चकिता रुदितुं लग्ना भोपते ।
 कथं मामनापृच्छथ गतोऽसि अहं त्वयि मुधा स्नेहं करिष्ये । त्वं तु निम्नेनोऽभूत् । एव
 विलप्य पुनः प्राह—अहं मुग्धा मम भर्ता कुशलोऽस्ति विदेशे नराणां स्त्रियं प्रतिबन्धो भवति
 15 मां च साहमनेष्यत्तदा मम मोहेन द्रव्यं त्रिनैव गृहे आगमिष्यत् । अहं तु अथला मूर्खा
 किमपि हिताहितं न जाने मया मुधा कदापि कृतं । एव प्रोच्य त्थ्यौ आभरणसद्वस्त्रताम्बू
 लान्सर्वं धरतुं रागकारणं भवति । एवविधेषु बलात्पुंससु शीलं पाळयितुं मया न शक्यते ।
 भर्ता बहुभिवर्षैरागमिष्यति तथा करोमि यथा शीलरक्षा भवति । ततः सर्वाण्याभरणाद्यु-
 20 त्ताय धवलां शाटिकां कन्यलिकां च परिधाप्याभरणबलाणि प्रन्थौ बद्ध्वा श्वशुरगृहे गता ।
 तथा तां तादृशीमागच्छन्तीं दृष्ट्वा श्रीपतिमाता दृश्यौ—मम पुत्रोऽद्यैव किं केन हतो मृतो वा
 रागेण यतो बधू एवविधेषुऽभूत् । ततो रुदितुं लग्ना तदा स्नुषाऽवगं—मातर्मा रुद । भवत
 पुत्रं कुशलोऽस्ति । मया तु स कारणमेव एवविधो वेधं कृतोऽस्ति । ततः स्नुषया स्वपतिं जल्प-
 नस्वशीलरक्षणादिस्वरूपं धवलवस्त्रापरिधापनारिजगौ त इति प्रोक्तं । ततः श्वश्रुजगौ त्वं धयासि
 25 यस्या स्वशीलरक्षायै ईदृग्मनोऽस्ति एतत्सर्वं पश्चात्मुक्तपुरुषमुखाच्छ्रीपतिं स्वपत्न्यां स्वरूप
 ज्ञात्वा जह्य । ततः कालान्तरे द्वादशवयस्यं श्रीपतिधनं बहूपाय्यं समागात्कामात्तयो पुत्रत्रयं
 जातं महता मोहेन परिणायितं । अनेकास्तोर्ययात्रा कृताः । सप्तश्रेय्यां बहुधनं ययितं । देव
 गुर्वोभक्ति कृता ताभ्यां ततो द्वावपि ब्रह्मव्रतं कृत्वा स्वर्गं गतौ पश्चात्मुक्तिं गमिष्यत ।

इति शीले श्रीपतिकथा ॥१८४॥

[185] मिथो विरोधे पञ्चशतसुमटकथा ।

30 एकस्य राज्ञो भोमस्य बुद्धिसारो मन्त्री कुशलो बभूव । एकदा राज्ञोक्तं—भो मन्त्रिन् ! त्वया
 परीक्ष्यैव सेवका स्याप्या ।

अत्रान्तरे सुमदानां पञ्चशती समागात् । राज्ञो मिलिताः सम्मानिताः । ततो मन्त्रिणा

परीक्षार्थं सर्वेषां भोजनं दापितं । सन्ध्याया सर्वेषामेक एव वासः, एकेव शय्या शयनाय दत्ता । ते सर्वे रात्रौ मिथो जगुर्ममाय शय्याप्तिता तेनाह स्वपिमि । द्वितीयोऽवग-
 अहमेव स्वपिमि । एव पञ्चशतीमपि कलिपरः ज्ञात्वा मन्त्रिणा ज्ञातमेते सर्वे मूर्खा,
 येषामेकोऽपि न मुख्य एते सर्वे स्वपाञ्चै स्थापिता एव कलिं करिष्यन्ति यस्यैकोऽपि न मुख्यः
 सन् किञ्चित्ततो न स्थापितास्ते एव यत्र यान्ति तत्र न स्थाप्यन्ते ते । ततोऽखिलास्ते दु खिनो 5
 जाताः । एवमस्य कुटुम्बस्य राज्ञो वा न मेलोऽस्ति स विनश्यत्येव, अतः सर्वेरपि एकोभूय
 कार्यम् । इति मिथोविरोधे पञ्चशतसुभटकथा ॥१८५॥

[186] अथ सरलत्वे श्रेष्ठिपुत्रकथा ।

एकस्य श्रेष्ठिन पुत्रो जल्पितः प्रत्युत्तर दत्ते । ततः श्रेष्ठिना प्राक्त-भो पुत्र । पितु
 प्रत्युत्तरो न दीयते । पुत्रस्तथेति प्राह । तत एकदा पुत्रो भोमाह्वा गृहे द्वार दत्त्वा शय्याया- 10
 सुपविष्टः ।

इत श्रेष्ठी आगत. प्राह-भो पुत्र । अत्रागच्छ द्वारमुद्घाटय । स च पितुर्वचः स्मरन्
 उत्तर न दत्ते । घटीचतुष्ट्यानन्तर स्वकार्यार्थं द्वारमुद्घाटयामास । श्रेष्ठी जगौ-त्वया
 कथमुत्तरो न दत्तः । पुत्रोऽवग-श्रोपूज्यै प्रोक्त-पितु प्रत्युत्तरो न दीयते । पिताऽवग-
 पुत्र । एव विधे कार्यं उत्तरादि दायते । तत पुत्रोऽवग-ओमिति । 15

एवं सरलत्वे श्रेष्ठिपुत्रकथा ॥१८६॥

[187] अथाशुचि सर्वमित्यादौ मोदकप्रियकथा ।

श्रीस्थलकपुरे भानुभूपस्य रुक्मिणी प्रिया सुरूप. पुत्रोऽभूत् । स च पञ्चभिर्धात्रीभिर्वद्धितो
 यौवन प्राप परिणायितः । तस्मै मोदका एव रोचन्ते । ततो मोदकप्रियेतिनामाभूत् । स चान्यदा
 वसन्ते प्रातरुत्थायास्थानमण्डपिकायामाजगाम । तत्र स्वर्गिणोतुन्यया नृत्त कर्तुं प्रवृत्त । तत्र- 20
 स्थस्य तस्य भोजनावसरे जनन्या मोदकभृतस्थलानि प्रेषितानि । यत सपरिजनो मोदकान्
 बुभुजे । रात्रावपि गीताक्षिप्तजागरणतो मोदका न जीर्णा । ततोऽधोगन्धपूतिवाति नासिकायां
 प्रविवेश । ततो दध्यौ-यथा मादका वर्षा अग्नि सद्गुण-या । ज्ञाताऽऽथासर शरीराद्यपि एव
 विभूशन् प्राप्तवैराग्यो मोदकप्रियस्त्यक्त्वा कुटुम्ब दीक्षा लभौ । दीक्षा प्रपाल्य स्वर्गं
 गत्वा मुक्तिं याता । 25

इत्यशुचि सर्वमित्यादौ मोदकप्रियस्य कथा ॥१८७॥

[188] अथ भाग्योपरि क्षत्रियसम्बन्धः ।

चन्द्रपुरे भीमक्षत्रियस्य वीरमतो दुश्चारिणी पत्न्यभूत् । पतिं बञ्चयित्वाऽन्येन पुंसा रमते
 रह । सा च दध्यौ-यदि पतिस्त्रियते तदाह स्वेच्छया रस्येऽन्येन पुसा, अङ्कुशो दुश-
 को विचते । 30

एकदा भीमो भार्यादत्तमोदकशम्बलञ्चचालान्यग्रामं प्रति, मार्गं चलन् कस्मिंश्चिज्जलाशये
 समागते यावच्छम्बलं भोक्तुमुपविशति भीमस्तावत्सुस्वयमभूत्, यत् —“आत्मछिन्ना
 भयावहा ।” ततो जलं पीत्वा सरं पालीं तरोरधं सुप्तो निर्भरं श्रान्तः । इतस्तत्रागता स्तेना
 घनयुक्तास्त निभर सुप्तं दृष्ट्वा तस्य प्रन्थौ वस्त्रस्य मोदकान् वीक्ष्य जगद्गृह्णन् यावत्तैर्मोदका
 5 भक्षितास्तावमृता स्तेना । भीमो जागरितः सन् मोदकानदृष्ट्वा मृतान् चौरान् वीक्ष्य दृष्यौ-
 एतैर्मोदका मे भक्षिता । तवस्तेषां पादवस्थं बहुधर्मं लब्त्वा स्वगृहं प्रति चञ्चलः । शङ्कते
 च भायया किं विपसिञ्चिता मोदका मद्यं दत्ता, मारणाय । पुनर्दृष्यौ-भार्या तु पतिं न
 मारयति । क्वचित् मार्गं शुभुक्षिव स तत्र वनेऽकस्मान्मृतान्मयूरान् दृष्ट्वा शुभुजे तवञ्चलन्
 गृहद्वारे यावत्समागत् तावदितं स्वभार्यानीतो जारो भाययेति जल्पित-स्वमुत्तिष्ठान्यत्र
 10 गच्छ । तस्य स त्वरितं घोडिकामारुह्य गृहापरद्वारेण शीघ्रं निययौ । तदाऽकस्मात्तया
 श्रोत्रिकया जनितं सद्यः किशोरस्तत्र स्थितः । भीमो भार्यापाद्वर्षे समागतः प्राह—भो प्रिये !
 आत्मनो गोपाद्वर्षे किमस्ति ? तवस्तया जारघोटिकया जनितं किशोरं ज्ञात्वा प्रोक्त-आत्मनो
 धवलया गवा किशोरो जनितः । ततो निजा पत्नी कुञ्जीलिनीं स्वहन्तुकां ज्ञात्वा भीम आचष्ट
 पत्न्या पुरम्

15 धवली जिणहं किशोरज, दाधालामहं मोर ।
 दीहाडा होइ पाधरा, लाहू खाह चोर ॥१॥

एष प्रोच्य त्वं कुञ्जीलिनीं मम हन्त्रीति गदन् सपत्नीं तत्याज । अन्यामानोतवान् । सा
 च पत्या मुक्त्वा ततो जारेणापि मुक्त्वा कुञ्जिनीं जाता ।

इति भाग्योपरि क्षत्रियसंबन्ध ॥ १८८ ॥

20 [189] अथ अतृप्तिविषये द्विजसम्बन्धः ।

एकेन द्विजेन धनिना बहवो द्विजा भोजनाय स्वगृहे आनीता, तेषां मध्ये ये धनिनस्ते
 गृहमध्ये भोक्तुमुपवेशिताः । ये मध्यमार्ते मध्यस्थाने । ये निधनास्ते मण्डपे बहिः । तदा द्विजेन
 सर्वेषां द्विजानां खण्डक्षीरभृतमण्डकवटकवयशाकादिः परिवेष्यते । तदा बहिः स्थिता द्विजा-
 25 श्रिन्तयन्ति-मध्यस्थाना द्विजानां वया रसवती परिवेष्यमाणाऽस्ति न तथाऽस्माकं, ततस्तेषां
 खेदोऽभूत् ।

इतो गृहस्वामिना द्विजेन सर्वे पूणहृदया दृष्टोक्त-यत् एकं वटकं गृह्णाति तस्मै स्वद्वैकं
 दास्येऽहं । ततो बहुषु वटकेषु भक्तेषुक्त-य एता मण्डका गृह्णाति तेषां स्वणकं दास्ये एव
 प्रोचं-प्रोच आकण्ठं सर्वं जेमिताः । तत एको विप्रो बहिर्भोक्तुमुपविष्टोऽतीव भृतोदरस्ता-
 पेनाक्रान्तो जलाशये प्रविष्टः । घटीद्वयादनुपूषप्रविष्टमहिषस्योदरं जलमध्ये तस्य हस्ते स्पर्शं
 30 ततो गृहमध्ये-जेमितद्विजोदरभ्राया स द्विजः प्राह-भो द्विज ! त्वं माहिलभो अथवा बाहि-
 रलो मध्यमुक्तं बहिर्मुक्तं एष स्वोदरेऽतीवभृतेऽपि सद्विजोऽस्तुषोऽसिद्विद्यया गृहमध्यमुक्त-

द्विजान् सस्मार । एवमतृप्तो द्विजोऽर्त्या मृत्वा तिर्यग्योनौ उत्पन्नः । एवमतीवान्नं न भोक्तव्यम् ।

इति अतृप्तिविषये द्विजसम्बन्धः ॥१८९॥

[190] अथ निश्चलमनः साधुसम्बन्धः ।

एकस्मिन्पुरेऽहंन्नतोऽहंन्मित्रश्च वसतः सोदरौ । ज्येष्ठभार्या लघुदेवरि रताऽमृत् पर लघुर्न-
च्छति । स्त्रीस्वरूप तादृशं दृष्ट्वाऽहंन्मित्रो व्रत ललौ तद्रक्ता सा मृता शुनी जाता, साधवस्तत्राययुः 5
शुन्या स मुनिर्दृष्टः । सा शुनी पतिमिवालिङ्गित, नष्ट साधुः । साथ मृताटव्या मर्कटी जाता ।
ततो भवितव्यतायोगात्तस्यामेवाटव्या स मुनिर्गतः, तं मुनिं दृष्ट्वा पूर्ववदालिङ्गित रागधिया
तदाऽपरे साधवो जहमुः—असौ साधुर्मर्कटीपतिः, साधुस्ततो नष्टः, मर्कटी मृता यक्षिण्यभूत् ।
तं मुनिं दृष्ट्वाऽवधिज्ञानाद्ध्यौ—असौ मुनिर्मया बहुभवेषु वाञ्छितो मा न ववाञ्छ, ततोऽधुना-
ऽमुमालिङ्गामीति ध्यात्वाऽऽलिङ्गित स्म मुनिं । ततोऽपि मुनिर्नष्ट । ततो गच्छन् नदीमुल्लङ्घितुं 10
यावज्जले प्रविष्ट तावत्तया यक्षिण्या साधोः पादङ्घ्रिन् । तदा ता यक्षिणीं शासनदेवो ताडयामास
प्राह च—रे पापिनि ! त्वं यदा ऋषेः पराभव करोषि ततस्तस्या मिथ्यादुःकृत दत्तं, सद्यो
दिव्यानुभावेन पाद सञ्जीकृत । ततो यति सविशेष चारित्र्य प्रपाल्य स्वर्गं गतस्ततो मुक्ति
यास्यति । इति । इति निश्चलमनः साधुसम्बन्ध ॥१९०॥

[191] अथ धर्मरुचिभूपसम्बन्धः ।

15

गङ्गायामन्यदा नाविको नन्दाहो नदीमुत्तारयन् द्रव्यं लाति तदा धर्मरुचि नदीमुत्तारयामास । नन्दो
धन मार्गयामास, यतिं न मुञ्चते । मध्याह्न जात । यति रुष्ट । तेजोलेश्यया नन्द भस्मीचक्रे । १।
ततो मृतो नन्दो नाविकः क्वापि ग्रामे सभायां गृह्कोलिकोऽजनि । तत्र दैवयोगात् धर्म-
रुचि साधुः समागात् । त दृष्ट्वा गृह्कोलिको धूलिं चिक्षेप । ततो धर्मरुचिस्तेजोलेश्यया गृह्कोलिकं
भस्मीचक्रे । २। स च मृतो हंसोऽभूत् गङ्गाया । दैवयोगात्तत्र साधुः समागात् । सोऽपि हंसो 20
जलेन मुनिसुपद्रवति । तत्रापि पूर्ववत् मुनिना हतः । ३। ततो मृतोऽञ्जनपर्वते सिंहोऽजनि ।
सोऽपि सिंहो यतिं हन्तुं धावितो यतिना तेजोलेश्यया भस्मीकृत । ४। ततः सिंहो मृतो वारा-
णस्या बद्धरभूत् । सोऽपि पूर्ववैरात् यतिं लेष्टुमिर्हन्ति, ततो मुनिस्त भस्मीचक्रे । ५। ततोऽका-
मनिर्जरया कर्म क्षिपन् तस्मिन्नेव पुरे राजाऽभूत् । ६।

सोऽपि राजा जातिस्मृतिं प्राप्य पूर्वभवान् स्मृत्वा तं धर्मरुचि मुनिं क्षमयितुं ज्ञातुं च 25
समस्यां लोकाय ददौ । लोका. सर्वत्र तां समस्यां पठन्ति गायन्ति सदा । तथाहि—

“गङ्गायां नाविको नन्दः^१ सभायां गृह्कोलिकः^२ ।

मृतगङ्गातटे हंसः^३ सिंहश्चाञ्जनपर्वते^४ ॥ १ ॥

वाराणस्यां बद्धः पुर्यां^५, राजा तत्रैव चाभवत्^६ ।”

ततो द्वावपि घनार्जनाय विदेअ प्रति चेळतु । तत्र लक्ष्मीमर्जयित्वा पञ्चाद्वलिषी
अधमार्गे समागतौ तौ । चन्द्रोऽधग्—स्थां विना नाह क्षण स्यातु शक्नोमि । किं क्रियते ?
गृहे गमन विना कुटुम्बं सोऽद्विद्यते । तेनाह स्वपुरे यिषामुत्थिमि । अस्मिन्माग गमिष्यते
मया तदा घनोऽपि तथैव जगौ । तथाद्वयोत्पि विरहऽस्तमया स्वपुरगमन विना निर्वाहो न
६ वीक्ष्यते । ततश्चन्द्रो मित्र प्रणम्य घनं प्रति प्राह—

जाता जणउ जुहार, साथी समारिआ धार ।

दैवह तणइ विचारि, मिलिइ के मिलीइ नहीं ॥२॥

ततो घनोऽप्याचष्ट—

टाढी छांय पलासडा, पाणी भरीआ न ।

10

साजण सरसी गोठढी, दैव छंढावइ माड ॥३॥

एवं प्रोच्य स्वस्वभ्रात्रे गतौ ।

इत् कियता कालेन समागते परसंग्ये चन्द्रो युद्धाय समुत्थ वैरिणो गतः युद्धं कुर्वन् चन्द्रो
वैरिणा हतः पञ्चत्वं गतः । क्रमात् घन स्वमित्रं हतं श्रुत्वा दुःखी जातो जगौ—

खणि खांडउ खणि आधिलउ, खणि आखु खणि लीह ।

15

दैव न दीघा ससहरह, सवे सरिया दीह ॥ ४ ॥

एव विळप्य सन्तोषं घनं कृत्वा तस्यौ ।

इत्यनित्यताया चन्द्रघनसम्बन्धः ॥१९४॥

[195] अथ निर्द्रव्यपुण्यविषये सिंहघनसम्बन्धः ।

20 भीमपुरे सिंहश्रेष्ठी, तस्य गृहे घनं भूरि विद्यते, क्रमात् सिंहस्यालये श्रीश्रुतिता देवसिंहस्य
गृहे बह्वी श्रीवृषे । तदा तां श्रियं दृष्ट्वा सिंहो दुःखी जातः । तत्र तदा मित्रेण सिंहं कुखिन
दृष्ट्वा प्रोचे । यतः—

आगते गते च घने विषादो न क्रियते, कस्यापि श्री स्थिरा न भवति' । यतः—

एकई दीडिविवात, इक ऊगइ इक आयिमइ ।

माणस केही मात्र, जइ दिणवर दिण पालटइ ॥१॥

25

कार्यः सम्पदि नानन्दः, पूर्वपुण्यभिदे हि सा ।

नैषापदि विषादः स्यात्, सा हि शक्यापपिष्टये ॥२॥

इमे गाथे श्रुत्वा निजमनसि सन्तोषं चक्रे । प्रत्यहं निद्रयोऽपि प्रतिक्रमण—गुरुवन्दनक-
देवपूजा-नमस्कार-परदानानुमोदनाविपुण्य कुर्वाणोऽपेक्षते मये स्वर्गे सुखी जातः, ततो मुक्तिं

वास्यति । इति निर्द्रव्यपुण्यविषये सिंहधनसम्बन्धः ॥१९५॥

[196] अथ पट्टकूलिकानयनचाहडमन्त्रिसम्बन्धः ।

बम्बेरकपत्तनस्वामिना राज्ञा वीसलदेवेन पत्तने श्रीकुमारपालभूपालाय पट्ट [दु] कूलवर्यं प्रीतिप्राभृतकृते प्रेषितं । तच्च राज्ञा कुमारपालेन गृहदेवालये धौतिकं कृतं । राजा च तद् दुकूलं परिधाय देव पूजयामास । इतोऽन्यदा बाहडपुत्रेण दशवार्षिकेण तदेतद्वन्न परिधाय रन्तुं लग्नं बालकै सह रममाणस्य सप्ताष्ट दिना जाताः । राजा तद्वन्न मलिनं दृष्ट्वा जगौकेनेदं व्यापारितं ? से वकैरुक्तं बाहडसूनुना चाहडेन । ततो राज्ञा शिक्षा तस्मै दत्ता कठोरवचसा, ततश्चाहडो रुष्टो भूपपार्श्वे नायाति ।

अन्यदा राज्ञा बाहड पृष्ट — चाहडः कथं न दृश्यते ! बाहडोऽवगू—वन्नव्यापारणव्यतिकर । ततो राज्ञा चाहड आकारितः पृष्टश्च किमर्थं त्वया सभायां नागम्यते ? तेन स्वपराभवस्वरूपं प्रोक्तं । राजा प्राह—त्वया दुःखं न कार्यं । अपरं वन्न व्यापारयिष्यते । ततश्चाहडः प्राह—त्वं मे स्वामी अतस्त्वया मह्यं शिक्षा दत्ता यत्तद्वरं अद्य दिनात्तव सभाया मया तदागम्यम् । यदा पट्टकूलानि एवंविधानि आनेष्यन्ते बहूनि । अहं बम्बेरकपत्तने यास्यामि । राज्ञोक्तं—बम्बेरेशो वीसलदेवभूयो बलिपुष्टो विद्यते । तस्य दुर्गच्छपुमयो विद्यते । परिख ज्वलदङ्गारमयी तस्मिन्वप्रमध्ये समशतानि पट्टकूलिकानां सन्ति । वीसलदेवस्तेभ्यः पट्टकूलानि लात्वा द्रव्येण स्वयं परिधाय देशान्तरे प्रेषयति विक्रेयाय । पुराद्वहिस्तानि स्तोकान्येव निस्सरन्ति मार्गस्तु विषमोऽस्ति तेन तत्र गमनं दुष्करं । चाहडोऽवगू—मया द्वितीयवारं तदा जेमनीयं यदा वीसलदेव जित्वा पट्टकूलकारका अत्रानेष्यन्ते पुरे तव प्रसादात् ततो हृष्टो भूपो बहुबलं ददौ । तस्मै प्राह च—वत्स ! त्वं लघुरसि । तेन यत्नेन युद्धं कार्यं । चाहड आचष्ट—स्वामिस्त्वया काऽपि चिन्ता न कार्या । मम हृदये एकः श्रीवीतरागो देवोऽपरश्च भवान् विद्यते तेन सद्यः स जेष्यते । ततश्चाहडः सुमुहूर्त्ते प्रथमं जिनालये जिनं प्रणम्य, ततो राजानं, ततो मातापितरौ प्रणम्य चचाल चाहडः । मार्गं वर्यां शकुना जाता । प्रथमं मरुस्थली साधिता । तेऽपि राजानन्तेन सार्द्धं चेलुः । ततोऽन्ये देशा एवंविधनामान साधिताः । तथाहि—

जंगडूर जडहार अज्जपुरनराणओ,
नवणवाहनग्गउरो नरहनरवरजिड्ढाणओ ।

सज्जवडसरिवाड भग्गउ सयंभरि,
वग्धेगे लडणूर हुओ झूरि वंवेरो ।

पींलउरपहुक्कररासपुर मंडलपुरमेवलतूकरि वीसलनारि—

वलिवड् अबललंकदाह चाहडमकरि ॥ १ ॥

एव देशान् साधयन् चाहडः ग्रामपुराणि लुण्ठयन् ज्वलयश्च बम्बेरापुरोपान्ते यदागत तावतो वीसलराज प्राह—भो प्रिये ! एष धूम कुतोऽजनि ? जात प्राह—

5

10

15

20

25

30

'हय हींसारो खेहरो दीसइ वग बलति'

पत्नी प्राह—लोडिज्जइ तुह गुठडा, चाहड पुहुतो कंत ।

मति धरि कुमरपालह, दतिसमदलिसजुत करिहि कटीकरमालह ॥२॥

दीसइ दुगबलति लोडिज्जइ ताह गोठडा बाहडसूपचाहडहयमर हींसारो ।

६ रायघरट्टिहिं पसीओ, बबेरो जव कुट्ट पीसता उडुविगओ रायंगणि लडा ॥३॥

गययंगणिलट्ट मणइ वरकामिणि भोली निगुण जिद्धइ निद्वोरचोरक्कियभूरकी अपोलिअ क्यसमय महीराजि गयणि गजबडिहि मरट्टीअ चाहडचपीअपुअदूअळुडुलीअरगिरा-यघरट्टिहि ।

एवं वीसलराज प्रियापाश्य अत्वा चाहडेन समं युद्धं चक्रे मिथोऽतीव्रं समामोऽभूत् ।
10 वीसलभूपो हन । पुरान्तरे चाहड प्रविष्ट तदा वीसलभूपपत्नी प्राह—त्यं चिरं तय, स्वया द्विपोऽनेके जिता । यत—जगद्धर जडहार डगीअ अउनपुर०

एव श्रुत्वा चाहडो देवगृहे देवान्त्वा वीसलपुत्रं तस्मिन् राज्ये यस्य मत्प्रत्यान् दकूलतनकान् पट्टसूत्रवस्त्रवनकान् पञ्चशतीमितकुटुम्भकसद्वितान् लत्वा दण्डं च पत्तने समेत्य चाहड श्रीकुमारपालभूपालं ननाम । तेषां पट्टसूत्रवस्त्रवनकानां आवासां वतां । चाहडस्य राजघरट्ट इति निरुद्धं ददौ । राजा ततस्तेदुकूलानि धनितानोतैः श्रीसथ कुमारपालभूपेन परिधापित । ते पट्टकूलिनः स्वच्छत्रस्याथ स्थापिता शुद्धा कृता । षण्णिगजातिमध्ये स्थापिता । ततश्चाहड श्रीसनुज्जययात्रां चक्रे । श्रीसथ परिधापित प्रातः पितरं मातरं जिनं कुमारपालभूपं प्रणम्य जिमति चाहड सप्तक्षेत्र्यां धनं वपति स्म ।

इति पट्टकूलिकानयनचाहडमन्त्रिसम्बन्ध ॥१९६॥

20

[197] अथ साध्याद्गङ्गास्थीसम्बन्ध ।

श्रीपुरे चन्द्रश्रेष्ठिनः प्रभवती पत्न्यभूत् । सा चातीव विनयवती पतिजिनगुडभक्ता ।
अ यदा केनचिदुक्तं—भो च द्र । अगळ, गङ्गायां स्वपापपिष्टये गम्यते । चन्द्रोक्तं—गङ्गा
मम गृहेऽस्ति । तेनोक्तमेष कथं प्रोच्यते । चन्द्रोऽवगं—मम प्रियेव गङ्गा धनमूर्त्तित्वात् ।
सोऽथगं—तव प्रियाया एवविधा भक्तिस्त्रयि कथं ज्ञायते त्वया श्रियं प्रायो दुर्विनीतां स्युः”
२६ चन्द्रोऽवगं—तर्हि परोक्षा क्रियता । ततोऽभ्येद्यस्तस्मिन्पुंसि गृहे समागते चन्द्रं प्राह—मो प्रिये !
मयाऽधुना वृत्त्यथ भूः स यमानाऽस्ति तेनाप्रागम्य, ततस्त्वत्रागता सा । चन्द्रोऽवगं—अत्र पृथग्भूतं
कुम्भं क्षिप दूरे, तथा तत्कृतम् । ततश्चन्द्रोऽवगं—इदं धृतं दूराद्गुत्सारय । ततः सा यादृग्हस्ते आगतं
तादृगुत्सारितं । चन्द्रोऽवगं—धृतं नीरशृतं क्षिप । ततस्तथा कृतम् । एवं यदघटं घटकं वक्तिं चक्र-
धनप्रत्युत्तरादानात्करोति परं समुखं न जल्पति । ततः पुमानुत्थाय चन्द्रपत्न्या पदो पतित्वा-
३० ऽवगं—एका गङ्गा त्वं विद्यते, अपरा तु दूरे । स पुण्यवान् यत्नं गृहे स्व गङ्गा सदा वतसे

तत स पुमान् प्रत्यहं गङ्गाबुद्ध्या तां नमस्करोति ॥१९७॥

इति साक्षाद्गङ्गास्त्रीसम्बन्धः ॥ १९७ ॥

[198] अथ प्राक्कर्मणि मित्रद्वयसम्बन्धः ।

चन्द्रग्रामे द्वौ सुहृदौ भोमार्जुननामानौ वसतः स्म । एकदा ताभ्यां छागी एका आनीता ।
एकेन तस्याः पादचतुष्कं बद्धं । द्वितीयेन गलं छिन्नमसिना छागी भक्षिता सर्वकुटुम्बेन । ततः 5
क्रमात्क्रियता कालेन छागीजीवः कर्म क्षिपन् कमलपुरे श्रीदश्रेष्ठिपुत्री चन्द्रावत्यभिधाऽभवत् ।
भोमजीव क्रमात् लक्ष्मीपुरे धनश्रेष्ठिपुत्रश्चन्द्रनामाऽभूत् । 'कर्मवशात्तयो' पाणिग्रहणं जातं
चन्द्रावतीचन्द्रयो ।

एकदा तस्य चन्द्रस्य गृहे कोऽपि प्राघूर्णको निशिवासे स्थितः । तदा कलिं कुर्वत्या प्रियया
रुष्टया पतिमन्यमिच्छन्त्यास्तं पतिं सुप्तं निर्भरं ज्ञात्वा शनैः पत्युः शिरश्चिच्छेद । स्वमस्तका- 10
त्कलङ्कमुत्तारयितुकामा प्राघूर्णकसुप्तस्य हस्तौ रुधिरेण लिम्पयामास वस्त्राणि च । ततो यदा
स उत्थार्य चेलत्रेभूद्यावत्तावत्कलकलं चक्रे । जगौ च-धावत धावत लोकाः मम पत्युः
शिरश्छिन्त्वाऽसौ याति । लोका राजपुरुषा मिलिता । स च धृतः, हस्तौ वस्त्राणि रुधिरच्छि-
न्नानि दृष्ट्वा राज्ञा ज्ञापितं ततो राजादेशात्तस्य हस्तौ पादौ छिन्नौ । ततः स छिन्नहस्तपदौ
जिजीवायुर्बलात् । 15

एकदा ज्ञानिपार्थे तेन पृष्ट-मया किं पापं कृतं येन ममाहो हस्तौ छिन्नौ ? ज्ञानी प्राह-
त्वया पूर्वमर्जुनभवे यस्याः छाग्या पादौ बद्धौ धृतौ भीमेन च तस्याः शिरश्छिन्नं यत्त्वया
हस्तपादा धृताः । अतोऽधुना हस्तपादाश्छिन्नाः । यत्कर्म क्रियते तदेव प्राप्नोति जीवः ।

इति प्राक्कर्मणि मित्रद्वयसम्बन्धः ॥१९८॥

[199] अथ दाने युधिष्ठिरभीमसम्बन्धः ।

अन्येषुर्षुधिष्ठिरस्य भूपत्याग्रे एकः कविराशीर्वाद ददाविति—

द्वाभ्यां सहोदराभ्यां त्वं, सुभक्ताभ्यां युधिष्ठिर !

जीयाञ्च पृथिवीं न्याय-मार्गेण पालयंश्चिरम् ॥१॥

तदा युधिष्ठिरोऽवग-यत्त्वया कूटं जल्पितं, मम तु सर्वं सोदराः सहसा एव । यतः—

चेतः सार्द्रतरं वचः समधुरं दृष्टिः सन्नोज्वला,

शक्तिः क्षान्तिधृता मतिः श्रितनया श्रीर्दानैर्न्यापहा ।

रूपं शीलधृतं श्रुतं गतमदं स्वामित्वमुत्सेकृतौ—

॥ १ ॥ निर्भक्तं प्रकटान्यहो न, वसुधाकुण्डान्यमून्युत्तमे ॥२॥

यथा चिच तथा धाचो, यथा वाचस्तथा क्रिया ।
घन्यास्ते त्रितयो येषा, विसंवाहो न विद्यते ॥३॥

मम वाचवा सयें सत्त्ववन्तो घर्मिष्ठा परोपकारिणो दानिनो दयावन्तो विद्यन्ते ।
ततः कविः प्राह—

5

पञ्चमिः मौदरैर्भीमा-जुनादिभिर्लसद्बलैः ।
जीयास्त्व पृथिवी न्याया-त्पालयन् भीष्मिष्ठिर ! ॥४॥

ततो राजा तथा दान वदो यथा थावञ्जीव भवति ।

इति दाने युधिष्ठिरभीमसम्बन्ध ॥१९९॥

[200] अथ क्षमाया भ्रेष्ठिपुत्रसंबन्धः ।

- 10 श्रीपुरे भीमभ्रेष्ठिनः पुत्रश्चन्द्रो हृष्टे उपविष्टो व्यवसाय कुर्वाणोऽपरवणिग्भिः मम कलिं
कुरुते स्म । भ्रेष्ठी स्व पुत्र निवारयति । तत्र स्वपुत्रसमुल्लहदृश्यवणिजो कलिं कुर्वाणो भ्रेष्ठी
प्राह—कलिन क्रियते इदपरलोकदुःखहेतुत्वात् । तथापि तौ कलेन निवृत्तौ । तत्र भ्रेष्ठी मूढ-
वचा सूनो पुत्रः प्राहायाह यद्वचि तस्वया कार्यं । पुत्रः प्राह—शिक्षा विसर । ततः पिता
आत्महृष्टसमीपस्थो वणिगश्च शुभमनुभूय या यद्वक्ति तस्वया क्षन्तव्यं । पुत्रोऽवगू—ततः । ते वच-
15 प्रमाणं । ततः भ्रेष्ठिना स्वपुत्राय तुला हृष्टाभे मण्डिता एकस्मिन्पार्श्वे तस्या सेरो मुक्तः । तदा
पद्मवहृष्टस्यो वणिग् गालिं दायदाय सन्ध्यां यावत्स्थित । भ्रेष्ठिपुत्रस्तु मौनी जातः ।
सन्ध्यायां भ्रेष्ठिनोक्त-मो पुत्र । तुलाचेन्नक द्वितीय किं गालिभिमृत न वा नमितं नवा पुत्रस्तौ
विशोक्याह—ततः यादृशी तुला प्रातमण्डिता तथैव धारणयाधुना तुलास्थितास्ति । पिता ततः प्राह—
यथा गालिभिस्तुला न धृता तथा गालिभिरप्यात्मनो न लगति । ततः पुत्रोऽवगू—अद्यप्रसृति
20 मया क्षमैव कर्तव्या । इति क्षमायां भ्रेष्ठिपुत्रसम्बन्ध ॥२४०॥

[201] अथ धर्मनिश्चलतायां महणसिंहसम्बन्धः ।

- एकदा हील्या पुरि पीरोञ्जपुरत्राणञ्चालान्यपुर प्रति तदा महर्णासिंहः साधुः साद्धमा-
कारितः, मार्गे सूर्यास्तसमये तुरङ्गमादुत्तीय प्रतिक्रमण कप्तु साधुमहर्णासिंह सामायिक लब्धौ ।
प्रतिक्रमण कर्तुं लग्नञ्च राजा त्वप्रतने ग्रामे गतः । तदा महर्णासिंहमाकारयितुं जनमप्रैषीत् ।
तदा पश्चात्स्थितो ज्ञातः । त्वस्तत्र जनः प्रेषितः । सोऽपि तावत्स्थितो यावत्सेनः सामायिक
25 पारितः । ततो महर्णासिंहो राजपार्श्वे समायातः । राज्ञा पश्चात्स्थितिरस्वरूपं पृष्टः । महर्णासिंहे-
नोक्तम्—अरण्ये वने ग्रामे रणे नद्यां वा अस्त याति रवौ अक्षय्यमुमयो कालयो प्रतिक्रमण
मया क्रियते । राजाऽवगू—अनेके वैरिणः सन्ति कदाचित्तैर्मारित स्यात्तदा का गतिः । महर्णा
सिंहः प्राह—धमं कुर्वतो यदि मरणं भयति तदा स्वग एव भवति । तेन मया धमध्यान तत्रैव
कृत, वेलातिक्रमो मया न क्रियते । महर्णासिंहमवधने भूते राजा हृष्टो, धनारण्ये वने महर्णासिंहो

धर्मं कर्तुं तिष्ठति तत्र सुग्राणम्यादेशात् सहस्रमितभटप्रमाणं सैन्यं तस्य रक्षयति । राजा तु धर्मार्थं गृह्णसिंहस्य धर्मिष्ठतां स्तोति मदा ।

इति धर्मनिश्चलतायां महणसिंहसम्बन्धः ॥२०१॥

[202] कर्मणि कुटुम्बिकपुत्रसम्बन्धः ।

एकस्य कुटुम्बिनो दश हलानि क्षेत्रे बहन्ति । स च मध्याह्ने समागते सुदुक्ते । एका घटी 5
यावन्न हलानि खेटयन्ति तत्रा च दानं दत्ताऽर्थिभ्यः । स च कालेन मृत्वा पश्चापुरे राजपुत्रश्चन्द्रा-
ह्नाऽभूत् । वर्याभरणानि परिधत्ते । परं रागप्रस्ता जातः । क्रमात्सत्यपि विभवे किमपि भोक्तु
न शक्नोति । यदा वर्यमाहारं गृह्णाति तदाऽदरपीडा भवति । दानप्रभावाद्राजपुत्रोऽभूत् । परं
वृषभाणामतिवाहनात्तस्यारो रागः समागतः । स्वं प्राग्भवं श्रुत्वा कृपिकरणे नियम स ललौ ।

इति कर्मणि कुटुम्बिकपुत्रसम्बन्धः ॥२०२॥

10

[203] अथ परस्त्रीपराट्मुखत्वे महणसिंहसम्बन्धः ।

एकदा पीरोजसुरग्राणस्याग्रे नक्तकथो नृत्यं मण्डयामासुः । महणसिंहसाधुस्तदा यावदुत्थातुं
लग्नः तदा राजाऽवगृ-तिष्ठाधुना । ततो राजाप्रहान्महणसिंहस्तत्र स्थितः । तदा हस्तगृहीत-
जपमालया नमस्कारान् गणयन् जपमालादत्ताहकू तस्थौ । नृत्यं तासां न वीक्षते । ततो महणसिंहं
ध्यानारूढं दृष्ट्वा राजा हृष्टोऽभूत् । नृत्ये निवृत्ते राजा प्रप्रच्छ । नरार्त्नीभिर्नृत्यं कीदृक्कृतं ? 15
महणसिंहोऽवगृ-लोका वदन्ति-वर्यं नृत्तं । अहं न जाने कीदृक्कृतं नृत्तं । राजाऽवगृ-कथमेव
वक्षि ? महणसिंहोऽवगृ-अहं परस्त्रियः संमुखं दृढं न विलोकयामि तेन मया नृत्यं न वीक्षितं ।
ततो राजा हृष्टस्त परस्त्रीपराट्मुखं मत्वा बहुधनदानात्प्रीणयामास ।

इति परस्त्रीपराट्मुखत्वे महणसिंहसंबन्धः ॥२०३॥

इति भीतपागच्छाधिराज श्रीरत्नशेखरस्युग्नि पञ्चालङ्करण श्रीलक्ष्मीसागरसूरिशिष्य

20

पं० शुभश्रीलगणिविहितपञ्चशतीकथाप्रस्तावकोशे-

॥ प्रथमोऽधिकारः समाप्तः ॥

द्वितीयोऽधिकार

[204] अथ 'घरसरीखी यात्रा नहीं' इति उपाणो ।

भोपुरात् धमदत्तश्रेष्ठी मातरमापृच्छथ कस्यचिच्छ्रेष्ठिनः पार्श्वीत् इन्मान् पञ्चशती
न्याजेन लात्वा देवयात्राय चचाल । मार्गे चलन् खिन्नोऽभूत् । तदा कस्मिंश्चिद्ग्रामे भक्तक
मद्रीकृत्य यात्रिकवेषभृत् सर्वं धनं भक्षयित्वा यात्रिकलोकेन सार्द्धं पञ्चादाययौ । सर्वे स्वजना
समुखमायाताः, पुरप्रवेशोत्सवोऽभूत् ।

क्रियद्दिनानन्तरं स धनदाता श्रेष्ठी स्वधनं सन्याजं याचते स्म, स च न दत्ते । ततो
धनदाताऽभ्येत्य तस्यालये लङ्घयितुमुपविष्ट । यदा स श्रेष्ठी यात्रिको धनं न दत्ते तदा तेनोक्त
वीथयात्रापुण्यं वितरं मम, नो वेद् धनं देहि, नो वेदहं मरिष्यामि । ततो धमदत्तो यात्रा-
पुण्यं दातुं लग्नः ।

अत्रावसरे माताऽभ्येत्य प्रोवाच—पुत्र ! आभीय यात्रापुण्यं न दीयते । यात्रापुण्येन
स्वर्गसुखं भवति । अतः त्वया यात्रापुण्यं न दातव्यम् । ततश्छिन्नं स्थित्वा मातुरग्रे तेन
प्रोक्तं—इयं गृहसदृशी यात्रा नास्ति । माताऽवगू—पुत्र कथमेव त्वया प्रोच्यते ? तदा पुत्रेण
यात्रासम्बन्धं प्रोक्तं । ततस्तेनोक्तं—मम यात्रापुण्यं तव भवतु । एव प्रोच्य धमदत्तस्तु
विप्रतार्यं धनं रक्षितवान् । 'घरसरीखी यात्रा नहीं' इति उखाणो जातः ॥२०४॥

[205] अथ दानफले भीमश्रेष्ठि विक्रमाकर्कसम्बन्धः ।

अत्रा विक्रमावित्यो भूपो दानमर्थिभ्यो ददानो दध्यौ दानस्य किं फलम् ?

अत्रान्तरेऽम्बरे दिव्यवागमूत्—एरुगुणं दानं, सद्गुणं पुण्यं कलौ वृत्तते । राजा
दध्यौ—कोऽप्येव योनिं धत्ति । तव पुनर्वाण्यमूत्—यदि दानफलं द्रष्टुं चाच्छति तदा
सोपारकपत्तने गवा कदममहेभ्यस्य दानपरभीमश्रेष्ठिनश्चरित्रं विलोक्य ।

ततो राजा एरुकी सोपारकपत्तने ययौ । कदमश्रेष्ठिगृहे कोटिद्वयैशालिनि गतः । याञ्चा
भोजनाय कृता । किमपि न दत्त । उत्तरो-विदधे—स्वयं न मुह्यस्ते स याचवादीनामपि
न दत्ते भोजनं पश्यसि । तं तादृशं यद्गुणं दृष्ट्वा भीमगृहे राजा गतः । श्रेष्ठिना स्वागतं
कृतम्, भोजनं आचित्वा यावत्पञ्चाद्वलितस्तावत्तेन रक्षितं श्रेष्ठिगृहे तद्वान् राद्वममूत्,
परं घृतं नास्ति । ततः कृपापरो दानी स भीमः कदमगृहे गत्वा कदयामि प्राह—मद्गृहे
अतिथिरागतोऽस्ति तस्मै मया भोजनं दास्यते । तेन घृतमप्ययं । स चाह धनं मुञ्च । भीमोऽवगू दाने
दत्तेऽर्थिभ्यस्तवापि पुण्यं भविष्यति । कदयोऽवगू—मम पुण्येन सूतम् कोऽधिकस्य पुण्यस्य भार

वहते । ततो भीमश्चतुर्गुणं घृतं वास्यामीति जल्पित्वा घृतमानीय विक्रमार्कप्राघूर्णकं सादरं गौरवयामास । भीमगृहे राजा रात्रौ स्थितः । दैवयोगात्कदर्यभीमश्रेष्ठिनौ मृतौ । राजा दध्यौ-येन ममादरादानं दत्तं स श्रेष्ठी कथं मृतः । अहमपि मरिष्यामि । ततो यावन्मर्तुकामो भूपोऽसि कुक्षौ चिक्षेप, तावत्पुनराकाशवाणी जाता—

‘इतो दशमे मासे त्वया कान्त्यां पुर्यां गम्यम् । तत्र दानफलं द्रक्ष्यसि ।’ ततो राजा 6
नवमासानन्तरं कान्त्याः पुर्याः पार्श्वे गतः । तत्रैकस्य चाण्डालस्य पत्नी षट् पुत्रीर्जनितवती । गृहे तु वारिद्रयम् । सप्तमो गर्भोऽभूत्तस्या यदा तदा गर्भपातनेच्छाऽभूत्, परं गर्भः पात्य-मानोऽपि नापतत् । क्रमात्पुत्री तथा जनिता । तथा चाण्डाल्या उत्करटकै त्यक्ता ।

अत्रान्तरे राजा तत्रागतोऽवग-पुत्री कथं त्यज्यते । ततः सा प्राह—अस्या गर्भस्थाया 10
दुष्टा दोहदा जाताः । गेहे तु अद्यतनमन्नं नास्ति । ततो राजा धनं धनं दत्त्वा सा पश्चाद्ग्राहिता मातृपार्श्वान् । ततो राजा पुरांतरे गतः ।

इतस्तत्र पुरे भूपस्य पुत्रोऽभूत्, परं स्तन्यपानं पुत्रो न करोति । ततो राजादय सर्वे 15
दुःखिता जाता । ततो राज्ञोक्त—‘यो राजपुत्र स्तन्य पिबन्तं करोति, तस्मै राजा ग्रामशत दत्ते’ इति पटहो वाद्यमानो न केनापि स्पृष्टः । ततः पटहस्पर्शनपूर्वं राजा विक्रमार्को भूपुत्रपार्श्वे गतः । ततोऽसि कण्ठे दत्त्वा प्राह राजा—येनास्य बालस्य गलं रुद्धं स्यात् स 20
प्रकटीभवतु ममाग्रे, नो चेदहं मरिष्यामि । ततो दानाऽधिष्ठितदेवतया बालकमुखेऽवतीर्य प्रोक्त—भो राजन् किं मामुपलक्ष्यसि न वा ? विक्रमार्कोऽवग-नाहमुपलक्ष्ये । ततो बालोऽवग-अहं सोपारकपत्तनवासिभीमश्रेष्ठिजीवस्तुभ्यमतिथये दानममाम् । तेन पुण्येन भूपुत्रोऽभूवम् । राज्ञोक्त—कदर्यं क्वावतीर्णोऽस्ति ? बालोऽवग-या त्वया चाण्डाल्या 20
पुत्री त्यज्यती धनं दत्त्वा ग्राहिता सा कदर्यश्रेष्ठिजीवोऽल्पपुण्यः । अहं तु दानाधिष्ठायिक-देवी दानफलं प्रापयितुं शिशोरास्येऽवतीर्याऽजल्पम् । ततो बालोऽपि स्तन्यं पातुं लग्न । देवी स्वस्थाने गता । बालपित्रा ग्रामशतं दीयमानं विक्रमार्को न लला, तदा दानफलं देवता-सुखात् श्रुत्वा राजा लोकोऽपि दानतत्परोऽभूत् ।

इति दानफले, भीमश्रेष्ठिविक्रमार्कगम्यन्धः ॥२०५॥

[206.]-अथ निरूपकारनरसम्बन्धः ।

एकस्य नरस्य राजवर्त्मनि गच्छतमत्तैलश्रुतवर्तुलात्तैलविन्दुर्भूमो पपात्, ततस्तत्र बहुभिर्जनै- 25
स्तैलविन्दवः श्लिप्ता । तत्स्थानं देवताधिष्ठितं जातम् । स तैलदेवतेति नामाभूत् । सा च देवी पूर्वश्लिप्तविन्दुपुरुषाय पुनस्तल श्लिपत् [ते] श्रिय दत्ते । ततस्तेन तैलदेवप्रतिमा कारिता । सा [ता] च तैलदेवताप्रतिमा [सा] सर्वेषां श्रिय दद्यात् स पुमान् परश्रियमद्रष्टुकामस्ता प्रतिमा वने चिक्षेप । ततस्तस्य गृहान्छोर्गता । स च दरिद्रयभूत् । ततः स एव पुमान् पूर्व- 30
स्थाने तां मुमोच । तत राजवर्त्मस्थतैलदेवता सर्वेषां मनोवाञ्छित ददा ।

इति स्थानप्रधानः निरूपकारनरसम्बन्धः ॥२०६॥

[207] अथ माग्याभाग्ययोः धनभ्रेष्ठितत्पुत्रसम्बन्धः ।

एकस्मिन्पुत्रे धनभ्रेष्ठिनः पुत्रो बहवो जाताः । भ्रेष्ठिनि मृते परस्परं कलिं कृत्वा केचिन्मृताः
केचिद्दरिद्रिणोऽभूवन् केचिद्गामं त्यक्त्वा गताः, केचिद्भूपपार्श्वार्हण्डापिता तदा एकस्तस्य
गृहासन्नस्यो नि स्वोऽवगम्—

5 दालिद्रं पुण रलियामणू कियती कियती वार ।
एक उचालइ अनइ पलीवणइ जूमा खेलणकालि ॥१॥

केनापि वैद्येन बह्वर्थितेन प्रथमं किमपि दत्तं नो रोगं सन् किमपि न ददौ । वैद्यो
ऽवगम्— ब्राह्मण । बहू दानइ कोटीलउ कीथइ कानिमूकइ ढीलउ ।

इति माग्याऽभाग्ययोः धनभ्रेष्ठितत्पुत्रसम्बन्धः ॥२०७॥

10 [208] अथ भाग्ये तपस्विभ्रेष्ठिसम्बन्धः ।

एकस्मिन्नामे भ्रेष्ठिनो बह्वी श्रीविद्यते । कुटुम्बे महत् । इतस्तस्य गृहे एकस्तापसो भिक्षा-
यमागतः । तदा तापसः भ्रेष्ठिगृहे बह्वी मिय दृष्ट्वा दृष्यौ । कस्य [केन] कर्मणाऽस्य गृहे शीव-
धमानाऽस्ति । तदा भ्रेष्ठिपत्नी पुत्रपौत्रगोपुपादीनामपि शुभकर्म न वीक्ष्यते । ततो विडोक्तमान-
स्तपस्वी तद्गृहमिच्छौ काष्ठघोटकाच्छ्रयं वर्षमानां अज्ञौ । तवस्तपस्वी स्वं श्रीमन्त्वं कर्तुं
15 भ्रेष्ठिप्रियोपान्ते काष्ठघोटकेन रत्नं क्षीरं हठात् याचते स्म, तदा तं म्रियमाणं दृष्ट्वा भ्रेष्ठिपत्नी
इत्यामयात् तेन काष्ठेन क्षीरं ररन्ध ।

इतस्तपस्वी स्नानार्थं गतः यावत्स तापसः सरसं आयाति तावदितो लेखशालागतो भ्रेष्ठि
पुत्रो मातृगन्धार्थात् बलात् क्षीरं मुमुजे । स च पुत्रो लेखशालायां गतः तपस्वी तत्रागतः क्षीरं
वालकमुक्तं ज्ञात्वा स्वशिरः कुट्टयामास जअरुपं चेति—ममाभाग्यं विद्यते किमहं स्नानायामागम् ।
20 यदि प्रथमं क्षीरं मया मुक्तमभवत् तदा मम क्षीरमविध्यत् । अस्य भ्रेष्ठिपुत्रस्य भाग्यमित्युदित्वा
स गतः भ्रेष्ठिगृहेऽभीक्ष्णित तस्यौ । इति भाग्ये तपस्विभ्रेष्ठिसम्बन्धः ॥२०८॥

[209] अथ कुतश्चेत्सिंहसम्बन्धः ।

एकस्यां गुहायां बनेचरस्य वसतः शीतार्त्तं सिंहो द्वारेऽभ्येत्य करुणं रौमितरां गुहामध्ये
प्रवेष्टुं तदा बनेचरेण दयया द्वारमुद्घाटितम् । सिंहो गुहामध्ये प्रविष्टः । प्रहरानन्तरं शीते
25 उत्तरिते बनेचरं हत्वा मुक्त्वा । इति कुतश्चेत्सिंहसम्बन्धः ॥२०९॥

[210] अथ कुशीलमायायां भ्रेष्ठिपत्नीसम्बन्धः ।

एकस्य भ्रेष्ठिनः कुशीलिनी मियाऽमूत् । तयाऽऽकारितौ द्वौ नरो भोगाथ । तदाऽकस्माद् प्रा-
मान्तरावागतः भ्रेष्ठी । गेहद्वारे तदा ताभ्यां नृभ्यामुक्तं मरणमागतम् । तव पतिः समायातो-

ऽधुना । तदा तथा द्वयोर्मध्ये एकः स्त्रीवेषभृत् कृतः अपरो नृवेषधरश्च, छत्रं स्थापितौतौ च तदा बुभुक्षितः स भोक्तुं श्रेष्ठयुपविष्टः, तदा च तथा द्वयोर्नरयोरग्रे शनैः प्रोक्तं—द्वाभ्यां युवाभ्यामधोमुखाभ्या त्वरितं गन्तव्यं पश्चादहं समर्थयिष्ये । ताभ्या तथा कृते श्रेष्ठी प्राह—कौ त्वरितं गतौ । साऽवग् ईश्वरपार्वत्यो पूजां विना त्वमत्य, तेन रुष्टौ तौ गतौ । अधुना ममाग्रे प्रोक्तमेताभ्यां तव पत्युमुखं न दर्शयिष्याव । स श्रेष्ठी प्राह—पश्चाद्वाल्यातः परं पूजां करिष्ये तयो । 5 तयोक्तम्—अद्य तु गतौ पुनर्यदा समेष्यत तदा कथयिष्यते मया । एव तथा श्रेष्ठी प्रत्यायितः ।

इति कुशीलभार्यायां श्रेष्ठिपत्नीसम्बन्धः ॥२१०॥

[211] अथ श्रीदारिद्रसंवादसम्बन्धः ।

एकदा लक्ष्मीर्विशिष्टविभूषणाम्बरभूषिततनुरेकस्मिन्गृहे महेश्वरस्य विलसमाना सिंहासने उपविष्टा, तदाऽनेके महेश्वरस्तां द्रष्टुं समायाताः । 10

इतो गोकुले नारायणो भूरिगोपीपरिवारपरिवृतो वादित्रनिनदं श्रुत्वा पार्श्वस्थं गोपीजनपप्रच्छ । किमधुनाऽत्र वाद्यन्ते वादित्राणि । गोपीभिः प्रोक्त—स्वामिन् । श्रीदशैष्टिगेहे लक्ष्मीः समागता तेन तत्रोत्सवो महान् जायमानोऽस्ति । ततः कृष्णो गोपीयुतस्तत्र गतः, लक्ष्मीः परिवारं वीक्ष्य मुमुदे ।

इतस्तत्र गृहद्वारे दारिद्र्यं पुमान् समागात् । दारिद्र्यः प्राह—रे रण्डे । किमत्रैव त्वया मां विना लोको विप्रतारयितुं मण्डितोऽस्ति । किं त्वं न जानीषे अहं तव माहात्म्यं क्षणादेव भिनद्धि । लक्ष्मीजगौ—गच्छाऽतोऽचिरात्, नो चेत्त्वां विगोयपयिष्यामि । अहमेव लोक सुखिनं करोमि । मां विना लोका रङ्गा इव गृहे गृहे भ्रमन्ति । दारिद्र्यः प्राह—त्वं तु माहात्म्यं मत्त एव प्राप । मत्तो भीता लोकास्त्वा सेवन्ते । अतो मत्कृत एव प्रसादस्त्वयि विलसति । ततो द्वावपि मिथो विवादं चक्रतुः । क्षण विश्रामं न ललतुः । ततो लोकैरुक्तं—भो कृष्ण । त्वमनयोर्विवादं छिन्द । कृष्णोऽवग्—अहं युवा साम्प्रतमस्मि । 15

लक्ष्मीदारिद्रौ । इन्द्रपार्श्वे गच्छतम् । तत्रेन्द्रो वादमनयोर्भेत्यति । ततो द्वावपि स्वर्गं गतौ, इन्द्रेण पृष्टौ द्वावपि स्वस्वरूपं गदत स्मेति ।

श्रीरवग्—मया जगत्सुखवत् कृतम् ।

दारिद्रोऽवग्—मत्तो भीता जना एना सेवन्ते अतोऽस्या प्रसादो मया दत्त । 25

ततः इन्द्रो जगौ—युवा वयौ, विवादो न विधीयते । ततः शक्रेण श्रीः पृष्टा त्वमद्य यावत् केषु गृहेषु कुत्र स्थाने स्थिता ?

श्रीर्जगौ—ममैतानि गृहाणि विद्यन्ते—

गुरवो यत्र पूज्यन्ते, त्रिचं यत्र नयार्जितम् ।

अदन्तकलहो यत्र, तत्र शक्र ! वसाम्यहम् ॥१॥ 30

प्रीतिर्यत्र निवर्गेहे, देहे मत्त सुसभृतम् ।

पुण्यमात्मजगुण्यं च, तत्र शक्र ! वसाम्यहम् ॥२॥

एष विधेषु गेहेषु सहस्रेषु अह स्यास्यामि, स्थिता, तिष्ठामि ।

तत इन्द्रपृष्ठो वरिद्रोऽवगम्—

5

धृतपोपी^१ निजद्वेपी^२ धातुषादी^३ सदालमः^४ ।

आयन्ययमनालोची^५ तत्र तिष्ठाम्यह हरे ! ॥१॥

तत्र शक्रो द्वया पुर प्राह—यस्य ज्ञान्य विद्यते तस्य लक्ष्मि ! त्व तिष्ठसि नान्यस्य । यस्याऽमान्य विद्यते तत्र वरिद्रो वसति । अतो युवयो को गव । अतो गर्भं मुक्त्वा यस्य मान्य विद्यते तत्र लक्ष्मीस्तिष्ठतु । यस्याभास्य तत्र वरिद्रोस्तिष्ठतु । ततो विषादो भग्नः शक्रेण ।

10

इति श्री-दारिद्रसवादमम्बन्ध ॥२११॥

[212] अथ कूटमानकभेष्टिसम्बन्ध ।

धनावहभेष्टिनो धनाह्नो नन्दनोऽजनि । क्रमात् श्रेष्ठी इह मण्डयामास । तत्र इहे बहूनि क्रयाणकानि मण्डयन्ते । श्रेष्ठिना लोक वचचयितु कूटानि मानकतुलादीनि कृतानि । मानकस्य एकस्य दायकस्य 'एक पोकर' नाम दत्तम् । धान्यदानाय प्राहकस्य मानकस्य 15 पञ्चपोकर इति । तत श्रेष्ठी यदा धान्य गृह्णाति तदा पञ्चपोकरेण लाति । यदा दत्ते तदा एकद्वित्रिचतुपोकरेण । यदा धान्यं गृह्णाति तदा पुत्र प्रति वदति—पञ्चपोकरमानकमानय । यदा धान्यं दत्ते तदा वदति—एकपोकर-द्विपोकर-त्रिपोकर-चतुपोकर पुत्र । मानकमानय ।

एकदा एकप्राहिका लीजगौ—श्रेष्ठिन् । तव पुत्रस्तु एक एव दृश्यते नामानि बहूनि कथमस्य । श्रेष्ठ्यवगम्—एकं नाम मया, एकं मात्रा, एक मातुलेन, एक मातुलान्या, एकं 20 तु लोकैनामास्य पुत्रस्य दत्तं । एव प्रोच्य सा वदितता । एव वचवच श्रेष्ठी इवन्नं गत ।

इति कूटमानकभेष्टिसम्बन्ध ॥२१२॥

[213] अथ सीतावनत्यजनसम्बन्धः ।

एकदा श्रीरामो रावणं जित्वा सीतां स्वसदनेऽप्यपीयदा तदा सीतां श्रीराममान्यां दृष्ट्वा राक्षीनामष्टेसहस्रमीर्ष्यां कुरुते । तामी राक्षीभिमिथा विसृष्ट, सीतां रामचित्तादुत्तायते ।

25

ततश्चाम्यवा सीतामन्तपुरे आगच्छन्तीं वीक्ष्य सवा अन्तपुर्यो धर्यासन मण्डयामासु, अभ्युत्थान चक्रुश्च । सीतोपविष्टा तामिः सचिनय प्रोक्तं—स्यामिनि ! त्व लक्ष्मास्या, स रावणो दज्ञानन कीदृशा दष्ट लक्षा वा कीदृशी विद्यते ! सीताऽवगम्—

रावणा यदा यदा मम पार्श्वे समागात्तदा तदा अधोमुखं कुरुं तेन रावणाङ्गं न दष्ट, पुन पादो तस्य दष्टो ।

ताभिरुक्तं-तर्हि लङ्कादिरावणपादादि भूमौ खड्ग्या लेखनीयानि ।

ततस्तथा सुग्धस्वभावत्वात् लङ्कान्धिरावणपादादि सर्वं भूमौ लिखितं । रामोऽवगू-
सीतैवं कथं लिखति । ताभिः प्रोक्तं--थो यस्याश्चेतसि विद्यते स तस्या हृदि तिष्ठत्येव ।
रावणाह्नी आलिख्य प्रणमति सीता ।

ततो रामो दृष्यो-अहं सीतां सतीमेव वेद्मि, यस्या हेतवे मनुष्याणा बहूनां संहारः कृतो 5
मया सा त्वेवंविधाऽस्ति । ततो रामो दृष्यो-सर्वाः पत्न्य एवंविधाः सन्ति, अतः सर्वा-
स्त्यक्ष्यामि ।

ततो रामो राजावेकाकी पुरं द्रष्टुं निर्यथो । एकस्य गाच्छिकस्य गृहोपान्ते गतः, तदा
पत्नी तस्योत्सूरे समागता सती गाच्छिकेनोक्तं-त्वमेतावन्त कालं कुत्रास्थाः ? पत्न्योक्तं-प्राति-
वेद्मि कालये । कान्तः प्राह-एव त्व यास्यन्ती असती भविष्यसि । साऽवगू-एवं यद्यसतीत्वमा- 10
गमिष्यति तदा सर्वाः स्त्रियोऽसत्य एव भविष्यन्ति ।

ततो रुष्टः स यदा गृहाद्वहिः कर्पयितुं लग्नः तदा साऽवगू-श्रीरामः सीतां रावणगृहे
बहुकालं स्थितामिति स्वगृहे स्थापयति, त्वमेवं कथं कुरुषे ?

‘अहं रामतुल्यो नाम्मि’ । एतद्वचः श्रुत्वा पुन सीतोपरि जातद्विद् सीतां वने तत्याज ।

इति सीतावनत्यजनसम्बन्धः ॥२१३॥

15

[214] अथाविचार्य जल्पने क्षत्रियसूत्रधारपुत्रसम्बन्धः ।

काणककालिकः कस्यचित्क्षत्रियस्य वृषभौ कस्मैचित्कार्यायानीतवान् । सिद्धे कार्ये तस्य
गृहे वृषौ दत्तौ । तेन प्रोक्तं च दृग्भ्यां दृष्टो ? साऽवगू-दृष्टो । काश्चिकः स्वगृहे गतः ।

इतस्ती वृषौ गतौ तस्य गृहात्, विलोकितौ सर्वत्र न लब्धो । स च क्षत्रियो वृषौ मार्ग-
यितु गतः । काश्चिकोऽवगू-मया पश्यतस्तव तौ दत्तौ, तथापि स क्षत्रियस्तौ मार्गयति सदा, 20
कलिं कुरुते । ततस्ती मार्गे कलिं कुर्वाणो निर्गतौ ।

इतः काश्चिकस्याग्रे क्षत्रियेणोक्तं-भो पुमन् ! अथो हन्तव्यः गच्छन्नस्ति ! तेन तदाऽसिना
हतेऽथो मृतः । स चाश्रु मार्गयति । द्वाभ्यां पुनः काश्चिको देवगृहे गतः दृष्यो च, “अहमेतयो
पाश्र्चान्मृतिं विना न छुटिष्यामि” ततस्तयोः सुप्तयोरुक्तं-कामः काश्चिकः प्रासादस्योर्ध्वं चटित्वा
क्षम्पामदात् । तदाऽवस्तात्सुप्तस्य सूत्रधारस्योपरि पयात् । सूत्रधारो मृतः । सूत्रधारपुत्रोऽपि 25
स्वपितर याचते । त्रयोऽपि काश्चिकं दृढं कृत्वा राजकुले गताः । स्वं स्वं लहनकं ममार्गुः
[मार्गयामासुः] स्व स्वं सम्बन्धं प्रोचुः । काश्चिकोऽपि स्वसम्बन्धं जगौ । तदा भूपामात्येनोचे-
‘भो क्षत्रियः त्वयोक्त-दृग्भ्यां वृषभौ दृष्टौ ततस्त्वं दृष्टौ देहि, असी वृषभो दास्यति ।’ ततः स
मौनं व्यधात् । द्वितीयश्चक्षत्रियोग्रे प्रोक्त-व्यथा जिह्वयोक्तं अथो हन्यतां ततोऽस्मै त्वं जिह्वां छित्त्वा
देहि, ततोऽसौ तुरङ्गमं दास्यति । सूत्रधारपुत्रस्याग्रे प्रोक्तं-त्वमपि प्रासादोपरि चटित्वाऽस्य 30

सुप्तस्योपरि यत् । तत् सर्वे मौनं चक्रुः । काष्ठिकश्छुदितस्तेभ्यः स्वगृहे गतः ।

इति अविचार्यजन्यने क्षत्रियसूत्रधारपुत्रसवध ॥२१४॥

[216] अथ शुद्धाहारग्रहणे वत्सकथा ।

6 श्रीमत्सये पुरे श्रीव श्रेष्ठी, पुत्रा ४ क्रमात्परिणायिता श्रेष्ठिना । तस्य च गृहे एका गौरेको वत्स तस्य चारिपानीययोश्चिन्सा ता वारकण कुर्वन्ति ।

एकदा विवाहे जायमाने स वत्सो विस्मृतो बुभुक्षितस्तासां सुखं विलोकयति ताश्च विवाहासक्ता न स्मरन्ति वत्सम् । इतः श्रेष्ठी वत्सं बुभुक्षितं जज्ञौ । तत् श्रेष्ठी तां प्रति प्राह-
यूर्यं न घरा यतो वत्सस्य सारा न कृता इति इतितास्ताश्चारिपानीयादि दातु वत्स
प्रति चेळुः, तदा यथा वत्सस्तस्मिन् चारिपानीयादौ एकामचित्तोऽभूत्, न तासु । तथा
10 साशुभिर्भिक्षासु चित्तं देयं नान्यत्र ।

इति शुद्धाहारग्रहणे वत्सकथा ॥ २१५ ॥

[216] अथ विध्यविधिभ्यां धम कर्त्तव्यमिति पुरुषत्रयकथा ।

कस्मात्पुरात् त्रयं पुरुषां द्रव्याथ चेळुः । गतास्तुङ्गशैले, तत्र सिद्धपुरुष षण्मासं यावन्निरन्तरं
सिपिदिरे तथा यथा प्रसङ्गीभूयऽवग-भार्गयत् यूयं चित्तैर्षं, ते जगुधनं देहि । तत् पुनस्तुम्बिका
15 बीजानि दत्त्वाऽवग-भवद्भिः पुष्यार्कयोगे सभ्याहे जाते शतवार क्षेत्रं खेदयित्वा छायायां कृताया
मण्डपयोगात् बाजानि वपनीयानि । अयं म-त्रश्च जपनीय इत्यादि विधिना तुम्बिकाबीजानि
उद्गतानि पुनर्बीजानि तासां जायते यदा तदा सपत्रां सशाखास्तुम्बिका उत्पान्य आत्मे
शुष्कयित्वा तासां बीजानि पृथक्कृत्वा सुस्थाने स्थाप्यानि । यत् पुनर्वपनाय तासां धूमकेका-
दीयानकमितं तप्तत्रपुमध्येऽपि क्षिप्यते सर्वं सुवर्णं भविष्यति ।

20 एव श्रुत्वा तास्तुम्बीर्लात्वा तासां बीजानि ते छलुः । ततस्तं सत्पुरुषं नत्वा स्वमाने ययुस्ते
त्रयः । तेषु प्रथमो गुरुक्तविधिना तानि तुम्बीबीजानि उप्त्वा सुवर्णं चक्रे बहु तत् सुख्यभूत् ।
द्वितीयो गुरुक्तं विधिं शिथिलयन् तानि बीजानि उप्त्वा रजतं चक्रे । तृतीयो गुरुक्तं विधिं न
न व्यधात् तस्य किमपि नाभूत् ।

एव ये गुरुक्तविधिना सादरं देवपूजादानस्त्रीकृतपोभावनादिपुण्यं कृवन्ति ते प्रथमपुरुष
26 वत्स्वगापवगादिसुखमाजं स्युः ।

ये तु विधिना धमं कृवन्तः कदाचिदविधिनाऽपि देवपूजादिपुण्यं कृवन्ति ते द्वितीयपु-
रुषवन्मनुष्यजन्मं लभन्ते ।

ये तु गुरुक्तं धमं विधिनाऽपि विधिनाऽपि न कृवन्ति ते तृतीयपुरुषवद्दुःखिनो नरके भवन्ति ।
एव विधिना धमकृत्य नो चेद्विधिनाऽपि कर्त्तव्यं, न धमकृत्य विना स्थेयः । यत्—

अविहिकए वरमकर्यं, असूयवयणं भर्णाति समयणू ।
पायच्छित्तं जम्हा, अकयगरूअं कयलहुअं ॥१॥

इति विध्यविधिभ्यां धर्मं कर्त्तव्यमिति पुरुषत्रयकथा ॥२१६॥

[217] अथ द्वेषे भूपपत्नीकथा ।

श्रीपुरे चन्द्रभूपस्य पञ्चदशपत्न्योऽभूवन् । तासु मध्ये चन्द्रवतो पट्टराज्ञी जिनवर्म कुशला । 5
अपरासामग्रे वक्ति-भो भगिन्य' । अस्माभि पूर्वं पुण्यं कृतं तेन वर्यं भूपस्य पत्न्योऽभूम ।
यदि जैनो धर्मः क्रियते तदा वरं । एवं कथयन्ती जिनप्रासादं कारयामास । तत्रादिवैव-
प्रतिमा स्थापिता ।

एकदा भगिनीनां पुरं प्रोक्तं-जिनप्रासादप्रतिमाकारणे बहु पुण्यं जायते, यतः—

अङ्गुष्ठमात्रमपि यः प्रकरोति विम्बं,
वीरावसानवृषभादिजिनेश्वराणाम् ।
स्वर्गप्रधानविपुलर्द्धिसुखानि भुक्त्वा,
पश्चादनुत्तरगतिं समुपैति धीरः ॥ १ ॥

10

इत्यादि धर्मोपदेश पट्टराज्ञीमुखादाकर्ण्य सर्वाभी राज्ञीभिर्जिनालयास्तुङ्गाः कारिताः ।
चन्द्रवती गुरुणीति कृत्वा स्थापिता इयं पुण्यवतीति ता जल्पन्ति । क्रमाच्चन्द्रवती लोकमुखात्स्वं 15
जिनालयमपराहृदालयेभ्यो हीनं श्रुत्वा खिन्ना दध्यौ । मया पापं कृतं यदासां पार्श्वोत्प्रासादा
कारिता । किं कथमपि प्रासादाः पतन्ति तदा वरम् । एव सदार्त्तध्यानपरा हृदये परेभ्यः स्व
पापमप्रकाशयन्ती क्रमादुत्पन्नरोगा मृता ग्रामशुनी जाता । सा च प्रसुप्रासादे प्रविशन्ती ता
कष्टापयन्ति कुट्टयन्ति वहिर्निष्काशयन्ति ।

एकदा प्रसुविम्बं दृष्ट्वा जातिस्मृतिं प्राप्याश्रुप्रवाहं सुञ्चन्ती तिष्ठति स्म, न कुत्रापि गच्छति 20
पुन स्वकृतकर्म निन्दति च तदा केवली तत्रागात् । स च सर्वाभिः पट्टराज्ञीभिर्भूपेन वन्दित
धर्मोपदेशः श्रुतः । पृष्ट ताभिः अस्मद्गुरुणी चन्द्रवती मृत्वा कुत्रोत्पन्ना ? केवल्यवग्—शुनी या
जिनविम्बं दृष्ट्वाऽश्रु पातयति सैव । ततः पृष्ट कथं पुण्यवत्येवंविधाऽभूत् ? केवल्यवग्—आत्त-
ध्यानात् कृत्स्नतध्यानाच्च । ताभिः पृष्ट कथं ज्ञायते ? केवल्यवग्—भवन्त्यस्तत्र गत्वा पृच्छन्तु,
सास्य सङ्घापयिष्यति । ततः केवल्यवग्—आनीता । केवल्यवग्—परस्मिन् द्वेषं कुर्वन् तिर्यग्पदीय 25
भवति एषा शुनी यथा ततः सर्वो वृत्तान्तः प्रोक्तः । सा चानशनं लात्वा स्वर्गं क्रमाद् दिवि
यास्यति । ततः सर्वाः राज्ञः पत्न्यो द्वेषं त्यक्त्वा शुद्धं धर्मं कृत्वा प्रान्ते चारित्र्यं लात्वा सर्व-
कर्मक्षयान्भुक्तिं गताः । इति द्वेषे भूपपत्नीकथा ॥२१७॥

[218] अथ भाग्ययोगात्स्वेष्टयोगो भवति ।

एकस्मिन् ग्रामे भग्ने परैः एकस्य निगमस्य प्रिया तैर्गृहीता वैरिभिः । सा स्त्री वैरिभिश्चालिता 30

सती माग समेत्य पत्या छोटयितु चतुःशतीस्करकानां मानिता । स्वगृहे सर्वं गृह धनै र्निस्त
 दृष्ट्वा स्वकजनपार्श्वीत् घन मागयित्वा चचाल । तदा एको द्विजश्छली तद्ग्न तेन नैगमेन सम
 चचाल । स वणिग् न विश्वसिति । स च चलन् मार्गे एकस्य कूपस्य प्रान्ते समागात् । तदा
 5 विप्रोऽवगू—अत्र पयं पीयते, कूपस्य कण्ठे चपविज्ञत् । तदा छलेन द्विजस्तस्य पार्श्वीत् घनं
 लात्वा कूपे चिक्षेप । कटिदध्ने जले स्थित क्षणात्सचतेनीभूत् स्वां प्रियां तत्रैव दृष्ट्वा हृष्टः प्राह—
 मो प्रिये ! कथं त्वमत्रागाः । ततस्तेन स्वस्य कूपपतनवृत्तान्तं प्रोक्तं । सतो भार्यापि तेन
 पृष्ट्वाऽवगू—स्वकूपपतनवृत्तान्तं प्राहेति—अहमत्रायाते शिशिरे छलं कृत्वा कूपेऽपत तदा दिनद्वय
 जाव कोऽपि न तत्रायासि । यः कषयति सदाकस्मात् कूपस्याधःस्थविचरेऽकस्मात्तत्र पयं पाशु
 10 शिवा समागात् । सा पयं पीत्वा पञ्चाद्यावद्वयले तावत्स वणिग् तस्य पृष्ट्वा विचरात् गन्धू-
 तद्वये बहिर्निगत्य स्नां प्रियां कपयामास । यत्र शिवा भूमध्यविचरेभ्य पातालस्थ पथः पितृति
 ततस्त्र विप्रपार्श्वे गत्वा स हृषकयित्वा राजकुले नीत्वा स्व धनं जप्राह । भार्यायुतं स्वपुरे गतं ।

इति भाग्ययोगात्स्वेष्टयोगो भवति ॥२१८॥

[219] अथ कुमारपालपञ्चानुवसम्बन्धः ।

ग्रीष्मे तुल्यगुडा सुसैन्धवयुतां वर्षावनद्धाम्बरे,

तुल्या शर्करया शरदमलया शुम्भ्या तुपारागमे ।

पिप्पल्या शिशिरे वसन्तसमये क्षौद्रेण संयोजितां,

पुंसां प्राप्य हरीतकीमिव गदा नश्य तु ते शत्रव ॥१॥

सुरगिरि एकावना, साधउ भावउ देह दाण ।

तस्स न तत्ती अपुत्र, जत्तीअ सामइए इक्के ॥२॥

सामार्ईअसुद्धिआण, जह जह उल्लसह सुद्धपरिणामो ।

तह तह खवति जीवा, अणेगभवसच्चिअ कम्म ॥३॥

सामार्ईअसाममि, अमरा चिंतति ही अयमज्झमि ।

जइ हुज्ज घढीव दुग ता अम्ह सुरत्तण सुलह ॥४॥

एकदा कुमारपाल श्रीहेमसूरिपार्श्वेऽप्राक्षीत् । मया पूर्वभवे किं कृतं पुण्यमग्ने को भवो
 भविष्यति ? तिस्रराजं कृतो महामद्गुहयत् ? मन्त्री उवाच नो यूयमपि वत्सलां कृतं ? यतः—

25 नहि प्रारजं मसंबंधं, विना कस्यापि कर्हिचित् ।

वैरं च सौहृदय्यं च, स्यातामात्यन्तिके ध्रुवम् ॥५॥

सूरिः प्राह—नेदानीं निमज्जं ज्ञानं न विद्यते तथापि देवतां पृष्ट्वा कथयिष्यामि । [
 तिस्रपुरे गत्वा श्रीनिमिप्रासादे निमिन्विकाशुद्दिश्य तपस्तेषु । उपवासत्रयान्ते मन्त्रिका

प्राक्सम्बन्धं प्राह । ततो गुरुः प्राह-मेदपाटमध्ये भीमपर्वतोपान्ते परमान्वयी जयताहः पल्लीपतिः लोकान् मुमोष । ग्रामान् भनक्ति स्म ।

अन्येद्युर्धनदत्तं सार्थप तत्राध्वनि आगच्छन्त दृष्ट्वा लुलोट । धनदत्तो नष्टः सार्थपः स्वगृहे गत्वा मालवेशं ससेव्य तद्भूल छात्वा पल्लीपुर वेष्टयित्वा युद्धे जयत जिगाय । जयतो नष्टः धनदत्तस्तद्भृत्यान् हत्वा तत्पत्न्याः सगर्भाया उदर विदार्य कर्षयित्वा शिलायामास्फाल्य यम- 5 गृहं नीतवान् । ततो यदा धनदत्त पल्लीपतिधन राज्ञोऽप्रे मुमोच, तदा राजा तत्कृत्यं ज्ञात्वा रुष्टो जगौ-

त्वं वाणिजोऽपि जात्यारे, कर्मणासि जनंगम ।

निर्घृणो यत्स्वइस्तेन, स्त्रियं बालं च जघ्नवान् ॥६॥

अथैतत्कर्म निर्माति, चाण्डालोऽपि न कर्हिचित् ।

10

यत्त्वया निर्मितं रे रे, लोकद्वयविरोधकम् ॥७॥

अतस्त्वमदृष्टमुखो दूर याहि, महेशे न स्थेय । ततो निर्गत्य तापसो भूत्वा अह्नान तपः कृत्वा सिद्धराजोऽभूत् । धनदत्त जयताकः पल्लीपतिः निःस्वो भूत्वा यशोभद्रसूरिं सेवते स्म, धर्मं शृणोति । यतः-

रोगिणां सुहृदो वैद्याः, प्रभूणां चाडुकारिणः ।

15

मुनयो दुःखदग्धानां, गणिकाः क्षीणसम्पदाम् ॥८॥

चौर्यं श्वभ्रफलं ज्ञात्वा, स्तैन्यं तत्याज जयतः ।

स्थानभ्रंशं कुलध्वंसं, निःशेषविभवक्षयः ।

तत्कालं कलयन् स्तेया-त्कः सुधीर्विदधीत तत् ॥९॥

ततो जयताक एकशिलापुर्यां प्रेषितः । तत्र उदरमहेभ्यगृहे कर्मकरोऽभूत् । भद्रकस्वभावत्वात् 20 गुरुरपि तत्रागात् उदरो धर्मोपदेशं श्राव ।

एकदा उदरेण जयतः पृष्ठः, कुत्र तिष्ठसि बह्वी वेला । तेनोक्त-यशोभद्रसूरेः पार्श्वे तिष्ठामि । तत उदरो हृष्टस्त भृत्यं गुरुपार्श्वं निनाय । धर्मं द्वावपि शृणुतः स्म । उपदेशं श्रुत्वा उदरो जिनागारमकारयत् । तत्र श्रीवीरदेवप्रतिमा यशोभद्रसूरि [रिः] प्रतिष्ठयत् ।

एकदा पथुपणादिने बहून् श्राद्धान् जिनमर्चयतो दृष्ट्वा स्वीयपञ्चकपदः पुष्पान् छात्वा प्रभोर्जयतोऽर्चां चक्रे । प्रातर्गुरुन् प्रतिलाभ्योदरः पारणकं व्यधात् । स कर्मकरोऽनुमुमोद तत्पुण्यम् । उदरो मृत्वा उदायनो मन्त्र्यभूत् । जयताको मृत्वा भवानभूत् । यशोभद्रसूरिमृत्वा हेमाऽभूवम् । धनदत्तः सार्थपो मृत्वा सिद्धराजोऽभूत् । अतः प्राग्भववैरात् त्व मारयितुमार- 25 वधस्तेन मम तव उदयनस्य च प्रीति प्राग्भवभूताऽभूत् । तत एकशिलापुरिप्रेष्यभृत्यान् पुर- गृहप्रासादादिपुण्यं ज्ञातमतो मृत्वा भवान् व्यन्तरेन्द्रो भविष्यति । इन्द्रवत्त्वशाश्वतचैत्यानि 30

बन्दिष्यसि ततश्च्युत इह भरते महिलपुरे शतानन्वभूपस्य धारिणोऽकुक्षिभूतं शतबलाहं पुत्रो भविष्यति । तत्र धमवान् भविष्यति । एवां राज्ये न्यस्य शतानन्वो स्वर्गं गमिष्यति । त्वयि शतबलभूपे राज्यं कुर्वति तत्र श्रेणिकभूपञ्जीव पश्यनाम् सवज्ञं तत्रागमिष्यति । उपदेशं अत्वा प्रबुद्धं शतबलो राज्ये पुत्रं यस्य दीक्षां ग्रहोष्यति । तत्र गणधरो भविष्यति । कैवलज्ञानं प्राप्य जीवान् प्रबोध्य भवान् मुक्तिं गमिष्यति ।

इति कुमारपालपञ्चाङ्गवसम्बन्ध ॥२१९॥

[220] अथ कुबेरदत्त—कुबेरदत्ताकथानकमष्टादशनात्रकगमितम् ।

मथुरायां वैश्या कुबेरसेना मातुरुपरोषादेकादशदिने स्वापत्ययुग्मं कुबेरदत्तः—कुबेरदत्तः नामाङ्कितमुद्रिकाद्वयसहितं काष्ठपेटायां प्रक्षिप्य यमुनायां प्रवाहयत् । सा बहुमाना सूर्यपुरे—
 10 जगत् । इष्यपुत्राभ्यां गृहीता । समये तयोरेव द्वयोः कुबेरदत्ता—कुबेरदत्तयोर्विवाहोऽभूत् । असम्बन्धे एव मुद्रिकात् उपलक्षणं भ्रातृभगिनीभाव मुद्रिकाक्षरतो ज्ञात्वा देवन्त्यवसरे निजनामाश्चराङ्कितमुनादमनात् कुबेरदत्तकुबेरदत्ताभ्यां भ्रातृभगिनीभावो ज्ञातौ । ततो व्यवसायार्थं कुबेरदत्तो मथुरायां गतः । कुबेरसेनायां स्वमातुरज्ञानात्कलत्रोत्तरणं पुत्रोत्पत्तिरभूत् तथा । कुबेरदत्ता विरक्ता भवादीक्षां लब्धौ । तपसा तस्या अवधिज्ञानमुत्पेदे । स्वपुत्रपुत्र्याविसम्बन्ध—
 15 मथगत्यावधिज्ञानात् कुबेरदत्ता यतिनो कुबेरसेनामातृग्रहोपान्ते कस्यचिदुपास्य याचित्वा स्थिता । ततो मातृभ्रात्रा प्रबोधाय कुबेरदत्तकुबेरसेनोत्पन्नं बालं पालनस्थं रटं तमिति तत्रैत्याललाप—

भ्रातासि^१ तनुजमासि,^२ वरस्याधरजोऽमि^३ च ।

भ्रातृभ्योऽसि^४ पितृभ्योऽसि,^५ पुत्रपुत्रोऽमि^६ चार्भक ! ॥१॥

यश्च बालक ! ते पिता, स मे भवति सोदरः^१ ।

पिता^२ पितामहो^३ मर्त्या,^४ तनय^५ स्वशुरोऽपि^६ च ॥२॥

या च बालक ! ते माता, सा मे माता^१ पितामही^२ ।

भ्रातृजाया^३ वधू^४ इवभू,^५ सपत्नी^६ च भवत्यहो ॥३॥

एतद्विधरणश्लोकाञ्चैते—

आर्योचे मम बालोऽयं, भ्रातृका जननी यतः । १

वदामि तनुजमान—मम मत्पतिरिति ॥४॥ २

मद्भर्तुः सोदर इति, देवरोऽपि भवत्यसौ । ३

भ्रातृस्तनय इति च भ्रातृर्यं कीर्त्तयाम्यमम ॥५॥ ४

पितृभ्यश्चैव भवति, भ्राता मातृपतेरिति । ५

पुत्रः सपत्नीपुत्रस्ये—त्यसौ पौत्रो भयोदितः ॥६॥ ६

योऽस्य वप्ता स मे भ्राता, माता ह्येका यदावयोः ।	१	
अस्य तातश्च मे तातो, भर्ता मातुरभूदिति ॥७॥	२	
पितृव्यस्य पितेत्येन—मुद्घोषयामि पितामहम् ।	३	
परिणीताऽहममुना—ह्यस्मीति पतिरेप मे ॥ ८ ॥	४	
ममैप तनुजन्मा च, सपत्नीकुक्षिभूरिति ।	५	5
देवस्य पितेत्येष, भविता श्वशुरोऽपि हि ॥९॥	६	
याऽस्याम्ना सा ममाप्यम्ना, तथा जातास्म्यहं यतः ।	१	
पितृव्यकस्य मातेति, मम सापि पितामही ॥१०॥	२	
भ्रातृजायाऽपि भवति, मद्भ्रातुर्गृहिणीत्यसौ ।	३	
सपत्नीतनयस्यैषा, गृहिणीति वधूरिति ॥११॥	४	10
मातापत्युर्मदीयस्ये—त्येषा श्वशूरसंशयम् ।	५	
भर्तुर्भार्या द्वितीयेय—मिति जाता सपत्न्यपि ॥१२॥	६	

ततः कुबेरदत्तभ्राता कुबेरसेनामाता च कुबेरदत्तायतिनीपाश्वे पुत्र-पुत्री-भ्रातृ-पितृमात्रादि १८ नात्रकसम्बन्ध स्वस्य ज्ञात्वा प्रनुद्धौ । कुबेरदत्त गृहीतव्रत स स्वर्गमगात् । मुद्रिकादर्शनेन मातुरपि प्रबोधः सम्यक्त्वादिप्रतिपत्तिश्च ।

15

इति कुबेरदत्त-कुबेरदत्ताकथानकमष्टादशनात्रकसम्बन्धगर्भितं समाप्तम् ॥२२०॥

[221] अष्टविधप्रतिक्रमणस्य दृष्टान्तानि—प्रथमं अध्वदृष्टान्तम् ।

पडिक्कमर्ण^१ पडियरणा^२, परिहरणा^३ वारणा^४ निवत्ती^५ य ।
निंदा^६ गरिहा^७ सोही^८, पडिक्कमर्णं अट्टहा होड ॥ १ ॥

प्रतिक्रमणे दृष्टान्ता —

अद्वाणे^१ पासाए^२ दुद्धकाय^३ विसभोअणतलाए^४ ।

दोकन्नाओ^५ षडमारिया^६ य, वत्थे^७ अ अगए^८ अ ॥२॥*

20

अध्वानो नृपेण प्रासादार्थं दत्तस्तत्रान्तर्गच्छद्भ्राम्यद्वयस्य निपिद्धस्य एको धृष्टत्वात्को दोष इति वदन् नृपानुगैर्हतः । द्वितीयन्तु तैरेव पदैर्वलमानो मुक्तः सुखी जातः । एवं द्रव्य-प्रतिक्रमण ।

* आवश्यक निर्युक्तौ, गा० न० १२३९ ।

25

भावे दृष्टा तस्योपनयो यथा—राजस्थानोबैरर्द्धि प्रासाद' सूत्रस्थानीयः संयमो रक्षणीय इत्यादिष्टे ग्राम्यसाधुना एकैनातिक्रान्त स दुःखभागी । यः प्रासादेन सयमं गत प्रतिनिवृत्तो ऽकरणतया प्रतिक्रमति स शिवभागी । इति प्रथमः ॥२२१॥

[222] अथ प्रतिचरणायां प्रामादेन दृष्टान्तो यथा—

5 कश्चिद्वणिगयसमृद्धं प्रासादो यस्वयाचिन्त्य इति भार्यायै वक्त्वा देशान्तरमगात् । तथा वेह्मण्डनाविपरमा स प्रासाद' ज्ञनै ज्ञनै पतितो न प्रतिचरित' । आगतेन वणिजा त पतित दृष्टा पत्नी निःसारिता गृहात् । यथा न दृष्टा । तेन पुनरन्य' प्रासाद' कारित । अन्या पत्नी परिणीता च । पूर्वपक्ष प्रासाद' नवीन पत्न्य सम्भाल्य दूरे गत' । पुनरागत सन् तं प्रासाद' तथा प्रतिचरित दृष्टा गृहस्वामिनी कृता । एषा इत्यप्रतिचरणा ।

10 भावे वणिकस्थानीय आचाय, प्रासादः सयम इत्यादि पूर्ववत् श्लेषम् ।

इति द्वितीय ॥ २२२ ॥

[223] अथ तृतीय—(परिहरणायां) दुग्धकाये दुग्ध—कावडिः ।

15 एक' कुलपुत्र', तस्य द्वे भगिन्यौ स्त' । स च परीक्षा विना न कस्यापि स्वां भगिनीं दत्त । तस्य पुत्रीयाचनया द्वौ नरौ समायातौ । कुलपुत्रेणोक्त—यो दक्षो भविष्यति तस्मै दास्ये पुत्रोऽसौ । ततस्तेन कावडियुक्तौ द्वौ दुग्धमानयनाय गोकुले प्रेषितौ । तत्र गत्वा दुग्धघटौ दुग्धेन सृत्वा कापोतीमादाय निवृत्तौ ।

तत्र द्वौ पत्न्यानौ एक' परिहारेण समोऽस्ति, अपर ऋजुर्विषमश्च । तत एकस्य ऋजुना प्रविष्टस्य प्रसक्त्यैकघटमङ्गे द्वितीयोऽपि मग्न । द्वितीयो दूरभागण पवतपरिहारेणास्रण्डघट' समायात', तस्मै पुत्रो दत्ता । तेन एषा इत्यपरिहरणा भावे कुलपुत्रस्थानीया अहन्त', दुग्ध चारित्र कन्या सिद्धि' गोकुल मनुष्यमथ । इति तृतीय' ॥२२३॥

20 [224] वारणायां विषमोजनतडागेन दृष्टान्त चतुर्थ ।

एको राज्ञा परचक्रागम ज्ञात्वा ग्रामेषु दुग्धदधिभोग्यादिषु तटाकादिषु वृश्चपुष्पफलादिषु च विषमोर्ग कारितवान् । आगतेन राज्ञा तथा ज्ञाते षोडश्या वारित सै'यम् । ये वारिता सृत्वा राज्ञोक्तमङ्गीचक्रुस्ते सुखिनोऽभूवन् अपरे सृता' । भावे विषामपानसदृश विषया मूपतुल्या गुरव, सृत्यसमा भयजनना ये गुरुभ्रमङ्गोचक्रुस्ते सुखिनोऽन्वे तु न ।

25 इति चतुर्थ ॥ २२४ ॥

[225] अथ—द्वयो' कन्ययो राजसुता—चित्रकरसुतयोर्मध्ये पूर्वं निवृत्तौ राजकन्यया दृष्टान्त पञ्चम ।

एक' ज्ञालापतिस्तस्य ज्ञालायामेको धूर्त्तो मधुरस्वरेण गायति । तेन सम ज्ञालापतिपुत्री

तत्सखी राजपुत्री लम्बे । द्वे अपि यातस्तस्य वरणार्थम् । मार्गे गाथामेकां शृणुतः स्मेति—

जहं फुल्ला कणी[णि]यारया चूयय, अहिमासयमि थुडमि [धुडमि] ।
तुह न खमं फुल्लेउं, जह पच्चंता करंति, इमराइं ॥१॥

यदि कौणिकाराद्या नीचाः पुष्पिताः तदा तव भूतोत्तमस्य पुष्पितुं न युक्तम्, श्रुत्वेति राजपुत्री मम रत्नकरण्डको विस्मृत इति छद्मना-कुविन्दसुतायै निवेद्य पश्चादागता । तस्मिन् दिने सामन्तपुत्राय दत्ता पित्रा सुखिनी वभूव । स च श्वशुरवलेनारोन् जित्वा सुख्यभूत् । कुविन्दपुत्री तेन धूर्त्तनाद्भोक्तृता दुःखिनी जाता ।

भावे-आद्या भूपुत्रोतुल्यो चारित्री साधु, कुविन्दपुत्रीतुल्यो धर्मः, चारित्री साधु, धूर्त्त-तुल्या विपयाः, गीततुल्याचार्येण मम तु शिष्टो निवृत्तः सुखी जातः । यथा द्रव्यभावनिवृत्तो क्वापि गच्छे एक साधुस्तृणो ग्रहणधारणसमर्थ इति सूरिप्रियः सोऽन्यदाऽगुभकर्मादयेन प्रतिगच्छन् शृणोति—

तरियव्वा च पडन्ना, पग्गिअव्वा समरे ममत्थेण ।

असरिसजणतुल्ला वा, न हु सहिअव्वा कुलपसूएण ॥

श्रुत्वेति स प्रबुद्धो निवृत्तः । इति पञ्चमः ॥२२५॥

[226] निन्दायां चित्रकरसुतादृष्टान्तः षष्ठः ।

15

चित्रकरसुता बुद्धिमती केनचिद्राज्ञा परिणीता बुद्धया पणमासान् नृपं स्वावासे स्थापितवती सा । सपत्न्यच्छिद्राणि वीक्षन्ते । सा चापवरके प्रविश्य पुराणमणिचीवराणि पुरः कृत्वा आत्मानं निन्दति इति त्व चित्रकरसुतासि । एतद्वखादि तव पितुः सम्बन्धी, एव प्रतिदिन वखाभरणादि पितृसत्कर्मणे मण्डयित्वा तां सपत्नीं जल्पन्तीं दृष्ट्वा सपत्न्यो भूपस्याग्रे प्रोचु-एषा तव कार्मण कर्तुमेव करोति वक्ति च । ततो राज्ञा रहःस्थितेन स्वं निन्दन्तीं शुभकर्मादयादह । राज्ञ पत्न्यभूवमेतच्च वखादि पितृसत्कर्म, एतच्च राज्ञः सत्कर्म, त्वया च कस्याप्युपरि द्वेषो न कार्यः । श्रुत्वैतत्पत्नीवचो भूपस्तां पट्टराज्ञीं चक्रे ।

भावे साधुनैवमात्मा निन्दितव्यः । इति आत्मनिन्दायां षष्ठः ॥२२६॥

[227] अथ गर्हायां पतिमारिकाया दृष्टान्तः सप्तमः ।

कस्यापि वृद्धस्यापाध्यायस्य तरुणी पत्न्यभूत् । नर्मदा परकूलवासिगोपरता नर्मदा तीर्त्वा तत्र भोगं तेन समं भुङ्क्ते स्म । सा गृहे तु निष्ठारके गच्छन्ती काकेभ्यो विभेति । नद्यां च कुतीर्थानि जानाति च इत्यादि ज्ञात्वैकेन छात्रेणोक्तं ता प्रति—

दिवा विभेति काकेभ्यो, रात्रौ तरति नर्मदाम् ।

कुतीर्थान्यपि जानासि, जलजन्त्वक्षिरोधनम् ॥१॥

25

- सा प्राह—किं कुर्वे युष्मादृशा नेच्छन्वि । स उपचरितः प्राह—उपाध्यायाद्विभेभिः । सा तव
पतिं सुप्तं न्यापाद्योच्छ्रानाय पिटिके क्षिप्त्वाऽटन्यां गता । व्यन्तर्यां पिटिकं तच्छीर्षं स्तम्भितम् ।
शुधाकृष्णं लोहगृहे गत्वा वन्वि । सा पतिमारिकायै भिक्षां दीयतामित्यादि जल्पन्ती भिक्षां
प्राप्य बहुकालं निनाय । अन्यदा साध्यां पदोः पतितायास्त्वस्या पिटिकं भूमौ पपात ।
5 स्वपापमाच्छोष्य प्रतिनी जाता । क्रमात्तस्मात्पापात् शुद्धा । इति सप्तमम् ॥२२७॥

[228] अथ शुद्धौ वस्त्रागदेइति अष्टम् ।

- तथाहि—वस्त्रे—राजकुले भेणिकेन स्वं क्षौमयुगं रजकस्य समर्पितम् । कौमुदीक्षणे तेव
भार्याद्वयस्य दक्षम् । कौमुद्यां च भणिकामयौ रहो हिण्डत स्म । भेणिकेन स्व क्षौमयुगं रजक-
पत्नीद्वयपरिधत्त दृष्ट्वा अभिज्ञानाय ताम्बूलेन सिक्तं वस्त्रं रजकेन क्षारादिभिः शोधितमानयने
10 (राक्षा) राक्षस्तदम्पितम् । राक्षां पृष्टो यथास्थितः प्राह रजकं, ततो राक्षा सत्कृत । एवं
साधुनाऽपि पापमालोच्यं गुरोरे मे ।

- अगदौ यथा—परवलागमे नीरविनाशार्थं राक्षां विपाकरं पातितं पुञ्जाकृता वैद्येन यव-
मात्रमानीत । राजारुष्टोऽवगं—स्तोकं कथमानीत ? वैद्योऽवगं सहस्रघात्येतत् । ततो मृतेमस्य पुच्छं
मुत्पाद्य क्षिप्तं तद्विषं सर्वोऽपि हस्ती विषमयोऽभूत् । यस्तं खादति सोऽपि विषं ततो लक्ष्मणे
15 अगदे दक्षो तथैव वलितं वैद्यधी एव शोधं कार्या । इत्यष्टमम् ॥

इति प्रतिक्रमणविषये अष्टावुदाहरणानि ॥२२८॥

[229] अथ सदुपदेशे भेष्टिपुत्रसम्बन्धः ।

- श्रीपुरे भीमभेष्टिनं धन्वो न दनोऽभूत्, स च परिणीतः । अन्यदा तस्यापि कमलाह
पुत्रोऽजनि । भीमपत्नी मृता । स भीमो वृद्धोऽभवत् । चन्द्रपत्नी पत्युः पुरं प्राह—‘अयं मञ्जुरो
20 वृद्धो ज्ञणे उपविष्टो न शोभते । ततः पत्न्या प्ररितेन तेन स्वपिता घाटके कुशीरकं कृत्वा
स्थापितः । अन्नपानं तत्रैव दीयते । प्रातःजलमृतां कुम्भस्तत्र मुञ्चति । वधूः भोजनावसरे एको
वशः सशिखिरस्तत्र मुक्तः । पुत्रणोक्तं—तात ! यदा जेमनावसरो भवति तदा त्वया एष वशो
बादनीयः तेन शब्देन मत्पत्नी समेत्य तुभ्यं भोजनं दास्यति । ततः श्रेष्ठी तत्रस्थः कालं गमयति दुःखेन ।

- अन्यदा कमलकुमारो रममाणो बाल्यचापल्यात् वशटोकरकं कृत्वाऽप्रे गच्छन् घोट-
25 कंमिवाकृद्धो ब्रजति । ममायं घोटको वर्योऽस्ति । तवस्तेन बालेन रममाणेनान्यत्र त्यक्तः ।
दिनत्रयं जातं भेष्टिनो भोजनं विना । ततोऽकस्मात्पुत्रागात् । पित्रोक्तं—दिनत्रयं जातमग्नेन विना ।
पुत्रोऽवगं—वशः क्व गतः ? ततः श्रेष्ठी वशस्वरूपं प्राह । तवस्तेन कमलः पृष्टः । क्व वशो
मुक्तस्तवया ? वशवादं विना तातो दिनत्रयं बुभुक्षितोऽभूत् । पुत्रोऽवगं—वशो रहसि स्था-
पितोऽस्ति । ततश्च त्रयोऽवगं—भो पुत्र ! वर्यं न कर्तव्यं त्वया । कमलकुमारः प्राह—वात ! यदा त्वमपि
30 वृद्धो भविष्यति तदा तत्रापि वशो बिलोकयिष्यते । भूर्वेति पुत्रवचनं नृस्तात् भोजयित्वा जिमति ।
यदा तस्यां आकारयितुं कोऽपि न याति यदा चन्द्रपत्नी वध्वी—अहं पत्न्या मुक्ता गृहं सर्वं

बद्धितम् । तेन छलं कृत्वा पत्युर्गृहे यास्यामि । ततः सा अयं महिषपुच्छे विद्यना चलन्ती प्राह—“पाठा मांडमतेडिल्हं तुरीसावी छर” ।

इति जल्पन्ती स्वगृहे समायाता । ततः अशुरस्य पतिकवद्वन्ति चक्रे ।

इति सदुपदेशे श्रेष्ठिपुत्रसम्बन्धः ॥२२९॥

[230] कपटे छालीदन्तालीग्राहकद्विजसम्बन्धः ।

5

एकस्मिन्पुरे कृष्णद्विजस्य ज्योतिष्कस्य छालीदन्ताल्यादयो गृहे विलोक्यन्ते । स चान्यदा कस्यचिदाभीरस्य गृहे तत्पुत्रस्य चिकित्सार्थं गतः । तत्तस्य नाड्यादि वीक्ष्य लग्नं विलोक्य मस्तकं द्विजोऽधूनयत् । ततः स आभीरोऽवग्—मस्तकधूननकारणं प्रोच्यताम् । द्विजोऽवग्—विषमोऽस्य रोगः । पिताऽवग्—कथं याति रोगः ? वैद्योऽवग्—कथयिष्यते । ततस्तस्य गृहश्रद्धिं विलोकयन् प्राह—

काली छाली घरखग्रकाली एवं ताली रोगनी आली ।

ए रोग छइ आमलदूमल, तो जाइ जो दीजइ पांच पीडल ॥१॥

ततः स तस्मै छाल्याद्य सर्वं ददौ । ततः क्रमाद्भोगोऽपि गतः । आभीरोऽवग्—अयं वैद्यो वर्धं ।

इति कपटे छालीदन्तालीग्राहकद्विजसम्बन्धः ॥२३०॥

[231] अथ रात्रौ उच्चैर्न जल्पितव्यमिति सम्बन्धः ।

एकस्मिन्पुरे घाञ्जिको रात्रौ तिलभृतं शुषडलकं पीलयितुं मुक्त्वा सुप्तः । मध्यरात्रौ वैदिकद्विजोच्चारितोच्चैः शब्दश्रुतेजोगरितः सकाल एवोत्थितः । घाणिकायां तिलान् क्षिप्त्वा पीलयामास । तैलमसदृशं दृष्ट्वा पार्श्वे विलाडिका रुदन्ती दृष्ट्वा खलमध्येऽस्थिशकलानि दृष्ट्वा विलाडिकाबालकं पिलितं जज्ञौ । ततः पश्चात्तापवान् सोवोरपार्श्वे व्रतं लात्वा स्वकृतं पापं प्रकाशयामास । भगवन् प्राह—बहु पापं द्विजानां लग्नं रात्रावुच्चैः शब्दोच्चरणात् । तव पापं स्तोत्रमज्ञानान्त्वं कृपा हृदि त्वयाऽतः परं रात्रावुच्चैर्न वक्तव्यम् । यतना च कार्या । ततस्तत्पापमालोच्य स्वर्गं गतः । ततो मुक्तिं यास्यति ।

इति रात्रावुच्चैर्न जल्पितव्यमिति सम्बन्धः ॥२३१॥

[232] देवपूजायामभयकुमारसम्बन्धः ।

कस्मिंश्चित्पुरे श्रेष्ठिनो गृहे श्रीरस्ति । जिनपूजां विशेषतः श्रेष्ठी चक्रे ।

एकदा बडुकं कणान् मार्गयन्तं दृष्ट्वा श्रेष्ठी पप्रच्छ, कियन्तः कणाः कणवृत्तौ मिलन्ति । तेनोक्तं—मानकमेकं । श्रेष्ठी प्राह—भयं देवपूजार्थं वाटीतः पुष्पाणि त्वयाऽऽनेतव्यानि, तुभ्यं

- सा प्राह—किं कुर्वे युष्मादृशा नेच्छन्ति । स उपचरितः प्राह—उपाध्यायाद्विभेभिः । सा तव पतिं सुप्तं व्यापाद्योत्सनाय पिटिके क्षिप्त्वाऽऽटन्यां गता । व्यन्तर्यां पिटिकं तच्छीर्षं स्तम्भितम् । शुभाङ्गुलां लोकागृहे गत्वा बन्धि । सा पतिमारिकायै मिश्रां दीयतामित्यादि जल्पन्ती मिश्रां प्राप्य बहुकालं तिनाय । अन्यदा साध्यां पदोः पतितायास्तस्या पिटिकं भूमौ पपात ।
- 5 स्वपापमालोच्य प्रतिनी जाता । क्रमात्तस्मात्पापात् छुदा । इति सप्तमम् ॥२२७॥

[228] अथ शुद्धौ वज्रागदेइति अष्टम् ।

- तथाहि—वह्ने-राजकुले श्रेणिकेन स्व्यं क्षौमयुगं रजकस्य समर्पितम् । कौमुदीघणे तेन भार्याद्वयस्य दत्तम् । कौमुद्यां च अणिकाभयो रहो हिण्डत स्म । श्रेणिकेन स्व क्षौमयुगं रजक-पत्नीद्वयपरिधत्त दृष्ट्वा अभिज्ञानाय तान्मूलेन सिक्तं वस्त्रं रजकेन क्षारादिभिः शोधितमानयने
- 10 (राज्ञा) राज्ञस्तद्वर्णितम् । राज्ञा पृष्टो यथास्थितः प्राह रजकः, ततो राज्ञा सत्कृतः । एव साधुनाऽपि पापमालोच्य गुरोरग्रे ।

- अगदो यथा—परबलागमे नीरविनाशार्थं राज्ञा विधाकरं पातितं पुञ्जाकृता वैद्येन यव-मात्रमानीत । राजारुष्टोऽवग-स्तोक कथमानीत ? वैद्योऽवग सहस्रधात्वेतत् । ततो मृतेमस्य पुच्छं मुत्पाद्यं क्षिप्तं तद्विष सर्वोऽपि हस्ती विषमयोऽभूत् । यस्तु खादति सोऽपि विषं ततो लक्षणेनैव
- 15 अगदे दशो तथैव बलितं वैद्यघोः एव शोधं कार्या । इत्यष्टमम् ॥

इति प्रतिक्रमणविषये अष्टावुदाहरणानि ॥२२८॥

[229] अथ सदुपदेशे श्रेष्ठिपुत्रसम्बन्धः ।

- भीपुरे भीमश्रेष्ठिनः च त्रयो नन्दनोऽभूत्, स च परिणीतः । अन्यदा तस्यापि कमलाङ्क-पुत्रोऽजनिः । भीमपत्नी मृता । स भीमो वृद्धोऽभवत् । चन्द्रपत्नी पत्युः पुर प्राह—‘अथ त्वशुरो वृद्धाङ्गणे उपविष्टो न शामते । ततः पत्न्या प्ररितेन तेन स्वपिता यादके कुटीरकं कृत्वा स्थापितः । अनपानं तत्रैव दीयते । प्रातजलभृतः कुम्भस्तत्र मुञ्चति । यद् भोजनावसरे एको वक्षः सशिखिरस्तत्र मुक्तः । पुत्रेणोक्त-तात् । यदा जेमनावसरो भवति तदा त्वया एव वक्षो वादनीयः तेन सन्देन सत्यपत्नी समेत्य पुत्र्य भोजनं दास्यति । ततः श्रेष्ठो वस्त्रस्य कालं गमयति दुःखेन ।
- 20

- अन्यदा कमलकुमारो रममाणो धार्यचापल्यात् वशटोकरकं लात्वाऽप्रे गच्छन् घोट-कमिबारुढो भ्रजति । ममाथ घोटको धर्योऽस्ति । ततस्तेन घालेन रममाणेनान्यत्र स्थितः । दिनत्रयं जातं श्रेष्ठिनो भोजनं विना । तसोऽकस्मात्पुत्रागात् । पित्रोक्त-दिनत्रयं जातमज्ञेन विना । पुत्रोऽवग-वशः क्व गतः ? ततः श्रेष्ठो वक्षस्वरूपं प्राह । ततस्तेन कमलः पृष्टः । क्व वक्षो मुक्तस्तवया ? वक्षवादनं विना तातो दिनत्रयं पुत्रुक्षिवोऽभूत् । पुत्रोऽवग-वक्षो रहसि स्था-पितोऽस्ति । ततश्च त्रयोऽवग-भो पुत्रः ! धर्यं न कृतं त्वया । कमलकुमारः प्राह—तात् । यदा स्वमपि वृद्धो भविष्यति तदा तत्रापि वक्षो बिलोकयिष्यते । भुर्वेति पुत्रवचनान्द्रस्तासु भोजयित्वा क्षिमतः । यदा तस्या आकारयितुं कोऽपि न याति यदा चन्द्रपत्नी दम्ब्यो-अहं पर्यां मुक्ता गृहं सर्वं
- 25
- 30

अक्षितम् । तेन छलं कृत्वा पत्युर्गृहे यास्यामि । ततः सा अयं महिषपुच्छे विलग्ना चलन्ती
प्राह—“पादा मांडमतेडिल्हं तुरीसावी छड” ।

इति जल्पन्ती स्वगृहे समायाता । ततः अशुरस्य 'पतिकवद्भक्तिं चक्रे ।

इति सदुपदेशे श्रेष्ठिपुत्रसम्बन्धः ॥२२९॥

[230] कपटे छालीदन्तालीग्राहकद्विजसम्बन्धः ।

एकस्मिन्पुरे कृष्णद्विजस्य ज्योतिष्कस्य छालीदन्ताल्यादयो गृहे विलोक्यन्ते । स चान्यदा
कस्यचिदाभीरस्य गृहे तत्पुत्रस्य चिकित्सार्थं गतः । तत्तस्य नाड्यादि वीक्ष्य लग्नं विलोक्य
मस्तकं द्विजोऽधूनयत् । ततः स आभीरोऽवग—मस्तकधूननकारणं प्रोच्यताम् । द्विजोऽवग—
विषमोऽस्य रोगः । पिताऽवग—कथं याति रोगः ? वैद्योऽवग—कथयिष्यते । ततस्तस्य
गृहश्रद्धिं विलोकयन् प्राह—

काली छाली घरखग्रकाली एवं ताली रोगनी आली ।

ए रोग छइ आमलदूमल, तो जाइ जो दीनइ पांच पींडल ॥१॥

ततः स तस्मै छाल्याद्य सर्वं ददौ । ततः क्रमाद्दोगोऽपि गतः । आभीरोऽवग—अयं वैद्यो वर्य ।

इति कपटे छालीदन्तालीग्राहकद्विजसम्बन्धः ॥२३०॥

[231] अथ रात्रौ उच्चैर्न जल्पितव्यमिति सम्बन्धः ।

एकस्मिन्पुरे घाञ्चिको रात्रौ तिलभृत शुण्डलकं पीलयितुं मुक्त्वा सुप्तः । मध्यरात्रौ
वैदिकद्विजोच्चारितोच्चैः शब्दश्रुतेजोगरितः सकाल एवोत्थितः । घाणिकायां तिलान् क्षिप्त्वा
पीलयामास । तैलमसदृशं दृष्ट्वा पार्श्वे बिलाडिकां रुदन्तीं दृष्ट्वा खलमध्येऽस्थिशकलानि दृष्ट्वा
बिलाडिकाबालकं पिलितं जज्ञौ । ततः पश्चात्तापवान् सोवीरपार्श्वे व्रतं लात्वा स्वकृतं पापं
प्रकाशयामास । भगवन् प्राह—बहु पापं द्विजानां लग्नं रात्रावुच्चैः शब्दोच्चरणात् । तव
पापं स्तोत्रमज्ञानात्तव कृपा हृदि त्वयाऽत परं रात्रावुच्चैर्न वक्तव्यम् । यतना च कार्या ।
ततस्तत्पापमालोच्य स्वर्गं गतः । ततो मुक्तिं यास्यति ।

इति रात्रावुच्चैर्न जल्पितव्यमिति सम्बन्धः ॥२३१॥

[232] देवपूजायामभयकुमारसम्बन्धः ।

कस्मिंश्चित्पुरे श्रेष्ठिनो गृहे श्रीरस्ति । जिनपूजां विशेषतः श्रेष्ठी चक्रे ।

एकदा बटुकं कणान् मार्गयन्त दृष्ट्वा श्रेष्ठी पप्रच्छ, कियन्तः कणाः कणवृत्तौ मिलन्ति ।
तेनोक्तं—मानकमेकं । श्रेष्ठी प्राह—मम देवपूजार्थं वाटीतः पुष्पाणि त्वयाऽऽनेतव्यानि, तुभ्यं

वित्पूर्ता ज्ञात्वा तां नेतु गृहे समागात् । तदा दीपतैलेन पुमानुपानहौ चोपहयन्टः वृष्टश्च-
त्व का ? स प्राह—अहं हरिश्चो तव किंकर । यत्र स्व यात्यसि तत्र यास्यामि—

यथा वेनुसहस्रेषु, वत्सो विन्दति मातरम् ।
तथा पूर्वकृतं कर्म, कर्त्तारमनुधावति ॥१॥

6 यत्नं भुत्वा स तत्रैवोवास । इति दारिद्र्यसेवकसम्बन्ध ॥२३९॥

[240] अथ बुद्धौ भ्रेष्टिस्तुपाकथा ।

एकदा भीपुरात्त्वस्तुपाया आनयनाथ भ्रेष्टो ययौ । लक्ष्मोपुरे तां स्तुपां गृहीत्वा पञ्चादा-
गच्छन् वीरपुरे कस्यचित् भ्रेष्टिनो गृहे वासार्थं गतः । तस्य भ्रेष्टिनः सपत्नी द्वयं विद्यते । तदा
भ्रेष्टिपत्नी प्रथमा जगौ—अत्र स वास वसति य आनाभ्यां वार्दं करोति । तदा भ्रेष्टी स्तुपां
10 प्रत्यवगू, अन्यत्र गृहे गन्त्यते । ततः स्तुपाऽवगू भो अन्नुर । त्वं ज्ञान्यायां स्वपिहि अहं वार्दं
करोमि । ततः भ्रेष्टिनि सुप्ते भ्रेष्टिवधू तस्यौ यदा तदा तत्रत्यभ्रेष्टिपत्नी प्रथमा महिषी दोग्धुमुप
विष्टा । ततस्तया भ्रेष्टिस्तुपा द्वितीया भ्रेष्टिपत्नी प्रत्यवगू—किं तवेयं सपत्नी विद्यते ? तयोक्तं—
त्वया कथमिदं ज्ञातम् । भ्रेष्टिस्तुपाऽवगू—तवेयं सपत्नी पृष्टिं दत्त्वा महिषी दोग्धुमुपविष्टा । ततो
मियोऽत्यन्तं कळिं कर्तुं उन्ने इति द्वितीययोक्त—त्वं मम पृष्टिं दत्से । एव द्वयोः सपत्न्योरेव
16 स्त्रियोर्विवादं कुन्वत्योः प्रमातं ज्ञातम् । ततः भ्रेष्टी अचाळ । एव पुरुषः स्त्रिया बुद्ध्या स्व कार्यं करोति ।

इति बुद्धौ भ्रेष्टिस्तुपाकथा ॥२४०॥

[241] वसुदाने कथाचूडभूपकथा ।

शुद्धाश्वत्थपात्रादि, ददानो यतये जन ।
लभते सुखसङ्घातं, कथाचूडमहीशवत् ॥१॥

20 भीपुरे कथाचूडो भूपञ्चतुरङ्गसदसभूपहस्तिचतुर्देशस्वामी बभूव । एकदा तृपञ्चपुरे समा
गात् । तत्र देवगृहासभस्यमेकं गृहं दृष्ट्वा मूच्छा च प्राप भूपं । तदा मात्स्यैर्वातक्षेपारीनां सचेत-
नीभूयो भूपो वयमेकं स्वकृतं श्लोकमाचष्ट—

सागागतचतुः साधु-प्रवरेस्य पृथक्पृथक् ।
वसुचतुष्टयं दत्त्वा, राज्यं प्रापन्महन्तृपः ॥२॥

25 मन्त्रिभिः प्रोक्तमस्य श्लोकस्यार्थो विस्तरादुच्यते । ततो राजा जगौ—अस्य सपत्नोऽहं
स्वामी कौटुम्बिको भीरो भुराऽभूवम् । एकदा मम क्षेत्रपार्श्वे साधुचतुष्टयमुत्सूरे गच्छन्तं दृष्ट्वा
धीरं वसुचतुष्टयं स्वगृहे समानीयोपाश्रयं ददौ । ततो मध्याह्ने शुद्धमाहारं प्रतिष्ठाप्यैकैकमङ्गी
वक्ष्ये पृथक्पृथग्ददौ । दानं सवस्त्रिणमेव देयं सद्भिः । यतः—

त्रिपञ्चसंख्याशततापसानां, तपःकृद्भानामपुनर्मघाय ।
अक्षीणलब्ध्या परमान्नदाता, स गौतमो यच्छतु वाञ्छितं मे ॥२॥

ते साधवस्ततो विहृताः अन्यत्र । धीरः कौटुम्बिकस्तेन पुण्येन क्रमान्मृत्वा चतुर्दशचतुः-
सहस्रेशस्वामी बभूव । मन्त्रिणा जगुः—स को भूपः । राजोवाचाऽहमेव । मन्त्रिणो जगुः—कथ
त्वया ज्ञातम् ? ततो भूपः स्वजातिस्मृतिभवनतः पश्चाद्भवं जगौ । ततश्चमत्कृता भूपेनोक्ता 5
मन्त्रिप्रमुखा लोकाः सर्वे धर्मकरणतत्परा बभूवुः । तत कथाचूडभूपः शुद्धान्नपानवस्त्रादि साधुभ्यो
ददन् क्रमात् शुद्धां भावनां भावयन् गृह्वासेऽपि केवलज्ञान प्राप्य देवतादत्तयतिलिङ्गो
प्रबोध्य भन्यजीवांश्चिरं मुक्तिं ययौ । इति वस्त्रदाने कथाचूडभूपकथा ॥२४१॥

[242] अथ शुद्धान्नपानवस्त्रदाने भीधरभूपकथा ।

कस्मिंश्चिद्ग्रामे पञ्चशती रजकानां चास्ति । समृद्धाश्च पञ्चशतप्रामाणां स्मामिन सर्वे 10
घोटकारूढा गच्छन्त्यागच्छन्ति कस्याप्याज्ञां न धरन्ति ।

क्रमात्तत्र श्रीपुरात् श्रीधरभूपसैन्यं तान् जेतुं तत्रागात् । तदा सर्वेऽपि रजकाः संनह्य
बहिर्निर्गताः । बहिर्नेजकान् स्वस्य स्वस्योत्तारेषु दत्त्वा स्थिताः । आडम्बरपूर्वकं तदा तत्र वैरि-
भूपेन स्वमन्त्रिणः प्रेषिताः । यस्य रजकस्योत्तारे मन्त्रिणो गच्छन्ति । स च वक्ति—अहमेव
शुख्योऽस्मि । ततो ज्ञातं तैर्नेजे नेजे मीरो विद्यते । ततस्तैः स्वस्वामिपार्श्वं गत्वोक्त नेजे नेजे मीरो 15
विद्यते । ततः सनह्य वैरी रजकैः समं युद्धं व्यधात् । ततो नष्टाः केचिद्रजकाः, केचित् हताः ।
तत श्रीधरो भूपः स्वामाज्ञां ग्राहयित्वाकच्छत्रं राज्यं करोति स्म । हस्तिनां शतत्रयं घोटकानां
लक्षाष्टकं जातम् । ततोऽन्यदा चन्द्रसूरिपाश्वरे स्व पाश्चात्यं भवं पप्रच्छ । मया किं पुण्यं कृतं ? गुरुराह—

त्व पूर्वभवे महेन्द्रपुरे वणिग् निस्वो मेघाहोऽभूत् । तत्रैकदा साधुद्वय जीर्णवस्त्रयुगं
समागात् । ताभ्यां वस्त्रद्वयं दत्तं शुद्धभावात् । ततः कालक्रमान्मृत्वा त्वं श्रीधरभूपोऽभू । 20
एतत् श्रुत्वा भूपो विशेषतो यतिभ्यः शुद्धान्नवस्त्रादि ददौ । ततो मृत्वा श्रीधरभूपश्चतुर्थं स्वर्गं
गत्वा पुनर्भूपो भूत्वा सर्वकर्मक्षयान्मुक्तिं ययौ ।

इति शुद्धान्नवस्त्रदाने श्रीधरभूपकथा ॥२४२॥

[243] अथ वस्त्रदाने मदनभूपकथा ।

अन्यदा राजा चन्द्रपुरे गत्वाऽन्तस्तत्रैकं जीर्णं कुटीरं दृष्ट्वा जातिस्मृतिं प्राप । ततो मन्त्रि- 25
पृष्ठो भूपो जगौ—

मयैकवस्त्रदानेन सुसाधोः पूर्वससृतेः ।

॥ अत्रेदं विपुलं राज्यं, प्राप्तं कुम्भ्यादिसंयुतम्, ॥१॥

मानकं साधिकं दास्यामि । ततः स बहुको घर्षाणि पुष्पाण्यादाय दत्ते श्रेष्ठिने । स बहुकोऽ-
स्वकर्णे पुष्पाणि छात्वा प्रमु पूजयामास । तेन पुष्पेण स्वर्गं गत्वा श्रीभेणिकस्य भूपत्यामय-
कुमार पुत्रोऽजनि । इति देवपूजयाममयकुमारसम्बन्ध ॥२३२॥

[233] अथ सुपात्रदाने श्रेष्ठिसम्बन्ध ।

- 5 कस्मिञ्चित्पुरे दुष्काले जाते पात्रापात्रादिविचारं विना दानं श्रेष्ठी दत्ते । तदा श्रेष्ठिना
एकस्य मात्सिकस्य दानं ददौ । स मात्सिकस्तेन धान्येन जालकं चक्रे । ततो जले जालकं क्षिप्त्वा
बहुषु मत्स्यान् नीत्वा विक्रीय धनी जातः । तस्य कुटुम्बं वृद्धे । जालकं यत्नेन रक्षति स्म
सः । तस्य श्रेष्ठिनोऽङ्गे कुप्य जातः । तत्र ज्ञानी समागतः । श्रेष्ठिना वदितं प्रष्टश्च रोगोत्पत्ति-
कारणम् । ततः केयली जगौ—त्वया मैनिकाय दानं ददे, स च मैनिको नाधुना धनी भूत्वा
10 बहुपापं चक्रे । सञ्जालं यदि विनश्यति तदा स पापं तेन जालकेन न करोति ततस्तत्र नीरोगता
भवति । ततस्तेन श्रेष्ठिना मिषं कृत्वा जालकं छात्वा च बहौ मत्सीकृत्य तेन मत्स्यना स्वाङ्गं
लूपयामास । श्रेष्ठी ततः नीरोगो जातः धनी च मैनिको निधनः । ततः स्वर्गं गत्वा मुक्तिं चास्यति ।

इति सुपात्रदाने श्रेष्ठिमैनिकसम्बन्धः ॥२३३॥

[234] अथ पापदाने मैनिकसम्बन्ध ।

- 15 एकस्य श्रेष्ठिनो दुष्काले दानं दत्तं कालो गच्छति । अप्रान्तरे एकस्य मैनिकस्य भोजनं
दत्तम् । ततः चत्याय मैनिकः प्राह—भो श्रेष्ठिन् । तवाहारेण मम कुटुम्बं जीविष्यति यतोऽहं
तव भोजनेन जले जालकं क्षिप्त्वा मत्स्यानामीयं विक्रीय विक्रीय स्वकुटुम्बं जीविष्यामि ।
तव स श्रेष्ठी वृथ्वा । मम पापं लग्नमतस्तथा करिष्ये यथाऽप्रतः पापं न चलति । ततः स
मैनिकः काष्ठागरे क्षिप्तः स्वसेवकपाशवात् तावद्यावत्स्वदशाहारं जीर्णं ततः कर्षयित्वाकत
20 त्य तु पापी तैनेव मया कृतम् । ततः स मैनिको जीवहिंसानियमं जग्राह । श्रेष्ठिना ततो
घनदानात्समानितः । इति पापदाने मैनिकसम्बन्धः ॥२३४॥

[235] अथ उचितदाने याचकसम्बन्धः ।

एकदा एकेनापि राज्ञा याचकः पृष्टः 'तत्तन्न' इति शब्देन गीते किमुत्पत्ते ? ततोऽर्था
राज्ञोऽग्रे जगौ—

- 25 प्राप प्रापं धनं भूरि, स्वर्णरूप्यादिकं सदा ।
घनिभ्योऽर्थिगृहे नूनं, तन्नास्ति यन्न भुज्यते ॥१॥

तन्न तन्न यदानीना दत्तं तद्गृहे चिरं न तिष्ठति इति तत् न । तत् न इत्युचितवचः श्रुत्वा
राज्ञा तस्मै याचकायचित्तं बहुदानं ददौ ।

इति उचितदाने याचकसम्बन्धः ॥ २३५ ॥

[२३६] अथ पापशुद्धोपरि शण्डसम्बन्धः ।

एकेन कौटुम्बिकेन पुण्यहेतोः स्वगवा जनितो वत्सो गोवर्गो मुक्तः । स च शण्डोऽभून्मत्तः । स च शान्तात्मा पुरमध्ये तिष्ठति कस्यापि शृङ्गेण न हन्ति । तस्य पदोरधो जनो याति तथापि विघ्नं तस्य न चक्रे । ततः साधुशण्ड इत्यभूद् घोषः ।

इतस्तत्रैकस्य श्रेष्ठिनो दुश्चारिणी पत्न्यभूत् । श्रेष्ठी तु पुण्यवान् धर्मं कुर्वन् कर्मक्षयाय 5
शून्यगृहादौ कायोत्सर्गं चक्रे ।

इतः पत्न्या दुश्चारिण्या ध्वान्ते निविष्टे सति श्रेष्ठिपदोरुपरि शय्या मण्डिता । श्रेष्ठिचरणो विद्धः । श्रेष्ठी तु पूर्वकर्म स्मरन् न क्रोधं चक्रे, मृतश्च स्वर्गं गतौ । तं श्रेष्ठिनं मृतपतिं ज्ञात्वा पत्न्या ध्यातं, लोकाग्रे किमुत्तरं दास्यते । ततस्तथा तस्य शण्डस्य शृङ्गं रुधिरैणावलप्लितं कृतं तथा । ततः शण्डस्य श्रेष्ठिमारणकलङ्कस्तया दत्तः । ततो लोकाः प्रोचुः—अयं शण्ड पापी 10
यत्तो तेन पापिना श्रेष्ठी हतः । ततस्तेन शण्डेन भूपमात्यलोकसाक्षिकं तप्तगोलकं जिह्वया लात्वा स्व शुद्धं चक्रे । ततः सा निर्द्धादिता श्रेष्ठिपत्नी ।

इति पापशुद्धोपरि शण्डसम्बन्धः ॥२३६॥

[२३७] अथ कृतघ्नतायां गृहोलिकासम्बन्धः ।

एकमिन्स्थाने गृहोलिकाया नेत्रे मलोऽभूत् । तेन मलेन सा लिप्ताक्षी न पश्यति बुभुक्षिता 15
मृतप्राया जाता ।

इतो मक्षिका स्वभक्ष्यबुद्ध्या तस्या नेत्रमलमपाचक्रे । ततः सा गृहोलिका तामेव मक्षिकां जघान । इति कृतघ्नतायां गृहोलिकासंबन्धः ॥२३७॥

[२३८] अथ परप्रत्यये वेश्यासम्बन्धः ।

अथ कस्यचिन्नुत्पिः पुत्रो वेश्याया द्रव्यलक्षणेन स्वं कौशल्यं शिक्षितः । ततस्तथा रात्रौ 20
तस्य परीक्षायै प्रोक्तं—घोलवटकानि ममानय । ततस्तेन गर्दभमलपिण्डीरानीता ।

'पुनरेकदा तस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य भोक्तुमुपविष्टस्य वेश्याया थूत्कृतम् । स पश्चात् स्थितो यदा तदा वेश्यामात्रा शपथपूर्वं प्रोक्तं—मम पुत्री किमेवं करोति । ततः स यदा भोक्तुं लग्नं तदा तथा चुट्टकेन शीर्षं आहतः, प्रोक्तं च नयनेन यदृष्टं तद्वचनेन किं मन्यते ? तदा क्षमां स चक्रे । ततो विनीतं तं मत्वा तस्मै ततस्तथा वर्याः कला शिक्षिताः । 25

इति परप्रत्यये वेश्यासम्बन्धः ॥२३८॥

[२३९] अथ दारिद्र्यसेवकसम्बन्धः ।

एको दरिद्री गृहे दीपं मुक्त्वा श्रिये अन्यत्र गन्तुं चचाल यदा तदा स्वां यष्टिं गृहे

विस्मृतां ज्ञात्वा तां नैषु गृहे समागात् । तदा दीपतैलेन पुमानुपानहौ । चोपहयन्ट्टा वृष्टश्च-
त्व कः ? स प्राह—अहं हरिश्चो तव किंकरः । यत्र त्वं यास्यसि तत्र मृत्यामि—

यथा वेजुसहस्रेषु, घत्सो विन्दति मातरम् ।
तथा पूर्वकृतं कर्म, कर्त्तारमनुधावति ॥१॥

6 एतत् भुत्वा स तत्रैवोवास । इति दारिद्र्यसेवकसम्बन्ध ॥२३९॥

[240] अथ बुद्धौ श्रेष्ठिस्तुषाकथा ।

एकदा धीपुत्रास्त्वस्तुषाया आनयनार्थं श्रेष्ठी गयी । लक्ष्मणपुरे तां स्तुषां गृहीत्वा पश्चादा-
गच्छन् वीरपुरे कस्यचित् श्रेष्ठिनो गृहे वासार्थं गतः । तस्य श्रेष्ठिनः पत्नीद्वयं विद्यते । तदा
श्रेष्ठिपत्नी प्रथमा जगौ—अत्र स वासं वसति य आवाभ्यां वाद करोति । तदा श्रेष्ठी स्तुषां
10 प्रत्यक्षन्, अन्यत्र गृहे गम्यते । ततः स्तुषाऽवगन् भो शत्रुर ! त्वं शक्यायां स्वपिदि अहं वाद
करोमि । ततः श्रेष्ठिनि सुप्ते श्रेष्ठिवधुः तस्यौ यदा तदा तत्रत्यश्रेष्ठिपत्नी प्रथमा महिषी दोग्धुमुप
विष्टा । ततस्तदा श्रेष्ठिस्तुषा द्वितीया श्रेष्ठिपत्नी प्रत्यक्षन्—किं तवेयं सपत्नी विद्यते ? तयोक्तं—
त्वया कथमिदं ज्ञासम् । श्रेष्ठिस्तुषाऽवगन्—तवेयं सपत्नी पृष्टिं कृत्वा महिषी दोग्धुमुपविष्टा । ततो
16 मिथोऽत्यन्तं कञ्चिं कर्तुं छान्ने इति द्वितीययोक्त—त्वं मम पृष्टिं दत्से । एव द्वयोः सपत्नयोरेव
श्रियोर्विवादं कुञ्चत्योः प्रमात जातम् । ततः श्रेष्ठी न चाल । एवं पुरुषः श्रिया बुद्ध्या स्वं कार्यं करोति ।

इति बुद्धौ श्रेष्ठिस्तुषाकथा ॥२४०॥

[241] वसुदाने कथाचूडभूपकथा ।

शुद्धाभवस्रपात्रादि, ददानो यतये जन ।
लभते सुखसङ्घातं, कथाचूडमहीशवत् ॥१॥

20 धीपुरे कथाचूडो भूपश्चतुर्दशसहस्रभूपहस्तिचतुर्दशस्वामी नभूव । एकदा नृपश्चन्द्रपुरे समा
गात् । तत्र देवगृहासन्नस्थमेकं गृहं दृष्ट्वा मूच्छा च प्राप भूपः । तदामात्यैर्वातक्षेपादीनां उचेत-
नीभूतो भूपो वर्यमेकं स्वकृतं श्लोकमाचष्ट—

मार्गागतचतुः साधु—प्रवरेभ्यः पृथक्पृथग् ।
वसुचतुष्टयं दत्त्वा, राज्यं प्रापन्महनृप ॥२॥

25 मन्त्रिमिः प्रोक्तमस्य श्लोकव्याख्यं विस्तरादुच्यते । ततो राजा जगौ—अस्य सधनोऽर्ध
स्वामी कौटुम्बिको धीरो पुराऽभूवम् । एकदा मम क्षेत्रपार्थे साधुचतुष्टयसुत्सूरे गच्छन्तं दृष्ट्वा
धीरं हृत्पन्नकृपं स्वगृहे समानीयोपाश्रयं ददौ । ततो मध्याह्ने शुद्धमाहारं प्रतिकान्यैकैकमक्षी
वसु पृथक्पृथग्ददौ । दानं सत्क्षणमेव देयं सद्भिः । यतः—

त्रिपञ्चसंख्याशततापसानां, तपःकृशानामपुनर्मवाय ।
अक्षीणलब्ध्या परमान्नदाता, स गौतमो यच्छतु वाञ्छितं मे ॥३॥

ते साधवस्ततो विहृता. अन्यत्र । धीरः क्रीदुम्बिकस्तेन पुण्येन क्रमान्मृत्वा चतुर्दशचतुः-
सहस्रेशस्वामी बभूव । मन्त्रिणा जगुः—स को भूप । राज्ञोवाचाऽहमेव । मन्त्रिणो जगुः—कथ
त्वया ज्ञातम् ? ततो भूप. स्वजातिस्मृतिभवनत. पश्चाद्भव जगौ । ततश्चमत्कृता भूपेनोक्ता 5
मन्त्रिप्रमुखा लोकाः सर्वे धर्मकरणतत्परा बभूवुः । तत कथाघ्नहभूप. शुद्धान्नपानवस्त्रादि साधुभ्यो
ददन् क्रमात् शुद्धां भावनां भावयन् गृहवासेऽपि केवलज्ञान प्राप्य देवतादत्तयतिलिङ्गो
प्रबोध्य भव्यजीवाश्चिर मुक्तिं ययौ । इति वस्त्रदाने कथाचूडभूपकथा ॥२४१॥

[242] अथ शुद्धान्नपानवस्त्रदाने श्रीधरभूपकथा ।

कस्मिंश्चिद्ग्रामे पञ्चशती रजकानां चास्ति । समृद्धाश्च पञ्चशतप्रामाणां स्मामिन सर्वे 10
घोटकारूढा गच्छन्त्यागच्छन्ति कस्याप्याज्ञा न धरन्ति ।

क्रमात्तत्र श्रीपुरात् श्रीधरभूपसैन्यं तान् जेतुं तत्रागात् । तदा सर्वेऽपि रजका सनह्य
बहिर्निर्गताः । बहिर्नेजकान् स्वस्य स्वस्योत्तारेषु दत्त्वा स्थिताः । आढम्बरपूर्वकं तदा तत्र वैरि-
भूपेन स्वमन्त्रिणः प्रेषिताः । यस्य रजकस्योत्तारे मन्त्रिणो गच्छन्ति । स च वक्ति—अहमेव 15
मुख्योऽस्मि । ततो ज्ञातं तैर्नेजे नेजे मीरो विद्यते । ततस्तै स्वस्वामिपार्श्वे गत्वोक्त नेजे नेजे मीरो
विद्यते । तत सनह्य वैरी रजकैः सम युद्ध व्यधात् । ततो नष्टाः केचिद्रजकाः, केचित् हताः ।
तत श्रीधरो भूपः स्वामाज्ञां प्राहयित्वैकच्छत्रं राज्यं करोति स्म । हस्तिनां शतत्रयं घोटकानां
लक्षाष्टकं जातम् । ततोऽन्यदा चन्द्रसूरिपार्श्वे स्व पाश्चात्यं भव पप्रच्छ । मया किं पुण्यं कृतं ? गुरुराढ-

त्वं पूर्वभवे महेन्द्रपुरे वणिग् निस्त्रो मेघाह्नोऽभूत् । तत्रैकदा साधुद्वयं जीर्णवस्त्रयुग
समागात् । ताभ्यां वस्त्रद्वयं दत्तं शुद्धभावात् । तत. कालक्रमान्मृत्वा त्वं श्रीधरभूपोऽभू । 20
एतत् श्रुत्वा भूपो विशेषतो यतिभ्यः शुद्धान्नवस्त्रादि ददौ । ततो मृत्वा श्रीधरभूपश्चतुर्थं स्वर्गं
गत्वा पुनर्भूपो भूत्वा सर्वकर्मक्षयान्मुक्तिं ययौ ।

इति शुद्धान्नवस्त्रदाने श्रीधरभूपकथा ॥२४२॥

[243] अथ वस्त्रदाने मदनभूपकथा ।

अन्यदा राजा चन्द्रपुरे गत्वाऽन्तस्तत्रैकं जीर्णं कुटीरं दृष्ट्वा जातिस्मृतिं प्राप । ततो मन्त्रि- 25
पृष्टो भूपो जगौ—

मयैकवस्त्रदानेन सुसाधोः पूर्वससृतेः ।

॥ अत्रेदं विपुलं राज्यं प्राप्तं कुम्भ्यादिसंयुतम् ॥१॥

ततो विस्तरार्थेन्निप्रष्टो भूपो जगौ—अह पूर्वभवेऽस्मिन् कृतीरे वृद्धा नारी सुन्दर्याह्वा-
ऽमूत् । तत्र सूत्रकर्त्तनादिना निर्वाह करोति । वस्त्राणि चत्कारयति तन्तुवायपार्थात् ।
सरलचित्ता मायां विना धर्मं करोति ।

एकदा यतिभ्यः एक वस्त्रं ददौ र्भावात्तस्तेन दानेन क्रमान्मृत्वा सरलस्वभावत्वात् श्रीमर्ष
5 त्यन्त्वा राजाऽभूवमेव जातिस्मृते राजधर्मं चकार । अन्ये मन्त्रिणोऽपि साधुभ्यः शुद्धान्पा-
नवस्त्रादिं हृदौ । ततो वस्त्रदाना-मदनभूपः सयमं लात्वा कर्मक्षयं कृत्वा मुक्तिं ययौ ।

इति वस्त्रदाने मदनभूपकथा ॥४॥

[244] अथ वस्त्रदाने चन्द्रचूडकथा ।

श्रीधराहपुरे चन्द्रचूडश्रेष्ठी गुरुपाश्वे धर्मं श्रोतुं गतः गुरुभिरुपवेशो ददे इति—

10 वसही सयणासण—भक्तपाणभेसज्जवत्थपत्ताई ।
जइवि न पज्जत्तघणो, थोदावि हु थोवय देह ॥१॥

धर्मोपदेशं श्रुत्वा श्रेष्ठी जगौ—अतः परं शुद्धमाहारपानवस्त्रादि मया साधुभ्यो देयम् ।
ततोऽनिजं यं साधुस्तत्रायति तस्मै शुद्धमाहारादिं दत्तानं सङ्गार्चं करोति स्म । तत्र कालक्रमेण
चन्द्रचूडो भूत्वा लक्ष्मीपुरे पञ्चाकरभूपस्य श्रीमत्या पत्न्या उदरे चतुर्दशसहस्रसूचिदो नन्दन
अवततार । क्रमात्पुत्रोऽभूत् तस्य नाम श्रीवत्तचक्रोति ।

15 ३२००० राजानः सेवन्ते, ६४००० अन्तपुत्र्यः सपादलक्षं स्रष्टविलासि-योऽभूवन्, नवनिधयः
चतुर्दशरत्नानि ९६ कोटिभागः इत्यादि श्रद्धिमानभूत् । तस्मिन्नपि भवे स्व पाश्चात्यमथ
ज्ञात्वा वस्त्रादिदानं साधुभ्यो दत्त्वा क्रमात्केवलज्ञानं प्राप्य मुक्तिं ययौ ।

इति वस्त्रदाने चन्द्रचूडकथा ॥२४४॥

[245] अथोपकारेऽप्यपकारकर्तृकसर्पसम्बन्धः ।

20 दशान्निमध्येऽन्यदा बबलन्सप कञ्चन पुरुष प्रति प्राह—माम्भ्यात्कष्टात्कथय तव पुण्य
भाषयति । यत—

निर्गुणेष्वपि सत्त्वेषु, दयां कुर्वन्ति साधवः ।

न हि सहरते ज्योत्स्नां, चन्द्रश्चण्डालवेश्मभू ॥१॥

स नरो दयापरस्तमहिं तत्रस्रकर्षं ततः सर्पोऽवगू—त्वामेव भक्षयिष्यामि । यत—कलौ
25 उपकारं करोति सोऽन्यं लभते” सोऽपि पुमान्सर्पेण भक्ष्यमाणः आराधनापरः स्वर्गं गतः, सर्पो
भूत्वा शुक्तिं गतः ।

इति उपकारेऽपि अपकारकर्तृकसपसम्बन्धः ॥२४५॥

[246] अथ उपकारेऽपि अपकारकर्तृकवृद्धासम्बन्धः ।

एकस्या वृद्धायाः पुत्रं सपौं ददृश । तामतीव रुचमानां दृष्ट्वा वृक्षोऽवगु-भो वृद्धे । मा रुदः, स्वस्थीभव, मन्मूलं वारिणा घर्षयित्वा अङ्गे देयम्, नीरोग पुत्रो भविष्यति । कस्याप्यग्रे एतन्न कथनीयम् । तथा वृक्षोक्तयुक्त्या पुत्रः सञ्जीकृतः । क्रमात्तया केपामग्रे वृक्षमाहात्म्यं प्रोक्तम् । ततः सर्वैरपि लोकैश्छिन्नमूलः कृतः सन् प्रलयं गतो वृक्षः ।

5

इति उपकर्तुरपकर्ता ॥२४६॥

[247] अथ कर्मणि स्तेनकथा ।

श्रीपुरे घनश्रेष्ठिना कूटतुलामानादिना धनमजितं चौरभयात्स्वर्णटङ्ककस्वर्णेष्टिकाभिर्गोणीं बभार । स चाङ्गणे तां चिक्षेप, परितो धूलिछाराणि क्षिपति स्म ।

एकदा तत्र गृहे धाटी प्रविष्टा । गृहं सुपितम् । एकेन ता जीर्णवस्त्रावृतामपि गोणीं ललौ । मार्गऽतीवभार मुक्त्वा एकस्मै तां दत्त्वा स्वर्णपल्लययनं ललौ । स च प्राप्ते सर्वे गता. यावद्गोणीं बिलोकयति तावत्स्वर्णमेव पश्यति । अपरस्तु पल्लययनं बालत्रयस्वर्णखचितं ददृश । यतः उक्तं च-

10

आः खुदा जस कूटिइ, तसकूं मुडिमारी दिइ ।
जसकूं कूदालइ तसकूं, हाथि चडाविउं लंखावइ ॥

इति कर्मणि स्तेनकथा ॥२४७॥

15

[248] अथ शुद्धाशुद्धविचारे कथा ।

एकेन श्रेष्ठिना कपटेन व्यवसायेन सौवर्णिकपञ्चकमजितं । सौवर्णिकत्रयं तु शुद्धमार्गेण एकस्या ग्रन्थौ अष्टौ बद्धाः । इतश्चौराः प्रविष्टाः ग्रन्थिश्चटितास्तेषां हस्ते यावत्ते छोटयन्ति तावत्सौ-वर्णिकपञ्चकं श्रेष्ठिपार्श्वं ढलित्वा गतम् । अयं [इदं] तु विवरोपरि पपात । यथा ते चौराः कर्षयन्ति तथा तत्रयमधस्ताद् गत । तदा श्रेष्ठी जहास । चौरैः पृष्ट किं हस्यते भवता ?

20

श्रेष्ठी जगौ—अन्यायेन यदजितं तद् मदृगृहाद्भवद्भिर्गृहीत, भवद्भस्ताद्विवरे पतित, यच्च न्यायैः स्वर्णपञ्चकं तन्ममोपान्ते ढलित्वा गतमतो हस्यते । ततश्चौरैः श्रेष्ठिना च नियमो गृहीतः परधनग्रहणे । इति शुद्धाशुद्धविचारे कथा ॥२४८॥

[249] अथ वञ्चकस्त्रीसम्बन्धः ।

श्रीपुरे कामकेतुर्भूपो विद्मः । चन्द्रकान्ता पत्नी, सन्तानाभावाद्दःखी राजा । अपरां स्त्रियं परिणीतवान्, काष्ठमयेन गरुडेन हिण्डति भूपः ।

25

अन्यदा द्वितीया काष्ठमयूरारूढा कीलक कर्षितवती । ततो मयूरो व्योम्नि भ्रमन् पश्यतां नृणामदृश्योऽभूत् । राजादिजन. सर्व. सचिन्तोऽभूत् । क्रमादन्येद्युर्भूपः पत्नीं प्रति प्राह—प्रिये ।

पत्नीविलोकनाय यामि । प्रिया प्राह—गच्छ । ततः सप्तदिनभोजनयोग्यं शम्भलं कृत्वा सप्तमन्थियु
वधापितवती राजा हृष्टः सशम्भलं प्रियावीक्षायै चञ्चल । भोजनावसरे प्रथममन्थिसम्बले
मुक्ते भूपत्निफणी सप्य १। द्वितीयमन्थौ सहजस्वरूपः २। तृतीयमन्थौ औतु ३। चतुर्थमन्थौ
स्व स्वरूपः ४। पञ्चममन्थौ सिह ५। षष्ठमन्थौ सहजम् ६। सप्तममन्थौ मृगः ७।

- 5 ततः स गच्छन् व्याधस्त्रिधापैर्विद्धः एकस्मिन्पवते गतः । इतः स काष्ठगरुडः तस्मिन्
पवते आस्फाल्य भग्नः । सा पतिवा मूर्च्छिता क्षणा सचेतनाऽभूत् । ततो रुदितु लम्बा क्रमाद्भ्र-
मन्ती श्रीऋषभजिनं दृष्ट्वा पूजयामास तुष्टाय च । एष बहुषु दिनेषु गतेषु क्षीणपूर्वकुक्कमतः सा
मृगं तं दृष्ट्वा बाणान् चकप । तयोः स्नेहोऽभूत् । द्वावपि ऋषभं नमतः स्माभीक्ष्यं अयदा
ज्ञानी तत्रागात् । विद्याभरणाममं धर्मोपदेशं मृगराज्ञ्यौ दृष्ट्वा ज्ञानिना हसितं तदा तैः पृष्ट-
10 कथं हास्यं कृतम् । ततो गुरुणा तयोः कान्तकातास्वरूपं प्राकृतम् । येन सर्वेषां धर्मं ऋताऽभूत् ।
तना विद्याधरैः राजा स्वरूपयुक्तं चक्रे । कामकेतुराज्ञ्यौ हृष्टौ ततः कामकेतुः सप्रियं सम्यक्त्व-
मूलं जिनधर्मं प्रपेदे । ततो भूपो ज्ञानिनं ऋषभं नत्वा स्वपुरं प्रति चञ्चलः । मार्गं तदको-
यतिरभिग्रहं लब्धौ । यदा यत्र शुद्धाहारश्चाटिष्यति तदा पारणं करिष्ये । पञ्चमे मासे ताभ्यां
भूपराशीभ्यां पारणं कारितं । पञ्च दिव्यानि दशं कोऽपि प्रकटीभूय धरं वृणु । ततो राज्ञोक्त-
15 नत्रं नगरं स्नग्भ्राकारस्य कारय । ततो रक्षादेवेन नगरं कारितम् । लाक्षा वासिता । राज्ञा
प्रासादं कारितं । सप्तक्षेत्रेषु राज्यं यथायत्रमात्स्वपुत्राय राज्यं दत्त्वा स्वर्गं गतः मुक्तिं यास्यति ।

इति वञ्चकस्त्रीसम्बन्धः ॥२४९॥

[50] अथ पापवञ्चकस्य द्विजसम्बन्धः ।

अवखरेनो पोकरारे हलं बहइ बलदसरवार ।

हलखेडो कुडे वासे वद फिरइ विहुं पासे ॥१॥

कस्मिन्निद्रामे द्विजस्य द्वौ पुत्रौ बभूवतु । एको विज्ञोऽभूत् द्वितीयो मूखः । एको वेदान्
पाठपाठं सदा दरिद्रोऽजनिः । द्वितीयं कृपिं कुयाणां धनी जातः । ततो धनो सन् न धर्मं
कराति स्म । तदा द्वितीयं प्रति प्राह—अखरे नइ पोकरारे । ततो द्विजः सदा लक्ष्मीमजयन्
ताहगुं हास्यवाचा चल्पन् धरपि स द्विजः दुर्गतिं गतः । अयस्तु आरम्भमकुर्वाणः स्वर्ग-
25 भाग्नात् । अतः पापकं वचा न जल्पनीयम् ।

इति पापवञ्चकस्य द्विजसम्बन्धः ॥२५०॥

[51] अथ कृतकर्मणि श्रेष्ठिसम्बन्धः

- धीपुरे चन्द्रश्रेष्ठी चक्रशरीमारराध । सा च प्रत्यक्षीभूताऽवगु-मन्त्रो दत्तः । उक्तं च-त्वया
एष मन्त्रा लक्षवारं जपनीयः । ततोऽहं धरं दास्ये तयः । तदस्तेन मन्त्रो जपितुमारधो । लक्ष-
30 प्रमाणो जपितः देवो न प्रयक्षाऽभूत् । ततो द्वितीयवारं जपितं तथापि न प्रत्यक्षाभूत् । एष

दशलक्षवारं जपितः एकादशे लक्षे गणितुमारब्ध्वे देवी प्रत्यक्षाऽभूत्, प्राह च-चर भार्गव । सोऽवग्-त्वयोक्त लक्षे गणिते मन्त्रेऽहं प्रत्यक्षा भविष्यामि । एकादशे लक्षे जपिते कथं प्रत्यक्षा-
ऽभूस्त्वम् । सा देवी प्राह-त्वया पूर्वभवे दशवारं कठारवाक्यानि 'मारिस्फाडि' इति जल्पित
तत्कर्म दशलक्षगणने न गतं । तेन एकादशे लक्षे जपिते प्रत्यक्षाऽभूवम् । ततो देवी तुष्टा स्वर्ण-
रससिद्धिबिद्या ददौ तस्मै । ततः म श्रीमानभूत् । मपक्षेत्र्या श्रियं व्ययित्वा म्यग गत । 5
ततः क्रमान्मुक्तिगाम्यपि भविष्यति । इति कृतकर्मणि श्रेष्ठिसम्बन्धः ॥२५१॥

[252] अथ प्रियावशत्वे ब्रह्मदत्तचक्रिसम्बन्धः ।

ब्रह्मदत्तचक्रिणो देवतापार्श्वान् सर्वतिरश्चा भाषा जाता । देवतायास्त-यदि मया दत्ता विद्या-
ऽन्यस्मै कथयिष्यते तदा तव मृतिर्भविष्यति । ततः रा चक्रो सर्वेषां तिरश्चा भाषा वेत्ति ।

अन्यदाऽन्तःपुरस्थस्य चक्रिणश्चन्दनभूतं कञ्चोले शर्गापभागानायाऽऽनातवती राज्ञी तया भित्ति- 10
स्थया गृहालिकया गृहालिकापार्श्वं प्रोक्तं स्वभाषया च दत्तं ददति । गृहालिकाऽवग्-यत् चन्दन
कञ्चोलेकाललात्वा तुभ्यं दाम्य तदा राजा मा हन्ति । तया गृहालिकाऽवग्-यत् न दत्ते
चन्दनं तदाऽहं मृतव । एतत्कटाग्रहं तस्यां तुत्वा राजा जहाम । राजा प्राह-स्वामिन्त्वया
कथं हसितं ? ततो राजा यदा याम्-स्वरूपं न प्राह तदा राज्ञी प्रा-यदि न कथयिष्यमि हास्यहेतु
तदाह मृतव । तया भूपाऽवग्-चित्तापार्श्वं गच्छ तत्राऽहं कथयिष्यामि । द्वायहेतो कथिते मम 15
मृतिर्भविष्यति । कदाग्र[हे]न्वमुक्ते राजा चलित राज्या सह चित्ताया प्रवेष्टुम् ।

अत्रान्तरं राजसर्गं राज्ञोऽश्वात्ना भक्षणाय यद्यमृतं श्रुत् नायमानं राजपुरुषेर्वक्षिण्यं शशी
छागं प्रति प्राह-मम यवपूलकं ददति । वोत्कटाऽवग्-यत् यवपूलकं तुभ्यं दाम्य तया राजपुण्या
मम प्राणान् गृह्णन्ति । वोत्कटाऽवग्-यत् न दत्ते यवपूलकं तदाऽहं मृतव । वोत्कटाऽवग्-
अहं तु ब्रह्मदत्तवत् वोत्कटो नारीवश्यो नास्मि । यत्-प्रियावचसा मर्तुं चकार । एतन् श्रुत्वा 20
राजा दध्यौ-अहं वोत्कटादपि मूर्खः । यत्-प्रियावाक्यान्मर्तुं चलितोऽस्मि तया राजा वोत्कट
गुरुं कृत्वा पश्चाद्बले राज्ञी स्वयं कदाग्रहं तत्याज ॥

इति प्रियावशत्वे ब्रह्मदत्तचक्रिसम्बन्धः ॥२५२॥

[253] अथ कुलाचारविषये क्षत्रियपत्नीसाहस्यसम्बन्धः ।

केनापि क्षत्रियेण स्त्रीया पुत्री चन्द्रक्षत्रियाय दत्ता । तस्यालये एवमाचारोऽस्ति या नवीना 25
बधूरायाति तस्या ऊर्ध्वस्थाया कर्णकुण्डलमध्ये बाणो दूरत क्षिप्यते । सा च विभ्यती नेहते ।
ततः सा पश्चात्पितुर्गृहे गच्छन्ती गाळिकां पितुः स्वल्पा (?) उपरि वंशात् छिन्दन्ती दृष्ट्वा पितु
पार्श्वे प्राह-अस्य गाळिकस्य किं मस्तके पीडा न भवति । पिता प्राह-नदुष्यति मस्तकमस्य-

जो जस्स कम्माचरइ, सो तस्स जाणइ मेओ ।

खलीइं वंश जिफाडिइं, तोइ न होइ पीड ॥१॥

ततः सा पञ्चात्पत्युगृहे गता । तत साहसं कृत्वोर्ध्वं तस्थौ । ततो दूरं स्थित्वा तस्याः
कर्णयोर्न्तरे बाणस्तथाक्षिप्तो यथा न मनास्पीडा बभूव ।

इति कुलाचारविषये क्षत्रियपत्नीसाहससम्बन्धः ॥२५३॥

[254] अथ दयाया विप्रमीनसम्बन्ध ।

5 कस्मिंश्चिद्द्वेलाकूले जलबीचिप्रेरितो वारिधेर्महानेको भस्त्य* समागात् । जलं पञ्चाद्गुप्तम्
मीनस्तत्र तस्थौ । तत्र तदा दुर्मिक्षे घोरे सति धान्याऽभावात् क्षुधार्त्तो लोकाः कुठारैर्भस्त्य
छेदछेदं स्व निर्वाहं चक्रे, तथापि महाकायत्वान्न क्षियते ।

अत्रावसरे पत्नीप्रेरित कोऽपि विप्र* क्षुधार्त्तो मीनमांसं छातुं ययौ । तं मीनं छेदयन्त
बहुजनं वीक्ष्य विप्रस्य कृपाऽभूत् । अहमेन न छिनत्सि पापहेतुत्वात्तदा तस्य दयां वीक्ष्य कोऽपि
10 देवो मीनकायमधिष्ठायावग्-भो विप्र ! मामन्ये लोकाश्छेदछेदं मांसं गृह्णन्ति त्वं कस्मान्मांसं
न गृहाण । विप्रोऽवग्-भमं दयास्ति परं भायथा प्रेरितोऽत्रागां मांसाय परमधुना पुनदयोत्स-
न्ना मीनोऽवग्-तव कृपाऽस्ति यदि तदा तेन पुष्पेन त्वमप्रेतनमवे मुक्ती भविष्यसि । अयं पापी
लोको मां मारयन् दुःखी भविष्यति । अहं मृत्वा अकामनिजरातपसाऽत्रैव पुरे राजपुत्रः पुरन्वराहो
मविष्यामि । त्वं च ममोपाध्यायो भावी । अहं प्राग्वैरान् लोकान् कदमविष्यामि । तदा त्वयाऽहं
15 वारणीयः पापात् । एष प्रोच्य देवे गते स मीनो मृत्वा तत्र पुरे राजाऽभूत् । तं भूपं लोकं
दृष्ट्वयत् वारयामास । विप्रा मीनमारणसम्बन्धं यदा प्राह तदा राज्ञो जातिस्मृतिर्जाता ।
पञ्चाद्भव स्मृत । ततो विज्ञेयतो राजा विप्रञ्च दयाधर्मं चक्रत्* । ततो मृतौ स्वर्गं गतौ ।

इति दयाया विप्रमीनसम्बन्ध ॥२५४॥

[255] अथ रामरावणदुर्योधनकसञ्जातवाहनमूर्खपञ्चकसम्बन्धः ।

20 श्रीरामो रावणः कस-स्तुर्यो दुर्योधनो नृप ।
एषा चतुष्टयी मूर्खा, पञ्चमं शातवाहनः ॥१॥

कुरङ्ग* फोञ्चनं पूव, न दृष्टो न भूतं क्वचित् ।

दृष्ट्वा दधाव तं रामो, यत्तन्मूर्खत्वमुच्यते ॥२॥ (१)

सोताया* परितो यस्य [येन] रेखासुल्लङ्घयितुं कोऽपि देवो वा दानवो वा न शक्नोति
26 तां तादृशीं रेखां दृष्ट्वाऽपि कामपीडितो रावणो भिक्षुरूपधरो भिक्षायाचनाकपटं कृत्वा सीतां
यज्ञहारं तत्रावणस्यापि मूलत्वम् । (२)

देवक्या* पाणिग्रहे देवक्या* सप्तापत्यानां मध्यादेकेन स्वमरणं भुत्वाऽपि अत्कसो देवकीमेव
न मारयामास तत्कस्यापि मूलत्वम् । (३)

पञ्चमि पाण्डवेमहाधलमुजाशाखिदशषषाणि वनवासे स्थितम् । पुनः प्रतिष्ठां पूरयित्वा

गतैस्तैर्प्राग्पञ्चक दुर्योधनपार्श्वे मार्गितम् । ततः क्रमादेकं प्रागं मार्गितम् । स च दुर्योधन-
शूच्यमात्रा भुवं न तेभ्यो ददौ । पश्चाद्दुष्टे जायमाने स्वमरणात्सर्वाभुव तेभ्यो ददौ । यत्त-
द्दुर्योधनस्य मूर्खत्वम् । (४)

शेषेण पूर्वं शातवाहनस्याग्रे तुष्टेन प्रोक्त-त्वया मृन्मयं सैन्यं कारयित्वा गोदावर्यां मोक्ष्यं
ततः सजीवं तद्भविष्यति युद्धं च दृढं करिष्यति । ततो वैरिवल मृन्मयं सैन्यं कृत्वा जितं तेन 6
पर्वं बहुशो मनोरथस्तस्य पूर्णः । एकदा शातवाहनेन वरे दत्ते शेषेण संशयं कृतं ततस्तत्कार्यं
न सिद्धम् । इति शातवाहनस्यापि मूर्खत्वम् । (५)

इति रामरावणदुर्योधन-कर्म-शातवाहनमूर्खपञ्चकमन्वन्धः ॥२५५॥

[256] अथ तीर्थसेवाफले गिरिकुण्डमन्वन्धः ।

चन्द्रपुरे गिरिकुण्डभूपोऽनेकपापकृत् न मन्यते देवगुरुमातृपितृन् । परस्त्रीपरधनहरणपापधि- 10
चौर्यादि करोति स्म । जीवान् घ्नतस्तस्य रोग उत्पन्नः । एकदा यावत्परद्रोहपरस्त्रीहरणं ध्यायति
तावदेकः श्लोकः ज्योत्स्नि श्रुतः —

धर्माधिगतैश्चर्यो, धर्ममेव निदृन्ति यः ।

कर्त्तुं शुभायतिर्भावी, स स्वामिद्रोहपातकी ॥१॥

एतदर्थं ज्ञात्वाऽवद्युद्धं सन् अचिन्तयद्विदम्-अहो मया बहूनि पापानि कृताति, तेभ्यः कर्त्तुं 15
कुट्टनं मे भविष्यति । तत्पापच्छिदेऽद्रिजलपाताय ययौ । स यावद्बहिर्ययी तावद् गा पश्यति स्म ।
सा च शृङ्गेण नन् घ्नन्ती तटान्युत्पाटयन्ती समुखमायान्ती खड्गमुत्पाटयति तां हन्तुं दधाव । ततो
गौरपि तं हन्तुमर्थावत् । तदाऽसिना भूपेन तस्या द्विधा कृतायां काचित् स्त्री निर्धया । सा च
स्त्री भीषणाङ्गी कर्त्तिका करे कुर्वती निष्ठुराक्षरेण भूप प्रत्याह--

अरे त्वया पशुर्दीना, हता गौरस्त्रवर्जिता ।

यद्यस्ति काऽपि ते शक्तिः, तद्युध्यस्व मया सह ॥२॥ 20

श्रुत्वैतत् राजा तां प्रत्यवग-
भवता (ती) युवती काचित् कदलीदलकोमला ।

अहं तु क्षत्रियः शूरः, शास्त्रशस्त्रविशारदः ॥३॥

गौरवग-यदि ते शक्तिः स्यात्तदा युद्धं कुरु । श्रुत्वैतत् भूप सासिस्तां जघान । ततो 25
वत्सोऽपि शृङ्गेण तमहत् । अखण्डिताङ्गो गौर्जगौ ।

तावद्वलं महस्ताव-त्तावत्कीर्त्तिरखण्डिता ।

यावत्पुराकृतं पुण्यं, न म्लानिमधिगच्छति ॥४॥

पुण्यमेव प्रमाणं स्या—दङ्गिनां शुभकर्मणि ।
क्षीणतेजा क्रियत्कोल, तपस्यपि विमाकर ॥५॥

पुण्यैः समाध्यते सव, सुखदायि सदापति ।
तदव हीनपुण्यस्य, विपवद् दुःखदायकम् ॥६॥

6 तदा दध्यौ भूप—अहमनया गवा पशुनाऽपि जितो व्योम्नि चत्पाटितश्च तथा पव
ध्यायति स्म । स मया राज्यं त्यक्तं गोवधश्च कृत । एतदपि पापं जातं मे दुर्गतिद, यत—

अनासादितपुण्यं सन्, जन्तुर्भवति दुःखितः ।
विना नीवीं सुदक्षोऽपि, पुमान् मीदति दीनवत् ॥७॥

10 अधुना क्रियते पुण्यं मया दुःखात्मना क्रियु ।
लग्ने प्रदीपने रूप्, खरमान सुखाय न ॥८॥

एव ध्यायतस्तस्व देवाङ्गनागताऽऽंग—पूष मन्त्रेण राज्यं त्यक्तं पञ्चाक्षित्तित मूर्ति मुक्ता
मे वधं कृत । अधुना किं धर्मं कृत् शक्नोमि । राजा दध्यौ—केय मे वक्ति । तावद्देवी जगौ
अहं बद्गोत्रदेवी । त्वत्सत्त्वपरीक्षणं कृतं गोरूपं कृत्वा । कोपो न क्रियते । धर्मं कुरु । कथय
मया कुत्र धर्मं क्रियते ? देव्यवगन्त्य गच्छ सरतीर्थेषु । अवसरे धर्मस्वरूपं वक्ष्ये । सातिरोऽभूत् ।
25 राजा दध्यौ—मद्भाग्यं विद्यते यतो देवी प्रसन्नाऽभूत् । ततोऽनेकेषु तीर्थेषु भ्रमतो गतकृत्पाव-
कस्य कोष्ठाकगिरिं गतस्य चित्तं निमलमभूत् । इतः कोऽपि सुरं पूर्वभधवैरीं प्रत्यक्षोऽभूत् ।
गादापाणिं कोपवान् जगौ । यस्वया मत्पत्नीं हृतां तत्पापं समेतमधुना तडां माने कृते तेन
तमुत्पात्र्याम्बरे पवतगुहायां नीत्वा विविधैश्च धनादिभिस्ताडयामास । ताड्यमानं स पुनस्तेन
पवताम्रं आस्फालयते स्म । तदा स दध्यौ—

20 अहो प्रागुप्तपापद्रो, पल्लवोऽयमभूमम ।
पुण्यं फलं पुनर्भावि, दुर्योनिनरकादिषु ॥९॥

ततस्तं मुक्त्वा स तिरोदधे तस्य प्राग्भवमाग्यात् । ततो द्वपरिक्तं पुण्यकृते भूमौ भ्रमन्
गोदावरीतटे ययौ । तत्र सैव सुरीं समेत्यावगन्वत्स । त्वं गच्छ सिद्धाङ्गौ । तत्र हत्यादिपापं
गमिष्यति तत्तीर्थं सवपापहृत् । यत—

25 यदा शश्रुञ्जये तीर्थे, गत्वा विधीयते तप ।
तदा हत्यासमुद्भूत, पातकं क्षेयते ध्रुवम् ॥१०॥

पापिनाऽपि मनुष्येण, गत्वा शश्रुञ्जयाचले ।
कुर्वतार्चां जिनेद्रस्या—नन्तं पापं निकृत्यते ॥११॥

तत्र तीर्थे गत्वा सर्वं कर्म क्षिप । तत्र त्वं सेत्स्यसि इति श्रुत्वा तीर्थमाहात्म्यं शत्रुञ्जयं प्रत्यचलत् । सप्तभिर्दिनेरनाहारं स शत्रुञ्जयं ददत् । दृष्ट्वा तत्र तत्तीर्थं, नत्वा तत्रस्थं मुनिं धर्ममिति शुश्राव । यदि शीघ्रं मुनिं गन्ताते तदा चारित्र्यं गृह्णाण । शत्रुञ्जये गत्वा शुद्धं तपं कुरु यथा ते हत्यादि पापं याति । ततो व्रतं गृहीत्वा शत्रुञ्जये ययौ । तत्र सुर एकोऽवगम्—इदं तीर्थं सर्वपापक्षयकं नगदुस्कराट् सीमन्धरजितेन वर्ष्यमाणं मया त्वत्तम । तत्र गिरिकुण्डं तीर्थसेवया मार्गोर्गरहना दानेन त्वान्वा सिद्धम् ।

इति तीर्थसेवापले गिरिकुण्डे अन्धः ॥२५६॥

[257] अथ दामोपध्विपये भूपुत्रसम्बन्धः ।

क्षितिप्रतिष्ठिते पुत्रे जितशत्रोर्गुणस्य नाम्ना नतं पुत्रोऽभूत् । स च तं जीनिनामनाक्षिप । ततन्तेन राज्ञा व्यातम । मम पुत्रस्य तथा रोगो न भवति तथा कर्माणि । तदा वयां सफलान् । भूपेन प्रोक्तं च तेभ्यः—तथा कुन्त यथा मम पुत्रस्य नामांगना जान् । तदा न—तीर्थयत् । ततो राजाक्त—कस्य कीदृशीं चिन्तामा चिन्तते । प्रथमं प्राह—मनीषी चापदानि ज्ञानं पुत्रा- त्यक्तं रागं न्ति [व्रन्ति] । यदि पूर्वं न स्याद्रोगं तदोपध्विपयं न्ति आपदानं मया । ततो राज्ञोक्तमलं तवोपध्विपयः स्वहस्ताद्वरप्रमहन्शूलव्ययानुल्यै । (१)

द्वितीयोऽवगम्—यद्यस्ति रागगतस्तमुपशमयन्ति । अथ नास्ति ततः तानि प्रयुक्तानि प्राणिना न दोषं न गुणं कुर्वन्ति । राज्ञोक्तं—अलमेतरपि गम्माहृतिरूपैः । (२)

तृतीयोऽवगम्—यदि रोगे मतिं प्रयुज्यन्ते तदा रोगं निमूलं ह्यपि कपन्ति । अथ न विन्तते रोगस्तथापि तं देहिनं बलवर्णलावण्यवन्तं कुर्वन्ति, पूर्वोत्पन्नं रागं न्ति, रन्वयमानं न्ति, भविष्यन्तमपि च । (३)

ततो राज्ञा तृतीयवचनोक्तानि औपधानि पुत्रं कारितं [पुत्राय कारितानि] । ततो यावज्जीव नीरोगशरीरः स पुत्रोऽभूत् भावितभूतभविष्यद्भागस्फेदनात् । अतस्तृतीयवचनोक्तोप- धतुल्यानि बन्दनप्रतिकर्मकृत्यानि । इति धर्मोपध्विपये भूपुत्रसम्बन्धः ॥२५७॥

[258] अथ मातापित्रोर्विषयं पुत्रभक्त्यादिकथा ।

कमलपुरे श्रीवश्रेष्ठिनश्चत्वारः पुत्रा शिवापत्नीभवा बभूवुः । चत्वारोऽपि परिणायिताः बहुधनव्ययात् हर्षणं, कष्टेन भूरिधनमजितं क्रमात्, स्तुपाभिः स्वस्वपतयो वशीकृताः पृथ- कपृथग्जाताः । ततः पिता स्वयमेव लक्ष्म्यजनकृते ग्लति [अटति] ।

एकदा श्रेष्ठिन स्वयं घृतमानयन्तं वीक्ष्य विमलं सुहृद् प्राह—भा मित्र ! कथं त्वं स्वमानयसि कणादि । श्रेष्ठी प्राह—वसतिं ग्रामे मुपितोऽस्मि । सुहृत्प्राह—केन मुपितः । श्रेष्ठी जगौ—मम स्तुपाभिः पुत्रा उदाहृत्य गृहीताः किं क्रियते । सुहृद् प्राहाह तव पुत्रान् बालयिष्यामि । ततो मित्रेण धर्मोपदेशेन द्वौ पुत्रौ स्वपत्नीभ्यां बालयित्वा श्वशुरश्वश्रुभक्त्यं कृतौ अन्यौ न । ततो माता- पित्रोर्भक्तौ जातौ तौ इहपरलोकसुखिनौ जातौ नानौ [नान्यौ] ।

इति मातापित्रोर्विषये पुत्रभक्त्यादिकथा ॥२५८॥

[259] अथ अणक्षककुम्भकारकथा ।

पाटलपुत्रपुरे अणक्षक कुम्भकारः कस्यापि भोटिमादिवयचलनवस्त्रपरिधानभूषणपरि-
धानोष्णजल्पनादि असहमानो नगराग्निसत्यारण्ये वृणमये कुटीरके तस्थौ । पुरमध्ये नैति ।
वत्रैकदा नृपः भ्रमन्न्यास्तुडो भूपो गतः । वृषा छग्ना, तेन पानीय पायितो भूपः सन्मानं दत्त्वा
5 पुरीमध्ये धानीय सप्तप्रामदानपुरस्सरं घवलगृहं तस्य वासायादात् ।

इतो राजा वैलिकपुत्रीं अरण्ये बदरीफलानि चुण्टन्तीं सुरूपां धीक्ष्य परिणीतवान् । तयाः
सप्तभूमिमयं गृहमवात् । चरुवेषधरा सखीपरिभृता सुखासनासीना कुम्भकारगृहोपान्ते गच्छन्तीं
कचिन्नरं चरुवेषं दृष्ट्वा नक्रं मोटयामास । तां तथा कुवन्तीं दृष्ट्वा अणक्षकोऽवगम्—

कृष्णे वोरञ्जं वीणती, अज्जं न जाणइ खवस्स ।
10 अडविई करिसि घरं, न सहु एह अणञ्जस्स ॥१॥

पुनरपि कुम्भकारः पुराद्दक्षिणत्वा पूर्ववत्तस्थौ । इति अणक्षककुम्भकारकथा ॥२५९॥

[260] दानसंवादे युधिष्ठिरभीमसम्बन्धः ।

अन्यायसमवा श्री-रन्यायेनैव याति सा नियतम् ।
अर्जुनहानिक्लेशः, केवलमवशिष्यते सुधिया ॥१॥

15 साकारोऽपि सविद्योऽपि, निर्द्रव्यः क्वापि नाध्यते ।
व्यक्तान्धरः सुबृहोऽपि, द्रुम्मः कूटो विवर्ज्यते ॥२॥

हस्तिनागपुरे युधिष्ठिरस्याग्रे भीमेनोक्तम्—

मूर्खस्तपस्वी राजेन्द्र !, विद्वाश्च वृषलीपतिः ।
उभौ तौ तिष्ठतो द्वारे, कस्य दानं प्रदीयते ॥३॥

20 युधि०— सुखसेव्यं तपो भीम ! विद्याकष्टं दुराचरम् ।
विद्वान् पूजयिष्यामि, तपोभिः किं प्रयोजनम् ॥४॥

भीमोऽवगम्— ध्यानचर्मगता गङ्गा धीरं मद्यघटे स्थितम् ।
कुपात्रे पतिता विद्या, किं करोति युधिष्ठिर ॥५॥ इत्यादि ।

25 भयं लोभस्तथा स्नेह-स्त्रयो दानस्य हेतवे ।
न ये दातारस्त्रयं भुक्त्वा, धन्यास्ते भुक्तिगामिन ॥६॥

इति दानसंवादे युधिष्ठिरभीमसम्बन्धः ॥२६०॥

[261] अथ दाने (स्वभोगीति) शालिभद्रश्रेणिकभूपसम्बन्धः ।

स्वभोगभङ्गी [भोगी] नृपतिः क्रयाणकं, सुवर्णं निर्मान्यमभूत्स्रगादिवत् ।
भूपस्य मानेऽप्यमानचिन्तनं, शालेर्महाश्चर्यकरं चतुष्टयम् ॥१॥

कुत्रा समर्घ्यं यदि वा महर्घ्यं, क्रयाणकं श्रेणिकनामधे यम्
यथा तथा मातरिदं गुहाण, प्रमाणमम्बैव किमत्र पृच्छा ॥२॥

5

शालिभद्रस्य पिता गोभद्रश्रेष्ठी देवलोक गतः, सम्मोहात्स्वपुत्रस्य दिव्याभरणवस्त्रादि पूर-
यामास इति स्वभोगभङ्गी ।१।

यदि श्रेणिकभूप शालिभद्रगृहवीक्षार्थमागतः तदा मात्रोक्तं-पुत्र । आगच्छ गवाक्षादुत्तरं
तदा शालिभद्रोऽवग-यादृक्तादृगागत क्रयाणकं गुह्यतां मूल्येन इति नृपतिक्रयणाकम् ।२।

दिनं दिनं प्रति हेमाद्याभरणादीनि दिव्याम्बरादीनि च कूपे क्षिप्यन्ते इति स्वर्णाद्याभर- 10
णानि स्रगाद्यभूत् ।३।

यदा शालिभद्रो यदा श्रेणिकेन स्वोत्तरो निवेशितः तदा भूषाङ्गतापमतहमानो गलद्विन्दुत्त-
नुरभूत् तथा स्वमर्धमासने निवेशितं दृष्ट्वा स्त्रल्योपरि स्वामोति राजनाम श्रुत्वा मानेऽप्यमान-
चिन्तनं जातं शालिभद्रस्येति मानेऽप्यमानजातम् ।४।

तदा श्रेणिकवचः—

15

स्नुही महातरुर्वह्नि-वृहद्भानुर्यथोच्यते ।
सारं तेजोवियोगेऽपि, नरदेवास्तथा वयम् ॥३॥

पूर्वं न मन्त्रो न तदा विचारः, स्पर्द्धा न केनापि फलेन वाञ्छा ।
पश्चानुतापोऽनुशयो न गर्वो, हर्षस्तथा संगमके बभूव ॥४॥

बसुहाण० ॥१॥

20

पुरुषाः तीर्थङ्कर-चक्रि-वासुदेव-मण्डलिक-महेभ्यप्रमुखपुरुषाः । इयं भूमिः वर्यपुरुषावतारं
विना अरण्यभूमिवत्स्यात् । यदा यदा जिनाद्या आभरणभूताः स्युस्तदा बसुधा भूषिता स्यात् ।
पुरुषस्याभरणं लक्ष्मी सुवर्गरत्नरूपादि । अरण्ये पर्यते गत न किञ्चिन् स्यात् । तदेव पुहवाश्रित
शोभते । पुरुषो हेमादिना शोभते, नान्यथा कृपगश्रीवत् दानव्याभरणं सुपात्रमेव दानमित्यादिदाने
स्वभोगीति । इति शालिभद्रश्रेणिकसम्बन्धः ॥२६१॥

25

[262] अथ आम्रभूप-वप्यभङ्गिगुरुमाननसम्बन्धः ।

पुरिसेहि रईयतित्थं, न हु पुरिसो हुंति तित्थरईयावि ।
इचोऽपि वर, तित्थ, पुरिस पमणति सब्वण्णू ॥१॥

पुरिसाउ होइ तित्थं, न हुति तित्थाउ तिहुयणे पुरिसा ।
सल्लिलाउ हवइ घण, नो नीर होइ घण्णाओ ॥२॥

ज्जिणभवणाइ जे उद्धरति, मत्तीइ सडियपडियाइ ।
ते उद्धरति अण्णाण, मीमा स भवसमुदाओ ॥३॥

5

यथा गोपगिरौ आमनृपः स्व वर्यं सिंहासनं वप्समद्वीसूरेरुपवेशनायादान् । तद् दृष्ट्वा द्विजैः
ऋद्धैर्भूपो विह्वलः श्रेताम्बरा अमी एभ्यः सिंहासनं किं दीयते । एव भूरिशः प्रोक्तो भूपः
सत्सिंहासनं कोऽगतं कारयित्वा लघु गुरोरुपवेशनायादान् । प्रातः सूरिर्भूपावक्षा सिंहासनग्रहणे
10 ज्ञात्वाऽयम् भूपस्यामे—

मर्द्ध्यमानं मतगहं दप्पं, विनयशरीरविनाशनसर्प्यम् ।
क्षीणो दर्पाद्दशवदनोऽपि, यस्य न तुल्यो भुवने कोऽपि ॥१॥

इदं भत्वा राजा लज्जितः सन् मुख्यसिंहासनं पुनमण्डापयामास । ततो राजा ३० सहस्र-
सौवर्णिका आनीताः । सो विप्राः । यो वर्यो विप्रो भयति तस्मै दीयते । तदा सर्वे जल्पन्ति ।
15 वर्यं पात्रमेव तन्नूनं तैर्गृहीतम् । द्वितीयेऽहनि सूरय आकारिता भूपेनोक्त—लक्षसौवर्णिकानि
गृह्णाण । सूरिराह—धनेनास्माकं किं प्रयोजनं, यत—दोससयमूलं ॥१॥

आरमे नत्थि दया, महिलासंगेण नासए वम ।
सकाए संमत्तं, पव्वज्जा अत्थमहणेण ॥२॥

लामकलतरि चित्तविड, गटिं वधितं दम्मं नवि ।
खमणो नवि सेवडओ, गउअ कयत्थो जम्म ॥३॥

सज्जम मेली रिद्धिदी, निहिं भूकिं तिहिं जाइ ।
पेटिं धूसत्तकउ हियय, मय मीपी मगरि जपाइ ॥४॥

ब्राह्मणो ब्रह्मचर्येण, क्षत्रियाः शस्त्रपाणय ।
कृपिकर्मकरा वैश्या, शूद्राः प्रेयणकारकाः ॥५॥

इत्ततलप्रमाणं तु, यो भूमिं कृपति द्विजः ।
नश्यते तस्य ब्रह्मत्वं, शूद्रत्वमभिजायते ॥६॥

20

25

अतो वयं न शूद्राः किन्तु वैश्या, यदि वयं शूद्रा भवामः तदा वणिजा गृहे द्विजा प्रतिग्रहं
न गृह्णन्ते, यतः—

अधीत्य चतुरो वेदान, साङ्गोपाङ्गान् सलक्षणान् ।
शूद्रात्प्रतिग्रहं कृत्वा, खरो भवति ब्राह्मणः ॥७॥

खरो द्वादशजन्मानि, पष्टि जन्मानि शूकरः ।
श्वानः सप्ततिजन्मानि, इत्यैवं मनुब्रवीत् ॥८॥

इति मनुपुराणे । एव श्रुत्वा राजा विप्रान् निराकृत्य सूरेर्मानं ददौ ।

इति आम्रभृपवप्पभट्टिगुरुमाननसम्बन्धः ॥२६२॥

[263] अथ जीर्णोद्दारे धनसारकथा ।

यत्तणमयीमपि कुटीं, कुर्याद्दधात्तथैकदिवसमपि ।
भक्त्या परमगुरुभ्यः, पुण्योन्मानं कुतस्तस्य ॥१॥

राजगृहे धनसार-गुणसारो द्वौ बान्धवौ । वृद्धस्य धनो प्रिया शीलादिगुणशालिनी, लघोः
काली पत्नी परं दुष्टत्वेन कालिकैव । काल्या वचसा लघुः पृथग्भूय मुख्यगृहे बलात्स्थितः ।
वृद्धस्त्वपरगृहे कर्मयोगाल्लघो. श्रीर्वह्नी, वृद्धस्थाल्पा श्री ।

एकदा प्रामान्तरवासिनः शिलकुट्टका ऐयुस्तत्र कालीं वर्यवेषां वीक्ष्य ते पप्रच्छुः कोऽत्रास्ति 15
प्रासादादिकारयिता । तदा तथा धनमदेन हास्यार्थं धनसार एव आवास कारयिष्यति । ततस्ते
धनसारगृहे गताः । धन्या पृष्टा किं कुरुथ यूयं ? तैरुक्तं-वयं प्रासादं कुर्मः । तदा तत्र कान्तोऽपि
आगात् । कान्तेन काली, हास्यादिवचः प्रोक्तं । ततो धन्या स्वाभरणानि दत्त्वा प्रासादो जीर्णः
समुद्भूतः । प्रतिष्ठाधनार्थं धनसारो देशान्तरं गच्छन् मार्गं कस्यापि सिद्धपुरुषस्य मिलितः ।
तदुक्तकल्पविधिना योगिना साद्धं योगिकृतमाहिपीपुच्छदीपिकोद्योतेन श्रीपर्वतगुहायां प्रविष्टः । 20
अन्तरा वृश्चिकभ्रमरादिभिरुपसर्पितोऽपि न खिन्न । ततः स्त्रीभिरुपसर्गितो नाचालीत् शीलात् ।
साहसत्वेनाप्रतो गतः योगी स्त्रीशुन्धस्तत्रस्थः शतखण्डोक्तः । धनसारस्तु गुफान्तरे हेममयं सप्त-
भूमावास हेममयखड्ग(?)न्दोलकसिंहासनं ददर्श । तत्रत्यदेवेन समानित. प्रोक्तं त्वं मम भ्रातृ-
ल्योऽसि । पूर्वभवेऽहं जिनदास इभ्योऽभूवम् । मयैव प्रासाद. कारित, स त्वयोद्भूतः । ततो
रत्नानि कोटिमूल्यानि लेखमितानि दत्त्वोत्पाद्य स्वगृहे धनसारो मुक्तः । कार्येऽहं स्मरणीयः । 25
तदनु प्रतिष्ठामहोऽभूत् । सधगुरुभक्तिश्च काल्या स्वर्णजिह्वा कारिता । सधेन पृष्टं किं त्वया
काल्या ईदृशी जिह्वा कारिता ? साऽवग्-कालीजिह्वाप्रासादात् जीर्णोद्दारप्रतिष्ठाधनाप्तिरभूत् ।
ततोऽनिश सप्तक्षेत्र्या व्ययित्वा धनसार सप्रियः स्वर्गं गत. मुक्तिं यास्यति ।

इति जीर्णोद्दारे धनसारकथा ॥२६३॥

पुरिसेहि रईयतित्थं, न हु पुरिसा हुंति तित्थरईयावि । ।

इत्तोऽपि धर तित्थ, पुरिस पभणति सव्वण्णू ॥१॥

पुरिसाउ होइ तित्थं, न हुति तित्थाउ तिहुयणे पुरिसा ।

सलिलाउ हवइ घण, नो नीर होइ घण्णाओ ॥२॥

जिणभवणाइ जे उद्धरति, भत्तीइ सडियपडियाइ ।

ते उद्धरति अप्पाण, मीमा स भवसमुदाओ ॥३॥

5

यथा गोपगिरौ आमनृप स्व वर्यं सिंहासन वप्पमट्टीसुरेरुपवेशनायादात् । तद् दृष्ट्वा द्विजैः
क्रुद्धैर्भूपो विह्वल्य श्वेताम्बरा भसी एभ्य सिंहासन किं दीयते । एव भूरिक्षा प्रोक्तो भूप
तत्सिंहासन कोशगत कारयित्वा लघु गुरोरुपथवेशायादात् । प्रातः सुरिर्भूपावक्षा सिंहासनग्रहणे
ज्ञात्वाऽथग् भूपस्याग्रे—

10

मर्दयमान मतगह दप्प, विनयशरीरविनाशनसर्पम् ।

क्षीणो दर्प्पाइशवदनोऽपि, यस्य न तुल्यो भुवने कोऽपि ॥१॥

इद भत्वा राजा लज्जित सन् मुख्यसिंहासनं पुनमण्डापयामास । ततो राजा ३० सहस्र-
सौवर्णिका आनीता । सो विभ्रा । यो वर्यो विभ्रो भवति तस्मै दीयते । तदा सर्वे जल्पन्ति ।
वर्य पात्रमेव तन्नूनं वैशृहीतम् । द्वितीयेऽहनि सूरय आकारिता भूपेनोक्त—लक्षसौवर्णिकानि
गृहाण । सुरिराह-घनेनास्माक किं प्रयोजन, यत—दोससयमूल० ॥१॥

16

आरमे नत्थि दया, महिलासंगेण नासए वम ।

संकोए संमघ, पव्वज्जा अत्थगहणेण ॥२॥

लाभकर्लंतरि चित्तविउ, गठि वधित दम्म नवि ।

खमणो नवि सेवडओ, गउअ कयत्थो जम्म ॥३॥

सज्जम भेली रिद्धिदी, जिहिं गूकि तिहि जाइ ।

पेटिं धूसक्कउ हियय, मय भीपी मगरि जपाइ ॥४॥

ब्राह्मणो ब्रह्मचर्येण, शत्रियाः शत्रुपाणय ।

कृपिकर्मकरा वैश्या, शूद्रा प्रेषणकरकाः ॥५॥

20

r

हस्ततलप्रमाणं तु, यो भूमिं कृषति द्विजः ।

नश्यते तस्य ब्रह्मत्व, शूद्रत्वमभिजायते ॥६॥

25

अतो वयं न शूद्राः किन्तु वैश्या, यदि वयं शूद्रा भवामः तदा वणिजा गृहे द्विजा प्रतिग्रहं
न गृह्णन्ते, यतः—

अधीत्य चतुरो वेदान्, साङ्गोपाङ्गान् सलक्षणान् ।
शूद्रात्प्रतिग्रहं कृत्वा, खरो भवति ब्राह्मणः ॥७॥

खरो द्वादशजन्मानि, पष्टि जन्मानि शूकरः ।
श्वानः सप्ततिजन्मानि, इत्यैवं मरुब्रवीत् ॥८॥

5

इति मनुपुराणे । एव श्रुत्वा राजा विप्रान् निराकृत्य सूरेर्मानं ददौ ।

इति आम्रभूपवप्पभट्टिगुरुमाननसम्बन्धः ॥२६२॥

[263] अथ जीर्णोद्धारं धनसारकथा ।

यत्तृणमयीमपि कुटीं, कुर्याद्धातुतथैकदिवसमपि ।

भक्त्या परमगुरुभ्यः, पुण्योन्मानं कुतस्तस्य ॥१॥

10

राजगृहे धनसार-गुणसारौ द्वौ बान्धवौ । वृद्धस्य धनी प्रिया शीलादिगुणशालिनी, लघोः
काली पत्नी पर दुष्टत्वेन कालिकैव । काल्या वचसा लघुः पृथग्भूय मुख्यगृहे बलास्तियतः ।
वृद्धस्त्वपरगृहे कर्मयोगाल्लघो. श्रीर्वह्नी, वृद्धस्याल्पा श्री. ।

एकदा प्रामान्तरवासिनः शिलकुट्टका ऐयुस्तत्र कालीं वर्यवेपां वीक्ष्य ते पप्रच्छुः कोऽत्रास्ति 15
प्रासादादधिकारयिता । तदा तथा धनमदेन हास्यार्थं धनसार एष आवास कारयिष्यति । ततस्ते
धनसारगृहे गताः । धन्या पृष्टा किं कुरुथ यूय ? तैरुक्तं—वयं प्रासादं कुर्मः । तदा तत्र कान्तोऽपि
आगात् । कान्तेन काली. हास्यादिवचः प्रोक्त । ततो धन्या स्वाभरणानि दत्त्वा प्रासादो जीर्णः
समुद्भूतः । प्रतिष्ठाधनार्थं धनसारो देशान्तरं गच्छन् मार्गं कस्यापि सिद्धपुरुषस्य मिलितः ।
तदुक्तकल्पविधिना योगिना साद्धं योगिकृतमाहिपीपुच्छदीपिकोद्योतेन श्रीपर्वतगुहायां प्रविष्टः । 20
अन्वरा वृश्चिकभ्रमरादिभिरुपसर्पितोऽपि न खिन्न । ततः स्त्रीभिरुपसर्गितो नाचालीत् शीलात् ।
साहसत्वेनाप्रतो गतः योगी स्त्रीकुब्धस्तत्रस्थः शतखण्डोद्धृतः । धनसारस्तु गुफान्तरे हेममयं सप्त-
भूमावास हेममयखट्व(,?)न्दोलकसिंहासन ददर्श । तत्रत्यदेवेन समानित. प्रोक्तं त्वं मम भ्रातृ-
ल्योऽसि । पूर्वभवेऽहं जिनदास इभ्योऽभूवम् । मयैप प्रासाद कारित, स त्वयोद्भूतः । ततो
रत्नानि कोटिमूल्यानि लक्षमितानि दत्त्वोत्पाद्य स्वगृहे धनसारो मुक्तः । कार्येऽहं स्मरणीयः । 25
तदनु प्रतिष्ठामहोऽभूत् । सधगुरुभक्तिश्च काल्या स्वर्णजिह्वा कारिता । संधेन पृष्टं किं त्वया
काल्या ईदृशी जिह्वा कारिता ? साऽवग्—कलीजिह्वाप्रासादात् जीर्णोद्धारप्रतिष्ठाधनाप्तिरभूत् ।
ततोऽनिश सप्तक्षेत्र्यां व्ययित्वा धनसार सप्रियः स्वर्गं गत. मुक्तिं यास्यति ।

इति जीर्णोद्धारं धनसारकथा ॥२६३॥

[264] अथ दशधा दानकथा ।

कमलपुरे श्रीमशेषिना गुरुपार्थे प्रोक्तं कति दानानि । गुरुणोदितानि दश दानानि । तथाहि-

दप^१ संगह^२ मय^३ कारणिय^४ लक्षा^५ गारव^६ अधम्म^७ धम्मोय^८ ।

काहीइ^९ कयमाणेण, दाणमेय भवे दसहा ॥ १ ॥

6 सरोगे^१ मिश्राचरादीनां हुजनानां पुत्रादिवियोगं लोकलज्जया भट्टवारणानां यत्नार्थं
द्विजाणां साध्वादिस्वरयं पुण्याथं प्रत्युपकारवाञ्छया प्राग्नेन मे बहूपकृतः ।

भ्रूवेति कमलो गुरुकृतदानानि ददानः स्वगभागभूत् क्रमान्मुक्तिमपि प्राप्स्यति ।

इति दशधा दानगाथा ॥२६४॥

[265] अथ शुद्धाहारग्रहणे यतिक्षुल्लकसम्बन्धः ।

10 कश्चिद्भूपो जातवैराग्यो धमपरीक्षां चक्रे । कोऽत्र निस्पृष्टं मुह्यते । ततो राज्ञा पृष्ठा अनेके
जना थूय कथं निवह्य ? धकेनोक्त-सुखेन । द्वितीयेन पादाभ्यां । तृतीयेनोक्त-हस्ताभ्यां ।
चतुर्थं लोकानुग्रहेण । पञ्चमो जैनक्षुलोऽवग-अहं शुभा जीवामि । भावार्थं पृष्ठारते जगुरेवं-
प्रथमोऽवग-रामायणादिकथाकथनेन जीवामि सुखेनैव ।

द्वितीयोऽवग-लेखवहनेन ।

15 तृतीयोऽवग-अहं लेखकोऽस्मि अतो हस्ताभ्यां जीवामि ।

चतुर्थो मिश्रवरग-लोकानुग्रहेण ।

क्षुलोऽवग-ससारासारतां विडोक्त्याह महेश्वरसुत प्रव्रजितः ततो न मर्त्ये कृतं यदन्तं
तदाहारं शुभा गृह्णामि । ततो राज्ञा जैनव्रतं सवदुःखमोचकं भत्त्वा दीक्षां कृत्वा ज्ञानुत्थय गत्वा
तपस्तप्त्वा मोक्षं गतः । इति शुद्धाहारग्रहणे यतिक्षुल्लकसम्बन्धः ॥२६५॥

20 [266] औदार्ये कुमारपाललक्षटङ्कदानसम्बन्धः ।

एकदा धोहेभ्रमूरिणा स्वकरघृतचामकरस्य कुमारपालस्य ज्ञानुत्थयचैत्यपाटी कुर्वत कपर्दिक-
कविः प्राह-

श्रीचौलुकपसदक्षिणस्तव करः पूर्वं समाद्यत्रित,

प्राणिप्राणविधातपातकसखः शुद्धो जिनेन्द्रार्चनात् ।

25 चामोऽप्येप तथैव पातकसखः शुद्धिं कथं प्राप्नुयात्,

न स्पृजेन करेण वेद्यतिपतेः श्रीहेमचन्द्रप्रभो ॥१॥

तत्र श्रीकुमारपालभूपालस्तस्मै कवये लक्षटङ्कदान्वदी ।

इत्थौदार्ये कुमारपाललक्षटङ्कदानसम्बन्धः ॥२६६॥

[267] अथ वस्तुपालौदार्यदानवालचन्द्रसूरिसम्बन्धः ।

एकदा वासचन्द्रसुल्लेन श्रीवस्तुपालो वर्णिगत इति—

गौरी रागवती त्वयि त्वयि वृषो बद्धादरस्त्वं पुन—

भूत्या त्वं च समुल्लसद्गुणगणः किं वा बहु भ्रूमहे ।

भीमन्त्रीश्वर नूनमीश्वरकलायुक्तस्य ते युज्यते,

वालेन्दु चिरमुच्चक्रे रचयितुं त्वत्तः परः कः क्षमः ॥१॥

5

तदनु मन्त्रिणा तस्य सूरिपदं दापितम् ।

इति वस्तुपालौदार्यदानवालचन्द्रसूरिसंबन्धः ॥२६७॥

[268] अथ ललितासरोवरवर्णने ललितादेवीदानसम्बन्धः ।

हंसैर्लब्धप्रशंसैस्तरलितकमलप्रचरङ्गैस्तरङ्गै—

10

नीरैरन्तर्गभीरैश्चटुलवककुलग्रासलीनैश्च मीनैः ।

पालीरूढद्रुमालीतलसुखशयितस्त्रीप्रगीतैश्च गीतै—

र्भाति प्रक्रीडदातिस्तव सचिववलच्चक्रवाकस्तटाकः ॥१॥

ललितादेवीसरोवरवर्णने सोमेश्वराय १६ सहस्रान् ददौ ।

इति ललितसरोवरवर्णने ललितादेवीदानसम्बन्धः ॥२६८॥

15

[269] अथ सालिगसाधुदानसम्बन्धः ।

अनेकतीर्थोद्धारक सा० देसलसुतस० सालिगसंसदि कश्चिद्द्विजः समागात् । पृष्टः कुतः समागास्त्वम् । तेनोक्तं तीर्थात् । किं वक्तं तत्र । श्रीऋषभदेवः सर्वदेवसुतोऽस्ति तेन वर्णिततीर्थं सहस्रं दत्तिः । इति सालिगसाधुदानसंबन्धः ॥२६९॥

[270] अथ समरसाधुनोद्धारकारितसंबन्धः ।

20

एकदा १८००००० अश्वयुतेन सुरत्राणेन जावडिप्रतिमा भग्ना । तत उकेशज्ञातिचूडामणिसाधुसमराकेन १३७१ वर्षे श्रीशत्रुञ्जये प्रतिमोद्धार कारितः । तदा सधार्चाया रागमट्टेनाभाणि—

अधिक रेखया मन्ये, समरं सगरादपि ।

कलौ म्लेच्छबलाकीर्णे, येन तीर्थं समुद्घृतम् ॥१॥

सुवर्णजिह्वादत्तिरत्र—

25

पिचलसुवन्नरूपय—रणेहिं चदकतमाईहिं ।

जो कारेइ जिणवर—पडिम सो पावए मुक्खं ॥२॥

इति समरसाधुनोद्धारकारितसर्वध ॥२७०॥

[271] अथ अर्जुदगिरौ साधुभीमकारितपिचलमयप्रतिमासबधः ।

5 यथा श्रीमालाहातीयभीमसाधुना भीमेन अर्जुदे स्वकारितमासादे ५१ अकुलमयी श्रीआदि
नाथप्रतिमा निमलबहुगालितपिचलरसैत्रिकीर्णता चाघता अरुहावनपुरीय स० घनाकेन विश्वर्ष
भो भीम ! मद्भागो मध्ये दातव्यस्तेन निषिद्धस्ततो विम्बभरणवेलायां क्षत्रवाङ्गरक्षकबाहुद्वयं सह-
स्रमितहेमटङ्कैभूत्वा विलोकनमिवेणागतो रसहालनवेलायां बाहुद्वय विस्ताय हाटकमध्ये मुक्ता-
स्तेनाथापि द्वादशादित्यवद् ह्यगशगायते ह्यामिका न । सा० सम्प्रतिकुम्भमेरौ पूज्यमानाऽस्ति ।

10 इति अर्जुदगिरौ भीमकारितपिचलमयप्रतिमासंबध ॥२७१॥

[272] मण्डपदुर्गे सीताकारितश्रीसुपाश्वर्षप्रतिमासम्बधः ।

तथा सीतामहासतीपूजनार्थं वनवासे लक्ष्मणकुमारकृता छगणमयी श्रीसुपाश्वर्षप्रतिमा तच्छ्री
लमाहात्म्याद्व्यसमयी च जाता । सा सम्प्रत्यपि मण्डपदुर्गे यवनादिभिः कुमुमश्रीगादिभिः
श्रेणैः पूज्यमानाऽस्ति, इत्यादि ।

15 इति मण्डपदुर्गे सीताकारितश्रीसुपाश्वर्षप्रतिमासम्बन्ध ॥२७२॥

[273] अथान्नभूपकारितपौषधशालासंबधः ।

यस्तनोति वरपौषधशालां, सर्वसिद्धिललनावरमालाम् ।

सर्वदैव लभते सुधिशाला, बोधिवीजकमला निमला स ॥१॥

20 यथा नोपगितौ धृपभट्टीसुरिप्रतिबोधितश्रीआन्नरेश्वरेण सहस्रस्तम्भमयी साधुभाषिका-
सुगमप्रवेशनिगमप्रवरद्वारत्रयमण्डिता दूरतरपट्टशालोपत्रिष्टसाधुना प्रतिलेखनास्वाध्यायादिसप्त-
मण्डलीवेलाहापकमध्यस्तम्भविधितमहाघण्टाट्टद्वारवरणरणकारिणा पौषधशाला कारिताऽऽज्ञेय ।

तरुण व्याख्यानमण्डपल्लिखद्वयेण, ज्योतीरूपमणिशिलाछिन्नश्च द्रुकान्तमणिकुट्टिम (१), १२
सूयबजिशयां सवतमोपह, पुस्तकाक्षरवाचनसूक्ष्मषादरजीषविराघनादिहेतो पौषधशालापुण्यकृते
आन्नकथा । आन्नभूपकारितपौषधशालासंबध ॥२७३॥

25 [274] अथ पौषधशालायां सातसुसंबध ।

ॐ ज्ञर्णपट इति प्रत्यतरे ।

पापनिष्कन्दनं धर्म-सदनं कारयन्ति ये । ११
तारयन्ति भवाब्धेः स्वं, तेजनाः कुलतेजनाः ॥१॥

एकदा श्रीपत्तने जयसिंहभूप सर्वव्यापारकृत् ५०००० तुरङ्गाधिपतिः श्री श्रीमालज्ञातीय-
मन्त्रिसान्तु श्रीदेवसूरिगुरुभक्तश्चतुरशीतिसहस्रटङ्ककव्ययेनापूर्वं राजधवलगृहसमानगृह कारितवान् ।
लोका विलोकितायान्ति । श्रीगुरोरेकदा तददीदृशत् गुरुणामव्याख्याने कारणं पृष्ट मन्त्रिणा, तदा ५
सौभाग्यनिधानक्षुल्लेनोक्तं-मन्त्रिन् । यद्येवंविधा पौषधशाला स्यात्तदा वरं धमेहेतुत्वात् अन्यस्य
पापहेतुत्वात् गुरुभिर्न व्याख्यायते, गृहं पापारम्भमयमेव, यतः--

खण्डनी पेपणी चुन्ही जलकुम्भप्रमार्जनी ।
पञ्चैते तमसां हेतु-स्तेन नो वर्ण्यते सदा ॥१॥

ततस्तदेव गृहं प्रासुकं सान्तुर्धर्मनिमित्तमकरोत्, एवमन्यां धर्मशालां व्यधाः । 10

इति पौषधशालायां सान्तुप्रबन्धः ॥२७५॥

[275] अथ प्रासादपुण्ये आम्रकथा ।

स्रधरीकाकचट्यादिपक्षिणोऽपि अनेकशः ।
कुर्वते स्वगृहं यत्ना-न्न पुण्यं तत्र जायते ॥१॥

पुण्याय कुर्वते धर्म-शालादि ये जनाः सदा । 15

तेषां स्याद्विपुलं पुण्य-मात्रभूमिपतेरिव ॥२॥

श्रीरियं पुरुषान् प्रायः, कुरुते निजकिङ्करान् ।
कुर्वते किङ्करी ता ये, तैरसौ रत्नसू रसा ॥३॥

एतत् श्रुत्वाऽऽन्नभूप. श्रीवीरप्रासाद कारथामास । तत्र एकोत्तरशतहस्तोच्च प्रासादः सार्द्ध-
चृतीयकोटिसुवर्णमयप्रतिमालङ्कृत तद्रङ्गमण्डपे २१ सुवर्णलक्षा लघनाः । मूलमण्डपे तु पञ्चविंश- 20
तिसहस्राधिकस्वर्णलक्षः, ८११ वर्षे एककोटिसुवर्णव्ययेन श्रीबप्पभट्टिसूरीणां सूरिपद कारितं
तदुपदेशेन श्रीशत्रुञ्जये रैवते च यात्रोद्दाराश्च कारिता ।

इति प्रासादपुण्ये आम्रकथा ॥२७५॥

[276] अथ प्रासादकारणपुण्ये सम्प्रतिकथा ।

श्रीमज्जैनगृहे जिनप्रतिकृतौ जैनप्रतिष्ठाविधौ, 25

श्रीजैनस्नपने जिनार्चनविधौ श्रीसघपूजादिके ।

श्रीजैनागमलेखने च सततं श्रीतीर्थयात्रादिके,

येषां स्वं विनियोगमेति धनिनां धन्यास्त एव खितौ ॥१॥

येषां धर्मो समेति ते धन्याः । यदुक्तम्—

ज्वलनज्वलचौरधारण—नृपखलदायादबन्धिकोद्वृत्तम् ।
धन्योऽमौ यस्य धन, जिनश्रवनादौ शुभे लग्नम् ॥२॥

विशिष्य च प्रासादपुण्यमपारमाहुर्महषय । यदुक्तम्—

6 क्राष्ठादीनां जिनावासे, यावन्तः परमाणव ।
तावन्ति वर्षलक्षाणि, तच्चर्चा स्वर्गभागमवेत् ॥३॥

परमाणुस्वरूप लौकिक—

जालातरगते सूर्ये, यत्सूक्ष्म दृश्यते रज ।
तस्य त्रिंशच्चमो भाग, परमाणुः स उच्यते ॥४॥

10 नूतनार्हद्वारावासे, विधाने यत्फलं भवेत् ।
तस्मादष्टगुण पुण्य जीर्णोद्वारे विवेकिनाम् ॥५॥

अतो मातुः प्रसोदाय जिनप्रासादमण्डितां भुव ज्यवात् । प्रातर्मातुः पादौ प्रणम्यापरकाय करोति ।
सप्रतिर्बर्चयामास, सौवायुर्वासाराण्यहो ।
नव्यकारितषट्त्रिंश—त्सहस्रार्कगृहैर्मुदा ॥६॥

15 भोसम्प्रतिनृगस्त्रिण्ण्डभूमर्त्ता मूविजय कृत्वा १६ सहस्रमुकुटवद्वनृपपरिवृतोऽन्यदोज-
यिन्यामागात् । अमह धवलगृहे प्राप्त स्वजनया कमलाया पादयोः पतित तदा जननी
श्यामास्थामप्राक्षीत् । भावमया देशा साधिता त्वं कथं न ह्य्या । माताऽवगू-मम जिनप्रा-
सादादिषु पुण्यकृत्यैरेव हर्षं स्यान्नान्यथा । ततो वषड्गतायुर्भूत्वा प्रति दिनं एकैकं प्रासादं
कारयन् १६ सहस्रप्रासादान् कारयामास । मातुः पादौ प्रणम्यैव जिनसति ।

20 इति प्रासादकारणपुण्य सम्प्रतिकथा ॥२७६॥

[277] अथ चन्द्रकथा ।

कल्प्याणपुरे चन्द्रभीमो द्वौ सोदरौ वसतः स्म । क्रमात् चन्द्रो निःश्वोऽभूत् । भीमो महेश्वो
जात । चन्द्रो यदाऽन्यगोहेषु अयेषां सेवां कृत्वा निवाह करोति तदा भीमोऽवगू-त्वमात्मनो
गृहे तिष्ठ, यद्विलोक्यते तद्भाष्य । चन्द्रस्ततो भ्रातृगृहे कम कृत्वा निर्वाहं कुरुते ।

25 एकदा रात्रौ जलदे वरनि भोमोऽवगू—चन्द्र ? त्व क्षेत्र गच्छ । तत्र केदारेभ्यो जल
निगच्छन् त्वया समायते तेन तत्र पाण्डिबन्धनीया । चन्द्रा व यो—यद्यह नाधुना गमिष्यामि
तदा निर्वाहो मे दुःशक इति स्थात्वा क्षेत्र गत । केदारार्णा स्फु-न्तो पाळोवण्णतो नरान् वीक्ष्य
चन्द्रोऽप्राक्षीत्—के सूर्य, ते प्रोचु—वयं व्यग्नरा भीमस्य कामुका स्मः । भीमस्य पुण्याकृष्टा

पालीर्वन्धयन्तः स्मः । चन्द्रोऽवग्-मम क्व सन्ति सेवकाः कामुकाः । ते प्रोचुस्तव वीरमपुरे सन्ति । तत्र गत्वा यदि श्रीऋषभस्य सेवा कुरु । तथा तेऽपि कामित स्यात् । ततश्चन्द्रः सकुटु-
म्बस्तत्र गतः । ऋषभस्य जिनस्य प्रत्यहं सेवां कुर्वाणस्तृणकाष्ठभार वनादानीय विक्रीय निर्वाहं कुरुते ।

एकदा प्रभुभक्त्या तुष्टः कपर्दी यक्षोऽवग्-अहमस्यां चतुर्दश्यां शत्रुञ्जयाद्रौ श्रीशान्तिजिनस्य दृष्टे रसकूपिकामुद्घाटयामि । सन्ध्यां यावत् यदि तवेच्छा स्यात्तदा तत्रागम्यं । रसो ग्राह्य । 5
स रस एकगदीयानकप्रमाण. षष्टिगदीयानकत्रपुमध्ये क्षिप्यते । सर्वं सुवर्णं स्यात् । ततश्चन्द्र-
स्तत्र गत्वा ऋषभं जिन भक्त्या पूजयित्वा स्तुत्वा ततः श्रीशान्तिजिनं प्रणम्य रसकूपिकातस्तु-
म्बकत्रयं जग्राह । ततो गृहे समेत्य स्वर्णं कार कार महेभ्यो जात । सप्तक्षेत्र्यां धनं व्यय-
यामास । तथा यथा सप्ताष्टभवमध्ये मुक्तिं गन्ता चन्द्रः ।

इति चन्द्रकथा ॥२७७॥

10

[278] अथ उग्रपापकरणे तत्क्षपणाविषये वीरमतीकथा ।

कुन्तलपुरे वीरश्रेष्ठिनो मुकुन्दाहः पुत्र, तस्य पत्नी वीरमती । अन्यदा पितु श्रिय यो मुहुक्ते सोऽधर्म एव इत्यादि ध्यात्वा बलात् पितरमापृच्छय विदेश प्रति श्रियोऽर्जितु चचाल । इतः पत्न्यास्थिता वीरमती मठस्थिततापसान्ते गत्वाऽवग्-मां मुहुक्त्व । अहं कामार्त्ताऽस्मि । मम पतिस्तु विदेशे गतोऽस्ति । ततस्तेन मुक्ता । एव मत्तवर्षाणि स्वेच्छया तेन तापसेन 15 सह रेमे । भर्त्ता समागता । ततो भर्त्तार रात्रौ भोगदानेन रञ्जयित्वाऽत्रागाम् । तापसाऽवग्-
भर्त्तरि जीवति समागते नाहं भोक्ष्ये त्वाम् । ततः पश्चाद् गत्वा गलदुम्पकदानेन पतिं परासु कृत्वा पुनर्भोगायागता तापसाप्रे पतिस्वरूपं प्राह । ततः सोऽवग्-गच्छ त्वया मम न कार्यम् । ततः सा द्वयाच्युकिता बलाद्भर्त्ता अकस्मान्मृतो मे इति प्रोच्य प्रातः काष्ठभक्षणाय चलिता चिता-
पार्श्वे गता तदा राज्यः सती वीक्षितुमागता । राजाऽपि तस्याश्चरित जानन् तत्रागत्यावग्- 20 त्वया यथा तापसो मुक्तः पतिर्मारितस्तथा ज्ञात मया रात्रावेवमधुना त्वेव काष्ठभक्षणात्कृत-
कर्मणो न छुटिष्यति । जीव. तपसा छुटति कर्मत । सा पश्चाद् गृहे समेत्य प्रत्रज्यां लत्वाऽभि-
ग्रह ललौ । यदा मम पूर्वकृतं स्मरिष्यति तदा न भोक्तव्यमेव कदाचिन्मासेन द्विमासेन त्रिमासेन चतुर्मासेनेत्यादिदुष्करं तपस्तप्त्वा सर्वकर्मक्षयं कृत्वा प्राप्तकेवलज्ञाना मुक्तिं गता वीरमती । इत्युग्रपापकरणे तत्क्षपणाविषये वीरमतीकथा ॥२७८॥ 25

[279] अथ सुबुद्धौ कमलश्रेष्ठिकथा ।

एकस्मिन् श्रीपुरे धनो वणिग् भारवाहनाद् हस्मानां लक्षमर्जयामास । किमपि न व्ययति धर्मादौ एव तत्पुत्रो भीमो द्विलक्षस्वाम्यजनि । तत्पुत्रश्चन्द्रखिलक्षस्वामी बभूव । तत्पुत्रो मदनश्चतुर्लक्षस्वामी अजनि । तत्पुत्रकमलोऽपि पञ्चलक्षाधिपः । किमपि धर्मादौ स्वगृहेऽपि धन न व्ययति । तदा पत्नी लक्ष्मीर्जगौ—स्वामिस्त्वं किमपि धर्मं न कुरुषे ।

30

एकदा कमलः पत्न्या गुरुपाश्वे नीतः । तदा गुह्योक्तं-धर्मं विना जीवा न सुखिनः

सुः । अतस्त्व किमप्यभिग्रह गृहाण । तत कमलोऽवगू—अत पर देववन्दन विना न भोक्ष्ये ।

- एकदा श्योगुगार्दिजिन प्रणम्य भोक्तुमुपविष्ट कमलो यावत्कवर्कं हस्ते लब्धौ, तावत्त्वगुह्री-
 तामिग्रह सस्मार, प्राह च प्रियां प्रति अह देव नत्वैव भोक्ष्ये । तथावस्थित एवाभ्युत्थितस्तदा
 5 प्रिया प्राह—स्वामिन् ! हस्त घृतस्निग्धं प्रक्षालय । कमलोऽवगू—एतद् घृत हस्तलग्नं कथं त्यज्ये ।
 ततो गेहिनोहरतेनाम्बरं परिधाय देवगृहे ययौ । युगादिजिन भावात्प्रणम्य यावद्दक्षिण-
 स्तावद्गोमुखयक्ष प्रकटीभूत्वाऽवगू—तव प्रभुभवत्या तुष्टोऽस्मि । वरं मागय । कमलो-
 ऽवगू—प्रियां प्रष्टुव मागयिष्यामि धरम् । तत कमलस्तयावस्थ पञ्चादागत्य गोमुखयक्षतुष्ट-
 त्वादि प्राह प्रियान्ते । तत प्रियाऽवगू—सद्बुद्धिं मार्गय । तत कमलो यक्षपार्श्वे सुबुद्धिं
 10 याचित्वा गृहागत प्राह—प्रिये ! जलमप्यय हस्त प्रक्षालयामि । प्रियाऽवगू—सर्पिर्हस्तलग्नं
 गमिष्यत्येव । कमल प्राह—हस्तपाठप्रक्षालनावि विना न भोक्ष्यते मया, ततो हस्त प्रक्षाल्य
 मुक्त्वे स्म स् ।

इतस्तत्र पुरे राज्ञा स्वकारितमहत्सरोमध्ये स्तम्भ स्थापयित्वाकृतम्—

- य पुरुष अमु स्तम्भ कण्ठस्थो दवरकेण बध्नाति पट्टहस्तिर्न तोलयित्वा यावन्तो भासा
 16 स्युतावत कथयति तस्मै सवमन्त्रिसुख्य पदं ददामि ।”

तदा वाचमानं पट्टह कमलं पृष्ट्वा महान्त दवरक सरसं पाळौ परितो मुक्त्वा तरोरप्रान्ते
 २ तशोरस्थादौ मन्थि बध्ना कथयन्स्तम्भ कमल सरपाळिस्थो बबन्ध ।

- थानपात्रे हस्तिन आरोहयामास । यावन्मात्र यान जलनिमग्न तत्राभिधानं कृत तेन ।
 ततो हस्तिनमुत्थाय पापाणैस्त बभार तावथावपूथाभिधानं तत सर्वे पापाणास्ताळिता ।
 20 तोलयित्वाऽवगू—अष्टादशभारप्रमाणोऽय हस्ती । ततो राज्ञा प्रामाणां सहस्रं दत्त्वा मन्त्रि-
 सुख्यं कृत । ततो यय घौतकादि परिधाय वयपुष्पचन्दनादिना पूजयति । प्रभु त्रिकाल
 गुरुपार्श्वे धर्मं शृणोति सदा पञ्चशतीलोकोत्सगकायोत्सर्गं करोति ।

एकदा तस्य कायोत्सर्गस्थस्य सच कम क्षीण केवलज्ञानमुत्पन्नं तत प्रियापि तस्य केवलि-
 पार्श्वे राज्ञापि धर्मं श्रुत्वा देवपूजादिधर्मं कुर्याणो मुक्तियोग्यं कर्माज्याभास ।

25 इति सुषुद्धौ कमलभेष्टिकथा ॥२७६॥

[279] अथ शुद्धधर्मे कमलकथा ।

- एकं श्रेष्ठी अनुज्ञाप्य भूम्यधिष्ठायिका कायिकी करोति । एकदा बहिरगतो यत्र यत्र
 ‘अपुजाणह जस्सुगह’ करोति तत्रेको यक्षो वक्ति—मा उपविश । तत एकदा यक्ष बध्ना-
 यित्वा कायिकां व्यस्तुजन् । ततो यक्षःशुष्टोऽवगू—धर मागय । ततो यक्षपार्श्वोभावाक्षो
 30 महारुकारित । ततो बहूनि निधानानि स्वगृहे आनीतवान् । तदा यक्षोऽवगू—भम काय
 कथयिष्यति न तदा वां छलयिष्यामि । तत कमलो वं यमादेशं न्ते त वं स सद्य करोति ।
 तत श्रेष्ठिगृहस्थाप्रे महान्तं स्तम्भ कारयित्वा तत्र स्फाटं शृङ्खलां कारयित्वा तस्य गले शिप्त्वा-

ऽवग्-अस्मिन्स्तम्भे चट उत्तर च. यावदहं द्वितीयमुत्तरं न दास्ये । ततो वानररूपधर श्रेष्ठयुक्तं कुर्वन् खिन्नोऽवग् यक्षो—मा मुञ्चात पर त्वा न छलयिष्यामि । तत. श्रेष्ठ्यवग्—यदाऽहं त्वां स्मरामि तदाऽऽगन्तव्यम् । ततः श्रेष्ठिमुक्तो यक्ष. श्रेष्ठिवश्योऽभूत् । तत श्रेष्ठा शुद्ध धर्मं कृत्वा मुक्तिं गतः । इति शुद्धधर्मे कमलकथा ॥२८०॥

[281] अथ आखुसेवकहस्तिमोचनसम्बन्धे मित्रकरणविषये कथा ।

5

पद्मवनेऽनेकपाभिः सप्तशतमिताभि परिघृत एको महान्हस्ती सलज्जकीर्भश्रयन्मत्तोऽभूत् । तस्यैकवैक उन्दरोऽभ्येत्यावग्—यदि ते रोचते तदाऽहं सेवां करिष्ये तव । तदेभो हमत्राह—'अहो त्व मम सेवां करोपि तदाऽहं रक्षितोऽस्मि वैरिभिः' इत्यादि हास्यं वचः श्रुत्वोन्दरोऽवग्—कदाचि - ज्ञधुजातिजोऽपि लघुतनुरपि वृद्धतनोरुपकारकत् स्यात्, तदापि स हसतितरा हस्ती ।

एकदा हास्यादाह हस्ती—यदि मा त्वमापदः कर्षयिष्येस्तदाऽहं त्वां महान्त मन्ये ।

10

एकदा व्याधमण्डितदृढपाशं हस्ती पपात । तदा हस्ती कष्टं तिष्ठति । पाशान्निर्गन्तु न शक्नोति । दिशो विलोकयति । ततोन्दरः सोऽभ्येत्यावग्—त्व मया स्वामी चक्रे । यदि रोचते ते तदा कर्षयिष्याम्यतन्त्वाम् । तदा हस्त्यवग्—त्व कथं मोचयिष्ये मामुन्दरोऽवग्—मम वोर्यं विजोक्त-याह तथा प्रपञ्चं करिष्ये यथा त्व मुत्कलः स्यात् इत्युक्त्वाऽऽखु सर्वां वनस्थानाखुर् मेलयित्वा वाध आर्द्रं कृत्वा ततो दन्तैखोऽप्याभास तथा यथा हस्ती मुत्कलोऽभूत् । ततो हस्ती आखु- 15
न्प्रीत्या प्रामोदयत् । एव हस्तिवज्जीवः कर्मवन्धैर्भोहव्याघेन बद्धः सन् शुभध्यानमन्तरिरूप-
श्वेताखुभिर्मोचितः सुखी शिवभाग् स्यात् ।

इति आखुसेवकहस्तिमोचनसम्बन्धे मित्रकरणविषये कथा ॥२८१॥

[282] अथ असम्बद्धजल्पने चौरव्यवहारियथा ।

कञ्चिद्व्यवहारी बहुविधरत्नरूप्यादिवस्तुयुतो विदेशं प्रति गच्छन् मार्गं चौरैर्दृष्टस्तैर्यदा हस्तं 20
धनं चेत् तदा स व्यवहारी समुखं तेषामचलत् । प्राह च बुद्ध्या—भवतां यद्विलोक्यते तद् गृह्य-
ताम् । तदा चौरा जगुर्हास्यात् भवतः सर्वं पश्चादर्पयिष्यते । ततो वणिक्प्राह—मम कोऽपि साक्षी
क्रियतां । ततस्ते जगुरय वनमार्जार एव साक्षी । तदा तेन वणिजा सर्वं वस्तु व्यक्त्या जल्पयित्वा
शुभं हेम, इदं रौप्यमित्यादि दत्तम् । ते चौरा हृष्टा वस्तुं लाल्त्वा गता रमापुरे वणिगपि
गृष्टौ तस्मिन्पुरे ययौ । भूपश्च मिलित उक्तं च तेन ममैतैश्चौरैः सर्वं वस्तु गृहीतम् । ततो मन्त्रि- 25
भिर्भूपतिदेशादुक्त-वणिज. पार्श्वे कः साक्ष्यस्ति ? वणिजोक्तं मार्जारोऽस्ति । ततः स वणिग् यदा
कृष्णं विहाय गृहीत्वाऽऽगात्तत्र मन्त्रिणां पुरः प्राहाय साक्षी ।

तनस्ते चौरा जगु—स मार्जारो रक्तवर्णोऽभूदयं तु कृष्णवर्णः । ततो मन्त्रिभिरुक्तं—एते
चौरा यतस्य धनं हृत्वा कूटं जगुर्दुः । ततस्तान् दण्डयित्वा नैगमस्य सर्वं धनं दापित
मन्त्रिभिः । इति असम्बद्धजल्पने चौरव्यवहारिकथा ॥२८२॥

30

[287] अथ औदार्ये भोजश्रेष्ठिकथा ।

- भीपुरे भोजाह्वश्रेष्ठिन पद्माङ्गा पुत्रो बभूव विश्वक्षणा । श्रेष्ठी दानी । पुत्र्यपि तादृशी ।
श्रेष्ठिना पद्मपुरे धीरमहर्ष्यस्य धनाह्वपुत्राय वृत्ता । सा च स्वसुरगृहे स्थिता साय दीप
चकार गृहे तदा तैलस्य विद्व सप्ताष्ट दीपाद् भूमौ पेतु । श्रेष्ठी आगात् तैलविन्दून्
5 भूपतितान् वीक्ष्य पादयोरुपानहौ उत्तार्य लू(ष)श्यामास । स्नुषया ध्यातमय श्रेष्ठा कृपण,
कथं काला नेष्यते । य एष तैलं गृह्णाति स तु अतीव मितपच । एव ध्यात्वाऽपरेद्युर्मिष
मण्डयिषा सुप्ता शय्यायां श्वशुरेण पृष्टा वधू । किं दुष्यति तव ? स्नुषाऽवग्—शिरोत्तिर्बाढ
जाताऽस्ति । ततोऽनेकान्यौषधानि कारितानि । ततोऽपि साऽवग्—ममैषविधैरोषधैः शिरोत्ति-
र्न याति, येन याति तत्त्वया कर्तुं न शक्यते । ततः श्रेष्ठी जगौ यत्त्वयौषधं कथ्यते तत्
10 कारयिष्यत मया । ततः स्नुषाऽवग्—मम पुरा यदा शिरोत्तिं स्यात्तदा सर्वोत्कृष्टमुक्ताफल-
चूर्णेन भालं लिप्यते तदा शिरात्तिरुत्तरिष्यति । तदा महेश्वरेण कोशात्सर्वोत्तममुक्ताफलानि
चूर्णं कर्तुं प्रकटीकृतानि । यदा वत्तयितुं प्रारब्धानि तदा वधूः प्राह—शिरोत्तिरुत्तीर्णा ।
महेश्वरं प्राह—भो स्नुषे ! कथमेव प्रोच्यते ? वधूः प्राह—मया तत्रोदारगुणपरीक्षाकृतमिदं ।
यत महेश्वरोऽवग्—अव्यवहारेण यद्यादि तैलादि तद्बृथैव । अतो मया भूपतिततैलविदुमि-
15 रुपानहौ लूषितौ । अहं तु घमकृत्यगृहकृत्यादिषु बहुधनं व्ययामि मुषा तु एक लोहदिकमपि
न व्ययामि । ततो महेश्वरो भूरिवन सप्तक्षेत्र्यां व्यययामास ।

इति औदार्ये भोजश्रेष्ठिकथा ॥२८३॥

[484] अथ सप्रतिभूपपृष्टचतु प्रकारजयकथा ।

- एकदा सप्रतिभूप भीमहस्तिगुरुपाश्वे पप्रच्छ कियन्तो जयाः स्युः ।
20 तदा गुरुराह—बाह्यान्तरङ्गाभ्यां द्विषा-अन्तरङ्गवहिरङ्गवैरिणो जयञ्चक्रवर्तिना केषाचित्प
पञ्चपाण्डव धीरमप्रभृतिभूपानां च । १।
अन्तरङ्गजयो न बाह्यजयः गणधरभौनेमिनायमङ्घ्रिजिनादीनां स्यात् । २।
बाह्यजयो नान्तरङ्गजयः बासुदेवदुष्टभूपादीनां स्यात् । ३।
नान्तरङ्गारिजयो न बाह्यारिजयः कालिकसुरिकपामरभिन्नवणिगादीनां स्यात् । ४।

25 सम्प्रतिभूपपृष्टचतुःप्रकारजयकथा ॥२८४॥

[285] अथ अर्कदुग्धौषधकथकर्वेधकथा ।

एकस्मिन्पुरे भीमाह्वस्य वैद्यस्य सङ्कुटुम्बस्य कलहं कुर्वन् तत्रत्यैका वणिकपिण्या वृद्धा अधीभूता
औषधं प्रष्टुं समागता । औषधं पप्रच्छ पुन पुन, तदा रुष्टेन भीमेनोक्तम्—अयमकतरुर्दृश्यते ? तस्या
कस्य क्षौरं चक्षुषो क्षिप । तथा तथा कारितं स्वकुटुम्बान्तिकात्, तदा तस्या चक्षुषी निमले जाते ।

दिवि तारा पश्यन्त्यभूत् । ततो भीमो दधौ कथमर्कतरुक्षीरेण चक्षुषी वर्ये जाते । तत-
स्तस्य तरोरधस्तात्खनिस्वाऽधोधृतभृतं भाजन ददर्श । भीमः तत श्रेष्ठी महावैद्य इति नाम
जातम् । तत. स वैद्यो सकललोकानामुपकारं चक्रे । तत उपकारात्स्वर्गं गत्वा मुक्तिं
यास्यति । इति अर्कदुग्धौपधकथकौधकथा ॥२८५॥

[२८६] अथ परिग्रहपरिमाणे जिनदत्तभूपसम्बन्धः ।

5

चन्द्रपुरे जिनदत्तस्य गृहे बह्वी श्रीरस्ति । व्यवसाय कुर्वतस्तस्य यत्तत्क्याणकं गृहणतो
द्विगुणस्त्रिगुणश्चतुर्गुणो लाभो भवति, तदा भार्या जगौ प्रिय । सप्तक्षेत्र्या धनं व्यय । तत
स न किमपि व्ययति धन धर्मे । ततः क्रमादेकदा श्रीदेवी स्वप्नेऽभ्येत्यावग्—अह यास्यामि ।
तव पुण्यं क्षीणम् । प्रातः श्रीप्रोक्ते पत्न्या पुर प्रोक्ते पत्नी प्राह—मया बहु प्रोक्तं, धन
धर्मे व्यय, त्वया तु न व्ययित, किं क्रियतेऽधुनाऽपि व्यय धन तदपि वर । तत तेन सर्वं 10
धन धर्मे व्ययित । रात्रौ देवी श्रीर्धनं व्ययित दृष्ट्वा तत्पुण्यवद्वा तथैव मुक्ताफलमण्यादिगृह
तस्य पूर्णाचक्रे । एवं तेन तस्मिन्धने व्ययिते श्रीस्तथा व्यधाद् गृहं २१ दिनप्रान्ते श्रेष्ठिना विश-
तिसहस्रदृक्कपरिग्रहपरिरक्षणमानं लात्वा शेष धन व्ययित । ततः श्रिया तस्य पुरस्य भूपस्था-
पुत्रस्य मृतस्य तस्मै राज्यं ददौ । तत स जिनदत्तभूप प्रभुं राज्ये निवेश्य स्वयं मन्त्री भूत्वा
सप्तक्षेत्र्या धनं सदा व्ययन्मुक्तियोग्यं कर्म्मार्ज्जयामास । ततो जिनदत्तः सप्रियो मृत्वा स्वर्गं 15
गत्वा मुक्तिं यास्यति । इति परिग्रहपरिमाणे जिनदत्तभूपसम्बन्धः ॥२८६॥

[२८७] अथ नीचानीचभवनचाण्डालिनीसम्बन्धः ।

सिद्धपुरासन्नकम्बलिकाग्रामस्थ-भीमस्य भाम्भिकस्य मृतस्य पत्नी विदेश ययौ ।

एकस्मिन्ग्रामे गता लोकैः पृष्टा तस्या जातिः । तयोक्तं मुग्धत्वात् देहस्य पत्नी । लोकैरुक्तमेवं
ग्राममध्ये नागम्यते । साऽवग्—को ग्रामध्ये समेति । तैरुक्तं—यो वणिग् विप्रो वा भवति स 20
चोक्ष. । ततः साऽपरस्मिन्ग्रामे गता तथा तत्र ब्राह्मणीवेषधारिणी जाता । ततो 'ब्राह्मणी अह
मिति' जल्पन्ती वाराणस्या गता । तत्र मठवासनिका जाता यमुनायां सदा स्नान चक्रे ।
विदेशागता द्विजास्तस्या गृहे मुञ्जते ।

एकदा सिद्धपुरीया द्विजास्तत्रागतास्तस्या गृहे भोजनं कारयितुमागताः । तयोक्तं यूयं के ।
तैरुक्तं वयं ब्राह्मणाः । तयोक्तं—भवन्तो-भवन्तः क्रमाद्द्विजा जाता । तैरुक्तं—'भवन्तो भवन्त'
इत्यस्य कोऽर्थः । तयोक्तं—अहमिव । तैरुक्तं—त्वं भवन्ती कथं जाता । साऽवग्—धुरि अह- 25
भाम्भिकभार्याऽभूवं, ततो वणिजाभूवं, तत क्षत्रिया, ततः सूत्रधारिका, ततो ब्राह्मणी, ततो
मठवासिका इति भवन्त्या अर्थः । ततस्तैरुक्तं—अहो पापिन्या त्वया सर्वे द्विजा विटालिना ।
तयोक्तम्—एवं कथमुच्यते । अस्मिंस्तीर्थं ये स्नातास्ते सर्वेभ्योऽपि पवित्राः । ततस्तैरुक्तम्—इयं
सत्यं वक्ति । इह तीर्थं पवित्रं । ततः इयमस्मिन्जले स्नाता पवित्राऽभूत् ततो द्विजास्तत्र मुक्ता । 30

इति नीचानीचभवनचाण्डालिनीसम्बन्धः ॥२८७॥

पूर्णार्था गाथा जाता । एव प्रोक्तेऽपि मोहात्तेन योगिना बचोव्यगच्छन् न ज्ञात । ततः स्थाने
स्थाने सम्पूर्णां गार्थां जल्पति । योगी तु स्वां पत्नीं सुशीलां वेत्ति । सा लम्ब्या(लम्बा)स्वादा पुसा
ऽन्येन रमते । एव पापं कृत्वा श्रभे गता । योगी तु यावत्स्वां पत्नीं सतीमेव मेने ।

इति मुग्धलटिलमन्त्रघ ॥२९१॥

5

[292] अथ काकेन काकशतमिति सम्बन्ध ।

धीपुरे चन्द्रश्रष्टिनः पत्नी कथितकारिणी विद्यते । क्रमादारिद्रे ममेते किमपि
न करोति । इतोऽन्यथा मलोत्सर्गं कुर्वन् बहिर्निधिं वृक्ष । त तत्र स्थगित्वा गृहागतो
मार्यायां पुरं प्राह—मयाऽद्य मलोत्सर्गं कुर्वता काकपिच्छं हृदितं, त्वया कस्याग्रे
न प्रोच्य । तयोक्तं—मयाऽद्य यावत्कस्याग्रे नोक्तं ततस्तथाऽन्येषु पानीयानयनार्थं गच्छ—
10 न्त्याऽन्यपानीयहारिकायां पुरं पत्युः पिच्छहरणोत्थरूपं प्रोक्तं । ततस्तथाऽन्यस्या अग्रे प्रोक्तं
ततस्तथाऽन्यस्या अग्रे ततो लोकशतैः भुतं गृहे गृहे सा वार्त्ता जाता । लोकैरुक्तं—मो भ्रष्टिम् ।
काकपिच्छं शतं हृदितं त्वया । ततो ज्ञातं मायावरूपं ततस्तेन नीधिरानीतो विच्छसितः परं
पत्न्या पुरो नोक्तं भ्रष्टो ततः 'काक काकशत'मिति ख्यातिं दध्यौ [धौ] ॥

इति काकेन काकशतमिति सम्बन्ध ॥२९२॥

15

[293] अथ सुखवासे कौटुम्बिककथा ।

भीष्मामे छद्मनीषरो राजा न्यायी लोकप्रियः । लोकाः सर्वे धनोक्त इदमे धनिनो जाता ।
एकदा मन्त्रिणा स्पृहकद्वयं चन्द्रकौटुम्बिकपार्श्वे याचितम् । सोऽवग-अप्यमप्य धन
मग्ना अपुना नास्ति यथा मां भाग्यं तथाऽन्योऽपि किं न भाग्यते । अहमेवैकोऽस्मि किम् ।
अत्रान्तरेऽन्येद्यस्तेन कौटुम्बिकेन खलात् छन्नं गोधूमैः शकटं भृत्वा निगतं रात्रौ । वत्मनि
20 शकटं गर्हायां पतितं न निस्सरति यदा तदा स कौटुम्बिकः आकुलोऽभूत् ।

अत्रान्तरे राजा अजरूपं तस्य शकटं कथयामास । राज्ञा स्तैन्यं ज्ञातं । तथापि चित्ते
किमपि नानीतम् ।

इतोऽन्येद्यः मन्त्रिणा समं कलिं कुवन्भूपपार्श्वे कौटुम्बिको ययौ । तदा मन्त्रिणा राज्ञोऽग्रे
प्रोक्तं यदाऽमी भाग्यते तदा यदा तदा जल्पति । कौटुम्बिकोऽप्यवग-अहं वासे स्थासु न
25 शक्नोमि । अमुकममुकं मयाऽर्पितं पुनः स्पृहकद्वयं मन्त्री याचते । राज्ञोक्तं—यो राजा गोधू-
मभूमं शकटं गच्छायां पतितं कथयति, तस्य वासे त्वया उपितव्यम् । एतद्वचं श्रुत्वा कौटुम्बिको
सौनी भूत्वा भूपपार्श्वे प्राह—यद्विलोक्यते तद् गृह्यताम् । ततो राज्ञोऽपि तद्वचनेन तुष्टः ।

इति सुखवासे कौटुम्बिककथा ॥२९३॥

[294] अथ धनदानवशीकारे ग्रामपतिकथा ।

लोडणपुरे ग्रामपति कृष्ण प्रजाः पाति स्म । तत्रान्यदा तैलिकमोचिके कलिं कुर्वाते स्मेति । त्वया मम छगणानि छत्रं गृहीतानोत्थुक्ते तैलिका जगौ-रे घाञ्चिके । मम गृहात्त्वया गोमयं छत्रं गृहीतम् । एव मिथः कलिं कृत्वा प्रथमं घाञ्चिका ग्रामपतये तैलिकसहोलिकं दत्त्वा स्वं सम्बन्धं कथितवती । ग्रामेशोऽवग-मा भैषी., चर्मकारिका दण्डयिष्यते । 5

इतश्चर्मकारपत्नी भूपपत्न्यै वर्यं पादुकायुगं दत्त्वा स्वसम्बन्धं प्राह । त्वया ममोपान्ते स्मृतव्यम् । अपराह्णे द्वे कलिं कुर्वाणे ग्रामपतिपार्श्वं समेते । स्वं स्वरूपं द्वाभ्यां प्रोक्तम् । राजाऽवग-चर्मकारिकामन्यायिनी दण्डयिष्यते । तैलिकया तैलसहोलिकोऽपि तोऽस्ति । राज्ञा राज्या-पुरं प्रोक्तम् । राज्ञी प्राह-पत्यङ्कन्याधस्ताद्विलोक्यताम् । नोर्ष्वं वीक्ष्यते । ततो राजा पादुकाद्वयं नवीनमपूर्वं दृष्ट्वा प्राह-द्वयोर्मध्ये कस्या अपि दोषो न । एतस्वगृहे यान युवामनः परमन्यायो न कार्यं. तेन स्वस्वगृहे गते । 10

इति धनदानवशीकारे ग्रामपतिकथा ॥ २९४ ॥

[295] अथ ऋणसम्बन्धे सूत्रधारकथा ।

कस्मिन्ग्रामे भौमस्य सूत्रधारस्य भूरिषु देवेषु आराधितेषु पुत्रोऽभूत् । जन्मोत्सव कृत । स्वर्णभयं पालनकं कृतं, तत्रस्थं हिण्डालयति स्म । क्रमाद्भिन्नं वर्याहारभूयगादिभिः 15 पोष्यते पुत्रः ।

एकदा स्वोत्सवे कृत्वा पुत्रं रमयन्तं श्रेष्ठेन दृष्ट्वा साधुः प्राह । पुत्रं दर्शं दर्शं किं मोद धत्से ? एव प्राच्यं यावत्साधुर्निम्नसागं तावच्छ्रेष्ठी चकितः । साधो पदोः पतित्वा प्राह-त्यथैव कथं प्रोक्तम् ? साधुः प्राह पृच्छनेन सूत, पुत्रस्वरूपे प्रोक्ते तव दुःखं भविष्यति । तस्यो बहु कथिते एकान्ते साधुः प्राह-- 20

पथपुरे चन्द्रो वणिग् बभूव । स चान्यदा कमलपुरे सिंहश्रेष्ठिगृहे गतः । तस्यापण उपविशति च सिंहोऽन्यदा पञ्चशतदंष्ट्रकभृतां वासिनिकां हृष्टमध्ये मुक्त्वा कार्यार्थं गतः । तत-श्चन्द्रस्तां वासिनिकां छत्रं कृत्वाऽन्यत्र मुक्त्वा तत्रापणं आमत्योपविष्टः । ततः सिंहो हृष्टगतो वासिनिकामदृष्ट्वा प्राह-त्वया धनं गृहीतम् । चन्द्रोऽवग-कृतं किं जल्पसे । शपथं चकार । ततः क्रमात् साधुभ्यो दानं दत्त्वा चन्द्रो मृत्वाऽयं तव पुत्रो जातोऽस्ति । तेनायं लहनकं 25 लात्वा गमिष्यति । यदि त्वमेतन्मार्थं न व्ययिष्यसि तदा सर्वां श्रियमपहरिष्यसि ततः सूत्रधारेण पूर्वदत्तं धनं तस्य लेखके धर्मं व्ययितं । ततः स स्व लहनकं लात्वा परलोकं गतः ।

इति ऋणसम्बन्धे सूत्रधारकथा ॥ २९५ ॥

[296] अथ सुग्धतायां कुटुम्बिकधनतत्पत्नीलिम्बडीपुत्रीकथा ।

श्रीपुरे धनकौटुम्बिकस्य लोम्बडीनाम्नी पुत्री बभूव । क्रमाच्चन्द्रपुरे धनदत्ताय सोत्सव 30

[288] अथ परवध्वनद्विजसम्बन्ध ।

- एकस्मिन्प्राप्ते द्विजस्य पत्नी पतिवचनासक्ताऽस्ति । एकदा द्विजे ग्रामे गते वैदिका द्विजा-
स्तत्रागता । तत्र विप्रगृहं दृष्ट्वा वैदिकगृहे गत्वा त्रयं दत्त्वा क्षीरपूपिकाघृतवरमण्डकमोदका
दिव्या रसवती कारिता । ततो द्विजा नद्यां स्नानार्थं गताः । इतो द्विजो गृहस्वाम्यागात्
६ रसवत्यान्निर्वनं ज्ञात्वा द्विजोऽवगू—इयं रसवती आत्मनो गृहे स्थाप्यते स्वयं भोक्ष्यते तदा
वर । मायाऽवगू—कथमेव क्रियते पराजहरणान् । द्विजोऽवगू—तथाऽहं करोमि यथा स्वयं द्विजा
यास्यन्ति त्वया मौनमेव कार्यं च । ततो यदा द्विजा स्नानं कृत्वा गतास्तदा द्विजं पिप्पली-
लस्य वृक्षस्य श्लाघां छेत्तुमूष्व चटित । वृक्षश्लाघां छिदानं तं दृष्ट्वा द्विजास्ते जगु—भो द्विज ।
कृष्णवसनस्थानं पिप्पलीलस्यथा किं छिद्यते । सोऽवगू पिप्पलीलप्रभक्षणं विना ईश्वरनामाङ्कित्वा
10 वृषभा शण्डा असमारिता कथं क्षेत्रे वहन्ते । तैरुक्तं त्वं किमाश्वरनामाङ्कितान् शण्डान् खेदयति ।
द्विजोऽवगू—यद्यवविधा वृषभा न पोष्यन्ते 'तदा धृतभायाया अपत्यानि घान्य विना कथं
जीवन्ति । तैरुक्तं—तव गृहे किं घृता पत्नी विद्यते । तेनोक्तं मम मामादस्य घृतमद्यादिसेविन'
का द्विजं पुत्री निजा दत्ते । तैरुक्तं—का जातिस्तवपत्न्या तेनाक्तं—मम यसनसेवकस्य यदा
कोऽपि द्विजं स्वां पुत्रीं न दत्ते तदाऽहं गतो वयमोषिकगृहे मां वयं वरं दृष्ट्वा साऽवगू—मम
15 रण्डा पुत्री विद्यते । यन्नि रोचते तव तदाङ्गीकुरु त्वं तां । ततस्तस्य तां पुत्रीं वया दृष्ट्वाऽहं
परिणीतवान् । ततस्तयाऽपत्यानि जातानि अमूनि विद्यन्ते । ततस्ते द्विजा पापिष्टोऽय पापिष्टोऽय
एव वदन्त ब्रूयतां । तां रसवतीं तादृशीं त्यक्त्वा गता अन्यत्र । ततो द्विजोऽवगू पत्नि ।
यथाकञ्चि इयं रसवती मुन्यतां मुद्दिघनेन गृहीता न मुधा, तेन पापं न छगति, ततस्तेन
वेच्छया पत्न्या युतेन रसवती मुक्ता । इति परवध्वने द्विजसम्बन्धः ॥२८८॥

20 [289] अथ मोहेन काष्ठभक्षणसम्बन्ध ।

- कस्मिंश्चिद्ग्रामे कोऽपि कौटुम्बिकः पत्नीवियोगात्काष्ठभक्षणाय चत्वारः यदा तदा एको
मद्दो घनार्थी प्राहोक्तैः स्वदं, भो कौटुम्बिक । त्वं भाग्यवानसि त्वं मातापितृपत्नीचोत्कारका
स्वगसुखमनुभवसि । त्वमस्माद्भ्रष्टाङ्गुदितोऽसि इत्यादि जल्पन्तं मद्दं प्रति स प्राह—अधुनैव
कथं पुनः प्रोच्यते । यदि वयं काष्ठभक्षणं स्वगसुखरायकं भवति तदा त्वं कथं न करोषि ।
25 अत्र तु दोषादिवधनजल्पनादुदरं विभक्ति । अत्र स्वयमत्यन्तं सुखं भविष्यति । मद्दोऽवगू—
कथं त्वयैव प्रोच्यमानमस्ति । स प्राह—अहं मोहेन काष्ठभक्षणं कुर्वामोऽस्मि । अग्रे को जानाति
किं भविष्यति । त्वमपि घनलोभादेव जल्पन्नसि किं बहुजल्पने । ततो मद्दो मौनी जातः ।

इति मोहेन काष्ठभक्षणसम्बन्धः ॥२८९॥

[290] अथ कुशीलिनीस्त्रीविषये सम्बन्धः ।

- 30 एकस्मिन्पुरे मोषिका योषिः खेदकानि रचयति तेनाग्यदा मोसलेन चम्मकताऽन्येन स्वक्या
स्त्री पत्नी कृता । अत्रान्तरे तस्य अदृष्टे पुमांसो जजल्पुनींसलः । त्वया पत्नीं ज्ञानीवा मुया सा

कस्य पुत्री विद्यते । नीसलोऽवग् किमेवं पृच्छयते । ते प्रोचुः—रण्डा विधवा वा । सोऽवग्—
देवदेन त्यक्ता मयाङ्गीकृता । तदा केचिज्जगुः—वर्यं कृतं गेहं च सदभूत् । तदैकेनोक्तं—या
पत्या त्यज्यते सा कुशीलिन्येव । अथवा अकथितकारिका दोषं विना कोऽपि स्त्रियं न त्यजति ।
तदा नीसलोऽवग्—अतीवाधुना सलज्जा दृष्यते स्तोकजल्पा च । वृद्धः पुमान् प्राह—स्वरूपं
न ज्ञायते यतः—

६

अवकफलं क्विविणधणं, दुज्जणवयणं सुकोमलं होइ ।
असई होइ सलज्जा, खारजलं सीअलं होइ ॥१॥

नीसलोऽवग्—साम्प्रतं वर्याऽस्ति ततोऽन्यथा कस्मिन्स्थाने पुंसाऽन्येन समं वार्त्तां कुर्वाणा
नीसलेन पृष्टा परपुसा च । यदा साऽन्येषां पुर पत्नीस्वरूपं प्राह तदा तैः प्रोक्तं—त्यज्यते
पत्नीयं । नीसलोऽवग्—रूपवती कथं त्यज्यते । अन्यस्मात्पुरुषाद्यदीयं ममापत्यानि जनिष्यति
तदा तान्यपि मां प्रति 'तात बाप अऊआ आता' इति जल्पिष्यन्ति । तेनैय स्थाप्यमानाऽस्ति तदा
तेरुक्तम्—एव चेदस्ति तदा वर्यं जातं । नीसलेन तादृशी पत्नी ज्ञाताऽपि न त्यक्ता मोहपाशवद्धेन ।

10

इति कुशीलिनीस्त्रीविषये सम्बन्धः ॥२६०॥

[291] अथ मुग्धजटिलसम्बन्धः ।

एकस्मिन्ग्रामे आसन्नाद्रिरुच्चशृङ्गे विषमे मठी योगिना कृता । तत्र च योगिना बालिष्ठी
स्थापिता । साऽथाऽन्यं नर न पश्यति क्रमात्परिणीता स्वयं । इयं कुशीलिनी न भविष्यति ।
ततो ग्राममध्ये भिक्षां याचमानो गृहे गृहे वदति—“इकपरिसाई इकपरिसाई” एवं पुनर्वदन्त-
मन्यः पुमान् प्राह—‘इमकाई बालइ भाई’ । ततो योगी जगौ—‘ऊचइ हुंगरि कोई न जाई’ । एवं
जल्पन्त श्रुत्वा दध्यौ । स स्वां पत्नीं सुशीलां वेत्त्यसौ । ततः स योगिप्रियापरीक्षणायैव वर्य-
पक्वान्नादिं लात्वा योगिन्यन्यत्र गते पर्वतशृङ्गे यागिनीपार्श्वे गत । योगिन्यै पक्वान्नादि
दत्तं । योगिन्या भोगस्तेन सहैप्सितः ।

16

20

इतः स योगी मठपार्श्वे समागात् । ततः सद्यस्तया मठमध्ये छन्न कृत्वा महीद्वारेऽभ्येत्यावग्
अत्रैव स्थिरीभव । अधुना ईश्वर आगतोऽभूत् । तेनेत्युक्तं गत च यदि ते पतिश्रद्धुषोः पट्टक
बन्धित्वा कण्ठे घर्घरमालिका च त्रिवारं मठया. परितोऽधोमुखी मन्नामजापपरो भविष्यति
ततो मठीमध्ये समेष्यति तदा बहुवर्षाणि आयुर्भविष्यति । ततस्तेन पत्न्योक्तं सर्वं कृत्वा
मठीमध्ये आगत यदा छन्न तदा स च निगेत्य स्वस्थाने गतः । द्वितीयदिने योगी तस्य गृहे
समागाज्जल्पन्निति—

25

इक्कपुरिसाई पुरिसाई काई बोलइं माई

ऊंचे ऊंचे हुंगरइ कोई न जाई ॥

तदा स पुमान्प्राह—

आखिइं पाटा कोटइं घाटा, अम्हे हुंता मठमांही ॥१॥

30

पूर्णा गायता जाता । एव प्रोक्तेऽपि मोहात्तेन योगिना वचोव्यगद्व्य न ज्ञात । ततः स्थाने स्थाने सम्पूर्णा गायता जल्पति । योगी तु स्वां पत्नीं सुश्रीलां वेत्ति । सा लब्ध्वा(लब्धा)स्वादा पुसाऽन्येन रमते । एव पाप कृत्वा श्रभे गता । योगी तु यावत्स्वां पत्नीं सतीमेव मेने ।

इति मुग्धजटिलमन्त्रघ ॥२९१॥

[292] अथ काकेन काकशतमिति सम्बन्धः ।

श्रीपुरे च द्रुश्रेष्ठिनः पत्नी कथितकारिणी विद्यते । क्रमादारिद्रे ममेते किमपि न करोति । इतोऽन्यदा मलोत्सर्गं कुर्वन् बहिर्निधिं दृष्ट्वा । त तत्र स्थगित्वा गृहागतो मार्यायाः पुरं ग्राह-भयाऽद्य मलोत्सर्गं कुर्वता काकपिच्छं हृदितं, स्वया कर्याग्रे न प्रोच्य । तयोक्तं-भयाऽद्य यावत्कस्याग्रे नोक्तं ततस्तथाऽन्येषु पानीयानयनार्थं गच्छ-
10 न्याऽवपानीयहारिकायाः पुरं पत्युः पिच्छहरणोत्सर्गं प्रोक्तं । ततस्तथाऽन्यस्या अग्रे प्रोक्तं ततस्तथाऽन्यस्या अग्रे ततो लोकाशतैः श्रुतं गृहे गृहे सा चार्त्ता जाता । लोकाशत-मो श्रेष्ठिन् । काकपिच्छं शतं हृदितं त्वया । ततो ज्ञातं मार्यास्वरूपं ततस्तेन नीधिरानीतो विद्यसितः परं पत्या पुरो नोक्तं श्रेष्ठी ततः 'काकं काकशत'मिति क्यार्तिं दध्यौ [धौ] ॥

इति काकेन काकशतमिति सम्बन्ध ॥२९२॥

15

[293] अथ सुखवासे कौटुम्बिककथा ।

श्रीग्रामे छस्मीधरो राजा न्यायी लोकप्रियः । लोकाः सर्वे पयोक्त ददते धनिनो जाता । एकदा मन्त्रिणा स्पदकद्वयं च द्रुकौटुम्बिकपाश्र्वे याचितम् । सोऽवग-अप्यमप्य धनं भग्ना, अधुना नास्ति यथा मा मागय तथाऽन्योऽपि किं न मागयन्ते । अहमेवैकोऽस्मि किम् ।
20 अत्रान्तरेऽन्येषुस्तेन कौटुम्बिकेन खलात् छन्नं गोधूमैः शकटं श्रुत्वा निगतं रात्रौ । वत्मनि शकटं गर्वायां पतितं न निस्सरति यदा तदा स कौटुम्बिकः आकुलोऽभूत् ।

अत्रान्तरे राजा अजल्पन् तस्य शकटं कषयामास । राजा स्वैन्यं ज्ञातः । तथापि चित्ते किमपि नानीतम् ।

इतोऽन्येषु मन्त्रिणा समं कर्त्तुं कुर्वन्मूपपाश्र्वे कौटुम्बिको ययौ । तदा मन्त्रिणा राज्ञोऽग्रे प्रोक्तं यदाऽसौ मागयते तदा यद्वा तद्वा अल्पति । कौटुम्बिकोऽप्यवग-आह वासे त्वागु न शक्नोमि । अमुकममुकं भयाऽर्पितं पुनः स्पदकद्वयं मन्त्री याचते । राज्ञोक्त-यो राजा गोधूमशूनं शकटं गच्छार्त्ता पतितं कषयति तस्य वासे त्वया उपितन्यम् । एतद्वचं श्रुत्वा कौटुम्बिको मौनी भूत्वा मूपपाश्र्वे ग्राह-यद्विडोक्त्यते तद् गृह्णताम् । ततो राजाऽपि तद्वचनेन तुष्टः ।

इति सुखवासे कौटुम्बिककथा ॥२९३॥

[294] अथ धनदानवशीकारे ग्रामपतिकथा ।

लोडणपुरे ग्रामपतिः कृष्णः प्रजाः पाति स्म । तत्रान्यदा तैलिकमोचिके कलिं कुर्वते स्मेति । त्वया मम छगणानि छत्रं गृहीतानोत्थुक्ते तैलिका जगौ-रे घाञ्चिके । मम गृहात्त्वया गोमयं छत्रं गृहीतम् । एव मिथः कलिं कृत्वा प्रथमं घाञ्चिका ग्रामपतये तैलिकसहोलिकं दत्त्वा स्वं सम्बन्धं कथितवती । ग्रामेशोऽवग-मा भैषी., चर्मकारिका दण्डयिष्यते । 5

इतश्चर्मकारपत्नी भूपपत्न्यै वर्यं पादुकायुगं दत्त्वा स्वसम्बन्धं प्राह । त्वया ममोपान्ते म्यातव्यम् । अपराहे द्वे कलिं कुर्वणे ग्रामपतिपाइर्व समेते । स्वं स्वरूपं द्वाभ्यां प्रोक्तम् । राजाऽवग-चर्मकारिकामन्यायिनीं दण्डयिष्यते । तैलिकया तैलसहोलिकोऽपि तोऽस्ति । राज्ञा राज्या-पुरं प्रोक्तम् । राज्ञी प्राह-पत्न्यङ्कन्याघस्ताद्विलोक्यताम् । नोर्ध्वं वीक्ष्यते । ततो राजा पादुकाद्वयं नवीनमपूर्वं दृष्ट्वा प्राह-द्वयोर्मध्ये कस्या अपि दोषो न । स्वस्वगृहे यान युवामनः 10 परमन्यायो न कार्यं तेन स्वस्वगृहे गते ।

इति धनदानवशीकारे ग्रामपतिकथा ॥ २९४ ॥

[295] अथ ऋणसम्बन्धे सूत्रधारकथा ।

कस्मिन्ग्रामे भौमस्य सूत्रधारस्य भूरिषु देवेषु आराधितेषु पुत्रोऽभूत् । जन्मोत्सव कृतः । स्वर्णमयं पालनकं कृतं, तत्रस्थं हिण्डालयनि स्म । क्रमाद्रिङ्गत् वर्षाद्धारभूग्गादिभि 15 पोष्यते पुत्रः ।

एकदा स्वोत्सङ्गे कृत्वा पुत्रं रमयन्त श्रेष्ठेन दृष्ट्वा साधुः प्राह । पुत्रं दर्शं दर्शं किं मोदं धत्से ? एव प्राच्य यावत्साधुर्निस्समार तावच्छ्रेष्ठी चकितः । साधोः पदोः पतित्वा प्राह--त्यर्थं कथं प्रोक्तम् ? साधुः प्राह पृच्छनेन सूत, पुत्रस्वरूपे प्रोक्ते तव दुःखं भविष्यति । तवो बहु कथिते एकान्ते साधुः प्राह-- 20

पद्मपुरे चन्द्रो वणिग् बभूव । स चान्यदा कमलपुरे सिंहश्रेष्ठिगृहे गतः । तस्यापण उपविशति च सिंहोऽन्यदा पञ्चशतदङ्ककधृता वासिनिकां हृष्टमण्ये मुक्त्वा कार्यार्थं गतः । तत्र-अन्धस्तां वासिनिकां छत्रं कृत्वाऽन्यत्र मुक्त्वा तत्रापणं आगत्योपविष्टः । ततः सिंहो हृष्टगतो वासिनिकामदृष्ट्वा प्राह--त्वया धनं गृहीतम् । चन्द्रोऽवग-कूटं किं जल्पसे । शपथं चकार । ततः क्रमात् साधुभ्यो दानं दत्त्वा चन्द्रो मृत्वाऽयं तव पुत्रो जातोऽस्ति । तेनायं लहनक 25 लाभ्या गमिष्यति । यदि त्वमेतन्मार्थं न व्ययिष्यसि तदा सर्वा श्रियमपहरिष्यसि ततः क्षुब्धारेण पूर्वदत्तं धनं तस्य लोखके धर्मं व्ययित । ततः स स्व लहनकं लात्वा परलोकं गतः ।

इति ऋणसम्बन्धे सूत्रधारकथा ॥ २९५ ॥

[296] अथ सुग्धतायां कुडुम्बिकधनतत्पत्नीलिम्बडीपुत्रीकथा ।

श्रीपुरे धनकौटुम्बिकस्य लीम्बडीनाम्नी पुत्री बभूव । क्रमात्कवन्पुरे धनदत्ताय सोत्सव 30

दत्ता । तस्या आभरणानि कारितानि । एकदा समुत्पन्नरोगा लिम्ब्यढी पतिगृहस्था मृता । तां
 मृतां श्रुत्वा मातापितरौ दुःखिनौ जाता । आभरणानि पितुर्गृहे स्थितानि । तदा कोऽपि
 धूर्त्तो धनकौटुम्बिकोऽभ्येत्यावग—नमश्चक्रे तयो । तदा ताभ्यां प्रोक्त—कुत स्थानात्स्वमागा ?
 सोऽवग—अह भवतो पुत्रीपाभ्यांऽप्यदा माताऽवग—लिम्ब्योपुत्री क्यास्ति ? धूर्त्तोऽवग—स्वर्गे
 5 देवाङ्गना जाताऽस्ति सुखिनी च । मनुखेन तया सर्वाणि आभरणानि याचितानि सन्ति ।
 यदि अप्यस्ते तानि तव पुण्या अप्ययामि । मात्रा मुग्धया पुत्रीमोहात्तस्मै सवाण्याभरणानि
 दत्तानि । सोऽपि छलितानि छात्वा चचाल ।

इतो धनो गृहे आगात् । पुत्रीभूषणप्रेषणस्वरूप पत्युरग्रे पत्न्योक्त धनोऽयम् । प्राह—त्व
 तु मुग्धा । स तु छली । तानि छात्वा गत । तदा भूषणानि धालयितुं ययघोटिकारूढस्त-
 10 तृष्टौ चचाल । मार्गे मिलित सन् त हक्कयामासोच्चै रे दुराचार । मुक्च भूषणानि पुत्र्या
 नो चेद्गृहनिष्यसे । छली धनमागत दृष्ट्वा मागभ्यतरोरुक्च चटित । स च कौटुम्बिक घोटिकाया
 उत्तीय वृक्षमारूढो घत्तु तम् । स बली शाखयोत्तीय त्वरित घोटिकामारूढ त्वरित चचाल ।
 कौटुम्बिको वृक्षादुत्तीय तत्पृष्टौ दधाव हक्कयति च । यदा न मिलति धनस्तस्य तदोच्चै
 स्वर प्राह—एषाऽपि घोटिका साभरणा लिम्ब्यद्वयै भवतु एवं प्रोच्य पादचारी गृहागतो
 15 धन पृष्ठ पत्न्या तदा धनोऽवग—त्वया पुत्र्या आभरणानि प्रेषितानि मया तु घोटिका ।
 परनी प्राह—वयं कृतम् ।

इति मुग्धताया कौटुम्बिकधनतत्पत्नीलिम्ब्योपुत्रीकथा ॥२९६॥

[297] अथ द तदर्शने श्रेष्ठिप्रधूकथा ।

धीपुरे च द्विश्रेष्ठिनश्चतस्रो बन्धोऽभूवन् । एकस्या वया मुद्रिका कारिता श्रेष्ठिना, द्वितीयस्या
 20 वया शटिका, तृतीयस्या स्वणमया वताः । ताभिरेकदा स्वजना जेमनाय निमन्त्रिता । ता
 जेमनायागता यदा तदा प्रथमया मुद्रिका दर्शिता, द्वितीयया शटिका दर्शिता तृतीयस्या गृहे
 या जेमनायागता तासां पुरं तृतीया दन्तान् स्वणमयानुद्धान्च दृष्टित्वा प्राह—भो स्त्रिय अथ
 किमपि रद्घु न शक्ति मया । कल्पे जेमनायागन्तव्यम् । ताभिं प्रोक्त—वयं कृत गौरव
 दन्तां स्वणमया दर्शिता । दन्तार्जनेन वय भोजिता । दन्तदर्शनेनापि यच्छ्रुतितास्तद्वर इति
 25 जल्पन्त्यस्ता स्वस्वगृहे गता । इति दन्तदर्शने श्रेष्ठिप्रधूकथा ॥२९७॥

[298] अथ अविमृश्यकारकधनकथा ।

एक काऽपि मुग्ध पुमान् पलाशपत्राणि फलानि च ययाणि वीक्ष्य दग्धौ—एवविधो
 वृक्षा यदि गृहाङ्गणे भवति तदाऽनीय गृहशाभा भवति ।

ततस्तेन तद्वाजान्यानीयारापितो वृक्षं यधितो धारिसिञ्चनत् सच्छायोऽभूत् । क्रमात्फलानि
 30 लज्जानि आस्वावितानि फट्टकानि । पत्रेषु च वृक्षिका एत्यचन्ते । पक्षिणोऽभ्येत्य ते फलकल

कुर्वन्ति । ततो रुष्टस्तमुत्पाटयामास । स ज्वालित । स एकं पत्रं तस्योद्धरितं, तच्च क्रमात् हेममयं जातम् । ततस्तादृशानि बीजान्यलभमानो दु खी जात ।

इत्यविमृश्यकारकधनकथा ॥२९८॥

[२९९] अथ परद्रव्यपरिहारे सोमभीमकथा ।

चन्द्रवत्या पुरि सोमभीमौ सोदरौ वसत स्म । पृथग्जातौ तथापि व्यवसायमेकत्र कुस्तः ३
स्म । सोमो गुरुपान्ते परद्रव्यपरिहाराभिग्रह ललौ । भीमस्तु न गृह्णाति स्म ।

एकदा द्वावपि भ्रातरौ द्रव्यार्जनाय मार्गं चेलतुः । साय रात्रिघटोद्वय गत यदा तदा रत्न-
कुण्डल बहुमूल्य सोमो दृष्ट्वाऽपि चचालाप्रत । तत पश्चात्क्रमशते भीम आगच्छन् रत्नकुण्डल
ललौ । रहो त्रिधाय चचाल । ततः मार्गं भ्रात्रा पृष्ट—त्वया पश्चात् किं दृष्टम् । भामोऽवग्—
न किमपि दृष्ट मया । ततस्तावपि भ्रातरो श्रीपुरे गतौ । तत्र भीमो व्यवसाय कुर्वन् कुण्डल 10
विक्रीय बहुमूल्य क्रयाणक बहु ललौ । तदा बहुमूल्य क्रयाणक बहु गृह्णान भीम वीक्ष्य
सोमोऽवग्—भ्रातस्त्वया किं लब्ध येन बहु क्रयाणकमलास्त्वं वहाप्रहे कृते भ्रात्रा रत्नकुण्डल-
ग्रहणविक्रयसम्बन्धः प्रोक्तो भीमेन । ततः सोमोऽवग्—यत्त्वया रत्न कुण्डल पतित गृहीतं तत्र
वरं कृतम् । आत्मनः क्रयाणकमग्रेतनवस्तुमत्क यद्विद्यते तन्मम दीयताम् । त्व तावकं पृथक्कुरु । 15
क्रमाद्द्वौ सादरौ गृहे आगतौ भीमस्य तस्मिन्नेव दिने गृहे चोरा* प्रविष्टा । सर्वमानोत लुण्टि-
त्वा गता । प्रात सर्वं गृह क्रयाणरिक्त दृष्टोदर कुट्टयन् जगो भीम । चौरा मम जीवं
गृहीत्वा गता । सोम आगत प्राह—भ्राता रुद्यते कि यत्परद्रव्य गृह्यते तच्चात्मीयमग्रेतनमपि
धन लात्वा याति । अत पर त्वया परकीय पतितमपि धन न ग्राह्यम् । ततस्तेन परद्रव्यग्रहणे
नियमो गृहीतः । ततो भ्रात्रा बहुधन ददे । ततो द्वावपि सोदरो चिर स्वमभिग्रह प्रपाल्य 20
स्वर्गं गतौ । क्रमान्मुक्तिं यास्यतः । इति परद्रव्यपरिहारे सोमभीमकथा ॥२९९॥

[३००] अथ 'वानर अनङ्गं वीछी खाधउ' इति उखाणा कथा ।

कस्मिन्वने वानर आम्रछोतरकं भक्षितु मुखे विश्लेष तदा छोत्तरकस्थेन वृश्चिकेन कपिर्भ-
क्षितः । ततो झलयित्वा त्वरितं भूमौ पतितः । मुखं भग्नप्राय जातम् । कुत्रापि रतिं न लभते ।
तदा कपिना अन्येन पृष्ट भो वानर ! किमेवंविवाक्रिया करोषि । तदा स प्राह—यत्र तत्र 25
मुख न प्रक्षिप्यते, सरलदृष्टमार्गेण चलनीयम् । उक्त च तेन—

जीवजीव जीवउं किमइ आंनइ हाथ न लाउं किमइ जीवजीव ।

जीवइ ईम छोत्तरि हाथि जीवाहि वानीम ॥१॥

इति वानर अनङ्ग वीछी खाधउ इति उखाणा कथा ॥३००॥

[३०१] अथ कर्णसम्बन्धः ।

उत्ते भीमभूपस्य पत्नी पद्मिनी सगर्भा ज्योतिष्कक प्रति जगौ । वय पुत्रो जातो यस्मिन्

क्षणं स्यात् स क्षणं कथ्यताम् । ततो ज्योतिष्कको जगौ । उच्चपरमोच्चमहसम्बन्धं ज्योतिष्क-
कोक्तक्षणे तथौषधमहणात् पुत्रो जनितः कण्णभरणे निर्गतः । ततस्तस्य कण इति नाम ददौ ।
तस्मिन् जनिते सुते सूतरोगेण सूता माता क्रमाद्धमाने तस्मिन् राज्यभारं न्यस्य राजापि सृतः ।
तदा उच्चयिन्यां भोजो राजा द्वाभ्यां दानस्पृष्टा क्रियते । ततस्ताभ्यां मिथो ज्ञापितं य एकस्मिन्
5 दिने सपूणं प्रासादं कारयिष्यति तेन जितः ततः कर्णेन यामचतुष्केण सपूणां प्रासादं कारितः ।
तस्मिन् लिङ्गमपि स्थापितं भोजेन । तदस्तस्य प्रासादस्य कणभेदरिति नाम जातम् ।

इति कर्णसम्बन्धः ॥३०१॥

[302] अथ मरणसमये वृद्धभोजसम्बन्धः ।

वृद्धभाजेन म्रियता स्वसेवकस्य प्रोक्तं मया पुण्यं न कृतं तेन कृपाणस्याग्रे मम कृष्णं हस्तं
10 कृत्वा स्थाप्य । यदा लोकां पृच्छति तदा प्रोक्तव्यं । राज्ञा प्रोक्तं क्रियमाणमस्ति । ततो वृद्ध-
भोजसेवकैर्लोकप्रबोधाय धमं कृष्णो हस्तो भोजस्य दर्शितः । लोका भोजस्य मरणचेष्टितं भुत्वा
दानिनो जाताः । इति मरणसमये वृद्धभोजसम्बन्धः ॥३०२॥

[303] अथ वस्तुपालमन्त्रिण १२ यात्राशकुनकथाः ।

वस्तुपालमन्त्रीस्य प्रथमयात्रायां चलत् आदौ दुर्गा विपरीता जाता । यदा मन्त्री स्वित-
16 त्तदा सारवकोऽवगू—चल्यतां मन्त्रीशः । १२ यात्रा भविष्यन्ति । मन्त्री कथमेव ज्ञायते ।
सोऽवगू यस्मिन्नावासे उपविश्य दुर्गां रथं चकार । तस्य निष्पन्नमानस्य १२ स्थरा निष्पन्ना
दृश्यन्ते, अत उच्यते मया । ततो मन्त्री तां शकुनं छावा चचाळ । ततः १२ यात्रा अभूवन्*
त्रयोदश्यां यात्रायां अद्मार्गे उत्पन्नवरस्य अङ्गे (ङ्गे) वासकप्रधाने स्वर्गगमनं मन्त्रिणोऽजनिः ।

इति वस्तुपालमन्त्रिण १२ यात्राशकुनकथा ॥३०३॥

20 [304] अथ अनुञ्जयतीर्थप्रभावे शूरकथाः ।

कलाभकपुरे मदनभूपते पत्नी प्रेमवती पुत्रं शूरं स च उत्कटः । एकदा राजा पुरोयाने
गतः । तत्रैका श्वेताम्बरवरा नारी प्राह—मो भूप ! अहं यदि तव पत्नी स्यां तदा तव राज्यं
वधते । राजा जगौ आगच्छ, पत्नी भव । ततः साऽवगू—त्वं गृहे गच्छ अहं तव वृष्टौ
आगमिष्यामि । ततो राजा गृहे गतः ।

25 इतो कस्माद्वैरिचक्रेणागत्य पुरं वेष्टितः । राजोत्थाय युद्धं कर्तुं लग्नः । ततो महद्बलं
वीक्ष्य पुरमध्ये भूपं प्रविष्टो न्यथो । वैरिसेना तु महती तनं किं करिष्यते ! अहं तदा स्त्रिया
वाहितं शब्दच्छलान् तव राज्यं वधते वधते च । वधनं विध्यापनं च कथ्यते । शोपो

वर्धयता दीप क्षय नीयताम् । अतो राज्य गतम् । सा स्त्री वरिद्विणी यदि साम्प्रतं नश्यते तदा वरम् । जीवन्नरो भद्राणि लभते । एव चिमृश्य राजा पत्नी पुत्रयुतः किञ्चिद्धनं लात्वा छत्र रात्रौ पुराभिर्द्यौ । पथि गच्छतो भूपस्य धन भिल्लैर्लुटितम् । क्रमाद्धनाभावात्परिवारो गत । ततो राजा पत्नीपुत्रयुत पादचारी जातः । पदेषु कण्टका भव्यन्ते । रुधिरं निर्गच्छति । क्रमात्तृषा लग्ना । ततो राजा दूरं गत्वा पानीयमानीय पत्नीपुत्रौ पायितौ । फलाहारं कुर्वाणो राजा पद्मपुरे गतः । तत्र राजानं सेवते स्म । किमपि न लभते । ततः काष्ठेन्धनवृणादि वनादानीय विक्रीय च स्वोदरं बभार भूपः सकुटुम्बः एवं तस्याब्दाष्टक गतम् ।

5

इतोऽन्यदा कथाचिद्देवतया तत्पुण्यप्रेरितयाऽभ्येत्य प्रोक्तम् । गच्छ स्वपुरे । तत्र छत्रं स्थेयं वैरी अपुत्रको मरिष्यते । तत्र राज्यं भविष्यति । ततस्तेन देव्योक्ते कृते वैरिणि मृते राजा बभूव । मदनः क्रमाद्वाजा । मदनः पुत्राय राज्यं त्रितीयं परलोकमसाधयत् । स शूरराजा कुससर्गादिनं प्रति [प्रतिदिन] बहून्पशून् हन्ति । सचिवैः प्रोक्तं—ईदृशी जीवहिंसा न क्रियते नरकहेतुका । ततो न शूरतरथौ तस्मात्पापात् । ततस्तीर्थध्वंसं चकार । एवं पापपरः शूरः कुष्ठी जातः । अनेकै वैद्यैश्चिकित्सितो रोगो न गतः । ततो गङ्गागयादितीर्थेषु स्नानानि चकार । राजा [ज्ञः] तथापि न गुणोऽभूत् । ततोऽतीवजाताप्तिः सचिवान्प्रति प्राह—अहं जीवितुं न शक्नोमि । काष्ठभक्षणेन देहं त्यक्ष्यामीति । ततो मन्त्रिणो जगु । काष्ठभक्षणात्कृतकर्मणो न कुञ्च्यते । ततो यदा राजा काष्ठभक्षणायाचालत्तदा तत्राकस्मात् ज्ञानी समागात् । ततस्तं गुरुं भूपोऽप्राक्षीत् मम कथं रोगोपशमो भविष्यति । ततो ज्ञानी जगौ । शत्रुञ्जये गम्यते । तत्र चन्द्रकुण्डे स्नानं कृत्वा श्री ऋषभदेवस्य पूजा क्रियते । रूत षष्टानि, एकमष्टमं च । राजादन्या अध स्थितया मृत्तिकयाङ्ग रुक्ष्यते २१ दिनानि यावत्, तदा रोगो याति तव । ततो ज्ञान्युक्ते कृते राज्ञो रोगो गतः । ततो राजा महान्तं तत्र प्रासादं कारयामास । तत्र ऋषभस्य प्रतिमामस्थापयत् । श्री शत्रुञ्जये यात्रा विस्तराच्चकार । ततः शूरः स्व सुतं राज्ये न्यस्य शत्रुञ्जये गत्वा तपस्या लात्वा सर्वकर्मक्षयान्मुक्तिं ययौ ।

10

15

20

इति शत्रुञ्जयतीर्थप्रभावे शूरकथा ॥ ३०४ ॥

[305] अथ भाग्ये चन्द्रकथा ।

चन्द्रपुरे चन्द्रो वणिग् दुःस्थोन्यदा नदीतटे गतः । तत्राकस्मान्नदीतटं पपात् । तत्र निधिं प्राप । ततोऽन्यदा भूपपाश्वे भूमिं मार्गयित्वा आवासं कारयितु चन्द्रो लग्न । तदा तत्र भूमिं खनयतस्तस्य कोटिमितं धनं निर्गत । तद्राज्ञो दर्शितं चन्द्रेण । राजाऽवग्—मया तु भूरिय तुभ्य दत्ता । ततोऽधुना तव पुण्याद्धनं निर्गतं । ततस्त्वमेव गृहाण । ततश्चन्द्र सर्वत्रप्रासादान् धर्मशालाश्च भूरिश कारयामास सप्तश्रेण्यां लक्ष्मीं व्यवति स्म । चन्द्रः स्वर्गं गतः क्रमात्सेत्स्यति । इति भाग्ये चन्द्रकथा ॥ ३०५ ॥

25

30

[306] अथ मेघवातसंवाटसम्बन्धः ।

एकदा मेघवातो मिथो जल्पत स्मेति । मेघोऽवग्—अहमेव लोकं जीवयामि वारिष्णवाव ।

वायुराचष्टे—त्वया किं स्थाण्यहं वर्यं न वामि, तदा तव वृष्ट्योत्पादितं घान्यं विन-
क्षत्येष, तेनाहमेव जगज्जीवयामि । अहमेव यावत्लोकानां शरीरे तिष्ठामि तावत्लोका
जीवन्ति यदाऽहं गतः तदा स मृत एव ।

मेघोऽवग—मत्कृत्य पश्य । ततोऽवसरेऽवसरे विलोक्यमानस्तथा मेघो ववष यथा
5 लोकानां सस्यमुद्रता कगभवन यावद्वर्द्धित । इतोऽकस्माद्वातस्तथा वाति स्म यथा सर्वं शुष्क-
मेकस्मिन् वर्षे मेघा वृष्टा नैव, तदा लोकैवायमुपमपि न । ततो लोकैरुक्त—भो मेघवातो ।
युवामेकीभूय जगज्जीवयथो नो चेन्मरिष्यति जगत् । ततो वातमेघो प्रीतिभाजौ तथा चक्रतु
यथा बहु सस्य जात । लाका अन्ये जीवा अपि यथा सुखिनोऽभूवन् ।

इति मेघवातसवादसम्बन्ध ॥३०६॥

10 [307] अथ नि स्वत्वानि स्वत्वयोर्वीरकथा ।

एकपुरे देवदभ्रेष्ठिना धनधोराह्नौ द्वौ पुत्रा धोमनो धोम यद्ग पुत्र्यो बभूवतु । सव
परिणायिता भ्रष्टी परलोक ययौ । द्वौ सोदरौ पृथग्जातौ । क्रमादेको धनी अन्यो
दुःस्थोऽजनि ।

15 एकोदरममुत्पन्ना, एकनक्षत्रजातकाः ।
न भवति समा शीला, यथा बदरीकण्टका ॥१॥

यथा सादर्या मिलनाय यातः तदा वृद्धस्य भ्रातु लक्ष्मीत्वासोदर्यो भक्तिं चक्रतु
लघोस्तु निःस्वस्य न । एतदा लघुभ्राता लक्ष्म्यथ कस्यचित्साथस्य साथ विदेश प्रति चचाल ।
मार्गे भगिनोपुर समागात् सरपालौ साथ स्थित ।

इतो वीरभगिनी जलाय सरसि समागात् तथा भ्राता जीणव्रटितान्धरो निःस्थो दृष्टः,
20 तदा भगिनी भ्रातु समुखमपि न पलोरुयमि स्ववान् । वीरो दध्यौ भगिन्यादिकं सव
श्रिय मन्यते न भ्रातर । ततोऽग्रे चचाल कमयोगाद्बह्व्वा श्रियमनयिषा पञ्चादागच्छन् तस्यैव
सरसः पालौ म्थित । भ्रातरमजितबहुधन श वा तत्रगत्य भगिना जगौ—सोदर । गृहे
आगच्छ । ततो वीरो भगिनीगृहे गत । भगि या च्या रसवतो कुत । स्नानादि कारितं वथ ।
भाजन मण्डित जेमनायोपविष्टः । भगिन्या पक्वान्नादि परिवेषित यदा तदा वीरा वयकु-
20 ण्डलरत्नमुद्रिकाभरणानि भाजने भुमोच । प्राह च—भो कुण्डलकेयूरमुद्रिकाः । पक्वान्न भक्षयत ।
एव पुन पुनजल्पति सोदरे भगिनी प्राह—भ्रातरेश किं पुन पुन जल्प्यते । भ्राता प्राह—
भगिनि । इह मान्कादि सव कुण्डलकेयूरप्रभृतिविभूषणवस्तुधनानां परिवेषित विद्यते । मम
परिवेषित नास्ति किन्तु भ्रिया कुण्डलादिरूपाया । यदाऽहमप्रतश्चित्तस्तदा त्वया सन्मुखमपि
न वीक्षितं मयि निर्धनत्वादधुना सधनत्वादेव भक्तिं कियते मम अतोऽहमेव जल्पन्नस्मि
30 मुद्रिकावीनां पुर । ततो भगिनी भ्रातर क्षमयामास । अहं मुग्धा त्वमेव धन्यः । ततो भ्रात्रा

सर्वमाभरणादि भगिन्यै ददौ । ततो जिमित्वा वीरोऽवग्—लोके धनमेव, न भ्रात्रादयः ।

इति निःस्वत्वानिःस्वत्वयोर्वीरकथा ॥३०७॥

[308] अथ यशोदाने याचकसम्बन्धः ।

हेमपुरे एक. क्षत्रियो याचको भूत्वा सोमं धनिनं घोटिकादि याचनाय गतो विरुदा-
चलीमिति जगाद—

वैरिकुम्भिकेसरि ! त्वं वैरविजित्वर ! त्व ।

दानजितार्जुनकर्ण ! त्वं सत्येन युधिष्ठिर ! त्वम् ॥

एतत् श्रुत्वा तेन घोटको दत्तस्तस्मै । इतोऽन्येद्युस्तस्य धनिनः पुरः एकः समागतो जगौ—

“यथाऽन्ये दानं ददते तथा त्वं कथं दत्से त्वं गृहशूरः”

इत्यादि श्रुत्वा तस्मै गालिं ददौ ।

इति यशोदाने याचकसम्बन्धः ॥३०८॥

[309] अथ जिनप्रभसूरिभिः पीरोजसुरत्राणः प्रतिबोधित इति सम्बन्धः ।

दिल्या श्रीविजयसिंहसूरय आगताः । श्राद्धा धर्मं श्रुत्वा प्रोचुः । गोजनरुसुरखाणो म्लेच्छो-
ऽनेकान् जिनप्रामादान पातयन् केनापि निपिद्ध्यु न शक्यते । ततो गुरुभि ध्यात यदि केपि
द्वेष आराध्यते तदा सुरत्राणमनुकूली करोमि तथा यथा प्रासादान् न पातयति ।

इतो धर्मोपदेशावसरे गुरुभिः प्रोक्तं प्रासादा कार्यन्ते मुक्तिहेतुत्वात् । श्राद्धैरुक्तं—
अप्रेतना पात्यमानाः सन्ति यवनैर्नवीनाः कथं कार्यन्ते ? यदि वः शक्ति स्यात्तदा रक्ष्यन्तां
प्रासादाः । गुरुभिः प्रोक्तं—यदि प[पा]ण्मासीं यावत्पद्मावतीध्यानं क्रियते तत्र ध्यानं कुर्वतो
यस्य साधुभिर्विहृत्यानीतमत्र पद्मिनी परिवेषयति । सा पार्श्वे अहोरात्रौ तिष्ठति । तस्य चेद्ध्यानं
निश्चलं भवति मनोऽपि न चलति तदा पद्मावती स्मृता सती सदा चिन्तितं करोति ।
श्राद्धैरुक्तं—यद्विलोकयिष्यते तदस्माभिरानेष्यते । ततो गुरुभिर्मानिते पद्मिनी स्त्री आनीता ।
गुरुभि [पा]ण्मासीं यावन्निश्चल ध्यानं कृतम् । पद्मावती प्रत्यक्षाऽभूत् यदा तदा गुरवो न
जल्पन्ति । तत् पद्मावती प्राह—भगवन् ! कथं न जल्प्यते, प्रसन्नीभूय जल्प, ममापराधं क्षमस्व ।
त्वया यदा ध्यानमारब्ध तदाऽहं प्रभोः पार्श्वे समागता परं जल्पितुं न शक्ताऽभूवं कारणात् ।
गुरु प्राह—किं कारणं पद्मावत्याह—श्रीपूज्यपादबलात् ध्यानादहं समागता परं स्तोत्रमायुर्दृष्ट्वा
विमर्शं पतितऽहं । गुरुराह—मम कियदायुरस्ति ? पद्मावत्यवग्—पाण्मासीमेव । गुरवो जगुः—
आयुर्वर्धते न तथापि तथा कुरु यथा मम ध्यानं सफल भवति । पद्मावती जगौ—तव शिष्य-
स्याह प्रत्यक्षा भविष्यामि । गुरु प्राह—को योग्यो यस्य प्रत्यक्षा भवसि । पद्मा प्राह—गच्छमध्ये

न दृश्यते क्षिप्रम् । गुरुं प्राह-अन्यत्र यो मम पट्टयोग्यं स्यात्तत्र [स्त्रै] दीयते । पद्माऽगु--

गलिककोटकपुरे जिनवत्तश्रेष्ठिनः सप्त पुत्राः सन्ति । तेषां सप्तमो भूमिगृहे बधमानोऽस्ति लघीयान् । गुरवो जगु-पर स दूरो लघीयान् मुग्धम् । पद्माऽवगु-दूरेऽपि स्थित आसन्नो भविष्यति । ततः पद्मावत्या गुरवः शीघ्रं तत्र नीताः । उपदेशं श्रेष्ठिनो वत्तः । श्रेष्ठो जगौ किं कार्यं गुरवो जगु-यः सप्तमं पुत्रस्तवास्ति स दीयतां । श्रेष्ठो जगौ पद्मावत्या जह्निपत भवतः सप्तमा मम पट्टं सूरिभविष्यति । ततः श्रेष्ठिनापिना गुरवस्तः छात्वा पद्मादागता स दीक्षितस्तस्य सूरिमन्त्रो[त्र] ऋदे । पद्मावत्या म्हा विद्या ददे प्राक्तं च-यथा तव कायं स्थाचरा ऽष्ट स्मरणोया । जिनप्रमसूरिना णाऽन्ननि । गुरवः स्वर्गं जग्मुः । पद्मावतासान्निभ्याद्यन्मनसि चिन्तयति तत्सिन्धति । क्रमात्सम्पूर्णविद्यावता जाता ।

10 एकः श्रीजिनप्रमसूरयो राजमाग पीरोत्रसुरत्राणप्रधानेन वदिताः । तच्च सुरत्राणेन गवाक्ष-
स्येन दृष्टं । गुरवः आकारिताः पृष्टं च भूपेन । भवद्भिः किं ज्ञायतेऽतोवानागतादि तदा गुरुभिः
प्रोक्त-ज्ञायते किमपि न तथापि किमपि ज्ञायते । ततो राज्ञाऽन्यदा स्वमुद्रिकां छन्नं चित्रशालायां
स्तम्भमध्ये तथा श्रेयिता यथा कोऽपि न जानाति । ततो गुरवः पृष्टा-अक्षम मुद्रिका क्वास्ति ?
ततो गुरुणा तृणवृश्चिकं कृतं वस्तं यत्र सुरत्राणमुद्रिकाऽस्ति तत्र गच्छ । मुद्रिकां प्रकटीकुरु ।
15 तदा वृश्चिकोऽपरवृश्चिकवन्धलन् स्तम्भे चटित्वा मदनमपसाय मुद्रिकां प्रकटीचकार । ततोऽवगु-
राजा शौरं वप्रेयः । ततः स राजपाश्वरं गतः । ततो राजा स्वमकृतं राजा यद्यत्पृच्छति तत्त-
त्पद्मावत्या साभिभ्यात्कथयति । सुरत्राणोऽवगु-भाग्यं वाञ्छितम् । गुरुभिः प्रोक्त-अद्यप्रवृत्ति
जिनप्रासादात् न पातयित्वा । ततः सुरत्राणोऽवगु-ये पातित्वास्ते पातित्वा अतः परं न पात-
यिष्यन्ते । श्रीजिनप्रमसूरिभिः सुरत्राणं ज्ञत्रज्ञये यात्रां कारितं पूर्वं गुरुगामवशादा बहवोऽभूवन् ।

20 इति जिनप्रमसूरिभिः सुरत्राणं प्रतिशोधितं इति सम्भवः ॥३०९॥

[310] अथ स्ववस्तुस्वभावाकथने वणिग्दृष्टान्तः ।

एकौ वणिक् कृपायकं शकटं भूत्वा पुरं प्रत्यवजग्म् मार्गं शुल्किनो मिश्रितः । तेन
पृष्टं--किमस्ति शकटे ?

वणिक्प्राह--हेरोक्षेरा । शुल्किनोक्त-उत्सितं पुनः पृष्टं किमस्ति ?

25 तेनोक्त-उलूपेलु ! इति वक्रते बहुजो यद्यत्पृच्छन्नं तिष्ठति शुल्की तदा स स्वयमकथय
इत्ये मुमोच न पुनर्वत्सुनो नाम जगौ वप्रे ।

इति स्ववस्तुस्वभावाकथने वणिग्दृष्टान्तः ॥३१०॥

[311] अथ मौढ्यविषय विधवापुत्रसम्बन्धः ।

कस्या अपि विधवायाः पुत्रो यवसायं कुर्वन्नेकस्यापि कायस्य पारं सन्ध्यायामपि न

याति । कार्याणि बहूनि आरभते न कस्य पारं गृह्णाति । ततो विचाले कार्याणि मुञ्चति । एकदा मात्रोक्तं—पुत्र ! तव पिता यत्कार्यं कर्तुमारब्धवान् तस्य पारं नीत्वैवामुञ्चत् । एतन्मा-
तुर्वचनं श्रुत्वा एकदा भाद्रमासमत्तशंडस्य क्षेत्रे प्रविष्टस्य हक्कयितुं धावितः, पुच्छे विलग्नः स
शण्डः क्षेत्रमध्ये इतस्ततस्त्वरितं त्वरितं धावति । मातुर्वचः स्मरन् शण्डस्य पुच्छं यदा नामु-
ञ्चत् तदा लोकैरुक्तं—मुञ्च शण्डपुच्छं नो चेत् यमसद्वानि यास्यसि । तेपामग्रे प्राह स मम 5
पिता समारब्ध कार्यं कदापि नामुञ्चत् । अहमपि पितृवत्कार्यं कुर्वाणोऽस्मि, एव जल्पन्
स मृतः । माता दुःखिनी जाता ।

इति मौढ्यविषये विधवापुत्रमन्वन्धः ॥ ३११ ॥

[312] अथ कातरत्वे तम्बोलिककथा ।

एकदा तम्बोलिकगृहे गृहोलिका निरगात् तदा श्रेष्ठः तम्बोलिको त्रिभ्यन् वह्निः कर्पयितुं 10
न शशाक । स वधू प्रति प्राह—गच्छ चतुःपथे कचन पुरुषं चतुःपथावाकारय । यथा स
एता वह्निः कर्पयति, सा च म्वसुर वचोऽङ्गीकृत्य चतुःपथे गता लज्जया कमपि पुरुषमाकार-
यितु न शशाक । ततः पश्चाद्वागात् । तम्बोलिकोऽवगू—कोऽपि पुरुषो नाकारितः । सा
प्राह—भा भा भा त्वमपि पुरुषोऽसि । ततस्तेनोक्तं—वधु ! वर प्रोक्तं अहमपि पुरुषोऽस्मि
परं कातरत्वात्स्त्रीलक्षणोऽस्मि । ततो वध्वोक्तं—भा भा भा भा सत्यं प्रोक्तं, एव जल्पतोस्तद् 15
योगृहोलिका गृहाद्बहिर्निर्गता यदा ताभ्यामुक्तं वर जातं । गृहोलिका स्वयमेवात्मनो भाग्या-
गृहान्बहिर्निर्ययौ । इति कातरत्वे तम्बोलिककथा ॥३१२॥

[313] अथ पापानुबन्धि धर्मानुबन्धि भवतीति विषये कथा ।

कर्मिश्चिद्देवाकूले धनश्रेष्ठी धर्ममूर्त्तिधर्मं करोति, दानं दत्ते । अन्यदा श्रेष्ठी चतुःपथे
गतः तदा तत्र मज्जिपत्राहिकानि विक्रेतुमानोतानि सन्ति । तदा सम्राट् त्राहिकानि लात्वा 20
व्यवहारिणो गताः । त्रीणि त्राहिकानि स्थितानि तेषां कोऽपि लाता न । ततो धनस्तान्यपि
लात्वा गृहे समागात् । रात्रौ सुप्तो धनः । कोऽप्यागत्य स्वप्नेऽवदत्तरथ यानि त्राहिकानि
त्यया गृहीतानि तानि विलोक्यैव विक्रेतव्यानि । तव गृहे कल्पद्रुमाः समागताः । ततो
जागरितस्तेषु रत्नपञ्चकं दृष्ट्वा स धर्ममूर्त्तिस्त्राहिकदातृपाश्वे गत्वा प्राह—भवद्भिः सत्य
प्रोन्यतां । कुत्र गृहीतानि त्राहिकानि । तैरुक्तं—स्तेनोपान्ते । ततस्तेन चिन्तितम्—एतद्भन 25
धर्म एव मया व्ययितव्यं ततस्तद्धनं सर्वं परकीयमिति वदन् जिनप्रामादान् कारयामास ।
ततस्तेन पापानुबन्धि धनं धर्मानुबन्धि कृतं ।

इति पापानुबन्धि धर्मानुबन्धि भवतीति विषये कथा ॥३१३॥

[314] अथ स्वकौशल्यदर्शने जिनप्रभस्वरिकथा ।

गुरुपार्श्वे अद्य मम शुद्ध आहारो दातव्यः । ततः श्रीगुरुभिः शुद्धाहारेण श्रीजिनप्रभस्वरयो 30

न दृश्यते शिष्यः । गुरुः प्राह—अन्यत्र यो मम पट्टयोग्यः स्यात्तस्य [स्त्रै] दीयते । पद्माऽगु—

गणिककोटकपुरे जिनवत्तश्रेष्ठिनः सप्त पुत्राः सन्ति । तेषां सप्तमो भूमिगृहे बधमानाऽस्ति लघोयान् । गुरवो जगु—पर स दूरो लघोयान् सुगन्धः । पद्माऽवग—दूरेऽपि स्थित आसन्नो भविष्यति । ततः पद्मावत्या गुरवः शीघ्रं तत्र नीताः । उपदेशं श्रेष्ठिनो दत्तः । श्रेष्ठो जगौ किं कार्यं गुरवो जगु—यः सप्तमः पुत्रस्तवास्ति स दीयतां । श्रेष्ठो जगौ पद्मावत्या जल्पितं भवतः सप्तमा मम पट्टं सूरिभविष्यति । ततः श्रेष्ठिनोपि गुरवस्तः कात्रा पद्मादागताः स दीक्षितस्तस्य सूरिभविष्यति । पद्माव या म्हा विद्या द्द्वे प्राप्तं च—यदा तव काय स्यात्तदा ऽऽ स्मरणोया । जिनप्रभसूरिना ऽऽब्रुवन् । गुरवः स्वगं जगु । पद्मावतासांनिध्याद्यन्मनमि चित्तयति तत्सिष्यति । क्रमात्सम्पूर्णविद्यावन्ता जाताः ।

10 एकदा श्रीजिनप्रभसूर्या राजमागं पीरोनसुरत्रागप्रधानेन वार्त्तितः । तदा सुरत्राणं गवाश्र-
स्येन ह्य । गुरवः आकारिणां पृष्टं च भूपेन । भवद्भिः किं ज्ञायतेऽनीतानागतानि तदा गुरुभिः
शोक्त-ज्ञायते किमपि न तथापि किमपि ज्ञायते । ततो राजाऽन्यदा स्वमुनिं सप्त चित्रशाठावां
स्तम्भमध्ये तथा क्षेपिता यथा कोऽपि न जानाति । ततो गुरवः पृष्ठा—अस्मि मुद्रिका कदास्ति ?
ततो गुरुणा वृणुष्विदं कृतं वस्तु यत्र सुरत्राणमुद्रिकाऽस्ति तत्र गच्छ । मुद्रिकां प्रकटोक्तुम् ।
15 ततो वृश्चिकोऽपरवृश्चिकत्रन्वडन् स्तम्भे पन्थिना मदनमपसाय मुद्रिकां प्रकटीचकार । ततोऽगु-
राजा चौरः पश्य । ततः मः राजपाश्वरं गतः । ततो राजा चनत्कृतं राजा यद्यत्पृच्छति तस्य-
त्वद्वावत्यां सांनिध्यात्कथयति । सुरत्राणोऽगु—मागं वाञ्छितं । गुरुभिः शोक्त-अगुप्रभृति
जिनप्रासादा न पानयितव्याः । ततः सुरत्राणोऽगु—ये पातिनास्ते पातिदा अतः परं न पात-
यिष्यन्ते । श्रीजिनप्रभसूरिभिः सुरत्राणं सत्रज्ञये यात्रां कारितं एव गुरुगामबद्धता बहवः भूवन् ।

20 इति जिनप्रभसूरिभिः सुरत्राणं प्रतिशोभितं इति सम्भवः ॥३०९॥

[310] अथ स्ववस्तुस्वभावाकथने वणिगृष्टान्तः ।

एको वणिक् क्रयणकं शकटं भूत्वा पुरं प्रत्यवत्तुं मार्गं शुल्किंको मिच्छति । तेन
पृष्टं—किमस्ति शकटे ?

वणिक्प्राह—सैरोक्षेरा । शुल्किनोक्तं—लिखितं पुनः पृष्टं किमस्ति ?

25 तेनोक्तं—बहुपेक्षु । इति वक्ते बहुजो यदभूच्छत्रं तिष्ठति शुल्की तदा स म्पयकत्रयं
हस्ते मुमोच न पुनर्वक्षुने नाम जगौ श्रेष्ठो ।

इति स्ववस्तुस्वभावाकथने वणिगृष्टान्तः ॥३१०॥

[311] अथ मौढ्याविषयं विधवापुत्रसम्बन्धः ।

कस्या अपि विधवायाः पुत्रो व्यवसायं कुर्वन्नेकस्यापि कायस्य पारं संध्यायामपि न

याति । कार्याणि बहूनि आरभते न कस्य पारं गृह्णाति । ततो विचाले कार्याणि मुञ्चति । एकदा मात्रोक्तं—पुत्र । तव पिता यत्कार्यं कर्तुमारब्धवान् तस्य पारं नीत्वैवासुञ्चत् । एतन्मा-
तुर्वचनं श्रुत्वा एकदा भाद्रमासमत्तशङ्खस्य क्षेत्रे प्रविष्टस्य हृक्कथितुं धावितः, पुच्छे विलग्नः स
शण्डः क्षेत्रमध्ये इतस्ततस्त्वरितं स्वरितं धावति । मातुर्वचः स्मरन् शण्डस्य पुच्छे यदा नामु-
ञ्चत् तदा लोकैरुक्तं—मुञ्च शण्डपुच्छं नो चेत् यमसद्धानि यास्यसि । तेषामग्रे प्राह स मम
पिता समारब्धं कार्यं कदापि नामुञ्चत् । अहमपि पितृवत्कार्यं कुर्वाणोऽस्मि, एव जल्पन्
स मृतः । माता दुःखिनी जाता ।

इति मौढ्यविषये विधवापुत्रसम्बन्धः ॥ ३११ ॥

[312] अथ कातरत्वे तम्बोलिककथा ।

एकदा तम्बोलिकगृहे गृहोलिका निरगात् तदा श्रेष्ठः तम्बोलिको विभ्यन् बहि कर्षयितु
न शशाक । स बधू प्रति प्राह—गच्छ चतुःपथे कंचन पुरुषं चतुःपथादाकारय । यथा स
एता बहि कर्षयति, सा च स्वसुर वचोऽङ्गीकृत्य चतुःपथे गता लज्जया कमपि पुरुषमाकार-
यितु न शशाक । तत पश्चादागात् । तम्बोलिकोऽवगु—कोऽपि पुरुषो नाकारितः । सा
प्राह—भा भा भा भा त्वमपि पुरुषोऽसि । ततस्तेनोक्तं—बधु । वर प्रोक्त अहमपि पुरुषोऽस्मि
पर कातरत्वात्स्त्रीलक्षणोऽस्मि । ततो बध्वोक्तं—भा भा भा भा सत्यं प्रोक्तं, एव जल्पतोस्तद्
योर्गृहोलिका गृहाद्बहिर्निर्गता यदा ताभ्यामुक्तं वर जातं । गृहोलिका स्वयमेवात्मनो भाग्या-
गृहाब्दहिर्निर्ययौ । इति कातरत्वे तम्बोलिककथा ॥३१२॥

[313] अथ पापानुबन्धि धर्मानुबन्धि भवतीति विषये कथा ।

कस्मिंश्चिद्देवाकूले धनश्रेष्ठी धर्ममूर्तिर्धर्मं करोति, दान दत्ते । अन्यदा श्रेष्ठी चतुःपथे
गतः तदा तत्र मज्जिष्ठत्राहिकानि विक्रेतुमानीतानि सन्ति । तदा सप्ताष्ट त्राहिकानि लात्वा
व्यवहारिणो गताः । त्रीणि त्राहिकानि स्थितानि तेषां कोऽपि लाता न । ततो धनस्तान्यपि
लात्वा गृहे समागात् । रात्रौ मुप्तो धनः । कोऽप्यागत्य स्वप्नेऽवदत्तस्य यानि त्राहिकानि
त्वया गृहीतानि तानि विलोक्यैव विक्रेतव्यानि । तव गृहे कल्पद्रुमा समागताः । ततो
जागरितस्तेषु रत्नपञ्चकं दृष्ट्वा स धर्ममूर्तिस्त्राहिकदातृपार्श्वे गत्वा प्राह—भवद्भिः सत्य
प्रोच्यता । कुत्र गृहीतानि त्राहिकानि । तैरुक्तं—स्तेनोपान्ते । ततस्तेन चिन्तितम्—एतद्धन
धर्मे एव मया व्ययितव्यं ततस्तद्धनं सर्वं परकीयमिति वदन् जिनप्रासादान् कारयामास ।
ततस्तेन पापानुबन्धि धनं धर्मानुबन्धि कृत ।

इति पापानुबन्धि धर्मानुबन्धि भवतीति विषये कथा ॥३१३॥

[314] अथ स्वकौशल्यदर्शने जिनप्रभञ्जरिकथा ।

गुरुपार्थे अद्य मम शुद्ध आहारो दातव्यः । ततः श्रीगुरुभिः शुद्धाहारेण श्रीजिनप्रभञ्जरयो 30

- गौरविता वासक स्थिता । प्रातः प्रतिबन्धनावेलायां प्रतिच्छेदनां भाणयित्वा सर्वे साधवः प्रशक्तिकां धतनयोच्चाय प्रतिच्छेदनां कर्त्तुमुपविष्टा, तदा तादृशी साभाचारो दृष्ट्वा जिनप्रभसूरयो जगु । धर्मोऽधुनाऽत्र विजयते । तदा एकस्य यतेगुच्छकादिवस्त्राणि आबुता भक्षितानि । तेन साधुना गुरुणा (भ्य) तानि (र्क्षितानि) ततश्चमत्काराय श्राजिनप्रभसूरिभिः प्रोक्त—
- 5 शालास्थैरुन्नरैः सर्वैरागम्यम् । तत्र क्षणात्सर्वे उन्नरा आगता समुत्सहस्ती याजयित्वा स्थिता । गुरुभिः प्रोक्त—यै साधुशक्तिका भक्षिता तेऽत्र तिष्ठतु अन्ये न तिष्ठतु । अद्य-प्रभृति अन्यायो न काय । ततस्तेऽपि सर्वेषां साधूनां पदेषु पतित्वा स्वस्थाने गता ।

ति स्वकौशल्यदर्शने जिनप्रभसूरिकथा ॥३१४॥

[316] अथ भक्त्यभक्तिविषये भ्रातृद्वयकथा ।

- 10 श्रीपुरात् द्वौ सादरौ श्रियैः निगतौ । कस्मिंश्चिन्नगोपाते कस्यचित् सिद्धपुरुषस्य पादौ तुम्बकबीजानि प्राप्य तेषां माहात्म्यं पश्यन्त्युत्तु । तेन शुद्धनरेण प्रोक्त—क्षेत्रं शतवारं कृष्यते बीजानि तत्र पुष्याकं रोप्यन्ते तेषां तुम्बकानां फलानि पत्राणि छायायां गुष्यते । ततश्चूर्णं क्रियते । नश्च वह्निना क्षा क्रियते । ६४ गदीआनकत्रपुमण्ये एकगदीआनकं क्षिप्यते स्वर्णमवति । ततस्तौ तानि लावा गृहे आगतौ वृद्धेन भ्रात्रा गुद्धपुरुषोक्तविधिना भक्तिपूर्वकं शुद्धपुरुषनाम-
- 15 स्मरणपूर्वकं स्वर्णं कृतं । लघुभ्राता अवहीलनपूर्वं ६६ धारकपितक्षेत्रं शुद्धपुरुषोक्तविधिना रूप्यं चकार । बीजानि तु रक्षितवान्, वृद्धभ्राता तु तानि रक्षितबीजानि पुनरुपवा स्वर्णं चक्रे । ततो यावज्जीव सुखी जातः । लघुभ्राता तु एकवारं रूप्यं कृत्वा तद्वत् भक्षित्वा वरिणे जातो दुःखी च । एव च गुरुकं बहु मन्यते स सुखी स्याद् वृद्धभ्रातृवत् । यस्तु गुरुकतमवमन्यते स लघुभ्रातृवद् दुःखी भवति । इति भक्त्यभक्तिविषये भ्रातृद्वयकथा ॥३१५॥

20 [316] अथ साधुशकुने मित्रद्वयकथा ।

द्वौ सुहृदौ मार्गं चलितौ । वर्त्मनि साधू मिलितौ । वृद्धेन साधू वन्दितौ । लघुना तु हसितौ साधू । ततोऽग्रे गच्छतो वृद्धस्य श्रीपुरे अपुत्रमृतभूपस्य राज्यमभूत् । अपरस्व वरश्चरितः । चिरं मोषं मुक्त्वा मृतः ।

इति साधुशकुने मित्रद्वयकथा ॥ ३१६ ॥

25 [317] अथ अवहेलनायां भरटकथा ।

एकस्मिन् ग्रामे भरटका धसति स्म । इत आसन्नग्रामे भोमकौटुम्बिकेन यद्व्यो लोका जेमनायाकारिता सन्ति । तत्र पत्नी भरटकं पतिं प्रति प्राह—त्वक्षेत्रे गच्छन्नसि । यदि कदाचित्त्वं जेमनायाकारणमागच्छसि तदा क्व उत्तरो दीयते ? तेनोक्त—अस्य पापिनो गृहे को याति । यदि कदाचिदायात्वाकारणं तदा प्रोच्यम् । अस्मिन्नासन्नक्षेत्रे भरटकोऽस्ति । एव

प्रोच्य स क्षेत्रे गतः । इत आकारणं नायात । तत. सन्ध्यायां भरटक आगत. । पत्न्योक्त—
भवत आकारण नायातं । भरटकोऽवगू—तस्य कृपणस्य गृहे को याति ।

इति अवहेलनायां भरटककथा ॥३१७॥

[318] अथ श्रीविक्रमादित्ययात्राप्रबन्धः ।

श्रीसिद्धसेनदिवाकरप्रतिबोधितस्य विक्रमादित्यस्य श्रीशत्रुञ्जयादितीर्थयात्राविस्त- 5
रोऽयम्—

श्रीसंधे चतुर्दश नृपाः मुकुटवर्धनाः, ७० लक्षा भ्राद्रुकुटुम्बानाम् । श्रीसिद्धसेनदिवाक-
राद्य ५०० सूरीणां चलनम् । ६९ सौवर्णदेवाल्या. । एककोटि १० लक्षणवसहस्रमितानि
शकटानाम् । १० लक्षतुरङ्गमा । षट्सप्ततिशतानि गजानाम् । एव करभादिसख्या ज्ञेया ।
तत्र तीर्थोद्धारश्चक्रे । 10

राजा क्रमाद्वत्सरावधि लोकमनृणीकृत्वा स्वनाम्ना सवत्सरं प्रावीवृत्तव । हेमपुरुषद्वय
जातमनेका उपकाराः कृता । इति श्रीविक्रमादित्ययात्राप्रबन्धः ॥३१८॥

[319] अथ सप्तक्षेत्रेषु आभूव्ययप्रबन्धः ।

थिरापद्रे सधवी आभू श्रीश्रीमालज्ञातीय पश्चिममण्डलीकविरुदं वहन् बभूव ।
तथाहि— 15

कमलः श्रेष्ठी स्वां पुत्रीं दातु थिरापद्रे भीमश्रेष्ठिन. पुत्राय गत । शकुनाभावाद्धिवाहो
नामिलत् । ततो यदा पश्चाद्वलते तावदेकेनोक्तम्—अस्य श्रेष्ठिनो भागिनेयो वर्योऽस्ति । दीयते
पुत्री स चाधुना कल्हरीं कुर्वाणोऽस्ति यावत्तत्र याति श्रेष्ठी तावदेक पुमान् असौ श्रेष्ठि-
भागिनेयोऽभ्र यावद्विस्तरितोऽस्ति । सर्वेषामप्युच्चोऽस्ति श्रुत्वेति तेन तस्मै पुत्री दत्ता । आभू-
नाम जात । क्रमान्निधानप्राप्तिराजबहुमानादि वा यस्य यात्राया ७०० देवाल्या द्वादशकोटि- 20
स्वर्णव्ययः प्रथमयात्राया कृतः । ३ त्रिकोटिटङ्कै सरस्वतीभाण्डागारे वत्तमानसर्वागमप्रतिरेका,
सौवर्णाक्षरा द्वितीया सर्ववर्त्तमानग्रन्थप्रतिर्मध्यक्षरमयी । ३६० आत्मसदृशा सार्धमिकाः
कृता । सधे ७०० महिषाः पानीयानयनाय । ७०० आचार्यपदानि कारितानि । सूनेतरमा-
हृतग्रामयोः सारू । आरघाटमयौ प्रासादौ कारितौ । सस्तारकदीक्षावसरे कोटिद्रव्यव्यय
कृत. । इति सप्तक्षेत्रेषु आभूप्रबन्धः ॥३१९॥ 25

[320] अथ पथद्वयप्रबन्धः ।

मण्डपदुर्गे सधपतिपथद्वेन प्रथमयात्राया १ लक्षा टङ्का रूप्यमयाना व्ययश्चक्रे । सधे ७
लक्ष मनुष्याणा देवाल्या ५२ । मण्डपगढे जैनप्रासादशतत्रयापरि स्वर्णमया कलशाः कारिता ।
श्रीधर्मधोषसूरीणा पथद्वयसधपतिना प्रवेशमहोत्सवे ७३ सहस्रव्यय कृत । मृगुकच्छे यो

- भाण्डागारमलीलिखत् । ८४ प्रासादा कारिता । श्रीगिरिनारमहातीर्थे युगपदेव श्वेताम्बरदिगम्बर-
श्रीसद्य प्राप्त । श्वेताम्बरदिगम्बराणां मित्यं तीर्थविवादोऽजनि । सद्यपतिद्वयस्यापि मध्ये
यं इन्द्रमाला परिधास्यति तस्य तीर्थमिदमिति । वृद्धचतुर्नोक्तौ पेयद्वयसद्यपतिना सुवर्णस्यैव
५६२१ घट्टीप्रमाणस्येन्द्रमाला परिधापन चक्र । तीर्थं च स्वकीयं कृतं येन यमघोषसुरोणां
5 पादर्थं परिमहपरिमाणं पूर्वं गृहीतं टङ्ककद्वयशतप्रमाणाभिग्रहे सति पुरुषभाग्यं निःसामत्वमिति ।
श्रीगुरुवचनेन लक्षत्रयप्रमाणद्रव्याभिग्रहो गृहीतः । ततोऽप्यधिकद्रव्यप्राप्तौ देवगुरुव्याय-
मिति नाम दत्त । द्रव्ये तस्य सुतं भौतभूतदेव समजनि । तेन श्रीशत्रुघ्नयगिरिनारमहातीर्थ-
गोरेकैव ध्वजा पञ्चवणा श्वणरूपपट्टकूलादिमया दत्ता । तेन राणाधिरानस्य सारङ्गदेवन्य
जैमनानतर कपुरापणसमये द्विहस्तं योजनप्रभृतिविधानं कारितं । एकं प्रासादा देवगिरी
10 कारितस्तत्र अष्टौ काण्ड्य पण्णवतिलक्षा ८४ सहस्रदोररजुपाणानामुपरि चटनाथ एकलक्षटङ्का
दीपवैले । इति पथद्वयवन्द्य ॥३२०॥

[321] अथ मम्प्रतिप्रवचनं ।

- सम्प्रतिभूपन सपादकोटिजैनप्रतिमा कारिता । सपादलक्षजैनप्रासादा कारिता ।
सि धुदशमध्ये मरोदप्रामे ९५ सहस्रप्रतिमा पित्तलमया अद्यापि सति । ७० नानशालाना[या]
15 यन स्वकाया वण्ठा साधुसामाचारी शिक्षयित्वा साधुवेपेण सब्रदेशमध्ये प्रथमं प्रतिमा पश्चात्स-
त्यसाधवः प्रेषितास्तत्रानायदेशे । ३६ सहस्रनदीनां प्रासादाः । अन्येऽन्यत्र बहवः नीर्णोद्वारा
कारिताः । बहुविस्तरपूर्वं रथयात्रा । इति मम्प्रतिप्रवचनं ॥३२१॥

[322] अथ कुमारपालप्रवचनं ।

- श्रीपत्तमे श्रीकुमारपालेन पितृस्त्रिभुवनपालस्य प्रासादा कारिता । ७० देवकुलिकायुतं
20 ४ प्रतिमा रत्नमया २४ प्रतिमा पित्तलस्वणमया, रूप्यमया १४ । १४ भारमया सुवर्ण-
प्रासादे १५ अङ्गुलप्रमाणारिष्टरत्नमयीप्रतिमा कारिता । तत्र द्रव्यव्यय ६६ लक्षमाण ।
सबन्न स्वणमया कलशाः । प्रासादे आम्बकमन्त्रिणा मङ्गलप्रदीपावसरे ३२ लक्षा दीनाराणां
याचकेभ्यो दानं दत्तं । लक्षमध्ये दानं न यस्य कुमारपालस्य ।

इति कुमारपालप्रवचनं ॥३२२॥

- 25 [323] अथ वस्तुपालदानप्रवचनं ।

तथा श्रीवस्तुपालेन हेममया लक्षटङ्का आरात्रिकावसरे दत्ता याचकेभ्यः । खीजनावसरे
सोमेश्वरेणोक्तमिव कान्यम्—

इच्छामि द्विसमन्विते सुरगणे कल्पद्रुमं स्थापिते,
शाताले पवमानभोवनजने कर्षटं प्रन[ण]ष्टो बलिः

नीरागानगमन्मुनीन् सुरगवी चिन्तामणिः क्वाप्यगात्,
तस्मादर्थिकदर्थनां विपहतां श्रीवस्तुपालः क्षितौ ॥१॥

क्वाच्यं श्रुत्वा लक्षं ददौ ॥३२३॥

[३२४] अथ प्रासादादिपुण्यकरणे हरिषेणचक्रिप्रबन्धः ।

एकदा हरिषेणचक्री धर्मघोषगुरोः पाठर्व वन्दनार्थे गत, गुरुभिर्धर्मदेशना कृता । 5
तथाहि—

जिणभत्रणविवपुन्थयसंघसरूवाडं सत्तखित्तेसु ।
ववीअं धणं पि जायड, सिवफल दम हो अणंतगुणं ॥१॥

सर्वज्ञो हृदि वाचि तद्गुणगणः कायेन देशव्रतं,
धर्मे तत्परतापरः परिणतो बोधो बुधश्लाघ्यता । 10
प्रीतिः साधुषु वन्धुता बुधजने जैने रतिः शासने,
यस्यैवं भवभेदको गुणगणः स श्रावकः पुण्यभाक् ॥२॥

श्रुत्वैतदुपदेशं चक्री प्राह—मया सर्वा भूर्जिनप्रासादमण्डिता कारयितव्या । ततो गृहमेत्य
स्वसचिवादिप्रधानान् प्रति प्राह—कोशाद् द्रव्यं गृह्णन्तु ग्रामे ग्रामे पुरे पुरे सर्वत्र प्रासादान्
कारयत यूयं । विलम्बो न कार्यः । धर्मस्य त्वरिता गतिर्विलोक्यते । यत् -- 15

अवाप्य धर्माविमरं विवेकी, कुर्याद्विलम्बं न हि विस्तराय ।
ततो जिनस्तक्षशिलाधिपेन, रात्रिं व्यतिक्रम्य पुनर्न मेने ॥१॥

चक्रिण आदेश प्राप्य मुदिता मन्त्रिणो ग्रामे ग्रामे पुरे पुरे प्रासादान् कारयामास । राजा
तत्र स्वयं गत्वा गुरुनाकार्यं प्रतिष्ठादिकार्यं सर्वं विस्तरपूर्वं कारयामास । एवविधं पुण्यकृत्य
कृत्वा प्रान्ते त्यक्तराज्यः चारित्रं केवलज्ञानं प्राप्य मुक्तिं ययौ । 20

इति प्रासादिपुण्यकरणे हरिषेणचक्रिप्रबन्धः ॥३२४॥

[३२५] अथ रावणजिनप्रासादकरणम् ।

एकदा रावणो ज्योन्नि गच्छन् पुरे पुरे तीर्थे तीर्थे प्रासादपंक्तिं वीक्ष्य पप्रच्छ । केनेयं
मही जिनप्रासादसुन्दरा कारिता । मन्त्रिणोक्तं—सम्प्रतिचक्रिणा । ततस्तस्य चक्रिणो धर्म-
कृत्यानि श्रुत्वा रावणोऽपि बहून्प्रासादानर्हतां कारयामास ।

25

इति रावणजिनप्रासादकरणम् ॥३२५॥

[326] अथ विमलप्रबन्ध ।

प्रागवाटवज्ञे श्रीविमलो दण्डनायक । स विरमबुदाधिपत्यमनुभवन् भोगूर्जेश्वरस्य प्रशस्ते-
तस्य विमलमतेर्वाञ्छाद्वयमभूत् । पुत्रप्रासादवाञ्छा । तत्सिद्धौ श्रीभम्बादेवी प्रत्यक्षीभूय प्राह-
भो वत्स ! वाञ्छा-स्वरूपं ब्रूहि ।

5 विमलोऽवगू—पुत्रप्रासादयोर्वाञ्छाऽस्ति ।

देव्योक्त—हे प्राप्ती न त्वस्तव, एका ब्रूहि ।

पुत्रवाञ्छा संसारविबर्दिनीमिति मन्त्रा विमलोऽवगू—हे देवि ! अम्बे ! तवोक्तं भवतु ।

देव्यवगू—प्रसीक्षस्व क्षणमर्घुदा प्रष्टव्या । श्रीमातुरमुमति गृह्णामि । तावद्विमलो ध्याने
स्थित । श्रीमातु समतिं लब्त्वा भम्बाऽवगू—हे वत्स ! यत्र पुष्पस्रगुरुचिरां गूह्णी ब्रह्मसि तत्र
10 प्रासादं कारय । तथा ह्यु प्रासादमथापयन् । अष्टकोटिसुद्रव्यव्ययं तत्र प्रासादे, पित्त-
लमयी प्रतिमा महती स्थापिता सवत् १ ८८ । इति विमलप्रबन्धः ॥३२६॥

[327] अथ यात्रोपरि पुनदसधमक्त्युपरि वस्तुपालमत्रिरुथा ।

नागपुरे सा० देह्यासुत सा० पुनदश्रीमोज्ज्वीनसुरप्राणबोधोपतिपन्नबन्धु अश्वपति-राजपति
नरपतिमान्योऽभूत् । सोऽन्यदा गुरो पार्श्वे गतस्तत्रांगुरुदशना कृता । लक्ष्मीर्धर्मस्थानेषु स्थाप्यते
15 तदा साश्वती भवति । इहलोकपरलोके च जीवः सुखी भवति । विशेषतो यात्रापुण्यं महत् । यत-

आरम्भाणां निवृत्तिर्द्रविणसफलता सधवात्सल्यमुच्चै--

नैर्मन्य दर्शनस्य प्रणयिजनहित जीर्णचैत्यादिकृत्यम् ।

तीर्थैर्भृत्य प्रभावो जिनवचनकृतिस्तीर्थकृत्कर्मकृत्य,

सिद्धैरासन्नभावः सुरनरपदवी तीर्थयात्राफलानि ॥१॥

20 अत्रैतन्ननाद्या यात्रा १२७३ वर्षे विम्बेरपुरात्कृता । द्वितीया यात्रा सुरप्राणवेशात् १२८६
नागपुरात्कुमारम्बा । १८० शकटानि महात्ति १००० सेजवाला । ४० वाहिन्यः । ५००
घोटका । भूरिशो देवालयः । भूरिशो महाधरा मुभे मुहूर्ते ततश्चलन् स्थाने स्थाने वत्सव
कुवन् माण्डलिकप्रासादो यावदायातस्तावत्समुद्रमागत्य तेज पालेन धवलककमानोतः भीसध ।
श्रीवस्तुपालसुलभागात् । सधबूलीपवनानुकूल्यतो यी विश याति तत्र तत्र गच्छति । सन्नजनै
25 रभाणि—मन्त्रीश । इतो रज इत पादावधायताम् । मन्त्री प्राह—इव रज पुण्ये स्पष्ट
लभ्यते । अस्मिन्पृष्ठे पापरजो दूरे न्ययति । यतः—

श्रीतीर्थपाथरजमा विरजीभवन्ति, तीर्थेषु बभ्रमणतो न भवे भ्रमति । ११

द्रव्यययादिह नराः स्थिरसम्पद स्थुः, पूज्या भवन्ति जगदीशमथार्चयन्तः ॥२॥

पूनडसंघपतिमन्त्रिणोर्गाढालिङ्गनादिप्रतिपत्तिः परस्परमभूत् । सरस्तीरे स्थितः सघ, रात्री मन्त्रिणा कथापित पूनडाय, प्रात श्रीसघेन सह भवताऽम्भदावासे भोक्तव्य । तथेत्यादृतम् । भोजनमण्डपे निष्पन्ना सर्वप्रकारा रसवती । प्रातरायान्ति नागपुरीया भोजनाय । मन्त्री सर्वेषां पृथक्पृथक्पादप्रक्षालन तिलक च स्वयमेव करोति । एवं द्विप्रहरी लग्ना । मन्त्री तथैवाऽखिन्नं तदा तेज.पालेन विज्ञप्तमन्यैरपि तथा देव । भक्ति. कारयिष्ये । यूयं मुङ्गध्वम् । तापो भावी । 5 मन्त्री प्राह—मैव वद । पुण्यैरयमवसरो लभ्यते । गुहभिः कथापित—

जेण कुलं आयत्तं, तं पुरिस आयरेण रक्खिज्ज ।
नहि तुम्भंमि विणट्ठे, अरया साहारया हुंति ॥३॥

मन्त्रिणेन काव्य गुरुभ्यः प्रहितम्—

अद्य मे फलवती पितुराशा, मातुराशिशिखाङ्कुरिताऽद्य । 10
यद्युगादिजिनयात्रिकलोकं, प्रीणयाम्यहमशेषमखिन्नः ॥४॥

भोजयित्वा परिधाप्य च रञ्जितः श्रीसंघः ।

इति यात्रोपरि पूनडसंघभक्त्युपरि वस्तुपालमन्त्रिकथा ॥३२७॥

[328] अथ साधर्मिकनात्सल्ये कथा ।

श्रीकुमारपालो राज्य चकार । अन्येषु श्रीहेमसूरिपाश्वरे गतः उपदेशं शुश्राव । तथाहि— 15

दानं वित्ताद् ऋतं वाचः, कीर्तिर्धर्मौ तथायुषः ।
परोपकरणं काया—दसारात्सारमुद्धरेत् ॥ १ ॥

साधर्मिकभक्त्या श्राद्ध उत्तम पद प्राप्नोति—

पुरा भरतभूपेन, युगादिजिनसन्तुना ।
साधर्मिकाय विहिता, भक्तिरन्नादिदानतः ॥२॥ 20

अत्र ब्राह्मणोत्पत्तिर्वाच्या । श्रुत्वैतत्कुमारपाल साधर्मिकभक्तिं कुर्वाण एकसाधर्मिक शालाया चिन्ताकारकं चकार । स च मुखवस्त्रिकामर्षयति भूषाय गृह्णाति च । तस्य राज्ञा द्वादश ग्रामाणि दत्तानि । गङ्गाजलतुरङ्गमपञ्चशती दत्ता ।

एकदा साधर्मिकस्य एव समृद्धिर्दृष्ट्वा श्रीपाश्वरैजिनप्रासादाग्रे केनचिच्चारणेनोक्तम्—

रुडुं पारसनाथ जइ एए हवुं जाइ सिइ सहिसि ।
सेवउ सत्थ कुमरनरिंदहवाहिरुं ॥ ३ ॥ 25

श्रीकुमारपालेन भूरयः साधर्मिका लक्ष्मीवन्त कृता ।

इति साधमिकवात्सल्ये कथा ॥ ३२८ ॥

[३२९] अथ सधमकर्ता रत्नकथा ।

श्रीवस्तुपालो गुरुणामुपदेशं कृत्वा बहुसधयुत १४४ देवालयसहितो बहवाणामे प्राप्त-
 ६ समनुष्यो तत्र पुरस्थेन श्रीरत्नेन सकलस्य सधस्य भक्तिं कृता । अत्रावसरे एकेन कविना
 कान्यमुक्तमिदम्-

पूर्वं श्रीश्रृंगमान्वयी यरचयन् श्रीदण्डवीया नृपः,
 श्रीमास्तीर्थपथाध्वगार्हत्ततेर्वात्मल्पमुच्चैस्तगम् ।

कुर्वन् सप्तमनुष्यलक्षकलित श्रीसधभक्तिं परा

१० श्रीरत्नं कृतवान् त्वदीययशसं श्रेष्ठी पुनर्यौवनम् ॥१॥

वस्तुपालाप्रहात् श्रेष्ठयपि सधसाधं चलित । एकना मध्यरात्रौ दक्षिणावत्तशखाधिष्ठाय-
 कदेवेन कथितं अहं श्रीवस्तुपालमग्निपात्रेण यास्यामि । ततः कियत्कालमभ्यर्च्य स्थापित ।
 श्रीशत्रुञ्जयादितीर्थे यात्रां कृत्वा श्रीवस्तुपालसधो बहवाणे प्राप्त । रत्नश्रेष्ठिना भोजनाय निमन्त्रित
 परं न तिष्ठति बहुकालविलम्ब्यात् । बह्नाप्रहादिनाष्टकं स्थापित । पुनः श्लेखेनोक्तम्—

१६ सधगृहे भाजनसामग्री मत्प्रभावात्कायता । सकलोऽपि सधोऽन्नपानादिना समानित । अष्टौ
 दिनानि श्रीसधं सन्माय रत्नश्रेष्ठो सुखी जातः । ततो रत्नो गुरुणा सधार्चां कृत्वा वस्तुपाल-
 मग्नित्रयं स्वगृहे आकाय गोमयेन गूढलिकां कृत्वा तदुपरि आसने उपवेश्य छ्वायां गत्वा मुक्त्वा-
 ऽप्यधामास । ततः शत्रुञ्जये यात्रां कृता रत्नेनापि मग्नित्रया समम् ।

इति श्रीसधभक्तौ रत्नकथा ॥३२९॥

२० [३३०] अथ निर्लोभे कुमारपालकथा ।

श्रीपत्तने कुमारपालोऽयदा सामायिकं लाभा नमस्कारं शोषोपशाब्बादिगणनपरोऽमृतः ।
 तत्र चत्वारो भ्रान्दवाहूः बाहूः सौलाया समायाता । राज्ञा पृष्ठास्ते किमधमागमनम् । ते प्रोचुः
 कुवरदत्तो बाहूणं सन्ना भटति निष्पुत्रोऽद्य विपन्नः । सोऽपि श्रयमाणोऽस्ति तेन गृहलक्ष्मीविलोक्य
 गृह्यतां । राजा प्राह-पौषधशाब्बायामिदं वक्तुं न युज्यते सामायिकं ब्रह्मात् । यतः- 'सामाहजमि
 २६ अ कए' ततः सामायिकं सपूय-पारयित्वा च गृहे गतः । तस्यावासो ह्यत्र परमरम्यं गृहमभ्ये ।
 देवालये चन्द्रकान्तरत्नमयीप्रतिमा रत्नमयालयं मूर्तिपीठं रत्नमयं तत्र परिग्रहपरिमाणं तस्य
 दृष्टम् । एकसहस्रं इत्स्मिन् । ५० सहस्रसुरङ्गमाः । ८० सहस्रसोऽक्षरतमूढकैरेका खारी ।
 पर्वविधा खारी वर्षे त्रिसहस्रा विलोक्यते । रत्नहीरातुलापलशतं सहस्रं च । ५० बाहूणं ।
 ५० हलः । ५०० शकटः । ६ कोटिसुवर्णः । ८ कोटिरुप्यः । १४ कोटिनिधीना व्ययाथ बाहूने

समागता सन्ति । एतत्सर्वं दृष्ट्वा राज्ञा चेतसि चिन्तितं । योऽस्य लक्ष्मीं ग्रहीष्यति स तस्य पुत्रो भविष्यति । एतद्विचार्य किमपि न गृहीतं । ततः ७२ लक्ष रुदतोपट्टः स्फोटित उक्तं । चातः परं नाऽपुत्रिकायाः स्त्रियाः श्रीभूपेन ग्राह्या । ततः कविनोक्तं—

निःशूकैः शक्ति न यन्नृपतिभिस्त्यक्तं क्वचिन्प्रागुनैः[प्रागुणैः]

पत्न्याः क्षार इव क्षितेः पतिमृतौ यस्यापहारः किल ।

आपाथोधि कुमारपालनृपतिर्देवो रुदत्या धनं,

विभ्राणः मदयं प्रजामुहृदयं मुञ्चत्ययं तत् स्वयम् ॥१॥

राजा सुखी जातः । इति निर्लोभे कुमारपालकथा ॥३३०॥

[331] अथ पात्रदाने सालवाहनभूपसम्बन्धः ।

प्रतिष्ठानपुरे सालवाहनो राजा । एकदा गोलानदीतीरे राज्ञा स्नानं कृतं, तदा मीनो जलान्निर्गत्य हासं कुर्वन् दृष्ट । राज्ञा हास्यकारणं मीनपाश्च पृष्टम् । मीन उवाच पूर्वभवे त्वं काष्ठवाहकोऽभूत् ।

एकदा त्वया सातूष्वा मासक्षणपणपारणे साधो[धवे]र्दन्ता तेन पुण्येन राजा जात । अतस्त्वं कस्माद्दानं न ददासि । राज्ञा पृष्ट—दानदापनविषये तव का चिन्ता ? मीनेनोक्त—अह पूर्वभवे काष्ठभारवाहकस्तव मित्रमभूवम् । परं मम दानेच्छा न परं त्वद्दत्तदानानुमोदनात् व्यन्तरो जातः अत्रासन्नवटे । अतो दानं देय त्वया । राज्ञा प्रोक्त—तादृशी लक्ष्मीर्नास्ति, सरस्वत्या रोधने शब्दवेधी रस पारदो लब्ध । तस्य प्रभावेण धातवः सर्वा अपि स्वर्णमया भवन्ति । ततो राजा दानानुमोदनात्सुर जात श्रुत्वा मुमुदे पूर्वभवपुण्याद्देवा अपि वशीभवन्ति । यतः—

“धम्मो मंगल० १ पंचसु जिणस० २”

ततो राज्ञा तेन स्वर्णसिद्धिरसेन प्राप्तेन स्वर्णं कारंकारं दीनदुंस्थादिभ्यो बहुदानं ददा- नोऽन्यदा महत्सघयुतः श्रीशत्रुञ्जयगिरिनाथतीर्थयोर्योत्रां चक्रे । ततः श्रीशत्रुञ्जये उद्धारं चकार च । ततश्चिर सुखी जातः ।

इति पात्रदाने सालवाहनभूपसम्बन्धः ॥ ३३१ ॥

[332] अथ उदारत्वे विक्रमार्कभूपसम्बन्धः ।

उज्जयिन्या विक्रमादित्यो राजा राज्यं करोति, दानं दत्ते स्म बहु । एकदा कुतश्चिद्- प्रामात् कोऽपि द्विजः स्वक्षेत्रलब्धरत्नं राज्ञः समीपे मूल्यार्थमागात् । अमूल्यत्वात्केनापि मूल्यं न कृत । ततोऽग्निवेतालसान्निभ्यात् रत्नं गृहीत्वा राजा पाताले बलिपाश्च गतः । तत्र द्वारपालो विष्णुरस्ति । विष्णुना तमागत दृष्ट्वा बलिपाश्च गत्वोक्तं—राजाऽऽगतोऽस्ति । बलि-

- नोक्तं—किं युधिष्ठिर ? विष्णुनोक्तं—मण्डलीक । बलिनोक्तं— किं रावण ? पुनगतो विष्णु-
बलिपार्श्वे गत्वा प्राह—मण्डलीको न कुमार आगतोऽस्ति । बलिनोक्तं—किं स्वामिकार्तिकेय ?
लक्ष्मणः २ बलिपुत्रोऽङ्गव ३ पुण्यधवल ४ । विष्णुनोक्तं—बाठ आगतोऽस्ति तर्हि हनुमान्
सोऽपि न पुनर्गतो प्रोक्तं—तलारः समागतोऽस्ति तर्हि किं विक्रमादित्य ? समागतोऽस्ति ? ततो
5 मिलित बलिनोक्त राज्ञा बले रत्न दक्षित बलिनोक्त—राजा युधिष्ठिर एव कथ्यते नापर येन
सदा ८८ सहस्रशृङ्गीणां दिने दिने अमूल्यरत्नानि अष्टाशीतिसहस्राणि ब्राह्मणानां दिने दिने
मुञ्चन्ते हेमपात्रेषु युधिष्ठिरनिकेतने । १। अतएव स राज्ञा सत्यं । मण्डलीको रावण विना-
ऽपर कथं कुमारस्वरूपं प्रोक्तम् । बलीऽपि न साहस्रकार्यकरणाभावात् । अतस्त्व सञ्चारसम
प्रामपुरादिरज्ञाकारकत्वात् गर्वोत्साहे अमूल्यरत्नमेक एवास्ति अपराणि अमरै रक्षितानि अस्व
10 मूल्य नास्ति । एव श्रुत्वा राज्ञो जयिन्यामागत । राज्ञा दशकोटि स्वर्णस्य दत्ता । रत्न
विनापि द्विजस्य तनो राज्ञा सुखी जात ।

उदारत्वे विक्रमार्कभूपसम्बन्ध ॥ ३३२ ॥

[333] अथ यात्रोपरि कुमारपालभूपकथा ।

- भोपत्तनात् कुमारपालो यात्रार्थं शत्रुञ्जयं प्रति चलिता । सधे ७२ सामन्तदेवालयः । एको
15 राज्ञ चत्वारः—आम्बड-बाहूड-बाहूड-तोलादिमन्त्रिणामेव ७७-६६ स्वर्णलक्ष स्वामी न्यय
ठाडाकप्रमुखाष्टादशशत व्यवहारिणां चाष्टादशशतदेवालयः श्रीसधसहित चलिता । न्याने
स्थाने महोत्सव कुर्वन् बलन्त्यां सधो गत । शत्रुञ्जयं दृष्ट्वा लपनश्रीलाहनादिस्नात्रमहोत्सवगीत-
गानादि चकार । श्रीशत्रुञ्जये श्रीशत्रुभद्रशनेन च लक्षस्वर्णैर्नवाङ्गपूजां तदनु परिधापनावसरे
केनचित्पुरुषमात्रेण सपादकोटिरत्नं मुक्त्वा प्रथममालं गृहीत्वा । एव गिरिनारेऽपि अङ्गपूजादि
20 क्षेपे । तथा पत्तने श्रीचन्द्रप्रभप्रासादेऽपि नवाङ्गपूजां नवलक्षस्वर्णैः कृत्वा । त्रिषु स्थानेषु सपात्रं २
कोटिरत्नेन मालापरिधापनं कृतं दृष्ट्वा चमत्कृतो भूपः पृच्छन् स पुरुषः । तेनोक्त—हे राजन् ।
मधुमतीवास्तव्यो मण्डलाकः पिताऽभूदाकमाताऽभूत् तयोर्द पुत्रो जन्मा जगद्गुरुः । मम पिता
११ वारं समुद्रे चलिता क्षेमेण यात समुद्रदेवेन मम पितुः सपादकोटिमूल्यं रत्नपञ्चकं ददौ,
तेन मया तव सचाधिसरं प्राप्य प्रमोदा मालापरिधापनं कृतं । ततश्चमत्कृतेन राज्ञा शेषरत्नद्वयं
25 मूल्येन गृहीत्वा पञ्चस्थानेषु हारेषु पदकस्थाने स्थापितमेकस्तु श्रीशत्रुञ्जये, द्वितीयं रैवतगिरी
तृतीयं श्रीचन्द्रप्रभप्रासादे देवपत्तने चतुर्थो हारोऽभुगुरुच्छ्रे, पञ्चमं पत्तने त्रिभुवनपालप्रासादे
च, एवविधां यात्रां कृत्वा राज्ञा सुखी जात ।

इति यात्रोपरि कुमारपालभूपकथा ॥३३३॥

[384] अथ पूजाया कपर्दिकभाद्रकथा ।

- 80 एकदा पत्तने श्रीहेमसूरिपार्श्वे कपर्दो भाद्रो वदितुमाययौ । ते सूरिभिः समाधिस्वरूपं पृष्टं,
तेनोक्त—हारिद्वस्वमेवास्ति मम गृहे । श्रीगुरुवः प्राणुः अक्षतानरस्य दशमं कान्त्यं—नात्यद्भूतं

मिति गणनीयं षण्मासान् यावत्, मन्त्रश्च विधिना, तस्य गुरुक्तविधिना जपतो रात्रावेकदा
 चक्रेश्वरो देवी प्रसन्ना धवलवस्त्रा स्त्रीवेषभूता जाता । तयोक्त षोडश—षोडश मयणमया.
 [मृण्मया] ३२ कुम्भा गृहमध्ये स्थाप्याः, अहं तु कामचेनूरूपेण तत्रागता त्वया दुह्या, सर्वे
 कुम्भाः स्वर्णमया भविष्यन्ति । तत प्रतिप्रभातं गोदोहनात् ३१ घटा भृता द्वात्रिंशत्तमे दिने
 देव्या पदयोः पतित्वा श्रेष्ठी प्राह—तव प्रसादादेते घटाः एकत्रिंशत्स्वर्णमया बभूवुः, द्वात्रिंशत्तमं
 कुम्भं तथा कुरु यथाऽहं सपरिवार भूषं भोजयामि । देव्योक्तमेव भवतु । ततः स मुदितः श्रेष्ठी
 प्रातः कुमारपालभूप निमन्त्रयामास, प्रहरे याते राजा चरमुखेन भोजनसामग्री न पश्यति, अहो
 हास्यं मया सह मण्डितं । एवं सति स आकारणाय समागतः, कामचेनूरूपेण देवी समागता ।
 द्वात्रिंशत्तमे कुम्भे भोजनसकलसामग्री जाता । हृष्टेन राज्ञा चमत्कृतेन पृष्टः स, ज्ञातं श्रीयुगा-
 दिजिनपूजाध्यानमाहात्म्य, स सुखी पुण्यवान् ध्यानप्रभावाज्जातः ।

5

10

इति पूजायां कपर्दिकश्राद्धकथा ॥३३४॥

[३३५] अथ तीर्थपूजायां वस्तुपालकथा ।

एकदा वस्तुपालमन्त्री शत्रुञ्जये विस्तरेण स्नात्रमहोत्सव कृत्वा यावदुत्तरति द्वितीयप्रपा-
 यामगात् तावन्मधुमतीपुरात् बहवो मालिकाः पुष्पकरण्डकान् भृत्वा त्वरितं तत्र प्रपाया-
 माययु । सधमुत्तरन्तं वीक्ष्य खिन्नाः तान् तादृशान्वीक्ष्य वस्तुपाल प्राह—खेदो न कार्यः,
 अहं तथा कुर्वे यथा भवता बहु द्रव्यमुत्पत्स्यते, रह.स्थापितास्ते तत्र, क्रमादन्ये व्यवहारिण
 आगताः । मन्त्री प्राह—भवद्भिर्देवा सर्वत्र पूजिताः सन्ति न वा ? किमपि विस्मृतं नास्ति इति
 पृष्टे ते इभ्याः प्राहु—युष्माकं प्रसादादेवा नता पूजिताः । मन्त्री प्राह—इदं तीर्थमेव
 स्पृष्ट शिवाय भवति, इदं तीर्थमेव पूज्य, तीर्थपूजा न कृता इभ्या प्रोचुः—पुष्पाणि न सन्ति ।
 मन्त्री प्राह—पुष्पाणि आयास्यन्ति ततस्ते मालिका. प्रकटीकृता । श्रीवस्तुपालेन ससधेन
 पुष्पाणि लात्वा सर्वत्र तीर्थभूपूजा कृता, यतः—

16

20

पञ्चाशद्योजने मुक्ति—दर्शनात्स्पर्शनादपि ।

ये जातास्ते गमिष्यन्ति, कालेनापि परां गतिम् ॥१॥

तीर्थनामुत्तमं तीर्थं, नगानामुत्तमो नगः ।

क्षेत्राणामुत्तम क्षेत्रं, सिद्धाद्रिः श्रीजिनैर्मतः ॥२॥

25

ततो बहु द्रव्यमुपार्ज्य स्वस्थाने गता मालिका । मन्त्री ससंधः पुण्यद्रविण भूरि उपाज्य
 स्वपुरमगात् । इति तीर्थपूजायां वस्तुपालकथा ॥३३५॥

[३३६] अथ वप्पभट्टि प्रबोधितद्विजकथा

एकस्मिन् पुरे एक शिवभक्तो विद्वान् विप्रोऽनशन गृहीत्वा शिवप्रासादे उपविष्टस्तस्मिन्
 समये तत्र वप्पभट्टिसूरय आगताः । श्राद्धैरुक्त—भवद्भिः सर्वं जगत् प्रतिबोध्यते यदि तदा

30

एषोऽपि द्विज कथं न प्रतिबोध्यते ? तत सूरिभिस्तत्र गत्वा शिवस्तुतिं शृङ्गाररौद्रमयीं प्रारब्धा । तथाहि—

एक ध्याननिमीलित मुकुलित चक्षुर्द्वितीय पुन,
पार्वत्या विपुले नितम्बफलके शृङ्गारमारालसम् ।
अन्यत्क्रूरविकृष्टचापमदनक्रोधानलोदीपित,
शम्भोर्भिन्नरस समाधिसमये नेत्रत्रय पातु व ॥१॥

कृष्णात्प्रार्थय मेदिनीं घनपतेर्बीज बलेर्लाङ्गलं,
प्रेतैश्चामहियो वृषश्च भवत फाल त्रिशूलादपि ।
शक्ताह तव भक्तदानकरणे स्कन्दोऽपि गोरक्षणे,
दग्धाऽह तव मित्रया कुरु कृपिं गौर्यां वच पातु व ॥२॥

द्विलेनोक्तमधुनाऽनवसरे मम पुरोऽनशनगृहीतस्य रागमयी स्तुतिं कस्माद्विधीयते ? गुरुणोक्त— आदृशी समा वादृश वाच्य, आदृशो देवस्तादृशी पूजास्तुतिरिति” भवानेषानवसरस्रोऽनशनं उवाच सरागदेवपार्श्वे उपविष्टस्ततः प्रमुद्धो जितेन्द्रगृह गत्वा । शान्तो वेषः शमसुखफल १ ।

प्रक्षमरसनिमग्नं दृष्टियुग्मं प्रसन्नं, वदनकमलमङ्कः कामिनीसङ्गभूय ।
करयुगमपि यत्ते शस्त्रसम्बन्धवर्ध्मं, तदसि जगति देवो वीतरागस्त्वमेव ॥३॥

इत्यादि स्तुति पपाठ स द्विज, तदनन्तरं जिनभयनोपविष्टः क्षीणायुः स्वर्ग गतः । अत्र स्तुत्यार्हो जिन एव, नान्य । इति बप्पभद्रिप्रबोधितद्विजकथा ॥३३६॥

[337] अथ तीर्थभक्तिभृतोक्तिकान्ये वस्तुपालमन्त्रिदानसम्बन्ध ।

अन्यदा श्रीवस्तुपाल सस्य श्रीशत्रुघ्नये देवान्त्वाऽप्रतश्चलन् देवकपसने ययौ । श्रीसर्धं सदर्भपान्तः सन्मान्य सधपूजायामनेके ध्याचार्या उपविष्टाः सन्ति, शुरुषः परिधापिता । अप्रान्तरे सीमेश्वरपण्डितेनेर्दं काव्यमुक्त वस्तुपाल प्रति—

लक्ष्मि प्रेषसि ! केयमास्यशितता वैकुण्ठ ! कुण्ठोऽसि किं ?
नो जानासि पितुर्विनाशमसम सघोत्थितै पासुभिः ।

मा मै[पीः]र्भस्त्राभीर एष भविनाम्भोधिशिर नन्दतात्,
सघेशो ललितापतिर्जिनपते स्नात्राम्भुकुल्यां सृजन् ॥ १ ॥

एव सीमेश्वर काव्यपद्धत्याथमाह—अहमद्य विष्णुसन्नि गतस्तत्र विष्णुभियो मिथ एव

जल्पन्तावभूतां, प्रथम कृष्णेन श्रीः प्रष्टा, किं भवत्या मुखे कालिमा ? । श्री प्राह—हे वैकुण्ठ !
कुण्ठोऽसि मूर्खोऽसि न वेत्सि मम विनुर्विनाशो भविष्यति सघस्य वस्तुपालस्य रजोभि । ततो
विष्णु प्राह—“मा भैरित्यादि०” । ततो वस्तुपालेन तस्य लक्षद्रव्यं दत्तम् ।

इति तीर्थभक्तिश्रुतोक्तिकाव्ये वस्तुपालमन्त्रिदानसम्बन्धः ॥३३७॥

[338] अथ यात्रायामामप्रबन्धः ।

5

गोपालनगराच्छ्रीशत्रुञ्जयमाहात्म्यं वप्पमद्भिर्गुरुमुखात् श्रुत्वा बहुसघसमेत आमराजः
तीर्थनतिं यावत् त्यक्ताहारश्चलितः । मार्ग स्थाने स्थाने उत्सव कुर्वन् गूर्जरायामागात् । गरीर
कलाम्यति स्म भूपस्य । मन्त्रिणो वदन्ति—पारण क्रियतां, गुर्वादिभिर्वहूक्तोऽपि पारण न
करोति । राह साहस दृष्ट्वा शासनदेवता राहौ राह. मन्त्रिणां सर्वसघस्य पुरः प्रकटीभूयेद्
प्राह—भूमिलाभविभूषणायां पुरि जीर्णां श्रीयुगादिप्रतिमां परिसरभूमिमध्यस्थां कथयामास ।
अथवा श्रीशत्रुञ्जयादानीतेति प्रघोष । ततः प्रातर्देवोवचनात्प्रतिमां भूमध्यात्कर्पयामास । शत्रु-
ञ्जयस्य स्थापना कृता । ता प्रतिमां नत्वा राजा पारणं चकार । ततो राह्या तत्र स्थाने महा
प्रासादः कारितः । प्रतिमां तस्य प्रासादस्य मध्ये स्थापयामास समहोत्सव । ततो लोकैरपि
पूजाईतः कृता । तत. प्रभृति लघुश्रीशत्रुञ्जयेति नाम शिखरं जात । ततो प्राज्यशत्रुञ्जये रैवते
च देवान्त्वा स्वपुरमगात् । इति यात्रायामामप्रबन्धः ॥३३८॥

10

15

[339] अथ श्रीशत्रुञ्जयप्रासादविम्बसंघपतिभवनादिसम्बन्धः ।

युगादौ श्रीशत्रुञ्जये प्रथमचक्रिणा श्रीभरतेश्वरेण स्वर्णमयं श्रीजिनभवनं कारित । तत्र
भवने मणिमय विम्ब स्थापितं । तस्मिन्समये क्रोडि ८९ लक्ष ८४ सहस्राः किञ्चिदधिका
एते प्रौढछत्रधरा राजान संघपतयोऽभूवन् । तत्र येऽन्तरान्तरा उद्भारा आवित्यक्षितिपादिभि
कारितास्तेषा संख्यां केवली वेत्ति ।

20

तदनन्तर ५० क्रोडिलक्षसागरोपमान्तरे द्वितीयः सगरश्चक्री सजात. । तेन श्रीशत्रुञ्जये
द्वितीयो उद्धारः कारितः । ताम्रमय जिनभवनं रत्नमयं विम्ब । कारितं तस्मिन् समये ७ क्रोडि
९५ लक्ष ७५ सहस्रा एते प्रौढछत्रधरा राजेन्द्रा सघपतयोऽभूवन् ।

तदनन्तर ५० क्रोडिलक्षसागर ८६७५० न्यूनान्तरे पाण्डवैष्टृतीयः उद्धारः, काष्ठमयप्रासादे
लेपमय विम्बं स्थापित तस्मिन्समये । २५ क्रोडि ६५ लक्ष ७५ सहस्रा एते भूपा सधाधिपत-
योऽभूवन् । ८६७५० पाण्डव श्रीमहावीरान्तर जात । तदनन्तरं वीरविक्रमादित्यान्तरे ८४ सहस्रा
नरेन्द्राः शतानीक-श्रेणिक-दधिवाहनप्रमुखाः संघपतयोऽभूवन् । एकशताष्टोत्तरे वर्षे श्रे० जावडेन
विम्बोद्धारः कारितः । पञ्चप्रासादोद्धारः श्रीमाली बाहडदेवेन कारित. १२१३ । अस्मिन्समये
सवत् १३७१ सा० समरनरेन्द्रेण ६ श्रीयुगादिजीर्णोद्धार कारित । श्रे० जावडसमरनरेन्द्रान्तरे
सप्रतिसघपतिसख्या श्रूयतां ३ लक्ष ८४ सहस्राः प्रौढाः श्राद्धा संघपतयोऽभूवन् । ७७ सहस्रा
भीणाकारा सघपतयः, जैनक्षत्रियाः १६ सहस्रा सघपतयः, जैनविप्राः १५ सहस्रा संघपतयः,

25

30

१२ सहस्रा कौटुम्बिकसधपतयः, ६ सहस्रा लेऊआ कौटुम्बिका सधपतयः, १०४५ कादारा सधपतयः, ७ सहस्रा अन्त्यजा सधपतय भीशत्रुजयतल्लहट्टिका यावत् भरतचकि बाह्वम-
न्त्रिणामन्तरे अन्ये ये प्रासादोद्वारा विन्धानि जातानि कारितानि अन्यैभूपैभ्यादिमित्तेषां सख्या
न शक्यते । इति श्रीशुश्रूष्यप्रासादविम्बसधपतिभवनादिसम्बन्धः ॥३३९॥

5

[340] अथ पञ्चपाण्डवकृतोद्धारशुभितगमनसम्बन्धः ।

अन्यथा श्रीयुधिष्ठिरराज दक्षिणमथुरायां राज्यं कुर्वन् न्यायमार्गेण पृथिवीं ज्ञप्तास ।

इतः द्वारकायां दग्धायां सत्यां कृष्णबलमद्रौ निःसृत्य कस्मिंश्चिद्वने गतौ । युमुक्षा कर्ना ।
बलमद्रौ मिक्षायभासमग्रामे गतः ।

- 10 इतस्तत्र भ्रमन् जराकुमारं सुप्तं कृष्णपादे भृगुभ्रान्त्या बाणमुमोच । करुणशब्दं श्रुत्वा
यावत्तत्रायाति जराकुमारस्तावद्भावरं वीक्ष्य गुशोच, दूनोऽभूच्च । कृष्णोऽवग-गच्छ, अमु-
कौस्तुभं छात्वा पाण्डवपार्श्वे । मम प्राणा यस्यन्त्यथ नेमिनाथपूर्वोक्तत्वात् । बलमद्रा यदि
आयास्यति तदा त्वं हत एव तेन ततो मयभ्रान्तो जराकुमारं भ्रातरं क्षमयित्वा कौस्तुभरत्न-
मादाय युधिष्ठिरराजपार्श्वे गतः । रत्नं तस्मै दत्त्वा कृष्णमृत्युपृष्ठान्तं कथितस्तेन । पाण्डवा-
सर्वेऽपि कृष्णमरणादिवृष्टान्तात्ससारानित्यतां भावयामासुः । ततो बहुविस्तरपूर्वं तद्रत्नगर्भितां
15 श्रीयुगादिजिनलेख्यमद्यप्रतिमां प्रासादं च श्रीशत्रुञ्जये कारयामासुः । प्रतिष्ठां च । पश्चादागता
ससारानित्यतां भाषयता गिरिनारगिराधागतं भीमेनिनाथं भ्रथा ते पञ्चापि पाण्डवा मातृपत्नी-
युताश्चेदुः । अन्तराले भीमेनिनिर्घाणगतं भ्रुत्वा आत्मानं नेमिभैर्दनवञ्चितं निन्दित्वा श्रीशत्रुञ्जये
सिद्धक्षेत्रे गत्वा दीक्षां छात्वा पादपोषणमनानशनेन सर्वेऽपि अष्टौ कर्माणि क्षिप्त्वा श्रौपदोषज-
शुक्तिं ययुः । श्रौपदी द्वादशो स्वर्गे ययौ । पूषभवनिन्दाऽज्ञानवदत्वात् ।

20

इति पञ्चपाण्डवकृतोद्धारशुभितगमनसम्बन्धः ॥३४०॥

[341] अथ सा० गुणराजसम्बन्धः ।

- आज्ञापन्त्यां गुणराजसां आचानन्दनोऽहम्मदसुरप्राणमान्योऽसूतः । सवत् १४६८ वर्षे
श्रीवैवसुन्दरसूरिगुरुवचनं श्रुत्वा दिने दिने मूढकद्वयघान्धदानेनात्मज्ञातिपरजातिजनान् जीव-
यामास । एका महाविस्तरेण सोपारकपत्तने यात्रां चकार । तत्र ८० सहस्रदंष्ट्रा व्ययिताः ।
25 विशतिसहस्रदंष्ट्रान् व्ययेन शोभुनिमुन्दरसूरीणां उपाध्यायपदं कारितं येन । यत्नं भ्राता
आम्बाक ४०० द्रम्भान् यथा तथापूर्वं व्ययति स्म महायसनी च ।

- एकदा भाषयता तस्य निर्विकृति भग्नं । ततो जातवैराग्यस्तादृशीं समृद्धिं भाया पुत्रयुतां
श्रुत्वा स्वयमेव व्रतं जग्राह सः । गुरवो भार्यायां अनुभतिं विना न ददते । बहु अवदाते-
भार्यां मानयित्वा श्रीवैवसुन्दरगुरुपार्श्वे दीक्षां जग्राह । तत्र विशतिसहस्रा दंष्ट्रानां व्ययो
30 गुणराजेन कृतः । श्रीसोमसुन्दरादेशात् अहम्मदसुरप्राणादेशं प्राप्य १० देवाख्यां, ३६००

सेजवातां, ७०० शकट, ४००, वाहिन्यः, ५०० तुरङ्गम, लक्षद्वयानुमितबहुदेशागतश्रीसंघ-
तेन श्रीसोमसुन्दरसूरि-श्रीमुनिसुन्दरसूरिप्रमुखाः शतानुमितसूरिसहस्रद्वयानुमितसाधुः स्थाने स्थाने
स्नात्रपूजादिमहोत्सवः श्री शत्रुञ्जयगिरिनारयोश्चकार गुणराजः । श्रान्तेऽनशनं समहोत्सवं
लात्वा स्वर्गं गतः । इति सा० गुणराजमन्वन्धः ॥३४१॥

[342] अथ कल्याणत्रयोद्धारमन्वन्धः ।

श्रीसोमसुन्दरसूरीणामुपदेशात् सोनीसमरसिंहमालादेव्या श्रीगिरिनारतीर्थे श्रीनेमिनाथक-
ल्याणत्रयप्रासादोद्धारः कारित । तत्र लक्षसाधिकलक्षटङ्कन्ययः ।

इति कल्याणत्रयोद्धारमन्वन्धः ॥३४२॥

[343] अथ गोविन्दनाणावटीसंघः ।

इयवरनगरे नाणावटीगोविन्दोऽभूत् धर्मवान् । तत्रैकदा श्रीसोमसुन्दरसूरय आगता । 10
चन्दितुं गतः गुरूणामित्युपदेशः “जिणभवणविंवपुत्थय०”

प्रासादप्रतिमायात्रा-प्रतिष्ठादिप्रभावना

अमार्युद्धोपणादीनि महापुण्यानि गेहिनाम् ॥१॥

तारङ्गगिरौ श्रीकुमारपालप्रासादे सप्तभूमिके प्रासादे त्रिस्वमतीव लघीयः, पूर्वत्रिस्वस्य
भङ्गोऽभूत्, तेन यः कश्चिद्विस्वोद्धार कारयति स महान् । एतत् श्रुत्वा नाणावटीगोविन्दो 15
हस्तौ योजयित्वा प्राहाह विस्वोद्धार कारयिष्यामि, तत आरासणपुराद् बहुद्रव्यव्ययेन ९५
अगुलप्रमाण प्रतिमां तत्रानिनाय । बहुषु देशेषु कुङ्कुमपत्रिकाः प्रेषिताः । श्रीसंघः सप्तलक्षप्रमाणो
मिलितः । शोभने लग्ने श्रीवज्रितस्वामिप्रतिमां श्रीसोमसुन्दरसूरयः प्रतिष्ठयामासु । सर्वोऽपि
श्रीसंघः परिधापितः, टङ्कानां लक्षत्रयी व्ययिता संभाव्यते ।

इति गोविन्दनाणावटीसन्वन्धः ॥३४३॥

20

[344] अथ धरणविहारसन्वन्धः ।

मेदपाटभूमण्डनराणकपुरनगरे श्रीधरणसाधुः । श्रीसोमसुन्दरसूरीणामुपदेशात् १०८ देव-
कुलिकालंकृतं श्रीऋषभदेवविहारं चतुर्मुखं प्रासाद कारयामास । तत्र बहुलक्षटङ्ककन्यय,
स-१४९५ वर्षे । इति धरणविहारमन्वन्धः ॥३४४॥

[345] अथ पाजाश्रेष्ठिकारितप्रासादसन्वन्धः ।

25

बह्वर्षाणप्रामे श्रे० पाजाह्वः कोटिध्वजो वसति स्म । तेन गुरोरुपदेशात् पाजाह्वा वसतिः
कारयितुमारब्धा । बह्वो जनाः कार्यं कुर्वन्ति । राजा वप्र महान्त ग्राम परित कारयति ।

प्रासादे बह्वर्क कर्मकरा आयान्ति वप्रे च नायान्ति । राज्ञा वारि निषिद्ध । भेष्टिना तैलकू-
 पानुद्घाट्य माषपीठकेन प्रासादं कर्षुमारब्ध । राज्ञा वत् ज्ञातं । समानितः भेष्टी । सहस्र-
 स्तम्भमयः प्रासादो निष्पन्न । प्रतिष्ठाऽभूत् । तत्रात्मीयात्मीयां कलां दशयितु सूचिकाषाचि-
 काभ्यां च कौत्सिस्तम्भोपरिस्थाभ्यां भूस्थसूचिप्रोतन भूस्थतैलभाजनभरणादिकला दर्शिता
 5 प्रासादाग्रे । इति प्रजाश्रेष्ठिवारितप्रासादमन्वन्ध ॥३४५॥

[348] अथ पूनसिंहकोष्ठागारिककारितगिरिनारतीर्थप्रासादसम्बन्ध ।

तपागच्छाधिराजश्रीरत्नशेखरसूरीणामादेशात् श्रीगिरिनारतीर्थे पूनसिंहकोष्ठागारिको महान्त
 प्रासादं कारयामास । तत्र श्रीश्रृषभदेव प्रतिष्ठितः । तत्र बहुलद्वन्द्वकथनन्यय ।

इति पूनसिंहकोष्ठागारिककारितगिरिनारतीर्थप्रासादसम्बन्ध ॥३५६॥

10

[847] अथ साधर्मिकभक्ति ।

राजा कुमारपाल ऋषितसाधर्मिकस्य समीपागतस्य दीनारसहस्र दत्ते । आमदमन्त्रिपादार्वात्
 गुरुणा च ज्ञापित राज्ञा यदुचितं साधर्मिको ज्ञाप्य ।

एकदा वर्षलेखके कृते एका कोटिर्जाता । यदा तदा आमदं प्राह-स्वामिस्त्व द्विधा कोशो-
 ऽस्ति एकं स्थावरोऽन्यो जङ्गम । अहं तु जङ्गमं कोशस्तेनाहं यद्दामि तत्रवैव । राज्ञोक्त-यव
 15 त्वया विनयेन प्रोच्यते । यन्मया मम कोशाहीयते तदेव पुण्याय । ततो राजा हृष्टः । आमदं
 विशेषाद्बहु मन्यते स्म । एव भूपामिग्रहो बहुवर्षाण्यभूत् ।

इति साधर्मिकभक्तिः ॥३४७॥

[348] अथ दाने कुमारपालमन्त्रि-अभयकुमारश्रेष्ठिकथा ।

अन्वदा श्रीभीमानजातिशिरोरत्न नैमिनागपुत्रः अभयकुमार श्रेष्ठो कृतो राज्ञा ।

20 अत्रान्तरे क्षीपालपुत्रेण सिद्धपालेनोक्त—

क्षिप्तो तोयनिधेस्तले मणिगण रत्नोत्करः रोदणे,

रेष्वावृत्य सुवर्णमात्मनि दृढं बद्ध्वा सुवर्णाचलं ।

क्षमामध्ये च घर्नं निधाय घनदो विभ्यत्परेभ्य स्थितः, ।

किं स्यात्तै कृपणै समोऽयमखिलार्थिम्य स्वमथ ददत् ॥१॥

25

ता जुष देवकय, तुमए जं इत्यधम्मठाणमि ।

अभयकुमारो सिद्धी, एसो सन्वेसरो बिहिजो ॥२॥

तत्र साधर्मिकभक्तिरेषम्—

[246] अथ उपकारेऽपि अपकारकर्तृकवृद्धासम्बन्धः ।

एकस्या वृद्धायाः पुत्रं सप्तो ददश । तामतीव रुद्यमानां दृष्ट्वा वृक्षोऽवगू-भो वृद्धे । मा रुदः, स्वस्थीभव, मन्मूलं वारिणा वर्षयित्वा अङ्गे देयम्, नीरोग पुत्रो भविष्यति । कस्याप्यग्रे एतन्न कथनीयम् । तथा वृक्षोक्तयुक्त्या पुत्रः सञ्जीकृतः । क्रमात्तया केषामग्रे वृक्षमाहात्म्यं प्रोक्तम् । ततः सर्वैरपि लोकैश्छिन्नमूलः कृतः सन् प्रलयं गतो वृक्षः ।

5

इति उपकर्तुरपकर्ता ॥२४६॥

[247] अथ कर्मणि स्तेनकथा ।

श्रीपुरे घनश्रेष्ठिना कूटतुलामानादिना धनमर्जितं चौरभयात्स्वर्णटङ्ककस्वर्णेष्टिकाभिर्गोणीं भार । स चाङ्गणे ता चिक्षेप, परितो धूलीछाराणि क्षिपति स्म ।

एकदा तत्र गृहे धाटी प्रविष्टा । गृह मुषितम् । एकेन ता जीर्णवस्त्रावृतामपि गोणीं ललौ । मार्गऽतीवभारं मुक्त्वा एकस्मै तां दत्त्वा स्वर्णपल्लययनं ललौ । स च ग्रामे सर्वे गता. यावङ्गोणीं विलोकयति तावत्स्वर्णमेव पश्यति । अपरस्तु पल्लययनं बालत्रयस्वर्णखचित ददर्श । यतः उक्तं च-

10

आः खुदा जस कूदिइ, तसकूं मुइमारी दिइ ।
जसकूं कूदालइ तसकूं, हाथि चडाविउं लंखावइ ॥

इति कर्मणि स्तेनकथा ॥२४७॥

15

[248] अथ शुद्धाशुद्धविचारे कथा ।

एकेन श्रेष्ठिना कपटेन व्यवसायेन सौवर्णिकपञ्चकमर्जित । सौवर्णिकत्रय तु शुद्धमार्गेण एकस्या ग्रन्थौ अष्टौ बद्धाः । इतश्चौराः प्रविष्टाः ग्रन्थिश्चटितास्तेषां हस्ते यावत्ते छोटयन्ति तावत्सौ-वर्णिकपञ्चकं श्रेष्ठिपार्श्वे ढलित्वा गतम् । अयं [इदं] तु विवरोपरि पपात । यथा ते चौराः कर्षयन्ति तथा तत्रयमघस्ताद् गत । तदा श्रेष्ठी जहास । चौरैः पृष्टं किं हस्यते भवता ?

20

श्रेष्ठी जगौ—अन्यायेन यदर्जित तद् मदृगृहाद्भवद्भिर्गृहीत, भवद्भस्ताद्विचारे पतित, यच्च न्यायेन स्वर्णपञ्चकं तन्ममोपान्ते ढलित्वा गतमतो हस्यते । ततश्चौरैः श्रेष्ठिना च नियमो गृहीतः परधनग्रहणे । इति शुद्धाशुद्धविचारे कथा ॥२४८॥

[249] अथ वञ्चकस्त्रीसम्बन्धः ।

श्रीपुरे कामकेतुर्भूपो विद्वान् । चन्द्रकान्ता पत्नी, सन्तानाभावाद्दःखी राजा । अपरा स्त्रियं परिणीतवान्, काष्ठमयेन गरुडेन हिण्डति भूपः ।

25

अन्यदा द्वितीया काष्ठमयूरारूढा कीलक कर्षितवती । ततो मयूरो ज्योत्स्नि भ्रमन् पश्यता नृणामदृश्योऽभूत् । राजादिजन. सर्वं सचिन्तोऽभूत् । क्रमादन्येद्युर्भूपः पत्नीं प्रति प्राह—प्रिये ।

पत्नीबिलोकनाय यामि । प्रिया प्राह—गच्छ । ततः सप्तदिनभोजनयोग्य शम्भल कृत्वा सप्तप्रन्थिषु
वधापितवती, राजा हृष्टः सशम्बल प्रियावीक्षायै चचाल । भोजनावसरे प्रथमप्रन्थिशम्बले
मुक्ते भूपक्षिफणी सप्य ।१। द्वितीयप्रन्थौ सहजस्वरूपः ।२। तृतीयप्रन्थौ औतुः ।३। चतुर्थप्रन्थौ
स्व स्वरूप ।४। पञ्चमप्रन्थौ सिंह ।५। षष्ठप्रन्थौ सहजम् ।६। सप्तमप्रन्थौ मृगः ।७।

- 5 ततः स गच्छन् व्याघ्रबिबाणैर्विद्ध, एकस्मिन्पवते गत । इतः स काष्ठगरुडः तस्मिन्
पर्वते आस्फाल्य भग्न । सा पतिता मूर्च्छिता क्षणात्सचेतनाऽभूत् । ततो रुदितु लग्ना क्रमाद्भ-
मन्ती श्रीशुभभजिन दृष्ट्वा पूजयामास तुष्टाव च । एष बहुषु दिनेषु गतेषु क्षीणपुत्रकुलमतः सा
मृगं त दृष्ट्वा बाणान् चकप्य । तयो स्नेहोऽभूत् । द्वावपि श्रुयम नमत स्माभीक्ष्ण अव्यदा
ज्ञानी तत्रागाम् । विद्याधराणामग्रे धर्मोपदेशः मृगराज्ञ्यौ दृष्ट्वा ज्ञानिना हसित तदा तै पृष्ट
10 कथं हास्य कृतम् । ततो गुरुणा तयो कान्तकातास्वरूप प्रोक्तम् । येन सर्वेषां धर्मो दृढताऽभूत् ।
ततो विद्याधरै राजा स्वरूपमृत् चक्रे । कामकेतुराज्ञ्यौ हृष्टौ तत कामकेतु सप्रियः सम्भक्तव
मूल जिनधम प्रपेदे । ततो भूपो ज्ञानिन श्रुयम नत्वा स्वपुर प्रति चचाल । मार्गे तदैको
यतिरभिग्रह ललौ । यदा वन शुद्धाहारश्चाटिष्यति तदा पारण करिष्ये । पञ्चमे मासे ताभ्यां
भूपराज्ञीभ्या पारणं कारित । पञ्च दिव्यानि द्रव्यं कोऽपि प्रकटीभूय वर कृणुः । ततो राज्ञोक्त
15 नय नगर स्वर्णभाकारमय कारय । ततो रक्षादेवेन नगर कारितम् । लोका वासिता । राज्ञा
प्रासादं कारित । सप्तक्षेत्रेषु राज्य व्ययाय क्रमात्स्वपुत्राय राज्यं दद्या स्वर्गं गतः मुक्तिं यास्यति ।

इति वञ्चकस्त्रीसम्बन्ध ॥२४९॥

[250] अथ पापवचो जल्पने द्विजसम्बन्ध ।

अकस्त्रेनो पोक्त्रे हल धदइ बलदेसरवार ।
20 हलखेडो कुडे वासे वदे फिरइ विहु पासे ॥१॥

- कस्मिन्दिमामे द्विजस्य द्वौ पुत्रौ यभूवतु । एको विश्वोऽभूत् द्वितीयो मूर्ख । एको वेदान्
पाठपाठ सदा दरिद्रोऽजनि । द्वितीयं कृपि कुर्वाणो धनी जात । ततो धनी सन् न धर्म
कराति स्म । तदा द्वितीय प्रति प्राह—अकस्त्रे नइ पोक्त्रे । ततो द्विजः सदा लक्ष्मीमजयन्
तादृग् हास्यवाचा जल्पन् धन्यपि स द्विजा दुर्गतिं गत । अवस्तु धारम्भसकुर्वाण स्वर्ग-
25 भाग्जात । अतः पापक वचा न जल्पनीयम् ।

इति पापवचो जल्पने द्विजसम्बन्ध ॥२५०॥

[251] अथ कृतकर्मणि भ्रष्टिसम्बन्धः

- श्रीपुरे चन्द्रभेष्टी चक्रधरीमारराध सा च प्रयत्नीभूताऽवग-भन्त्रो वच । उक्त च-त्वया
एष मन्त्री लक्षवार जपनीय । ततोऽहं वर दास्ये तव । ततस्तेन मन्त्रो जपितुमारब्धो । लक्ष
30 प्रमाणो जपितः, देवी न प्रत्यक्षाऽभूत् । ततो द्वितीयवारं जपित तत्रापि न प्रयक्षाभूत् । एष

दशलक्षवार जपितः एकादशे लक्षे गणितुमारब्धे देवी प्रत्यक्षाऽभूत्, प्राह च-वरं मार्गय । सोऽवग्-त्वयोक्त लक्षे गणिते मन्त्रेऽहं प्रत्यक्षा भविष्यामि । एकादशे लक्षे जपिते कथं प्रत्यक्षा-ऽभूस्त्वम् । सा देवी प्राह—त्वया पूर्वभवे दशवार कठोरवाक्यानि 'मारिस्फाडि' इति जल्पित तत्कर्म दशलक्षगणने न गत । तेन एकादशे लक्षे जपिते प्रत्यक्षाऽभूवम् । ततो देवी तुष्टा स्वर्ण-रससिद्धिविधां ददौ तस्मै । ततः म श्रीमानभूत् । सप्तक्षेत्र्यां श्रिय व्ययित्वा स्वर्गं गत । 5 ततः क्रमान्मुक्तिगाम्यपि भविष्यति । इति कृतकर्मणि श्रेष्ठिसम्बन्धः ॥२५१॥

[252] अथ प्रियावशत्वे ब्रह्मदत्तचक्रिसम्बन्धः ।

ब्रह्मदत्तचक्रिणो देवतापार्श्वान्तु सर्वतिरश्चा भापा ज्ञाता । देवतयोक्त-यदि मया दत्ता विद्या-ऽन्यस्मै कथयिष्यते तदा तव मृतिर्भविष्यति । ततः स चक्री सर्वेषां तिरश्चां भापा वेत्ति ।

अन्यदाऽन्तःपुरस्थस्य चक्रिणश्चन्दनभृत् कचचोल शरीरोपभोगायाऽऽनीतवती गङ्गी तदा भित्ति- 10 म्थया गृहोलिकया गृहोलिकपार्श्वे प्रोक्त स्वभापया च-न्दनं देहि । गृहोलिकोऽवग्—यद्यहं चन्दन कचचोलकाललात्वा तुभ्य दास्ये तदा राजा मां हन्त्येव । ततो गृहोलिकाऽवग्—यदि न दत्से चन्दनं तदाऽहं मृतैव । एतत्कदाग्रहं तस्याः श्रुत्वा राजा जहास । राज्ञी प्राह—स्वामिस्त्वया कथं हसितं ? ततो राजा यदा यास्यस्वर्णं न प्राह, तदा राज्ञी प्राह यदि न कथयिष्यसि हास्यहेतु तदाहं मृतैव । ततो भूपोऽवग्—चित्तापार्श्वे गच्छ तत्राऽहं कथयिष्यामि । हास्यहेतौ कथिते मम 15 मृतिर्भविष्यति । कदाग्रि[हे]त्वमुक्ते राजा चलित राज्या सह चिताया प्रवेष्टुम् ।

अत्रान्तरे राजमार्गे राज्ञोऽश्वाना भक्षणाय यवभृत् शकटं नीयमानं राजपुरुषैर्वाक्ष्य छागी छागं प्रति प्राह—मम यवपूलकं देहि । बोत्कटोऽवग्—यदि यवपूलकं तुभ्य दास्ये तदा राजपुरुषा मम प्राणान् गृह्णन्ति । बोत्कटिकाऽवग्—यदि न दत्से यवपूलकं तदाऽहं मृतैव । बोत्कटोऽवग्—अहं तु ब्रह्मदत्तवत् बोत्कटो नारीवश्यो नास्मि । यतः-प्रियावचसा मर्तुं चचाल । एतत् श्रुत्वा 20 राजा दध्यौ-अहं बोत्कटादपि मूर्खः । यतः--प्रियावाक्यान्मर्तुं चलितोऽस्मि ततो राजा बोत्कटं गुरुं कृत्वा पश्चाद्बले राज्ञी स्वयं कदाग्रहं तत्याज ॥

इति प्रियावशत्वे ब्रह्मदत्तचक्रिसम्बन्धः ॥२५३॥

[253] अथ कुलाचारविषये क्षत्रियपत्नीसाहससम्बन्धः ।

केनापि क्षत्रियेण स्वीया पुत्री चन्द्रक्षत्रियाय दत्ता । तस्यालये एवमाचारोऽस्ति या नवीना 25 बधूरायाति तस्या ऊर्ध्वस्थाया कर्णकुण्डलमध्ये बाणो दूरत क्षिप्यते । सा च विभ्रयती नेहते । ततः सा पश्चात्पितुर्गृहे गच्छन्ती गाञ्छिकां पितुः स्वल्पा (?) उपरि वंशात् छिन्दन्ती दृष्ट्वा पितुः पार्श्वे प्राह-अस्य गाञ्छिकस्य किं मस्तके पीडा न भवति । पिता प्राह-नदुष्यति मस्तकमस्य—

जो जस्स कम्माचरइ, सो तस्स जाणइ भेओ ।

खलीइ वंश जिफाडिइ, तोइ न होइ पीड ॥१॥

ततः सा पश्चात्पत्युगृहे गता । ततः साहसं कृत्वोर्ध्वं तस्थौ । ततो दूरं स्थित्वा तस्याः
कर्णयोरेन्द्रे भाणस्तथाक्षिप्तौ यथा न मनाकपीडा बभूव ।

इति कुलाचारविषये सत्रियपत्नीसाहससम्बन्ध ॥२५३॥

[254] अथ दयार्या विप्रमीनसम्बन्ध ।

8 कस्मिंश्चिद्द्वेलाकूले जलबीचिप्रेरितो वारिषेमहानेको मत्स्यः समागात् । जलं पश्चाद्गतम्
मीनस्तत्र तस्थौ । तत्र तदा दुग्धिं चोरे सति धान्याऽभावात् क्षुधार्तो लोकं कुठारैर्मत्स्य
छेदछेदं स्व निर्वाहं चक्रे, तथापि महाकायत्वान्न म्रियते ।

अत्रावसरे पत्नीप्रेरित कोऽपि विप्रः क्षुधार्तो मीनमास छातुं ययौ । त मीनं छेदयन्त
बहुजनं वीक्ष्य विप्रस्य कृपाऽभूत् । अहमेतं न छिनत्ति पापहेतुत्वात्तदा तस्य दया वीक्ष्य कोऽपि
10 देवो मीनकायमधिष्ठायावग्-भो विप्र । मामन्ये लोकान्छेदछेदं मांसं गृह्णन्ति त्वं कस्मान्मांसं
न गृह्णाण । विप्रोऽवग्-ममं दयास्ति परं भायया प्रेरितोऽत्रागां मासाय परमधुना पुनर्दयोत्प-
न्ना मीनोऽवग्-तव कृपाऽस्ति यदि तदा तेन पुष्येन त्वमभेतनभवे सुखी भविष्यसि । अथ पापी
लोको मां मारयन् दुःखी भविष्यति । अहं मृत्वा अकामनिजरातपसाऽत्रैव पुरे राजपुत्रः पुरन्दराहो
15 वारणीयं पापात् । एव प्रोच्य देवे गते स मीनो मृत्वा तत्र पुरे राजाऽभूत् । स भूपं लोकं
दण्डयत् वारयामास । विप्रा मीनमारणसम्बन्धं यदा प्राह तदा राज्ञो जातिस्थितिर्जाता ।
पश्चाद्भवः स्मृतः । ततो विशेषतो राजा विप्रश्च दयाधमं चक्रेत् । ततो मृतौ स्वर्गं गतौ ।

इति दयार्या विप्रमीनसम्बन्ध ॥२५४॥

[255] अथ रामरावणदुर्योधनकतशातवाहनमूर्खपञ्चकसम्बन्ध ।

20 श्रीरामो रावणः कस-स्तुर्यो दुर्योधनो नृप ।

एषा चतुष्टयी मूर्खा, पञ्चमं शातवाहन ॥१॥

कुरङ्गः कोञ्चन पूव, न दृष्टो न भूतं क्वचित् ।

दृष्ट्वा दधाव त रामो, यत्तन्मूर्खत्वमुच्यते ॥२॥ (१)

सीतायां परितो यस्य [येन] रेखासुखलङ्घयितुं कोऽपि देवो वा दानवो वा न शक्नोति
25 सा वाटर्गी रेखा दृष्ट्वाऽपि कामपीडितो रावणो निष्कुरूपधरो निष्कायाचनाकपटं कृत्वा सीतां
यज्ञहारं तद्रावणस्यापि मूर्खत्वम् । (२)

देवक्यां पाणिप्रभे देवक्यां सप्तापत्यानां मन्वादेकेन स्वमरणं भ्रुवाऽपि यत्कंसो देवकीमेव
न मारयामास तत्कस्यापि मूर्खत्वम् । (३)

पञ्चमिं पाण्डुवैमहाबलमुजाशाखिर्द्वादशवर्षाणि वनवासे स्थितम् । पुनः प्रतिक्रान्तिं पूरयित्वा

गतैस्तैर्प्राप्तपञ्चक दुर्योधनपार्श्वे मार्गितम् । ततः क्रमादेकं प्राप्तं मार्गितम् । स च दुर्योधनं
शूच्यमात्रां भुवं न तेभ्यो ददौ । पश्चाद्युद्धे जायमाने स्वमरणात्सर्वांभुव तेभ्यो ददौ । यत्त-
द्दुर्योधनस्य मूर्खत्वम् । (४)

शेषेण पूर्वं ज्ञातवाहनभ्याम्रे तुष्टेन प्रोक्तं-त्वया मृन्मय सैन्यं कारयित्वा गोदावर्यां मोन्य
ततः सजीव वद्धविष्यति युद्धं च दृढं करिष्यति । ततो वैरिवल मृन्मयं सैन्यं कृत्वा जित तेन 5
एवं बहुशो मनोरथस्तस्य पूर्णं । एकदा ज्ञातवाहनेन वरे दत्ते शेषेण मशय कृतं ततस्तत्कार्यं
न सिद्धम् । इति ज्ञातवाहनस्यापि मूर्खत्वम् । (५)

इति रामरावणदुर्योधन-कर्म-ज्ञातवाहनमूर्खपञ्चकमभ्यन्धः ॥२५५॥

[256] अथ तीर्थसेवाफले गिरिकुण्डमभ्यन्धः ।

चन्द्रपुरे गिरिकुण्डसूपोऽनेकपापकृतं न मन्यते देवगुरुमातृपितृन् । परस्त्रीपरधनहरणपापधि- 10
चौर्यादि करोति स्म । जीवान् धनतस्तस्य रोग उत्पन्न । एकदा यावत्परद्रोहपरस्त्रीहरण ध्यायति
तावदेकः श्लोकं ज्योस्मि श्रुत —

धर्मादधिगतैश्चर्यो, धर्ममेव निहन्ति यः ।

कथं शुभायतिर्भावी, स स्वामिद्रोहपातकी ॥१॥

एतदर्थं ज्ञात्वाऽव्युद्धं सन् अचिन्तयद्विदम्-अहो मया बहूनि पापानि कृताति, तेभ्य कथं 15
छुट्टन मे भविष्यति । तत्पापच्छिदेऽद्रिजलपाताय ययौ । स यावद्द्विर्चर्यौ तावद् गा पश्यति स्म ।
सा च शृङ्गेण नृन् धनन्ती तटान्युत्पादयन्ती समुखमायान्ती खड्गमुत्पाद्य तां हन्तुं दधाव । ततो
गौरपि तं हन्तुमधावत् । तदाऽसिना भूपेन तस्या द्विधा कृतायां काचित् स्त्री निर्ययौ । सा च
स्त्री भीषणाङ्गी कर्त्तिकां करे कुर्वती निष्ठुराक्षरेण भूपं प्रत्याह--

अरे त्वया पशुर्दोना, हता गौरसूत्रजिता ।

यद्यस्ति काऽपि ते शक्तिः, तद्युध्यस्व मया सह ॥२॥ 20

श्रुत्वैतत् राजा ता प्रत्यवगू--

भवता (ती) युवती काचित् कदलीदलकोमला ।

अहं तु क्षत्रियः शूरः, शास्त्रशस्त्रविशारदः ॥३॥

गौरवगू-यदि ते शक्तिः स्यात्तदा युद्धं कुरु । श्रुत्वैतत् भूप सासिस्तां जघान । ततो 25
वत्सोऽपि शृङ्गेण तमहत् । अखण्डिताङ्गो गौर्जगौ ।

तावद्दलं महस्ताव-त्तावत्कीर्तिरखण्डिता ।

यावत्पुराकृतं पुण्यं, न् म्लानिमधिगच्छति ॥४॥

पुण्यमेव प्रमाण स्या—दङ्गिनां शुभकर्मणि ।
क्षीणतेजा कियत्काल, तपस्यपि विभाकर ॥५॥

पुण्यैः समाध्यते सब, सुखदायि सदापतिः ।
तदव हीनपुण्यस्य, विपवद् दुःखदायकम् ॥६॥

5 तदा दृश्यौ भूप—अहमनया गवा पशुनाऽपि जितो व्योम्नि उत्पाटितश्च तथा एव
ध्यायति स्म । स मया राज्य त्यक्त गोवधश्च कृत । एतदपि पाप जात मे दुर्गतिद, यत —

अनासादितपुण्यः मद्, जन्तुर्भर्षति दुःसितः ।
विना नीवीं सुदक्षोऽपि, पुमान् मीदति दीनवत् ॥७॥

10 अधुना क्रियते पुण्य मया दुःखात्मना किम् ।
लग्ने प्रदीपने कूप, खन्यमान सुखाय न ॥८॥

एव ध्यायतस्तस्य देवाङ्गनागताऽवग—पूष मदीयेन राज्य त्यक्त पञ्चाच्चिन्तित मूर्ति मुक्ता
मे वधं कृत । अधुना किं धम कर्तुं शक्नोमि । राजा दृश्यौ—केय मे वक्ति । तावदधी जगौ
अह त्वद्गोत्रदेवी । त्वस्सत्त्वपरीक्षणं कृत गोरूपं कृत्वा । कोपो न क्रियते । धर्मं कुरु । कथय
मया कुत्र धमं क्रियते ? देव्यवग्न—त्य गच्छ सवतीर्थेषु । अवसरे धमस्वरूप वक्ष्ये । सातिरोऽभूत् ।
15 राजा दृश्यौ—मद्भाग्य विधत्ते यतो देवी प्रसन्नाऽभूत् । ततोऽनेकेषु तीर्थेषु भ्रमणो गतकुत्पाव-
कस्य कोल्लकगिरिं गतस्य चित्त निमलमभूत् । इतः कोऽपि सुरः पूषभववैरो प्रत्यक्षोऽभूत् ।
गावापाणि कोपवान् जगौ । धरुवया मत्पत्नी हता तत्पाप समेतमधुना तदा मौने कृते तेन
तमुत्पान्थान्धरे पवतशुदायां नीत्वा विविधैषधनादिभिस्ताडयामास । ताड्यमानः स पुनस्तेन
पवताम्रे आस्फाल्यते स्म । तदा स दृश्यौ—

20 अहो प्रागुप्तपापद्रो, पल्लवोऽयमभूमम ।
पुष्पं फलं पृनर्भावि, दुर्योनिनरकादिषु ॥९॥

ततस्तः शुक्त्वा स तिरोदधे तस्य प्राग्मधभाग्यात् । ततो द्वपरिक्तः पुण्यकृते भूमौ भ्रमन्
गोदावरीतटे ययौ । तत्र सौव सुरो समेत्यावग—वत्स । त्व गच्छ सिद्धाद्रौ । तत्र हत्याविपाप
गमिष्यति तृतीय सवपापद्वत् । यत —

25 यदा शत्रुञ्जये तीर्थे, गत्वा विधीयते तप ।
तदा इत्यासद्भूतं, पातकं वैधते ध्रुवम् ॥१०॥

पापिनाऽपि मनुष्येण, गत्वा शत्रुञ्जयाचले ।
कुर्वतार्चा जिनेन्द्रस्या—नन्तः पार्थं निकृत्पते ॥११॥

तत्र तीर्थं गत्वा सर्वं कर्म क्षिप । तत्र त्वं सेत्स्यति इति श्रुत्वा तीर्थमाहात्म्यं शत्रुञ्जयं प्रत्यचलत् । सप्तभिर्दिनैरनाहार स शत्रुञ्जय ददशे । दृष्ट्वा तत्र तत्तीर्थं, नत्वा तत्रस्थं मुनिं धर्ममिति शुश्राव । यद्वि शीघ्रं मुक्तिं गन्तास्ते तदा चारित्र्यं गृहाण । शत्रुञ्जये गत्वा शुद्धं तपः कुरु यथा ते हत्यादि पापं याति । ततो व्रतं गृहीत्वा शत्रुञ्जये ययौ । तत्र सुर एकोऽवगम्—इदं तीर्थं सर्वपापक्षयकरं जगदुत्कृष्टं सीमन्धरजिनेन वर्ण्यमानं मया श्रुतम् । तत्र गिरिकुण्डं तीर्थसेवया सर्वरोगरहितो वीक्षां लाल्वा सिद्धः ।

इति तीर्थसेवाफले गिरिकुण्डगम्वन्धः ॥२५६॥

[257] अथ धर्मोपधविषये भूपुत्रसम्बन्धः ।

क्षितिप्रतिष्ठिते पुरे जितशत्रोर्भूपस्य बहूपयाचितैः पुत्रोऽभूत् । स च तस्य जीवितादनीवप्रिय । ततस्तेन राज्ञा ध्यातम् । मम पुत्रस्य यथा रोगो न भवति तथा करोगि । ततो वैद्या आकारिता । भूपेन प्रोक्तं च तेभ्यः—तथा कुरुत यथा मम पुत्रस्य नीरोगना स्यात् । तैरुक्त-परिष्यते । ततो राज्ञोक्त-कस्य कीदृशी चिकित्सा विद्यते । प्रथमं प्राह—मन्नीयान्यौषधानि अग्रेतन पूर्वो-त्यन्न रोगं हन्ति [घ्नन्ति] ; यदि पूर्वं न स्याद्रोगं तदौषधभक्षितारं घ्नन्ति औषधानि सद्यः । ततो राज्ञोक्तमलं तत्रौषधैः स्वहस्तोदरप्रमर्दनशूलन्यथातुल्यैः । (१)

द्वितीयोऽवगम्—यद्यस्ति रोगस्ततस्तमुपग्रामयन्ति । अथ नास्ति ततः तानि प्रयुक्तानि प्राणिनो न दोषं न गुणं कुर्वन्ति । राज्ञोक्त-अलमेतैरपि भस्माहुतिकल्पैः । (२)

तृतीयोऽवगम्—यदि रोगे सति प्रयुज्यन्ते तदा रोगं निर्मूलकाप कपन्ति । अथ न विद्यते रोगस्तथापि तं देहिनं बलवर्णलावण्यवन्तं कुर्वन्ति, पूर्वोत्पन्नं रोगं घ्नन्ति, उत्पद्यमानं घ्नन्ति, भविष्यन्तमपि च । (३)

ततो राज्ञा तृतीयवैद्योक्तानि औषधानि पुत्रं कारित [पुत्राय कारितानि] । ततो यावज्जीव नीरोगशरीरः स पुत्रोऽभूत् भावितभूतभविष्यद्रोगस्फेदनात् । अतस्त्वृतीयवैद्योक्तोप-धतुल्यानि बन्दनप्रतिकर्मकृत्यानि । इति धर्मोपधविषये भूपुत्रसम्बन्धः ॥२५७॥

[258] अथ मातापित्रोर्विषये पुत्रभक्त्यादिकथा ।

कमलपुरे श्रीदश्रेष्ठिनश्चत्वारः पुत्रा शिवापत्नीभवा बभूवुः । चत्वारोऽपि परिणायिताः बहुधनव्ययात् हर्षेण, कष्टेन भूरिधनमजितं क्रमात्, स्तुपाभिः स्वस्वपतयो वशीकृताः पृथ- कपृथग्जाताः । ततः पिता स्वयमेव लक्ष्म्यजनकृते रलति [अटति] ।

एकदा श्रेष्ठिन स्वयं घृतमानयन्तं वीक्ष्य विमलं सुहृद् प्राह-भो मित्र ! कथं त्वं स्वमानयसि कणादि । श्रेष्ठी प्राह-वसतिं प्राप्ते मुषितोऽस्मि । सुहृत्प्राह-केन मुषितः । श्रेष्ठी जगौ-मम स्तुपाभिः पुत्रा उदात्तं गृहीताः किं क्रियते । सुहृद् प्राहाह तव पुत्रान् बालयिष्यामि । ततो मित्रेण धर्मोपदेशेन द्वौ पुत्रौ स्वपत्नीभ्यां बालयित्वा श्वशुरश्च भक्त्यै कृतौ अन्यौ न । ततो माता-पित्रोर्भक्तौ जातौ तौ इह परलोकसुखिनौ जातौ नानौ [नान्यौ] ।

इति मातापित्रोर्विषये पुत्रभक्त्यादिकथा ॥२५८॥

[259] अय अणक्षककुम्भकारकथा ।

पाटसपुत्रपुरे अणक्षक कुम्भकार कस्यापि मोटिमादिष्यच्चलनवस्त्रपरिधानभूषणपरि-
धानोरुषजल्पनादि असहमानो नगरान्निगत्यारण्ये वृणमये कुटोरके वस्यौ । पुरमध्ये नैति ।
तत्रैकदा नृप भ्रमभ्रम्यारूढो भूयो गत । वृषा लग्ना, तेन पानीय पायितो भूय सन्मानं दत्त्वा
5 पुरीमध्ये आनीय सप्तभ्रमदानपुरस्सर धनलघूह तस्य धासायादात् ।

इतो राजा तैलिकपुत्रीं अरण्ये वदरोफलानि चुण्टन्तीं मुरूपा वीक्ष्य परिणीतवान् । तयाः
सप्तभूमिमय गृहमवात् । वयवेषधरा सखीपरिवृता सुखासनासीना कुम्भकारगृहोपान्ते गच्छन्तीं
कचिन्नरं वरवैषं दृष्ट्वा नक्र मोटयामास । तां तथा कुवन्तीं दृष्ट्वा अणक्षकोऽवगम्—

कल्ले बोरज वीणती, मज्ज न जाणइ खक्ख ।
10 अहविई करिसि घर, न महु एह अणक्ख ॥१॥

पुनरपि कुम्भकार पुराद्बहिगत्वा पूषवत्तस्यो । इति अणक्षककुम्भकारकथा ॥२५९॥

[260] दानसवादे युधिष्ठिरमीमसम्बन्धः ।

अन्यायसमवा धी-रन्यायेनैव याति सा नियतम् ।

अर्जुनहानिक्लेशः, केवलमवशिष्यते सुधिया ॥१॥

15 साकारोऽपि सविद्योऽपि, निर्द्रव्यः क्वापि नार्थ्यते ।

व्यक्ताक्षरः सुवृत्तोऽपि, द्रम्मः कूटो निवर्ज्यते ॥२॥

हस्तिनागपुरे युधिष्ठिरस्याग्रे भीमोक्तम्—

मूर्खस्तपस्वी राजेन्द्र !, विद्याश्च श्रपलीपतिः ।

उमौ तौ तिष्ठतो द्वारे, कस्य दानं प्रदीयते ॥३॥

20 युधि०— सुखसेन्य तपो भीम ! विद्याकृष्ट दुराचरम् ।

विद्वांस पूजयिष्यामि, तपोभिः किं प्रयोजनम् ॥४॥

भीमोऽवगम्— ध्यानचर्मगता गङ्गा क्षीर मद्यघटे स्थितम् ।

कुपात्रे पतिता विद्या, किं करोति युधिष्ठिर ॥५॥ इत्यादि ।

मय लोभस्तथा स्नेह-स्त्रयो दानस्य हेतवे ।

25 ये दातारस्त्रयं श्रुत्वा, धन्यास्ते मुक्तिगामिन ॥६॥

इति दानसवादे युधिष्ठिरमीमसम्बन्धः ॥२६०॥

वत्थाडं पसत्थाडं, कुहुंघनेत्थारणत्थमत्थं तु ।
एवं सत्तागार, कय नरिंटेण जिणवम्मि ॥४॥

पारणकदिने त्रिभुवनविहारस्नात्रागतैवंहुभिः श्राद्धैः सम भुङ्क्ते स्म । भूपः भोजनावसरे प्रथमं गुरुन् प्रतिलाभ्य दीनदुस्थाविभ्योऽन्न ददन् भुङ्क्ते च पटहवादनपूर्वं च गृहद्वारं चद्घाटं मोचयति, यत—

5

नेवदारंपिहावेइ, भुजमाणो सुसावओ ।
अणुकंपा जिणिंदेहि, सड्ढाण न निवारिया ॥५॥

एव भूप दानं दवान दृष्ट्वा अन्ये वाहडमन्त्रिप्रमुखा लोका ददते दानम् ।

इति दाने कुमारपालमन्त्रि—अभयकुमारश्रेष्ठिकथा ॥३४८॥

[349] अथ साधर्मिकभक्तौ आम्वडदेवसम्बन्धः ।

10

एकदा वाहडदेवो विशिष्टतमारासनाश्ममय प्रासाद कारयितु लग्न । तत्रान्यदा यदा कुमारपालस्तं ब्रह्दुमागात्तदा नेपालदेगस्वामिना भोमेन २१ अङ्गुलमय चन्द्रकान्तमणिमय श्रीपाश्वरिचक्रं प्राश्रुत चक्रे । तद्विम्ब दृष्ट्वा राजा वाहडदेव प्रति प्राह—एष प्रासादो मह्य दीयता, यतोऽस्मिन् प्रासादे इदं विम्ब स्थाप्यते । ततो वाहडदेवोऽभ्युत्थाय विनयपूर्वकृताञ्जलि प्राह—एष प्रासाद कुमारविहारनामा भवतु । प्रतिमा स्थाप्यता । तत २४ जिनालयप्रासादे अष्टापदतीर्थावतारशोभिते तद्विम्बं महामहोत्सवपुरस्सरमतिष्ठपत् ।

15

कणयामलसारपहाहिं, पिंजरे जंमि मेरुसारिच्छे ।

रेहंति कोउदंडा, कणयमया कप्परुक्खुव्व ॥१॥

इति साधर्मिकभक्तौ आम्वडदेवसम्बन्धः ॥३४९॥

[350] अथ त्रिषष्टिशलाका पुरुषोत्तमचरितसम्बन्धः ।

20

कुमारपालराजर्षिणा २१ ज्ञानकोशा कारापिता । त्रिषष्टिशलाकापुरुषचरित्रं श्रोतुमिच्छता तच्चरित्र हस्तरूढ कारयित्वा महता महेन लक्षमितरैव्ययात् घर्षशालाया राजा प्राश्रुतीचकार । इति त्रिषष्टिशलाकापुरुषोत्तमचरितसम्बन्धः ॥३५०॥

[351] अथ पुस्तकाराधने श्रीताडागमने श्रीकुमारपालसम्बन्धः ।

एकदा ११ अङ्ग १२ उपाङ्गादिसिद्धान्तप्रतिलेखिता रैमयाक्षरै राह्या । २० चीतरागस्तथा, १२ योगशास्त्रप्रकाशा रैमयाक्षरैलेखितोः । तेषां बहु प्रति लेखयित्वा साधुभ्यो वाचनाय दत्त—

25

वान् । राजा देवपूजावसरे सिद्धान्तपुस्तकानि पूजयामास । राजा भीशुदकृतान् ग्रन्थान्
 लेखयितुं दधिप्रहणामिमहं ललौ । ७०० लेखका लिखन्ति कागदेषु । ततोऽन्यथा गुरुन् पप्रच्छ
 राजा । बहुकालं पुस्तकानि कथं तिष्ठन्ति, न विनश्यन्ति च । गुरुः प्राह—श्रीताडपत्रैर्लिखितानि
 पुस्तकानि बहुकालं तिष्ठन्ति न विनश्यन्ति च । ततो राज्ञा श्रीताडपत्रैः पुस्तकानि लेखयितुं
 6 लम्न । श्रीतद्भ्रुटिर्जाता । राजा दृष्ट्वा यान् ग्रन्थान् समग्रान् लेखयितुमहं न शक्तः । ततो
 राज्ञा श्रीताडानयनधिषयेऽभिप्रहो लले । यद्वा श्रीताडा आर्गमिष्यन्ति तदा मया भोक्तव्यः ।
 उपवासत्रये जाते शासनदेश्या खरताडा भीताडा कृता । प्रातरारामिकं श्रीताडानं दृष्ट्वा
 राजानं यथयामास प्राह च—तव साहसात्सर्वं खरताडा भीताडाः जाताः । ततो राज्ञा
 गुरवोऽन्येऽपि मिथ्याचिनोऽपि तद्दृष्ट्वा जिनधमं प्रशंसुः । ततो जिनशासनेऽतीवोन्नतिर्जाता ।

10 इति पुस्तकाराधने श्रीताडागमने श्रीकुमारपालसम्बन्धे ॥३५१॥

[352] अथ औचित्यदाने ।

सर्वनीवान् रक्षन्त भूप दृष्ट्वा एकं कविः प्राह—

पूव वीरजिनेश्वरेऽपि भगवत्याख्याति धर्मं स्वयं,
 प्रज्ञावत्यभयऽपि मन्त्रिणि न यां कर्तुं क्षमं श्रेणिकः ।
 15 अक्लेशेन कुमारपालनृपतिस्तां जीवरक्षा व्यधात्
 लब्ध्वा यस्य वचं सुधा स परमभीहेमचन्द्रो गुरुः ॥१॥

तस्मै लक्षदानम् । इति औचित्यदाने ॥३५२॥

[353] अथ श्रीकुमारपालभूपस्वर्णसिष्यप्राप्तिस्वरूपम् ।

एकदा स्थ सर्वसर प्रवचयितुकामो भूप श्रीहेमसूरिपार्श्वे स्वर्णसिद्धिं याचते स्म ।
 20 गुरुणोक्तं—अस्मद्गुरवः श्रीदेवचन्द्रसूरयो जानति । ततो गुरुन् बहुविज्ञप्त्या तत्र समहोत्स-
 वमाकारितवान् । श्रीहेमसूरि—कुमारपालभूपाम्यां द्वादशावत्तवन्दनादिभिर्विहितया कृतं । गुरु-
 भूपौ गुरो पादयोलगित्वा स्वर्णसिद्धिं याचते । गुरुषु तामददानेषु श्रीहेमसूरिः प्राह—
 भगवन् ! मम बाल्ये श्रीप्रभुपार्श्वरेकस्य भारवाहकस्य काष्ठभारात् चल्ली स्फीता मम पार्श्वोद्
 प्राहिता, तेन बल्लोरसेनाभ्यर्कं ताम्रखण्डं युष्मदुक्तविधिना बह्वियोगास्त्वर्णोद्भवूच तस्य ।
 25 तस्या बल्लेश्च किं नामेत्यादिश्यतां । ततः कोपादुक्तं गुरुणा—

अग्रे तव मुद्गरसमायद्दत्तवियया अजीर्णं जातं किमिमां विद्या याचसे ? तव कालवि-
 शेषाम् सा सेत्स्यति । अघुना तादृग् भाग्यं भवतो न दृश्यते अतो न वक्तव्यं । ततो गुरु-
 णामभिप्रायं ज्ञात्वा क्षमितं, ताभ्यां गुरुभूपाम्याम् ।

इति श्रीकुमारपालभूपस्वर्णसिष्यप्राप्तिस्वरूपम् ॥३५३॥

[354] अथ कर्मविपये दुःस्थसम्बन्धः ।

पद्मपुरे धीरभूपो गवाक्षस्थो राक्षीं प्रति प्राह—पश्य, पत्नि । मया प्रजा सुखिनी कृता, क्रियते, करिष्यते च । राक्षी जगौ--यदि त्वदत्तं धनेन प्रजा सुखिना स्यात् तदा एष दुःस्थो मस्तककृतेन्धनभारो नर सुखी क्रियतां त्वया ।

राजा प्राह--पश्य पत्नि । अगुमपि सुखिनं करामि । राक्षी-प्राकृतं शुभं कर्मास्य 6 भविष्यति तदा तस्यालये श्रीः स्थास्यति, नो चेत्त्वया दत्ताऽपि याम्यति ।

ततो राजा कर्मपरीक्षार्थं वर्त्मनि यस्मिन् याति दुःस्थस्तस्मिन् सपादलक्षं हारं मुमोच ।

ततः स तत्रागतो यदा सर्पं वीक्ष्यान्धेन मार्गेण गतः । द्वितीयदिने राज्ञा मुक्तं हारं सिन्दूरं पतितमग्रे स गतः । ततो राजा तमाकाये पप्रच्छ । त्वं कल्पे मार्गं मुक्त्वाऽन्धेन मार्गेण कथं गतः ? सोऽवग--सर्पं दृष्ट्वा मार्गं । अयं न सिन्दूरं दृष्ट्वा मया । ततो 10 राजा जगौ--

मसि विधिं माथामाहि आखरं जे आगः लिख्या ।

अधिकं न उ थाथाइं, चहुटा ते चाचिगं मणः ॥१॥

एव प्रोच्य तस्य वर्यं भोजनं दत्त्वा राजा त्रिसमर्ज ।

इति कर्मविपये दुःस्थसम्बन्धः ॥३५४॥

15

[355] अथ कौतुकजल्पने क्षुल्लसम्बन्धः ।

एकस्य पण्डितस्य बहुकालादेकं क्षल्लकं सम्पन्नः । स बहुभक्षकः [पण्डितस्त] पण्डितं दृष्ट्वा वर्णयति मम क्षल्लकोऽतीववर्योऽस्ति, तदाऽन्धेन साधुना हास्यादुक्त--

घसिं घोघरं हुंढणिं ढलसं खीचं तेलं नो कालं ।

गुरुनः चेलो सांपडिओ, चालंतो दुकालं ॥१॥

20

इति कौतुकजल्पने क्षुल्लसम्बन्धः ॥३५५॥

[356] अथ कृत्कर्णपुच्छशृगालसम्बन्धः ।

एकदा एकस्मिन् ग्राममध्ये शृगालः समागात् भिक्षार्थं [भक्षार्थं] यदा तदा लोकानामग्रे निर्गन्तुं न शक्नोति । ततः स मायया जीवितुं वाञ्छन् उत्कटके मृतप्रायो भूत्वा पतितः । तदा लोका मिलिता शृतोऽयं मृतोऽयमिति जशुः । तदा एको वैद्यस्तत्रागात् प्राह च--अस्य शृगालस्य 25 कर्णेन भक्षितेनातिसारो याति । अस्य पुच्छेन च शिरोऽर्तिर्याति । दन्तैर्बरो याति । ततो लोकैः कर्णो छिन्नो, ततः पुच्छं छिन्नं, ततो यदा दन्तादिच्छेदं कर्तुं मुत्थिता लोकाः तदा स उत्थाय श्लोकमेकं जल्पन्नष्टः--

गतौ कर्णो गत पुच्छ, दन्ताना विद्यते कथा ।

व्याधिना पीडितो लोको, य पला[य]ति स जीवति ॥१॥

एवं प्रोच्य गत स शृगालो जिजीव चिरमेव ये विनष्ट प्राप्नु स्यजन्ति ते जीवन्ति ।

इति कृतकर्णपुच्छशृगालसंबन्ध ॥३५६॥

5

[357] अथ प्रभुपूजाया कार्वाटिकासंबन्ध ।

श्रीपुरे भूपपत्नी चन्द्रवती एक कार्वाटिक मस्तकन्यस्ते घनभार विक्रीणन्त बीक्ष्याकस्मान्
प्राप्तजातिस्मरणा भूपे शृण्वति गायामेका प्रोधाच—

अह्वी पत्नी नई अजल तोइ न वृढा हत्य ।

अज्ज एह कवाढीह टीमइ साज अवत्य ॥१॥

10

एसां गार्थां श्रुत्वा सोऽपि कार्वाटिक प्राप्तजातिस्मरणोऽद्भुप्रवाह मुञ्चन् बभूव ।

इत भूप पप्रच्छ—पत्नि । एया गार्था कस्माजल्पिता त्वया ? सा प्राह—वने अह
कार्वाटिकाऽभूव एष कार्वाटिको मम पतिरभूत् । प्रभो पूजाफल यतिपाइर्षे श्रुत्वा अटवीस-
न्वधिपुष्पाणि लत्वा नद्या जल नीत्वा प्रभो पूजामकापम्, एष तु बहूक्तोऽपि प्रभो पूजा
नाकार्षीत् । अह प्रभो पूजाफलाद्भवत्यन्ती अभूव । एष तु तदवस्थ एव । अतो मया गार्था

15

प्रोक्ष्ये । ततो राजा सोऽपि कार्वाटिकोऽन्येऽपि बहवो जनाः प्रभो पूजां चक्र ।

इति प्रभुपूजाया कार्वाटिकासंबन्धः ॥३५७॥

[358] अथ योगिचेल्लकसम्बन्धः ।

एकदा योगिचेल्लको निगतौ । वत्मनि चेल्लकेनाकस्माद्रासनिका प्राप्ता कस्यचित् ।

20

ततोऽग्रे यदाऽचालीयोगी, तदा चेल्लको जगौ । साम्प्रतमप्रासन्नप्राप्ते स्थायते तदा योगिनो-
क्तमात्मनो निग्रन्थस्य का भाति ? ततश्चेल्लको यदा न चलति तदा योगिना हातमस्य पाइर्षे
किमपि धन विद्यते अतोऽस्य भीभवति । तत पश्चाद्भ्रित्वा योगिना चेल्लको विलोकित । धनं
निगल । तत प्रोक्तमात्मनो धनमनर्थाय भवति, तदिदं त्यज । ततस्तेन धनं त्यक्त । ततश्चेल्लको
अगौ—मय भाजने भवति सन्ध धन धन च गतमतः इत्यस्य । ततो निभवौ श्रुत्वा योगिचेल्लकी
चेल्लतु । इति मयभाजने योगिचेल्लकसम्बन्ध ॥३५८॥

25

[359] अथ वृद्धवे वृद्धनरसंबन्धः ।

एको वृद्धो मार्गे अधोमुखो वासि, तदा [ति] तथा हिण्डमान दृष्ट्वा तरुण एकं पुमान्
प्राह—भो वृद्ध । अधोमुख किं हिण्डवते ? वृद्धोऽवगू—रत्नमैक मार्गोऽस्मिन् पतित

तद्विलोक्यन्नस्मि । युवा प्राह—किं रत्नं पतितं ? वृद्धो जगौ भवद्विरपि जीवद्विरत्र रत्नं हारयिष्यते, युवाऽवग-किं रत्नं भवति तत् विलोक्यते । वृद्धोऽवग-यौवनरत्नं हारितं पतितं च तद्विना सर्वोऽपि पुत्रपत्नीप्रभृतिर्न मानयति । यतः—

गात्रं सकुचितं गतिविंगलिता दन्ताश्च नाशं गता,
दृष्टिर्भ्रंश्यति रूपमेव हसते वक्त्रं च लालायते ।

वाक्यं नैव करोति बान्धवजनः पत्नी न शुश्रूषते,

हा ! कष्टं जरयाऽभिभूतपुरुषं पुत्रोऽप्यवज्ञायते ॥१॥

युवा प्राह—सत्यंवृद्धेनोक्तं—ततो वृद्धं क्षमयित्वा युवा गतः ।

इति वृद्धत्वे वृद्धनरसम्बन्धः ॥३५९॥

[360] अथ बुद्धो श्रेष्ठिपत्नीसम्बन्धः ।

एकस्मिन् पुरे धनिन राजा दण्डयितुमिच्छति छलं चिन्तयति च, परमवसर न लभते । 10
दीपालिकावसरे राज्ञा ध्यातं—मम लक्ष्मीः पट्टराज्ञी वर्त्तते । एतद्भार्या तु प्रभाते वक्ष्यति—

‘पइ सिलाछि निसरि अलछि’

इति वदन्ती बहिर्निर्यास्यति एवं प्रोक्तेऽहं धनिन दण्डयिष्यामि । श्रेष्ठिना राजामिप्राय-
शेन पत्नीति शिक्षिता शूर्पकं त्यजन्ती प्रोवाचोच्चैः । 15

‘पाडोसीनि रीति रीति’

एवं श्रुत्वा भूपो न दण्डयितुं समर्थोऽभूत् ।

इति बुद्धौ श्रेष्ठिपत्नीसम्बन्धः ॥ ३६० ॥

[361] अथ सामायिके निसदस[वि]सदकथा ।

असमंजसाऽजंपइ, गहिओ मामाई अपि जो सडो ।

विसदो वि कुगइपत्तो, सो सो[सो] यइ अप्पणो खलिअ ॥१॥

तथाहि—साकेते पुरे आसधरः श्रेष्ठो मृदुभाषी, तस्य वसुन्धरा पत्नी, विसद पुत्रः
प्रमदमदादिवान्, तस्य मित्रं निसदः प्रकृत्या धर्मकर्मकृत् ।

अन्यदा धनं प्रधानमिति हृदये कृत्वा धनार्जनाय निर्गता स्वगृहान्तौ । मार्गे चलन्तौ
साधुद्वयमुन्मार्गे समागच्छन्तं दृष्ट्वा च मिथश्चिन्तयतः । एतौ साधू ज्ञानिनौ लाभानि वृच्छयेते, 25
तदा तत्रैत्य ज्येष्ठः साधुराचष्ट को मार्गोऽमुकप्रामस्य, ततस्तौ हसत स्म । हसनकारणे
साधुना वृष्टे तौ वणिजौ जगदतुः—आवाभ्यां ज्ञातमेतौ साधू ज्ञानिनौ स्तः अतो लाभानि

प्रक्ष्येते, भवद्भ्यां मार्गोऽपि न ज्ञायते अतो हास्यमभूत् । साधू जगद्वत्—द्वौ मार्गौ स्त—
द्रव्यभावरूपौ । वयं तु भावमार्गं जानीमः । द्रव्यमार्गोऽयं गमनारम्भः पथा, [तस्माद्भावमार्गोत्त
इह लोको न स्यात् द्रव्यमार्गोऽस्य स्यात्] तस्मात् भावमार्गोत्त न द्रव्यमार्गोऽदिह लोको स्यात् ।
भावमार्गोऽस्य स्वर्गादिभिर्वान्तं सुखं स्यात् । भावमार्गं सामायिकं 'सामाईर्धमि उक्त्वा' १। इत्यादि ।

5 ततो ह्यावपि सामायिकाभिर्ग्रहं ललतु । क्रमादिसदृशं प्रमादी भिन्नेन वायमाणोऽपि
सामायिकं हास्यकौतुकादिभिः खण्डयति, विक्रया करोति स्म । अन्यदा कृतसामायिकं त
प्रति श्राद्धैरुक्तं—निरवद्यं सामायिकं सावद्यैवचोभिन खण्डयते । ततः स प्राह—प्रमं प्रकृति-
रियं, मत्प्रातिवेशिकं सान्तं इवास्ति । यतः—

महं पाण्डिवेसओ जह, वारिज्जंतावि पुचनचूदिं ।

अइअ निदुडुरमासी, होइ तहा अहमवि अहचो ॥२॥

10

तथाहि—अस्ति सागतो नाम्ना धनी स च निदुडुरमेव भाषते पुत्रादिभिः सम । तथाहि—

निदुडुरमासी पुत्ताइ संतई दूमेइ ।

अह अन्नया पत्तो, धीवाढो तस्स गेहमि ॥३॥

तणयदुद्धियाइ ततो, पत्ते वरिणज्जयस्स समयमि ।

15

पुत्तेण पिपा मणिओ, पत्तपि[य]व्व न दुव्वयण ॥४॥

अचोवि हु भासंतो, अमगलं ताव वारिअव्वो अ ।

जम्हा आसन्नोच्चिअ, पवइए लगसमओत्ति ॥५॥

तो मणइ सिद्धिसंतो, लग्ग वा इओ मरण वा एउ ।

नाह किंचिवि मणिमो, सुउव्व सुक्क व्व चिट्ठिस्स ॥६॥

20

ततो निसीहसमए, सयं समुद्धे वि संत[ओ] सिद्धि ।

अबलोइविगहचक्कं, विणिच्छिय लग्गसमय व ॥७॥

सो सहइ नियतणय, रे रे छोहरय गोरकयंडोउ ।

उट्टवसु जेण लग्ग, सो साहइअइमूओ नेव ॥८॥

तो मणियं तणएणं, मामा ताय एरिस वयण ।

मणसु सुमासियवयणं, जं चउरीए धूया चड्ढिही ॥९॥

25

चडउ चउरीए सुलीए वावि ताहि न किंपि जंपिस्स ।

जाव न एसा रडा, मज्झ गिहाओ विणीहरिआ ॥१०॥

तो भणियं तणएणं, रंडा मा भणसु ताय पढमंमि ।
 सो भणइ तुम्ह जणणी, सयावि रंडा मए भणिआ ॥११॥
 तहवि न जाया रंडा, किं रे दुद्धाइ मंगलसएहिं ।
 जो मंमि एवमाई, तवभणिमाण नो संखा ॥१२॥

एवं स श्रेष्ठी दुष्टवचःपरो न निववर्त्ते । एव ममापि स्वभावेन सत्यपि सामायिके 5
 सावद्यवचो जल्पनं । विसद्व सावद्यं सामायिकं करोति स्म । यदा कोऽपि वारयति तदा म
 वक्ति—यदा त्वं स्वर्गे गमिष्यसि तदाऽहं मार्दङ्गिको भविष्यामि । मम केलिस्वभावो न
 याति । कालेन निसद्व सामायिकपरो मृत्वा महर्द्धिक सुरः स्वर्गे जातः । पिसद्वो मृत्वा
 स्वल्पद्विको मार्दङ्गिको जातः । तेन प्राक्स्नेहात् गौरवेण द्वयमानोऽपि तद्विभव दृष्ट्वा प्राग्भव
 स्मृत्वा झूरयति । 10

सरिसो गिहिधम्मो, दोहिवि परिवालिओ तहवि जाओ ।
 अज्झवसायवसेण, एमो सामी अह भिच्चो ॥१३॥

इत्यादि । ततो द्वावपि मुक्तिं यास्यत ।

इति सामायिके निसद्व[वि]सद्वकथा ॥ ३६१ ॥

[362] अथ सम्यक्त्वे वज्रकर्णकथा ।

15

वज्रकर्णभूप सम्यक्त्वधारी नान्येषा देवाना मस्तक स्वं नामयति । ततो मुद्रिकास्थ
 जिन नमन् निजेशं सिंहोदर न नमति । तस्य क्रमाद्रामलक्ष्मणौ धर्म्सात्साहाय्यं चक्रतु ।
 उक्तं च—

अहं सात्विकमूर्धन्यो, वज्रकर्णमहीपतिः ।
 सर्वनाशेऽपि योऽन्यस्मै, ननाम न जिनं विना ॥१॥

20

इति सम्यक्त्वे वज्रकर्णकथा ॥३६२॥

[363] अथ रामलक्ष्मणरावणहनुमत्सीतामूर्खत्वसम्बन्धः ।

रावणं जित्वा पश्चादयोध्यायामागच्छन् रामो लक्ष्मणेनोक्तः । तुङ्गगिरौ हनुम- [माता]
 न्मातुमित्यते । ततो रामप्रेषितोऽग्रे भूत्वा हनुमान् गत्वा मातरं नत्वाऽवग- राम आगच्छन्नस्ति,
 किमपि भव्य वाच्य । “आगच्छन्त्वत्र रामादय” इति तयोक्ते आगता रामादयस्तत्र । हनु- 25
 मन्मात्रोक्त—भो राम ! मूर्खकुटुम्ब ! त्वया गम्यतां । रामोऽवग- भो मातरहं कथ
 त्वया मूर्खः कृतः ? सा त्वाच-—यत्त्वं सौवर्णं मृगं ज्ञात्वाऽपि तत्पृष्ठौ धावितः, मृगा रैमया
 न भवन्तीति न विचारित, अतस्त्वं मूर्ख । यतः—

न भूतपूष न कदापि सस्मृतं, हैम कुरङ्गो न कदापि धीचिंतः ।

तथापि तृष्णा रघुवशजस्य, विनाशकाले विपरीतबुद्धिः ॥१॥

लक्ष्मणनोक्तमह कथ मूल ? सा चाह—लोकोक्त्यैव प्रोच्यते—रामेण स्वरदूषणाभ्यां सह युद्ध कुर्वाणेन यथा सिंहनाशरूपात्तस्वरं कृतः तदा त्व राम मरणान्तेऽप्यासास्वरमजल्प्यं वं
5 ज्ञात्वाऽपि सीतां शूरां मुक्त्वा तत्रागा । अतस्त्वमपि मूल ॥२॥

सीतयोक्तमह कथ मूर्खा ?—यद्दामकर्पितरेखाया वद्विं पदं चतवतीति तेन मूर्खा ॥३॥

हनुमता पृष्ट—कथमह मूल ? सा प्राह—ईदृश्वली भवान् लङ्कावने सीतापादेषु गतः
सन् तामुत्पान्थ यस्मान्नीतवान् अतस्त्वमपि मूल ॥४॥

सर्ववृद्धवानर्थोक्तं यथा सत्य मानित तथाऽन्यैरप्यधुना वृद्धप्रोक्त माननीयम् ।

10

इति रामलक्ष्मणहनुमत्सीताभूर्खत्वसम्बन्ध ॥३६३॥

[364] अथ लोका भूपानामपि दुराराध्या भवन्तीति विषये रामसम्बन्धः ।

रामेण वने गच्छता भरत प्रति शिक्षेति दत्ता—

आलस्योपहत पाद , पाद पापण्डमाभत ।

राजान सेवते पाद , एक पाद कृपाबलः ॥१॥

16

एक पादं त्रय पादा, भक्षयन्ति दिने दिने ।

तथा भरत ! कर्त्तव्यं, यथा पादो न सीदति ॥२॥

तदनु रामपादुका सिंहासने उपवेश्य १२ वर्षाणि भरतो रात्रयमक्रापरिप्रजां चाऽकराम-
करोत् । रामागमे तलिका तोरणबन्धनाय प्रत्यष्ट एकैकसूत्रफालरुमागणेन कैश्चिदपि कश्चिन्न
कैश्चित्सा दूनास्तस्मिन्मार्गणे । द्वितीयदिने प्रजा राम नन्तु यदा गता सुसोक्तौ रामेण
पृष्टायां वृत्तै कैश्चिदुक्त—भरतेन वय पीडिता । ततो रामेण भरत पृष्ट्वा सप्राह—मयाऽथ
20 यावत्सूत्रफालक विना कोऽपि लोको न मार्गित । ततो रामेणान्विन्ति भविष्यद्विवाहाय स्वा-
पितमहिषीदोहनेच्छावत् बहुदिनेषु या न दुग्धा सा विशुद्धा । अत प्रजाऽप्येव । ततो
रामेण एकं करं कृतं ततोऽष्टावशकरा जाताः ।

इति लोका भूपानामपि दुराराधा भवन्तीति विषये रामसम्बन्ध ॥३६४॥

[365] अथ विशिष्टशाकुनिकनरज्ञातृसम्बन्धः ।

25

युगाधरीदण्डिकोपविष्टा दुर्गा शब्दयत्तौ दृष्ट्वा शाकुनिक पुमान् प्राह—यस्या परिणेषुहेतो
शकुना विलोक्यन्ते सा कन्या भासन्नयोत्सन्नगमा विद्यते वृत्तयपवसमुत्पन्नक्रीटकम्वात् । तथैव
दृष्ट्वा शकुनविद् प्रशंसितः । इति विशिष्टशाकुनिकनरज्ञातृसम्बन्ध ॥३६५॥

[366] अथ अमारपुत्रादिसम्बन्धे श्रेष्ठिकथा ।

एकस्य धनिनः पाश्वे केनचित् प्राघूर्णकेनाक्त—भवतः कियन्त. पुत्रा' सन्ति ? धनिनोक्तं—
नव । क्षणात्प्राघूर्णकोऽवग्—कियन्तो जीवन्तः ? श्रेष्ठयवग—पञ्च । पुनः पृष्ठे—त्रय. । पुनः
पृष्ठेऽतिथिना श्रेष्ठो—एकमाह ।

अतिथिः प्राह—श्रेष्ठिन् । कथमेवं त्वयोन्यते ? श्रेष्ठ्याह—

5

नव स्युः शयने पुत्राः, कलौ पञ्चादने त्रयः ।

सत्तायामेक एव स्यात्, कार्येऽप्येको न मे सुतः ॥१॥

इति असारपुत्रादिसम्बन्धे श्रेष्ठिकथा ॥३६६॥

[367] अथ प्रत्युत्पन्नमतौ माणिक्यसूरिसम्बन्धः ।

एकदा मुहुडासके पुरे केनचिद्राजा पथि त्रि. प्रदक्षिणीकृत्य गोर्वन्दिता तथा माणिक्य- 10
सूरिणा प्रदक्षिणीकृत्य खर प्रणत । तदनु राज्ञोक्त—खरो भवता कथं नतः ? सूरिणोक्त—
पूजितत्वात्, खरेण जातमात्रेण त्रयो देवा प्राकम्पिता । राज्ञोक्त—कथमेतद् ज्ञायते ?

ब्रह्मणा स्वशिरो दत्तं, ईश्वरेण विलेपनम् ।

विष्णुना भयभीतेन, गदाशंखो समर्पितो ॥१॥

ब्रह्मणा स्वपरीक्षाया पञ्चम गर्दभमस्तक कृतम् । भवेन विलेपन—स्वा विभूतिः रक्षा दत्ता 15
लोटनाय । विष्णुना—गदा लिङ्गरूपा, शंखाकारः श्वेतमुखदानात् गदाशंखौ ।

इति प्रत्युत्पन्नमतौ माणिक्यसूरिसम्बन्धः ॥३६७॥

[368] अथ जीवदयायां जितशत्रुभूपसंबंधः ।

जीर्णदुर्गं जितशत्रुर्भृगयाया गतोऽन्यदा जीवहिंसां कुर्वन् चारणश्रमणर्षिणा प्रोक्तं—

जीववधंता नरगगद्, अवधंतां गडं सग्नि ।

20

हउं ज्ञाणउं दोह्यघडी, जिणि भावइ तिणि लग्ग ॥१॥

अनया गाथया राजा प्रबुद्धो जीवहिंसामत्याक्षीत् ।

इति जीवदयायां जितशत्रुभूपसंबंधः ॥३६८॥

[369] संसारासारतायां कन्या हडि[हिडि]रेवेति कथा ।

कस्मिंश्चिद् ग्रामे एको मित्र पाणिग्रहणोत्सुकं दृष्ट्वा प्राह—भवान् हिडौ क्षिप्यमाणोऽसि 25

तेनोक्तं का हिडि ? यतिनोक्त—या कन्या परिणेष्यति त्व सा हिडि । सोऽवग—सा
वर्षा क्षीविष्यते ।

- यति प्राह—अस्यां हिडौ प्रविष्टस्य दुःखं स्यात् । स च सुहृन्न मन्यते । ततः स हिडौ
प्रविष्टः । कालान्तरे साधुनोक्तं—अस्ति सुखं ? सुहृत्प्राह—हिडिप्रविष्टस्य क्व सुखं वा क्षी
5 हिडि प्रोक्त्वा सा सत्यैव, भोक्तु न शक्यते लोकापवादात् । पुन कालान्तरे साधुना पृष्ट
सुखमस्ति ते । सोऽवग—कथं सुखं प्रथमं हिडौ प्रविष्टोऽहमधुना पुत्रपत्न्यादि खिलिकाभि-
दृढं जडितोऽस्मि ? आञ्जीविकाया दुःखं । ततो यतिनोक्तमधुनापि सुखं । ततोऽवग—प्रता-
द्विभेमि । पश्चात्सूत स नरके[क] गत । यतिस्तु स्वर्गे सुरोऽभूत् । तत स्वगादभ्येत्य नरके
सुहृदमे प्रोक्त—त्व प्रताञ्जीवोऽभूत् अधुनेदन्न दुःखं ते । ततोऽतोव सुरन्नभूत् अत प्रथममेव
10 चिन्त्यम् । इति ससारासारताया कन्या हडिरेवति कथा ॥३६९॥

[370] अथ प्रमादिहाडिजल्पकस्त्रीसम्बन्ध ।

- एका स्त्री गृहे उषिद्रा सती स्वगृहकाय कुशाणा क्षण विभ्राम न लालि । सा च श्रीहेम
सूरिसभायां व्याख्यानं श्रोतु गता मिच्छावच्छेदमभ्य निश्रायति [निद्राति] बहुक्त्वाऽपि न जागर्षि,
तदाकस्मात् क्षुल्लकस्य हस्तात् त्रिपुणके पतिते स्वाट्कारशब्दाज्जागरिता 'हाडि हाडि' इति
15 अल्पती उल्लिखता तदा सवा समा जहसत् [अहसत्] ।

इति प्रमादिहाडिजल्पनकस्त्रीसम्बन्ध ॥ ३७० ॥

[371] अथ नाणावालसूरिपूर्णिमापाक्षिकसूरिमिथो वार्त्तासम्बन्ध ।

- एकदा नाणावालराकाचार्यो मिळितौ, मिथ कुशलपृच्छायां नाणावालाचार्या प्रोचु—
स्वतद्दूहवद् छद् ।
20 राकाचार्यैरुक्त—स्वत किं प्रोच्यते ? नाणाचार्यैरुक्त—स्व-स्वरं, तर-त सया दूहवद्
छद् अस्मन्मध्यनिर्गमनत्वात् ।
राकाचार्या जगुवय—आग्निनिगते जीवुं क्षु । नाणावाला जगु—युष्माकं वा आग्नि-
निर्गता । राकाचार्या प्रोचु—आ-आचलीया त्रि-त्रियोईया भागमिका अस्मभ्यो निर्गता ।
अतो वय आग्निनिर्गते अपि जीवन्त स्म ।

25 नाणावालसूरिपूर्णिमापाक्षिकसूरिमिथो वार्त्तासम्बन्धः ॥३७१॥

[372] अथ भाग्ये जयसिंहकथा ।

कर्णाटकदेशीयकेशिराजः पुत्रो मणयरुलदेवो स्वयन्नरामायातां गुजरनुपो मूसराज पत्तन-
स्थानी अञ्जीवके । परं तस्य शोभाग्यत्वात् नामापि न लालि ।

अन्यदा राजान उस्वाचिदधमयोषिति साभिचारं ज्ञात्वा मूडराजमन्त्री कुम्भिणीरूप-

धारिणीं मणयल्लदेवीमेव ऋतुस्नातां रहसि प्राहिणोत् । राजा दुम्बिनीबुद्धया तां बुभुजे । तस्या
 आशानं जातं । तदा संकेताय राज्ञा स्वनामाङ्का मुद्रिका दत्ता । तस्मै वार्त्ता कृता । स्वस्थाने गता
 राज्ञी । राज्ञा प्रातः दुम्बिनी मुक्ता स्वयं स्मृत्वा पश्चात्तापपर काष्ठभिक्षा याचते मन्त्रिभ्यः यदा
 राज्ञस्तप्तपुत्तलिकामालिङ्गनेन मरणं कुर्वतो मन्त्रिणा मणयल्लदेव्या भोगसम्बन्धः प्रोक्तः । ततो
 राजा स्वस्थोऽभूत् । ततः सुलग्ने जातः पुत्रः, कृते जन्मोत्सवे जयसिंहनामाऽभूत् । स त्रिवापिकः 5
 क्रीडया नृपसिंहासनमारूढो यदा तदा राज्ञा वर्यवेलां ज्ञात्वा राज्याभिषेकश्चक्रे तस्मै सूनुवे ।
 स्वयं तु आशापल्या वसन्ताह्नम् भिल्ल लक्षस्वामिन जित्वा कर्णावतीनगरं निवेश्य तत्र राज्यचक्रे ।
 ततः जयसिंहो महाराजोऽभूत् । इति भाग्ये जयसिंहकथा ॥३७२॥

[३७३] अथ हेमसूरिनामनव्यव्याकरणविषये हेमसूरिसम्बन्धः ।

जयसिंहो यदा धाराधोऽयं यशोवर्मनृपं जित्वा पत्तने समागात्तदा श्रीहेमसूरिरेवमाशीर्वाढं 10
 ददौ । तथाहि—

भूमिं कामगवि ? स्वगोमयरसैरासिञ्ज रत्नाकरा ?

मुक्तास्वस्तिकमातनुध्वमुडुप ! त्वं पूर्णकुम्भी भव ।

धृत्वा कल्पतरोर्दलानि सरलैर्दिग्धारणास्तोरणा—

न्याधत्त स्वकरैर्विजित्य जगतीं नन्वेति सिद्धाधिपः ॥१॥

15

राजा चमत्कृतः । ततो नृपो द्विजानाहु—श्वेताम्बराणामतीव वैदग्ध्यम् । ततो द्विजैरु-
 क्तम्—अस्मच्छास्त्राण्यधीत्यैते विज्ञा व्रभूवुः । ततो हेमसूरिरवगु—मिथ्येदं श्रीवीरेणेन्द्राय
 यत्प्रणीतं व्याकरणं तदेन्द्रं व्याकरणं वयं भणामोऽन्येषामपि व्याकरणानि विलोकयामः । विप्राः
 प्रोचु—अस्मदीयं व्याकरणं मुक्त्वाऽन्यव्याकरणं दशय । ततो नृपादेशान्नवीनं जयहेमाख्यं
 व्याकरणं हेमसूरिश्चक्रे सपादलक्षप्रमाणं । ततो राज्ञा पट्टहस्तिनमारूढं कृत्वा महोत्सवपूर्वं व्या- 20
 करणयुक्तं राजमार्गं स्वस्थाने प्रैषीत् । व्याकरणप्रतयं पण्डितानां सूरिणा ददिते तदा प्रोक्तं
 विप्रैर्भूपत्याग्रे—युष्मद्वंशो वर्णितो नात्र व्याकरणे । ततस्तत् ज्ञात्वा हेमसूरिणा ३२ श्लोकान् ।
 चौलुक्यवंशवर्णनगर्भान् ३२ पादग्रान्ते देवतापार्श्वान् स्थापयामास । प्रातः सर्वासु प्रतिषु
 दृष्ट्वा राजा चमत्कृतः । विप्राः कृष्णास्या जाता ।

इति हेमसूरि[जयहेम]नामनव्यव्याकरणविषये हेमसूरिसम्बन्धः ॥३७३॥

25

[३७४] अथ हकाररुदनवन्द्यत्वसम्बन्धः ।

एकदा चतुर भट्टं प्रति हेमसूरिः प्राह—किं ते हस्ते विद्यते ? भट्टोऽवगु—‘हरडड’ । हेमः
 प्राह—किं ‘हरडड’—शब्दच्छलेन हकारो रडड—रोदिति । चतुरो भट्टोऽवगु—हो मानिकायामन्त्यो-
 ऽव्याधोऽभून्मात्राधिकश्च । तव[भम]नास्ति, जगद्वन्द्योऽस्ति[असि], साम्प्रतं ततो ‘रडड’ श्रुत्वैतत्ततो
 गुरवो हृष्टाः । इति हकाररुदनवन्द्यत्वसम्बन्धः ॥३७४॥

30

[375] अथ सोमदेवसूरि-जयकेसरिसूरिसम्बन्धः ।

एकदा सोमदेवसूरि पुराद्विजयकेसरिसूरेर्मिलित । मिथः प्रीतिवार्त्तायां श्रीसोमदेवसूरिराह
वर्कं वच्यतां । तदा जयकेसरिजगौ-अद्य सोमवारः पूर्णिमाऽस्ति । अतो यूय बलिन् पूर्णि-
मा-सोमवारत्वात् । श्रीसोमदेवसूरिजगौ-वने तु केसरी अपि ब्रलिष्टः । ततो हृष्टः सूरिः ।

इति सोमदेवसूरि-जयकेसरिसूरिसम्बन्धः ॥

[376] अथ सोदरकथा ।

एकस्मिन् ग्रामे द्वौ सोदरौ को-रामाभिधौ वसत स्म । तयोभगिनी धनोकुले परिणीता ।

अन्यदा तौ भगिनीगृहे गतौ । तयोदरिद्रता ऋष्टा दध्यौ यदि लोका जानते इयमेतयो-
भगिनी ततस्तया भक्तिन कृता । प्रातिवेशिकैरुक्त-भवरथा इमौ सोदरौ कथं त्वया भक्तिर्भ
क्रियते । ततस्तया भोक्स-गादह वूचो' इमौ तच्छ्रुत्वा तौ दुःखितौ सादरौ स्वगृहे गतौ पञ्चा-
कम्पाद्धनिकौ जातौ । ततोऽन्यथा अलषढी महिषीं लब्ध्वा भगिनीगृहे गतौ । ततस्तयोभक्तौ
क्रियमाणायामा तावेथ प्रोचतुः-

गौरव कीजइ अलवढी, न य को क्रिया न उ राम ।

गरथ विहूणा माणसह, गादह वूची नाम ॥१॥

इति निर्घने गादहवूची स्वकीयौ इति सोदरकथा ॥३७६॥

[377] अथ गर्वे नारीसम्बन्धः ।

कापि स्त्री कस्या अपि गलभिर्य भागयित्वा स्वगले क्षिप्त्वा कस्यापि गृहे नेमनायागता ।
इतो गलभ्रीस्थामिनी तत्रागता स्फारान् स्फारान् कवलास्त्वरित मुखे प्रक्षिपन्ती सखी दृष्ट्वावाच
लघवः लघवः कवला धियन्ताम् अतो मम गलभ्रीश्चक्ष्यति । तयोक्त-यदि ते धनमस्ति
तदा छोटव्यतां गलभ्री । तत सा लज्जिता । इति गर्वे नारीसम्बन्धः ॥३७७॥

[378] दण्डालासौवर्णकामम्बन्धः ।

एकस्य मूपस्याग्रे योगी ययौ । तदा राजा नोत्तस्थौ । ततो योगी जगौ-

तावा तुषा दोही मूचा; राजा योगी दोही कुन्चा ।

ततो राजा सिंहासने दधे योग्यवग्-

तावा तूषा दोही सूचा, राजा पाहिं जोगी ऊचा ॥१॥

ततो योगिना कला स्वा दक्षिता अष्टोत्तरशततान्भारमध्ये चुण्ण क्षिप्त्वा स्वर्णे योगी
चक्रे । ततो हैमविद्या याचिता यदा तदा योगी नाऽदात् । ततो राजा स्वबले दक्षिते योगी
जगौ-त्वाहसा मस्तुक्तेन वहीयन्ते । ततो योगिना नेत्रमेकमक्षित ततोऽद्भुत्तरोऽभूत् । द्वितीय-

नेत्रेऽक्षिते अदृश्योऽजनि । ततोऽन्श्यरूपो योगी गङ्गो मुकुट जग्राह । ततो योग्यवदत्—यदि
त्वां हत्वा राज्यं लामि तदा त्वया किं म्यात् । ततो विनयेन रोद्धोक्तं—त्वं कृपापरोऽसि
यथा मन्नाम तिष्ठति तथा कुरु । ततः स्वर्णसिद्धिं कृत्वा राजयोगिभ्यां सौवर्णके गङ्गो रूपं
योगिनो दण्ड आलेखितस्ततो “दण्डालामौवर्णिका” इति प्रसिद्धिर्जाता ।

इति दण्डालासौवर्णिकासम्बन्धः ॥३७८॥

5

[379] अथ वप्पभट्टिसूरिप्रोक्तधर्मलामार्थसम्बन्धः ।

एकदा आमसभायां श्री वप्पभट्टिना धर्माश्रिणि दत्तायां भट्टं प्राह—

नो वापी नैव कृपी न च रसमरणी नैव तीर्थं न गङ्गा,
न(च)ब्रह्मा नैव विष्णुर्न च दिवमपतिर्नैव ग्रम्भुर्न दुर्गा ।
विप्रेभ्यो नैव दानं न च जपनविधिर्नैव होमं हुताशो,
रे रे पाखण्डमुण्डाः ! कथयत भवतां कीदृशो धर्मलामः ॥१॥

10

तदनु सूरयः प्राहुः—

दुर्वारा वारणेन्द्रा जितपवनजवा वाजिनः स्यन्दनौघाः,
लीलावत्यो युवत्यः प्रचलितचमरैर्भूपिता राज्यलक्ष्मीः ।
उच्चैः श्वेतातपत्रं चतुरुदधितटी संकटा मेदिनीयं,
प्राप्यन्ते यत्प्रमादात्त्रिभुवनविजयी सोऽस्तु वो धर्मलामः ॥२॥

15

ततः सर्वे चमत्कृताः जनाः ।

इति वप्पभट्टिसूरिप्रोक्तधर्मलामार्थसम्बन्धः ॥ ३७९ ॥

[380] अथ भोगविषये भोगसारकथा ।

अथ अर्धतरवर्षकाल, स्त्री चरित्र अनङ् रीतां बाल ।
ईह एता जे जाणइ भेअ, तेह धरि नीरवहइ महदेव ॥१॥

20

अस्या गाथायां नथकस्य लक्षटाने आम्रभूपसम्बन्धः ।

स्त्रीचरित्रे काम्पीत्यपुरे भोगसारेभ्येन श्रीशान्तिनाथस्य प्रासादं कारितः । प्रभो कर्पूरा-
गरुचन्दनकेसरादिभिर्भोगस्तथा क्रियते यथा शान्त्यधिष्ठाता सुरः प्रीणितः । कालान्तरे श्रुतायां
पत्न्यामन्या प्रियामङ्गीचक्रे धनी । सा च पत्नी ग्रन्थि कुर्वन्ती स्वेच्छया मुङ्क्ते स्म । क्रमा-
त्सर्वं धनं क्षीण । स्तोत्रमेव तिष्ठति । ततो भ्रामान्तरे श्रेष्ठी वासमकार्षीत् । सा च पत्नी
प्रच्छन्नं कृतं धनं न दर्शयति स्म । धनाभावात् श्रेष्ठी कृपिकर्म विधत्ते स्म । सा स्त्री पक्वा-

25

प्रादि भक्षयन्ती भर्तुश्चवलादि कदन्न दत्ते । श्रेष्ठी नाम्नैव भोगसारोऽभूत् । पत्नी तु भोगवती,
जाता क्रमात्कुटिलाश्रया परन्तरेण सह भोगान् मुक्ते स्म ।

- एकदा शान्तिजिनस्याधिप्रासा सुरो दध्नी-प्रभो-कथमधुना भोगो न भवति ? ततोऽवधिना
भोगसारदारित्तोत्पत्ति तत्परया कुशीलत्वस्यापनिकाकरणादि जज्ञौ । अथ जिनेद्रमक्त श्रेष्ठी
- 6 चवलक्षेत्र लुनानोऽभूत् । भाया तु कुटिला पत्यभक्ता इति मया भोगसारस्य साग्निर्ध्वं कार्यं
ततो भोगसारभागिनैयरूप कृत्वा मामकगृहे गत्वा च माम्या जोत्कार कृतं प्रष्टुं च क्व मे
मातुलोऽस्ति ? माम्योक्त-क्षेत्र ते मातुल क्षेत्र खेटयन्नस्ति । ततः क्षेत्रे गत्वा मातुलस्याङ्गी
प्रणम्य स्थितो यदा तत्रा मामकोऽवगू-किमथसागा भागिनैय ? भागिनैयो जगौ-तव साहा-
व्यकृते । ततो मातुलोऽवग गृहे मुक्त्वा गत्वा पश्चान्तवयाऽपि लान्य क्षेत्र । भागिनैयोऽवगू-
- 10 आवाभ्यां साद्भ्रमेष जिमिष्यते संप्रति मम वेला नास्ति क्षेत्रमलून विनक्ष्यति । भागिनैयो जगौ
क्षेत्र लूनमेवह्येयमिति प्रोच्य दैवतशक्त्यैकत्र स्थापितं सवम् । मातुलोऽवगू-कथ चवला कथ
गृहे लास्यन्ते । ततः सर्वं चवलक्षेत्रसक्त चवलादि उत्पान्य गृहं प्रति चचाल भागिनैयः ।
इतस्तथा स्त्रिया स्वपतिभागिनैयावागच्छन्ती ज्ञात्वा स्वपाशस्थं जार गोमाणिमध्ये छत्रे
चक्रे । लपनश्चापि रसवती कोष्ठिकायां प्राक्षेपि तदा भागिनैयोऽभ्येत्य मामिकाया जोत्कार
- 15 कृत्वाऽऽह-मामक समायात आगतस्वागतादि क्रियताम् । ततः सद्या गोमाणिकाया ऊर्ध्वं चव-
लकभरं मुक्त्वा कणीकस चवलान् कुट्टयितुं लग्नो भागिनैय तत्रा जारो जजरीभूत स्व
सृतप्राय मेन तदा भोगवती स्वस्योपपत्तिं सृतप्राय ज्ञात्वा प्राह-अधुना जिम्यतां । त्व भान्वोऽभू ।
ततो द्वावपि जेमिमुपविष्टौ तदा चवलादि कदन्नं परिवेशयितुमारंभे सया । ततो भागिनैयो
जगौ-अह कदन्नं न भोक्ष्ये । तयोक्त-वयमन्नं कृतो दीयते । भागिनैयोऽवगू-कोष्ठिकामध्यस्थां
- 20 लपनभ्रियं पारवेषय । ततस्तथा परिवेषितां लपनभ्रियं मुक्त्वा द्वावपि पत्यङ्के सुप्तौ यदा तदा
छन्नं स जार-परपुमाद् बहिर्निष्कर्षितस्तथा । स च गतो निजालये । सा तु तयो पाश
स्थिता दध्नी-अहो अस्य ङाकिनत्वं विद्यते नो चेत्लपनभ्रियं कोष्ठिकास्थां कथं जानाति ।
इतो भागिनैयो मामकपार्ष्वं प्राह-कथं सामलस्यं सूनोर्विवाहो न क्रियते ? मातुलो जगौ
धनं विना कथं पुत्रस्योद्वाहं क्रियते ? धनेनैव मनोरथा पूयन्ते । ततो भागिनैयोऽवगू-मामक ।
- 25 त्वमुत्तिष्ठ अन्नस्थं धनं बहु गृहाण । ततो विवाहो विस्तराक्रियतां । तस्यां पश्यन्त्यां स्व धनं
श्रेष्ठी भूमेश्चकथ । ततो धनयोगाद् विवाहो मेळितो लग्नमपि गृहीतं, विवाहावसरे भोजन-
दिने सया स्त्रियाऽभ्यायि, तमुपपत्तिं विना किं सवजनजेमनेन ? ततो स्वस्या अभिष्टस्य प्रच्छन्नं
निमन्त्रणं कृतमिति उक्तं च त्वया स्त्रीवेषधारिणीस्त्रोमध्ये भूत्वा गन्तव्यं भोजनाय । यदि त्वया
गास्तदा मम सुल्लं स्यात्ततो विवाहदिने भोजनावसरे स्त्रीवेषभूत् स उपपतिर्जेमितुमागात् ।
- 30 ततः स्त्रीमध्ये जेमिमुपविष्टः स भागिनैयो जगौ-मयाऽद्य परिवेषणं करिष्यते । मामकोऽवगू
स्वमेव कुह । ततो भागिनैये परिवेषयति सति सा स्त्री बिलोकयति यदा भागिनैयः परिवेषयन्
तस्य स्त्रीरुपधारिणी भोजने परिवेषयितुं याति तदा छन्नं वक्षित-स्व गोमाणिमध्ये जजराङ्कोऽभू ।
स उपपतिराचष्ट-नाह स पर्वं द्वित्रिवारे प्रोक्ते भागिनैयो जगौ-एषा स्त्री सवस्य पक्वभादेर्निषेध
करोति, अहो पाळेनैव जिमसि तर्हि जेमनाय स्त्रीमध्ये कथमायासि । एव प्रोच प्रोच यदा
- 35 तस्याः किमपि न परिवर्षितं तदा भोगवत्या उवाटोऽभूत् । ततो मिषं कृत्वा मोन्कानानीव

छत्रमुपपतेर्भाजने मोदकाः पन्दिपितास्तथा तदा तथा मित्रया फियन्तो भक्षयित्वा चत्वार कुम्भी
 क्षिप्ताः । सर्वासु स्त्रीषु उत्थितासु भागिनेयोऽवगु-प्रत्येकं मम मातुलमण्डपमक्षतैर्वर्द्धाप्यता ।
 सर्वाभिः स्त्रीभिः प्रत्येकं मंगलार्थं [सर्वाभिः स्त्रीभिः]मण्डपे वर्द्धापिते यदा सा न वर्द्धापयति
 मण्डप तदा भागिनेयो जगौ-मातः । त्वं कथं न वर्द्धापयसि । पद्भक्तौ भोक्तुमुपविष्टा, अधुना
 पद्भक्ते कथं पृथग्भवसि । ततो यदा सा वर्द्धापयितं लग्ना तदा कुक्षेमोदका' पेतुः क्षितौ । 5
 मातुलेनोक्तं-मोदका कुत आयान्ति । भागिनेयो जगौ-नव पुत्रविवाहोन्मवे मण्डपो मोदकैर्व-
 र्पति साम्प्रत । ततो मातुलो जगौ भागिनेय । त्वं कथं ज्ञानी जानाऽसि । ततः स स्वरूप
 प्रकटीकृत्य तस्या मित्रया पत्न्या आमूलचलं देव प्रोन्थावगु--अहं शान्तिनायस्यानिष्टानां सुरां-
 धनया भोगवत्या तव सर्वं धनं हतं भूमिगतं चक्रे । त्वं दुःखी जान, देवस्य भोगो न भवति
 अतो मयैतच्छ्रुत । ततो भोगवत्यो उरुत तेन देवेन, यद्यत् परं स्वया भोगसारम्यं प्रतिकूलत्व 10
 करिष्यते तदा न्वामहं निष्यामि । तस्य जारस्याग्येच प्रोक्त । द्वावपि अकार्यकरणं नियम
 प्राहितौ । भोगसारं । त्वं पुण्यवान् स्वगृहे याहि, यदा तव धनेच्छा म्यात् तदा स्वया कायो-
 त्सर्गः कार्यः । अहं तव चिन्तितमर्थं दास्ये । एवं प्रोच्य लक्षटङ्कान् दत्त्वा देवस्तिरोदधे ।
 ततो भोगसारो विशेषतः शान्तिनाथस्य पुरः कर्पूरागुरुकम्तूर्यादिभिः सदा भोग
 कुर्वन् वासुदेवचक्रवर्त्यादिमुक्तिप्राप्तां श्रियं क्रमात्प्राप । 15

इति भोगविषये भोगसारकथा ॥३८०॥

[381] अथ वधूविषये कथा ।

चम्पाया पुर्यामरिमर्दनभूपस्य रात्र्यं कुर्वतः कमलेश्वरो व्यवहार्यभूत् । तस्य महनसेना
 पत्नी । तयोश्चत्वारः पुत्रा-धोराज-मदनभूम-नागेश्वर-धनेश्वराहाः क्रीडां कुर्वन्ति
 गृहाङ्गणे । यत — 20

दशं दशं सदा तेषां, क्रीडनं कुर्वतां मिथः ।

हर्षोत्कर्षं वितन्वाते, जननीजनकौ भृशम् ॥१॥

यतः— स्याच्छैशवे मातृमुखो, यौवने युवतीमुखः ।

त्रार्धके च पुत्रमुखो, मूढो नात्ममुखः क्वचित् ॥२॥

व्यवहारिणाऽपि युत्रा बुधान्ते पठितुं युक्ताः, क्रमात्ते विद्वांसो जाता । तेऽपि पुत्रा 25
 बहुधनव्ययं कृत्वा महेश्वरपुत्रीः परिणायिताः । गृहभारः सर्वं पुत्रेष्वारोपित । क्रमाद्बधूत्यः
 स्वशुरस्य कथितं न कुर्वन्ति । यतः—

हृत्थी दम्भइ संवच्छरेण, मासेण दम्भइ तुरओ ।

महिलाए किर पुरिसां, दम्भइ एककेण दिवसेण ॥३॥

क्रमात्ता वधूत्यः स्वशुरदूपण स्वस्वपत्युः पुर प्राचुः । युष्मन्माताऽपि अस्मान् दुःखे 30
 पानयत्येवं गालिभदानपूर्वं पानीयमानयते रक्षोत्था[च्छा]रणं कारयते अस्माभिः । पानीयं

गन्धते । खट्वा प्रस्तायते । पादा प्रक्षान्त्यन्ते । छगणस्थापन क्रियते । खण्डन क्रियते । प्रेषण क्रियते । चुल्हीसधुक्षण क्रियते । नवमहवत् पीडाकारिणी इवञ्च अद्गववाप्येऽपि दग्ध, अभग्नेऽपि घटे भग्न घट वक्ति इवञ्च । एव कथमस्माभिर्निर्वाह्यिष्यते ? ननादाऽपि वक्ति नाम्या घटो भग्न अन्धमपि धाय न्ध । ततन्तेषां भाषावशीभूतानां माधुपिठ-

5 भगिनीष्वपि द्वयोऽभूत् । यत --

रमणीं विहाय न भवति, विसगति स्निग्धवन्धुजनमनसाम् ।

यत्कुञ्चिका सुदृढमपि, तालकवन्ध द्विधा कुरुते ॥ ४ ॥

ततस्तामिषधूमिरुक्—यदि युष्माभिः पृथग्भूयते तदा यूय सुखिना भविष्यथ आत्मनो-
ऽपत्यानि परिणयनयोग्यानि नातानि । एतौ डोलारकरो किं कुरुत आत्ममध्ये यतः—

10 मालगुरुगुणघेरडा, भुङ्क्ति ऊ घटा ममति ।

हारत्त जुष्वणरण, ते फिरिफिरि जोयति ॥५॥

ततस्ते पृथग्भूता । ततो मानापितरौ नीरे वनवा याति स्वयमानयन स्म । गामहिष्या-
दीना द्वेषोच्चारि स्वयमानयतश्च । एकदा कमलेश्वरस्य महिष्याणि पाययितु गच्छतोऽप्यनि
सुदृढसन्तवतो मिलितो जगादेति स्वय कथ पानोयाद्यानायने । युष्माकं पुत्राश्चत्वारो विद्यन्ते ।

15 ये ते कथ गृहादिवाय न कुरुति ? ततोऽभुपातपूज श्रष्टो जगो--अहो मित्र । त्वया न
ज्ञातमस्मद्गृहस्वरूप । गत सद्य वस्तुसार । मित्र जगो--किं गत ते । कमलेश्वरोऽवग-
खात्र पतित । कस्यचिद् धोटका यान्ति । कस्यचिद्द्विषायाहा कस्यचिद् घायं याति कस्य-
चिद् वस्त्र, कस्यचिद्दानन मम गृहे तु पुत्रा हता । मित्रेणाक्त--केन हता ? कमले-
श्वरोऽवग--

20 वधुचौरैरखलाभि कृतयो घटकैरिह ।

इता मे खलवो मित्र--स्तेनैर्धनिकैरिव ॥६॥

सुदृढत्वादेति--

बाहुरा न कृताः किं मास्तत्पृष्टौ लघुसायुधैः ।

भटैर्वीर्योत्कटैर्वाहं साक मित्र त्वया तदा ॥७॥

25 विष मुञ्चन्ति सर्पोऽपि, गृहीत तस्करा अपि ।

कृतयो घटका एते, न मुञ्चन्ति कदाचन ॥८॥

अतोऽन्यद्वस्तु गत कदाचिद्बले, पुनयद्भूमिगृहीतं तत्प्राणान्तेऽपि न बळते ।

इति वधुविषये कथा ॥३२॥

[३३] अथ बुद्धुपरि रूतकोथलकथा ।

30 एकस्य कस्यचिद्दण्डो गृहे सदा वधु रूतं कथयन्ती विभ्राम न लभते । इतोऽन्वदा

पुराद्बहिर्गता रूतकोथलकान् बहून् दृष्ट्वा प्राह सख्यग्रे—‘काहं करिसिइ’ इति जल्पन्तीं प्रथिलां ग्रहभस्तां ज्ञात्वा श्रेष्ठी ज्योतिषिकान् पृष्ट्वा पृष्ट्वा धनं भूमिं व्ययितवान् । ततश्चैको बुद्धिमास्तत्रागतः । कृत्रिमवृणसमूहं ज्वालयन् जगौ तां सुप्ता प्रति रूतकोथलका ज्वलन्तः सन्ति ज्वलिता वा । एतत् श्रुत्वा सा निर्भ्रथिला जाता दृष्ट्वा च ।

इति बुध्युपरि रूतकोथलकथा ॥३८२॥

5

[383] अथ उचितममस्यापूरणे भोजधनपालसम्बन्धः ।

अन्यदा भोजराज राज्ञां निर्वस्त्रो लघुनीतिहेतवे गृहाद्बहिर्निर्ययी, तदा स्व निवस्त्रत्वं वीक्ष्य एक समस्यापदं च करोति—‘आजविगूता हंति’

ततो गृहमध्ये समेत्य सुप्तः । प्रातर्धनपालपण्डितपार्श्वं स्व समस्यापदं पप्रच्छ, तदा धनपालपण्डित औत्पत्तिकवृद्धिमान् पदत्रयं प्राहेति—

10

लांवा तांणा नहि तणत्ति, आडी, आडी नली न भरति ।

वणकर वेजा न वणांति, तो आजविगूता हंति ॥१॥

इति श्रुत्वा हृष्टो राजा धनपालाय लक्षत्रयं ददौ ।

इति उचितममस्यापूरणे भोजधनपालसम्बन्धः ॥३८३॥

[384] अथ समस्यापूरणे धनपालपण्डितसम्बन्धः ।

15

एकदा भोजराजो मार्गं गच्छन् एकां सुकृपां नारीं दृष्ट्वा हस्तस्थितं नागवल्लीवीटकं तस्याः पाश्वे चिक्षेप तदा तथा तद्बीटकं क्षिप्तं दूरत, एतद् दृष्ट्वा राज्ञः समस्यापदं समुत्पन्नम्—

‘किणि कारणि ए लखइं लंखइं’

एतत्समस्यापदं धनपालपण्डितस्याग्रे राज्ञा दृष्टं । ततः पण्डितेनैवं पूरिता समस्या पदत्रयकरणेन—

20

सकुलीणी नइ शीलवंती, रायदृष्टि पड़ी भमंती ।

अंगनयणप्रियकारणि राखइं, तिणि कारणि ए लंखइं लखइं ॥१॥

एतच्छ्रुत्वा राजा पुनर्लक्षत्रयं तस्मै ददौ ।

इति समस्यापूरणे धनपालपण्डितसम्बन्धः ॥३८४॥

[385] अथ भोजस्य धनपालपूरितसमस्यासम्बन्धः ।

25

एकदा भोजराज स्वधवलगृहस्योर्ध्वं स्थितः आसन्नगृहस्योपरि स्थितामेकां स्त्रियं, अम्बर

हस्तेन ऊर्ध्वाकृत्य आतपे ज्ञापयन्ती दृष्ट्वा समस्यापदं चकारेति—

[रगि] 'रग चगि उद्गगि अभिअंगुलि घज फिरहरठ'

इमं समस्यापदं राजा धनपालपण्डितपात्रे पप्रच्छ, तदा धनपाठ पदत्रयकरणात्पूरयामास पूर्णं समस्यामिति—

- 6 एणः इदुर अरविंदः करणिः कलकठिः तु हेमपयकणिः नयणिः चयणिः परिमलिः चलतिः,
सुसरसदिः कतिः जिणमठः पुन्नः पुलिअः मयदः अददुः पंचदहः घलिः ।
अवरिः सरिः वणिः सुहकारिः अह मेरुपच्चयः सुरणः सरइः मेहिमः गमइः,
पावसः कुसुमाइः लिखिरइ रायरगि चंगि उद्गगि अभिअंगुलि घज फिरहरइ ॥१॥
अत्रापि पूषवदानम् । इति भोजस्य धनपालपूरितसमस्यासम्बन्ध ॥३८५॥

- 10 [386] अथ अकृतपुण्यस्य मन्त्रिण सम्बन्ध ।

पद्मपुराणस्युप- तिहवैरिण जेतु गतः । तत्र महायुद्धं जातं । तदा एकस्य कस्यचित् पुरुषस्य मृतस्य पतितस्य ज्ञेयं भक्षितुमेकं श्वानो गतो यदा तदा परो जगौ श्वानं—भो भ्राता ! भ्रूता मम वष पूर्वं ततो भक्षितव्यमिदं । ततः स प्राह—

हस्तौ दानविवर्जितौ श्रुतिपुटौ सारस्वतद्रोहिणौ,

- 15 चक्षुः साधुविलोकने न रमिक पादौ न तीर्थाश्वगौ ।

लुब्धालक्षितद्रव्यपूर्णमुदरं गर्भेण तुङ्गं शिरो,

भ्रात ! कुक्कुर ! मृञ्च मृञ्च महमा निधस्य निन्द्य वपुः ॥१॥

एष पूर्वं बभूव । अनेन किमपि सुकृतं न कृतं । लोका दुस्त्रिन कृताः । अतोऽस्य पापिनः शरीरं त्यज । तस्यैवापि श्वानो तत्र्यक्त्वाऽन्यत्र गतौ ।

- 20 इति अकृतपुण्यस्य मन्त्रिणः सम्बन्ध ॥३८६॥

[387] अथ स्त्रीणामग्रे शुभं न वक्तव्यमिति विषयं नागपुण्डरिककथा ।

- एकदा ताक्ष्यादिदुष्टाद् हननोद्यतान्नागपुण्डरिका नष्टः । भूतले समागतः दृश्यो च—
कमप्यामयं कृत्वा स्थायते । असौ विप्ररूपं कृत्वा एकं ब्राह्मणीं गृहीणीं चकार । ततः स
नागो मनोवाञ्छितं पत्न्यां पूरयति । पत्न्यां पृष्टं च कृतं ईदृशीं भ्रियमानयन्नसि ? स्त्रिया
25 कदापदे वृते स्व स्वरूपं पत्न्यां पुरं स जगौ । सा च पत्नी सदा पानीयमानेतु शरीरं
पाति । इतस्ताक्ष्यं स्व वैरिणं हस्तु निगतं । स्थाने विलोक्यन् दृश्यो 'प्रायः पानीयहारिस्त्री-
दण्डके बह्वीं वार्तां भ्रूयन्ते ।' ततः स तस्मिन् प्राप्ते पानायहारिदण्डकेऽभ्येत्य तस्थौ

दैवयोगात् ।

इत्. सा ब्राह्मणी स्वस्वभर्तृवर्णनं कुर्वाणाभ्य स्त्रीभ्य [प्रति] प्राह—मदीयो भर्ता नाग-
पुण्डरिकं स च यद्वाञ्छयते तत्तत्पूरयति । एतत् श्रुत्वा तार्क्ष्यस्तम्याः स्त्रियं पृष्टौ गत्वा
नागपुण्डरीकं धृतवान् प्राह च--रे दुष्ट ! कुत्र याम्यसि मम पार्श्वात् ? तदा स स्वस्त्री-
प्रोक्तं ज्ञात्वा नागपुण्डरीको जगौ--

5

स्त्रीणां गुह्यम् न वक्तव्यं, प्राणैः कण्ठगतैरपि ।

नीयते पक्षिराजेन, नागपुण्डरिको यथा ॥१॥

एतञ्जल्पन् स स्वस्थाने नीत्वा तार्क्ष्यं निगृहीतः ।

इति स्त्रीणामग्रे गुह्यम् न वक्तव्यमिति विषये नागपुण्डरीककथामम्बन्धः ॥३८७॥

[388] अथ पश्यतोद्दरमौवर्णकारसम्बन्धः ।

10

कस्मिंश्चित्पुरे सौवर्णिको दुर्बलो भूपेन दृष्टः पृष्टश्च तव दुर्बलत्व किं दृश्यते ? सौवर्णिको
जगौ—हेम न दृश्यते । राजा जगौ—हेम दर्शयिष्यते तुभ्य, तदा त्वं मत्तो भविष्यसि । स
जगौ—हेम दृष्टं यदि तदाऽहं मत्त एव ।

ततो राज्ञा हेममयी ५२ पलमयी स्थालिका दत्ता । ततः सौवर्णकारको यत्र सा स्थाली
धाव्यते तत्र कर्कशां बालुका क्षिप्तवान् छन्नः । ततः स सुवर्णकारकः ता बालुका लात्वा
गालयित्वा सुवर्णसकुलं कृतवान्, मत्तोऽभूच्च ।

15

राज्ञा पृष्टमेतस्कुत प्राभृतीकृतः । सोऽवग-—राजा तुष्टः । राजा प्राह—कथमहं तुभ्यं तुष्टः ।
ततः स प्राह—स्वामिन् । या ५२ पलहेमस्थाली विद्यते सा तोल्यता । ततो राज्ञा तोला-
पिता ४४ पलमयी जाता स्थाली । ततो पारितोषिकदानं ददौ तस्मै ।

इति पश्यतोद्दरमौवर्णकारसम्बन्धः ॥३८८॥

20

[389] अथ दानपरीक्षायां ईश्वरपार्वतीसम्बन्धो लौकिकः ।

ईश्वरपार्वत्यौ पृथिवीचेष्टितं विलोकयितुं निर्गतौ । पार्वती जगौ—लोकाः सर्वे दानिनो
विद्यन्ते । ईश्वरो जगौ—नैव । ततो लोकपरीक्षार्थं तापसरूपं कृत्वा एकस्य कौटुम्बिकस्य गृहे गतौ ।
प्रातः तदा तस्य पत्नी कलङ्क वन्धयित्वा जानुद्वन्द्वकर्म भ्रमन्ती, लक्षणं क्षेपयन्ती, गोरस
सर्वबलेन विलोक[ड]यन्ती, विश्राममगृह्णाना दृष्ट्वा प्रोचतु—भिक्षा देहि । तदा कौटुम्बिका
जगौ—किं सिक्ककाया वसितौ, यतः प्रातरेव भिक्षायै आगतौ युवा, निःकर्माणौ स्थ । अस्माक
कार्याणि विद्यन्ते अधुना, परिवारिता नास्मि ।

25

ईश्वरो जगौ—तव ईदृशं गोमहिषोधनं अष्टगुणं भवतु । इति जल्पित्वा ततोऽग्रे गच्छन्ने-

कस्य क्षत्रियस्य गृहे गतौ । तत्र मिह्या याचिता । तेनोत्थाय भावतो भिक्षा ददे । ततो निर्ग-
च्छन्नीश्वरोऽवग—अस्य गृह धक्ष्यतु । तत सोऽग्रे यदा चचाल तदा स क्षत्रिय पृष्टी गत ।
पृष्ट भवतैव कथ जल्पितं ? ईश्वरोऽवग—त पावतो प्रति अग्रे कथयिष्यते तत स क्षत्रिय
पश्चाद्बलित । स्व गृह दग्ध पुत्रपत्न्यौ च दग्धानि ज्ञात्वाऽकस्मा मृतः ।

- 5 इत ईश्वरपावत्यौ स्वग गतौ । पावत्या पृष्ट—येनावयोभिक्षा दत्ता सोऽत्र कथ सुख न
मुञ्चते । तत ईश्वर क्षत्रिय पुत्रपत्नीयुत देवसुख मुञ्जानो दर्शित । दानेन ईदृश सुख प्राप्त ।
मर्त्यलोके मनसा चिन्तित न सिध्यति । अत्र मनसा चिन्तित सर्व सम्पद्यते । पावती जगौ
तर्हि सा कौटुम्बिका विलोक्यते । ततस्तत्रायातौ तत्र सा अष्टगुणे महिष्यावि धने जाते अष्ट-
गुण रत्नन्ती दर्शिता । ईश्वरेण प्रोक्तं च—अत्रव क्लृप्ति परत्र च श्वभ्र गमिष्यति अतो
10 मयोक्तमष्टगुण भवतु । पावती प्राह—सत्यमुक्त भवता, दानिनो भावतो ददाना स्तोका एव ।

इति दानपरीक्षायां इश्वरपार्वतीमन्त्र-धो लौकिक ॥३८९॥

[390] अथ भाग्ये इम्यपुत्र—निर्घनपुत्रमन्त्र-ध ।

पद्मवा द्वौ पुरुषो इम्यनिघनपुत्रौ गुरुपाद्वर्षे श्लोकमेक शुश्रुषतुश्चेति—

सर्वत्र सुखिनां सौख्य, दुःखिनां दुःखमेव तु ।

- 15 सर्वत्र वायसा कृष्णा, हसाः श्वेताश्च सर्वतः ॥१॥

इति मत्वा इम्यपुत्रेण निघनपुत्रस्य श्रीदत्ता प्रोक्त च—विदेश गच्छ लक्ष्मीमजय,
ययेष्ट विलस । म च श्रिय लात्वा निययौ लक्ष्मीकृते इम्यपुत्रस्तु बाहुसत्ता निगत कस्मिपुरे
गतस्तत्रोद्याने स्थित ।

इतो [कश्चिद्] राजा परलोक गत । मन्त्रिभिश्चिन्तित—राज्ञ पुत्रा तिलकतुन्दरो विद्यते ।

- 20 यस्य पञ्चदिव्य रास्य दत्तऽस्मै साऽपि दीयते । एव कृते तै पञ्चदिव्यैरिभ्यपुत्रस्य रास्य दत्त ।
तत सा कन्याऽपि तस्मै ददे ।

इत स राजा गवाहस्थ एकं कावटिक दृष्ट्वा स्वपाद्वर्षे नीतवान् । ततो राह्वा स वपलक्षित ।

ततोऽघोमुखो निघन पुमान्मूत्ततः इम्यपुत्रा राजा जगौ—गुरुक्त सत्य जात ।

गुरव पृष्टाः । प्राग्भवसम्ब-ध प्राह—राजम् । त्वया प्राग्भवे बहवी श्रीधर्मे व्ययिता तेन तव

- 25 रास्य जातम् । अनेन तु प्राग्भवेऽपि सत्या भियि मनागपि धम न व्ययित अतोऽसौ दरिद्री ।
ततो राजा धम चकार विरोषात्सोऽपि निघनो निद्रन्व्यो धर्म-धक । ततो द्वावपि अग्रेतने भवे स्वगतौ ।

इति भाग्ये इम्यपुत्र—निर्घनपुत्रसम्ब-ध ॥३९०॥

[891] अथ परापवादग्रहणे लौकिकपरिध्राजिकासम्ब-धः ।

एकस्मिन् प्राप्ते वैश्यापादकासन्ने एका परिध्राजिका विद्यति । सा च स्नानादि कृत्वा

- 30 मुञ्चते । तत सा आसन्नवैश्यागृहे भोगाय नटविटसङ्गकमनुजानागच्छतो दृष्ट्वा ईर्ष्यापरा
दध्यावेर्ष—वैश्या पार्पनी सदा पार्षं बहु कुरुते, वतस्तया तत्रागच्छतां नराणां संख्यां कपुमेकं

भाजनं पृथु मण्डित । यस्मिन्दिने यावन्तो नरा आगच्छन्ति तस्मिन्दिने तावन्त कर्करास्तया
भाजने क्षिप्यन्ते ।

अत्रान्तरे प्रव्राजिकाभ्राता समागतः, भगिन्या भोजितः, सा च कार्याय वहिर्गता ।
इतोऽतिथिना भ्रात्रा भाजनमुद्घाटितं, कोटकभृत दृष्ट्वा भगिन्या अग्रे पृष्ट—भगिनि ! इद
भाजन कीटकैः किं भृत ? साऽवग—यावन्त पुरुषा अस्या वेद्याया गृहे भोगहेतवे ममायान्ति 5
तेषां संख्याकृते कर्करा मया क्षिप्ताः सन्ति । भ्राताऽवग—त्व नु अस्यामीर्ष्यां दधाना अपवाद
जल्पन्त्येवमकार्षीः तेन त्वया वेद्यापाप गृहीत पापिनः कर्मणवारो न क्रियते, यदि पापिनः
क्रियते तदा तस्य लगति । यतः—

अतिथिश्चापवादी च, द्वावेतौ मम ग्रान्धर्वौ ॥

अपवादी हरेत्पाप—मतिथिः स्वर्गसंक्रमः ॥१॥

10

यत्त्वया तस्यां वेद्यायामीर्ष्या कृता अत कर्कराः कीटा जाता । ततस्तया तद्गृह
त्यक्त्वाऽन्यत्रोषितं । परापवादो मुक्तः । सुखिनी जाता ।

इति परापवादग्रहणे लौकिकप्रव्राजिकासम्बन्धः ॥२९१॥

[३१२] अथ कल्पितधूकसम्बन्धो दुर्जनोपरि ।

एकदा धूको मुवं पातालं च जित्वा स्वर्गं गतः स्वर्गं जेतु । तत्र स्वर्गमुच्चालयितुम् धोरं 15
शब्दं कर्तुं लग्नः तदा शक्रस्तं तादृशं शब्दं श्रुत्वा पप्रच्छ देवान् । कोऽसौ एवविधः स्वरः
समागतः । देवैः प्रोक्त—पातालं पृथ्वीं च जित्वा स्वर्गं जेतुं धूकोऽत्रायातोऽस्ति ।

इन्द्रोऽवग—धीरां दत्त्वात्राकार्यताम् । तत्रेन्द्रपार्श्वे आनीतः स, इन्द्रेण पृष्टः—ईदृक्षा
भूमण्डले कियन्तः सन्ति ? धूकोऽवग—

अरघट्टो धरट्टरुच, लम्पकर्णोऽथ वायसः ।

कौशिको रासभश्चैव, पडेते मधुरस्वराः ॥१॥

20

इन्द्रोऽवग—

एकेनोद्वासितः स्वर्गः, किं पुनः पञ्चभिः सह ।

हा हा वज्रमयी पृथ्वी, या न याता रसातलम् ॥२॥

इत्युक्त्वा शक्रोऽवग—गच्छ, अरघट्टघरट्टादिस्वमित्त्रपार्श्वे नो चेदनेन वज्रेण तव शीर्षं 25
छेत्स्यते । ततः स नष्टः पुनर्भूमण्डले समागात् ।

इति कल्पितधूकसम्बन्धो दुर्जनोपरि ॥३६२॥

[393] अथ असमाख्यावक्तव्ये भूपमन्त्रिसम्बन्धः ।

कस्मिंश्चित्पुरे भीमो भूपो राज्य करोति । तस्य चन्द्रो मन्त्री । एकदा मन्त्री अरण्य-
मध्ये जलाशये शिलां तरती दृष्ट्वा पञ्चादागतो भूपस्याग्रे प्रोक्त-भया जले शिलां तरन्ती दृष्ट्वा ।
राजा जयौ-असमाख्य न वक्तव्य, प्रत्यक्षं यदि दृश्यते । एव प्रोक्त्य राजा स जल्पत्रिपिद्धो
6 दृष्ट्यौ मयोक्तं यद् भूपस्याग्रे तन्न वर ततोऽन्यदा राजाऽऽवापद्गतो महादृष्ट्या गतः तत्र वानर-
वानरीणां गीतानि सुभाव । तत पश्चादागत मन्त्रीपुर पदद्वय प्राह—

यथा वानरगीतानां, तथा तरति सा शिला । यत् त्वया दृष्टा शिला जले सा सत्या । मया
यतोऽथ वानरगीतं श्रुतं तदपि कोऽपि कथितं न श्रद्धे कस्याप्यग्रे न प्रोक्ष्यमानमस्ति ।

इत्थसमाख्यावक्तव्ये भूपमन्त्रिसम्बन्धः ॥३९३॥

10 [394] अथ कुपत्नीदृष्टान्तः ।

एकस्मिन्ग्रामे श्रेष्ठिन पत्नी अकथितकारिका विद्यते । इतस्तस्यापणे बहुकालादेकं प्राधू-
णक समागत । तत आगतस्वागतादि मिथ कृत । अष्टो गृहे गत प्राह—पति । एकं
सुहृद् बहुकालानगतोऽस्ति यदि त्वं प्राभ्वरभागैण स्व कार्याणि प्राक्तानि कुरुवे तदा स
आकार्यते जेमनाय । पत्नी प्राह—अग्रे तव कथितानि कार कार सिभास्मि तथापि कायसंख्यां
15 यदि कथय तदा कुर्वे । तत यष्टि कायसंख्या कृता । प्राधूणको जेमितुमानीत । तथा
आचमनादि प्रारभ्य कार्याणि गणितु मण्डितानि तावद्यावत्तकपरिवेषणवेला समायाता । तक्र-
मेकश परिषेपित । श्रेष्ठिनास्त-पुनस्तक्रमानय । ततस्वया स तक्रचुरसक पत्युमस्तके आहतो
मग्न । श्रेष्ठा कृष्णमुख उत्थाय हृद् गत । सुहृदा पृष्ट किं कृष्णमास्य कृतं । तत अष्टी
गृहिणीस्वरूप प्राह । तत सुहृत्प्राह—

20 अनेकानि सहस्राणि, मग्नानि मम मस्तके ।

गुणवतीह ते भार्या, भाण्डमूख्य न याचते ॥१॥

मम पत्नी तु भग्ने भाजने वखाञ्चल तदा मुञ्चते यदा भाण्डमूख्य दीयते, एव प्रोच्य
सोऽपि स्थिरीकृतः । इति कुपत्नीदृष्टान्त ॥३९४॥

[395] अथ दुर्गाहस्त्रीविषये सम्बन्धः ।

26 कस्मिंश्चिद्ग्रामे कौटुम्बिको वसति स्म । तस्य पत्नी अतीव दुर्माणा । पत्यु [पत्यै] कार्याणि
आदिशति पत्यु पाश्वात्कारयति च । यदा कान्त मनागुत्सरे करोति तदा तथा कटाक्षाणि
मुञ्चते यथा स त्वरितं कार्यं करोति । ततोऽन्यदा एकस्मिन् स्थाने घटिकां शब्द कुवाणां दृष्ट्वा
प्राहाऽऽमस्थिरोकरणाय—

रे रे ! यन्त्रक ! मा रोदी, किं किं न भ्रमर्यत्यम् ॥

30 कटाक्षोन्मेषमात्रण, कराकृष्टस्य का कथा ॥१॥

एवं प्रोच्य स्वमात्मान स स्थिरीचकार ।

इति दुर्गाहस्त्रीविषये संबंधः ॥३९५॥

[३९६] अथ बलीवर्दपातितसम्बन्धः

एकस्मिन् ग्रामे एक कौटुम्बिक प्रातरुत्थाय ग्रामाग्रस्थस्तम्भे विलगित्वोच्चैः रौति । राज्ञो-
 क्त-भो, कौटुम्बिक ! प्रातरमङ्गल न क्रियते रोदनात् । स प्राह—स्व चरित्र स्मारंस्मार 5
 रुद्यते मया । राजा जगौ—किं ते चरित्र ? कौटुम्बिकोऽवगू—गच्छ समुद्रमध्ये कमद्वीपे श्री-
 राज्ञे । तत्र गतं सन् मम चरित्रं ज्ञास्यसि । ततः स कौतुकी तत्र द्वीपे गतः चतुःपथे स्थितः ।
 एका स्त्री टिव्यरूपा तत्रागत्य भूप स्वस्वामिनीपार्श्वे निनाय । तत्र स पति कृत्वा स्थापित
 वर्यकपूर्वासितपयसा स्नापितः । वर्यटिव्याहारैर्भोजितः । हिण्डोलाखट्वायां श्रायितः । देव-
 सुखमनुभवति स्म । सा च कस्मिंश्चिद् द्वीपे यदा याति जल्पति स्म, त्वया एते २० उपवरका 10
 नोद्घाटनीया, सुखेन कर्पूरपानकस्तूरी-भोगसुखमनुभवनीयं । सन्ध्यायामायाति । ततः सा
 भोगसुखं दत्ते जल्पति च यदि यात्वाऽन्यत्र पुनरागमिष्यसि तदा हतो एव अत्र स्थितश्चिर-
 मया सह सुखं भोक्तव्यमेवं सुखेन तिष्ठन्नन्यदा तस्यां गतायामेक उपवरक उदघाटितस्तस्मिन्
 घोटको वर्यो द्वेषारवं चकार । तं घोटकमारुह्य वनादिद्वीपानि विलोक्य तत्कालं पश्चादा-
 गत्य स्वस्थाने स्थितः । प्रतिदिनं नवीनवाहनारूढो द्वीपानि विभोक्तयति । 15

एकदा वर्यं बलीवर्दं सुकुमालशरीरमारुह्य निर्गतः स चाटव्यां लासयित्वा बलीवर्दं पृष्ठित
 पतितः क्षितौ, बलीवर्दो गतोऽदृश्यतां, ततः क्षणादुत्थितो दध्यौ, तत्र गम्यते तदा सा मा हन्ति
 अतस्तत्रत्य सुखं स्मरन् स्वपुरे समेत्य स्तम्भे लगित्वा रुदितुं लग्नो यदा, तदा स कौटुम्बिको-
 ऽभ्येत्य प्राह—‘किं बलदिदं पाडया’ । राजा प्राह—त्वमपि बलीवर्देन पातितः ततो द्वाभ्या 20
 मिथः स्वचरित्रे प्रोक्ते ततस्तत्रत्य सुखं यावज्जीव तौ स्मरतः स्म । 20

इति बलीवर्दपातितसम्बन्धः ॥३९६॥

[३९७] अथ वीणाग्रामे श्रीनेमिजिनकल्पः ।

वीणाग्रामे श्रीजिनेन्द्रप्रासादे सदा प्रातरुत्थाय एका श्राविका भक्तिपूर्वं प्रभोः सद्गतिं प्रभु
 प्रणम्य सर्वत्र देवगृहं प्रमार्जयामास । एव प्रत्यहं कुर्वतो प्रभुहस्ते एक विश्वलप्रियं ददश ।
 सा तं ललौ यदा तदाऽधिष्ठायकपुर प्रभार्मुखोऽवतीर्यावक्—तव भक्त्याऽहं तुष्टोऽस्मि । त्वया 25
 प्रत्यहं देवगृहं प्रमार्जनीयमेको विश्वलप्रियो प्राह्य पर कस्याग्रे न वक्तव्यमेव सा प्रत्यहं एकं
 विश्वलप्रियं गृह्णाना ऋद्धिवती जाता ।

एकदा रहसि सख्या पृष्ट—तव कस्तुष्टोऽस्ति, येनेदृशी ऋद्धिर्जाता तव सा चाकस्माद्
 रभसवृत्त्या प्रभुतुष्टिसम्बन्धं जगाद । ततोऽग्रेतने दिने देवगृहं प्रमार्ज्यं यावद्विश्वलप्रियं गृह्णाति
 प्रभुस्तान्नं विचटति । ततः सा विलक्षाऽभूत् । ततोऽधिष्ठायकोऽवगू—अद्यप्रभृति त्वया 30
 विश्वलप्रियेच्छा न कार्या ।

इति वीणाग्रामे श्रीनेमिजिनकल्पः ॥३९७॥

[३९८] अथ व्यापारे सम्बन्धः ।

एकरिमांमामे च त्र श्रेष्ठी यसति स्म । स च यवसाय चकार । अयदा एक ग्रामक-
रणवारकारक महान्त हृष्टा स श्रेष्ठी ग्रामकरणवारकातन्नाऽभूत् । क्रमात्तेन राजकुले बहु
धन पूरित स च मागयामास पट्टयज्ञपार्श्वे । पट्टयज्ञा जगौ—अधुना पूरय तवाग्रे सवमप्ययि
5 व्यते पुनर्लोभेन कियन्तो दिना पूरित पुनर्मागित यदा धन तदा पट्टयज्ञो जगौ—अग्रे अप्य-
विष्यते । राजकुले पूरपूर गृह धनरिक्तं ततो यदा खेद दधानो बभूव तदा मित्रेणोक्तं—

अह गिलह गिलह उदर, पञ्चगिलीए गिलति नयणाइ ।

केण य विहिवसेण, अहिणा छुट्टुन्दररी गहिआ ॥१॥

एव भ्रुत्वा स दध्यो—यद्योयते तत्प्राप्तमेव दृश्यते साम्प्रतमप्यते तदपि गतमेव दृश्यते
10 अतस्त व्यापार त्यक्त्वा श्रेष्ठा पूवरोत्या लक्ष्मीमजयन् सुखो बभूव ।

इति व्यापारे सम्बन्ध ॥३९८॥

[३९९] अथ 'बुद्धिर्यस्य बल तस्य' इति विषये शशकसम्बन्धः ।

यस्य बुद्धिर्बल तस्य, निर्बुद्धिर्द्वेस्तु कुतो बलम् ।

वने सिंहो मदान्मत्तो, शशकेन निपातित ॥१॥

16 कस्मिञ्चिददेशे मन्वमतिनामा सिंहोऽजस्र मृगादिजीववर्ध करोति । अथ तन्नजा सव
रु । एव समुय सविनय सिंह प्रोचु—देवास्माक मध्ये वारकैर्गैर्कैः भवताऽहाराथ स्वस्था-
नं प्रमेव समेच्यति । इति कृतव्यवस्थायां शशकस्य वारक समायात । तेन शशकेन
बुद्धिमता कूपस्य कण्ठ समागत्य स्व रूप कूपे प्रतिबिम्बित कृत्वा सिंह प्रतोदमुक्त अस्य
कूपमध्यस्थितस्य शशकस्याय वारकोऽस्ति तेन मवजाऽय खादनीय । तत सिंह कूपमध्ये
20 क्षणमादाद् भक्षयितु पञ्चत्वं गतश्च । अतो 'यस्य बुद्धि' ।

इति बुद्धिर्यस्य बल

विषये शशकसम्बन्धः ॥३९९॥

[४००] अव्यापा० वानरसम्बन्धः ।

अव्यापारेषु व्यापारं, यो नर कर्तुमिच्छति ।

स एव निधनं याति, कीलोत्पाटीव वानर ॥१॥

25 कस्यचित् पुरस्यासन्नोद्याने केनचिद्वणिजा प्रासाद कायते स्म । तत्र सूत्रवारा अभ-
स्फाटितस्तम्भशिलाया अन्तराले ये अनिरवात रवादिरकीलक रत्ना अशनाय ग्राम गता ।
अत्रान्तरे वानरयूथ परिभ्रमन्समायात । तस्य मध्यादेकेन वानरेणान्यवानरनिवारितेनापि

चापल्यादस्थाने कीलिकांत्पाटनमारब्ध । अर्धशफाटिनशिलान्नगालप्रविष्टस्य [शिष्णस्य] कीलके तस्य चलिते वानरस्य मरण जातमतो 'अव्यापा०' ।

इति अव्यापा०... इति वानरसम्बन्धः ॥४००॥

[401] अथ हितवचने व्याघ्रादिमन्वन्धः ।

व्याघ्रवानरसर्पाणां, यन्मया न कृत वचः ।

5

तेनाहं निदिनीतेन, मानवेन निपातितः ॥१॥

कस्मिश्चिद् ग्रामे यज्ञदत्तो ब्राह्मणः । स अतीव दाग्निद्रयाभिभूतः । एकदा तेन देशान्तरे द्वयार्थं गच्छता अटन्या तृपाकान्तेन कूपो दृष्ट । तन्मध्याद्द्व्याघ्रवानरसर्पकलादाः कपिता । त्रिभिरुपकारः कृतो भूपणफलादानराजपुत्रजीवने । पूर्वमारितगजपुरुपादिभूपणदर्शनेन व्याघ्रेणोपकारः कृतः । वने पतितस्य तस्याहाराभावाद् बुभुक्षितस्य फलादानेन वानरेणोपकारः कृतः । सर्पेण च राजपुत्र जीवन्त कृत्वा बहुधनदापनेन तस्योपकारः कृतः । कलादेन राज्ञो गतसुवर्णसकुलस्य कलद्भो दत्त तस्मै पुरुपाय च [अतः स आपदि पातितः] माकुलव्यतिरेकेण राज्ञोऽग्रे पैशून्य विधायानर्थं पातितः ।

10

अतो व्याघ्र०... हितवचने व्याघ्रादिसंबन्धः ॥४०१॥

[402] अथ विषमगोष्ठ्यां हंसोलूकसम्बन्धः ।

15

अकालचर्या विषया च गोष्ठी, कुमित्रसेवा न कदापि कार्या ।

पश्याण्डजं पद्मवने प्रसुप्तं, वनुरिनिर्मुक्तशरेण ताडितम् ॥१॥

कस्मिश्चित्सरसि हसस्य वसत उलूक प्राघूर्णक आगतः । हसेन पृष्ट—कुन स्थानात्स-मायात् ? सोऽब्रवीत्—तव गुणान् स्मृत्वा अहं मैत्र्यर्थं समागतोऽस्मि । मैत्री जाता ।

अन्यदा उलूकेन पद्मवनात्स्वाश्रये गच्छतो हसो न्यमन्त्रि त्वया मदाश्रये आगन्तव्यमिति कथयित्वा उलूक स्वाश्रये गतः । हसोऽप्येकदा मित्रमिलनार्थमिति निर्जातः । तौ परस्पर मिलितौ तेनोलूकेनैकदोक्त—दिवसेऽनवलोकनादिदोषप्रस्तोऽहं त्वया सह गोष्ठीं कर्तुं न शक्नोमि तेन रात्रौ गोष्ठीं करिष्यते । अथ रात्रौ गोष्ठीं कुर्वतोऽनयोस्तत्र वने साथं कोऽपि आयात् ।

20

अत्रान्तरे उलूको महान्त विस्वर कृत्वा, नदीधिवरमनुप्रविष्टो । हसस्तु तथैव स्थितः । तत केनचित् शब्दवेधिना विस्वरत्वाद्दुर्निमित्तं विज्ञाय शरेण विद्ध मृतश्च हस । अतो अकाल० ॥ ४ ॥

25

इति विषमगोष्ठ्यां हंसोलूकसम्बन्धः ॥४०२॥

[403] अथ अज्ञातस्थानदाने मत्कुणसम्बन्ध ।

नह्यविज्ञातशीलस्य, प्रदातव्य प्रतिभय ।

मत्कुणस्य च दोषेण, हता मन्दविसर्पिणी ॥१॥

कस्मिन्निहोक्त सुप्तस्य शय्यायां यूका वसति । तस्याः प्राचूणक मत्कुण समायात ।

- 5 तस्य स्थान तथा दत्त । मत्कुणस्तु राक्षश्चटक इत्वा नष्टो राक्षश्चलनेन यूका मृता । इति नह्य० । अज्ञातस्थानदाने मत्कुणसम्बन्ध ॥४०३॥

[404] अथ वृद्धवाक्याकरणदोषे हसयूथसंबन्ध ।

श्रव्य वाक्य हि वृद्धाना, ते वृद्धा ये बहुश्रुता ।

हसयूथ वने वद्ध, वृद्धबुद्ध्या विमोचितम् ॥१॥

- 10 कस्मिन्निहोक्ते षट्षष्टस्तत्र हसकुल शतप्रमाण वसति । अथास्य षटस्याधः कौशान्ती नाम बह्वी प्रादुभूसा इहा वृद्धहसेनोक्त—एषा अनर्थाय बधमाना भाविनी अत उन्मूल्यते, इत्युक्ते प्रमादाभो मूर्खिता । कालेन या स्थिता, केनचिद्वाचेन तेषु हसेषु आहाराय गतेषु पात्राः क्षिप्या । पतित्वास्ते सर्वे पात्रेषु । वृद्धेनोक्त—मया पूर्वमुक्तमिद्यमनयाय भाविनी । भवद्भिः प्रमादादुपेक्षिता बह्वी । इवानोमपि यदि मदीय वचन क्रुद्ध तथा बुद्धि भवद्भ्यो
- 15 वदामि । तैरपि तथा प्रतिपन्न । तेन वृद्धहसेनोक्त—मृता इव यूथ सर्वे सिष्ठत । अथ यदा याधः शुष्मान्मृतानवज्ञाय भूमौ क्षिपति तदैककाल सर्वैरुत्पतितव्य । कृते तथैव तै ९९ हसान् भूमौ विक्षेप याध पुनश्चित्तत पश्चादथ वृद्ध क्षिप्यते इत्येव मत्वा स भूमौ क्षिप्य । तैर्हसैः शतयज्वकान् [शतबलान्] मत्त्वोत्पतित नवनवतिभिः । वृद्धः स्थित । व्याधस्त मारयितुं लज्जो याधस्तावत्तेन बुद्धिमतोक्त—अहो व्याध ! मम विष्टया कुष्ट याति तेन कस्यापि भूपस्याप्य-
20 यित्वा [मम] स्व वारिद्र्य स्फेष्टय । तसस्तेन राज्ञोऽर्पितः । राज्ञा राज्ये च थाचितम् । राज्योक्त—पञ्चरे क्षिप्यतेऽय । मन्त्रिभिरुक्त वृद्धोऽयं मुक्तलो मुच्यतां कथ थास्यति अह्नि-
कस्यभावात् । राज्ञा स्वकुष्ट तद्विष्टया स्फेदित । मुक्तलो मुक्तो हसो रयादुशीव भित्तावुप-
विश्येत् इत्येकमाह—

प्रथमे स्यामह मुखो, द्वितीये पाशवचक ।

- 25 तृतीये नृपतिर्भूर्त्त,—श्चतुर्थे मन्त्रिमण्डलम् ॥१॥

इति वृद्धवाक्याकरणदोषे हसयूथसम्बन्धः ॥४०४॥

[405] अथ असहितदोषे भारण्डपक्षिसम्बन्ध ।

एकोदरा पृथग्ग्रीवा, अन्योन्यफलकाक्षिण ।

असहता दिनश्चन्ति, भारण्डा इव पक्षिण ॥१॥

क्वापि सरसि भारण्डाः स्वगा वसन्ति । एषामुदरमेकं, प्रीवे पृथग्भ्रतः । कस्यापि पक्षिणः स्वेच्छया विचरत एकस्या प्रीवायाः क्वापि अमृतं प्रापं । द्वितीययोक्तं—मह्यमदं वेहि । अथ तया न दत्तं । तदा द्वितीयया प्रीवया कोपोत्पत्त्या विप्रे भक्षिते एकोदरत्वान्तस्य मृत्युरभूत् । अतो एको० ।

इति असंहितदोषे भारण्डपक्षिसंबंधः ॥४०५॥

5

[406] अथ लोमे शृगालसंबंधः ।

अतितृष्णा न कर्त्तव्या, तृष्णां नैव परित्यजेत् ।

अतितृष्णाभिभूतस्य, शिखा भवति मस्तके ॥१॥

कोऽपि पुलिन्दः पापद्वि कर्त्तुं प्रस्थितः । अथ तेन भ्रमना वाणेन शूकर आहतस्तेनापि दष्ट्रेण पुलिन्दोदर पाटित, द्वावपि मृतौ । इतः कश्चित्शृगालस्तत्रायातस्तेन द्वावपि मृतौ दृष्टौ । चिन्तित तेन शृगालेन तथा भक्षयामि यथा बहून्यहानि भक्ष्य भवति इति विचिन्त्य चापचटितकोटिं जीवां सुखमध्ये क्षिप्त्वा स्नायुर्भक्षितुमारब्ध । तनस्त्रुटितपाशे भालदेश विदार्य चापकोटिमस्तकमध्येन तस्य शृगालमस्तके शिखा निष्क्रान्ताऽसावपि मृतः । अतो अतितृष्णा० ।

10

लोमे शृगालसम्बन्धः ॥ ४०६ ॥

[407] अथ बुद्धौ धूर्त्तरक्षितच्छागसंबंधः ।

15

बहुबुद्धिसमायुक्ता, सुविज्ञानत्रलोत्कटा ।

शक्ता वञ्चयितु धूर्त्ता, छागकं ब्राह्मणादिव ॥१॥

कोऽपि ब्राह्मणो भ्रमन् यजमानाच्छाग प्राप्य यागार्थं गृहे आगच्छति । छागो मन्द- गतिस्तेन ब्राह्मणेन समर्थत्वात् स्क्रन्वे कृत । अत्रान्तरे त्रयो धूर्त्ता मार्गं मिञ्जिना संमुखा बभूवुः । तैश्च मिथ लक्त—अहो अस्य पशोश्छागस्य कया बुद्ध्या रक्षा विवोयने इति विचिन्त्य एकेन मार्गं परिवर्त्य अग्रे भूत्वोक्त—भो ब्राह्मण ! किमिदं विरुद्धमनुष्ठीयते— यदेव सारमेयोऽपवित्रः स्क्रन्धारूढः कृतः । तेनोक्त—किमन्धोऽसि त्वं पान्थ ! यच्छागस्य सारमेयत्व वक्षि । सोऽवक्—भो ! मा कुरु कोप, मार्गं गच्छ ।

20

अथ द्वितीयेनाग्रे भूत्वोक्तमिदं—भो ! यद्यपि वल्लभाऽय मृत वत्सः तत्रपि स्क्रन्वे कर्त्तुं न युक्त । अथासौ ब्राह्मणः सक्रोपमाह—किमन्धोऽसि भवान् यत्पशोर्वत्सत्वं वदसि । भगवन् ! मा कुरु कोप मार्गं गच्छ ।

25

पुनस्त्वृतीयेनाप्यग्रे भूत्वोक्तमिदं—भो रासभ स्क्रन्धारूढ कथं नयसि ? अथ ब्राह्मणेन चिन्तित—पशुरूपेण राक्षसोऽय मम यजमानेन दत्तो यत एतं पृथक्पृथग्भूप लोकाः पश्यन्ति,

यन्तं बाहव । तस्य च प्रमथकठरेण जाया कृष्टा । मसौह—भद्र । येन प्रकारेण त्वं तुष्यसि
त वद । सयोक्तं—यदि त्वं श्रितो मुण्डयित्वा मेऽहो पतिष्यसि तदाऽहं तुष्यामि । तर्था
कृतं वररुचिना । प्रसन्नाऽसौ ।

अथ नन्दस्य भार्या तथैव कृष्टा तेनाप्युक्त्वा—प्रिये । प्रसौह । उवाच न कथम् ।
5 सोऽवग्—अहं तव पृष्ठेऽभिदृष्ट्वा त्वां धावयामि, धावितश्चेदश्वत् ह्येषसे तदा प्रसौहामि
नान्यथा । तथैव कृतं तेनापि राज्ञा ।

अथ प्रभातसमये वररुचिरायाः स मुण्डितशिरसः दृष्ट्वा राजा परच्छ—भो वररुच ।
किमयमपवणि मुण्डित शिरस्ते । सोऽवक्—न किं कुर्या ।

इति स्त्रीवश्यतार्या नन्दभूपवररुचिमत्रिसवधः ॥४१२॥

10 [413] अथ यथातथोपदेशो न दातव्योऽत्र सुगृहीवानरसम्बन्ध ।

उपदेशो न दातव्यो, यादृशे तादृशं नरे ।
तेन वानरमुखेण, सुगृही निगृही कृता ॥१॥

काप्यरण्ये वृक्षशाखायां कृतनीडा सुगृही वसति । एकदा माषे मासि अन्नाच्छुष्के जातायां कम्भि
तवतु* कश्चिद्दानरस्वमेव वृक्षमात्रगाम । त तथाविधं कम्पितशरीरं दृष्ट्वा सानुकम्पया सुगृहा प्रोक्त-

15 हस्तपादसमाशुक्तो, दृश्यसे पुरुषाकृति, ।
शीतवातपरिभ्रष्टो, गृहं किं न करिष्यमि ? ॥२॥

तां प्रत्याह वानरः—

क्षत्रिमुखि ! दुराचारे ! रण्डे पण्डितमानिनि ।
असमर्थो गृहारम्भे, समर्थो गृहमञ्जने ॥३॥

20 इत्युक्त्वा उत्पत्य नीडं तस्या खण्डशः कृत्वा गत् । अत उपदेशो ० ।

इति यथातथोपदेशो न दातव्योऽत्र सुगृहीवानरसम्बन्ध ॥४१३॥

[414] अथ सवलनिर्बलसंबन्धः ।

उत्तमं प्रणिपातेन, शूरं मेदनं योजयेत् ।
नीचमल्पप्रदानेन, समशक्तिं पराक्रमैः ॥१॥

25 क्वापि घने चतुरको नाम शृगालः । तेनारण्ये स्वयं शृतो गजो दृष्टः । कठिनत्वात्
मेघु न झक्नोति । इत्यथ सिंह आगतः सविनयं प्राह—स्वाशिन । त्वत्कृते गजं रक्षामि तदेव

भक्षयतु स्वामी । सिंह आह—नाहं परहतं भक्षयामि । तवैव प्रसादीकृतः । सिंहे गते व्याघ्र आगतः तस्य संमुखं गत्वाह—मामक मातुल । कथमत्र भवान् मृत्युमुखे प्रविष्टः येनैष सिंहेन हतः । स मां रक्षपालं मुक्त्वा स्नानार्थं नद्यां गतः । मया निर्व्याघ्रं वनं कार्यमित्युक्तमपि तेन सिंहेन पतद्बद्धत्वा भयाद्वथाघ्नो नष्टः ।

इतश्च चित्रक आयातस्तस्यापि तदेवोक्तम्—अहं सिंहेन तद्रथार्थं मुक्तोऽस्मि तथापि त्वं किञ्चि[भ]द्भक्षयित्वा शीघ्रं गच्छान्यथा तवप्राण सशयः इत्युक्ते सति चित्रकोऽपि भयभीतः पलायिष्टः ।

अथ शृगाल आगतः तस्मात्तुल्यं दृष्ट्वा युद्धेन निराकृतः । अत उत्तम प्रणि० ।

इति सबलनिर्वलसम्बन्धः ॥४१४॥

[416] अथ अपरीक्ष्य न कर्त्तव्यं० इति विषये नकुलसंबन्धः ।

अपरीक्ष्य न कर्त्तव्यं, कर्त्तव्यं सुपरीक्षितम् ।

पश्चाद्भवति संतापो, ब्राह्मण्यां नकुलं [ब्राह्मण्या नकुले] यथा ॥१॥

कस्मिंश्चिन्नगरे देवशर्मा विप्रस्तस्य भार्या रूपिणी दारकद्वयं प्रसूता । एकदारकमपर नकुलं च । दारकवन्नकुलमपि स्तन्यादिना पालयति । अथ तदा कदाचिद्ब्राह्मणायादिष्टं त्वया गृहं रक्षणीयमहं जलार्थं यामि इत्युक्त्वा बाल शय्यायां, शाययित्वा जलाय गता ।

अत्रान्तरे स विप्रः कणादानार्थं ग्राममध्ये गतः । अथ यत्रास्ति बालकस्तत्र सर्पमायान्त दृष्ट्वा नकुलेन चिन्तितमहो अयं सर्पो मदीयमनुजं भक्षयिष्यति ततश्चैनं निवारयामि इति विचिन्त्य तेन सह युद्धं विधाय सर्पं मारयित्वा हर्षितो रुधिरप्लावितमुखो जननीं निवेदयितुं संमुखश्चलितः । ततस्तथा तं तादृशं दृष्ट्वा पुत्रमारकोऽयमिति विचिन्त्य तथा स नकुलो हतः । पश्चाद्गृहमागतया तं पुत्रं जीवमानं तत्र च सर्पं मारितं दृष्ट्वा पश्चाच्छोकाकुला बभूव । अतः 'अपरीक्ष्य न कर्त्तव्यम्०' इति सम्बन्धे—नकुलसंबन्धः ॥४१५॥

[416] अथ बुद्धिहीनतायां सिंहकारकनृगसम्बन्धः ।

वरं बुद्धिर्न सा विद्या, विद्यातो बुद्धिरुत्तमा ।

बुद्धिहीना विनश्यन्ति, यथा ते सिंहकारकाः ॥१॥

चत्वारः पुरुषा मार्गं चलिताः । अटवीं गताश्च ते चत्वारः परस्परं वि[वाद्]कुर्वन्ति स्मेत्यम्—एकं प्राह—विद्याधिका, अपरः प्राह—बुद्धिरधिका विद्यातः । त्रयः शास्त्रज्ञाः । एको मूर्खः परं बुद्धिमान् । तैर्मृतप्रायसिंहो दृष्टः । शास्त्रज्ञाः कथयन्ति स्म—अयं मांसादिना सज्जीक्रियते । बुद्धिमता उक्त—अस्मिन् सज्जीकृतऽनर्थो भविष्यति तेन बुद्धिमता बहुशो वारितैरपि त्रिभिर—स्थिमांसादिना सिंहः सज्जीकृतः, तेन च त्रयोऽपि मारिताः बुद्धिमान् पूर्वमेव नष्टा गतः । अतो वरं बुद्धिर्न० । इति बुद्धिहीनतायां सिंहकारकनृगसंबन्धः ॥४१६॥

5

10

15

20

25

इति विषाय तेन छागस्त्यक्त । अतो-बहुबुद्धि० ।

१११

बुद्धौ धूर्तरक्षितच्छागसम्बन्ध ॥४०७॥

[408] अथ बहवो न विरोद्धव्या पिपीलिकासर्पसंबन्ध ।

बहवो न विरोद्धव्या दुर्जयो हि महाजन० ।

स्फुरन्तमपि नागेन्द्र, मन्वयति पिपीलिका ॥१॥

६

कदापि वनमध्ये बल्मीके कृष्णसर्पः । फदाचित्स विठानुसारभागमुत्सृज्यान्वयेन गिलहारेण
विषमेण विगच्छ-देहे प्रणित । अथ गच्छ-गच्छता सपण विराधिसामि क्रीटिकाभिप्रण-
शोणितग-धेन ज्ञाया व्रणमथसर च प्राप्य सर्पो घृत । कति त घ्नन्ति । कति वाहयन्ति,
कति चालिनीवत् शरीर सन्धिद्र कुवति । पश्चात्सामि कृतबहुव्रण पञ्चत्व गत । अतो
10 बहवो० । इति बहवो न विरोद्धव्या -- पिपीलिका सर्पसम्बन्धः ॥४०८॥

[409] अथ लोभोपरि० पश्चात्तापे द्विजसंबन्ध ।

चिता पश्यसि पुत्रस्य, पुच्छच्छेद स्मराम्यहम् ।

आवयोस्तु कृत प्रीति-नर्मन्तव्य त्वया द्विज ! ॥१॥

कदापि ग्रामे द्विजस्य तस्य कृपि कुवत सदैव निष्फलकान्त्रोऽतिवृत्तते धायनिष्पत्तेर-
15 भावात् । अथ ब्राह्मणेन क्षेत्रान्तवल्मीके कृष्ण सर्प दृष्टाऽचिन्ति क्षेत्राधिष्ठाताऽय सपः,
एतस्य शक्ति चिना कथ धायस्य निष्पत्तिभवति । अथ शराव दुग्धभृत बल्मीके मुक्त ।
प्रभाते शरावे दीनारो दृष्टः । एव प्रत्यह क्षीर दत्त दीनारमादशे च । अथ पुत्र समान्द्रिय
विप्रो ग्राम गत । पुत्रेण क्षेत्रलोभाद्भ्रष्टचावो मुक्त । सर्पेण दष्टश्च ग्रामागतेन ब्राह्मणेन
ज्ञात्वा स सपः प्रसादित सपणोवर्त- चिता पश्यसि० ।

20

इति लोभोपरि पश्चात्तापे द्विजाहिसम्बन्धः ॥४०९॥

[410] अथ मिथो विवदन्तः शत्रवो विनङ्क्ष्यन्ति-चौरराक्षसाविव ।

शत्रवोऽपि हिताय स्यु-विवदतः परस्परम् ।

चौरेण जीवित दत्त, राक्षसेन तु गोयुगम् ॥१॥

कदापि ग्रामेऽतिदरिद्रो विप्रो वसति । तस्य [स्त्रे] केनापि वयया वृषभयुगलं दत्त । तेन
25 च घृतसैल्यवसादिना प्रहोर्कृत । तद्दृष्ट्वा कश्चिच्चौरो रात्रौ बन्धनपाशं गृहीत्वा हत्तु
यावदायाति तावद्धमार्गे विकराळमूर्त्तिं राक्षसो दृष्टः । तत स्तेनेन दृष्ट-को भवानि-

स्युक्ते सत्यवचनोऽहं, राक्षसः । भवानपि आत्मानं वदतु । तस्याग्रहे अर्धरात्रौ चौरैणोक्तं
प्राग्मम हर्तुं द्वेहि । राक्षसोऽप्याहैर्यं प्राग्मम भक्षयितुं दधि । तत्तश्चोरेणोक्त-प्रतिशब्देन यदि
कश्चित् बुध्यति तदा महान अनर्थो भविष्यति, आरम्भोऽप्यावयोर्निष्फलो भविष्यति । इत्य
तयो[चिवदतोः]विप्रः प्रतिबुद्धः । चौरोऽप्याह--भो ! त्वामयं भक्षयितुमिच्छति राक्षसः । राक्षस
आह--चौरोऽयं गोगुणं ते हर्तुमिच्छति । एव श्रुत्वा शय्यां मुक्त्वा विप्रोऽवहितो भूत्वा मन्त्र
स्मरन् स्थितः । द्वावपि विफेलौ गतौ । अतः शत्रवोऽपि० ।

इति चिवदन्तः शत्रवो मिथो विनङ्क्ष्यन्ति-चौरराक्षसाविव ॥४१०॥

[411] अथ परमर्मदोषे वल्मीकस्थोदरस्थाहिसम्बन्धः ।

परस्परस्य मर्माणि, ये न रक्षन्ति जन्तवः ।

त एव निधनं यान्ति, वल्मीकोदरमर्षवत् ॥१॥

क्षोणीमण्डने नगरे देवज्ञातिनामा राजा । तस्य पुत्रो जठरस्थवल्मीकाश्रयेण प्रतिदिनं
क्षीयते । अथासौ निर्वेदादेशान्तरं गतः क्वापि नगरे भिक्षया कालं यापयति ।

अथ तत्र नगरे बलिराजस्य द्वे पुत्र्यौ याचनस्थे स्तः । राज्ञा पृष्ट-कस्य भाग्येन सौख्यं ?
बुद्धयोक्तं--तव । लब्धयोक्तं--स्वकर्मणा । राज्ञा कृपेन तस्य राजपुत्रस्य इत्ता, सा तं लात्वा
देशान्तरे निर्गता क्वापि सरःसमीपे तं मुक्त्वा भोजनाय ग्रामे गता । लात्वाऽन्नं याचकायाति
तावद्भुक्तुः प्रसुप्तस्य मुखात्सर्पो वातपानार्थं निर्गतः । तत्रैव वल्मीकेऽपरसर्पो निष्क्रम्य तथैवासीत्
। वल्मीकस्थेन सर्पणोक्तं--भो दुरात्मन् ! कथं सर्वान्द्रसुन्दर राजपुत्रं कदर्थयसि ।
मुखस्योऽन्नवीत्--भो दुरात्मन् ! कथमिदं हाटकपूर्णं कलशयुगलं वल्मीकमध्ये क्षिप्त्वा स्थित
इत्येवं परस्परं मर्माण्युद्घाटितवन्तौ तो । पुनर्वल्मीकस्थोऽहिरव्रवीत्--भो । किं कोऽपि भेष-
जमिदं न जानाति जिह्वयाङ्घ्रिकोपायेन भवानपि विनाशमुपयाति । अयोदरस्थोऽन्नवीत्--तवापि
तप्ततैलप्रयोगेण मरणं भवति । सा राजकन्या वृक्षान्तरिता तयोरुक्तीः श्रुत्वा तथैवानुष्ठित-
वती स्वपतिं नीरोरां विधाय निधिं च लात्वा पितृपुरे गता । पित्रार्चिता च
स्वभाग्यात्सुखिताऽभूत् । अतः परस्प० ।

इति परमर्मदोषे वल्मीकस्थोदरस्थाहिसम्बन्धः ॥४११॥

[412] अथ स्त्रीवश्यतायां नन्दभूपवररुचिमन्त्रिसंबन्धः ।

न किं कुर्यान्न किं दद्यात्, स्त्रीभिरभ्यर्थितो नरः ।

अनश्वा यत्र हेपन्ते, शिरः पर्वणि मुण्डितम् ॥१॥

नन्दो नाम राजा । तस्य सचिवो वररुचिः । तयो पत्न्योर्मिथ प्रीतिः । संमुखगवाक्षस्थया
मन्त्रिपत्न्योक्तं--अहं प्रधाना एकपत्नीत्वान् । राजपत्न्योक्तं--एव चेत् त्वं पतिमश्ववत् हेप-

यन्त बाल्य । तस्य च प्रथमकलहेन जाया रुष्टा । भर्ताह—भद्र ! येन प्रकारेण त्वं तुष्यसि त वद । तयोक्तं—यदि स्व श्लिष्टो मुण्डयित्वा मेऽहो पविष्यसि तदाऽहं तुष्यामि । तथा कृत वररक्षिणा । प्रसन्नाऽसौ ।

अथ नन्दस्य भार्या तथैव रुष्टा तेनाप्युक्त—प्रिये । प्रसीद । उपाय न कथय ।
5 साऽवगू—अहं तव पृष्ठेऽधिकरुद्ध त्वां धावयामि, धावितश्चेदश्ववत् हेनसे तदा प्रसोशामि नान्यथा । तथैव कृत तेनापि राज्ञा ।

अथ प्रभावसमये वररक्षिरायातः तं मुण्डितशिरसं दृष्ट्वा राजा पप्रच्छ—भो वररक्षे ! किमयमपवणि मुण्डित शिरस्ते । सोऽवकू—न किं कुर्यां ?

इति स्त्रीवश्यतायां नन्दभूपवररुचिर्मत्रिसर्बधः ॥४१२॥

10 [413] अथ यथातथोपदेशो न दातव्योऽत्र सुगृहीवानरसम्बन्धः ।

उपदेशो न दातव्यो, यादृशे तादृशं नरे ।

तेन वानरमुखेण, सुगृही निगृही कृता ॥२॥

काप्यरण्ये वृक्षमाखायां कृतनोहा सुगृही वसति । पकदा माघे मासि अहालवृष्णे जातायां कश्चि
वतनु कश्चिद्दानरस्तमेव वृक्षमाजगाम । त तथाविध कम्बितशरीरं दृष्ट्वा सानुकम्पया सुगृहा प्रोक्त-

15 हस्तपादसमायुक्तो, दृश्यसे पुरुषाकृतिः ।
शीतवातपरिभ्रष्टो, गृहं किं न करिष्यसि ? ॥२॥

तां प्रत्याह वानरः—

स्रुचिमुखि ! दुराचारे ! रण्डे पण्डितमानिनि ।

असमर्थो गृहारम्भे, समर्थो गृहभङ्गने ॥३॥

20 इत्युक्त्वा उत्पत्य नीहं तस्यां खण्डसः कृत्वा गतः । अतः उपदेशो० ।

इति यथातथोपदेशो न दातव्योऽत्र सुगृहीवानरसम्बन्धः ॥४१३॥

[414] अथ सबलनिर्बलसबधः ।

उत्तम प्राणपातेन, शूर मेदनं योजयेत् ।

नीचमन्यप्रदानेन, समशक्तिं पराक्रमैः ॥१॥

25 क्वापि बने चतुरको नाम शृगालः । तेनारण्ये स्वयं मृतो गजो दृष्टः । कठिनत्वात्
भेतुं न शक्नोति । इत्यत्र सिंह आगतः सविनयं प्राह—स्वामिन् ! त्वत्कृते गजं रक्षामि तदेन

भक्षयतु स्वामी । सिंह आह—नाहं परहतं भक्षयामि । तवैव प्रसादीकृतः । सिंहे गते व्याघ्र आगतः तस्य समुखं गत्वाह—मामक मातुल । कथमत्र भवान् मृत्युमुखे प्रविष्टः येनैष सिंहेन हतः । स मां रक्षपालं मुक्त्वा स्नानार्थं नद्यां गतः । मया निर्व्याघ्रं वनं कार्यमित्युक्तमपि तेन सिंहेन एतद्वक्षुत्वा भयाद्व्याघ्रो नष्टः ।

इतश्च चित्रक आयातस्तस्यापि तदेवोक्तम्—अहं सिंहेन तद्रक्षार्थं मुक्तोऽस्मि तथापि त्वं 5
किञ्चि[भ]द्भक्षयित्वा शीघ्रं गच्छान्यथा तवप्राण सशयः इत्युक्ते सति चित्रकोऽपि भयभीतः पलायिष्ट।

अथ शृगाल आगतः तस्मात्तुल्यं दृष्ट्वा युद्धेन निराकृतः । अत उत्तमं प्रणि० ।

इति सवलनिर्बलसम्बन्धः ॥४१४॥

[415] अथ अपरीक्ष्य न कर्त्तव्यं० इति विषये नकुलसंबन्धः ।

अपरीक्ष्य न कर्त्तव्यं, कर्त्तव्यं सुपरीक्षितम् ।

पश्चाद्भवति संतापो, ब्राह्मण्यां नकुलं [ब्राह्मण्या नकुले] यथा ॥१॥

10

कस्मिंश्चिन्नगरे देवशर्मा विप्रस्तस्य भार्या रूपिणी दारकद्वयं प्रसूता । एकदारकमपरं नकुलं च । दारकवन्नकुलमपि स्तन्यादिना पालयति । अथ तदा कदाचिद्ब्राह्मणायादिष्टं त्वया गृहं रक्षणीयमहं जलार्थं यामि इत्युक्त्वा बाल शय्यायां, शाययित्वा जलाय गता ।

अत्रान्तरे स विप्रः कणादानार्थं ग्राममध्ये गतः । अथ यत्रास्ति बालकस्तत्र सर्पमायान्तं 15
दृष्ट्वा नकुलेन चिन्तितमहो अयं सर्पो मदीयमनुजं भक्षयिष्यति ततश्चैनं निवारयामि इति विचिन्त्य तेन सह युद्धं विधाय सर्पं मारयित्वा हर्षितो रुधिरप्लावितमुखो जननीं निवेदयितुं समुखश्चलितः । ततस्तया तं तादृशं दृष्ट्वा पुत्रमारकोऽयमिति विचिन्त्य तथा स नकुलो हतः । पश्चाद्गृहमागतया तं पुत्रं जीवमानं तत्र च सर्पं मारितं दृष्ट्वा पश्चाच्छोकाकुला बभूव । अतः 'अपरीक्ष्य न कर्त्तव्यम्०' इति सम्बन्धे—नकुलसंबन्धः ॥४१५॥

20

[416] अथ बुद्धिहीनतायां सिंहकारकनृसम्बन्धः ।

वरं बुद्धिर्न सा विद्या, विद्यातो बुद्धिरुत्तमा ।

बुद्धिहीना विनश्यन्ति, यथा ते सिंहकारकाः ॥१॥

चत्वारः पुरुषा मार्गे चलिताः । अटवीं गताश्च ते चत्वारः परस्परं वि[वाद्]कुर्वन्ति स्मेत्यम्—
एकं प्राह—विद्याधिका, अपरः प्राह—बुद्धिरधिका विद्यातः । त्रयः शास्त्रज्ञाः । एको मूर्खः परं 25
बुद्धिमान् । तैर्मृतप्रायसिंहो दृष्टः । शास्त्रज्ञा कथयन्ति स्म—अयं मांसादिना सज्जीक्रियते । बुद्धिमता उक्त—अस्मिन् सज्जीकृतऽनर्थो भविष्यति तेन बुद्धिमता बहुशो बारितैरपि त्रिभिर—
स्थिमांसादिना सिंहः सज्जीकृतः, तेन च त्रयोऽपि मारिताः बुद्धिमान् पूर्वमेव नष्टा गतः । अतो वरं बुद्धिर्न० । इति बुद्धिहीनतायां सिंहकारकनृसंबन्धः ॥४१६॥

[417] अथ मित्रवचनाकरणदोषे कोलिकसम्बन्धः ।

यस्य नास्ति स्वयं प्रज्ञा, मित्रोक्तं न करोति यः ।

स एष निधनं याति, यथा मथरकोलिक ॥१॥

मग्नतुर्यादिषु वृक्षानोपकरणाय वृक्षाहृतस्य मन्थरकोलिकस्य छेदं प्रवृत्तस्य स्वस्थानकम-
खननमयात् तस्य सत्त्वान् वृक्षश्च यत्ररस्तुष्टोऽवगुं धर मागये' त्युक्तं तस्य तेनोक्तं भार्यामा-
पृच्छय याचिष्ये । मागं गच्छतो मित्रं मिलितं तेनोक्तं—राग्यं याचस्व । तस्याप्यथ तेनोक्तं
मायामनापृच्छय न याचिष्ये गृहे गतं तत्स्वरूपं भाषायै कथितं । तथाकन—द्वित्रयवग्नमन्थर-
याचस्व याचितार्या च व्यन्तरेण द्विशिराश्चतुर्भुजं पुठय कृतं । लोकैस्तादृशमक्षमन्त्रजस
दृष्ट्वा विचिन्त्य च स मारितः । अतो यस्य० ।

इति मित्रवचनाकरणदोषे कोलिकसम्बन्धः ॥४१७॥

[418] अथ अतिलोभे षड् ४ श्रेष्ठिमन्बन्धः ।

अतिलोभो न कर्त्तव्यो, लोभमेव परित्यजेत् ।

अतिलोभाच्छुद्धदत्तो, षड्भिर्दिक्षिपेऽणीवे ॥१॥

रोहणपुरे नगरं शृङ्गवत्तो वर्णकृपणं द्वात्रिंशत्कोटिद्रव्यमभत्ता । चतुःपुत्रं तद्वधूनामानि
सकमो । गौरीशं अक्षराशं रतिं ५ वापसीमन्त्रप्रयोगेण न्यमोक्षेन स्वर्णद्वीपे गत्वा नाटकाव-
लोकनं रात्रौ कृत्वा गृहे आगच्छन्ति ।

एकदा कमकरो जटकोटरस्थस्तत्र गतः स्वर्णद्वीपे गतेन नाटकाणि सवमवलोकितः । स्वर्ण-
कोटियुगं तत्र दाने लब्धं तेन कम्मकरेण पश्चादागतः स्वर्णकोटियुगं श्रद्धितोऽपि कथितं
तत्स्वरूपं । श्रेष्ठा लोभात्तेन सह जटकोटरे स्थितः । अथवा तामिर्माणं गच्छन्तीभिरतिभारत्वात्
वृक्षोऽम्बुधौ श्लिप्तः । श्रेष्ठो पद्मस्वमाप लोभात् । अतोऽतिलोभो ॥

इति अतिलोभे षड् ४ श्रेष्ठिमन्बन्धः ॥४१८॥

[419] अथ एकबुद्ध्यादीनां मत्स्यानां सवधः ।

शतबुद्धिः शिरस्योऽयं, सहस्रबुद्धिः प्रलम्बितः ।

एकबुद्धिरद्वयं मद्दे !, क्रीडामि विमलं जले ॥१॥

कस्मिंश्चिज्जलाशये शतबुद्धिः सहस्रबुद्धिरेकत्रद्विश्च मत्स्या सन्ति । स भार्या तस्याथ
गच्छद्भिलुब्धकैरुक्तं—अत्र षड्भो मत्स्याः सन्ति प्रातरागन्तव्यम् ।

एकबुद्धिः शतबुद्धिः सहस्रबुद्धिः प्राह—भो दूरे गम्यतेऽत्र मयमस्ति । ताम्यामुक्तं—आवां
छेदेन तदा यास्याव । शतबुद्धिसहस्रबुद्धी बुद्धिमन्ती [अथ तत्र] एकबुद्धिस्तदीयं वचनमनादृत्य

स्वपरिवारं लात्वा परस्मिन् जलाशये गतः । ततः प्रातलुब्धका आगत्य सर्वं तत्सर आलोड्य सर्वं मत्स्या गृहीता । ततस्तावपि छल कुर्वाणौ बुद्ध्या, धृत्वा मारयित्वा च शतबुद्धिं शिरसि कृत्य सहस्रबुद्धिं प्रलम्बयन् लुब्धको वलितो यत्र एकबुद्धिरस्ति तत्रागतं, तं तथा विगच्छमानं [दृष्ट्वा] एकबुद्धिः प्रिया प्रत्याह—हे प्रिये ! विलोक्य—

शतबुद्धिः शिरःस्थोऽयं, सहस्रबुद्धिः प्रलम्बितः ।

5

एकबुद्धिरहं भद्रे !, क्रीडामि विमले जले ॥

इति एकबुद्धि-शतबुद्धि-महस्रबुद्धिमत्स्यसम्बन्धो मत्स्यानाम् ॥४१६॥

[420] अथ भवितव्यतायां रावणसम्बन्धः ।

रामरावणयोर्महायुद्धं बभूव । लक्ष्मणेन रावणो हतः । ततो सुहूर्त्तान्तरे अतिबलः केवली पटपञ्चाशत्सहस्रसाधुपरिवृतो लङ्कापुर्यां ममागतः । यदि स ऋषीश्वरो रावणे जीवति ससागमिभ्यस्तदा रामरावणयोर्मिथः प्रीतिरभवत् परं भवितव्यतायोगात्स नागात् । उक्तं च— 10

अहं तस्मै दिणस्संते, साहू नामेण अभियवलो ।

छप्पनसहस्रसज्जुओ, मुणीण लंकापुरी पत्तो ॥१॥

जइ सो मुणी महप्पा, पत्तो लंकाहिवम्मि जीवते ।

तो लक्खणस्स पीई, ह्योती सहरक्खसिदेण ॥२॥

इति भवितव्यतायां रावणसंबन्धः ॥४२०॥

15

[421] अथ न्यायमार्गे पृथिवीपालने रामशिक्षासम्बन्धः ।

श्रीदशरथराजेन रामस्य वनवासादेशो दत्तः । तदा धीरामस्तातपादौ प्रणम्य वनवासाय हृष्टश्चाल । यतः—

आहूतस्याभिषेकाय, प्रस्थितस्य वनाय च ।

ददृशुर्विस्मितास्तस्य, मुखरंगं समं जनाः ॥१॥

20

भरतः श्रीरामपृष्टौ गत्वा पदयोर्लंगित्वा विज्ञापयामास ।

यत्पापं ब्रह्महत्यायां यत्पापं कपिला वधे ।

तत्पापमेव मे याता, यद्यार्योऽनुमतेर्मम ॥२॥

लक्ष्मणं राज्यरक्षायै, ग्रहिणु पृथिवीपते !

मया प्रेष्येण गन्तव्यं, त्वया सह वनं ध्रुवम् ॥३॥

25

श्रीरामोऽवगू— तदयथा न भवति, यन्मयोक्त तथैव तत् ।
हीनप्रतिज्ञः पुरुषो, वर्जनीय इमशानवत् ॥४॥

तत श्रीरामो लक्ष्मण प्रति राव्यरक्षायै वदाऽवगू—तदा लक्ष्मणो अगो—

प्रपतेत् द्यौं सनधत्रा, पृथिवी शकलीभवेत् ।

शैत्यमग्निरियान्नेह, त्यजेय रघुनन्दनम् ॥५॥

ततो भरतोऽवगू—अह पादुके राज्ये न्यस्य सेवकीभूतो राज्यं रक्षधिष्यामि, शिक्षा
महां दासव्या । श्रीराम प्राह—

आलम्ब्योपहत पाद, पाद पापण्डमाश्रित ।

राजान सेवते पाद, एक पाद कृपीबल ॥१॥

एक पाद त्रय पादा, मक्षयति दिने दिने ।

तथा भरत ! कर्त्तव्य, यथा पादो न सीदति ॥२॥

एव शिक्षां लात्वा भरत पश्चात्समागतो राज्यं यायाध्वना पपाल ।

इति न्यायमार्गे पृथिवीपालने रामशिखासम्बन्धः ॥४२१॥

[422] अथ सीतापहारे रामविलापसम्बन्धः ।

15 वदा सीता रावणैनापहता तदा रामविलापाश्चैवम्—अशोकवृक्ष प्रति प्राह—

रक्तस्तनवपल्लवैरहमपि श्लाघ्यैः प्रियाया गुणै—

स्त्वामायाति शिलीमुखे स्मरधनुर्मुक्ता सखे ! मामपि ।

कान्तापादतलाहतिस्तव मृद सत्य ममाप्यावयोः,

सव तुल्यमशोक ! केरुमह धारा सशोक कृतः ॥१॥

20 रामो चन्द्र दृष्ट्वा राम प्राह—

मसदर स्त्रीगो काइ, रोहिणी पासि बइठी अह ।

अम्ह दुक्खमयाईं रमणी रावण लेउ गउ ॥२॥

पश्चात्सम्बन्धो राम प्रति प्राहेति—

काइ धरइ तू राम सीता गई वलि आविसि ।

25 सोनइ न लागइ मानि, भाणिकि महल बइसइ नहीं ॥३॥

इत्यादि सीतापहारे रामविलापसम्बन्धः ॥४२२॥

[423] अथ शक्तिहते लक्ष्मणे रामविलापसम्बन्धः ।

लक्ष्मणे शक्तिहते सदुःखं रामः प्राह—

भ्रुङ्क्षते स्म भोजनपरे स्वपिति स्म सुप्तै,
जन्मापि मामनु भवानतनोत् किमेतत् ।
त्यक्त्वा क्रमं यदकरोत् सुरलोकयात्रां,
सापत्न्यजः प्रकटितः किमयं विकारः ॥१॥

स्थाने स्थाने कलत्राणि, मित्राणि च पदे पदे ।
तं देशं नैव पश्यामि, यत्र भ्राता सहोदरः ॥२॥

न मे दुःखं हता सीता, न दुःखं लक्ष्मणे हतः ।
एतदेव महादुःख, यन्न राज्यं त्रिभीषणे ॥३॥

इति शक्तिहते लक्ष्मणे रामविलापसम्बन्धः ॥४२३॥

[424] अथ विनये हनुमद्वचःसम्बन्धः ।

देवाज्ञापय किं करोमि किमहं लङ्कामिहैवानये,
जंबूद्वीपमितो नये किमथवा वारां निधिं शोपये ।
हेलोत्पाटितवन्ध्यमन्दरद्विमस्वर्णात्रिकूटावलः,
क्षेपक्षोभविवर्धमानसलिलं बध्नामि वारां निधिम् ॥१॥

पातालतः किम् सुधारसमानयामि, निष्पीड्य चन्द्रममृतं किम्प्रदानयामि ।
उद्यन्तघृष्णकिरण किम् वारयामि, कीनाशमाशु कगशः किम् चूर्णयामि ॥२॥

इति विनये हनुमद्वचःसम्बन्धः ॥४२४॥

[425] अथ संसारासारतायां महेश्वरदत्तमहिपादिसम्बन्धः ।

ताम्रलिप्यां पुर्यां समुद्रो वणिक् । बहूला प्रिया । महेश्वरदत्त पुत्रः, तस्य गङ्गिला
भार्याऽभूत् । 'समुद्रो महारम्भपरो मृत्वा तत्रैव पुरे महिषोऽजनि क्रमाद्बहुला मृत्वा तत्रैव गृहे
शुनो बभूव । गङ्गिला स्वच्छन्दचारिणी कुशीला । अन्यदा रात्रौ तां भुक्त्वा कश्चिद्विदो
गच्छन् महेश्वरदत्तेन हत' स च मृत्वा गङ्गिलायाः पुत्रोऽभूत्, जातो वार्षिकः ।

अन्यदा पितुः सांवत्सरिकादिने महेश्वरदत्तेन पितृप्रीत्यै पितृजीवो महिषो त्रिनाशितः ।

- त च पितु प्रकल्प्य भोजनायोपविष्ट । स उत्सरो सुतः स्थापितः । शुनी तद्गृहं न मुञ्चती
 गृहद्वारे एव तिष्ठति स्म । ततोऽकस्मात्कोऽपि ज्ञानी साधुस्त्वत्र गृहे भिक्षायभागतो महेश्वर-
 दत्तगृहस्वरूपं दृष्ट्वा पश्चाद्भवत्ते । महेश्वरदत्तश्चकितः पृष्ठौ गत्वाऽवगू—भो साधो ! भिक्षां
 गृहाण । स साधुः प्राह—तव गृहे असमञ्जसं दृश्यमानमस्ति । श्रेष्ठी प्राह—किमसमञ्जसम् ?
 5 ततस्तस्य बोधिं ज्ञात्वा साधुः प्राह—पितुर्भासं स्वयां तु मद्भयते । माता शुनी पतिमास
 मक्ष्यन्त्यस्ति गेहे । तव उत्सरो तु त्वया वैरी उपवेशितोऽस्ति । वणिक् प्राह—कथमेव
 ज्ञायते ? ज्ञानी प्राह—यो महिषो मारितः स ते पिता । या शुनी सा ते माता । यस्ते सुव-
 स तव पत्न्या उपपत्तिस्त्वयैव दत्तो मृत्वा सुतोऽयमभूत्तव । एव ससारस्वरूपं ज्ञात्वा दीक्षां
 ज्ञात्वा स वणिग् स्वर्गं गतः । इति ससारासारताया महेश्वरदत्तमहिषादिसम्बन्धः ॥४२५॥

10

[426] अथ चारित्रविराधनदोषे क्षुल्लकसम्बन्धः ।

- वसन्तपुरे देवप्रिय श्रेष्ठी । यौवने भार्यां मृता । पुत्रेणाष्टवार्षिकेण समं प्रव्रजितः । स
 क्षुल्लकं परिपहमसहगानो वक्ति—तात ! न शक्नोमि उपानहौ विना हिण्डितु । मोहेन पिता
 पुत्रस्योपानहौ कारयामास । ततोऽवगू—पुत्र—आतपे शीर्षं वपति तेन हिण्डितु न शक्यते मया
 तव पिता छत्रिकाभासपदारण्यायानुजानाति स्म । ततः क्षुल्लकोऽवगू—तात ! भिक्षाटनं कर्तुं
 15 न शक्नोमि । तव पिता सभानीय भिक्षां सूनुवे दत्ते । एव भूमौ सस्तारयितुमशक्ते पुत्रे
 काष्ठफलकं पिताऽनुजानाति स्म । एव लोचस्थाने क्षौरं कारयति । अङ्गप्रक्षालनाऽशक्ते पुत्रे
 प्रासुक्यपयोऽनुजानाति स्म । पुनर्वक्ति स तात ! ब्रह्मव्रतं पाठयितुं न शक्नोमि । एतत् श्रुत्वा
 पित्रा ध्यातमयमयोन्म । एतानि मया मोहात् कारितानि परमेव कारयन् पुत्रेण सममहमपि नरके-
 20 ऽपतिष्ये । ससारे जीवानामसख्यां पुत्रा जाता । अस्य को मोहः ततो निष्कामितो गणान् मृत्वा स
 सुतो महिषोऽभूत् । पिता तु स्वर्गे देवोऽजनि । अवधिज्ञानेन पुत्रं जातं ज्ञात्वा सायवाहरूपं विधाय
 तमेव महिषं पानीयानयनाय ललौ । तस्य महिषस्य पृष्ठे बहु नीरं स्थापयित्वा चाळयन् सायवाहा
 जल्पति—तात ! न शक्नोमि इत्यादि पृथग्भक्त्यानि वचांसि । ततस्तानि वचांसि शृण्वन् महिषः
 प्रायं जातिस्मृतिं पश्चाद्भवत् स्मृत्वा पुनः पुनरभ्रप्रवाहं मुञ्चन् दृष्यो मया तु पित्रोक्तं चारित्रं न
 पाळितं तेन श्रुत्वाऽहं महिषो जातः । ततो देवेनोक्त—अहं तव पिता त्वां पश्चाद्भवत् स्मारयितुमार्गा
 25 वद्यमे शुभमगतिस्पृहास्ति तदानज्ञानं लाहि । ततो महिषोऽनज्ञानं गृहीत्वा वैमानिको देवो बभूव ।
 अतः शुद्धं व्रतं पाळनीयम् । इति चारित्रविराधनदोषे क्षुल्लकसम्बन्धः ॥४२६॥

इति श्रीतपागच्छेश्वर श्रीरत्नशेखरश्रि-पद्मालङ्करण-श्रीलक्ष्मीसागरश्रिषिष्य

प० शुभशीलविहित—पञ्चशतीकथाप्रस्तावकोशे

द्वितीयोऽधिकार समाप्तः ।

॥ अथ तृतीयोऽधिकारः ॥

[427] अथ पुष्पचूलासाध्वीसम्बन्धः ।

जङ्घावलक्षीणा आचार्या एकस्मिन् पुरे तिष्ठन्ति स्म । नवकल्पविहारं कर्तुमशक्ताः धर्ममूर्च्छयः शालामध्ये नव स्थानानि विभज्य मासे गते द्वितीयस्थाने मासमुपविशन्ति स्म । ऋतुकाले अष्टमासैरष्टस्थानेषु स्थित्वा नवमस्थाने चातुर्मासीं तिष्ठन्ति स्म । पुष्पचूला साध्वी भिक्षां शुद्धामानीय तेभ्यो दत्ते । 5

एकदा मेघे वर्षति उत्पन्नकेवलज्ञाना भिक्षां लात्वा गुरुपार्श्वे समागमत्साध्वी । ततो गुरुभिः प्रोक्तं—पुण्यवति । त्वया वर्षति मेघे आहारः किमानीतः सदोपत्वात् । साध्वी प्राह—मया अचित्तप्रदेशे स्थित्वा अत्रागतं तेन दोषो न लग्नः । गुरुणोक्तं—त्वमचित्तप्रदेशं कथं वेत्सि ? साऽवगू—गुरुप्रसादात् । गुरुः प्राह—किं ज्ञानं प्रतिपात्यप्रतिपाति वा तद्योत्पन्नं ततस्तथोक्तमप्रतिपाति ? एव ज्ञात्वा आचार्या जगुस्तव केवलज्ञानं जातं मम केवलज्ञानं कुत्र भविष्यति । केवली प्राह—गङ्गामुत्तरतां भवतां केवलज्ञानं भविष्यति । ततस्ते सूरयो गङ्गायां गताः नावमारूढाः यस्मिन्पाश्र्वे गुरुव उपविशन्ति तस्मिन्पाश्र्वे नौनिमज्जति ततो नौवाहकेन आचार्या गङ्गामध्ये क्षिप्ताः । जलजीवानुकम्पाभ्यानात्केवलज्ञानमुत्पन्नं, आयुरपि प्राप्तमन्त अन्तकृत्केवली जात । ततोदेवैः केवलमिह कृतः । ततो गङ्गातीर्थं जात 16 पुष्पचूलाऽपि भन्यान्बोधय मुक्तिं गता ।

इति क्षीणजङ्घाऽन्निकापुत्रसूरि—पुष्पचूलासाध्वीसम्बन्धः ॥४२७॥

[428] अथ वैराग्ये मोहे च वसुदत्तसंबन्धः ।

काञ्चनपुरे वसुदत्त सार्थवाहो वसति स्म । ज्ञानी समागात्तत्र । सार्थपो वन्दित्वा गुरुं पप्रच्छ शुको मम गृहेऽभूत्, स च मार्जार्यां मारितो भक्षितः, स शुको ममातीव वल्लभोऽभूत्, तस्मिन्मृते ममातीवोच्चाटो विद्यते । 20

ज्ञानी प्राह—तव वसुमती पत्नी बभूव । वरुण पुत्रश्च, स च तव त्वत्पत्न्या अतीव वल्लभोऽभूत् । अन्यदा वरुणो देशान्तरे गत्वा धनमर्जयित्वा मार्गं पश्चादागच्छन् शूलरोगा-न्मृतस्तत्राटन्या शुकोऽजनि, तद्धनं ते कियच्चटितं कियद्गतं, पुत्रमृतिस्मृते तव पत्नी, वरुणमाता मृता वसुमती, तव गृहे मार्जारी जाता ।

अन्यदा त्वं देशान्तरे गतस्तत्राटन्या पुत्रजीवशुकं धृत्वा स्वगोहेऽनैषीः, पञ्चरेऽक्षिपत् । 25

वर्याहारैस्त्वया स पोषितः स्नेहेन कालितः पालितः पाठितश्च ।

अन्यदोदूषयित्ते एङ्कारे शुक्रं भाजारी हत्वा भक्षितवानो । सा च वसुमती माता, स शुक्रं पुत्रमाह । एतच्छ्रुत्वा प्राणवैराग्यो ब्रतं कृत्वा कम क्षिप्त्वा मुक्तिं ययौ ।

इति वैराग्ये मोहे च वसुदत्तमवधः ॥४२८॥

5

[429] अथ कुटुम्बविघटनादौ जिनदत्तकथा ।

धीपुरे जिनदत्त भाद्र । पत्नी जिनदत्ता । पुत्रा चत्वारः परिणयिताः । पत्नी जिनदत्ता मृता । श्रेष्ठिनो मित्र विमलः ।

एकदा जिनदत्तेन मित्रवारितेनापि पुत्रेभ्यः सवा श्रीदत्ता । क्रमाद्बन्धुः शशुरस्य
 10 शुभ्र्यां न कुर्वते । श्रेष्ठी दुःखी जातः । पुत्राणामप्य स्वदुःखं श्रद्धां प्राह । पुत्रे स्वपत्नीनां
 श्रेष्ठिनां—शुभ्र्यामिः स्वन् पितुः पुत्र्यां किं न क्रियते ? तदा तदा अरिः न ज्ञातुः—अतो न
 वर्यं मन्यते, तेनास्माभिः गृहेऽपि न्यातुं न शक्यते यदि अस्मै वाटके तिष्ठति तत्रस्थस्यास्मा-
 मिमुक्तिं करिष्यते तदा वयं स्थास्यामो नोचेत् पितुः गृहे यास्यामः । तवस्ते पुत्र पिता
 वाटककूटोरके स्थापितः । उसूरे यस्यन्नं ददते । दुःखो जातः । मित्रमाहृतं प्रकथितं न
 15 प्रोक्तं [कृष्ण] तेन दुःखी जातोऽसि त्वं लक्ष्मीरेव [मायसे] न पितृमात्रादिः । ततः सुदत्तस्य [स्त्री]
 कृत्रिमान् स्वर्णिक्कान् दत्त्वावगू—इयं वासनिक्का खट्वायां पादस्थायं स्थाप्या, यदा वृद्धा
 वधूरापाति तदा मुसुमस्याः छोट्थित्वा स्वर्णिक्कान् हस्ते गृहीत्वा त्वरितं मध्ये क्षिप्त्वा
 वासनिक्का वधनीया यदा वधूराति तान् किमस्ति ते पादराजं नदा वाक्यं वृद्धं वदेन वै
 सौवर्णिक्का रक्षिता ? अहं दुःखी जातः तेन एते वधूरे । वधूः प्राहाह तव भक्तिं करिष्यामि ।
 तवस्तया भक्तौ क्रियमाणाया अतो जगौ—यदाऽहं श्रिये तदा वयां प्राज्ञा, [एवं तिष्ठतां पुरो
 20 वक्तव्यं] । ततो विमलमित्रोक्ते विहिते अतो पत्नीवचसा गू मध्ये आनीतः । वारकेण सर्वा
 वध्वो भक्तिं कुर्वते । श्रेष्ठिनि मृते वृद्धा वधूमिदं कृत्वा वातनेकां यावद् गृहानि तावदभ्या
 जन्तुमर्थापितां शशुरेण । एव विवादं कुर्वतीनां श्रुतिता वासनिक्का । ठीकरीदृष्टं पश्चादुक्तं
 ताभिर्यादृशी भक्तिरात्मना कृता तादृशी शशुरेणापि ।

इति कुटुम्बविघटनादौ जिनदत्तकथा ॥४२९॥

26

[430] अथ पुत्रभक्तौ वञ्चसिंहभूपसम्बन्धः ।

कुसुमपुरे धनमुनिवो गृहस्थौ वसतः स्म । सरलो दानिनो दयापरो । एकदा तौ
 साधुसुपुत्र्यमाणं भिल्लैर्मोचयामासतु, तेन पुण्येन शौरपुरे वञ्चसिंहभूपस्य वचिष्यया पट्टराज्या
 कुक्षौ अवतीर्णौ । तस्या रुचिरपूणकुम्भस्नानदोहने जातः । अञ्जतरसंपूरितवाच्यां दोहं
 पूरितः । अलङ्कतरसम्पन्नवक्षशरारा सा भारण्डपक्षिणा मांसपुद्गलाऽकस्मादुत्पादिता ज्योत्स्नि

अरण्ये नीता, तत्र तापसोटजे तथा पुत्रयुग्मं जनितं, सिंहसिन्धुरो नाम्ना कृतौ क्रमात् प्रौढौ जातौ हस्तिव्याघ्रादिभिः समं क्रीडत. स्म ।

अन्यदा वशीकृतश्चेतगजस्कन्धारूढौ पत्नीपतिनाऽवरुद्धं सार्थवाह विमोच्य पत्नीशं हत्वा तत्र राजानौ जातौ मातुःसेवां कुर्वते स्म । अन्यदा वज्रसिंहभूपस्तयो. पाश्वे त गजं श्रुत्वा दूतं प्रेष्य याचते स्म । तौ श्वेतं गजं नार्पयत स्म । वज्रसिंह. संनह्य तत्र गतः । तत्र युद्धं मण्डितं ताभ्यां । क्रमाज्जीवसंहार ज्ञात्वा स्व पतिं च रुक्मिणीमाता पुत्रौ प्रति जगौ युवयो. एषः पिता । सर्वं दोहदस्वरूप कथिवती च, ततस्तु तौ पितुः पाश्वे गत्वा प्रणेतु । रुक्मिण्यपि तत्रागता । ज्ञापितः पुत्रसम्बन्ध. पत्यु । ततो हृष्टस्तयो राज्य दत्त्वा दीक्षा जग्राह तावेकच्छत्रं राज्य प्रपाल्य क्रमात्प्राप्तव्रतौ सिद्धौ ।

इति पुत्रभक्तौ वज्रसिंहभूपसंबंधः ॥४३०॥

[431] अथ नमस्कारगणनफले कदम्बद्विजसम्बन्धः ।

काकन्धां पुर्यां सोमशर्मा विप्र । तस्य पुत्रः कदम्बः अतिशौचवादी छायामात्रान्यस्पर्शः सचैलस्नान करोति, पानीयपिशाच इति प्रसिद्धोऽभूत् । वस्त्राञ्चलस्थगितवदननासिकः सर्वत्र हुं हुं कुर्वन् भ्रमति, यदा कस्यापि वस्त्राञ्चलो लगति तदा तस्मिन्द्रेप चकार । ततो गलत्कुष्ट-प्रभृतिरोगैर्भूतः । ततस्तस्य कोऽपि स्पर्शं न करोति । वैद्योऽपि नाडिं न विलोकते संक्रमणभयात् । यत.—

ज्वरो भगन्दरः कुष्टं, क्षय चैव चतुर्थकः ।

एते मंस्पर्शतो रोगा, संक्रमन्ति नरान्नरम् ॥१॥

ततो नष्टशौचपादोऽजनि शरीरे वेदना जाता । अन्यदा यतिपाश्वे गत । यतिना धर्मोपदेशो ददे । तत पृष्ट तेन युष्माभि स्नानं न क्रियते, कुतः शुद्धिर्भवति । यतिना प्रोक्तं— शरीरमिदमशुचि विद्यते । तस्य स्नानेन किम् भवति । मन.शुद्धिरेव वीक्ष्यते । यत—

रसासृग्मांसमेदोस्थि—मज्जशुक्रान्तवर्चसाम् ।

अशुचीनां पदं कायः, शुचित्वं तस्य तत्कुतः ॥२॥

नवः श्रोतः श्रवद्विस्र—रसनिःस्यन्दपिच्छिले ।

देहेऽपि शौचमंकल्पो, महन्मोहविजृम्भितम् ॥३॥

श्रुत्वैतद्दध्यौ द्विजः—अहं मुधा शुचिवाद करोमि, अहो एते एव शुचय ब्रह्मचारी सदाशुचिः यदि ममापि रोगापशान्तिर्भवति तदाहमपीदृशो भवामि । साधुभिरुक्तं—सर्वमौषधं मुक्त्वा एक नमस्कार गणय, षण्मासी यावदपर ध्यानं न कार्य । ततस्तस्य नमस्कारान्गणयन्कुष्ट गतं सुभाषको जातः । सर्वधन व्ययित्वा चारित्र गृहीत्वा स्वर्गं गत कदम्ब ।

इति नमस्कारगणनफले कदम्बद्विजसम्बन्धः ॥४३१॥

पर्याहारैस्त्वया स पोषितः स्नेहेन लालितः पालितः पाठितश्च ।

अन्यदोदघटिते पञ्जरे शुक्र मार्जारी हत्वा भक्षितवती । सा च वसुमतो माता, त
शुक्र पुत्रमाह । एतच्छ्रुत्वा प्राणवैराग्यो व्रतं कृत्वा कम क्षिप्त्वा मुक्तिं ययौ ।

इति वैराग्ये मोहे च वसुदत्तमर्षः ॥४२८॥

5

[429] अथ कुटुम्बविघटनादौ जिनदत्तकथा ।

धीपुरे जिनदत्त भाद्र । पत्नी जिनदत्ता । पुत्रा चत्वारः परिणयिताः । पत्नी
जिनदत्ता मृता । श्रेष्ठिनो मित्र विमलः ।

- एकदा जिनदत्तेन मित्रवारितेनापि पुत्रेभ्यः सवा मोदता । क्रमाद्बन्धु श्वशुरस्य
शुभ्र्यां न कृते । श्रेष्ठी दुःखी जातः । पुत्राणामग्रे स्वदुःखं श्रेष्ठा प्राह । पुत्र स्वपत्नीनां
10 प्रोक्त—युष्मासि ऽस्मन् पिनु शुभ्र्यां किं न क्रियते ? तदा सया अग्निं चभ्यां जातु—अतो न
पर्यं मन्यते, तेनास्माभिर्गृहेऽपि म्यातु न झन्यते यदि असौ घाटके तिष्ठति तत्रस्थस्यास्मा-
भिर्मुक्तिं करिष्यते तदा चयं स्थास्यामो नोचेत् पिनुगृहे थास्यामः । तवस्तै पुत्र पिता
घाटककुटीरके स्थापितः । उ सूरं यत्तदन्नं ददते । दुःखी जातः । मित्रेणाक्तं भक्तयित न
प्रोक्तं [कृत्] तेन दुःखी जातोऽसि स्व लक्ष्मीरेव [मायसे] न पितृमात्रादि । तत सुदत्तस्य[स्मै]
15 कृत्रिमान् स्वर्णिकान् दत्त्वावगू—इयं वासनिका खट्वाया पारस्वाधः स्थाप्या यदा घृद्धा
वधूरायाति तदा मुखमस्या छोटयित्वा स्वर्णिकान् हस्ते गृहीत्वा त्वरितं मध्ये क्षिप्त्वा
वासनिका बन्धनीया, यथा वदुरदति तान् । किमस्ति ते पाह्यं ? तदा वाक्यं बृद्धं ब्रूते
सौवर्णिका रक्षिता ? अहं दुःखी जातः तेन एते चयते । वधूः प्राहाह तव भक्तिं करिष्यामि ।
तसस्तया भक्तौ क्रियमायामा श्रेष्ठी जगौ—यदाऽहं श्रिये तदा तया प्राणा, [एव तिष्ठ्यां पुरो
20 वक्तव्य] । ततो विमलमित्रोक्ते विहिते श्रेष्ठो परनोवचना गृह्यते आनीतः । वारकेण सर्वा
वध्वो भक्तिं कृते । श्रेष्ठिनो मृते घृद्धा वधूमिदं कृत्वा वासनेकां यावद् गृह्यानि तावद् वा
अगुर्ममापिता श्वशुरेण । एव विवादं कृतवतीनां श्रुतिवा वासनिका । ठीकरीदृष्ट्या पश्चादुक्त
ताभिर्योदशी भक्तिवरात्मना कृत्वा तादृशी श्वशुरेणापि ।

इति कुटुम्बविघटनादौ जिनदत्तकथा ॥४२९॥

26

[430] अथ पुत्रमर्त्तो वज्रसिंहभूपसम्बन्धः ।

कुसुमपुरे धनसुनन्वो गृन्थो वसत स्म । सरलो दानिनो ह्यापरो । एरुदा लो
साधुमुपद्रवमाणं मिल्लेमोचयामासतु, तेन पुण्येन शीरपुरे वज्रासिंहभूपस्य कविमन्या पट्टराश्या
कुक्षौ अभवतीर्णौ । तस्या कविरपूणकुण्डनानशोद्दो जातः । अलक्ष्मरसपूरितवाण्यां दोहद
पूरितः । अलक्ष्मरसविलम्बवक्षरारा सा भारण्डपक्षिणा मासबुद्ध्याऽकस्मादुत्पादिता योस्मि

अरण्ये नीता, तत्र तापसोटजे तथा पुत्रयुग्मं जनितं, सिंहसिन्धुरो नाम्ना कृतौ क्रमात् प्रौढौ जातौ हस्तिव्याघ्रादिभिः समं क्रीडतः स्म ।

अन्यदा वशीकृतश्वेतगजस्कन्धारूढौ पत्नीपतिनाऽवरुद्धं सार्थवाह विमोच्य पत्नीशं हत्वा तत्र राजानौ जातौ मातुःसेवां कुर्वते स्म । अन्यदा वज्रसिंहभूपस्तयोः पाश्वे तं गजं श्रुत्वा दूतं प्रेष्य याचते स्म । तौ श्वेत गजं नार्पयत स्म । वज्रसिंहं संनह्य तत्र गतः । तत्र युद्धं मण्डितं ताभ्यां । क्रमाज्जीवसंहारं ज्ञात्वा स्व पतिं च रुक्मिणीमाता पुत्रीं प्रति जगौ युवयोः एषः पिता । सर्वं दोहदस्वरूपं कथिवती च, ततस्तु तौ पितुः पाश्वे गत्वा प्रणमतु । रुक्मिण्यपि तत्रागता । ज्ञापितः पुत्रसम्बन्धः पत्युः । ततो हृष्टस्तयोः राज्यं दत्त्वा वीक्षा जग्राह तावेकच्छत्रं राज्यं प्रपाल्य क्रमात्प्राप्तव्रतौ सिद्धौ ।

इति पुत्रभक्तौ वज्रसिंहभूपसंबन्धः ॥४३०॥

10

[431] अथ नमस्कारगणनफले कदम्बद्विजसम्बन्धः ।

काकन्यां पुर्यां सोमशर्मा विप्रः । तस्य पुत्रः कदम्बः अतिशौचवादी छायामात्रान्यस्पर्शः सचेलस्नानं करोति, पानीयपिशाच इति प्रसिद्धोऽभूत् । वस्त्राञ्चलस्थगितवदननासिकः सर्वत्र हुं हुं कुर्वन् भ्रमति, यदा कस्यापि वस्त्राञ्चलो लगति तदा तस्मिन्द्वेषं चकार । ततो गलत्कुष्ठ-प्रभृतिरोगैर्ग्रस्तः । ततस्तस्य कोऽपि स्पर्शं न करोति । वैद्योऽपि नाडिं न विलोकते संक्रमणभयात् । यत्—

ज्वरो भगन्दरः कुण्ठं, क्षयं चैव चतुर्थकः ।

एते संस्पर्शतो रोगाः, संक्रमन्ति नराक्षरम् ॥१॥

ततो नष्टशौचपादोऽजनि शरीरे वेदना जाता । अन्यदा यतिपाश्वे गतः । यतिना घर्मोपदेशो ददे । ततः पृष्टं तेन युष्माभिः स्नानं न क्रियते, कुतः शुद्धिर्भवति । यतिना प्रोक्त— शरीरमिदमशुचिं विद्यते । तस्य स्नानेन किम् भवति । मनःशुद्धिरेव वीक्ष्यते । यत्—

रसासृग्मांसमेदोस्थि—मज्जशुक्रान्तवर्चसाम् ।

अशुचीनां पदं कायः, शुचित्वं तस्य तत्कुतः ॥२॥

नवः श्रोतः श्रवद्विस्र—रसनिःस्यन्दपिच्छिले ।

देहेऽपि शौचमंकलयो, महन्मोहविवृम्भितम् ॥३॥

श्रुत्वैतद्द्वयौ द्विजः—अहं मुधा शुचिवादं करोमि, अहो एते एव शुचयः ब्रह्मचारी सदाशुचिः यदि ममापि रोगापशान्तिर्भवति तदाहमपीदृशो भवामि । साधुभिरुक्तं—सर्वमौषधं मुक्त्वा एकं नमस्कारं गणय, पण्मासी यावदपरं ध्यानं न कार्यं । ततस्तस्य नमस्कारान्गणयन्कुष्ठं गतं सुश्रावको जातः । सर्वधनं व्ययित्वा चारित्र्यं गृहीत्वा स्वर्गं गतः कदम्बः ।

इति नमस्कारगणनफले कदम्बद्विजसम्बन्धः ॥४३१॥

30

[432] अथ क्षमायां कीर्तिधर-सुकोशलमुनिसंबन्ध ।

- अपोध्यायां कीर्तिधरो राजा । सहदेवोपत्नीयुक्तो राय चक्रे । सुकोशले पुत्रे जाते दीक्षां
 राजा लब्धौ । सुकोशलो राय चक्रे । अयदा कीर्तिधरमुनिमध्याह्ने मिश्राथमयोष्यानगरमध्ये
 प्रविशन् सहदेव्या दृष्टो दध्यां च सा-यदि कदाचित्कीर्तिधर पितर सुकोशलो द्रक्ष्यति तदा
 5 दीक्षां ग्रहीष्यत्येव, एवं ध्यात्वा सा त सेवकपार्श्वत्पुराद्बहिर्निष्काशयामास । सुकोशलवात्री
 रोदिति । सुकोशलोऽवादीत्-मात । किं रुद्यते त्वया ? साऽवग-तव पिता मुनिस्तव मात्रा
 पुराद्बहिर् कथित । तत् पिता प्रतिष्ठाभित धम श्रवा सुकोशलो व्रत लब्धौ, सहदेवो पुत्रवि-
 योगपतिद्वेषाभ्यां मृता वने व्याघ्रो जाता । कीर्तिधरसुकोशलमुनो तत्रागतौ चतुर्मासौ तपश्च-
 क्रतु । पारणकदिने यातौ तौ व्याघ्रया दृष्टौ । प्रथम सुकोशले पतिता, मुनो प्राणान्तमुपसर्गं
 10 ज्ञात्वा कायात्सग चक्रतु । सुकोशलञ्चपिठ्याघ्रया मध्यमाण क्षपकश्रेणिरुद्ध केवलज्ञानमवाप्य
 मुक्तिं सद्यो ययौ कीर्तिधर श्रद्धिं मध्यमाणा व्याघ्रो त-मुखे श्रवणमद्वितद-तान् दृष्ट्वा प्राप्त-
 जातिस्मृतिं स्व पतिं विज्ञाय प्राप्तपञ्चाशापा समादायानशन सहस्रार स्वर्गं गता ।

इति क्षमायां कीर्तिधर-सुकोशलमुनिसम्बन्ध ॥४३२॥

[433] अथ अहंकारे उज्जितकुमारसम्बन्ध ।

- 15 नन्दिपुरे रत्नसारराजस्य रत्नमत्याद्याः पत्न्योऽभूवन् । अपस्यानि न जीवन्ति यदा
 तदापयातैरन्यदा पुत्रो जात साऽपि मृत इति कृत्वा उःकरटिकायामुज्जित, देववशात् मृतः,
 पुन पश्चाद्गृहीत, तस्य उज्जितकुमार इति नाम दत्त । यौवन प्राप्त परम-त्यन्दाहङ्कारवान्
 जगत्तण मन्यते, स्तम्भ इव मातापित्रोरपि न नमति स्म ।

- 20 अन्यदा लेखशालायां पठन् गुरुं प्रत्यवग-रे । त्व उच्छासने उपविष्टः, अह नीचासने
 उपविशामाति इष्कयन् चपेटयादित्य गुरुमपिभूमौ पातयामास । ततः कुपुत्र इति कृत्वा राज्ञा
 निष्काशितो देशात्तापसाभ्रमेगत । पयस्तिर्का बध्वा मुनीनामग्र आसीन तापसैरुक्त-महा-
 नुभाग । विनयं कुरु ! ततो रुष्टो निगतो मुनीनतत्त्वैव । मार्गे सिंह समुल्लसामागच्छन्त दृष्ट्वाऽपि
 द्वाभ्य ननाज समुल्ल पद गत सिंहेन मल्लितः खरो जातः तत करमः, तत पुनरपि
 25 पुरे नन्दिपुरे पुरोहितस्यैव सुतोऽभूत् । शैशवेऽपि १४ विद्यापारग महाहकारबशान्मुत्वा तत्रैव
 पुरे गायनोहुन्वो जात पुरोधसस्तं दृष्ट्वा महास्नेह ।

इतश्च केवलज्ञानो तत्रागात् केवली पृष्टः पुरोधसा ममाय हुन्व अतीववज्जम कथ ?
 केवळिनोक्त-दध हुन्वजीव तथेतो नवमेमवे भ्राताऽभूत् । अतस्तव स्नेहोऽनेन सम इति
 श्रुत्वा ससारासारतां मत्वा द्वावपि धम कृ वा स्वर्ग गतौ ततो मुक्तिं यास्यत क्रमान् ।

इति अहंकारे उज्जितकुमारसम्बन्ध ॥४३३॥

[344] अथ जीवरक्षणारक्षणयोर्बलभद्रकृष्णसंबन्धः ।

धान्यसचयपुरे द्वौ सोऽरौ वनात्काष्ठभृतं शकटं कृत्वा स्वगृहं प्रति चलितौ । लघुः शकटं खेटयामास । वृद्धोऽग्रेसरोऽभूत् । मार्गे चुक्कलण्डां दृष्ट्वा वृद्ध उवाच शकटं टालय । अग्रे चुक्कलण्डा मार्गे स्थिता मरिष्यति । एतत् श्रुत्वा चुक्कलण्डा सा [तत्रैव स्थिता], तेनापि ईर्ष्याया तदुपरि शकटं खेटित चुक्कलण्डा मृता वसन्तपुरे घन व्रेष्ठिसुता जाता, यौवने परिणीता । अन्यदा ज्येष्ठवन्दुर्मृत्वा तस्याऽवुक्कलण्डानोवस्य सुता जातः, ललिताङ्ग इति नाम । 5

कालान्तरे द्वितीयोऽपि मृतां दुष्टश्रातनपातनौषधैः पात्यमानोऽपि [जावन्नर] वभूव । [तदा तथा मात्रा दासहस्तेन बहिरुज्झनः । पिता स्वपुत्र मात्रोज्झितं ज्ञात्वाऽन्यत्र रह स्थापयामास । गंगदत्त इति नामाभवत् । अन्यदोत्सवाहनि भोजनवेलाया पिता द्वौ पुत्रौ स्वोत्संगे निवेशयामाम । गंगदत्तस्तु पृष्ठौ रह स्थापित । तस्यापि [तस्मै अपि] छन्न पक्वान्नादि दत्ते । तदा सा तं दृष्ट्वात्पन्नरुत् सचारकं चिक्षेप पितृ पुत्रौ तमशुचे कर्पयित्वा वारिणा प्रक्षाल्य वनान्तर्ज्ञानिनोऽन्ते गतौ । ज्ञानो पृष्ठः अस्य माता हन्तुमिच्छति । ततो ज्ञानो जगौ—यदा इय चुक्कलण्डाऽभूत् तदा अनेन लघुमात्रा चुक्कलण्डा हता । अतो हन्तुमिच्छत्यस्य माता । अनेन सूनुना वर्थ वचः प्रोक्त । अतोऽस्मिन् हृष्टोऽभूत् तनस्त्रयाऽपि व्रत लडुः, जनकः सिद्धः । गंगदत्तः सर्वस्य वल्लभो भूयासमिति निदानं कृत्वा । ललिताङ्गस्तु तप कृत्वा, महाशुके स्वर्गे सुरौ जातौ ततश्च्युतौ बलभद्रकृष्णौ जातौ । 10 15

इति जीवरक्षणारक्षणयोर्बलभद्रकृष्णसम्बन्धः ॥४३४॥

[435] अथ अतिमुक्तर्षिसम्बन्धः ।

पोलासपुरे विजयो राजा । श्री पन्नी । अतिमुक्तक पुत्रोऽजनि अष्टवार्षिकोऽभूत् । पुरमार्गे कनककन्दुकेन चालकैः सम रमते स्म । इत श्रोवीर तत्र समवसत् । गौतमः पष्ठपारणके भिक्षायै पुरमध्ये भ्रमति । गौतम दृष्ट्वा सोऽतिमुक्तको हृष्टोऽभाणोन्—के यूय, किमर्थमदत् । गौतमो जगौ—वय साधवो भिक्षार्थमगमः । स प्राह—तर्हि मम गृहे आगच्छत, भिक्षा दास्यामि तुभ्यं । ततोऽग्रे भूत्वा गौतम स स्वगृहेऽनैपोन् शुद्धान्नानोयै-गौतमस्तेन प्रतिलाभित । साऽतिमुक्तकोऽवग्—यूयं क्व यास्यथ ? गौतमोऽवग्—अस्माकं धर्मगुरुर्वीरो विद्यते तस्य पार्श्व, अतिमुक्तकोऽपि तत्र गतः वोरपार्श्वं धर्मं श्रुत्वा प्रबुद्धः । तता गृहागतः— 25

“जं चेव जाणामि तं चेव न जाणामीति”

यन्मरण भावि जानामि तदपि न जानामि कदा भविष्यतीत्यादि प्रोच्य मातापितरौ प्रबोध्य प्रवत्राज । अन्यदा वर्षासु जलप्रवाहे बहति तनुगमनिहाया गतां स्नां दुपरिकां जले सुक्त्वा क्रीडया तारयति । मम वेडो तरति, स्थविरैर्वारितः । तत स्थविरा वीरं पप्रच्छुः— 30

अतिमुक्ता शाल्विराराधकोऽथवाऽनाराधकोऽस्ति । धीवीर प्राह—अत्रैव भवे गुणरत्नतपसा केवलीभूत्वा सेत्स्यति । ततो ह्यष्टा श्वविरास्त पालयन्ति श्लाघयन्ति च । क्रमाद्बृद्धो भूत्वा १२ गुणरत्नवप कृत्वा सिद्ध । तच्चेद तप १ उपवासपारण—२ उपवासपारण, एव ज्ञत-उपवासपारण पारणे तु आचाम्बम् । इति अतिमुक्तर्विसम्बन्ध ॥४३५॥

- 5 [द्वितीयस्तु अतिमुक्तक कसचातो [कस लघु भ्राता] श्री नेमिनाथवारके केवली बभूव । तृतीयस्तु मेघे वपति जलविराधन कृत्वा गुरुणा चारित सन् धर्मस्थानके समेत्य श्यापथिकीं प्रतिक्रामत् दगमद्वी रक्षति पुन पुन ममेमा [भणित्वा] शुक्लध्यानाख्य केवलज्ञान प्राप क्रमाजिद्वय क्रमाग्निश्च] ॥४३५]

[436] अथ वस्तुपालकुटुम्बप्रतिबोधिसम्बन्ध ।

- 10 एकदा धवलवक्रपुरे श्रीहेम भसुरयश्चतुर्मासी स्थिता । तत्र व्याख्यायां ठक्कुरश्री आभूमत्रिनन्दिनी कुमारदेवी मात्रा सहायति । परं सा कुमारदेवी विधवा । आसराजोऽपि व्याख्यायाप्रागस । व्याख्यानप्रान्ते सर्वेषु साधुषु स्वस्वगृहे गतेषु गुरु पप्रच्छ—भगवन् । युष्माक हृदिर्नीरागाऽपि कुमारदेव्यां कथं पुन पुनर्गता ? गुरवो जगु —कुमारदेव्याः कुश्री—एकादशरत्नानि सन्ति ४ पुत्रा सप्त पुत्र्यः सन्ति । तेषु पुत्रद्वय लोकोत्तर भुत्वेति आसराजः 15 आभूमत्रिसेवां करोति स्म । तत्र गहलेश करोति स्म । क्रमेण कुमारदेव्या सह प्रीतिर्जाता । गुरुस्त कथित तदस्तस्या मातुरपि प्रोच्य छन्न बाह्निकायामुपदेश्य कुमारदेवी आसराजो मण्डलीनगर्यां गत । तत्र वसतस्तस्य लूणिगः—मल्लदेवः—वस्तुपालः—तेजपालाह्वा ४ चत्वार पुत्रा बभूवुः । साकुः—माकुः—भाकुः—धनदेवी—सोहगः—तेजुकाः—बहज ७ काल्या सप्त पुत्र्योऽभूवन् । मल्लदेवलूणिगो अल्पायुषी जातो ।
- 20 एकदा आसराजो धवलवक्रके वासं चकार । वस्तुपालस्य ललितादेवी पत्न्यमूत् । द्वितीया सोपूश्च [सौपूश्च] ललितादेवीपुत्रो जयतसिहस्तस्य पत्नी सूहृवदे । तेजपालस्य तु अनुपमादेवी पत्न्यमूत् । आसराजसुतौ व्यवसाय चक्रतु । इतो व्याघ्रपल्लीयो गणक ज्ञानाको भीमेन मूनेनापमानिताऽन्यत्र गत । परिग्रहेणाऽऽकारितोऽपि नायात् । ज्ञापित च राज्य विनष्टं च किमागम्यते मया ? पर पद्मतिमात्र सन् ओल्गा करिष्यामीत्युक्त्वा पत्तने समागात् । 25 तत्सुतो लूणसानामा भस्मकधरोऽस्ति तस्य वीरधवलपुत्रोऽभूत् । स च राज्ञा भीमेन प्रधान कृत । राणिमा दत्ता तस्मै राज्य चिन्ता चक्रे च भीमभूपोषिकलोऽभूत् ।

- अथ लवणप्रामादेन राज्यमात्मायत्त [आत्मीय] कृत भीमे कृते स एव लवणप्रसादो राज्ञाऽभूत् वीरधवलस्य कुमारभक्तो धवलवक्रक दत्त लवणप्रसादो घन धवलवक्रके वीरधवल-लनेहेन तस्थौ । पत्तने अमात्याश्चिन्ता कुवन्ति यथा क्रमात्तस्य वस्तुपालतेजपालो मन्त्रीश्वरो 30 ज्ञाती तथा प्रन्यान्तराद् श्रेयो । क्रमाद्वस्तुपालमन्त्रो ब्राह्मणैर्वेष्टितोऽनन्त बन्ध हस्ते, मिध्यात्वे पतित ।

अत्रा तरे कुलगुरवः श्रीविजयसेनसूरया चन्दापयितुमागतास्तत्र कुमारदेव्या नमस्कृत्वा ।

उक्तं च गुरुभिः—मन्त्री वस्तुपालो नायाति । कुमारदेवी जगौ—भगवन् । गृहे पादावधार-
 यिष्व वन्दापनार्थं गुरवो प्राप्ता । मन्त्री तूपरि गृहस्य तस्थौ । तदा गुरवो गृहस्योर्ध्वभूमौगताः ।
 वस्तुपालस्तु विप्रैर्वेष्टितः सन्मुखं न पश्यति गुरोः । ततो गुरवः पश्चाद्वलिताः । कुमारदेवी
 जगौ—भगवन् । त्वरितं कथं पश्चाद्वलिताः ? गुरुभिरुक्तं—अवसरो नास्ति । कुमारदेवी
 प्राह—भगवन् । क्षणं प्रतीक्षस्व, मन्त्री आगमिष्यति । ततः कुमारदेवी पुत्रपाश्वं गत्वाऽवग- 5
 पुत्र । गुरव आगता अपि त्वया न नता । आत्मन कुले ये गुरवः सन्ति ते तु मान्यन्त
 एव । वस्तुपालो मातुर्वचसा विप्रान् विमर्ष्य गुरुपाश्वं समागान् । गुरवो वन्दिताः, पृष्ट-
 च—भगवन् । कथं पश्चात्त्वरितं वलिताः ? गुरुभिः प्रोक्तं—त्व सुश्राद्धमन्त्रिआसराजकुल-
 चूडामणिरसि । आत्मनः कुलाचार मा मुञ्च । पुन पुनरुपदेशं ददानैर्गुरुभिरुक्तं—या देव
 पूज्यते स जिमद्भिर्हृदं कुर्वन्निर्विराध्यते । [आभलिष्ट्यादिना] अथमनन्तो देवः स च जिमद्भिः 10
 कथं वाध्यते इत्यादि प्रोच्य छोटापितः ? ये गृहकार्यं कुर्वन्ति भार्यामङ्गो कुर्वन्ति ते तु न
 धर्मगुरवः किन्तु कर्मगुरवः । एव ज्ञात्वा त्वया विज्ञेन परीक्ष्य धर्मगुरवोऽङ्गीकार्या इति
 श्रत्वा गुरुपाश्वं वस्तुपालः सकुटुम्बः सम्यक्त्वं लत्वा जैन धर्मं चक्रे ।

इति वस्तुपालकुटुम्बप्रतिबोधसम्बन्धः ॥४३६॥

[437] अथ वस्तुपालमन्त्रिसंघवात्सल्यादिनियमः ।

15

एकदा द्वौ वस्तुपाल-तेजपालौ गुरुपाश्वं धर्मं श्रोतुं गतौ । गुरुभिः प्रोक्तं—

धनदो धनमिच्छन्ना कामदः काममिच्छताम् ।

धर्म एवापवर्गस्य पारम्पर्येण भाधकः ॥१॥

कोशं विकासय सदा श्रय धर्ममार्यं, प्रीतिं कुरुष्व यदयं दिवसस्तवास्ति ।

दोषोदये निविडराजकरप्रताप-ध्वान्ते ममेष्यति पुनस्तव कः समीपम् ॥२॥

20

तदनु स्वगृहे समायातौ विमृशत स्मेति तौ गुरुभिर्हितोपदेशो वदे । उत्तरकालस्तु न ज्ञायते
 कीदृशो भविष्यति । अतोऽधुना धन धर्मस्थाने व्ययते ततस्तौ स्थले स्थले प्रासादान् धर्मशालाः
 सत्रागारान् मण्डयामासतुः । प्रतिदिन उभयकालं प्रतिक्रान्तिमेकवारं देवार्चां प्रतिवर्षं महती
 संघार्चाः सार्धमिकवात्सल्यत्रयं च १५०० तपोधनविहारणम् ।

इति वस्तुपालमन्त्रिसंघवात्सल्यादिनियमः ॥४३७॥

25

[438] अथ वस्तुपालमन्त्रियात्रासम्बन्धः ।

एकदा श्रीवस्तुपालो गुरुपाश्वं श्रीशत्रुञ्जयतीथयात्राफलं श्रुत्वावेति—

पत्न्योपमसहस्रं तु, ध्यानाल्लक्षमभिग्रहात् ।

दुःकर्म क्षीयते मार्गे, सागरोपमसञ्चितम् ॥१॥

स्पृष्टा शत्रुञ्जय तीर्थ, नत्वा रैवतक गिरिम् ।
स्नात्वा गजपदे कुण्डे, पुनर्जन्म न विद्यते ॥२॥

कृत्वा धूपमहस्तापि, हवा ज तुशतानि च ।
तद तीर्थं समाराध्य, तियचाऽपि दिव गता ॥३॥

- 6 इत्यादि तीर्थमाहात्म्य श्रुत्वा कुङ्कुमपत्रिका बहुषु देशेषु प्रेष्य बहु श्रीसप्तमाकारयामास
मन्त्री, जगौ च—

वाहनौषधपाथेयं, सहायवृषमादिकम् ।
यद्यस्य नास्ति तत्तस्मै, सर्वं देयं मया मुदा ॥४॥

- 10 प्रथम देवगृहे स्नात्र विस्तरामन्त्री चक्र पश्चात्सघार्चा । ततो मन्त्रपूर्व वैवालयानां रथे
स्थापन । तत्र चामरान्धरणढालनादि अविधवास्त्रीतिलककरणगीतगानानि वृषभाणां घघरमा-
लावघन । वीसुभकाया वृषशृङ्गेषु धारण । प्रथमयात्राया विस्तर ४००० सेजवाला ७ ०
सुखासनानि १४ ० शक्य ३३३ सूर्य, २ अतय ११०० क्षपणका ३३ ० भट्टा
६४ देवालय १८० इमनदितवाहिन्या ४५० जैनयाचका ४००० तुरगमा, ७००००० मनुष्या,
15 मार्ग समकरणाय ५ ०० कुहाडिका ५० महिषा पानीयानयनाय ५०० कुहालो एवमपरमपि
स्वयं ज्ञेय प्रति दन् ५ मनुष्या जिमर्तित मन्त्रिगृहे । एवमिधेन श्रीसधेन सह वस्तुपालमन्त्री
द्वयोस्तीर्थयोयात्रां चकार ।

इति वस्तुपालमन्त्रियात्रासम्बन्ध ॥ ४३८ ॥

[439] अथ यात्रायामाग्ये वस्तुपालहडालाग्रामप्राप्तिसम्बन्ध ।

- 20 अथदा बहुश्रीसध मेलयित्वा वस्तुपालो मन्त्री श्रीशत्रुञ्जयदेवनमनार्थं चलिषो हडाला-
ग्रामे गत । तदा द्वाभ्यां भ्रातृभ्यां गृहसत्कलक्ष्मीविलोकिता लेखके लक्ष्मत्रय ज्ञात । ततः
प्रोक्त मन्त्रिणा म्गाष्टासु [अथास्वाभ्य] अस्वस्थ विद्यते । तेन लक्ष्मणेकमन्त्रावनो सिप्यते ।
लक्ष्मद्वय धम ययनाथ साथ नीयते । एव विष्टय थावल्लक्ष्म धनस्याधक्षेपाय मूर्ति
25 निययौ । तदा मन्त्री अनुपमादेवीं पप्रच्छ—कथैतन्निधीयते धनं ? तयोक्त तीर्थे व्ययते
स्थाप्यते । तदा मन्त्री तद्धन सार्धं नीत्वा शत्रुञ्जयगिरिनारतीर्थयोद्ययत् । कृत्वा यात्रां
सद्य परिधाप्य गुरुश्च सोसव धवलवक्रके समागात् मन्त्री ।

इति यात्रायामाग्ये वस्तुपालहडालाग्रामप्राप्तिसम्बन्ध ॥ ४३९ ॥

[440] अथ वस्तुपालतेजपालयोर्मुद्राप्राप्तिसम्बन्धः ।

एकदा रात्रौ गौर्जरी[त्रा]अधिष्ठायिका सुरी धवलवक्रपुरे वीरधवलभूपस्य पुरोऽभ्येत्यावगू—
इयं गूर्जरा थहुभिर्भूमुक्ता । अधुना त्वमवतीर्णो भोक्तु यदि तव राज्यवर्धनेच्छा विद्यते
तदा वस्तुपालतेजपालो मन्त्रिणौ कुरु । एवं प्रान्थ्य देवी विद्युदिव तिरोदधे । राज्ञा दध्यौ—
कोऽपि दिव्योपदेश, कर्त्तव्य एव । यत —

5

दृप्यद्भुजाः क्षितिभुजः श्रियमर्जयन्ति,
नीत्या समुन्नयति मन्त्रिजनः पुनस्ताम् ।
रत्नावलीं जलधयो जनयन्ति किन्तु,
संस्कारमत्र मणिकारगणः करोति ॥ १ ॥

इतो रात्रौ देवी सैव लक्षणप्रसादस्याग्रेऽप्यवदत् वस्तुपालतेजपालो मन्त्रीश्वरी कार्यो, पितापुत्रौ 10
एकत्र मिलित्वा मिथः स्वस्व रात्रिवृत्तान्त जजल्पतुः । ततस्ताभ्यां वीरधवललवणप्रसादाभ्यां
सोमेश्वरदेवगुरोरग्रे प्रोक्त । गुरुद्विजः प्राह—युवा भाग्येन देव्या ज्ञापितमेतत् । ममकल्पे
वस्तुपालतेजपालौ मिलितौ । साक्षात्पुरुषात्तमप्रायौ विज्ञौ, सदाकारौ, विनीतौ, सर्वकलाकुश्लौ,
धीमन्तौ, शूरी, दानिनौ, धर्मवन्तौ । तदा मया ध्यात यद्येतौ मन्त्रिणौ भवतस्तदा राज्यवृद्धि-
भवेति । ततस्तौ सोऽगरी राज्ञा तत्राकारितौ, आसनदानादिना सन्मानितौ । ततो भूपो जगौ 15
युधयोर्मन्त्रीश्वरपद दातुकामोऽस्मि उक्त च—

आवयोश्च पितृपुत्रयो—र्महानाहितः क्षितिभरः परद्रुहा ।
तद्युवां सचिवपुङ्गवावहं, योक्तुमत्र युगपत्समुत्सहे ॥१॥

अथ वस्तुपालो जगौ—

देव ! सेवकजनः स गण्यते, पुण्यवत्सु गुणवत्सु चाग्रणीः । 20
यः प्रसन्नवदनाम्बुजन्मना, स्वामिना मधुरमेवमुच्यते ॥२॥

नास्ति तीर्थमिह पार्थिवात्पर, यन्मुखाम्बुजविलोकनादपि ।
नश्यति द्रुतमपायपातकं, सम्पदेति च समीहिता मताम् ॥३॥

किन्तु किमपि विज्ञाप्यते स्वामी,

आवाभ्यां सागता शुभमयी जगत्त्रयी ।

देव ! संग्रति यु [गः] कलिः पुनः सेवकेषु, -

न कृतं [ता] कृतज्ञता नापि भूपतिषु यत्र दृश्यते ॥४॥

25

दृष्टिर्नष्टा भूपतीनां तमोभिः* लोमस्तु सर्वेषां विद्यते^१ राजानस्तु आत्मोया^२ न भवन्ति
 केषामपि, तेनास्म^३ मनो म त्रीश्वरपदग्रहणे दोषायते । यदा भीभवति तदा तु धमस्थानादौ
 व्ययितुमिच्छा भवति । तदा राज्ञो दृष्टिर्यदाक्रुरा भवति । तदा सर्वं राजा गृह्णाति ।
 राजाऽवग्—यत्र भवतो[ति] रोचते तत्र तत्र श्रीन्ययनोया । मन्त्री जगौ—अस्मद् गृहे साम्प्रत
 लक्षत्रयी द्वयस्य विद्यते कदाचित् पिशुनप्रवेशाद्राज्ञो मनश्चलति । तदा लक्षत्रय मोचनोयमधिक
 ग्राह्य^४ । राजा जगौ—अह यदि भवतां श्रिय गृह्णामि । तदा मम भवतोरीश्वरोऽन्तरा
 क्रियमाणोऽस्ति । तमो राज्ञा दत्ता मुग्धा द्वाभ्यां भ्रातृभ्यां गृहीता । तत स्तम्भतोयदेज्ञ यापारो
 दत्तस्तेजपालस्य धवलशकदेज्ञयापारो वस्तुपालमन्त्रिणा वृदे भूपेन गतस्ताभ्यां तथा कृत
 यथाऽनेके देशा साधिता* । दिने दिने राज्ञा कोशो बधृधे मन्त्रीश्वरगृहमपि श्रिया शृत
 राजा हृष्टः सन्मान दत्ते तयो ।

इति वस्तुपालतेजपालयोर्भ्राताप्राप्तिसम्बन्ध ॥ ४४ ॥

[441] अथाऽनित्यतास्मरणे वस्तुपालसंबन्ध ।

अन्यदा श्रीवस्तुपालो मन्त्री मस्तकादागतमेक पलितं दृष्ट्वा पपाठ ।

अधीता न कला काचिन्, न च किञ्चित्कृत तप ।

दत्तं न किञ्चित्पात्रेभ्यो, गतं च मधुरं वय ॥१॥

आयुर्यावनविद्येषु, स्मृतशेषेषु या मति ।

सैव वैज्जायते पूव, न दूरे परम पदम् ॥२॥

आरोहन्ती शिरःस्वान्ता-दौसत्यं तनुते जरा ।

शिरसाः स्वान्तमायान्ती, दिश्यते[दिशति] नीचतां पुन ॥३॥

लोकः पृच्छति मे वार्त्ता, शरीरे कुशलं तव ।

कृतं कुशलमस्माक-मायुर्याति दिनेदिने ॥४॥

एव ध्यात्वा विशेषतोऽनेके प्रसादान् साधर्मिकवात्सल्यगुरुरिषापनशुद्धमक्तप्रदाना-
 दिधमकृत्यानि च मन्त्री चकार ।

इति अनित्यतास्मरणे वस्तुपालसम्बन्ध ॥४४१॥

(१) नष्टं सत्यं सात्त्विकानां । (२) लोमो जातः सखलोभिनां सम्प्रति शरवमाहात्म्यविद्याविकृतेषु
 लोमस्तु सर्वेषां विद्यते । (३) अस्मभ्यां [आवाभ्यां] धर्मं सप्तश्लेषां स्वदृग्ने शिवदर्शने श्रीर्येविद्यते
 यदित्वामि प्रसन्न एव धीश्यते । (४) वैरीगणोपद्रवः श्रीमदणमोचने स्वामिन आह्वा प्राहित ।

[प्रती एतदधिकमुपलभ्यते]

[442] अथ वस्तुपालयात्रासम्बन्धः ।

अन्येद्युवंस्तुपालो ब्राह्मे सुहृत्ते उत्थाय दध्यौ, यदि विस्तरेण तीर्थयात्रा क्रियते तदा वरं । यत—

वरुचयित्वा जनानेतान्, सुकृतं गृह्यते श्रिया ।
तत्ततो गृह्यते येन, न तु धूर्त्तधुरन्धरः ॥१॥
नृपव्यापारपापेभ्यः, सुकृतं स्वीकृतं न यैः ।
तान्धूलिधावकेभ्योऽपि, मन्ये मूढतरान्नरान् ॥२॥

5

एवं स्मृत्वा श्रीमलधारि श्रीनरचन्द्रसूरिपादाः पृष्ठा—भगवन् । या मे चिन्ताऽधुना सा निःप्रत्यूहं सेत्स्यति न वा ? प्रभुभिः प्रोक्तं—या चिन्ता तव विद्यते सा सेत्स्यत्येव । वस्तुपालः प्राह—तर्हि देवालये वासक्षेपः क्रियतां । ततः शुभसुहृत्ते गुरुभिर्देवालये वासक्षेपः कृतः । साधर्मि-
कवात्सल्यं च । ततः श्रीसंघः स्थाने स्थाने मार्गे देवालये स्नात्रमहोत्सवं कुर्वाणः श्रीशत्रुंजये गतः । तत्र स्नानपूजाध्वजारान्त्रिकमगलदीपकादीनि प्रभो पुरश्चक्रे । ततः उत्तीर्णो वस्तुपालो गिरिनारतीर्थे गत्वा नेमिं प्रणम्य मार्गे श्रीसंघ मिष्टाहारादिभिः प्रप्रीण्य परिधाप्य गुरुन् प्रतिष्ठाभयामास सूत्सवं स्वपुरमागात् ।

10

इति वस्तुपालयात्रासम्बन्धः ॥४४२॥

15

[443] अथ ममुद्रवीक्षानिर्गतमरुस्थलीपुरुपसम्बन्धः ।

एकदा कोऽपि रत्नाकरोपान्तवासी पुमान् मरुस्थल्यां गतः । एकस्मिन् ग्रामे तत्रत्यालये प्राप्त्याः स्थूलबहुललोमशा कम्बलपरिधाना मलक्लिन्नगात्रा अनन्तरमागत वीक्ष्य मिथः प्रोचुः । नवीनं द्रुतगामी वक इव श्वेतवस्त्रधारी क एकः[एष] कुक्कुतः]त्रागात् ? ततस्तैराकारितं पृष्टं च—कस्त्व कुत किमर्थमत्रागा । तेनोक्तमहं दूरात्ममुद्रतटावागा । तैः पृष्टं—समुद्र कोदृशोऽस्ति पान्थः प्राह—महान् । तैः पृष्टं—केन खनितः ? सोऽवग—भव्यमुवा । तैः प्रोक्तं—स कियान् । सोऽवग—तस्य पारो न प्राप्यते, तैरुक्तं—तत्र किं प्राप्यते ? मोऽवग—

20

ग्रावाणो मणयो हरिर्बलचराः लक्ष्मीः पयो मानुषी,
मुक्तौघाः सिकताः प्रवाललतिकाः सेवालमन्तः सुधा ।
तीरे कल्पमहीरुहः किमपरं नाम्नाऽपि रत्नाकरो,

25

... .. ॥

एव पदत्रय व्याख्याय सोऽप्रतो गतः । ततस्तेषु ग्रामेषु एक कौतुकी ततो निर्गतः समुद्र-
वीक्षार्थं । ततः क्रमात् पृच्छन् समुद्रतटं गतः दृष्ट्वा समुद्रं, कल्लोलमालाभिः पूरितस्तेन । ततो

ध्यात-वयोऽय देश यत्र बहुनोर विद्यते । अस्मद्देशे तु ऋअगाधाम्यु तदपि स्तोत्रं । अतोऽधुना
 वृषितोऽह जल पिबामि । तत पय पातु लग्न । यावज्जग पात तावन्मुच क्षारमभूत् ।
 कोष्ठो दग्ध' ततोऽपाठीस्त —

चिरिविद्यराजलपिहि जल, पियह घुट्टघुट्ट चुल्लपहि ।

मायन अत्थि बहुत जल विकारा किं तेण ? ॥१॥

तत समुन्तटे उपविष्टो रत्नानि त्रिलोक्यति तत्र क शब्दा एवायाति । यान्ति च न
 रत्नान । वृश्ना त्रिलोकिता य ते क्षारा एव रू ऋभु क्षाग एव मुच पतिता । ततो नष्टो
 निचदेग समागतु समुन्तरूप प्रोच्यारगु-ओकाना पुर आ माय एव देशो धय ।

इति समुद्रतीक्ष्णानिर्गतमरुस्थक रुरुमन्ध ॥४४३॥

10

[444] अथ लूणिगमन्निधमवाञ्छासम्बन्धः ।

पूष धवलवक्त्रके लूणिगदेव-मालदेव-वस्तुपाल-तेज पालसोत्रा नि वा वसन्ति स्म ।
 अयन्ता लूणिगस्थात्वावस्थायां पुण्ये मानिते लभ्यत्रयप्रमाणे । लूणिग प्रा-ममाथमद्बुद्धिगरी
 विमलवसतिकारा प्रासादा वैरकुलिका वा काथा । ततो वस्तुपालेनाक्त-करिष्यते यथा
 पुण्य भद्रय त पुण्य भद्रानो लूणिग स्वर्गं गत ।

15

इति लूणिगमन्निधर्मवाञ्छासम्बन्ध ॥ ४४४ ॥

[445] अथार्धदल्लूणिगसतिनिर्माणसम्बन्ध ।

एकदा वस्तुपालमन्त्री अबुद्धीयै गत । तत्र विमलमन्त्रिणवर्षिकारां योवृषभदेव
 प्रासादस्य कोरणकां वर्यां वीक्ष्य दध्यौ-वय चत्वारो भ्रातरो जाता पर मालदेव
 प्रासादा कारिता । अत्र लूणिगभ्रातुनाम्ना लूणिगाहा वसतिं कारयामि । तवस्तेज
 सन् वसातकरणे ऽनुमति न्दा ।

20

ततश्च द्वावत्यौ पुया गत्रा धारावधभूपस्य मित्रिन तस्याप्र प्रोक्त्वा महर्षिर्दृशके प्रासाद
 कारयितुमिच्छामि तनोक्त-यदिलोक्यते [यन्पक्षसे] तन्ह करिष्ये । तत सुसुहृत्सु सूत्रधारान-
 नाकाय भूमिदग्निता यदा तत्रा तत्रया पनायानका न म यन्ते । ततो धर्मनिमित्त स्पद्धके-
 स्तीरधिवा भूमिगृहीता चतु स्पधकस्योपरि पञ्चक स्पद्धक मण्डित च वस्तुपालमन्त्री
 स्पधकेभूमि तोरयित्रा गृहान ३६ स्तम्भरू कैरुनी नद्धा नगाह । इहा पनायानकेदस्त
 असी मन्त्री सव गिरिं प्रहाष्यति तदा मेठे मेळ]व सनेष्यति । ततो मन्त्रो निरिद्वस्ते । ततो
 मन्त्री धारासगत पापाणाना [आनाय] प्रामाद क्तमारय । अद्द द्दकोरे यामा धासिता
 धारासगमार्गं तत्र सभ्रागारा मुह्य शोभन सूत्रमार । अवरेषां स नशानि सूत्रधार्या

25

बहु द्रव्य प्रतिदीयते । सप्तसहस्र मनुष्याः अर्बुदगिरिआराक्षणादिग्रामेषु देवगृहार्थं मुक्ताः कर्म कर्तुम् ।

एकदा वस्तुपाल सकृदुम्बस्तत्रागत । तदा स्तोक कर्वाटक [कार्यं] निष्पद्यमानं दृष्ट्वा मन्त्री शोभन प्रति प्राह—स्तोक कर्वाटक चलति एव कथं प्रामादो निष्पत्स्यते ? शोभनोऽवग—
अत्र गिरौ शीते पतति तेन प्रातर्घटन न भवति । मध्याह्ने जेमितु गम्यते रात्रौ तु विश्रामो गृह्यते । ततोऽनुपमा श्रुत्वैतत् दिवसघटका सूत्रधारका एके कृता । रात्रिकर्म[स्थाप्य]कारकाः 5
पृथक् स्थापयामास. मन्त्रिपार्श्वत यत्—कालस्य विश्वासो न क्रियते—

श्रियो वा स्वस्य वा नाशो, येनावश्यं विनश्यति ।

श्रीसम्बन्धे बुधः स्थैर्य—बुद्धिं वध्नाति तत्र किम् ? ॥१॥

बुद्धानाराधयन्तोऽपि, तर्पयन्तोऽपि पूर्वजान् ।

पश्यन्तोऽपि गतश्रीकान्, अहो मुह्यन्ति जन्तवः ॥२॥

10

तत्र स्तोकैरेव वर्षे प्रासादो निष्पन्नः । तत्र त्रिम्बस्थापना कृता प्रतिष्ठा कारिता १२ कोटि साधिका लग्ना “यत्र यत्र बुद्धिर्नोत्पद्यते तत्र तत्र बुद्धिमनुपमादेवो दत्ते ।” यतः—
स्त्री सती यद्वक्ति तत्प्रायस्तथा भवति शीलमाहात्म्यात्—

गृहचिन्ताभरणहरणं, मतिवितरणमखिलपात्रसत्करणम् ।

किं किं न फलति कृतिनां, गृहिणी गृहकल्पवल्ली ? ॥३॥

15

सम्बत् १२८३ प्रासादप्रारम्भ । १२९२ प्रासाद. सम्पूर्णेऽजनि । १२ कोटि ५३ लक्षद्रव्याणि तत्र प्रासादे लूणिगवसत्याह्ने लग्नानि ।

इति अनुदल्लुणिगवसतिनिर्माणसम्बन्धः ॥४४५॥

[446] अथ भक्तिदाने अनुपमादेवीसंबन्धः ।

अन्यदा वस्तुपालमन्त्रिणा अनुपमादेव्या पुरः प्रोक्त—त्वया साधत्रो विहार्या साधिका 20
साधर्मिक्यो भोजयितव्याः । ततः प्रतिदिनमनुपमादेवी हृष्टा, यथेष्ट अन्नपानघृतादिसाधुभ्यो दत्त्वा साधिकान् साधर्मिकाश्च यथायोग्य भाजयित्वा गुरोः पदोवेन्दनकानि दत्त्वा देवं प्रपूज्य जिमति सदा एव गच्छति समये । अन्यदा साधुभ्योऽन्नपान दत्त्वा घृतकटाहकेन बहु घृत ददानायाम्तस्याः क्षौमाण्यभ्यक्तानि घृतेन । तत्र महत् घृतकटाहक सावाहृष्टा एकेन प्रतीहा-
रेण भग्न ततस्तया स निष्काशित । अन्यन्तत्र स्थापित । अत्रान्तरे स प्रतीहारो वस्तुपालमन्त्रो- 25
शस्य पुरो जगौ । अनुपमादेवी बहु घृत साधुभ्यो दत्ते । यदा तदा साटिका घृतेनाभ्यक्ता भवति मलिनाम्बरा स्त्री तु न शोभते । ततो मन्त्रिणा साऽनुपमादेवी निषिद्धा । तदा अनु-
पमादेवी मन्त्रीशस्य पुरः प्राह—अनेकेषु भवेषु तैलिकपत्नी अभूव, कान्दुविकपत्नी च, तत्र

बहुशोघृतेन शाटिकाऽभ्यस्ताऽभूत्, परमधुना धर्महेतोः साधुभ्यो घृत ददानाया मम शाटिका
घृताभ्यक्ता, भवति मम भाग्य भवे भवे कथमीदृशो योग तव सहस्रो ज्येष्ठ धनी धर्मी
दद्यामान् इत्यादि गुणवान् ईदृक्षी देवगुरुसामग्री मनुष्ययोगः वासना च पापदानानि भूरिशो
दत्तानि धर्मदानानि साम्प्रतमेव लब्धानि सन्ति । एव तयोक्ते वस्तुपालमन्त्री हृष्टस्तां
5 प्रणसयामास । ततः प्राह च—अद्यप्रभृति त्वया विचारो न कार्यः । यथाकचि त्वया दान
दातव्यम् । इति भक्तिदाने अनुपमादेवीसम्बन्ध ॥४४६॥

[447] अथ वस्तुपालमन्त्रिकुटुम्बपरलोकगतिसम्बन्ध ।

सम्बन्ध १२६८ (वर्षे) अङ्गुवासीयाग्रामे वस्तुपालमन्त्री स्वर्गं गतः । तत्र सर, प्रमुप्रासादो,
धमशाला, सन्नागाराश्च तेजःपालेन कारिता १८ वर्षे न्यापारः, तेजःपालो मन्त्री १३०२
10 चन्द्रोभाणाग्रामे स्वर्गं गतः । तत्रापि सर प्रासादसन्नागाराश्च जयसर्पिहेन कारिता । अनुपमादेवी
अनशन श्वाया स्वर्गं गता । सुललितादेव्यापि ।

इतश्चैकदा वदमानसूर्य आचान्त्वद्वदमानतपः कस्य लग्ना अभिप्रह ललुञ्च । यदा तपः-
पूर्णं भविष्यति तदा मया शश्वेश्वरपार्श्वं वन्दित्वैव पारणकं कार्यं, सम्पूर्णं तपसि देव मनसि
कृत्वा सूर्यो दध्युमथा वस्तुपालादीनां गतिं प्रभो पान्धस्य पुरः प्रष्टव्या एवं ध्यात्वा मार्गं चेलु ।
15 तत्र मार्गं एकस्य तरोस्तलेऽनङ्गनं छात्वा प्रमोर्ध्वानात् मृतः, [स च] शश्वेश्वरपान्धनाथस्याधि-
ष्टायकोऽभूत्, ज्ञानेन मन्त्रिणो गतिं ज्ञातुं महाविदेहक्षेत्रे श्रीसीम धरजिनं नतु गतः । प्रमु
नत्वा स पप्रच्छ—भगवन् ! वस्तुपालमन्त्री महापुण्यकारकं क्व गतो मृत्वा ? स्वान्याह—
विदेहे पुष्कलावतीविजये पुण्ड्रिकिण्यां पुर्यां कुतश्चन्द्रो नृपोऽभूत् वस्तुपालजीव स च तृतीयभवे
20 रिसन्नेव भवे । ततः स देव श्रीशश्वेश्वरपान्धनाथमुखेऽवतीर्य स्वसम्बन्धकथनपूर्वं वस्तुपाला-
नुपमादेवयोगिनिं प्रकाशयामास लोकाग्रे । इति श्रीवस्तुपालानुपमादेवीगति । तेजःपालस्तु धरापुरे
भूपुत्रोभूतत्रैव सल्लितादेव्यापि सोमभूपत्नी जाताऽस्ति एते सर्वे स्तोत्रैर्भवैर्भुक्ति यास्यन्ति ।

इति वस्तुपालमन्त्रिकुटुम्बपरलोकगतिसम्बन्ध ॥४४७॥

[448] अथ द्वितीय आभङ्गमन्त्रिसम्बन्ध ।

25 पत्तने श्रीमहाह्लादीयनाथभेष्टिपुन्दरीपत्नीभव-आभङ्गो घणिवन्धुव । तस्मिन् दशवार्षिके
मातापितरौ मृतौ श्रीनष्टा । आभङ्गस्तु यवसाय चक्रे । घृद्धवे परिणीतः मणिकारकञ्च शिक्षितवान्
दिनं प्रति पञ्च लोष्टिकानुपाजयति । तत्रैकं धर्मं व्ययति, द्वौ कुटुम्बकार्ये, द्वौ सञ्चये । चतुर्दशेऽब्दे
पुत्रो जातः । पत्न्या स्तव्यं न तेन पुत्रं सीदति स्म । ततः पुत्रस्य दुग्धाय छागीं छातुमाभङ्गो
प्राप्रबहिर्गेतः । तत्र अवाहे छागयूथं पानीयं पातुमागात् । अवाहे छाग्यं सर्वा पानीय
30 पार्तुं लग्ना यदा तदाऽऽभङ्गो नीलं पयो ददश । ततश्चिन्वितं तेन कस्या अपि गले रत्न

विद्यते । ततश्छागीपु पय पीत्वा वलितासु एकस्या गले कण्डक दृष्ट तस्यां निवृत्ताया पयोधवलं जात ततश्छागीयपाश्वर्षेऽभ्येत्यावग्—मम पुत्रस्यार्थं दुग्ध विलाक्यते तेनैकां छागीं देहि मूल्यं मार्गय । तेनोक्तं—विलोक्य या ते रोचते सा गृह्यतां तत आभडोऽवग्—इय सकण्डका देहि तेनोक्तं—गृहाण ततो मार्गितं मूल्यं द्वितीयं छागीं स्वगृहेऽनैपीत्स तस्या दुग्धेन पुत्रं जीवयति, कण्डकरत्न समाख्यं लक्ष्णेण विचिक्राय अतो व्यवहारी जातः । तत आभडेन वह्निकास्तिम्न 5 कृता । एका रोक्यवह्निका, द्वितीया विलम्बवह्निका, तृतीया परलोकवह्निका, को भावोऽत्र ? धरण बन्धन याचना न कस्यापि करोति उद्धाराद्यनर्पणात् कृपाम्भोधि क्रमाद्धने वर्द्धिते ३६ वेलातटे धनद्धिं पूगहृदिका निजसदन श्रीहेमसूरिपौषधशालाश्च मापपिण्डेष्टकचिताः कारिता- स्तेन । क्रमाच्छ्रीकुमारपाले राज्योपविष्टे महाव्यापारोऽभूत् । श्रीहेमसूरिपार्श्वं साधर्मिकरोपण- फल मुक्तिरिति श्रुत्वा त्रुटितधनान् श्राद्धान् दीनारसहस्रदानादुद्धार राजाऽपि सहस्र महस्र 10 दीनाराणा भग्नसाधर्मिकेभ्यो दापयति आभडपार्श्वान्, वर्षान्ते एका कोटिर्धर्मं जाता ।

आभडोऽवग् भूपोपान्ते—राज्ञो द्विधा कोशः स्थावरो हेमादिः जङ्गमो वणिज यन्मम वन तत्तवैव श्रुत्वा राजा दृष्टः आभड प्रशशस आभडः प्रमुप्रासादान् भूरिश कारयामास धर्मशालाश्च शत्रुस्रयादिषु तीर्थेषु यात्राः साधर्मिकवात्सल्यानि पुस्तकभाण्डागारभरण चकार च ।

इति द्वितीय आभडमन्त्रिमन्त्रन्ध ॥४४८॥

15

[449] अथ मूमाणीखानिसमानीतप्रतिमापञ्चकस्वरूपम् ।

अन्येद्युः सुरत्राणमोजदीनमाता हजयात्रार्थिनी स्तम्भ[न]पुरमागता, नौवित्तगृहेऽतिथित्वेन स्थिता । सा चागता मन्त्रिणा ज्ञाता । सेवकानां प्रोक्तं यदेयं जलपथे याति तदा ज्ञाप्या मे ।

अन्यदा तैः सा चलनावसरे मन्त्रिणो ज्ञापिता । ततो वर्यान्नपानाम्बरप्रदानात् पूर्वभतीव 20 गौरचिता । ततोऽब्धिमार्गे तस्याश्चलन्त्या मन्त्रिणा निजकोलिकसेवकान् प्रेष्य धनं सर्वं लुण्ठयित्वा समानायित, सुष्ठु स्थाने रक्षितं च । तदा नोवित्तैः ज्ञापितं मन्त्रिणोऽग्रे तस्या लुण्ठनस्वरूपं । मन्त्री प्राह—कोऽस्ति एव वर्त्मभङ्गं करोति ? आदेशो दत्त स्वसेवकानां पूर्वं छत्रं शिक्षयित्वा गच्छत । यूयं यान् पूरयित्वा यत्र येन ग्रहीत तत आनेय, ततस्ते सप्ताष्ट दिनानि भ्रान्त्वाऽऽगता प्रोक्तं च तैः—अमुकैर्गृहीतं । ततो बलात्तत आनायितं कूटं 25 प्रकृतं कृत्वा तस्यास्तत्सर्वं दत्तं । मातर्यदन्यद्विलोक्यते तद्प्राह्यं मम पार्श्वान्, जेमिता वराहारैः । ततो लक्षत्रयद्रव्यनिष्पन्न आरासणाश्ममय तोरणं रुतेन वेष्टितं कृत्वा ददौ, मन्त्री प्राह च—इदं हजे बन्धनीयं । ततो याने स्थापितं ततश्चलन्त्याः तस्या प्रोक्तं मन्त्रिणा त्वया पश्चादत्रागन्तव्यं । तत सा हजे तीर्थे गता । तत्र हजे तोरणं बद्ध्वा हजसेवा कृत्वा पश्चात्तम्भतीर्थे समागता । वस्तुपालेन मानिता भोजनबन्धादिदानात् । ततस्तयोक्तं—मम 30 पुत्रद्वय—एकस्त्वं अपरो मोजदीनसुरत्राण, यत्तव विलोक्यते तन्मार्गय । मन्त्री प्राह—त्वत्पुत्र- देशे मूमाणीपाषाणखानिरस्ति । ततः प्रौढप्रस्तरपञ्चकं, मम विलोक्यते तयोक्तमेतत्सुकर-

नेषास्ति । अहं तत्र गता सती द्वितीयवारं तदा ज्जिमिष्यामि, यदा प्रस्तरपञ्चक भवदुक्त
 ततश्चालयिष्यामि । एव प्रोच्य यदा चचाल सा तदा वस्तुपालो बहुवत्सनि सप्रेषवितुं
 गत । सा च स्वपुरे गता सूनोमिलिता पुत्रस्याग्रे प्रोक्त यात्रासम्बन्धं सव । प्रोक्तमेकस्त्व
 पुत्र अपरा गूजरमन्त्री वस्तुपालः । तस्य मूमाणीप्रस्तरपञ्चक यदा प्रेषयिष्यते तदा मया
 5 द्विवार भोक्तव्य । ततो राज्ञा प्रस्तरपञ्चक प्रथित । तत एकन शत्रुजये श्रीश्रृषमप्रतिमा
 कारिता, द्वितीयेन पृण्डरिकप्रतिमा तृतीयेन कपदिकयक्षप्रतिमा चतुर्थेन चक्रेडवर्षा
 प्रतिमा, पञ्चमेन तेजलपुरे पाइवनाथप्रतिमा । केचित् वृद्धा कथयति—गौमेत मठादप्रतो
 धामपाश्र्वे चतुष्किका वतते तदधामूमिगृहे वस्तुपालमन्त्रिणा एव आदिष्ट—इमं पञ्चक
 स्थापितमस्ति । इति मूमाणीखानिसमानीतप्रतिमापञ्चकस्वरूपम् ॥४४९॥

[40] अथ रत्नभाद्रमन्वन्ध ।

10 काश्मीरदेशभूषणनबहुलकपुरात् रत्नभावको निर्गत । श्रीरवतगिरौ नेमिनमस्करणाथ,
 वत्सनि स्थाने स्थाने देवतया विघ्न कृत पुनन चचाल । तीर्थमारूढ रत्न श्रीसद्युक्त
 प्रभा स्नात्र कत्त लम्न श्रीपञ्चपाण्डवकारित लेप्यमय निम्बं गलित श्रीसद्युक्तोऽतीव
 रित्राऽञ्जनि अचिन्तयन् च धिर्मा यन्मम स्नात्र कुवत प्रभोर्विन्व गलित मया तदा भोक्तव्य
 यदा श्रीजम्बिकावेवी नेमिप्रतिमा दास्यति । अम्बिकादेया पुर उपविष्टो ध्यानेन वष्टुष्यानोपवासान्ते
 15 अम्बिका प्रत्यक्षीभूयावग्—त्वत्साहसेनाह तुम्हास्मि । तत सा काञ्चनबलानकेतमनैषीत् ।
 तत्र च तस्मै द्वासप्ततिनिनिष्वान्यवीदृशत् । तेषु १८ हैमानि, १८ रात्नानि १८ रात्नानि
 १८ वज्रमयानि एव ७२ । स विमृश्यावग्— वज्ररत्नमय विन्धमप्यय मद्य । ततो देवी ककच[कच]
 सूत्रतनुमियद्वा तस्य पुत्रो मुमोच, पश्चान्न विलोक्य । यत्र त्व पश्चाद्विलोकयिष्यसि
 तत्रव म्हास्यति । ततो विन्ध स्कन्धे कृत्या निगत । स तदा द्वारि समागात् तदा [स्ते]
 20 ध्यात तेन भारस्तु न ज्ञायते । क्वाचिद् देया वाहितोऽहमेव कपटेन एवं ध्यात्वा
 यावत् पश्चाद्विलोकित तावद्विन्ध तत्रैवाम्बरे स्थित । ततस्तस्य विन्धस्य तत्र पूजा कृता द्वार
 प्रासादस्य ततोऽस्तमनाभिमुख कृतं, स्तुतिरेव कृता—

न खानिमष्पादुदखानि, धूम्रैर्नाश्रुटि टङ्कैरुडिखजिनेव ।

अद्योति न द्योतमकैर्न साहैरवाहि, यो मन्त्रि न सिद्धम त्रै ॥१॥

अनादिरव्यक्ततनूरमेद्य प्रभामयोऽनन्तबल स्वसिद्धः ।

धरीस्तर्रीतुं मन्त्रिना मवाचि, स नेमिनाथ कृपयाविरामीत् ॥२॥

इति रत्नभाद्रसम्बन्ध ॥४५०॥

[451] अथ शुद्धौ हरिदत्तसंबन्ध ।

कच्छदेसेश्वरं समायासुपविष्टो यदा तदा प्रातरेको वैदेशिकः समागात् । स च

पृष्ट त्व कुत आगात् ? किमाश्चर्यं दृष्ट त्वया ? तेनोक्त—वैभ्रातटपुरे भीमसेनराजेन सभा
 वर्यां कारिताऽस्ति, यादृशी अन्यत्र न दृश्यते । राक्षोक्तं हरिदत्तस्य दूतस्याग्रे । गच्छ तत्र
 पुरे सभा विलोक्यागच्छ । यादृशी तत्र सभास्ति तादृशी कार्यते । ततः स दूतः किञ्चित्
 प्रीतिप्राभृतहस्तश्चाल राज्ञो मिलितः स, प्रोक्त च—अहं चित्रसभा द्रष्टुं चन्द्रण भूपेन
 प्रापिताऽस्मि । भीमसेनोऽवगच्छ—कल्पे प्रातर्दर्शयिष्यते । ततो द्वितीयदिने प्रातर्दूत आकारितः । 5
 तत्र गतः चित्रशालां विचित्ररत्नरचितां जलस्थलभ्रान्तिकारिणीं द्रष्टुं प्रथमं निश्चेतुमक्षम
 स कथं प्रविष्टः ? तत बुद्धिमान् मुद्रामग्रे माच मांच जलस्थले ज्ञात्वा मध्ये प्रविष्टः । ततः
 स चन्द्रभूपानुगः पश्चादेत्य यदा भीमसेनभूपसभावर्णनं चकार ।

इति बुद्धौ हरिदत्तदूतसम्बन्धः ॥४५१॥

[452] अथ बुद्धौ क्षत्रियपत्नी नीङ्णीसम्बन्धः ।

10

सूरडग्रामे सूरपाल क्षत्रियः पत्नी नीङ्णी । सा च पतिपाश्वरे नित्यं पट्टसूत्रज कञ्चुक
 याचते । स च न दत्ते वक्ति च तां प्रति नाह—पट्टकूलवणिग् कार्पासवणिग् वाऽभव । ततो मम
 पाश्वरे पट्टसूत्रज कञ्चुक नास्ति । तयोक्त—द्रव्येन किं न भवति ? स वक्ति—द्रव्यं कस्य
 पाश्वरे समस्ति ? सा वक्ति—अहिफौणादि समानयति कुता निःसरति । एवं प्रोक्ते पत्न्या
 सदा नोत्तर दत्ते ।

16

ततोऽन्यदा यदा सूरपाल सभायामुपाविशत् । तदा दामी तथा शिक्षयित्वा प्रेषिता
 जगौ—त्वरितं गृहे आगम्यतां त्वया नीङ्णीया ज्ञापितमस्ति इति “रञ्जा” उत्तरिताऽस्ति शीता
 भविष्यति । तत सभाजनैरुक्तं किं तव गृहे धनं नास्ति [यद्] रञ्जा पीयते ? तत स लडिजतो
 गृहे आगतः प्राह—पत्नि ! अहं कथमेव विगोपितो रञ्जाजल्पनेन ? सावग्—यदि पट्टसूत्र-
 कञ्चुक नार्पयिष्यसि तदैव भविष्यति । स प्राह—पट्टसूत्रकञ्चुकं गृहाण । अथ कलको 20
 यथोत्तरति तथा कुरु । ततस्तयोक्तं—सेतिकाद्वयं गोधूमानां प्रेषय, घृत गुड इत्यादिकं वितर ।
 यदा तदा तव कलक उत्तरति । ततः प्रियामागतं दत्त्वा सभायां गतः । प्रिया तु वर्यां
 रसवतीं निष्पाद्य सभायामागता गृहे आगच्छ रसवतीं निष्पन्नाऽस्ति । ततः सर्वपरिपञ्जन-
 सहितः गृहे आगात्, पत्न्या रसवत्या सर्वपरिपत्सहितं जेमयितः प्रीणितो वर्यरसवतीदानात् ।
 ततः सर्वपरिपत्साह—अयं धनी पुण्यवान्, एतस्य पत्नी धन्या, एतयोः सयोगो वर्योऽस्ति । 25

एवं बुद्धौ क्षत्रियपत्नी नीङ्णीसम्बन्धः ॥४५२॥

[453] अथ बुद्धौ सुबुद्धिसम्बन्धः ।

एकस्मिन् पुरे कुबुद्धिसुबुद्धिमित्रद्वयं विद्यते स्म । सुबुद्धिः देशान्तरं गतः । कुबुद्धिस्तस्य
 प्रियायां रक्तोऽभूत् । सुबुद्धिर्धनमुपाज्ये आगात् । कुबुद्धिस्तु कृत्रिमं स्नेहवचो जल्पति
 सुबुद्धिस्तदजानन् मानयति तं, कुबुद्धिः सुबुद्धिं प्रति ववाच । भवता कापि कौतुकं दृष्टं, सुबुद्धिः 30

- प्राह—सरस्वती नदी कमलहृदोपात्स्थे कूपमध्ये अकालजमात्रफल दृष्ट । कुबुद्धि प्राह—
 कृत् किं प्रोच्यते ? सुबुद्धि—सत्यमेतत् । तत कुबुद्धिः तस्य पत्नीमगीचिकी [तच्चिकी]
 प्राह—यदि तत्रात्र भवति तदा मम गृहस्थाऽपि श्रावतव, यदि न भवति तदाह द्वाभ्या
 हस्ताभ्यां यद्गृह्णामि तन्मात्रक । एव पणवन्ध कृत्वा कुबुद्धिस्तत्फलमानोत्तवान् छान स्वगृहे,
 5 प्रातद्वाषपि गतो फलमदृष्ट्वा कुबुद्धिरुवाच चल चेद्गृहे यद् द्वाभ्यां हस्ताभ्यामह गृह्णामि ।
 तन्मे भवतु । एव जल्पत कुबुद्धिः सुबुद्धिः भार्यां गृहीतकामं ज्ञातवान् । ततोऽवगू—कल्प्ये
 त्वयाऽगम्य द्वाभ्यां हस्ताभ्यां वस्तु प्राह । ततो द्वितीयदिने सर्वं वयं वस्तु पत्नीयुत माल-
 कस्योपरि मुसोच । कुबुद्धिरागात् स्थ लहन ममाग सुबुद्धिर्निभेणी तत्र मुक्त्वा प्राह गृहाण
 वस्तु । तस स यावन्मालकस्योपरि चटितु चिसरणीं द्वाभ्यां हस्ताभ्यां जप्राह । तदा सुबुद्धिः
 10 प्राह—इमां नि सरणीं लाल्वा गच्छ । अद्य प्रभृति मम गृहे त्वया नाऽगम्य तव मनो
 ज्ञात् । तत पत्न्यपि हक्किता सम्मार्गे स्थापिता ।

एष बुद्धौ सुबुद्धिमन्बन्ध ॥४५३॥

[454] अथ बुद्धौ व्याघ्रमारिकासम्बन्ध ।

- उदेलिक ग्रामे राजासिंह क्षत्रिय तद्भार्या कलहप्रिया रुष्टायवा पुत्रद्वय नीत्वा निःससार
 15 पितृगृहं प्रति गता मलयपर्वते च दनहुमादिवृक्षसङ्गुले एक व्याघ्र समुल्लभागच्छन्त दृष्ट्वा
 दृश्यौ, कथमस्माच्छ्रुतिष्यते ? तत उत्पन्नयो पुत्रौ चपेटया आहत्य प्राह—कथं युवां न्यात्रं
 मक्षितु कलहं कुरुथ ? भवद्भिस्तु अग्रे बहवो मक्षिता अहं तु बुभुक्षिताऽस्मि वयं त्रयं
 असौ तु एकः कथमाल्मन उदरपुष्टिमविष्यति । एव जल्पतो भ्रत्वा न्यात्रो दृश्यौ एषा व्याघ्र-
 मारी नारी, अहं मुधा धावितोऽत्रैवाहन्तु । एते सर्वे व्याघ्रमक्षका एव भ्यात्वा
 20 न्यात्रो नष्टः सा चोद्वलिता तस्माद्गयात् ।

इति बुद्धौ व्याघ्रमारिकासम्बन्ध ॥ ४५४ ॥

[455] अथ बुद्धौ शकटालमत्रिसवध ।

पाटलीपुरपत्तने नन्दो राजा तस्य शकटालो मन्त्री मन्त्रिधिया सर्वे भूपाला अपि
 करदायका जाता उक्त च—

- 25 अप्राज्ञेन च कातरेण च गुण स्यात्सानुरागेण क.,
 प्रज्ञाविक्रमशालिनोऽपि हि भवेत् किं मक्तिहीनात्फलम् ?
 प्रज्ञाविक्रमभक्तय समुचिता येषां गुणा भूतये,
 भृत्यौ धातृपते कलत्रमितरे सपत्सु वापत्सु च ॥१॥
 प्रज्ञागुप्तशरीरस्य, किं करिष्यन्ति सहिता ?
 30 हस्तोपधृतच्छत्रस्य, धारिधारा इवारय ॥२॥

स च चर्मनाणक कारयन् निर्द्रव्यां भुवं कुर्वाणो निषिद्धो मन्त्रिणा । ततः स भूपो
 हृष्टो मन्त्रिण सपुत्रमवटे चिक्षेप । तत्रस्थो रहः अपुष्यत स्वजनैः । ततो महामात्यैः शकटालो
 मृतो मृत इति घोषितं । ततो बङ्गालनाथस्तत् परीक्षायै घोटिकाद्वयं प्रेषयामास सेवकपार्श्वार्था-
 दुपदादम्भात् स च तत्र गत्वा ग्राह अनयोर्मध्ये का माता का पुत्री इति, भूपेन पृष्टमपि
 तदा न केनापि विज्ञेनापि द्वयोः सम्यग्निर्णयं कृतः । ततो नन्दो दध्यौ—यदि शकटालः 5
 कूपे नाक्षेपिष्यत तदा स निर्णयं कुर्यात् । राज्यमहत्त्वं यास्यति यत—

भूमेश्च देशस्य गुणान्वितस्य, भृत्यस्य वा बुद्धिमतः प्रणाशे ।

भृत्यप्रणाशे मरणं नृपाणां, नष्टाऽपि भूमिः सुलभा न भृत्याः ॥३॥

ततो दण्डपाशकं भूपोऽप्राधीत् शकटालकुले कोऽप्यस्ति योऽनयोर्घोटिकयोर्मातृसुतयो-
 र्विभागं करोति, तेनोक्तं विलोक्य कथयिष्यते । ततः स भूपः पृच्छन् कूपान्तस्थं शकटाल 10
 ज्ञातवान् । ततः कूपात् कर्षितः, उक्तं च तेन—

मेदिनीशेन मान्यस्त्वं, गुरुः स्वामी नियोजिकः ।

आश्रयश्च तथा दाता, किं किं न त्वं सदा न च ? ॥४॥

स्वामी दुर्णयवारण व्यतिकरे शास्त्रोपदेशे गुरु—

विष्टम्भे हृदयं नियोगसमये दासो भये चाश्रयः ।

दाता सप्तसमुद्रसीमरसनादामांतिकायां क्षितौ,

सर्वाकारमभूत्स्वर्यवरसुहृत् को वान वण्यो मम ॥५॥

मन्त्री प्राह—किं विधेयं ? राज्ञोक्तं—अनयोर्बडवयोर्मातापुत्रिकयोर्निर्णयं कुरु ? ततो
 मन्त्रिणा बडवायुग सपर्याण कारयित्वा बाह्यालयामतिबाह्य पर्याणरहित विधाय श्रान्त 20
 सम्मोचित । यथा जिह्वयाऽन्यालीढा सा माता, पुत्री तु या मातुरधोमुखं चकार । ततो
 राजा हृष्टो मन्त्रिण मानयामास ।

इति बुद्धौ शकटालमन्त्रिसम्बन्धः ॥ ४५५ ॥

[456] अथ बुद्धौ शकटालमन्त्रिसम्बन्धः ।

एकदा कोऽपि भूपो विचक्षणो नन्दपार्श्वं यष्टिकां पदकवृत्तां विचणीमया सर्वत्र समा 25
 प्रेषयामासं ज्ञापयामास च । अस्या यष्टिकायां वज्रखंचिताया आदि अन्तं ज्ञात्वा ज्ञापनीय
 यदा केनापि न ज्ञातमादि अन्तं च । ततो राज्ञा शकटालस्याग्रे प्रोक्तं—त्वां विना न कोऽप्य-
 नयोर्निर्णयं करोति । ततो मन्त्रो यष्टिकां जलेऽमुञ्चत् यतो मूलं तत् ईषज्जले मग्नं भारात् ।
 ततो राजा हृष्टस्तं मानयामास । इति बुद्धौ शकटालमन्त्रिसम्बन्धः ॥४५६॥

[457] अथ बुद्धौ मन्त्रिपार्श्वमस्मप्रेषणसम्बन्ध ।

इलावत्यां पुरि धम्मिलो राजा वरममात्य नवीन सुशील चकार । केनचिदुक्त । अय
मन्त्रीकृताऽस्ति पर न ज्ञायतेऽस्य कोटशी बुद्धिरस्ति । ततो राज्ञा मुद्रया मुद्रितं प्राभृतं
मस्मच्छन्न मन्त्रिणो ददे प्रोक्त च—इद प्रीतिप्राभृतं शत्रुमदनभूपाय देहि । तत स तत्प्राभृत
लान्वा विदिशायां पुरि जगाम । राज्ञाऽमे प्राभृत मुक्त राजा तु उत्सिख्य मस्म दृष्ट्वा कालमुखो
6 मूत्वा रुष्टः प्राह—दे मन्त्रिन् । तव स्वामी ममेद्वकप्राभृतं प्रषयति । तव शिक्षा दास्यते ।
मन्त्री प्राह—स्वामिन् । मम स्वामिनाऽधमेधो यज्ञं कारितो मङ्गलहेतुः, तद्गम सर्वेषां
सज्जनानां अभीष्टानां नृपाणामपि प्रेषयामास । तत एतद्गम मुद्रितं कृत्वा स्वामिन् प्रेषित
वक्तु च—

गजा सन्ति हया सन्ति, विचित्राः सन्ति सम्पद ।

10 तवाप्यस्ति ममाप्यस्ति, दुर्लभं मस्म यज्ञजम् ॥१॥

तत स राजा तुष्टस्त मन्त्रिण तोषयामास राज्ञा सम प्रीतिं चक्र च ।

इति बुद्धौ मन्त्रिपार्श्वमस्मप्रेषणसम्बन्ध ॥४५७॥

[458] अथ बुद्धौ धूर्त्तद्विजसम्बन्ध ।

एकस्मिन् ग्रामे द्विजं श्रीधर । तत्र चन्दनाह्वयमकारय तस्य पार्श्वे श्रीधर उपानद्युगं
15 कारयामास । चमकारोऽनिन्नं मूय याचते । सदा विप्रो वदति त्वां हृष्टं करिष्यामि एव
वदति तस्मिन् बहुः कालो गतः । स विप्रोऽन्यथा घनार्थं चमकृता घृतं घनं विना न
मुञ्चति सः ।

ततोऽन्यथा तत्रैव ग्रामपते सुतो जात ततस्त द्विजो भूपपार्श्वेऽनैषीत् प्राह च—
मया पूवमुपानद्ग्रहणावसरे प्रोक्तं त्वां हृष्टं करिष्यामि । अद्य राज्ञ सुतो जातोऽस्ति त्व
90 'रुलीयाइत अथवा न एतद्वत्त्वा चमकृष्यो यदि त्रये अहं न रुचीवाइत तदा राजा रुद्रो मां
दण्डयति तत उक्त 'रुलीयाइत हूँ हूँ' किं जल्प्यते अधिक ? यदा पृष्टं ततोऽधिकजल्पने
कोऽपि लाभो न ततश्चमकृत्स्वगृहे गत ।

इति बुद्धौ धूर्त्तद्विजसम्बन्धः ॥४५८॥

[459] अथ बुद्धौ भूपसम्बन्ध ।

26 विशालापुर्या षणिभौमः तस्य पत्नीद्वयं तत्र वयं दृष्ट्वा एको धूर्त्तं देवीमारोष्य भौम-
रूपधरा भौमे ग्रामान्तरगते समेत्य तद्गृहमभिधाय चावगं पत्न्यादीनां पुरं । अद्य मम
स्वप्न देवी प्राह—त्व यदि जीवितमिच्छसि धिर तर्हि घनं दितर । एव प्राक्य प्रथमं द्वयोः पत्न्यो-
भूषणादिवस्त्रादि ददौ । तत परिजनो वस्त्रादिवानाद्गौरवितः, सर्वोऽपि पत्तिच्छदो हृष्टः ।
इता भौमो गृहे आगच्छन् शुभाव, "भौमो दानी जात सर्वं घन धर्मादौ न्ययन् घनद इव

ख्यातोऽजनि सत्यभीमो दध्यौ केनचिदहं वञ्चितो मम रूपकरणात् । ततो यदा हृष्टे आगत-
स्तदा तेन हृक्कितो रे दुष्ट धूर्त्त । अत्र यद्यागमिष्यसि तदा हत एव, गृहे प्रवेष्टुं न
लभते । ततो दुःखी रुदन् वक्ति । अहं मुपितोऽस्मि । अनेन लोकास्तु सर्वे तेन भक्तिता
धूर्त्तस्य पार्श्वे जाता । ततो द्वावपि विवदमानौ भूपपार्श्वे गत्वा स्वं स्वं सम्बन्धं प्रोचतु ।
द्वावपि सदृशी सदृशजल्पकौ तेन यदा केनापि निर्णीतिर्न कृता तदा राजा दध्यौ, शिष्टपरि- 5
पालनं दुष्टनिग्रह इति राज्ञो धर्म । यतः—

प्रजापीडनसन्तापात्, समुद्भूतो हुताशनः ।

राज्ञः कुलं श्रियं प्राणान्, नादग्ध्वा विनिवर्त्तते ॥१॥

एवं ध्यात्वा भूपस्तस्य पत्नीद्वयमेकत्र स्थापयित्वा पप्रच्छ, किं युवयो. पाणिग्रहे भर्त्रा
किं जल्पितं ? किं दत्तं ? प्रथमं सगमे च । कस्मिन् स्थाने किं भुक्तं ? ततो राज्ञा द्वावपि 10
पृष्टौ । यस्य प्रोक्तं विघटितं स गृहस्वामी जातः ।

एवं बुद्धौ भूपसम्बन्धः ॥ ४५९ ॥

[460] अथ आर्यनन्दिलसूरिसम्बन्धः ।

पद्मिनीखण्डपुरे वरदत्तेन वैरोट्या नाम्नी पुत्री पद्मयशसः पद्मपुत्राय दत्ता ।
वरदत्तो व्यवसायार्थं देशान्तरे गच्छन् दवेन दग्ध । ततो वैरोट्यां श्वश्रूरपमानयति 15
पितृमरणात् । यतः—

रूपं रहो धनं तेजः, सौभाग्यं प्रभविष्णुता ।

प्रभावात्पैतृकादेव, नारीणां जायते ध्रुवम् ॥१॥

वैरोट्या चिन्तयति—स्व कर्मणा एव फलं भवति । यतः—

सच्चो पुण्ड्रक्याण, कम्माणं पावए फलविवागं ।

अवराहेसु गुणेषु अ, निमित्तं (च) परो होइ ॥२॥

वैरोट्याऽन्यदा योगीन्द्रस्वप्नसूचितं गर्भं वभार, पायसदोहदो जात । श्वश्रूर्वक्ति
सुता भविष्यति । वैरोट्या श्रीआर्यरक्षित सूरि वन्दितु गता । सहविरोध. प्रोक्तः,
गुरुणोक्तं पूर्वभवकर्मणा पायसदोहदात्पुत्रो भावी, श्वश्रा पुण्डरीकतप कृत । तस्योद्यापने
पायसं कृत, बध्वै न दत्त, बधूस्तु अन्यत्र पायस निष्पाद्य घटे क्षिप्त्वा कुम्भ मुक्त्वा 25
जलाशये गता ।

अत्रान्तरे अलिञ्जरनागः स्वपत्नीदोहदपूरणाय क्षीरान्नं लात्वा गत । इतो वैरोट्या
तत्रागता क्षीरान्नमहृष्टा न चुकोप वभावे च—येनेदं भक्षितं मे भक्ष्य तस्य मनोरथा. पूर्यन्ता
एतद्वचोऽलिञ्जरपत्न्या ज्ञात । ततो हृष्टाऽवग—अस्मा मनोरथ पूर्यते तदा वर, ततस्तस्या

दोहद पूर्णाचक्रे प्रातिवेशिकस्य स्त्रीपाश्वात् । वैरोट्यानागपत्नीभ्यां पुत्रो जनित । जम्भो-
 त्सवोऽभूत् वैरोट्यापुत्रस्य नागदत्त इति नामाभूत् । वैरोट्यासुतस्य रक्षार्थं अलिङ्गरनागपत्नी
 सपासुमोच वैरोट्यायाः सदा सानिध्य चक्रे । अद्यप्रभृति यो वैरोट्यास्तुतिं करिष्यति तस्य
 कोऽपि सपादिजातिन दबुक्ष्यति । ततो वैरोट्यास्तव जानन् पद्मं प्रियापुत्रसहितो व्रत जमाह
 5 वैरोट्या मृता धरभेद्रपनी जाता । तत्रापि वैरोट्या नाम । तत स्वस्मरण[पूर्वक]पाश्व-
 नायमक्तस्य रक्षां चकार । नागदत्तस्य आयनग्दिलनामाभूत् सूरिश्च इति ।

इति आर्थनन्दिलसूरिसम्बन्ध ॥४६०॥

[461] अथ वायडग्रामजीवदेवसूरिल्लभ्राद्दृष्टान्तः ।

10 जीवदेवसूरयो विहार कुर्वाणा वायडपुरे समाधाता । इतः पूर्वं वायडपुरे लल्लभेष्टी
 मिथ्या वी यज्ञ मण्डयाभास । तत्र लक्षप्रमाण व्ययितु कल्पितमस्ति सेन ।

एकदा तस्मिन् यज्ञे इण्डपाश्वे महान्सप पपात् । द्विजा प्रोचुरनेनापि आहुतिः क्रियते ।
 स सर्पो नश्यन्नपि सैयद्यथोत्पाट्याग्निकुण्डे क्षिप्तं वलितश्च, तदा लल्लेन ध्यात दया चारिमन्
 धर्मं नाति । ततो दयाधर्मं विलोकयन् तत्रागत श्रीजीवदेवसूरिपाश्वे ययौ, गुरु वदित्वा
 धर्मोपदेश सुश्राव—

16 रागी दवो दोमी देवो माममुक्षपि [पाणिसूदन्नपि] देवो,
 मसे धम्मो मज्जे धम्मो जीवहिंसाय धम्मो ।
 रत्ता मणा कता सत्ता जे गुरु तेवि पुज्जा,
 हा हा कइ पुट्टो [पत्तो] लोओ अइ कुणतो ॥१॥

20 ततो विप्रान् गुरुस्त्यक्त्वा जीवदेवसूरिगुरोश्चारित्र शुद्ध वीक्ष्य च हृष्टोऽभूत्तल्ल
 मन्यक्वमूल धम च जमाह—मगवन् । मया यज्ञ अधलक्षं ययित अधलक्ष तिष्ठति
 सत् वध ययिष्यते ? गुरुमिजिनप्रासाद कायते । तता निर्लोभता गुरोदृष्ट्वा स प्राह—
 क्व प्रासाद कायते ? गुरुभिः प्राक्त अद्य द्वौ वृषौ प्राभृते आगमिष्यतस्तव तौ तु
 स्वच्छया मुच्येतां यत्र तिष्ठतः तत्र प्रासाद काय । तत्र भूमो गुरुमिर्विलोभ्यास्त
 अप्राधो भूरिधन विद्यत । ततस्तत्र भूमो कान्यकुब्जभूपसुताया मृताया बहुधन निगत ।
 25 ततस्तत्र महान् निनप्रासात्ने द्वासप्ततिदेवकुलिकायुन कारिन । द्विष्टद्विजैरयेगुमु-
 मूषुगौञ्चैत्ये प्रभो पुर गभागारे रात्रौ क्षिप्ता मा च मृता, श्राद्धे सद्या गुरोरभ विज्ञप्त,
 गुरुभिः परकायप्रवेशविधया गौप्रक्षमघन क्षिप्ता । यत्परस्य चिन्त्यते तत्त्वस्वायाति ब्राह्मणै-
 र्जायदेवसूरिचैष्टित मात । तत सूरिपाश्व विज्ञप्त गौयद्दि ढढे कथ्यते तद्गोडाहो भयति ।
 तत श्रीप्रसुमिस्तथा काय यथा यद्विनिगच्छति । गुरुभिः प्रोक्त—यद्यतो लल्लचैत्ये अरमत्साद्यु
 30 श्राद्धपु भक्ति आषकैरिव क्रियते । तदा धो षच क्रियते । सूरिपदप्रस्तावे हेमयज्ञापवीत
 यदि दत्थ सूरेश्च वसुवासन च षड्य तदा गौ कृष्यते । ततस्वैस्तया मानिते गौ कर्षिता ।

ततो वायव्यप्राङ्गणा श्राद्धा इव गुरो भक्ता अभूवन् नत्सन्तानेऽपि च ।

इति वायव्यग्रामजीवदेवसूरिलल्लश्राद्धदृष्टान्तः ॥४६१॥

[4४2] अथ चमत्कारे जीवदेवसूरिसम्बन्धः ।

एकदा धर्मदेशनायां जीवदेवस्य सूरेर्दुष्टो योगी समागत्य स्वजिह्वया पर्यस्तिकां बध्वोपविष्टः सभ्यलोकां भीतः । प्रभुभिः सः कीलितस्तथा यथाऽतीव वेदनाऽभूत् । ततः स 5 वक्तुमशक्तस्तेन खटिकया भूमौ लिखित—

उच्यारहउच्यारडो, सव्वो लोअ करेः ।

अवगुण किद्धइ गुणकरइ, विरलओ जणणि जणेइ ॥१॥

अहं तव छलनायागा त्वयाऽहं ज्ञातं स्तम्भितञ्च प्रसीद मयि, मां मुञ्च बन्धनात् । ततो गुरुभिः कृपया मुक्तः स च पुराद्बहिः मर्दि कृत्वा योगी स्थितो दुष्टः । ततो गुरुभिः क्त 10 साधुसाध्वानां पुत्रः, यस्मिन् दिग्भागे योग्यस्ति तस्मिन् गम्यः । तस्मिन् दिग्भागे कदाचिन् साधवो गता तेन छलिताः । ततो गुरुभिर्निविष्टः स्तम्भितस्तत्रस्थो यथा स्थानाच्चलितुं न शक्ये साधवः स्वस्थिताः कृता, योगिनो दिनाष्टकं तत्र जातं बुभुक्षानृत्पीडितो गुरुन् ज्ञापयामास मयातः परं भवदीयशिष्याणां श्राद्धानां किमपि अवश्यं न कार्यं, मां मुञ्च दृढवचः कृत्वा मुक्तः पादयोगुरो पपात गुरुणां नवः शिष्य इवाभवत् । 15

इति चमत्कारे जीवदेवसूरिसंबन्धः ॥४६२॥

[634] अथ प्रासादपुण्ये विक्रमार्कनिम्बमन्त्रिसंबन्धः ।

विक्रमादित्येन पृथिवीमनुष्यां कुर्वता निम्बश्रेष्ठी गूर्जरधरिचयां प्रेषितः, स च ग्रामे पुरे लोकाननुषीकुर्वन् धनदानाद्वायव्यप्रागे समागतः । श्राजीवदेवसूरयो वन्दिताः उपदेशः श्रुतः, स च लल्लश्रेष्ठिकारित महान्तं प्रासादं दृष्ट्वा दध्यौ—असौ श्रेष्ठी धन्यो येनायं प्रासादः 20 कारितः एवं ध्यात्वा तेन वायवे श्रीजिनप्रासादो महान्तः कारितः । तत्र श्रीवीरप्रतिमायाः प्रतिष्ठां श्रीजीवसूरयश्चक्रुः ।

इतः स निम्बः स्वः पुण्यः श्लाघमानः स्वपुरे ययौ ।

इति प्रासादपुण्ये विक्रमार्कनिम्बमन्त्रिसम्बन्धः ॥४६३॥

[464] अथ श्रीजिनोन्नतिकारकश्रीआर्यखण्डसंबन्धः ।

आर्यखण्डाचार्यशिष्यो महेश्वरः वादे वृद्धकरं बोद्धुं जिगाय । सर्वलोकेरपहसितो [बौद्धः] मृत्वा गुह्यशयने यक्ष उत्पन्नः, तेन प्रासादः कारितः, स्वप्रतिमा स्थापिता च । स च यक्ष 25

- प्राग्धैरात् जैानुपद्रवति चाधिवधनभयेन धनहरणादिप्रकारै । तत श्राद्धैर्गुरवो विज्ञप्ताः,
 यक्ष श्रीसचस्य पीडा करोति गुरवो यक्षायतने गता । यक्षस्य कणयोरुपानहौ वचन्धु ।
 यक्षसि पादौ ददु लोका मिलिता राजाप्यागात् राज्ञोक्त—श्वेतवस्त्र । उत्तिष्ठ यक्षस्याज्ञातना
 न क्रियते स्तुतिरेव क्रियते भस्मीकरिष्यति त्वां गुरुवस्तु नरारमाच्छाद्य सुप्ता राजा यत्र
 5 यत्रोद्घाटयति तत्र स्फुलिङ्गा निस्मरति । तता घातान दापयति । यदा तदन्त पुरेषु लगन्ति
 पत्नीनां । ततोऽन्त पुरे कालाहलौ जात मृता वयमिति काऽप्यदृश्यो मारयति । ततो राजा
 सूर्यो पदा पस्तिवाऽधत्—प्रसन्नो भव मयापराध क्षम्यतां कृपा कुरु लोकेषु । ततोऽन्त—
 पुरेषु वेदना गता । गुरुभि प्रोक्त—यश्च अप्रागच्छ । ततो यक्ष उत्थित गुरुपाशौ तनाम
 पान्तसवाहनां करोति च जगौ—मयि कीटकोपरि क कटकारम्भ ? गुरुभि प्रोक्त—अद्यप्रभृति
 10 नैनेषु द्वेषो न कार्य । यक्ष प्राह—यथा हनूमति रक्षति शाकिन्य पात्राणि न परामवन्ति
 तथा स्वयि रक्षति नैन क परामवति । तव भृत्योऽह मुञ्च मां राजादयश्चमत्कृताः सूरिभक्ता
 जाता सूर्य प्रासादाभिगता यक्षोऽपि पाषाणमूर्ति गुरुपृष्टौ चचाल द्वे दृपत्कुण्डिके सार्धं चलिते
 सूक्ष्मपदाश्चेलुञ्च नगरद्वारे सर्वे विसर्जिता यक्षादयः स्वस्थाने ययुः जिनधर्मप्रभावनाख्यात्यर्थ
 शुण्डिके पुरद्वारे पतेते [स्थापिते] अधुनापि वयारिथते स्त ।

1 इति श्रीजिनोन्नतिकारकश्रीआर्यखपटसम्बन्ध ॥४६४॥

465 इत्यश्रीजिनशासनोन्नतौ आर्यखपटाचार्यसम्बन्ध ।

- एकस्मिन् गुह्यपुरात् श्रीसूरयो यावच्छेदुस्तावत्तत्र साधुद्वय मृगुकच्छादागत गुरवो
 वदिता । साधुद्वय प्राह—भगवन् । श्रीपूज्यैयुष्माभिमृगुपुराञ्चलद्विया कपरिका मुक्ताऽभूत् सा
 चान्धुक्षणेन छाटयित्वा वाचिता आकृष्टिलब्धिस्तेन शिक्षिता स च तथा विचया इभ्यानां
 20 गृहासारां रसवतीमानीय भुङ्क्त तथाशुचन् श्रीसचैन गच्छेन वारितोऽपि न तस्यौ रसने-
 द्वियलोलुपा जात । श्रीसचैन घन इन्द्रिया वौद्धानां मिलित । स च दुष्ट वौद्धानां
 पात्राणि मठात् स्नेह इभ्यानां भादानां गृहेषु प्रपयति तानि भक्तभरितानि खे न आनयति ।
 वौद्धान् भोजयामास मुलेन, तेन क्षुञ्ज अतीव-मानितो गौरव वहन्ति वौद्धास्तस्मिन् । तस्य
 शिक्षा यदि वायते तदा धर । ततो गुरवो भृगुपर जग्मुः प्रच्छन्न स्थिता यदा वौद्धाना
 26 पात्राणि अन्नपूर्णानि आगच्छन्ति शिलाककराभेपात् आधाय वभञ्ज, तदा शीलिमण्डकादि[दयः]
 राजमागादौ पतन्ति । तदा लीला कलकल कुवन्ति वौद्धा बुभुक्षापीडिता अगुः काऽस्मदावानि
 पात्राणि भनक्ति । तव क्षुञ्जको शुवागमन ज्ञात्वा मीतो नष्ट सन्नन्यदा गुरुगुणैरावर्जित स
 क्षुञ्जकोऽभ्येत्य गुरुन् वदित्वा क्षमयामास आचष्ट चाद्य प्रभृति मया गुरुणां वधो माननीय
 30 सूर्य ससघा वौद्धानां प्रासादमागमन् बुद्धस्य उपलमूर्ति समुल्लसुपस्थिता अथजय महर्षि-
 कुलशस्त्र” इत्यादि स्तुति चक्र गुराः । ततो वौद्धा अपि प्रबुद्धाः ।

इति जिनशासनोन्नतौ आर्यखपटाचार्यसम्बन्धः ॥४६५॥

[466] अथ जिनोन्नतिचमत्कारे महेन्द्रोपाध्यायसम्बन्धः ।

पाटलीपुरपत्तने दाहडो भूपो विप्रभक्तो यतीनाकार्याचष्ट विप्रान्नमत । यतयः प्रोचुः—
एते तु गृहस्थाः वयं तु निर्ग्रन्था तेनाम्नाभिर्गृहस्था न बन्ध्यन्ते । राज्ञोक्त—यदि न नमस्यन्ते
विप्राः तदा मदेशे न स्थेयं । यदि म्थास्यते तदा गिरामि व छेत्यन्ते । ततो जेनयतिभिः
सप्तदिना याचिता अत्रान्तरे तत्र श्रीआर्यखपटसृग्शिष्यः उपाध्यायो महेन्द्रनामा भृगुपुत्रा- 5
दाययी । म च यतिभिर्वन्दित न्व दु ख प्रकाशित यतिभि , उपाध्यायेन सधीरिताः,

प्रातः श्रीउपाध्यायो दाहडराजस्य सभाया गत । राज्ञोक्त—प्रणमत ब्राह्मणानां नो चेद्भवता
शिर्षाणि छेत्यन्ते । उपाध्यायाऽवग-राजन् । एते गृहस्था सपरिग्रहा वय निष्परिग्रहा, अत एव न
प्रोच्यते जिह्वा वृटति । तदा राज्ञोक्त—भो सेचकाः ! अस्य निग्रह कार्यते । तत उपाध्यायो
हस्ते रक्तकणवीरकंवा लाःयोन्चं कृत्वा सभायां फेरिता प्रोक्त च केपा नमस्कार करिष्यते ? 10
ततो राजान विना सर्वेषां विप्रादीना मस्तकानि भूमौ पेतु उपाध्यायेनोक्त—यदेतेषा कृतं
तत्तवापि करोमि नवा ? ततो राजोत्थायोपाध्यायपादयो. पतित्वा भीतः प्राह—भगवन् !
प्रसन्नो भवतु परमेवमपराधं न करिष्यामि । ततो महेन्द्र उवाच—

कः कण्ठीरवकण्ठकेसरमटाभारं स्पृशत्यह्णिणा,

कः कुन्तेन शितेन नेत्रकुहरे कण्डूयनं काङ्क्षति ।

कः सन्नहति पद्मेश्वरशिरोरत्नावर्तसं श्रिये,

य. श्वेताम्बरशासनस्य कुरुते बन्ध्यस्य निन्दामिमाम् ॥१॥

श्रुत्वैतद्राजाऽवग-अहमतस्ते सेवकोऽस्मि मम चैतेपा जीवित देहि । एते विप्रादय. सर्वे
भवन्त नमस्यन्ति । ततो महेन्द्रोपाध्यायेन धवलकणवीरकंवा तेपामुपरि बाहिता, सर्वे समस्तका
उत्थिता ततो राज्ञोक्ता विप्रादयः सर्वे [सर्वांन्] यतीन्नमन्ति स्म राजा श्राद्धोऽभूत् । 20

इति जिनोन्नतिचमत्कारे महेन्द्रोपाध्यायसम्बन्धः ॥४६६॥

[467] अथ अतिशये श्रीपादलिप्तसूरिसंबन्धः ।

गुरुदत्तविद्यया प्राप्तसृग्पदः पादलिप्तसूरिर्दशवर्षीय शत्रुञ्जयोज्जयन्तार्बुदतीर्थसमेतशि-
खराष्टापदतीर्थेषु देवान्त्वा जिमति स्म ।

एकदा सूरिः पाटलिपुरे गतः । तत्र गरुडो (मण्डो) नाम राजा षण्मासी यावत्शिरोत्थ्या 25
पीडितः । ततः प्राणास्त्यक्तुमिच्छति एकैर्मन्त्रतन्त्रयन्त्रैरनेकैः पुरुषैः कृतेऽप्युपचारे न निवर्त्तिता
शिरोत्तिः । ततो मन्त्रिणः प्रेष्य सूरीनागतान् श्रुत्वाऽकारयामास [ततः सूरीन् आह्वनाय
राजामन्त्रिणं प्रेष्य, आगताश्च तान् श्रुत्वाप्रवेश कारयामास] राजा प्राह—भगवन् ! प्रसन्नी-
भूय दुःसाध्या शिरोत्तिं निर्वस्यतां, कीर्त्ति-धर्मौ संचयेत । ततः सूरि कृपासागर शिरोत्ति
भूपस्येत्यपाचकारा—

जह जह पएसिउ जाणुअंमि[सि], पालित्तउ ममाडेइ ।
तह तह से सिरवेअणा, पणस्सइ मरुण्डरायस्स ॥१॥

श्रीवो राजा स वृत्तोसव* पादलिप्तसूरिं गुरु षष्ठे ।

इति अतिशये श्रीपादलिप्तसूरिसम्बन्धः ॥४६७॥

5

[468] अथ विनये पादलिप्तसूरिसाधुसम्बन्ध ।

एकदा श्रीगुरुभि प्रोक्तं विनीता साधवा यदुच्यते त कुत्रयेव राजा प्राह—राजकुले
हि विनया विद्यते । तत सूच्या जगु—अस्मिन् पद्ममकतोऽस्ति स आकायता । इदं च
तस्मै कथ्यतां गत्वा विलोक्य 'गङ्गा किं पूववाहिनी पश्चिमवाहिनी वा ?' ततो राजा
भक्तो राजपुरुषो गङ्गाप्रवाहवहनन्निविलोकनाय प्रपित । स च यत्र तत्र भ्रमित्वा पश्चादागत*
10 भूपेनोक्त गङ्गा पूववाहिनी वा पश्चिमवाहिनी वा स प्राह—आशालगोपाला जानन्ति गङ्गा
पूववाहिनी । गुरुभि प्राक्त—राजन् । राजकुले ईदृग्विनयो विद्यते गुरुप्रेषिता साधव*
गङ्गातटे गत्वा फाण्डप्रान्ते भ्रज बधयिवा सम्यग्गङ्गाप्रवाहवहन विलोकयामासु । तत
पश्चादागता साधव प्रोचु—मगधन् । अस्माभिर्गङ्गायां गत्वा प्रवाहो विलोकित* पूववाहिनी
16 गङ्गा ज्ञाता । ततो राजात्थाय साधून्त्वा प्राह—अथ मत् यरेरक्षा गुरुमक्का साधवो
भवन्ति उक्त च—

निवपुच्छीएण गुरुणा, भणिओ गगा कओ म्ही वहइ ।

सपाइय ष सीसो जह, तह सव्वत्थ कायव्व ॥१॥

इति विनये पादलिप्तसूरिसाधुसम्बन्ध ॥४६८॥

[469] अथ उचितजल्पन श्रीपादलिप्तसूरिसम्बन्ध ।

20 एकदा गुरो अयत्र गते लब्धवस्थायी पादलिप्तसूरि साधुपु गोचरचर्यायां गतेषु बालैः
सह क्रीडति द्रुत आदानागताञ्ज्वात्वा आकार सधृत्योपविष्टा उपदेशो दत्त । ततस्तेषु
श्राद्धेषु गतेषु पुनरथरकमध्ये खेलति यावता तावता केऽपि वाक्त्रिनो विश ज्ञात्वा बाद कर्षु
समाययु तैर्विजन् मत्वा "कुङ्कुडुकुङ्कु" इति शब्द कृत सूरिणा तु वादिनश्चागतान् ज्ञात्वा
25 'म्याऊं म्याऊं' विहालशब्द कृत । ततस्तैर्वादिभिस्तस्य विद्वत्त्व ज्ञातान्ऽवसरत्तत्त्वं च,
पदयोस्तस्य पेषु प्रोषुञ्च चिरजीव बालभारति । ततो गोष्ठी मण्डिता है—

पालित्तय ! कहसु फुह सयलं मडलं भमतेण ।

दिदु सुय च कथय ! चदणरससीयलो अग्गी ॥१॥

प्रसुणोक्तं—

अयमाभियोगसंदृमियस्म पुग्मिस्म मुद्धद्विअस्स ।
होइ वढंतस्स दुहं, चंदणग्ममीयलो अग्गी ॥२॥

ततस्ते प्रोचुः त्व साक्षादेवामरगुरुः ब्राह्मी ।

इत्युचितजल्पने श्रीपादलिप्तसूरिसंबंधः ॥४६९॥

[470] अथ प्रगल्भतायां पादलिप्तसूरिसम्बन्धः ।

एकदा श्रीपादलिप्तसूरयः कुर्चालनरस्वत्यादिविरुद्धधारिणः प्रतिष्ठानपुर्यां महोत्सवपूर्वं समागच्छन्ति ।

इतः सर्वे पण्डितैः सम्भूयैकत्र न्यानघृतभृतं कञ्चोलकमाचार्याणां सन्मुखं प्रेषित आचार्यैस्तु घृतमध्ये सूचिका क्षिप्त्वा तथैव पञ्चात्प्रेषित । तत राज्ञोक्तं गुरुभिर्गिदं कृतं, को भावः, पण्डितैरुक्तं—गुरुभिर्हार्षित पण्डितैर्भृतं पुरं विद्यते तथापि यथा सूचिर्घृतमध्ये प्रविष्टा तथाहमपि प्रवेक्ष्यामि पुर्यां । ततो राजादयो विप्राश्च समुखं गताः सूत्सवे जायमाने गुरवो धर्मशालायामागता उपदेशो दत्त श्रीपादलिप्ताचार्यैर्निर्वाणकलिकप्रश्नप्रकाशादिशास्त्राणि निर्मितानि राजा रञ्जिव । इति प्रगल्भतायां पादलिप्तसूरिसम्बन्धः ॥४७०॥

[471] अथ वृद्धवादिस्वरिपदसम्बन्धः ।

स्कन्दिलाचार्योपान्ते वृद्धत्वेऽपि चारित्रं जग्राह मुकुन्दद्विज, स च गुरुभिः सह भृगुपुरे गत सच्चैः स्वरं ददस्वर [दहनरस्वरेण] भणति राजा माधुभिश्चोक्त—किं मुशलं पुष्पयिष्यति स चावग्—यदि विद्या, समेष्यन्ति तदा [पुष्पयिष्यते] पुष्पते । ततः खिन्नो विद्यार्थी ब्राह्मीदेव्या अग्रे एकविंशतिसुपवानाश्चक्रे सा प्रसन्ना प्राह—सर्वविद्यामिद्वो भव तपसाऽहं तुष्टा तुभ्य, सर्वविद्यापारग स राजादीना पुरा जगौ—यन्ममोपहास कृत 'मुशलं पुष्पयिष्यसा' [तो] न्यादिना । ततो राजाद्विचहपु लोकेषु मिलितेषु मुशलमानाभ्य चतुष्पथे स्थित्वा विद्यया मुशलं पुष्पया—मास । तस्य पृष्ठी स्थित्वा प्रांवाचेति—

[प्र[तप्त]कम्पो [पत्तमवलंविअ] मुद्गो शृङ्गं शक्रयष्टिप्रमाण ।]

अप्रतिमल्लोवादीह जो जंपह फुल्लमुमलमिह ।

तमह निगकरित्ता फुल्लइ, मुमलं ति ठावेमि ॥२॥

तथा च—

शीतो वह्निर्मारुतो निष्प्रकम्पो, मुद्गा शृङ्गं शक्रयष्टि[यष्टि]प्रमाणम् ।

यस्मै यद्वा गेचते तन्न किञ्चित्, वृद्धो वादी भापते कः किमाह ? ॥३॥

अप्रतिमल्लो वादी जातो मुकुन्दमुनि । तस्य सूरिभि स्वपद दत्तं वृद्धवादीति
नाम जातम् । इति वृद्धवादिस्वरिसम्बन्ध ॥४७१॥

[472] अथ सिद्धसेनस्वरिवाददीक्षास्वरिपदसम्बन्ध ।

एकदा देवर्षिद्विजपुत्रो देविकामाप्तभवः सिद्धसेनो विप्रो महाविद्यापारगो विजितानेकवादी
5 वृद्धवादिस्वरिस्फुटिं श्रुत्वा सुखासनारूढोऽनेकच्छात्रपरिषृतो गुरु जेसु शृणुपुरं प्रति चचाळ
मार्गे गुरवो मिळिताः परस्परमाश्राप्य सिद्धसेनोऽवगू—स्व वाक् देहि सूरिः प्राह—ददामि शीघ्रं
परमत्र के सभ्या वादे जिताजितादिविषये को निर्णय करिष्यति ? सिद्धसेनोऽवगू—एते गोपाः
सभ्या वृद्धवादिनोक्त—सहिं ब्रुहि । तस्य सिद्धसेन सस्कृतकच्छदोलङ्कारादि जल्पितु लम्ब
यदा जल्प जल्प स्थितस्तदा गौपैठक्तमस्य प्रोक्त किमपि न ज्ञायते । तेनासौ किमपि न
10 वेत्ति उच्चैरुपता कणा स्फोटिता । ततो वृद्धवादी कच्छदक गन्धयित्वा धीषणीछन्दसा
कोठति इत्युवाह—

नवि मारीइ नवि चोरीइ परदारह गमण निवारीइ ।
थोवा थोवउ दाईइ इगडुगि सरगिहिं जाईइ ॥१॥

पुनरपि प्रोच्यैव मृत्याति पठति च—

15 [तू]कालु कंबल अनइनीबडु छासिहिं मरीओ दुईओ निप्पडु ।
अइवडपडिओ नीकलइ[सा]डाडि, अवरकिसर[सग]गह सिंगनिलाडि ॥२॥

ततो गोपा प्रोचुः—अयं वयं सवज्ञं अहो कीदृक्कणसुखकारिं वच । ततः सिद्धसेन
स्व हारितं मत्वा प्राह—भगवन् ! प्रत्राजय मां तव शिष्योऽहं त्वया अवसरो ज्ञातो मया
तु न । अथ वादी आह—भृगुपुरे गन्धते तत्र भूपात्रे वाक् करिष्यते । तत्र ज्ञास्यते को
20 विह इति ततस्तत्र गतौ । तत्रापि सूरिणा जितं सिद्धसेनो दीक्षां जप्राह—यत्र वादो जातः
तत्र तालरसप्रामो राज्ञा वासितः सिद्धसेनस्य कुमुदबन्ध इति गुरुभिर्नाम ददे दत्तं सूरिपदं
क्रमात् सिद्धसेनदिवाकर इत्यपि नाम जातम् ।

इति सिद्धसेनस्वरिवाददीक्षास्वरिपदसम्बन्ध ॥४७२॥

[473] अथ प्राप्तसर्पपविद्याश्रीसिद्धसेनदिवाकरसम्बन्ध ।

25 एकदा सिद्धसेनस्वरिचित्रकूटे प्राप्तः । तत्र चिरन्तनचैत्ये स्तम्भमेकं महान्तं दृष्ट्वा कंचित्
पुरुषं प्रपच्छ कोऽयं स्तम्भो महान् किमत्रास्ति ? तेनोक्तः—पूर्वाचार्यैरस्य स्तम्भस्य मध्ये पुस्तकानि
न्यस्तानि सन्ति स्तम्भस्तु तत्तनोपवमयो जलादिभिरभेद्योऽस्ति । ततः सूरिस्तस्य स्तम्भस्य
मध्यं गृह्यत्वा प्रत्यौषधरसैः स्तम्भमाच्छ्रोत्र्याभासः । ततः प्राप्तस्त्वुजवद्विकसितं मध्ये पुस्तका[नि]
दृष्ट्वा[नि] । तत्रैकं छोटयित्वा बाचयन्नाद्ये पत्रे द्वे विधे दृष्टे एका सप्तपविद्या यथा अमिमन्त्रिताः

स्रषपा यावन्तो जले क्षिप्यन्ते तावन्तो अश्ववारावर्यपल्ययन[मल]कवि, कजरहगुडि[हांग]र-
क्षिकाटोपखङ्गासिपुत्रीप्रमुखद्विचत्वारिंशदुपकरणसहिता निस्सरन्ति । ततः परबलं जेष्यते सुभटाः
सिद्धे कार्ये अदृश्यीभवन्ति । द्वितीया हेमविद्या यया क्लेशं विना शुद्धहेमकोटी निष्पाद्यते
येन तेन धातुना ततस्ते द्वे विद्ये गृहीते सूरिणा ततो यावदग्रे पाचयति तावत्संभो मिळितः
खे वागभूत् पुस्तकमपि मध्ये स्थितं “अयोग्योऽसि ईदृशीना विद्यानां प्रयास. पुनर्न कायेः” तत 5
सिद्धसेनसूरिविद्याद्वयं प्राप्य सन्तोषं चकार ।

इति प्राप्तसर्पपविद्याहेमविद्याश्रीसिद्धसेनदिवाकरसम्बन्धः ॥४७३॥

[474] अथ नवीनकटकनिर्माणविद्यासम्बन्धगर्भा सिद्धसेनसूरिसम्बन्धः ।

एकदा कुर्मारपुरे श्रीसिद्धसेनसूरिर्ययौ । तत्र देवपालराजो गुरुं वन्दितुमाययौ घर्मोपदेशं
शुश्राव । तत्र परस्पर गोष्ठी सदा गुरुभूपयो अवर्त्तते । 10

एकदा गुरुर्विज्ञप्तो रहसि राज्ञा—भगवन् ! वयं संकटे पतिताःस्म । गुरु पप्रच्छ किं
सकटं तवास्ति ? राजा जगौ सीमालभूपा मम राज्य जिघृक्षया आगच्छन्त. श्रुताः, श्रीप्रभुपार्श्वे
विद्या श्रूयते यदि शून्यं कृपा मयि कुरुथ ? तदा राज्यं तिष्ठते । सूरिराचष्ट—चिन्ता न कार्या, तव
यद्यह गुरुरभूवं, राजा हृष्टः क्रमात्परचक्रं समायातं । विद्यया प्रथमया सेना रचिता, द्वितीयया
हेम च, ततो युद्धे जायमाने वैरिवल भग्न । ततो जयजयारावोऽजनि । ततो राजा भक्तोऽभूत् 15
ततो गुरुणा जैनः कृत. ततस्तेन राज्ञाऽनेके जिनागाराः कारिताः ।

इति नवीनकटकनिर्माणविद्यासम्बन्धगर्भा सिद्धसेनसूरिसम्बन्धः ॥४७४॥

[475] अथ प्रमादत्यागे सिद्धसेनसूरिसम्बन्धः ।

क्रमात्सिद्धसेनसूरि सयमश्लिथिलोऽजनि, वेलाया प्रतिक्रमणादिक्रिया न करोति, अनेके राजानः
एषायान्ति श्रावका श्राविका धर्मशालायां प्रवेशमपि न लभन्ते वेपमात्रधारी जात । यत — 20

दगपाणं पुष्फफलं, अणेसणिज्जंति गिहत्थक्किच्चाइं ।

अजया पडिसैवंती, जह वैसविडवगा नवरं ॥१॥

तत. सिद्धसेनसूरिः सुखासनारूढश्चलति । इतो गुरुणा सिद्धसेनप्रमादस्वरूपं ज्ञात । ततो
गुरुर्वेषान्तरं कृत्वा सिद्धसेनसुखासनं स्कन्धे चकार चर्त्तनि सिद्धसेनो बभाषे—

“भूरिभारभराक्रान्तः, स्कन्धः किं तव बाधति !”

शुद्धवादी जगौ—

“न तथा बाधते स्कन्धो, यथा बाधति बाधते” ॥२॥

ततो ज्ञातं तेन मम गुरु विना समोक्तौ कोऽपि कूटं न कर्षति । एवं ध्यात्वा आसना-
दुत्थीयं गुरुमुखमुपलक्ष्य पादौ पपात क्षमयामासापराध । ततो गुरुभिः श्रोक्तं— 25

चउदसपुञ्जी आहारगा, विमलनाणी विअरागावि ।

हुंति पमायपरधसा, तयणतरमेव चउगईआ ॥३॥

प्रमाद परमद्वेषी, प्रमाद परम विषम् ।

प्रमादो मुक्तिपूर्दस्यु, प्रमादो नरकायनम् ॥४॥

5 ततः प्रमादं मुक्त्वा गुरुपार्श्वे आलोचनां कृत्वा शुद्धचारित्रपालनपरोऽभूत् ।

इति प्रमादत्यागे सिद्धसेनसूरिसम्बन्ध ॥४७५॥

[476] अथ अवन्तिसुकुमालस्वरूपम् ।

भवन्त्यां भद्रबन्धी भद्रापत्नीभवोऽवन्तिसुकुमाल पुत्रा द्वात्रिंशदिभ्यपुत्री परिणिन्ये
महासौख्यान् शालिभद्रावतार । एकदा तत्र व्याधसुहृत्सिद्धसूरिदशपूषधरः आगत्य मद्रुक्षेत्रिगृहे
10 स्थितः । अनेकश्राद्धा धर्मं श्रत्वा पुण्यं कृवति स्म । रात्रौ मधुरस्वरं नलिनीगुरुमविमानाख्यमध्य-
यनं गुरुमिगण्यमानं प्रत्वोद्वापोद्परं प्राप्तजातिस्मृतिरचन्तिसुकुमालो दध्यौ । तत्र विमाने यत्सु-
खं विद्यते । ततोऽत्र कोटिभागोऽपि नास्ति ततस्तत्र गम्यते तदा वरः । ततो गुरुपार्श्वे गतः पृष्ठं
भगवन् । किं यूयं नलिनीगुरुमविमानादत्रायात यतस्तत्स्वरूपमुच्यमानमस्ति । गुरुः प्राह—सिद्धांतं
गण्यमानमस्ति । स प्राह—तत्र त्वरितं कथं गम्यते । गुरुणोक्तं—चारित्र्यात् । स प्राह—चारित्र्यं
15 प्राह्यं । गुरुः प्राह—तमे मात्राद्यनुमत्या दीक्षा भवति । ततः स्वयं चारित्र्यं गृहीत्वा समज्ञान-
भूमौ कार्योत्सर्गो स्थितः । तदा पञ्चाद्रवसम्बन्धिपत्नीशिष्याया उपसगं सहमानो मृत्वा तत्र
विमाने देवोऽभूत्, प्रातमात्राद्यां पुत्रस्वरूपं ज्ञात्वा दुःखिनो जाता । ततो गुरुर्मिनलिनीगुरुमवि-
मानस्वरूपं प्रोक्तं । ततस्तस्य मृत्युस्थाने महाकालाभिधं श्रीपद्मनाथप्रासादं कारितं प्रभो
प्रतिमा स्थापिता । इति अवन्तिसुकुमालस्वरूपम् ॥४७६॥

20 इति श्रीतपागच्छाधीश श्रीगुनिमुन्दरसूरिशिष्य—श्रीरत्नशेखरसूरिपट्टलक्ष्मीसागरसूरिशिष्य

प० शुमशीलगणिविरचितपञ्चशतीकथाप्रस्तावकोशे—

॥ तृतीयोऽधिकार समाप्त ॥

चतुर्थोऽधिकारः

[477] अथ ॐकारनगरप्रासादनिष्पत्तिमन्त्रन्धः ।

अन्येषु सिद्धसेनदिवाकरः ॐकारनगरप्राप्तः गुरुभिर्धर्मोपदेशो ददे श्राद्धानां । श्राद्धैर्विंशप्त—
भगवन् ! भरटका राजप्रासादमदमत्ता जैन प्रासाद कारयितु न वदते, तथा क्रियताम् यथात्र
जैनप्रासादो भवति । तत श्रीसिद्धसेनो हस्तन्यस्तचतुःश्लोको विक्रमादित्यभूपगृहस्य प्रतोल्या 5
गतः । ततो द्वारपालो भूपपार्श्वे गत्वा प्राह—

भिक्षुर्दिदक्षुरायात-स्तिष्ठति द्वारि वारितः ।
हस्तन्यस्तचतुःश्लोकः, किंवागच्छतु गच्छतु ? ॥१॥

ततो राक्षा प्रतिश्लोक. प्रेषितश्चमत्कृतेन—

दीयता दशलक्षाणि, शामनानि चतुर्दश । 10
हस्तन्यस्तचतुःश्लोकः, किंवागच्छतु गच्छतु ॥२॥

ततो मध्ये गत सूरि श्लोकचतुष्टय यदा चतुर्षु दिक्षु पपाठ । तदा राजा तुष्टः ते
चैते श्लोकाः—

अपूर्वेयं धनुर्विद्या, भवता शिक्षिता कुतः ।
मार्गणौघः समस्येति, गुणो याति दिगन्तरम् ॥३॥ 15

सरस्वती स्थिता चक्रे [वक्त्रे] लक्ष्मीः करसरोरुहे ।
कीर्त्तिः किं कुपिता राजन् ! येन देशान्तरे गता ? ॥४॥

कीर्त्तिस्ते जातजाड्येव, चतुरम्भोधिमज्जनात् ।
आतपाय धरानाथ, गता मार्त्तण्डमण्डलम् ॥५॥

सर्वदा सर्वदोऽसीति, मिथ्या सस्तूयसे बुधैः । 20
नारयो लेभिरे पृष्टं, न वद्मः परयोपितः ॥६॥

श्रुत्वा राजा तुष्टो जगौ—चतुर्दिग्वाज्य गृहाण । गुरुः प्राह—अस्माक निर्ग्रन्थानां राज्येन
किं कार्यं ? ततो भूपोऽवगू—यदन्यद्विलोक्यते तन्मार्गय । गरु प्राह—

“अकारनगरे चतुर्द्वारं जिनघाटादं शिवप्रासादादुष कारय, तत्र पार्श्वप्रतिमां प्रतिष्ठापय”
ततो राजा सिद्धसेनप्रोक्तमचीकरत् ।

इति अकारनगरप्रासादनिष्पत्तिसम्बन्ध ॥ ४७७ ॥

[478] अथ नवीनसवत्सरप्रवर्त्तने विक्रमार्कसम्बन्धः ।

६ एकदा सिद्धसेनविद्याकर श्रीविक्रमादित्यभूपस्याग्रे दानधर्मोपदेशं वृदावेव—

भीनामेयजिनेश्वरो धनमवे श्रेयःश्रियामात्रय ,
श्रेयासं स च मूलदवनृपति सा नाना चन्दना ।

घन्योऽय कृतपुण्यकः शुभमना श्रीशान्तिभद्रादय ,
सर्वेऽप्युत्तमदानदानविधिना जाता जगद्भिःश्रुताः ॥१॥

१० कर्णस्त्वच शिनिर्मास जीव जीमूतधाहन ।

ददौ दधीचिरस्थीनि, किमदय महात्मनाम् ॥२॥

न क्व दीणुद्धरण, न क्व साहम्मिमाण वच्छल ।

हिययमि वीयरायो, न धारिओ हारिओ जम्मो ॥३॥

तीर्थङ्करा पृथिवीमनृणीं कृत्वा दीक्षां गृह्णति तथाहि—

१५ एगा हिरण्यकोटि, अट्टेवय अणूणगा सयसहसा ।

सुरोदयमाईअ, दिज्जइ जापाउरासाओ ॥ ४ ॥

ति नेर य कोडिसया, अट्टासीअ च हुति कोडीओ ।

असीइ सयसहस्सा, एय, सबच्छरे दिन्न ॥५॥

अथ क्षिपन्ति कृपणा, विचं तत्र यियासय ।

२० स तस्तु गुरुचैत्यादौ, तदुच्चै फलकाङ्क्षिण ॥६॥

इत्यादि चारुख्यानं भ्रुवा विक्रमादित्यराजा जगौ—भगवन् । मम गृहे स्वर्णपुरुषद्वयं
विद्यते । ततो दिन दिनं यद् हेम लभ्यते । तेन मम पृथिवीमनृगोरुत्तुमिच्छाऽस्ति । शुभभि-
प्रोक्त—न भाग्यं विना धर्मं कृतं मनोरथो भवति सम्पूर्णो भवति च । अतः—

भवन्ति भूरिभिर्माग्ये—धर्मकर्ममनोरथा ।

२५ यत्पुनस्ते फलन्त्येव तत्सुवर्णस्य सौरमम् ॥७॥

श्रुत्वेति राजा ग्रामे पुरे स्वसेवकान् प्रेष्य सुगमार्गितं भनं दायं दायं पृथिवीमनृणीं चकार । ततस्तस्य संवत्सरो टिप्पणके शास्त्रेषु लिखितो बुधैः ।

इति नवीनमंत्रसरप्रवर्तने विक्रमार्कसम्बन्धः ॥४७८॥

[479] अथ शत्रुजयतीर्थवालने मल्लवादिमन्त्रधः ।

खेटपुरे देवादित्यद्विजस्य सुभगा पुत्री विधवाऽभूत् कस्मादपि गुरो मौर मन्त्र प्राप 5
तदा सौरो मन्त्रो ध्यातः । ततः सूर्याऽभेत्य मुक्तवान्, सगर्भाऽभूत् तां तादृशीं दृष्ट्वा मातृपितृ-
भिर्हविकता । सा च सूर्यागमनं प्राह—तथापि मात्रादिभिर्न मानित कपिता । मा
च बलभीं पुरीं गता काले तथा पुत्रपुत्र्यो जनिते, क्रमाद्भवयते लेखशालिकैरुपुत्रक इति प्रोक्ते
मातरं म पप्रच्छ मम क पिता माताऽवग्—सूर्यस्ते पिता ध्यातस्तेन माऽभेत्य तभ्यं पत्राय
कर्करं ददौ प्राह च यस्ते पराभव करोति सोऽनेन कर्करेण हतो मर्त्ता, म च कर्करं पश्चात्त- 10
वान्तिक समेष्यति । ततः स पराभवकर्त्तारं तेन हन्ति । ततः स बालप्रधकारकं श्रुतो
बलभीशेन । ततः स भूपेन पराभूत् । ततस्तं स हत्वा राजाऽभूत् तस्य शिलादित्यनामा-
ऽभूत् । ततः शिलादित्यं स्वा भगिनीं भृगुपुरे भूपाय ददौ, तथा च सुतोऽसावि सुदिने इत
शिलादित्यो बोद्धैः स्वधर्मं ग्राहित, श्रीशत्रुंजय तीर्थं बोद्धा आत्मीय चक्रं । इत शिलादित्य-
भगिनी भर्त्तरि मृते सपुत्रा सुहस्तिसूरिपाश्वे चाग्निं जग्राह । स च बालकोऽष्टवर्षीय 15
सामाचारी कुशलो विनीतोऽभूत् प्राहश्चाभवत् । एकदा मातरं पप्रच्छ अल्पं श्रीमन्धः कथं ?
माताऽवग्—श्वेताम्बरा देशात्कपिता शिलादित्यभूपो बलभीपुरीम्बामो बोद्ध, कृतः शत्रुंजय-
तीर्थमपि गृहीत तैः, पृथं मघा बहुरभूत् स च शिलादित्यभूपस्तत्र मातुलोऽस्ति इति श्रुत्वा
बालः कुपितोऽम्बादेवीमाराध्य बहुविद्यावान् मल्लगिरीं तपश्चक्रे कतिपयदिने शमनदेवी
प्रसन्नाऽभूत् प्राह च के मिष्टा, सोऽवग् मम बल्ला । ततस्तया ध्यानमयं तपस्वी नीरमाहार 20
पाचनात् । ततः पुस्तकं दत्त्वा देव्याचे अमुं पुस्तकं वाचय सर्वान्प्रेरिणो जेष्यसि । ततो
मल्लवादीति त्वं नाम्नाऽस्याः । ततः स प्राप्तविद्या बल्लभ्यां ममेत्य बोद्धान् विजित्य शिलादित्यं
भूपं प्रबोधय श्रीशत्रुंजय तीर्थं बालयामास बोद्धा देशान्निष्काशिता । ततो गुरुभिः सूरिपद
ददे तस्य [तस्मै] । इति शत्रुजयतीर्थवालने मल्लवादिसंबन्धः ॥४७९॥

[480] अथ हरिभद्रसूरिदीक्षासूरिपदसम्बन्धः ।

चित्रकूटे हरिभद्रो विप्रश्रुतुर्दशविद्याविशारद सर्वशास्त्रार्थं विन्दते । तन प्रतिज्ञां
चक्रे—यस्योक्तस्यार्थं न जाने तस्याहं शिष्यो भवामि । एकदा स रात्रौ पुरमध्ये ब्रजन्
साध्युपाश्रयान्ते गत । तदा साध्वी श्रीआवश्यकगार्था जगौ—

चक्किदुर्गं हरिपणगं पणगं चक्कीणं केसवो चक्की ।

केसव चक्की केसव दुचक्की केसिअचक्की अ ॥१॥

“अकारनगरे चतुर्द्वारं जिनप्रासादं शिवप्रासादादुच्यते कारय, तत्र पार्श्वप्रदिमां प्रतिष्ठापय”
ततो राजा सिद्धसेनप्रोक्तमचीकरत् ।

इति अकारनगरप्रासादनिष्पत्तिसम्बन्ध ॥ ४७७ ॥

[478] अथ नवीनसवत्सरप्रवर्त्तने विक्रमार्कसम्बन्ध ।

5 एकदा सिद्धसेनदिवाकर श्रीविक्रमादित्यभूपत्याग्रे दानधर्मोपदेशं ददावेव—

श्रीनामोयजितेश्वरो धनमध्वे श्रेयश्रियामाश्रय,
श्रेयास स च मूलदवनृपति सा नन्ना चन्दना ।
धन्योऽप्य कृतपुण्यकः शुभमना श्रीशालिभद्रादय,
सर्वेऽप्युत्तमदानदानविधिना जाता जगद्धिश्रुताः ॥१॥

10 कर्णस्त्वर्चं शिविर्माम जीव जीमूतवाहन ।
ददौ दधीचिरस्थीनि, किमदेय महात्मनाम् ॥२॥
न कय दीणुद्धरण, न कय साहम्मिआण वच्छल ।
दिययमि धीयरायो न धारिओ हारिओ जम्मो ॥३॥

तोयद्वारा पृथिवीमनृणीं कृत्वा दीक्षां गृह्णति तथाहि—

15 एगा हिगणकोदि, अट्टेवय अणूणगा सयसहसा ।
धरोदयमाईअ, दिज्जन्द् जापाउरासाओ ॥ ४ ॥
तिनेर य कोडिसया, अट्टासीअ च हुति कोडीओ ।
असी- सयसहस्सा, एय, सवच्छरे दिन्न ॥५॥
अथ क्षिपन्ति कृपणा, विष तत्र यियामव ।
20 स तरतु गुरुचैत्यादौ, तदुच्चै फलकाङ्क्षिण ॥६॥

इत्यादि आख्यानं श्रुत्वा विक्रमादित्यराजा जगौ—भगवन् । मम गृहे स्वर्णपुरुषद्वयं
विद्यते । ततो निम्नं दिनं बहु हेमं लभ्यते । तेन मम पृथिवीभद्रगोकुमुमिच्छाऽस्ति । गुरुभिः
प्रोक्तं—न भाग्यं विना धर्मं कर्म मनोरथो भवति सम्पूर्णो भवति च । यत्—

भवति भूरिमिर्माग्ये—धर्मकर्ममनोरथा ।

25 यत्पुनस्ते फलन्त्येव, तत्सुवर्णस्य सौरमध् ॥७॥

श्रुत्वेति राजा ग्रामे पुरे स्वसेवकान् प्रेष्य मुखमार्गितं भनं दायं दायं पृथिवीमनुष्णीं चकार । ततस्तस्य संबत्सरो टिप्पणके शास्त्रेषु लिखितो बुधैः ।

इति नवीनसंबत्सरप्रवर्त्तने विक्रमार्कसम्बन्धः ॥४७८॥

[479] अथ शत्रुञ्जयतीर्थवालने मल्लवादिसम्बन्धः ।

खेटपुरे देवादित्याद्विजस्य सुभगा पुत्री विधवाऽभूत् कस्मादपि गुरो सौर मन्त्रं प्राप 5
तदा सौरो मन्त्रो व्यातः । ततः सूर्योऽभेत्य मुक्तवान्, सगर्भाऽभूत् तां तादृशीं दृष्ट्वा मातृपितृ-
भिर्हृदिकता । सा च सूर्यागमनं प्राह—तथापि मात्रादिभिर्न मानितं कपिता । सा
च वलभीं पुरीं गता काले तथा पुत्रपुत्र्यौ जनिते, क्रमाद्ववधते लेखशालिकैरपुत्रक इति प्रोक्ते
मातरं स पप्रच्छ मम कः पिता माताऽवग्—सूर्यस्ते पिता ध्यातस्तेन मोऽभेत्य तम्भे पुत्राय
कर्करं ददौ प्राह च यस्ते पराभव करोति सोऽनेन कर्करेण हतो मर्त्ता, स च कर्करं पश्चात्त- 10
वान्तिकं समेष्यति । ततः स पराभवकर्त्तारं तेन हन्ति । ततः स वालवधकारकं श्रुतो
वलभीशेन । ततः स भूपेन पराभूतः । ततस्तं म हत्वा राजाऽभूत् तस्य शिलादित्यनामा-
ऽभूत् । ततः शिलादित्यं स्वा भगिनीं भृगुपुरे भूपाय ददौ, तथा च सुतोऽसावि सुदिने इत्
शिलादित्यो बोद्धैः स्वधर्मः प्राहित, श्रीशत्रुञ्जय तीर्थं वौद्धा आत्मीयं चक्रे । इत् शिलादित्य-
भगिनी भर्त्तरि मृते सपुत्रा सुहृस्तिस्त्रिपाश्वे चारित्रं जग्राह । स च वालकोऽष्टवर्षीय 15
सामाचारी कुशलो विनीतोऽभूत् प्राज्ञश्चाभवत् । एकदा मातरं पप्रच्छ अल्पं श्रीसद्यः कथं ?
माताऽवग्—श्वेताम्बरा देशात्कपिता शिलादित्यभूपो वलभीपुरीस्वामी वौद्धः कृतः शत्रुञ्जय-
तीर्थमपि गृहीत तैः, पूर्वं सघ्ना बहुरभूत् स च शिलादित्यभूपस्तव मातुलोऽस्ति इति श्रुत्वा
वालः कुपितोऽन्वादेवीमाराध्य बहुविद्यावान् मल्लगिरौ तपश्चक्रे कतिपयदिनेन शासनदेवी
प्रसन्नाऽभूत् प्राह च के मिष्टाः, सोऽवग् मम वल्लाः । ततस्तया ध्यातमयं तपस्वी नीरसाहार 20
पाचनात् । ततः पुस्तकं दत्त्वा देव्याचे असु पुस्तकं वाचय सर्वान्धैरिणो जेष्यसि । ततो
मल्लवादोति त्वं नाम्नाऽस्याः । ततः स प्राप्तविद्यो वल्लभ्यां समेत्य वौद्धान् विजित्य शिलादित्यं
भूपं प्रबोध्य श्रीशत्रुञ्जय तीर्थं वालथामास वौद्धा देशान्निष्काशिता । ततो गुरुभिः सूरिपद
ददे तस्य [तस्मै] । इति शत्रुञ्जयतीर्थवालने मल्लवादिसंबन्धः ॥४७९॥

[480] अथ हरिभद्रसूरिदोक्षासूरिपदसम्बन्धः ।

चित्रकूटे हरिभद्रो विप्रश्चतुर्दशविद्याविशारदः सर्वशास्त्रार्थं विन्दते । ततः प्रतिज्ञां
चक्रे—यस्योक्तस्यार्थं न जाने तस्याहं शिष्यो भवामि । एकदा स गत्रौ पुरमध्ये ब्रजन्
साध्युपाश्रयान्ते गतः । तदा साध्वी श्रीआवश्यकगार्था जगौ—

चक्किकदुर्गं हरिपणगं पणगं चक्कीणं केसवो चक्की ।

केसव चक्की केसव दुचक्की केसिअचक्की अ ॥१॥

अस्या अथमजानन् विप्रं प्राह—महासति । 'चक्कि-चक्कि' इति किं प्रोच्यते ? तयोक्तं नवीनं लिप्यं चिक्कचिक्कायते ततो ध्यात देनाहमनया जिव गाथार्थाज्ञानादस्या शिष्योऽस्मि । ततः पृष्ट कोऽर्थोऽस्या साऽवग्—अस्माकं गृहस्थस्याग्रे रात्रावर्थो न प्रोच्यते गुरवः कथयिष्यन्ति तेनोक्तं क्व सन्ति ? गुरवः तयोक्तं उपाश्रये सन्ति जिनागारोपान्ते । ततो देवगृहे

5 गतः देव दृष्ट्वा नमस्कारान् प्राह—

वपुरेष तवाचष्टे, भगवन् ! वीतरागताम् ।

नहि कोटरसस्येऽग्नौ, तरुर्मवति शाद्वल ॥१॥

न दिङ्घि करुणातरगिय पुढा एयस्स सोमं मूढ,

आपारो पसमायरो परियरो सतो पसन्नातणू ।

10 [त मन्ने] तनूण जरजम्ममघुहरणो देवाहिदेवो [जिणो] इमो,

देवाण अवराण दीसइ जओ नेय सरूव इमं ॥२॥

ततो देवानामस्कृत्य सूरिपार्श्वे गतः गुरुं नत्वा गाथाया अथ पप्रच्छ । गुरुणा गाथार्थो याख्यात इति—

15 अस्यां चतुर्विंशतीं प्रथमं भरतसगरौ जातौ चक्किदुगं । हरिपणग—तिविट्ठू द्विविट्ठू सर्यमुं पुरुषोत्तमं पुरुषसिंहं । पणग चक्कीण—मघवाः सनत्कुमारः शान्तिनाथः कुशुनाथः अरनाथः । केशवा—पुरुषपुण्डरीकः । चक्की—सुभूमः । केशव वत्तः । चक्की—महापद्मः । केसव—नारायणः लक्ष्मणाहः । दुचक्की—हरियेणः जयः । केसव—कुण्डः । चक्की—ब्रह्मदत्तः । एव १२ चक्किण ६ वासुदेवा उक्ता अनुक्रमेण । उक्तं च—

उमभे भरहो अबिण् सगरो भवव सणकुमारो अ ।

20 धम्मस्स सतिस्स य, जिणतरे चक्कवड्ढिदुगं ॥३॥

संती कुधू अ अरो, अरहंता चेव चक्कवड्ढी अ ।

अरमल्लीअंतरे पुण, इवइ सुभूमो अ कोरव्वो ॥४॥

मुणिसुव्वए नमिम्मि अ, हुति दुवे पउमनाहहरिसेणा ।

नमिनेमिसु बयनामा, अरिड्डपासंतरे वमो ॥५॥

25 पध अरहते वदते कसवा यव आणुपुव्वीए ।

सिञ्जस तिन्निट्ठाइ, धम्मपुरिसमोहपेरंता ॥६॥

अरमल्लिअतरे दुष्णि, केमवा पुरिसपुण्डरिअदत्ता ।

मुणिसुव्वए नमिअतरि नारायणकन्हनेमिम्मि ॥७॥

ततः पूर्वप्रतिज्ञावद् वत्पन्नवैराग्यो दीक्षां ललौ । ततो जैनग्रन्थात् सिद्धान्तः तेन पठितः
निविशेषतोऽतीवविज्ञोऽभूत् गुरुभि सूरिपदं ददे ।

इति हरिभद्रसूरिदीक्षासूरिपदमम्बन्धः ॥४८०॥

[418] अथ हरिभद्रसूरिक्रोधोपशमसम्बन्धः ।

श्रीहरिभद्रस्य हंसपरमहंसौ क्षुल्लौ प्रज्ञालौ गुरुभिः पाठितौ । तत एकदा प्रोचतु — भगवन् । 5
वौद्धशास्त्रमर्मं गृहीत्वा वौद्धा जेष्यन्ते तत्रावा स्याव । गुरुभि प्रोक्त—ते निर्दया यदि युवां
जैनों ज्ञास्यन्ति तदा हनिष्यन्ति । ततन्तो गुरुं पर्यवसाय्य वेपान्तर ग्राह्य वौद्धाचार्योपान्ते गत्वा
छात्रमध्ये शास्त्राणि पठत तेषां शास्त्राणां मर्मं पृथग्लिखितः । [लिखन्तौ स्त] ।

एकदा पत्रदत्तखटया वौद्धाचार्येण जैनछात्रपठनं ज्ञात, परमुपलक्षति न । ततो जैनछात्र-
ज्ञानाय द्वितीयभूमौ पाठयितुमुपविष्ट छात्रेषु पठत्सु निश्रेण्या जिनप्रतिमा मण्डिता, यदा छात्रा 10
विसर्जितास्तदा सर्वे भ्रमोः प्रतिभाया उपरि पादौ दत्त्वाचीर्णार्णां, हंसपरमहंसौ प्रतिभायाः कण्ठे
रेखा कृत्वोत्तीर्णा । ततस्ती शक्तितो पुम्तकं लात्वा नष्टौ । तदा बुद्धाचार्येण राज्ञः शिबिरं तत्पृष्टौ
प्रेषितं तयोर्हंननाय, हसेन युद्धकृत बहुसैन्यं हत, ततो बहुसैन्यं समागत, ततो हंसो हतः, ततो बहु
शिबिरं समागत परमहंसोऽपि हतः । क्रमाद्गुरुभि शिष्यहननसम्बन्धो ज्ञातः । ततो रुष्टैस्तप्ततै-
लकटाहं मण्डित मन्त्रवलेन १४४० [१४४४] वौद्धा! वौद्धान्] कटाहेषु जुह्वन् [जुह्वन्] वारितो 15
हरिमन्त्रो, न पापान्निवृत्तन्तदा एकः श्राद्धोऽभ्येत्य जगौ—

जडं जलडं जलओ लोए, कुमत्थपवणाहओ क्रमायग्गी ।

तं चुज्जं जं जिणवयणा, वारिमित्तो वि पज्जलई ॥१॥

इत्यादि श्रुत्वा हरिभद्रसूरिः पापान्निवृत्तं पश्चादालोचनां लात्वा १४४० [१४४४] प्रकरणानि चक्रे ।

इति हरिभद्रसूरिक्रोधोपशमसम्बन्धः ॥४८१॥

20

[482] अथ वप्पभट्टीदीक्षाम्बन्धः

पांचालदेशे हूबाडधिग्रामे वप्पक्षत्रियस्य महि पत्नी, सूरपालः पुत्रोऽभूत् । तस्य क्षत्रियस्य
वहवो रिपवः तान् हन्तु स पुत्रः पित्रा निपिद्धः स्थितः । कस्मिंश्चिदपमाने सूरपालो निर्ययौ
सिद्धसेनसूरेमंदिरग्रामे मिलितः गुरवः प्रोचुः कस्त्वं कुत आगाः । ततस्तेन स्वमातापित्रादिसम्बन्धः
प्रोक्तः । गुरुणोक्त—वत्स ! अस्मत्पार्श्वे तिष्ठ सुखी भवसि पाठयित्वा विलोकितो गुरुणा स 25
च दिनं प्रति सहस्रं श्लोकानां पठति तीक्ष्णबुद्धिः । ततो गुरवो जगुश्चारित्रं गृहाण त्वमस्मत्तुल्यो
भविष्यसि । तेनोक्तं—अहं दीक्षां जिष्युरस्मि । ततो गुरवस्तं चारित्रग्रहणे दृढं कृत्वा डूंबाडधीग्रामे
गताः । तस्य शिक्षोर्मातापितरावालापितौ उक्तं च पुत्रा भवन्ति भूयांसः किन्तैर्यैः ससारसागरात्

मातापितरौ उग्रियते न । यद्यसौ दीक्षां गृह्णाति तदा घर । माता प्राह—यदि मम नाम दीयते पुत्रस्य तदा दीयतां दीक्षां । ततो गुरुभिर्दीक्षित वप्पमट्टिर्नाम ददे तस्य, स्तोत्रैरेव दिनैश्चतुर्नि शास्त्राणि पपाठ । इति वप्पमट्टिदीक्षासर्वध ॥४८२॥

[483] अथ आमराज्यप्राप्तिसर्वध ।

- 5 गोपालनगरे यशोधमनूपतेर्यज्ञोद्देशी पत्नी पुत्रमाम । स चायदा पित्रा हविकृतो निर्ययौ गृहात् भ्रमन्त मोदेरकप्राने बहिर्देवकुले समागात् । इतस्तत्र वप्पमट्टिसाधुस्तत्र गुरुणा साद्धं समागात् । स च आमस्तत्र देवकुले कान्यानि वप्पमट्टिपार्श्वार्थाद्वाचयामास । ततो गुरुणा धम स शिशुरुपाश्रये आगत गुरुणा पुष्ट कृतस्त्व पुरादिहागा स चामनो मातापितृपुरादिसम्ब ध जगौ गुरुणाक्त-किं तव नाम ? ततस्तेन बालेन खटिकया लिखित्वा ज्ञापित स्व नाम आम इति । ततो
- 10 गुरुणा ज्ञात—महानेप ततो गुरुणा ध्यात च य पुरा रामसैन्यप्राने राज्ञा निष्कासिता स्त्री समागता । तथा च पितृकुक्षे वस्त्रान्ते लके मुक्तो बालकः । तस्य वृक्षस्य छाया न नमिता स एव बालक एव महात् भूपो भविष्यति । ततो गुरुणा श्राद्धानां भलायित्वा श्राद्धा वर्यं भोजनं ददन्ते वप्पमट्टिना समं आमः पठति बहुज्ञाश्चाणि पपाठ लक्षणविषयशास्त्रादिवेत्ताऽभूत् । वप्पमट्टिरामेन गुरु कृत , महा प्रेम तयोरभूत् । एरु एकेन विना न तिष्ठति । यत —

- 15 आपातगुर्वीं क्षयिणी क्रमेण, हृष्या पुरा वृद्धिमती च पश्चात् ।
दिनस्य पूर्वार्द्धपरार्द्धमिन्ना, छायेव मैत्री खलसज्जनानाम् ॥१॥

- इतस्तत्रस्थ पुत्र ज्ञात्वा पिता स्वपाश्ये नेतु जनमप्रपयत् । तत आम प्राह—अह पित्राऽ-
कारितस्तत्र गच्छन्नस्मि कदाचिद्वाय भविष्यति तदा स्वमेव गुरु वप्पमट्टिश्चापि । ततो यज्ञो-
धमभूपपते पितुर्मिलित पित्रा राज्य दत्त, राजा तु आरायनां कृत्वा स्वर्ग [स्वर्ग] गत आम पितु
- 20 परलोककाय कृत्वा गोपगिरिपुरे राज्य प्राप्तमपि पलालपूलप्राय मयते । तत आमेन वप्पमट्टि-
स्तत्राकारित आसन मण्डित, यदा वप्पमट्टिनगौ—आसने तु गुरव एवोपविशन्ति । तत
आमेन गुरुपाश्यात् वप्पमट्टे सूरिपद दापितम् ।

इति आमराज्यप्राप्तिसम्बन्ध ॥४८३॥

[484] अथ गोपगिरौ १८ भारस्वर्णप्रतिमानिर्माणसम्बन्ध ।

- 25 एकदा श्रीवप्पमट्टिसूरिभिः प्रासादशरणपुण्ड्रे उपदेशो दत्तः ।
प्रासादप्रतिमा यात्रा—प्रतिष्ठादिप्रभावना ।
अमार्पुद्द्यापणादीनि मडापुण्यानि गेहिना ॥१॥
काष्ठादीनां जिनागारे, यावन्त परमाणव ।
तावन्ति पश्यलदाणि, तत्कर्त्ता स्वर्गमाग्भवेत् ॥२॥

इत्याद्युपदेशं श्रुत्वा एकोत्तरहस्तशतप्रमाण. प्रासादः कारयामास । भूपो गोप गिरौ तत्राष्टादशरैभारप्रमाणां श्रीवीरप्रतिमां न्यवीविशत् श्रीवप्पभट्टिभि प्रतिष्ठिता । तत्र चैत्ये मूलमण्डपः सपादलक्षसौवर्णटङ्ककैर्निष्पन्न इति वृद्धा प्राहुः । सदा भूपो गजारूढो देवं वन्दितु याति देवगृहे सदा नृत्यनादपूजामहापुष्प पूजादि महोत्सव राजा कारयति । दिनं प्रति देवगृहे मूढकद्वयमक्षता आयान्ति, गोणीद्वय पूगीफलानि, अपरवस्तूनां सख्या न ज्ञायते । 5 उभयकालमारान्त्रिकमहोत्सवो भवति । विशेषतः कार्तिकपूजा कार्तिकमासे दीपशतसहस्रै कार्यते नृपेण । इति गोपगिरौ १८ भारस्वर्णप्रतिमानिर्माणमम्बन्धः ॥४८४॥

[485] अथ श्रीवप्पभट्टिसूरिर्लक्षणापुरीगमनधर्मराजप्रतिबोधसम्बन्धः ।

एकदाऽन्तःपुरे बल्लभा प्रम्लानमुखो दृष्ट्वा श्रीवप्पभट्टिपार्श्वं गाथाद्वं राजाऽवगू—

“अञ्जवि सा परितप्पड, कमलमूही अत्तणोपमाणं” ।

10

गुरुं प्राह—

“पढमविबुद्धेण तए, जीसे पच्छाईअं अंगं” ॥१॥

राजा दध्यावय सर्वज्ञ एव ।

अन्यदा राजा पत्नीं पदे पदे मन्द मन्द सचरन्तीं दृष्ट्वा गाथाद्वं प्राह—

“वाला चक्कमंती पए पए, कीस कुणइ मुहभंभं” ।

15

सूरि प्राह—

“नूणं रमणपएसे मेहलया छिप्पए नहपंती” ॥१॥

इव श्रुत्वा राजा दध्याव—एष सूरिरन्तःपुरे किं प्रविष्टः ? अहो विद्यागुणोऽपि दोषाय गतः । राज्ञो मनो ज्ञात्वा श्रीसूरि सधमनावृच्छद्य पुरद्वारे काश्य लिखितवानेव—

यामः स्वस्ति तवास्तु १रोहणगिरौ मत्तः स्थितिप्रच्युता,

20

वर्त्तिष्यन्त इमे कथं कथमिति स्वप्नेऽपि मैव कृथाः ।

२श्रीमांस्ते मणयो वयं यदि भवल्लब्धप्रतिष्ठास्तदा,

ते शृङ्गारपरायणाः क्षितिभुजो मौलौ करिष्यन्ति नः ॥१॥

अस्मान विचित्रवपुषश्चिरपृष्ठलग्नान्, किं वा विमुञ्चसि विभो ? यदि वा विमुञ्च !

हा हन्त कैकिवर हानिरियं तवैव, ३भूपालमौलिषु पुनर्भविता स्थितिर्नः ॥२॥ 25

एव लिखित्वा गुरवोर्लक्षणवत्या पुर्यां धर्मराजपालितायां गता सूस्ववं । तत्र नित्यं धर्मराजा गुरुं वन्दते उपदेशं शृणोति ।

इति श्रीवप्पभट्टिसूरिर्लक्षणापुरीगमनधर्मराजप्रतिबोधसम्बन्धः ॥४८५॥

१ रोहणगिरे । २. श्रीमस्ते । ३. भूपालमूर्धनि ।

[486] अथ लक्षणापुरीस्थितेन गुरुणा समस्यापूरणसम्बन्ध ।

आमभूप' श्रीवप्पमट्टिगुरु याम स्वस्तीति ' कायवाचनात् ज्ञातवान् । मम मनो ज्ञात्वा गुरवो गता । गुरवो ज्ञानिन मया सुधा दुश्चिन्तितं राजा वप्पमट्टिं स्मारं स्मारं दुःख्यभूत् ।

अन्यदा यहिर्गतेन राज्ञा सर्पं मुखे घृत्वा वाससाच्छाद्य गृहमानीतवान् सभायां कवीनां
5 पुर श्लोकाद्धं प्राह—

“शस्त्र शास्त्र कृषिर्विद्या अयो यो येन जीवति” ।

यदा न केनापि पदद्वयमप्रेतेन पूरित । तदा राजा जगौ—य समस्या पूरयति तस्मै हेमटक्कलक्ष दास्ये बहुषु श्लेषु गतेषु एकं पुरुषं समस्या पूर्णं चकार—

“सुगृहीतं च कर्त्तव्यं, कृष्णसर्पमुखं यथा” ॥१॥

10 ततो राज्ञोक्त—भो पुरुष ! सत्यं ब्रूहि मया मानितं तुभ्य दास्यते, केनेयं समस्या पूरिता । ततस्तेनाक्त लक्षणावत्यां गतस्तत्र मया श्रीवप्पमट्टिपाज्ञं समस्याद्धं पृष्टं गुरुणाऽप्रतः पदद्वयं प्राक्त । तदा राजा दध्यौ स गुरुं कथमत्रायास्यति । एकदा आमं पुराहृदि—यमीध-
श्रारथ पाथ मृत ददश । तस्य तरो शाखायां—करपत्रक गलद्विप्रुद्व्यूह लम्बमान च दृष्ट्वा गायार्थं प्रावणिलिखितं दृष्टवानिति—

15 “तईया महनिग्गमणे पियाइ घोर सुएहिं ज रुण्ण ।”

तदपि गाथाद्धं मूरि कवीनां पुर प्रोक्तं ततो न केनापि पूरितं । जन प्रेष्यं सूरिपार्थात् समस्या पूर्णा ज्ञातवान्—

करधत्तयविंदुय निवडणेण त मज्झ संमरियं ॥२॥

एव भवा राजा नित्यं सूरौन् सस्मार ।

20 इति लक्षणापुरीस्थितेन गुरुणा समस्यापूरणसम्बन्ध ॥४८६॥

[487] अथ आमभूपलक्षणापुरीगमनधर्मभूपमिलनसम्बन्ध ।

एकदा श्रीआमराजेन गुरुमाकारयितुं मन्त्रिणं प्रयिता । गुरवो यदा वलितुं लग्नास्त्वदा धमराजाचष्ट—यदा आमभूप भगवन् आकारयितुमायास्यत्र तदा गन्तव्यं ममापि तस्य नृपतेदश नेच्छा विद्यते । तदा गुरुणोक्त—राजा नायास्याति अत्र, तथापि ज्ञापयिष्यते । ततो मन्त्रिणं
25 आकाय रहं प्रोक्त—आमकेन स्थगीयरूपभृता प्राप्तं सभायामागम्यते मन्त्रिणं पश्चाद्गताः आमस्य वप्पमट्टरनागमनादिकारणं प्रोषु । ततोऽन्यदा प्रमाते श्रीधमभूपादिश्चाद्धसकुलावां सभायां स्थगीरूपधरं आमाम् मूरिनैर्युक्तं आगच्छन् दृष्टो यदा तदा गुरुणोक्त—पुनरामनरा आगच्छन्तं सन्ति मदाकारणाय, यदा सभायामागतस्तदा । गुरुभिः प्रोक्त—“आम ! आबधो”

नन्मिन्नुपधिष्टे अपग्नगपाडर्वे पृष्ट स्वगोहस्ते किं वाजाग ? तत्रा धर्मभूपेन पृष्ट—राजा
 कथ कथयात्र नागादाकागयितु गुगं ? तनस्तेनाक्त—आगन पत्राज्ञय राक्षा पृष्ट. कीदृशः
 आसाम्नि गुरुणाक्त—स्वर्गामदृशाऽग्नि । ततो धर्मेण यूय [उक्तं] पश्चाद्यान गतान अत्र प्रपयत
 तनस्ते सर्वे गुरून् वन्दिन्वा जगु —भगवन् । भवद्वि शोत्र गापगिरी आगम्यते । गुरुभिः
 प्रोक्त—‘वत्तमानयागिह’ । तनस्ते गता चटिकायाजनाध्वीमारूढां राजा स्वपुरं प्रति चचाल । 5

इतो गुरवो धर्मभूपेः पुरः प्रोचु —वय चल्लिना गोपगिरीं प्रति राजाऽव्यग्—यथास-
 भूपागमत्तं विना गमिष्यते तत्रा प्रतिज्ञासगा भविष्यति । गुरुणाक्तं—य स्वर्गारूढभृन् । म
 आगतः सयोक्त—‘आवृट्’ ष्केन नरेण प्रोक्त मयापि च वीजांग स्वर्गानुव्य प्रोक्त । ततो
 धर्म. प्राह—अह चादिनो वचञ्छान—आसो विद्वान गुरुवा विज्ञाः अह सुग्वः । गुरुणाक्त—
 आसो दर्शितो भवतः । तनस्ते भूप सु-रुडाप्य वरभट्टिगुरु मृन्मत्र गोपगिरीं गत । 10

इति आमभूपलक्षणापुगीगमन धर्मभूपमिलनमन्वधः । ४८७॥

[488] अथ आमकुमार्गगमननिवृत्तिमन्वधः ।

अन्यदा राजसभायामामस्य गायकवृन्दं समायान तच्च गानुं मधुरध्वनिप्रवृत्तं आमभूप-
 त्तरेकां वाळिकां सृगांरुमगीं स्वर्नारीरूपां गायन्तीं दृष्ट्वा सदनस्वरपीडितोऽभून् । ततो राजा
 पद्यद्वयमपाठौन्—

वक्त्रं पूर्णशशी मुधाध्वग्लता दन्ता मणिश्रेणयः,
 कान्ति. श्रीर्गमनं गजः पग्मिलस्ते १पारिजातद्रुमः ।
 वाणी कामदुधा कटाश्लदहरी मा कालकृष्टच्छटा,
 तत्किं चन्द्रमुग्नि ! न्वदर्थममर्गगमन्यि दुग्धादधिः ॥१॥

जन्मस्थानं न खलु विमलं वर्णनीयो न वर्णोर्षि,
 दूरे शोभा वपुर्षि निद्रिता एकशका तनोति ।
 विडम्प्रार्थ्यः सकलमुग्भिद्रच्यदर्प्पापहारी,
 नो जानीमः पग्मिलगुणः कम्तु कस्तूगिकायाः ॥२॥

सूग्भिर्ध्यात महनामपि मनःपग्मिवृत्तिर्भवति । यतः—

अक्खाण रमणी कम्माण, मोहणी तह वयाण वंमर्यं ।
 गुचीण य मणगुची, चउरो दुक्खेण जिप्पंते ॥१॥

चस्थिता मा मभा, राजा वयां मभा त्रिभिर्दिनेः काराविना गृह्ण । ॥१॥
 वत्स्यामीति ध्यायति म्—

१. पारिजातद्रुमाः ।

इज्जिताकारह्वा श्रीवृष्णभट्टिसूरयो राज्ञो मनो जज्ञौ दध्यौ—असौ भूपं कुमार्गसेवनाभरक
यात्यति । अतस्तथा कुर्वे मया राजा कुमार्गं न सेवते । ततस्तस्मिन्नेव चित्रशाळाभारपट्टे सृष्टि
पथानि लिखितवानिति—

शैत्यं नाम गुणस्तवैव भवतु स्वाभाविकी स्वच्छता,

किं भूमः शुचिता भवन्ति शुचयस्त्वत्सगताऽन्ये यत ?

किं वातः परमस्ति ते स्तुतिपदं त्वं जीयितं दद्विना,

त्व चेन्नीचपथेन गच्छामि पय कस्त्वा निरोद्धुं क्षम ? ॥१॥

सद्बृत्तसद्गुणमहार्हमनर्घ्यमूल्य—वा ताघनस्तनतटोचितचारुमूर्त्ते,

आभ्यामरीकठिनकण्ठविलम्बमग्न—हा हार हारितमहो भवता गुणित्वम् ॥२॥

जीअ जलविंदुसम, सपत्नीओ तरंगलोलाओ ।

सुमिणय सम च पिम्म, ज बाणमि त करिज्जासि ॥३॥

लज्जिज्जइ जेण जणो, मइलज्जइ, निअकुलकमो२ जेण ।

कठिणएवि जीए त, न कुलीणहिं कायणं ॥४॥

प्रातरमूनि पथानि दृष्ट्वाऽऽमभूषोऽक्षराण्युपलभयामास दध्यौ च अहो गुरूणां मयि कृपा-
लुवा मया मातृगीसगञ्चिन्तितं तस्मात्पापात्कथं दृष्टिष्यामि क्व यामि कथं ? गुटोर्मुखं दग्निष्ये
किं च तप करोमि बहो प्रविशामि भूमिमध्ये वा भृशुपातं करोमि वा । ततो राजा चित्ता रच-
यित्वा यावदग्नीं प्रविशति तावद्गुरुणा हस्ते धृत्वोक्त—त्वया मनसा पापं बद्धं मनसा च
मुक्तं । यत्—

मनसा मानसं कर्म, वचसा वाचिकं तथा ।

कायेन कायिकं कर्म, निस्तरति मनीषिण ॥१॥

ततो राजा गुरुवचसा निवृत्तो गृहे समागत आलोचनां छात्वा तत्तपश्चक्रे च ।

इति आमकुमार्गगमननिवृत्तिसम्बन्ध ॥४८८॥

[489] अथ आमसमस्यासम्बन्ध ।

अन्येषुरामो राजपथे गच्छन् हाळिकप्रिया परं कृत्वात्पत्रसंघृतस्तनविस्तरं परण्डपत्राणि
विचिन्वानां गृहपाञ्चात्यभागे दृष्ट्वा गाथादं वचनं वक्ति—

“वद्विवरनिग्गयदलो एरंडो साहडव्व तरुणाणं”

सूरिपार्श्वे पृष्टं, सूरिणा चापूरि—

इत्थ घरे हालिअवह इदहमित्तत्थणी वसइ ॥१॥

श्रुत्वैतद्राजा चमत्कृतः । अन्यदा प्रोपितभर्तृकां वासगृह भान्तीं वक्रग्रीवां दीपकरां ददर्श
गाथाद् चक्रे नृपः—

5

“दिज्जइ शंक्कगीवइ २दीवउ पहिअजायाए” ।

सूर्यग्रेऽपाठीत्, सूरिणापूरि—

पियसंभरणपल्लुट्टन्त अंसुधारानिवायभीयाए ॥१॥

राजा चमत्कृतः । अन्यदा सौधोपरिस्थेनामेन एकरिमन् गृहे प्रविष्टो यतिर्दृष्टः तद्गृहस्था
स्त्री कामार्त्ता यतिरिरमयिषुः कपाट ददौ मुनिस्ता न वाञ्छति । ततस्तथा मुनिः पदतलेनाहत् ।
तस्या नेपुरं मुनिचरणे प्रविष्टं काकतालीयन्यायाद्राजा समस्या चकार—

10

“कवाडमासज्ज वरंगणाए, अठ्भत्थिओ जुव्वणगच्चियाए” ।

सूरिः प्राह—

“न मन्निअ तेण जिइंदिएण, मनेउरो पव्वइअस्स पाओ” ॥१॥

अन्यदा प्रोपितभर्तृकाया गृहे भिक्षुभिर्द्वार्यां प्रविष्ट तथा भिक्षुवशीकरणाय वरान्नमानीतं
उपरि कौकैर्भक्षित मुनिर्दृष्टिस्तदा तस्या नाभौ पपात तस्या दृष्टिर्मुनेर्मुखे । आम एतदृष्ट्वा समस्या
चकार—

15

“भिक्ष्वायरो पिच्छइ नाभिमडल, सा पिच्छइ तस्स य आणण जुअ” ।

सूरि प्राह—

“आणाय भिक्षोपरि काकधातया, विट्ठालिय तेहिं न जाणिअ तु” ॥१॥

20

राजा रञ्जितः ततो राज्ञा धन दत्त गुरुणा न गृहीतं । ततस्तेन द्रव्येण लेप्यमया प्रतिमा
एका मथुरायाम् १ । एका मोद्वेरकवसहिकायाम् २ । एका अणहिल्लपुरस्थितायाम् ३ । एका
गोपगिरौ ४ । एका ३सामारकपुरे ५ कारिता प्रतिष्ठा प्रभावनादिरपि कारिता ।

इति आमसमस्यासम्बन्धः ॥४८९॥

[490] अथ आमाभिग्रहसम्बन्धः ।

25

एकदा आमभूपस्य पुरः सूरिरुपदेशं ददौ—

१. गीवाइ । २. दीवओ । ३. सातारकपुरे ।

लावण्यामृतसारसारणिसमा सा भोजभूः स्नेहला,
 सा लक्ष्मी स नवोद्गमस्तरुणिमा सा द्वारिका तद्वलम् ।
 ते गोविन्दशिवाभ्युद्रविजयप्राया प्रियाः प्रेरका,
 या जीवेषु कृपानिधिर्व्यधित मोद्गाह स नेमिः श्रिये ॥१॥

मग्नै कुदुम्बजम्बाले यर्महाकामजर्जरै ।

नोज्जयन्ते नसो नेमि-स्ते जीवतो मृताः स्मृताः ॥२॥

अथैतन्नाजा जगौ रैवतके नेमिं नत्वैव भाक्तव्यं गुरुभिः प्रोक्त—रैवतका दूरे मृदधो
 भवाहशाः । राजाऽयम्—मम प्रतिज्ञा मेरुपूलव क्षेया । तव शीघ्र रैवतक प्रति सारपरिवार-
 अन्धाल राजा स्तम्भतीर्थोपाते समागात् । राजा खिन्नः प्राणम-देन प्राप परममिदम् न मुञ्चते
 10 तत सूरिणा ध्याता कूर्वाङ्गी देवी समागता । तदाप्र प्रोक्त तथा कुरु यथा राजा पारणकं
 कराति । ततस्तया देव्या रैवतक्षिपरस्थमेक विन्ध नेमिनाथस्य तत्रानीत प्रोक्तं चेद् श्रीनेमिविन्ध
 तव साहसेन समुत्थमागत वदस्व पारणकं कुरु । तत सूर्यादिभिरपि तथा प्राप्त । ततस्तद्विन्ध
 वदित्वा राजा पारणकं चकार । अद्यापि तद्विन्ध स्तम्भतीर्थे पूज्यमानमस्ति तत । सनुस्रयगिरि-
 नारयो देवान् वदित्वा स्वपुरमागात् ।

इति आमाभिप्रहसम्बन्ध ॥४६०॥

[491] अथ श्रीगिरिनारतीर्थवालनसम्बन्धः ।

एकदा सप्तम श्रीभाम शत्रुञ्जये वृषभ नत्वा रैवतकं गत । तदा तत्तार्थं दिगम्बरै
 रुद्र, श्वेताम्बरसचश्रुदितु न शक्नोति मामो यदा युद्धं कर्तुं लग्न । तदा दिगम्बरमका ११
 20 राजान समागतास्तेऽपि युद्धाय सज्जा अभूवन् । ततो वृषभमृद्विनोक—द्वयारम युद्धे मनुष्य-
 सहारो भवति । इदं तीर्थं यस्याम्बिका वत्त तस्यैव ज्ञाय । ततोऽम्बिका द्वाभ्यां सधेशाभ्या
 माराधिता सती व्याम्नि समेत्य प्राहेति गाथा—

“उज्जितसेलसिहरे, दिक्खानाण निसिद्धिया जस्त ।

त धम्मचक्रवर्द्धिं, अरिहुनेमिं नर्मसामि ॥१॥

इत्थो वि नम्यकारो, जिणवरवत्तहस्स वद्धमाणस्स ।

ससारसागराओ, तारेहं नरं व नारिं वा ॥२॥

तत श्वेताम्बरैर्जित दिगम्बरैर्हारित शोणां मुक्त्यभावजल्पनात् ।

इति गिरिनारतीर्थवालनसम्बन्ध ॥४९१॥

[492] अथ श्रीहेमसूरिदीक्षामन्वन्धः ।

वटपद्रपुरे श्रीयशोभद्रसूरिपार्श्वे धर्मं श्रुत्वा राणक क्षत्रियो जिनधर्मं प्रपेदे । एकदा जिनधर्मं कुर्वन् चरिक्षेत्राणि द्रष्टुं गतो राणः तावता वृण्टानि ज्वालयन्ति भृत्याः । तेषु एका सगर्भा वदह्यमानां तडफडायमानां सिमिसिमायमाना राणोऽद्राश्रीत् । ततो दध्यौ अहो एकस्योदरस्य हेतवे सर्पिणीं कियत्पाप क्रियते, धिगृहवास यत्र सदा पापमेव, धन्याः माधवः यैः मसारमुव त्यक्त । 5 ततोऽहं सर्वसंगत्याग करिष्ये । ततः श्राद्धाः पृष्टाः प्रातः श्रीदत्तसूरय क्व सन्ति ? श्राद्धेरुक्त डीङ्ङ्आणकग्रामे सन्ति । ततः सारपरिवारस्तत्र गतो राण । गुग्गो चन्दिता स्व पापं प्रकाशयामास व्रतं विना तस्मात्शुद्धिर्न दृश्यते । तेन दीक्षां दत्स्व । गुरुभिर्मानिते लक्षमूल्यहारेण डीङ्ङ्आणके प्रभोर्महान्प्रासाद कारितो । राणकेन पुत्रस्य गृहभार दत्त्वा राणको दीक्षां जग्राह । यावज्जीवं विकृतिस्त्यक्त्वा एकान्तरोपवासान् चक्रे । त विद्यां पठन्तं धमिष्ठ गीतार्थं विनीतं मत्वा सूरिपद गुरुभिर्ददे [सूरिपदं गुरवन्तस्मै ददौ] 'यशोभद्रसूरि'रिति नाम तस्याभूत् । शनत्पट्टे गुणसेनसूरि- भवत् तत्पट्टे देवचन्द्रसूरिः स्थानाद्बृत्तिकर्ता । देवचन्द्रसूरयो धुधुक्कक पुर प्राप्ताः । एरुदा गुरवो देवगृहे गताः । यदा मोढज्जातीयवाचिगपत्नी पाहिणागर्भजातश्चगदेव सुत वाल्यत्वात् गुरूणा- मासने उपविष्टः, तदा गुरुः प्राह—महाभागे पाहिणि ! तवाय पुत्रो यदि दीक्षां गृह्णाति तदा महाविद्यापारगः सूरिर्भवति । मात्रा प्रोक्त—यद्यय वर्धमानो दीक्षां मानयिष्यति तदा न मया 15 वारयितव्यः । ततो वर्द्धमानश्चगदेवो मातृपित्रनुज्ञाता दीक्षां ललौ । गुरुदत्तविद्याः पपाठ विद्वान- भूत् । स च प्राप्तविद्यो हेमसूरिर्नामाऽभूत् ।

इति श्रीहेमसूरिदीक्षामन्वन्धः ॥४९२॥

[493] अथ श्रीहेमसूरिनामसम्बन्धः ।

स च हेमसूरिः क्षुल्लकावस्थायामेकस्मिन्ग्रामे गत । स च वृद्धसाधुना सह प्रातराशां 20 विहरणाय श्राद्धस्य गृहे गत । तस्य गृहे बालका रत्ना पिवन्ति, वृद्धसाधोरग्रे चेल्लक प्राह- गणीश ! अस्य श्रेष्ठिनो गेहे ! एवविधा भूतिर्दृश्यते बाला रत्ना कथं पिवन्ति ? वृद्धः साधु प्राह मौनं कुरु ? तदा गृहस्वामी क्षुल्लकवचः श्रुत्वोत्थाय पप्रच्छ—अयं क्षुल्लक किं वक्ति ? साधु प्राह—न किञ्चित् । ततो बलात्पृष्टे विभूतिमन्वन्ध क्षुल्लकः प्राह गृहमध्ये सोवर्णिकरा- शिष्टेऽयते । ततः श्रेष्ठी जगो अस्माक हेमनिधि २ [विराहलिको] खिराहिलिको जात । तेनायं 25 मध्ये क्षिप्तोऽस्ति यदा क्षुल्लकेन तस्यापरि हस्तो वाहित । तदा हेममयो जातः तदा क्षुल्ल- कस्य हेमक्षुल्लकनाम जात । तत श्रेष्ठिना ततो हेमविहारः कारितः पुनर्महेभ्या जात ।

इति हेमसूरिनामसम्बन्धः ॥४९३॥

[494] अथ जीवदयाया कुमारपालसम्बन्धः ।

श्रीहेमसूरिपार्श्वे जैनं धर्मं लाल्या सवेत्रामारिं कारयित्वा कुमारपालभूपो राब्यं चक्रे । 30

अन्यथा आश्विनमासे समागते अबोटिकाः [आच्छोटिका] पतीआनका अश्वेभ्यः । भूपन्यासे प्रोचु—पव समायात महिणिकार्ह । तत्र सप्तम्या समसती महिपाणा ह्यते अश्वेभ्यः अपञ्चती, नवम्या नवसता । ततो दीप ना देवीभ्या हास्यन्ते । ततो राजात्थाय गुरुपाश्व गत कथिता सा वाचा गुग्भि प्रोक्त—रुधयिष्यते युक्ति । तना उपतने दिने प्राप्त गुग्भि —

- 5 'यस्मिन् दिने यावता ह्यन्ते तावता देवाना पुरन स्थाप्या ' प्राच्य च भो देवि ! तव थलिः कृताऽस्ति व भक्षयि वा कृता भव । गुरुकन राज्ञा कृत देवाभिदेकाऽपि न भक्षित । दशमीदिने पतीआनकेभ्या भूरि धन दस्या । राज्ञा प्रोक्त—अद्यप्रभृति यद्भवता विन्नाक्यते तन्मागणीय न जीवा हिंस्य । ते तु पञ्चा देवा[सत्का] कृत्वा स्वेष्टया चरितु मुक्ता ।

इति जीवदयाया कुमारपालमन्त्र-घ ॥४९४॥

- 10 [495] अथ धर्मदृढताया कुमारपालमन्त्र-घ ।

- एकदा कण्ठेश्वरी देवी राज्रावभ्ये य । भूपन्यासे प्राह—अह तव कुचदेशो त्वया अस्मदथ किमपि न कृत ? राज्ञा जगौ मया नीरहिसाश्रियये नियमो गृहीत जीवन्नह विपीलिकामपि न इमि पञ्चेन्द्रियाणा का कथा । ततो रुग्णा त्रिशूलेन भूप ह वा गता राज्ञा कुष्ठा पात । ततो भूप उदयिन मन्त्रिणमाकाय प्राह दे-योक्त स्व वपुन्गयामास च । म श्री प्राह स्व-
15 स्धीभूय त गुरव पृच्छयते प्रात यदि लोका पश्यति भवद्गुस्तदोद्गाहा भविष्यति जिनम-
तावहीलना च । ततो मन्त्रिणा गत्वा भूपस्वरूप आद्देमसूरिपाश्व प्रोक्त गुग्भि सद्यो जलमिमन्त्र्य दत्त प्रोक्त अनेन भूपदेहमाच्छोन्व सिञ्चनेन । ततो मन्त्रिणा तेन जलेन भूपव-
पुराच्छोटित राज्ञा दोगुदकदेवशरीरोभूत् प्रातगुरु वदितु ययौ गुग्भि प्रोक्त—

शूरा मन्ति सहस्रश प्रतिपद विद्याविदोऽनकश ,

- 20 सन्ति श्रीपतयो निरस्तघनदास्तेऽपि क्षितौ लक्षशः ।

किन्त्वाकर्ण्य निरीक्ष्य वाऽन्यमनुज दुःखादित यन्मन-

स्ताद्रूप्य प्रतिपद्यते जगति ते सत्पूरुपा पञ्चपा ॥१॥

ततो राजा विशेषतो जिनधर्मे दृढता दधार ।

इति धर्मदृढताया कुमारपालमन्त्र-घ ॥४९५॥

- 25 [496] अथ कुमारपालभूपालयात्रासम्बन्धः ।

एकदा श्रीहेमसूरि प्राह—भो कुमारपाल ! शृणु-पुरा भरतवक्त्री शकटलक्षमनुष्यकोटि-
भूपशतसहस्रयुत स्थाने स्थाने उत्सव कुर्वन् शत्रुजये श्रीशुभं ननाम तथाऽन्येऽपि जादि-
त्वावयो भूपा कोटिश सषपतयो जाता, सषपतिसम पर्द न स्यात् । यतोऽन्यत्पद पापनिव घर्न

संघेषापदं तु मुक्तिदायि निगद्यते, शत्रुंजययात्राफलं श्रुत्वा राजा भूरिसंघयुतः प्रौढदेवालय-
रूढजिनप्रतिमापूर्वं शत्रुञ्जययात्रायै चचाल चतुर्विंशतिप्रासादान् कारयन् मन्त्रिपुत्रवाग्भट्टमन्त्रि-
नागश्रेष्ठिपुत्र आभट्ट षड्भाषाचक्रवर्तिश्रीपालसिद्धपालानेकप्रह्लादनपुरस्वामिभूपालादयोऽपि चेलु-
र्यात्रायै । श्रीहेमसूरिदेवसूरिप्रभृतयोऽनेके सूरयः साधवश्च । महादानानि दीयन्ते, ग्रामे पुरे
जिनेन्द्रपूजा क्रियते, श्रीशत्रुञ्जये सघः प्राप्त, मरुदेव्या दर्शने नालिकेरादिस्फोटनपूजाकरण । 5
नत्र ददति धन कुमारपाले मार्गणेभ्यः, कवयश्च प्रोचुः—

क्षिप्त्वा वारिनिधिस्तले मणिगणं शरत्नाकरारोहणो—

रेण्वावृत्य सुवर्णमात्मनि दृढं वद्ध्वा सुवर्णाचलः ।

ह्रमामध्ये च धनं निधाय धनदो धिभ्यत्परेभ्यः स्थितः,

किं स्यात्तैः कृपणैः रस सोऽयमखिलार्थिभ्यः स्वमर्थं ददन् ॥१॥ 10

“श्रीवीरे परमेश्वरेऽपि भगवत्याख्याति धर्मं स्वयं,

प्रज्ञावत्यभयेऽपि मन्त्रिणि न यां कर्तुं क्षमः श्रेणिकः ।

अक्लेशेन कुमारपालनृपतिस्तां जीवरक्षां व्यधान्

यस्यासौ सुवचः सुधां स परम. श्रीहेमचन्द्रो गुरुः ॥२॥

लक्षदानं सर्वत्र देवगृहेषु चैत्यपरिपाटी कुर्वाणो भूपो देवपूजास्नात्रमहोत्सवारात्रिकमग- 15
लप्रदीपादि चक्रे तत स्थाने स्थाने स्नात्रमह कुर्वन् देवपत्तने चन्द्रप्रभस्वामिनं प्रपूज्य गिरिनारे
श्रीनेमि पूजयामास । तत उत्तीर्णो मार्गे मार्गे श्रीसघ जेमयित्वा दिव्यवस्त्रैः परिधापयन् गुरून्
परिधापयामास । ततः संघ विसर्ज्य सोत्सवं राजा पत्तने समागात् ।

इति कुमारपालभूपालयात्रासम्बन्धः ॥४९६॥

[497] अथ भाग्ये कुमारपालसम्बन्धः ।

20

एकदा शाकम्भरीपतिभूप आनाक कुमारपालभगिनीपतिर्द्युत रममाणः पत्न्या सह हास्येन
प्राह—हेमसूर्यादिसुण्डकान्मारय । तदा पत्न्योक्तमेवं न प्रोच्यते, ते तु मम भ्रातुर्गुरवो जीवदया-
पालकाः । यदा पुन. पुनरेव वक्ति तदा पत्न्योक्त—जिह्वा सभालय । तदा रुष्ट आनाक पत्नी
पार्ष्णिना हतवान् पत्न्योक्तं—विलोकय तव जिह्वा मम भ्राता अवटो कर्षयिष्यति । ततः सा रुष्टा
पत्तने गता पतिस्वरूप प्राह । ततो राज्ञा आश्वासिता भगिनी, प्रथमं तत्र स्वमन्त्रिन तस्य 25
स्वरूपं ज्ञातुं प्रेषित । स च तत्र गतो दास्या लुब्धोऽन्यदा दासी उत्सूरेण समागात् तदा तेनो-
त्सूरागमने हक्किता प्राह—“अद्य मयाऽधुना (आनो) राजा मन्त्रिणा विचार्य कुमारपालं हन्तुं
जन प्रेष्यमाणोऽस्ति तस्याप्रे प्रोक्तं—त्रिभुवनविहारमध्ये त्वया रविवारे स्थेय, तत्र यदा याति
तदा त्वया हननीयो राजा । ततो मन्त्री सद्यस्तत्क्षण आकर्ण्य राजसूत्रितं कुमारपालाय

१ रत्नोत्कर रोहणो । २ समोऽयमखिलार्थिभ्यः स्वमर्थं ददत् । ३. यस्यास्वाद्य वचः सुधां ।

- ज्ञापयामास । राजा तस्मिन् सावधानीभूय देवगृहे प्रविष्टस्तं धृतवान् कफलोहपत्र्यपि दृष्ट्वा ततो राजा संतप्य शाकम्भरीं गतं युद्धं मण्डित स्वभगिन्या प्रतिज्ञापूर्णाया महती सेनां दृष्ट्वा आनाको धनं दत्वा कुमारपालसैन्यं विभेद । यदा सप्राप्ते नायमाने सर्वे श्ववसेका न युष्यन्ति तदा हस्तिपक्षं प्रति राजाऽवग—किं न युष्यति सैन्यं सोऽवग—तव सैन्यं धनदानाद्दशीकृतं
- 5 चानाकेन राजाऽवग—त्वं कौटशोऽसि । स प्राहाह इस्ती च तवैव स्त तत सचिन्तो राजा युद्धं कर्तुमुत्थित, तदा चारणं प्राह—

कुमारपाल न वि चित करि चितिउ विपि न होइ ।
जिणि तुह रज्ज समप्पिउ, चित करेमिइ सोइ ॥१॥

- ततो युष्यता कुमारपालेन आनाको हस्तिनां स्वधे चटित्वा गले (आनाको) धृतं प्राक्तं
- 10 च—भगिनीप्रतिज्ञां पूरयामि ततो भगिन्याभ्येत्य प्रतिभिक्षा भार्गवा पादशीर्षिकाच्छीत्कार-
यित्वा पुनरानकस्य राज्यं दत्त्वा स्वाङ्गां भारयित्वा पत्तने समागतं ये ये विपदितां सेवका-
स्तेषां शिक्षां दत्ता इति सबन्धं ततो मारिरित्यक्षरेण न कोऽपि जल्पति स्म ।

इति भाग्ये कुमारपालसम्बन्धः ॥४९७॥

[498] अथ बुद्धौ ज्ञातवाहनभूपसम्बन्धः ।

- 15 उज्जयिन्यामेको विमदचत्वारः पुत्रास्तेषां शिक्षां (दातुं) बुद्धत्वे मरणावस्थश्चतुर पुत्राना-
कायं प्राह—वत्सा ! अहं परलोकं प्रति प्रस्थितोऽस्मि । मयि मृते मदीयाया शय्यायाश्चतुणां
पादानामधः चत्वारो वर्या कुम्भा सन्ति, ते तु वस्तुमिभृता सन्ति ततः कर्पणीया भवद्भि-
यथाज्ञेष्टं प्राष्टा वत्सवतुसारत भवतां निर्वाहस्तैर्भविष्यति विवादा न कायं ततः पिता मृतः
तस्यैभ्यश्चेद्दिकं कृतं त्रयोदशे दिने चत्वारः कलशा कर्पिता याषुदुट्ट्वाटयन्ति तावत्प्रथमे कुम्भे
- 20 कनकम् । द्वितीये मृत्तान् । तृतीयेर बुसं । चतुर्थेऽस्थीनिः पृष्ठानि तैः, श्यायसा साकं सर्वे
विवदन्तस्ततः कनकलोभात् । ते भूपत्याप्रे गताः स्व स्व सम्बन्धं प्रोचुः, केनापि विवादे न
भग्नः । ततस्ते प्राप्ते पुरे पृच्छन्त प्रतिष्ठानपुरे गताः । तत्रापि यदा भूपादिभिरन केनापि तेषां
विवाधो भग्नः । तदा वार्यावस्थायां ज्ञातवाहनबालकस्तेषां विवाद् बभञ्जेति—यस्मै पित्रा
कनककलशो ददे । स कनकस्वामी भवतु । १। यस्मै मृत्तनाकलशो ददे पित्रा, स क्षेत्रकेदारान्
- 25 गृह्णातु । २। यस्मै बुसं स कृणस्वामी । ३। यस्मै अस्थीनि स पशून् गृह्णातु । ४। ततः सर्वे
स्वपुरे गताः पितृदत्तविभवेन सुखिनो जाताः ।

इति बुद्धौ ज्ञातवाहनभूपसम्बन्धः ॥४९८॥

[499] अथ भोजजमपत्रिकासम्बन्धः ।

त्रि-धुलभूपस्य यदा पुत्रोऽभूत् तदा जमपत्री धर्षिता, एव—

पञ्चशत्पंचवर्षाणि माससप्तदिनत्रयम् ।

भोजराजेन भोक्तव्यं, सगौडं दक्षिणापथम् ॥१॥

तदा मुञ्जो भोजजन्मपत्रिकोक्तं श्रुत्वा दध्यौ । मम सन्ताने राज्यं न भविष्यति किन्तु भोजस्य राज्यं भविष्यति । एवं ध्यात्वा वर्षाष्टप्रमाणं भोजं मारयितुं वने स्वसेवकाभ्यां प्रेषया-
मास रहः । ताभ्यां प्रोक्तं स्मरं दैवतं त्वं तु मुञ्जेन मारयितुमत्र प्रेषितोऽसि । भोजो जगौ 6
युवयो किं दूषणं मम कर्मणः ? एव तथापि प्रथमं एकं पलाशपत्रमत्रानयत ताभ्यामानीत ।
ततः स्वजघा विदाये तद्गुधिरेण काव्यं भोजो लिखेत्—

मान्धाता न महीपतिः कृतयुगेऽलङ्कारभृतो गतः,

सेतुयेन महोदधौ विरचितः कासौ दशाम्यान्तकः ।

अन्ये चापि युधिष्ठिरप्रभृतयो रयावद्भवान् भूपते !,

नैकेनापि समं गता वसुमती मन्ये त्वया यास्यति ॥२॥

10

एतत्साहसं दृष्ट्वा ताभ्यां छन्नं गृहे नीत्वा कृपया भूमिगृहे स्थापितः लेखोमुञ्जहस्तेऽर्पितः
मुञ्जेन लेखो वाचितः । ततो वज्राहत इवाभूत् प्राह च—मया मुधा एवविधो विनीतो
भक्तो भोजो मारितः । ततो राजा मत्तुं समुत्सुकोऽभूत् । प्राह च—यदा भोजोऽत्र जीवन्निति
तदाह जीवयामि नो चेन्मृत एव । ततस्ताभ्यां भोजं प्रकटीकृतः राजा हृष्टो भोजं मानया- 15
मासः । ततो भोजस्यानिच्छतोऽपि पुवराजपदवीं दत्ता ।

इति भोजजन्मपत्रिकासम्बन्धः ॥४९९॥

[500] अथ मुंजमरणस्वरूपे भोजराज्यप्राप्तिसम्बन्धः ।

तिलगेशेन तैलपदेवराज्ञा धैरं जातं ततो राजा मुजस्तं जेषु यदा विचलिषुरभूत्तदा
भोजेनोक्तसहं यामि तं जेषु ।

20

मुजोऽवगत् त्वं लघुरहं यास्यामि, ततो चारितो राज्ञा पुरोधसा भोजेन न तस्थौ । ततः
प्रोक्तं भोजेन स्वाभिन् ? गोदावर्यास्तटाद्वर्गागेव युद्धं कार्यं ततस्तद्वचोऽङ्गीकृत्य मुञ्जश्चकालः ।
दैवयोगाद् गोदावरी परतटे गतं युद्धं मण्डितम् । तैलपदेवेन जितं मुञ्जोऽपि धृतं गुप्तिगृहे
क्षिप्तं सर्वं हस्त्यादि सैन्यं गृहीतं तत्र विववा मृगालवती दासीभवा भूपभगिनी
जेमनादानाद् भक्तिं चक्रे मुञ्जस्य । इतो भोजेन स्वभ्रातृकर्षणाय तस्य यस्मिन् स्थाने मुञ्जस्तिष्ठति 25
तत्र यावत् पुराद्वाह्यतः सुरगा दापिता अतरांतरा वाहनिका स्थापिता । मृगालवत्या मुञ्जस्य
प्रीतिर्जाता, मुञ्जनृपो मृगालवत्या पुरो गार्थां प्राह—

मुञ्जमण्डं मृगालवइ के मा कांई रोअंति ।

लद्धपसायपयोहरां बंधनभणी रोअंति ॥१॥

१ याता दिव भूपते ।

30

पभणइ मुञ्ज मृणालवइ जुव्यण गयु मशूरिजइ ।

जइ सकरसयखंडि [नातोइ] कियतोइ जि मिट्टीमूरि [चरि] ॥२॥

एथं प्रोक्ते मुञ्ज चलन तथा ज्ञात तथा च भ्रातु पात्रे प्रोक्त । वैष्णवदेवस्ततो रुष्टो मुञ्ज
शुलायां क्षेपयितुं पुरमध्ये भ्रामयामास गृहे गृहे भिक्षा याचते मुञ्जः कौटुम्बिकगृहे नीतः ।

5 कौटुम्बिक प्रियया प्रोक्तं भिक्षाऽधुना कुतो दीयते । ततो मुञ्जः प्राह—

घणवती मम गच्चकरि [परकरिय रुआइ] पिस्व्क विपद्दु दुरुआइ ।

चउदसई छडुचारा मुञ्जइ गयागयाइ ॥ ३ ॥

तथोक्त—

ध्यारि वइह्ना घेनु दोइ मिठाभोली नारि ।

काहु मुञ्ज कुटुम्बीइ, गयवर वाऊइ वारि ॥४॥

10 ततो मुञ्जो[ऽ]वग्—

गयगयरहगयतुरयगय [मिय] पायकडानि भिच ।

सग्गट्टियकरि १भामणउ महता रुदा इअ ॥५॥

यतो रुद्रादित्येन वारितोऽह वैष्णव जेतु चञ्चितः । वक्तवितमपि न कृत । ततो मुञ्जः
प्राह क्लियां विश्वासो न काय ।

15 सउ चित्तह सट्टी मणह पचासढाहि आइ ।

२अम्मीतेन रटहसीजे वीससी आती असती आह ॥६॥

शोली त्रुटिवि किं न मूउ किं नवि [इणउ ठार] हूउ वारह पुंज !

धरि धरि मुञ्ज ममाडीइ जिम-मकडा-तिम-मुञ्ज ॥७॥

शुलाक्षिपाषसरे प्राह—

20 लक्ष्मीयीस्यति गोविंद वीरभीर्वीरवेरमनि

गते मुञ्जे यशःपुञ्जे अनिराधारा सरस्वती ॥६॥

इतरजनधाक्यानि—

छडिवि पिम्म गहिन्लपिअ जे दास हि रच्चति ।

ते मुंजाल नरिंद जिम परमव घणा सहति ॥९॥

25 चित्त विसाय न आणीइ रयणायर गुणमुञ्ज ।

जिम जिम वायइ [चपइ] विविहि पढइ तिम तिम [निमचिइ] नवइ मुञ्ज ॥१०॥,

मुञ्जः प्राह—

अट्टोत्तर सुबुद्धिदी रावण तणह कपालि ।
एकबुद्धि न सांपदी लंका भंजणकालि ॥११॥

इत्यादि पराभवपूर्वं मुञ्जः शूलायां क्षिप्तः । ततो भोजो मुञ्जं मारितं श्रुत्वा अतीव दुःखी जातः । ततो मंत्रिभिः शोक उत्तारितः । ततो राज्ये नोपविशति भोजः । ततो मंत्रिभिर्वलात्मुञ्जपदे भोज उपवेशितः । 5

इति सुक्ष्मरणस्वरूपभोजराज्यप्राप्तिसम्बन्धः ॥५००॥

[501] अथ पद्यद्वयपठन भोजसम्बन्धः ।

एकदा एको चिप्रः पुराद्बहिर्देहवि[चि]तायै गतः । तदा एको घृपः शंडो घृक्ष स्क्न्वेन घर्षयति । पुनः कर्णो उत्पाट्य विलोकयति च तदा चिप्रेणोक्तम् घसह घसावह किं रे मारिसि, कान टहरी टहरी जोह छडं किं नासिसिरे । एतच्छ्रुत्वा शंडो नष्टः । ततः स चिप्रः स्वकृत पदद्वयं भूपात्रे प्राह शंडागमनं च । ततो राज्ञा सहस्र द्रन्माणां दत्त्वा तस्मै तस्मात् पदद्वयं गृहीतं अत्रान्तरे वैरिणा भूपेन नापितः कलावान् सुकुमालहस्तोऽगमर्दनकुशलो भोजमारणाय प्रहितः स च भूपस्य मिलितः वयं तं मत्वा भूपेन रक्षितः भूपस्य शरीरे संवाहना करोति । एकदा राजा सुप्तस्तदा स मुहूर्त्तमेकं रात्रिः पदयोः संवाहनां कृत्वा भूपं हन्तुं क्षुरकं तेजयति पुनर्भूपस्य समुखो भूत्वा कर्णो दत्त्वा विलोकयति सचिन्तः । राजा त तथाविधं कर्मकुर्वाणं दृष्ट्वा प्राह— 10 15

“घसह घसावह किं मारिसि रे कान, टहरी टहरी जोह छडं किं नासिसिरे ?”—एतदुक्तं भूपस्य श्रुत्वा स नापितश्चकित आत्मकृत्यं ज्ञातं विदन् भूपस्य पदयोः पतित्वा प्राह—अहमभाग्यवान् यत्त्वं हन्तुं वाञ्छितो मया, राज्ञोक्तं किं त्वया हन्तुं वाञ्छितः अभयं दत्तं ? ततः स नापितः प्राह अहं चद्रभूपेन, त्वा हन्तुं प्रेषितं त्वयाहं ज्ञातः । ततो राजा तं विसर्ज्य तं वैरिणं जिगाय । 20

इति पद्यद्वयपठनभोजसम्बन्धः ॥५०१॥

[502] अथ स्त्रीचरित्रे भोजमोदकपरिवेषणसम्बन्धः ।

भोजस्य भूपस्य शतपत्नीषु एका पत्नी भोजाभीष्टापि गाविदत्रिप्रे लुब्धाऽभूत् । राज्ञान्यदा रात्रौ नक्तचर्यायां भ्रमता सा पत्नी अन्यपुरुषपार्श्वं सुगता दृष्टा । तदा अभिजापनाय पडितस्य त्रिप्रस्य वेणी छिन्नाः शनैः, यतो अवध्यः । उन्निरः पण्डितो वेणीं छिन्नां वीक्ष्यचिन्तयत् राज्ञाहं ज्ञातः परमभिज्ञानापेक्षं कृतं । ततः स तत्क्षणानुत्थाय सर्वपां पण्डितानां वेणीं छिन्नवान् प्रातर्भुजः सभायां सर्वे पण्डिताच्छिन्नवेणीकाः स्थगितशीर्षा राज्ञः पार्श्वेभ्येत्याशीर्वाहं ददुः । राजा तु सर्वेषां वेणीच्छिन्नां वीक्ष्य सम्यग् निश्चयं न चक्रे । ततः कीतुकीटपः सर्वान् पण्डितान् न्यमन्त्रयत् 25

सर्वे जेमितुमुपविष्टा । राक्षी प्रति प्राह मोदकान् परिवेषय पच पच । तत सा मोदकान् परिवेषयन्ती स्वामीष्टं पण्डितभाषने दश मोदकान् मुमोच । ततो बुधोऽवगू—

पच पच प्रदीयन्ते किमत्र दश मोदका ।

भोजराजो न जानासि स्त्रीचरित्रं न विश्वसेत् ॥१॥

5 ततो राजा तां पत्नीं तत्याज, पण्डितस्त्ववध्या निजदेशात् कपितः ।

इति स्त्रीचरित्रे भोजमोदकपरिवेषणसम्बन्ध ॥५०२॥

[503] अथ मृगधविप्रतारणे द्विजसम्बन्ध ।

मरुत्यव्यां परुमिन् प्राये इद्वाहे चतुरिकास्थाने कप्यासमग्रहाय कतकोत्थलकचतुर्कं
महापित द्विजेन । वरकन्ये तत्रायते यदा तयो परिणायितु द्विज उपविष्टा गूज्वरस्तदान्यस्तत्रागत ।
10 कौतुक तादृश दृष्टा प्रोवाच आश्रव दृष्टा [दृष्ट] क'रासेवेदा' तदा तत्रस्था द्विजो जगौ— मौनं
कस्तव्य जडो अदि स्वाहा' एव प्रोच्य [प्रोक्त्वा] तयोवरकन्ययो पाणिग्रहण कारित ।
ततो द्वाभ्यां कत विमुमन्य गृहीत ।

इति मृगधविप्रतारणे द्विजसम्बन्ध ॥५०३॥

[504] अथ मालतीकुसुम मातीत्यादि अधपदद्वयकरणसम्बन्ध ।

15 एकदा भोजराजा सपरिच्छदो बहिरुद्याने गत । रसत मालतीपुष्पस्थितं शिलीमुखं
वीक्ष्य भोज' प्राह—

१मालतीकुसुम भाति मञ्जुगुञ्जन्मधुव्रतम् ।

भूपोक्तं श्रुत्वा एको वृक्षात्तरस्थ पुमान् विश्व' प्राह—

२पृथिव्यां पच बाणस्य श्लक्ष्मापूरयन्निव ॥१॥

20 मत्स्युत्तरपर्वद्वय श्रुत्वा राजा चमत्कृत' मेदिनीश' स्वावास' समागत' । प्रभाते श्लोके
समायां कथिते सति पण्डितैः सर्वे 'यास्यातः । तत सीता पठिता जगौ अप्रेतनपद्यद्वयमथेन
कृत । राजा प्राह—हे पण्डिते ! स्वयैव कथं ज्ञायते ? सा प्राह—शलस्य पूरणं वक्त्राज्जायते गुजारबस्तु
पक्षिभ्यो जायते, द्विदेकाणां विश्वोभ्यधो नर एव न वेत्ति यत ततस्तत्र गत्वा तस्य विश्वत्वा-
धस्य पार्श्वे प्राह राजा, 'त्वया कृतं पर्वद्वयं दूषितं विद्यते' [विश्व' प्राह] महत कान्य रंढया
7 25 बिना कोऽपि न दूषयति । ततो विशेषतो राजा चमत्कृतो द्वयोरपि भूरिचन ददौ ।

इति मालतीकुसुम मातीत्यादि अधपदद्वयकरणसम्बन्ध ॥५०४॥

[505] अथ दाने आपदर्थे धनं रक्षेदित्यादि सम्बन्धः ।

भोजभूप श्रियाश्चलत्व वीक्ष्य यदा बहुदानं ददन्नभूत् तदा रोहितो मन्त्री दध्यौ । राजा कोशं धनरिक्त स्तोकदिनैः करिष्यति अत उपायेन वार्यते । ततश्चित्रशाला भारपट्टे रहः पद लिखेत्—

“आपदर्थे धन रक्षेत्”—प्रभाते भूपः पद दृष्ट्वा मत्रिलिखित ज्ञात्वा तत्रैव लिलि[ले]ख- 5
 “भाग्यभाज क्व आपदा[द.]” राक्षा द्वितीय पद लिखितं ज्ञात्वा तृतीयपद तत्रैव पुनर्मन्त्रिणालि-
 खित—“दैवं हि कुष्यति कापि”—राजा तत्पदमपसार्य लिखेत्—“सचितोऽपि विनश्यति” ।

ततो राज्ञो मनो दाने ससक्त ज्ञात्वा मन्त्री क्षमयामास [उक्त च] त्व भाग्यवानसि यत् एवं विधं दाने मनस्तव । ततो राजा[हृ]रुष्टो दानं दत्ते ।

इति दाने आपदर्थे धनं रक्षेदित्यादिसम्बन्धः ॥५०५॥

10

[506] अथ नष्टं नष्टं नष्टं नष्टमिति सम्बन्धः ।

एकदा भोजभूपसभायाः समीपस्थवटशाखायामुपविश्य शुक प्राह—“नष्टं नष्टं नष्टं नष्टं” अस्य पदस्यार्थः सर्वेषां पण्डितानां पार्श्वे भूपेन पृष्ट. केनापि न ज्ञातो विलोकितोऽपि भृश । तच्च विद्वत् कुटुबेनार्थः प्रोक्त इति । प्रथम द्विज. प्राह “(१) कुभोजनात् दिनं नष्टं” । पत्नी प्राह “(२) भार्या नष्टा कुशीलिनी” । पुत्र प्राह “(३) कुपुत्रेण कुलं नष्टं” । पुत्रपत्नी प्राह 15
 “(४) तन्नष्ट यन्न दीयते ।” ततो राजा विद्वद् कुटुम्बाय लक्ष ददौ ।

इति नष्टं नष्टं नष्टं नष्टमिति सम्बन्धः ॥५०५॥

[507] अथ भोजकृतदानार्थसम्बन्धः ।

दानेन सर्वं वशीभवति इति-ज्ञापनाय भोजनरेन्द्रोऽन्यदा आर्याचतुष्क रचयामास ।

इदमंतरमुपकृतये, प्रकृतिचला यावदस्ति संपदियं ।

20

विपदि १नियतोदितायां, पुनरुपकर्तुं कुतोऽवसरः ॥१॥

निजकरनिकरसमृद्ध्या धवल्य भुवनानि पार्वणशशाङ्क ।

सुचिरं हंत न सहते हतविधिरिह सुस्थितं कमपि ॥२॥

अयमवसरः सरस्ते सलिलैरुपकर्तुमर्थिनामनिश ।

इदमपि सुलभमभो भवति पुरा जलधराभ्युदये ॥३॥

25

कृत्तिपयदिवमस्यायी पूरा द्रोणतोऽपि भविता ते ।

तद्विनी तदद्रुपातिनी-पातकमेव चिरस्थायि ॥४॥

इति आर्योचतुष्टय ककणे लेखयित्वा सर्वे पण्डितातानां हस्ते बंधयामास ।

यदनस्तमिते सूर्ये न दत्त घनमयिना ।

6 [ते] तद्धन नैव जानामि, प्रातः कस्य भविष्यति ॥५॥

इति भोजकृतदानार्थमम्बघ ॥५०७॥

[508] अथ जानुदघ्न भुतिदानसम्बन्धः ।

एकदा भोजराजा राजपाटिकायां बहिः प्रोडां कृत्वा नदी तीरे समागतः । एतौ नदी-
जलं विप्रं मस्तकवत्तं काष्ठभारं बोध्यं प्राहेति—

10 —कियन्मात्रं जलं ? विप्र !

द्विजः प्राह प्रत्युत्तर—जानुदघ्न नराधिप ।

राजाऽबध्—ईदृशो किमवस्था ते ? [कथं सेयमवस्था ते ?]

द्विजः प्राह—न सवत्र भवावस्था ।

तस्य चातुर्यं अवस्थां च दृष्ट्वा चमस्कृतो भूपो तस्मिन् धनं दापयामास ।

15 लक्षं लक्षं पुनर्लक्षं, मचाश्च दश दत्तिन ।

दत्तं [भ्री भोजराजेन] भोजेन तुल्येन, जानुदघ्नप्रभाषिणे ॥२॥

इति जानुदघ्न भुतिदानसम्बन्धः ॥५०८॥

[509] अथ 'यदेतत् चन्द्रान्तर' इति काव्यसम्बन्धः ।

एकदा राज्ञो भोजराजा चन्द्रं दृष्ट्वा पपाठ—

20 यदेतत् चन्द्रान्तर्जलदलवलीला प्रकुसते ।

तदाचष्टे लोकं शशक इति नो मां प्रति तथा ॥१॥

तदा भूपगेह [अधोभूमौ] क्वणीवाला स्थितश्चौरो विक्रो भूपाकपवद्वयः । भुत्वा प्राह—

अहत्विद् मन्थे, त्वदरिविरहक्रान्तसरुणी—

कटाक्षोल्कापातव्रणशतकलकाङ्किततनुम् ? ॥२॥

25 अत्रैतद् राजा चमस्कृतस्तस्मिन् धृत्वा चामयदानं दत्त्वा परमच्छ । कोऽस्ति एवं किं
स्तेन्यं कतुमायात ? तव स स्तेनो जगौ—अस्मिन् पुरे कृष्णविप्रपुत्रोऽहं चन्द्राहः पित्रा
सर्वाणि शास्त्राणि पाठितं परं गेहे तन्नास्ति यत् भुञ्जते । तव सर्वं कुतुम्भं दृष्ट्वा जगत् ।

१ तदद्रुमं पावनं पातकमेकं ।

पञ्च नश्यन्ति पद्माक्षि ! क्षुधार्तस्य न संशयः ।

तेजो लज्जा मतिर्ज्ञानं मदनश्चापि पञ्चमः ॥३॥

तेन मयोदरपूर्तिहेतोश्चौर्यं कर्तुमारब्धं । राक्षोक्तं त्वयात् पर स्तैन्य न कार्यं नरकहेतुम् ।
ओऽवग्—कुटुम्ब मरिष्यति मम । ततो नृपस्तस्मै दान दापयामासेति ।

अमुष्मै चोराय प्रतिनिहितवृत्त्यै ऽप्रतिभिये,

5

प्रभुः प्रीतः प्रादादुपरितनपादद्वयकृते ।

सुवर्णानां कोटीर्दशदशनकोटिक्षतगिरीन ,

करीन्द्रानप्यष्टौ मदमुदितगुञ्जन् मधुलिहः ॥४॥

ततस्तेन स्तेनेन चौर्यकरणं नियमो गृहीतः । ततो राजा दानगर्वं दधान ज्ञात्वा
विक्रमार्कदानवहिका दर्शयामास—

10

वक्त्राम्भोजे सरस्वत्यधिवसति सदा शोण एवाधगस्ते,

बाहुः काकुत्स्थवीर्यः स्मृतिकरणपटुर्दक्षिणस्ते समुद्रः ।

वाहिन्यः पार्श्वमेताः ऽक्चिदपि भवतो नैव मुञ्चन्त्यजस्रं ३ ,

४स्वच्छान्तर्मानसं ते कथमवनिपते काम्बुपानाभिलाषः ॥५॥

एतत् काव्यं कविपार्श्वे श्रुत्वा दान ददौ तस्मै ।

15

श्रुत्वेतद् विक्रमादित्यस्तस्मै पंडितमौलये ।

माघायाष्टौ सुवर्णानां कोटिर्दापितवान् मुदा ॥६॥

एतत् दृष्ट्वा राजा गर्वं तत्याज ।

इति यदेतच्चंद्रांतरितिकाव्यदानसम्बन्धः ॥५०९॥

[610] अथ पुनर्हेमलक्षदानं शीतोद्भुषितदानसम्बन्धः ।

20

अन्यदा राजा रात्रौ शीतकपितं नरं दृष्ट्वा प्रपच्छ किं कपो विधीयते, स चाह—

शीतेनोद्भुषितस्य माषफलवर्षितार्णवे भज्जतः ।

१शीतोग्निः २स्फुटिताधरस्य धमतः क्षुत्क्षामकुक्षेर्मम ॥

१ मृत्युप्रतिभये । २ क्षणमपि । ३. अभीक्ष्णं । ४ स्वच्छेऽन्तर्मानसेऽस्मिन् कथम-
वनिपते तेम्बुपानाभिलाष. । ५ शान्तोऽग्नि । ६ स्फुरिताधरस्य ।

निद्रा क्वाप्यभमानितेव दयिता सतज्य दूरगता,
सत्यात्रप्रतिपादितेव कमला नः स्वीयते शर्वरी ॥१॥

भुत्वैतत्तस्मै हेमकोटीदक्ष दापयामास राजा स च प्राह—

धारयित्वा त्वयात्मानमहो त्यागधनाऽधुना ।
मोचिता बलिकर्णाद्याः सच्चेतो गुप्तिवेश्मन ॥२॥

पुनर्हेमलक्षदान शीतोद्दुषितदानसम्बन्धः ॥५१०॥

[511] अथ लक्षदान रौर सम्बन्धः ।

राजा राजमार्गे रौर कणान् विचित्रत वीक्ष्य भोजस्त प्रति प्राह—

निय उअर पूरणमि असमत्था किपि तेहिं जाएहिं ।

10 [रौरोऽवग—] सुसमत्था विहु, जे नय उवयारिणो तेहिं विन किपि ॥१॥

मोजोऽवग—

पर[प]त्थणा पवण्ण मा जणणि जणेसु एरिस पुरिस [पुत्त] ।

[रौर प्राह—] मा ऊअरेसु धरिज्जसु[व] पत्थिअणं मगो कओ जेहिं ॥२॥

[तत्र प्रसन्नीभूतेन मोजेन तस्मै लक्षदान ददौ ।]

15 इति लक्षदाने रौरसम्बन्धः ॥५११॥

[512] अथ अवा तुष्यति श्लोकसम्बन्धः ।

एकदा भूप एकस्य गृहे कुटुम्ब कलह कुन्वाण रट्टा पप्रच्छ—किमेव कलिः क्रियते ।
तदा स प्राह—

अवा तुष्यति न मया न स्तुपया साऽपि नावया न मया ।

20 अहमपि न तया न तया वद राजन् कस्य दोषोऽयं ॥१॥

ततो राज्ञा कलिस्वरूप पृष्ट, श्लोऽवग—मीमो विप्रः मीमा पत्नी तयोरह कमळ पुत्र ।
मम पत्नी पद्मा पर गृहे दारिद्र्ये तेन धनाभावात् सदा कलहो भवति अतो मया न तुष्यति
अह न मात्रा इत्यादि । ततो राजा “अवा तुष्यति” श्लोककथकाय लक्षदान [ददौ] ।

इति अवा तुष्यति श्लोकसम्बन्धः ॥५१२॥

[513] अथ माणुसडां दस दस हवइ सम्बन्धः ।

एकदा राजा एका स्त्रिय दुःखिनीं दुःस्थौ दृष्ट्वा प्राह—किमीदृशी अवस्था ? लक्ष्मीर्न ते ?

सा प्राह—

१माणुसडां दस दस हवइ देवेहिं निम्मिवी [दी] आइं ।

मज्झकं तेह एकहिं दमा, नच चोरे हरी आइं ॥१॥

5

ततो राजा बीजपूरमध्ये लक्ष्यमूल्यरत्नद्वयं श्लिष्ट्वा तस्यै दापयामास । तथा ध्यातमनेन भक्षितेन किं, विक्रीय धान्यमानीयते । ततो वणिजे ददे, तेन च सार्थवाहाय, सोऽपि प्राश्रुती-चकार भूपाय । भूपो बीजपूरमुपलक्ष्य प्राह—

हेत्वा महन्ल कण्ठोल पिल्लिअं जइवि गिरिनई पत्तं ।

अणुसरइ मग्गलगं पुणोवि रयणायरे लगं ॥२॥

10

ततो राजा तां स्त्रियमाकार्यं रत्नव्यतिकर कथयित्वा प्राह—

यच्च त्वयोक्तं 'मम भर्तुरेकैव दशा' सत्या बीजपूरमध्ये रत्नादर्शनात् । ततो राज्ञा बहुधनं कृपया दापितं ।

इति माणुसडां दस दस हवइ इति संबन्धः ॥५१३॥

[514] अथ क्रीडाचंद्रछान्दसब्राह्मणागमनसम्बन्धः ।

एकदा परदेशात् क्रीडाचन्द्रकविभांजस्य मिलनायागात् । राजा सभायामुपविष्टः । पण्डिताः सर्वे मिलिताः । क्रीडाचन्द्रकविस्तत्रागतः । आशीर्वादं ददौ—

15

बल्यरिक्रत्वरी पातां सांबु व्यम्बु घनोपमौ ।

सदृशौ काकपकाभ्यां तवैहतु तवैह तु ॥१॥

घलेः अरिः कृष्णः इति बल्यरिः । क्रतोः अरिः इति क्रत्वरिः (शकरः) । बल्यरिश्च क्रत्वरिश्च इति बल्यरिक्रत्वरी (कृष्णशकरी) अम्बुना सहितः सदृशो वा इति साम्बुः । विगतं अम्बुः इति व्यम्बुः । सांबुव्यम्बुश्चासौ घनश्च इति साम्बुव्यम्बुघनः, तदिव उपमा यथोस्तौ तवैहतु (तवेप्सितं) ।

20

ततो मुख्यपण्डितोऽवग् वर्षाकालो वर्ण्यताम्—

वर्षाकाले प्रणाले खलह [ख] लमुदकं याति खाले विशाले ।

चिक्खिले लिप्पयित्वा खडहडपडीओ लंर गुडो मणुस्तो ॥

चुन्लीं गेहस्सं मज्जे खर खर खनते कुकरो पुघुरंतो ।

सुन्नागारस्स मज्जे टहरित करणो रासभो रारटीति ॥२॥

25

१ माणुसडां दस दस दसा सुणियइ, लोयपसिद्ध, मह कन्तह इक्क ज दसा अवरि ते चोरहि लिद्ध ।

२ लषगुडो मनुष्य । ३ गेहस्य मध्ये ।

ततस्तैः पण्डितैरुक्त सीता पण्डिता वर्णयन्ती, ततः क्रीडाचद्रेण वर्णितेति । सीता पण्डिता—

सीता सुरूपा तरुणी-रुणी-रुणी,
 मुखं च चंद्र-प्रतिम-तिम-तिम ।
 स्तनौ च पीनौ कठिनौ-ठिनौ-ठिनौ,
 कटिर्निशाला-रमसा-मसा-मसा ॥३॥

ततो हसित सर्वैरहो कवित्वमस्य । ततः पुनः क्रीडाचद्रेस्तेषां मद्योत्तारणाय प्राह
 आशीर्वादं ।

10

च्युता चान्द्रीं लेखा रतिकलहमग्नं च बलय,
 द्वयं चन्द्रीकृत्य प्रहसितमुखी शैलतनया ।
 अवोचद्यं पश्येत्पवतु स शिव सा च गिरिजा,
 स च क्रीडाचन्द्रो दशनकिरणापूरिततनु ॥४॥

ततो नृपेण दत्त सिंहासने क्रीडाचन्द्रोपवेशाय पण्डिताः प्रोचुरस्य भूमिरेव दीयतामुपवे-
 शाय । ततः क्रीडाचन्द्रोऽवगन्—

15

इह निवसति मेरुः शीखरो भूधराणा—
 मिह [हि निहितमारा] निवसति लोक सागरा सप्त वैते,
 इदमहुलमनत भूतल भूरि भूमृत् ।
 भ्रं भरणसमथ स्थानमस्मद्विधानाम् ॥५॥

20

ततः सर्वे चमत्कृता । ततः पुनरपि वषावणनं दत्तं स चाह—

नृत्यद्विदिपि दुर्दारवपुषि प्रक्षीणपाथायुषि,
 चंचद्विप्रुषि [च्योतद्विप्रुषि] च द्रुगुषुषि सखे हसद्विपि प्रायुषि ।
 मा मा भृञ्च कुचाग्रसन्ततपतद् वाष्पाकुलाः [विगलद्वाष्पाकुलाः] व लिर्का,
 काले कालकरालनीलजलदव्यालुसूर्यत्विषि मास्वस्विषि ॥६॥

25

तदा पण्डितैरुत्तराद् दूषितं । ततस्तेनाथः सम्यग्न्याख्यातः । पुनः वर्षां वर्णितः—

दिशा हाराकारा शमितशममारा [म शमिना] इव मुने,—
 रशुची सञ्चारा कृतमदविकाराथ शिखिना ।

हृताध्वन्यापारास्तुहिनकर्णसारा विरहिणी,
मनः क्रीर्णागाराः किरति जलधारा जलधरः ॥७॥

ततः क्रीडाचन्द्रः सर्वाणि कान्यानि व्याख्यायामास । राजा चमत्कृतः भूरि दानं ददौ ।
क्रीडाचन्द्रं कवि मान्यमान दृष्ट्वा वेदविदो विप्रा ईर्ष्यापराः क्रीडाचन्द्र जेतुं राजद्वारे समागताः ।
वतः—

5

ब्राह्मणा गणका वेद्याः, सारमेयास्तपोधनाः ।
परस्परं विरुद्धयन्ति, न जाने तत्र कारणं ॥८॥

ततः प्रतीहारो द्विजानामागमन भूपपार्श्वं प्राहेति—

राजसंपनिभैर्दन्तैः कटिविन्यस्तपाणयः ।

तिष्ठन्ति द्वारि राजेन्द्र छांदसा श्लोकशत्रवः ॥९॥

10

राज्ञाकारिताः सभामध्ये समागताः । भूपोऽवगं-वर्ण्यता चन्द्रोदयः । ते जगुश्चिरं विमृश्येति—

चन्द्रोदयस्य माहात्म्यं, वर्ण्यते किमतः परं ।

श्रोत्रियोऽपि दिवा भ्रांत्या, मूत्रयत्युत्तरामुखं ॥१०॥

ततो द्वितीयेन्दुर्वर्णिगुमर्षित. ततस्ते चिर परस्परं कर्णयोर्लगित्वा लगित्वा प्रोचुः—

अयं चंदो वट्टलउ मंडकाकारसुन्दरः ।

15

सोहेइ मणं मोहइ अम्हं तुम्हं न संदेहो ॥११॥

सभा हसिता । ततो राजाऽवगू यूयं मुधा विज्ञानामुपरि गर्वं तनुतां, भवतां वेदभणने-
ऽधिकारः, ततः कृपया दान वत्तं तदा क्रीडाचन्द्रो भूपोक्तमश्वं वर्णयामासं ।

पादाः कन्दुकवत् स्थितिश्च गिरिवत्, संस्फालनं सिंहवत् ।

नेत्रे नीरजवत्, जवः पवनत्, हेपारवो मेघवत् ॥

20

विन्यासस्तटवत् मुख कुलवधूकर्त्रेदुवत् वाजिनः ।

क्षोणीशस्य वशत्वमेव नृपते, साम्राज्यमुर्वीपतेः ॥१२॥

इति क्रीडाचंद्रछांदस ब्राह्मणागमनसम्बन्धः ॥५१४॥

[516] अथ विद्वत्कुटुम्बसम्बन्धः ।

विद्वत्कुटुम्बक स्वस्थानात् भोजपार्श्वं गन्तु मार्गं चचाल यदा तदैको बुध. प्राह मिथ. । 25

विद्वन् वद क चलितोऽसि समग्रविद्या
 पारगमं कलयितुं किल भोजराज ।
 वैश्यश्चराणि न हि वाचयितुं स राजा,
 मद्यं ललानलिखितादधिकं ददौ य ॥

5 ततो हृष्टः श्रवन्तीसमीपे गतं । तत्र कुटुंबं मुक्त्वा पुरोमध्ये गन्तुं विद्वान् चचाळ । रजकं
 बद्धं क्षालयन्त प्रति प्राह स — अस्मिन् पुरे का का वाता कीदृक् पुरं विद्यते, स रजका जगौ ।
 अन्ना बहन्ति भवनानि सतोरणानि गावश्चरन्ति कमलानि मकैमराणि ।
 पीतः दधिर्नास्ति तिलेषु तैलं ग्रामादभृंगेषु मृगाश्चरन्ति ॥१॥

10 विद्वान् दृष्ट्वा रजकोऽपि विद्वान् ततोऽप्ये पुरद्वारे बालिकां पृष्ट्वा तेन, त्वं कस्य पुत्री ?
 साऽब्रवी—

मृतका यत्र जीवति निःश्वसति गतायुषः ।
 स्वगोत्रे कलहो यत्र तस्याह कुलबालिका ॥२॥

(लोहकार-पुत्री)

15 ततो दक्षिणद्वारे बालिकैका मिलिता पृष्ट्वा तेन, त्वं कस्य पुत्री सा प्राह—
 पर्वताग्रे स्थो यासि भूमौ तिष्ठति सारथिः ।
 चलते वायुवेगेन तस्याह कुलबालिका ॥३॥

(कुम्भकार-पुत्री)

20 स चमत्कृतः पश्चिमद्वारे पूर्ववद् बालिकां पृष्ट्वाऽब्रवी—
 तस्नेहा यत्र निस्नेहा भ्रमति भ्रमवर्जिता ।
 त एव स्नेहदा लोके तस्याह कुलबालिका ॥४॥

(चाक्रिकस्य—रथकारस्य पुत्री)

25 उत्तरदिक् बालिकां पृष्ट्वा घटे किमस्ति—
 मदः प्रमादः कलहोऽतिनिद्रा, विवेकविज्ञानकलाश्च यश्च ।
 महस्वकीर्तिश्चतिरर्थनाशो, ऽसत्यं दोषमणो घटेऽस्मिन् ॥५॥

(मदिरास)

१ पीतं च यत्र दधि (२) ग्रामादवाराजकेषु ।

३ विहिता निविद्या नामा देवा बलिनिर्वाहना । इमाश्चायाविहीनाश्च तस्याह कुम्भबालिका । (यसि-पुत्री)
 घोषा नास्ति, शिरो नास्ति हस्ती कार्यनिर्वाहनी । स भीमो मानुष सादेत् तस्याह कुम्भबालिका (किपाक-
 कसम्) इत्यपि त्वचिद् ।

एवं स्थाने स्थाने बुधान जनान वीक्ष्य साय बुधः स्वकुटुम्बपार्श्वे समागात्, रात्रौ वाटिकायां स्थितो, वाटिकां पल्लविता दृष्ट्वा मालिको हृष्टो भूपपार्श्वे विद्वत् कुटुम्बागमन प्राह । ततो राज्ञा स्व पण्डित विद्वत्कुटुम्बपरीक्षायै प्रेषयामास । स च भिक्षुभूत्वा तत्र गत्वा प्राह—

भिदां मे पथिकाय देहि सुभगे [पुत्रपत्नी प्राह] हा हा गिरो निष्फलाः ।

[भिक्षुः प्राह] कस्माद् ब्रूहि सखे [विप्रपत्नी प्राह] प्रसूतकमभूत् [भिक्षुः जगौ] कालः कियान् वर्तते ॥ 5

[पुत्रोऽवगू] मासः, [भिक्षुः प्राह] शुद्धिरभूत् [पत्न्योक्त] न शुद्धयति विभो प्रोद्भूतमृत्यु विना ।

[भिक्षुः प्राह] को जातो [तयोक्त] मम सर्ववित्तहरणो दारिद्रनामा सुतः ॥ ६ ॥

भिक्षुश्चमत्कृतोऽवगू भो पण्डित । तव कुटुम्ब विद्वत्, शेषाः परपरिग्रहा गोशतादपि गौक्षीरं, मान मूढशतादपि मन्दिरे मचकस्थान शेषा [पण] ।

ततः स भूपण्डितः प्रकटीभूय प्रशंसस । अह युष्माकं परीक्षा कर्तुमागां ततो विद्वत्-
कुटुम्बं भूपतेर्मलितं भूपतिस्तेषां वचनाद् हृष्ट प्राह अस्य वासाय गृह दाप्यतां । ततः स
भूपत्यो विद्वत् कुटुम्बवसनाय प्रथमं लुब्धकगृहे गत्वा लुब्धकपत्न्या अग्रे प्राह—यूयमन्यत्र
वसथ, अत्र विद्वत् कुटुम्बं स्थास्यति । लुब्धकपत्नी—एतदेव विद्वत् कुटुम्ब विद्यते ? अहमपि वक्तु
जानामि । ततः सा मासपिण्ड हस्ते लात्वा भूपपार्श्वं गता । प्रत्युत्तररूपं काव्यं जिजल्पिषु-
रवादीत्—

देव ! त्वं जय कासि लुब्धकवधूर्हस्ते किमास्ते ? पलं ।
क्षामं किं सहजं ब्रवीमि नृपते यद्यस्ति ते कौतुकं ॥
गार्यति त्वदरिप्रियाश्रुतटिनी—तीरेषु सिद्धांगना ।
गीतान्धा न चरन्ति भोजहरिणास्तेनामिष दुर्बलं ॥ ७ ॥

ततस्तंतुवायगृहदापित तनुवायोऽपि—

काव्यं करोमि न च चारुतरं करोमि,
यत्तत्करोमि न च^२ शुष्यति किं करोमि, ।
भूपालमौलिमणि^३नुम्बितपादपीठ,
^४श्रीभोजराज कवयामि वयामि यामि ॥ ८ ॥

ततो राज्ञोक्तमन्यद् गृह दीयतां पण्डितोऽवगू पुरमध्ये सर्वे विद्वांस एव विद्यन्ते । अत्रान्तरे
एको विप्रः प्राह—एतद् विद्वत्कुटुम्बक न वेत्ति किमपि, यतः—

ब्राह्मणजातिरनीर्ष्याल्लुर्वणिग्जातिरवचक ।

प्रियाजातिरनीर्ष्याल्लु शरीरी च निरामय ॥९॥

तत "स्त्रीषु वच" प्रमथतीत्यादिजल्पकवेवताविहितं गृहं शून्यं तस्य वासाय दत्त । यदा स तत्र गत्वा रात्रौ स्थितो बुध* तावत्स यक्ष* प्रत्युत्तरप्रदानाय कान्यस्य आघ प्राह—

- 5 स्त्री पु वच ! प्रभवति यदा तस्य ग० दिनष्ट ।
 शृद्धो यूना ? मह परिचयात् त्यज्यते कामिनीभिः ॥
 सर्वस्य द्वे ? सुमतिक्रमती* पूर्वकमानुचीर्णो ।
 एको गोत्रे ! न भवतु पुमान् य कुटुम्ब विभर्ति ॥१०॥

चतुषु प्रहरेषु कान्य निष्पन्न । यक्षो ह्यस्तद्गृह तयाज । विद्वत्कुटुम्ब तत्रोवास ।

- 10 इत्यादि विद्वत्कुटुम्बसम्बन्ध ॥५१५॥

[516] अथ नवीनधारा स्थापनसम्बन्ध ।

- एकदा भोजो नवीन पुर स्थापयितुं वया भूमिं ज्ञातुं पटहं वात्यामास । एका धारावेश्या पटहं स्पृष्ट्वा यानमारुह्य लंकायां गत्वा लकारिण्यतिं विलाक्य पश्चादागत्य प्राह—यदि मन्नाम दीयते तदाह शूरां भूमिं दशयामि । ततो राज्ञा भान्ति तया भूमिं दक्षिता । तत्र वैश्या नान्ना नवीन
 15 धारा स्थापिता वासिता भूपेन । इति नवीनधारास्थापनसम्बन्ध ॥५१६॥

[517] अथ एकेन ब्रूहीतीति सम्बन्ध ।

- एकदा भोजसमायां एकं पुमान् आयात् । स पृष्ट किं त्वयाश्चयं ब्रूही ? स प्राह कांतीपुर्यां एकेन महेश्वरेण महत्सरं कारितं, धारिणा मृतं एकं मस्तकं जलाभिगच्छति यत्किं च एकेन ब्रूहीति । ततो राज्ञा पृष्ट्या पण्डिताः श्रुत्वा न जानन्ति । ततो दूरे भ्रमन्नेकं पण्डितो महस्थस्यां गतः । तत्रैकस्मिन् ग्रामे बृद्धं पुंसोमिच्छितस्तस्यामे वात्ता कथिता । स प्राह एष श्रानो गृह्यतां तव लक्षद्वन्मान् दापयामि । ततः स द्विजोऽनिना स्नानकारी स इवान् एकं वै ब्रूहीति तत्र पुरे समायात् । ततो भूपेन स (पण्डितः) पृष्ट बृद्धं प्राह—ओमेनैकेन ब्रूहीति । राज्ञोक्तं कथं सोऽधुना धनलोभेनानेन श्रानं स्कन्धे व्यूढः । ततो मस्तकं गतः राज्ञः समीपात् लक्षं दापितं बृद्धं तस्मै । इति एकेन ब्रूहीतीति सम्बन्ध ॥५१७॥

- 25 [518] अथ माषसम्बन्धः ।

धीमाद्यपुरे मुकुन्दपण्डितस्य पुत्रोऽभूत् । जन्मोत्सव कृत्वा वषट्कतमायुर्क्षात्वा घट्ट्विज्ञति सहस्राणि विनानि ज्ञात्वा तावत्सखानि नाणकहारकानि पुत्रस्वार्थे कृतानि दिनं प्रत्येकं हारं

व्यधिष्यति । ततः पितरि मृते स सशिखं हारं न्ययन् घृहत्वे दरिद्र्यभूत् स माघपण्डितः एकं काव्यं भोजराजपार्श्वेऽप्रीत्—

कुमुदवनमपथि श्रीमदंभोजखण्डं, त्यजति श्मदमुल्लूकः प्रीतिमांश्चक्रवाकः ।

उदयमहिमरश्मिर्याति शीतांशुरस्तं, हतविधिललितानां ही विचित्रो विपाकः ॥६॥

अस्य काव्यश्रुतेर्भोजो नवनवतिलक्षान् ददौ । तदपि माघश्रीदार्यत्वाद् ददौ । ६

इति माघसम्बन्धः ॥५१८॥

[६१९] अथ धनपालश्राद्धभवनसम्बन्धः ।

अवन्त्यां लक्ष्मीधरविप्रस्य द्वौ पुत्रौ जातौ । एको धनपालो द्वितीयः शोभनः । एकदा तस्य गृहे न्यस्ता निधिर्वहुविलोकिता न लभते, तदा गुरुपार्श्वं निध्यप्राप्तिस्वरूप कथितं लक्ष्मीधरेण । यदि मे निधिर्लभ्यते तदाहमेकस्य पुत्रस्य दीक्षां दापयामि । ततो गुरुणा दर्शितो निधिः । ततः शोभनस्य दीक्षा दापिता । शोभनो विद्वान् जातः क्रमात् पितरि मृते धनपालः पचशतपण्डित-मध्ये मुख्योऽजनि । स्व भ्रातरं गुरुणा दीक्षित श्रुत्वा मिथ्यात्वग्रसितः साधून् पराभवति । ततः साधवस्तत्र अवन्त्यां पुरि न यान्ति । 10

इतः एकस्मिन् पुरे गुरवः प्राप्तास्तदा गुरवः साधून् तीर्थं च स्मारयन्ति । अवती नाम न गृह्णन्ति । तदा शोभनोऽवगन् अवन्त्या. कथं नागतं ? गुरुभिः प्रोक्तं—तव भ्राता दुष्टः साधूनां पगभयं करोति । ततः शोभनो गुरुनापृच्छथ अवन्त्यां स्वभ्रातुः प्रबोधायाचालीत् । 15

ततोऽवन्त्या द्वारे यावन्गतः तावद् धनपालः संमुखो मिलितः । धनपालो हास्याप्राह, "गर्भवदत भदंत नमस्ते ।" साधुः प्राह—मर्कटकास्यवयस्य ? सुखं ते । ततश्चातुरीं ज्ञात्वा धनपालोऽवगन्, कस्य प्राघूर्णिकः ? साधुः प्राह, तवैव । ततः स्वगृहे उत्तारितः धनपालेन गोष्ठि कृता । शोभनवचसा प्रीणितोऽवगन्—तव काप्यस्ति सांसारिकं चर्गः । साधुः प्राहात्रैव । ततो धनपालेनोपलक्षितो भ्राता गृहे विहर्तुमाकारयन् मोदका आनीता यदा तदा साधुना कर्मान्मक्षिका मृता दृष्टा, ततः प्रोक्त, न कल्पन्तेऽमी । धनपालोऽवगन् विपमस्ति ? साधुनोक्तं विपमत्र विद्यते । ततो ज्ञातं परंपरया वैरि-क्षिप्तं विपं, दधि आनीतं । साधुः प्राह कियदिनीय । पण्डितोऽवगन्, त्रिविनीयं ? इदमपि न कल्पते बुधोऽवगन् अत्र किं जीवाः सन्ति ? ततः साधुना आलक्तकं प्रदानात् श्वेताः सूक्ष्मजीवा दर्शिताः । ततोऽन्यद् प्रासुकं आहारं ददौ । बुधो दध्यौ मया ग्रन्था बहवो भणिताः परं न ज्ञाता जीवाः कुत्रोत्पद्यन्ते । स धनपालः श्राद्धोऽभूत्सम्यक्त्वं जग्राह । तदा शोभनभ्रातुः पार्श्वे शोभनपण्डित-कृताः शोभनस्तुत्यादिग्रन्थावहवोऽन्ये च सिद्धान्ताद्याश्रिता ग्रन्था. धनपालेन पेटे । ततो जैनधर्म-स्वरूपमवगत्य जयं जंतुकप्पपायवेत्यादि बहवो ग्रन्था धनपालेन चक्रिरे । 20 25

इति धनपालश्राद्धभवनसम्बन्धः ॥५१९॥

[520] अथ धनपालपंचाशिकादिग्रन्थान् बबन्ध इति सम्बन्ध ।

क्रमाद् राज्ञा धनपाल् भावको जातो ज्ञातस्तत्परीक्षणार्थं पुष्पभृतां छत्रा ददौ धनपालहस्ते,
प्राह च देवान् सवाम् पूजय । स च सवाम् प्रपूज्य समागत । राज्ञा पृष्ट, देवा पूजिताः ।
धनपाल् प्राह, यन्नावसरोऽभूत् तत्र देवा पूजिताः । राजावग् अवसर कुत्राऽभूत् कुत्र न ?
5 तत स प्राह कृष्णपार्श्वे पत्नी दृष्टा अभो पार्श्वे पार्वती, स्यपाश्वे सावित्री, ब्रह्महस्ते जपमाला
दृष्टा ऋषभदेव तु श्याविरहित दृष्टाहमपूजयम्, ततो राज्ञा ज्ञात धनपाल् श्राद्धोऽभूत् । तवः
प्रभु पूजयित्वा धनपाल् पठति ।

कतिपयपुरस्वामी कायव्ययैरपि दुर्ग्रहो, मतिवितरता मोहेनासौ मयानुसृत पुरा ।

शत्रिभुवनगुरुर्बुद्धयाराध्योऽघुना स्वपदप्रद प्रभूरधिगतस्तत्प्राचीनो दुनोति दिनव्ययः ॥१॥

10

सम्बन्ध अति धम्मो राजाव न पच जिणिदसासर्ण ।

कणगाडराण कणग ध ससियपर्यं अलममाणार्ण ॥२॥

ततो धनपाल् सबन्धित्वात्वं त्यक्त्वा जिनधम्म चक्रे ।

इति धनपालपंचाशिकादिग्रन्थान् बबन्ध ॥५२०॥

[621] अथ हरिणबन्ध-सरोवरवर्णन-यज्ञछागवर्णन धनपालसम्बन्धः ।

15

अथदा भोजभूष पचसतीपण्डितयुत पापद्विगत तत्र एक हरिण पक्षेज बाणेन हतवान्
राजा । तत पण्डितै सर्वे राजा वर्णित । धनपालस्तदा प्राह—

रसातल यातु यदत्र पौरुष, कुनीतिरेपाऽशरणो ह्यदोषवान् ।

निहयते यद् बलिनापि [ति] दुर्बलो, हहा महाकष्टमराजकं जगत् ॥१॥

राजा कष्टः पण्डितस्य दृष्टो दृष्टिं ददौ । ततो राजा तटाके गतस्तत्रापि तटाके वर्णितेऽन्ध
20 पण्डितैः धनपाल् प्राह—

एषा तटाकमिपतो वत[धर]दानशाला मत्स्यादयो रसवती प्रगुणा सदैव ।

पान्नाणि यत्र बक-सारस-चक्रवाकाः, पुष्पं क्रियद्भवति तत्र वयं न विद्यः ॥२॥

तत्रापि द्वितीयदृष्टो दृष्टिं ददौ । ततो बक्रे एकश्छागो हन्तुमानोतोऽस्ति । स च बू भू
करोति स्म । तदा सर्वे पण्डितै स वर्णित । ततो राजाऽवग् पण्डित । अर्थ किं कथयन्नस्ति ?
25 धनपाल् प्राह—

(1) मिथुवनपतिः (2) वा शुक्तिर्व विषय न सावर्णं तुम्ह ।

नाहं स्वर्गफलोपभोगरसिको नाम्यर्थितस्त्वं मया,
 संतुष्टस्तृणभक्षणेन सततं, साधो ! न युक्तं तव ।
 स्वर्गे[र्गं] यान्ति यदि त्वया विनिहता यज्ञे ध्रुवं प्राणिनो,
 यज्ञं किं न करोषि मातृपितृभिः पुत्रैस्तथा बान्धवैः ॥३॥

राजा विशेषतो रुष्टः धनपालस्य चक्षुषी कर्षयितुं ध्यातवान् । धनपालः राज्ञः मनो जहौ । 5
 राजा यावत्पुरद्वारे समागच्छति तावदेका वृद्धा नारी अंधा बालिकाहस्तधिलग्ना कम्पमाना
 संमुखी आगता । तदा राज्ञोक्तं भो पण्डिता । इयं जरती वर्ण्यताम् । ततः स्वस्त्रबुद्ध्या पण्डितै-
 रन्यैर्वर्णितायां तस्यां भोजोक्तं धनपालः प्राह—

एषा अन्धा स्त्री तु पृच्छति, बालिका प्रत्युत्तरं दत्ते । राज्ञोक्तं किं पृच्छति स्त्री, बालिका किं
 वक्ति च, धनपालोऽपाठीत्— 10

किं नन्दी किं गुरारिः किं रतिरमणः किं नलः किं कुवेरः,
 किं वा विद्याधरोऽसौ किं सुरपतिः किं विधुः किं विधाता ।
 नायं नायं न चायं न खलु न हि नवा नापि नाऽसौ न वैषः,
 क्रीडा कर्तुं प्रवृत्तः स्वयमपि च हले भूपतिर्भोजदेवः

अमुं काव्यं श्रुत्वा भोजः प्रसन्नः प्राह, मार्ग्य । पण्डित धनपालोऽवगं, दृष्टी देहि मामकीने 15
 मङ्गं । राजाऽवगं तव दृष्टी तव पार्श्वे स्तः । धनपालोऽवगं स्वामिंस्त्वया तु हरिणीवचं सरो-
 वरवर्णने च मम दृष्टी कर्षितुं वाञ्छिते स्तः । ततो राजा हृष्टो दृष्टी दत्त्वा कोटिदानं ददौ, प्राह च
 न्यायेन त्वं सर्वज्ञपुत्रो जातः श्राद्धभवनात् ।

इति हरिणवध-सरोवरवर्णन-यज्ञलाभवर्णन-धनपालसम्बन्धः ॥५२१॥

[522] अथ धनपालविरचिततिलकमंजरीसम्बन्धः ।

एकदा भोजभूमेन धनपालः पृष्ट तवाधुना किं वैश्रयं विद्यते ? पण्डित आचष्टे अधुना
 मया श्रीऋषभदेवचरित्रं बध्यते । तेन मम परिवारो [व्यग्रं] विद्यते ततो यदा क्रमात् पूर्णं चरित्रं
 जातं ततो राज्ञोक्तं वाचय ममाग्रे । ततो धनपालः प्रथमं प्रति भोजभूमाग्रे वाचयितुमुग्रविष्टः ।
 तत्र चरित्रस्यार्थं शृण्वन्भोजोऽमृतमिव श्रुतपुरैः पिबन् दग्धौ—अस्य चरित्रस्यार्थरसो मा भूमौ
 पततु एव ध्यात्वा पुस्तकस्याधः स्वर्णकञ्चोर्कं मंडयामास राजा । चरित्रार्थरसं भूयः पिबन् 25
 दिनं निशामपि व्यतीतान् नैव जानाति, प्रीणितः सुधयेव तु सपूर्णं चरित्रं श्रुत्वा राजा जगौ—
 यदि अयोध्यानगरीस्थाने अवन्तो स्थापयते भरतचक्रिस्थाने मां स्थापय । साकावतारतीयस्थाने
 महाकालप्रासादं स्थापय, आदिदेवस्थाने ईश्वरं स्थापय तदार्यं. ग्रन्थो वर्धो भवति स्वर्णं—सुरभिवत्,
 एवं चेत्स्व कुरु तदा तुभ्यं कोटिस्वर्णस्य दीयते । श्रुत्वैतद् वचनं वज्राहत इव क्षणं भूत्वा जगौ
 धनपालः— 30

मेरुसर्पपयो हसकाकयो खरतार्क्षयो । अस्त्यन्तरमवन्त्यादेरयोष्यादेश्च भूपते ॥१॥

एव वदतस्तव जिह्वा श्रुतिता न ततो रोपेण प्राह पण्डित—

दोमुहय निरक्खर लोहमईय नाराय तुज्ज किं मणिमो ।

गुञ्जाहि समं कणय, तोलतो किं न गजोसि पायालं ॥२॥

5 इत्याद्युक्तौता प्रति बह्वी चिक्षेप । ततो दूनेन नृपेणोक्तं भो पण्डित किमीदृक्कमविश्वस्य स्वया कृत, एवविध चरित्रमिदानीं कोपि कर्तुं न शक्नोति । मया तु शिवभक्तेनैव जल्पित दृष्टिरागत्वात् यत—

“दृष्टिरागस्तु पापीयान् दुरच्छेद सतामपि ।” त्व तु जैनधर्मज्ञोऽसि, तेन तव जैनमर्त रोचते पुनमयाऽसरो न ज्ञातोऽधुना कस्य किं रोचते । धनपालोऽवगू मया प्यात राजा 10 तु सयतस्वज्ञो विद्यते । कथमेव वक्ति अतो मम रोपो जम्तः । तेन रोपेणैव कृत मया रोप-घाण्डाळः किं किं न करोति यत—

कोहो पीह पणासेह माणो विणय नासणो ।

माया मित्ताणि नासेह लोभो मच्चविणासणो ॥३॥

तत अथाय कृष्णमुख स्वगृहे समागत पण्डित । पुत्र्या तिलकमजया पृष्ट तात । कि 15 दुस्स पित्रा प्राक्तु स्वचेष्टित मया तु रभसा प्रथमप्रतिवह्वी क्षिप्ता रुपा, सहसा न विसृष्ट । पुत्री प्राह । लक्ष्यतां मन्थ मम मुखे समेति । मया पूषमेकशो वाचिताऽभूत् । ततो हृष्ट पण्डित पुत्रीमुखा पुन प्रतिलिखित्वा तस्य चरित्रस्य तिलकमजरोति नाम दत्त । तत क्रमान् तिलकमजया पंडितपुत्र्या एकसधिकया प्रथ कथित । पितु पुर एव ज्ञात्वा भूपाऽपि जगौ साक्षात्सरस्वती सा या एव वेति ततो राहा द्वितीयनाम सरस्वतीति दक्षम् ।

20 इति धनपालविरचिततिलकमजरीसम्बन्धः ॥५२२॥

[623] अथ “धर्मो जयति नाधर्म” इत्यादिसम्बन्धः ।

ततोऽन्यदा दृष्टो धनपालोऽन्यत्र ग्रामे गत । अथवा भोजसभायां धर्मनामा पण्डितो विद्वान् विदेशात् वाद कर्तुं समागत । स च पञ्चवर्गेण वादं कर्तुं प्रतिज्ञां चक्रे । यं सभायां विद्वो भवति स मया सम वाद करोतु । यदा कोऽपि तेन सम वादं कर्तुं न शक्नोति तदा 25 धनपालः स्मृत । तत स्वमुख्यमग्निं धनपालमाकारयितुं प्रेषित । धनपालः स मान्य समानीतो भोजपाश्र्ये । भोजेन मानितो बहुमानदानात्, प्रोक्तं च यन्मया अवन्तीस्थाने अयोष्या स्थापयेत्यादि जल्पित तत् क्षम्यताम् । ततो मिथो द्वाभ्यां क्षमित । सभायां धनपालधर्मपण्डितौ समागतौ, मिथ प्रथमं कुसुलाढ्यादि कृतम् । ततो धनपालः प्राह आवाभ्यां वादं करिष्यते, केन सस्कुत्नेन प्राकृतेन वा पंचवर्गपरिहारेण पंचवर्गेण वा । ततो धर्मो दृष्यो अशुना वक्तुं न युक्त, तत प्राह कलये 30 आवाभ्यां वादं पंचवर्गेण करिष्यते । तत स्वस्वस्थाने गतौ, रात्रौ धर्मो दृष्यो-धनपालस्य भारती तुष्टास्ति जैनग्रन्थस्यापि पठने अभ्यासोऽस्ति । तेन यदि वादे हारविष्यते मया तदा

मम का गतिः । ततो रात्रावेव नष्टो धर्मः । प्रातः राजा सभाया वादं श्रोतुमागतः । धर्मं पण्डित
नष्टं श्रुत्वा धनपालोऽप्यागतः । यदा राज्ञा धर्ममाकारयितुं जनः प्रेषितः धर्मो न लब्धः, नष्टो
ज्ञातः तदा धनपालः प्राह—

धर्मो जयति नाधर्मं इत्यलीकं कृतं वचः ।

इदं च सत्यतां नीतं धर्मस्य त्वरिता गतिः ॥१॥

5

ततो जयजयारावो जातः । धनपालागमनादेव धर्मपण्डितो नष्टः ।

इति “धर्मो जयति नाधर्मं” इत्यादिसम्बन्धः ॥५२३॥

[524] अथ चौरवलयदाने भोजसम्बन्धः ।

एकदा भोजः कस्यचिद् द्विजस्य रोरस्य गृहसमीपे रात्रावेकाकी समागात् । तदा एकः स्तेनः
तस्मिन् [गृहे] प्रविष्टः तदा ब्राह्मणी प्रबुद्धा पतिं प्रति प्राह—

10

वासः खण्डमिदं प्रयच्छ, यदि वा स्वाङ्गे गृहाणात्मजं ।

रिक्तं भूतलमत्र नाथ ! भवतः पार्श्वे पलालोच्चयः ॥

दम्पत्योरिति संकथा निशि यदा चौरः प्रविष्टः तदा ।

लब्धं शकार्पटमन्यतस्तदुपरि क्षिप्त्वा रुदन् निर्गतः ॥१॥

बहिरागतश्चौरः प्राहोच्चैः स्वरं ब्राह्मणं प्रति-निजवदरपूरणेऽपि हि न समर्था येऽवतारिता 15
किं तैः । विप्रोऽवगू—सुसमर्थैरपि किं तैर्ये न परोपकारिणो ऽत्र । ततः तस्मै तस्कराय राजा
निजं वीरवलयं ददौ प्राह—इदं बहुमूल्यं कृपया मया तुभ्य दत्तं यतः—

चौरस्य करुणं ज्ञात्वा भोजः प्रमुदितो निशि ।

ददौ स वीरवलयं रयात् कुवलयेश्वरः ॥२॥

इति चौरवलयदाने भोजसम्बन्धः ॥५२४॥

20

[525] अथ खण्डप्रशस्तिकाव्यानयनसम्बन्धः ।

एकः कोऽपि यानवाहकः समुद्रमध्ये यानारूढो चलन् यानं स्वखितं । तत्रैका भित्तिर्दृष्टा, सा
च लंकायाः । ततस्तत्रजलेऽपसरिते काव्यानि खण्डप्रशस्तिसम्बन्धीनि ददर्श । तथाहि—

मत्स्यः कूर्मो वराहश्च नारसिंहोऽथ वामनः ।

रामो रामश्च कृष्णश्च बुद्धः कल्की च [ते] वै दशः ॥१॥ इत्यादि

26

आवास्याधिगमान्मयैव गमित कोटिं पराधुवते-
 रस्मत्सकथयैव पार्थिवसुत सम्प्रत्यसौ लज्जते ॥
 इत्थं खिन्न इवात्मजेन यद्यसा, दद्यावलम्बोन्मुधेः-
 र्यातस्तीरतपोवनानि तपसे, वृद्धो गुणाना गणः ॥२॥

6 इत्यादि काव्यानि गृहीतवान् स तदा चैक काय अद्भममतो यावद् वाचित तावद्
 द्वारि समागत—

“इह [अयि] खलु विषम पुराकृताना भवति हि जंतुषु कर्मणां विषाक ।”

तत तानि काव्यानि तेन भोजनार्पितानि । तत भोजेन सवर्षा पण्डितानां पुर प्रोक्तं
 योऽस्य काव्यस्याग्नेतन पदद्वय कथयिष्यति तस्य बहुधन दातव्य । ततो न केनापि काव्य पूर्णं कृतम् ।

10 ततो धनपालेनाग्नेतनमद्भ प्रोक्त—

हरश्चिरसि शिरसि यानि रेजुर्हरिहरि तानि छुटति गृध्रपादै ॥३॥

ततः समुदायानपात्रप्रेक्षणपूर्वं अग्नेतन पदद्वयमानीत चाद्यन्तपालेन प्रोक्तं वाटरोव, ततो
 राजा हृष्टो भूरि लक्ष्मीं ददौ । इति खण्डप्रशस्तिकाव्यानयनसम्बन्ध ॥५२५॥

[526] अथ एकं वस्तु अत्रास्ति परत्र नास्तीत्यादिसम्बन्धः ।

16 एकदा भोजो नृप पत्तने भीमभूपस्य पुर स्वमन्त्रिण प्रेषयामास । स च भीमस्य पुर प्राह-
 भोजराजराज्ञमत्वारि वस्तूनि विलोक्यते स प्राह-१ एक वस्तु अत्रास्ति परत्र नास्ति । २ एक
 वस्तु अत्र नास्ति परत्रास्ति । ३ एक अत्रास्ति परत्राप्यस्ति । ४ एक वस्तु अत्र नास्ति
 परत्रापि नास्ति ।

20 ततो राज्ञा मन्त्रिणामग्ने प्रोक्त वस्तुचतुष्टय भोजेनानायित प्रेषयताम् यद् भोजेनानायितं
 तेषु तत्कोऽपि सन्त्यग् न वेत्ति । तत एक धीरम नामा सुभ्राद्भः प्राह-वस्तु चतुष्टयमह
 तत्र नेष्यामि ययोदेशो दीयते स्वामिना । ततो राजा हृष्टोऽवग-याहि । स तत प्रच्छन्न
 वस्तुचतुष्टय लात्वा महार्तं साथं कृत्वाऽवन्त्यां चलित राज्ञो ज्ञापित स्वागमन । ततो राजा
 साथमध्ये आयात आसने उपविष्ट, पृष्टं राज्ञा, वस्तुचतुष्टय आनीत ? मन्त्रिणोक्त-आनीत ।
 राज्ञोक्त प्रथम वस्तु दशय । ततो वैश्या दर्शिता । राजा प्राह पवषिधा अत्र परत्रापि सन्ति ।

25 मन्त्री प्राह अस्या चयभोगेन इहलोकोऽस्ति परलोको नास्ति । १। द्वितीयवस्तुनि प्रोक्ते साधवो
 दर्शितास्तेषां पदोपहसहनेनेह लोको नास्ति स्वगप्राप्या परलोकोऽस्ति । २। तृतीयवस्तुनि आद्धा यथो-
 पुष्यवन्तो देवान् पूजय-तो दर्शिता तेषामिह परत्रास्ति अत्र सुखिन परत्रापि सुखिनः । ३। चतुर्थ
 वस्तुनि प्रोक्ते द्रुतकृतो मिथोऽत्य-सं कलिं कुर्वाणा दर्शिता तेषामत्र नास्ति परत्र नास्ति । ४। राजा
 चमत्कृत प्राह-यदुच्यते पत्तने सर्वं लभ्यते तत्सत्य तत स मन्त्री सन्मानितो यज्ञाभरणादि

30 दानात् । इति एक वस्तु अत्रास्ति परत्र नास्तीत्यादि सम्बन्धः ॥५२६॥

[527] अथ कपालत्रयपरीक्षासम्बन्धः ।

एकदा पत्तनाद् डामरमन्त्री भोजभूपार्श्वे कपालत्रयमानीतवान् । राजाऽवगू-मंत्रिन् । किमर्थं
इदमानीतमस्ति ? मन्त्री प्राह, स्वामिनः सन्ति बहवो बुधास्ते परीक्षामेतेषां कुर्वन्तु । यदा कोऽपि
न वेत्ति तदा डामरेण एकस्य कपालस्य कर्णे दवरकः क्षिप्तो वक्रेण निर्गतः, द्वितीयस्य कर्णे क्षिप्तः
कर्णेऽन्यस्मिन् निर्गतः । तृतीयस्य कर्णे क्षिप्तः कण्ठे निर्गतः । ततो डामरोऽवगू, भावार्थोऽस्य 5
कथ्यता । यदा कोऽपि न वेत्ति तदा डामरः प्राह । १-यस्य कर्णे गुणः क्षिप्तः, वक्रेण निर्गतः
तस्य कपर्दिमूल्यं । श्रुतमात्रस्य दोषादेर्यथा तथा जल्पनाद् । २-योऽस्य गुणः कर्णं क्षिप्तः कर्णे
निर्गतः तस्य लक्ष्ममूल्यं, यतो दोष विस्मारयति श्रुतमश्रुत करोति । ३-यस्य गुणः कण्ठे क्षिप्तः कण्ठ-
स्याऽधो गतः तस्य मूल्यं न, यतो हृदये दोषादि स्थापयति । एव त्रिविधाः मनुष्याः कपालसदृशा
भवन्ति, अतो भूपतिभिरन्यैरपि लोकैर्वैर्यकपालवत् स्थेयं । इति कपालत्रयपरीक्षासंबन्धः ॥५२७॥ 10

[528] अथ भर्तृहरिवैराग्यसम्बन्धः ।

मषन्त्यां भर्तृहरिराजराज्ये एको विप्रो मुधुंदो निःस्वो देवीं लक्ष्मीहेतवे आरराध । तया
तुष्टया तस्याल्पपुण्यं मत्वा बीजपूरं ददे । प्रोक्तं च गृहाणेदं अनेन बहु जीव्यते नीरोगता च
भवति । तव भाग्य नास्ते अतो बीजपूरं दत्तमस्ति । स च विप्रो गृहे नीत्वा भोक्तुमिच्छन् 15
दध्यौ । इदं बीजपूरं बहुजीवितदायितेन य उपकारी जगदाधारः स्यात्तस्य [तस्मै] दीयते । एवं
विमृश्य राज्ञे दत्त । प्रभावोऽप्युक्तः देवीप्रोक्तः । राजा तदादाय तस्मै पारितोषिकं दत्त्वा
भोक्तुमुपविष्टो दध्यौ, मम बहुजीवितेन किं अभीष्टायै राज्यै दत्तं, भूपेन प्रभावः प्रोक्तः । तया
ध्यातं मम बहुजीवितेन किं ? ततस्तया अभीष्टस्य हस्तिपकस्य प्रभावकथनपूर्वं दत्तं । हस्तिपकेन
ध्यातं मम बहुजीवितेन किं ? अतो मया अभीष्टायै वैश्यायै दीयते ततस्तस्यै दत्तं, वैश्यया ध्यातं
ममानेन भक्षितेन किं प्रजापालाय भूपाय ददामि । ततो वैश्यया भर्तृहरये दत्तं । भर्तृहरिस्तत्फल- 20
मुपलक्ष्य चकितः । पत्न्यादि-पृच्छन्तः फलागमनसंबन्धं ज्ञातवान् । ततोऽसारसारं मत्वा प्राह-

यां चिन्तयामि सततं मयि सा विरक्ता, साप्यन्यमिच्छति जनं स जनोऽन्यसक्तः ।

अस्मत्कृते च परितुष्यति काचिदन्या, धिग् तां च तं च मदनं च इमां च मां च ॥

सम्मोहयन्ति मद्यन्ति विडम्बयन्ति, निर्भर्त्सयन्ति रमयन्ति विषादयन्ति ।

एताः प्रविश्य सदयं हृदयं नराणाम्, किन्नाम वाम-नयनान समाचरन्ति ? ॥२॥ 25

एव ध्यात्वा कृणवद् राज्यं त्यक्त्वा भर्तृहरिर्व्रतं जग्राह—

इति भर्तृहरिवैराग्यसम्बन्धः ॥५२८॥

[529] अथ विक्रमार्कराज्यप्राप्तिसम्बन्धः ।

विक्रमार्को भ्रमन्नन्यदा भट्टमात्रयुतो रोहणगिरौ गतः । तत्र रोहणगिरौ यो 'हा दैवमिति'

प्रोक्त्वा [प्रोच्य] चात ददाति रत्नं क्षपादक्ष लभते । विक्रमाकः साहसी यदा हा दैवमिति न
 वदति धातं ददाति । भट्टमात्रस्तदा छलात्प्राह भवमाता मृता भुता । एव भ्रुत्वा विक्रमार्कं हा
 दैवमिति वदन् भालमाहत्य कुदालमपस्तात्तदमाहववान् , तदाऽकरमाद्रत्नं प्रादुरासीत् । भट्टमात्रो
 रत्न विक्रमाकहस्ते मुक्त्वा प्राह वष माता कुशलि यस्ति । मया रत्नप्राप्तिनिमित्तं भवान् [एवं]
 5 कारितोऽत्रैव ततो रत्न अथ क्षिप्त्वा विक्रमाक प्राह—

“विग् रोहणं गिरिं दीनदारिद्र्यघ्नरोहणम् ।

दत्ते हा दैवमित्युक्ते रत्नान्यर्थिजनाय य ॥१॥”

ततो रत्न तत्रैव त्यक्त्वा तापीतीरे समागतस्तत्र रात्रौ शिवाशब्दं श्रुत्वा भट्टमात्रोऽवक
 एषा शिवा वक्ति नदीप्रवाहे [तीरे] सामरणा स्त्री मृता पतितास्ति [स] तत्र गत्वा ता तथा
 10 वस्थां दृष्ट्वा निर्लोभात् त्यक्त्वा पश्चात् सुप्त । पुन शिवाशब्दं श्रुत्वा भट्टमात्रोऽवगं एषा शिवा
 वक्ति विक्रमाकस्य भासे प्रति अवन्त्या राज्य भविष्यति ततोऽपतञ्जलिं वस्मनि भट्टहरिराज्य
 स्वरूपं ज्ञात्वा भट्टमात्रं प्रति प्राह यदि राज्यं भवति तदा त्वं मे प्रधान । ततोऽवधूतवेषधृत्
 चचाळ अवत्यामागत । तदा तत्र यो यो राज्ये निवेश्यते त त साऽग्निवेतालो मारयतीत्यादि
 भस्वा कोऽपि राज्ये नोपविशति । एव श्रुत्वा विक्रमार्को मन्त्रिपार्श्वे प्राह अह वैदेशिकोऽस्मि यदि
 15 मेले (समेले) समेति च तदाह राज्ये उपविशामि । तैरुजोऽग्निवेताळसम्बन्धः । ततो मन्त्रिभि
 र्मानिते विशेषबलिं कारयि चा राज्ये उपविष्टो रात्रौ ज्ञप्यायां निर्भी स्थितो । वेताळ समागात्
 हत्तु । विक्रमार्को जगौ मे कृतबलिं बिलोक्य पश्चादहं हन्त य । ततः स बलिं दृष्ट्वा दृष्टो जगौ
 स्व राजाऽत्र भव चिर सदैव बलिं कायः । मूपोऽन्नं एव भवतु । ततो वेताळो गत् प्रात
 20 जीवत तं दृष्ट्वा दृष्ट्वा मन्त्रिण । द्वितीयदिने बलिं कृत्वा प्रपञ्च मम क्रियदायुः । ततस्तेनोक्त
 वपश्चर्त । ततो जगौ विक्रमाक २९ वर्षाणि कुरु अथवा १०१ । स प्राहाधिकं युन न भवति ।
 ततोऽध्वने दिने बलिमकृत्वा वेताळ जित्वा स्वसेवक राजा चक्रे । ततः स्वरूपं प्रकटोकृत्य
 मन्त्रिणो मोदयामास । भट्टमात्रं प्रधानं कृत । इति विक्रमार्कराज्यप्राप्तिमन्त्रः ॥५२९॥

[530] अथ प्रथमस्वर्णनृप्राप्तिविक्रमार्कसम्बन्धः ।

अवन्त्या एकेनेभ्येन पुष्पाक कमस्थाय कारयता महानावासं कारित । स च देवताधिष्ठि-
 25 तोऽमृतं यकदा वयमुहूर्ते इभ्य वषितु रात्रौ स्थितो यावत् आवासे वक्त्युष्व “पतामि पतामि”
 इभ्यो विभ्यन् प्राह मा पत । एव सदाऽवासो वदति आऽथो वसति तस्य पुरोऽप्येव वदति
 तस्यात स शून्य एव स्थित । ततो राज्ञः विक्रमार्केण लभत । सव हस्तेभ्याय आवासो गृहोतः
 रात्रौ सुप्तस्तस्मिन्नावासे यावदावासी जगौ पतामि २ विक्रमाक अतीव साहसी प्राह स्वण-
 मयो भूत्वा पत । ततो विक्रमाकसाहसात् अथ स्वणपुरुषः पपात । प्रातमहोत्सवपूर्व स्वणपुरुष
 30 तत्रैव स्थापयामास । प्रतिदिनं मस्तकं मुक्त्वा छेद छेद स्वर्णं गृह्यते रात्रौ वाहनेव ।

एव प्रथमस्वर्णनृप्राप्ति विक्रमार्कसम्बन्धः ॥५३०॥

[531] अथ विक्रमार्कं द्वितीयोरैर प्राप्ति सम्बन्धः ।

एकदक योगी धूर्त्तः कपटेन विद्या साधनाय विक्रमार्कमेकाकिनं श्मशानेऽनैपीत् । तत्र तेन
ज्वलदंगारभृतं कुण्डं कृतहोम कर्तुं लग्न । ततो मायावी योगी प्राह उत्तरदिग्भागस्थशिंशपावृक्ष-
शाखावलंबितं शबमानय यथा तेनात्र होमः क्रियते । ततो विक्रमार्कः शबप्रहणाय तत्र वृक्षे 5
गतो यावद्दृक्षमारुह्य शवं हस्ते गृह्णाति तावदग्निचेतालो विक्रमार्कस्य विघ्न भवन् ज्ञात्वा
शबमधिष्ठाय प्राह प्रथम मम पृष्टस्यात्तरं देहि । ततो नय, तत्र पञ्चविंशति कथाभिर्वलातिक्रम
कृत्वाऽचष्ट शब मां त्वं तत्र नयन्नसि, परं त्वया तस्य योगिनो विश्वासो न कार्यः । तत स शवं
स्कन्धे कृत्वा तत्र गतः योगिनोऽग्र मुमोच, योगी तु विक्रमाकपाश्यान् शबस्य पादसंवाहनं
कारयन् विक्रमार्कं द्वात्रिंशलक्षणलक्षितं कुण्डे चिक्षिपन रैनरं मिसाधयिषु. मंत्रजापहोमपरो यावद्वि-
क्रमार्कं कुण्डे क्षिपति तावद् विक्रमार्केण म योगी कुण्डे क्षिप्तः सन् स्वर्णनरो जात ततस्तमपि 10
रैनर सुमहोत्सव स्वपुरमध्येऽनैषीन्नृप । इति विक्रमार्कं द्वितीयो रैनरप्राप्तिसम्बन्धः ।

[532] अथ औदार्ये [उचितदाने] विक्रमार्कवैतालिकसम्बन्धः ।

एकद्वैक इन्द्रजालिक एक करे खड्गं द्वितीयकरे स्त्रिय दधानो ब्रह्मायुर्ब्रह्मायुरिति वदन्
विक्रमार्कसभाया समेत्य प्राह—

राजन् ! सारं द्वयं मन्ये, रमारामे अहं स्फुटं ।

15

भारतीं केऽपि मन्यन्ते, तन्मे न रोचते मनाग् ॥१॥

रमारामे यः पश्यति स गृह्णाति एव त्व तु परस्त्रीपराद्मुखः श्रुतः तेनाहमिमां पत्नीं तव
पार्श्वं युक्त्वा स्वर्गे [स्वर्गे] यास्यामि । तत्र अथ देवदानवयोर्युद्धं भविष्यति अहमाकारितो-
ऽस्मि, ततः स भूपपार्श्वे पत्नीं युक्त्वा ज्योम्नि चचाल । सा चान्तपुरे स्थापिता भूपेन ।

इतः क्षणान्तरे आकाशे रणतूर्याणि वाद्यमानानि राजा शुश्राव । प्राह च, अहो तेन पुरुषेण 20
ज्योम्नि गतं इन्द्रसाहाय्यार्थं, क्षणान्तरे वैतालिकस्य पदहस्तमस्तकादयः देहावयवाः सभाया
पेतु । ततः सा स्त्री तत्रागताऽवग्, मम भर्ता मृतः, तस्य देहावयवा अमी, अह अनेन समं वहौ
प्रविशामि । ततो वारिताऽपिसा तैरवयवै समं वहौ प्रविष्टा । क्षणान्तरे स एव वैतालिकः समागात् ।
पत्नीं याचते स्म । राज्ञोक्तं तव पत्नी त्वां मृतं ज्ञात्वा वहौ प्रविष्टा । स प्राह, कूटं किं जल्पते
भवतामन्तःपुरे स्थापिता मां वञ्चयितुं मैवं वदन्नस्ति । ततोऽन्तःपुरे ता दृष्ट्वा राजा कृष्णमुखो- 25
ऽभूत् । ततो वैतालिकः प्राह, मयेदं इन्द्रजालिक विद्यया तव दर्शित । ततो राजा लुष्टः तस्मै
वैतालिकाय दान ददौ ।

अष्टौ हाटकरोट्यस्त्रिनवतिर्द्वैताफलानां तुलाः,

पंचाशन्मदगन्धलुब्धमधुपक्रोधोदधुराः सिन्धुराः ।

‘लावण्यावयवप्रपचितदृशा धारांगनानां ज्ञत,

दृढे पाह्यनपेण ढौकितमिदं वैतालिकस्यार्पित ॥१॥

इति औदार्ये [उचितदाने] विक्रमार्कवैतालिकसम्बन्ध ॥५३२॥

[533] अथ दुष्टास्त्रीविषये मयूरिकासम्बन्ध ।

- 5 कोकिलपुरे कोकिलकौलिकस्य मयूरिका पत्नी स्वेच्छाचारिणी वारितापि गृहे न तस्थौ । एकेन वचसा वाक्यं शतं च प्रतिजल्पति । एकदा मित्राय कोकिलोऽवगुं यदि पत्नी सध्यायां गृहे न समेष्यति तदा तव [तस्यै] शिक्षा दास्यते । मया [मित्रेण] हृद्धितापि पत्युवचो न कुरुते । कोकिलो रुषोऽन्यथा रात्रिषट्चतुष्के गते पत्नीमनागतं ज्ञात्वा गृहस्य अररिं दृढं दृष्ट्वा मध्ये स्थितो दध्यौ । अद्य रक्षाया गृहे प्रवेशं न दास्ये तव सा भ्राम भ्राम चसूरे गृहं समायाता
- 10 द्वारं दत्तं दृष्ट्वा पति मध्ये स्थितं ज्ञात्वा प्राह । पते ! द्वारमुद्घाटय । स च खुकारणं करोति, द्वारं नोद्घाटयति वक्ति च त्वं च मयोक्तं न कुरुषे, अतो नोद्घाटयामि द्वारं, पत्नी प्राह— कीटिकायां उपरि किं कटक ? इत्यादि जल्पिते यदा कान्तो द्वारं नोद्घाटयति तदा द्वाराद्बुद्धि रासन्नकूपिकापाशं प्रौढं प्रस्तरं मुक्त्वा जगौ—कांतं द्वारमुद्घाटय, नो चेद्दह कूपिकायां पतिष्यामि । एव तथा प्राक्तं यदा पत्या द्वारं नोद्घाटितं तदा कूपिकायां पतिष्यामीति जल्पन्ती
- 15 प्रस्तरं कूपिकामध्ये चिक्षेप मय्यं तु पाशे लभ्यं स्थिता द्वारस्य, सद्युक्कं श्रुत्वा पत्नी कूपिकायां पतितां ज्ञात्वा सद्यो द्वारमुद्घाटय कूपिकापाशेऽभ्येत्य प्राहाञ्चैस्वरं पति । निस्सर लोका मिलिता मचिकामध्ये मुक्ता पति । मचिकायामुपविश्य बहिर्निस्सर, इतः सा मयूरिका गृहमध्ये प्रविश्य प्राह तव पिता कूपे पतति अहं तु न [एव द्वारं पिडितवती] तदा स च जगौ] यदि शक्तिभवति तदा द्वारं उद्घाटय अहं किमपि स्वयि प्रतिकूलं न करोमि, वचमेव कुरु । लौकैकक
- 20 उद्घाटय उद्घाटय, सा जगौ अद्य प्रभृति अहमुत्सूरे [सवारं वा] सक्यालयानी स्थित्वाऽया स्यामि अतः परं मम न करोति प्रतिकूलं तदा द्वारमुद्घाटयामि तवस्तेनाक्षरेषु दत्तेषु तथा द्वारं उद्घाटितं । एतं दुष्टास्त्रीविषयं मयूरिकासम्बन्धं ॥५३३॥

[534] अथ श्राद्धविषये सोढीसम्बन्ध ।

पद्मपुरो सोढी नारी कलिं सर्वं साद्ध करोति । कलिं विना तस्मिन् दिने धान्यं न जीयति ।

- 25 ग्राममध्ये तथा सह कोऽपि न जल्पति । ततोऽयथा प्रातः प्रातिवेदिमकगृहे प्रापूर्णिका समा यत्नतः ततस्तथा श्यात अद्य को बहिर् राटिं कस्तु यास्यति । अनया प्रापूर्णिकराय समं राटिं करोमि । ततो दास्यते तथा प्रापूर्णिकायां शृण्वन्त्यां प्राक्तं, भा दासि ! झीव्रं क्षिप्रचर्तं रधय । ग्रामे गमिष्यते एकं मानकघायमध्ये पंचमानकमितं लक्षणं क्षिप । वयं क्षिप्रचर्तो भवति त्वरितं प्रष्टुवाद् सञ्जीकुरु ! तमारुह्य गमिष्यते प्रापूर्णिकां प्राह भगिनि ! एव अयुक्तं किं जल्पसि, मानक

मध्ये पंचमानकलवणक्षेपणं । सोढी प्राह रे रंडे । किं अहं तव पित्रा जनितास्मि यन्मां भगिनीं वदसि । रंडा धान्येन न धायते परगेहस्यतपि [तार्ति] कुरुषे । भगिनीं मां वदती त्रिजाता मां कथयिष्यसि गाली [छलात्] एवं यद्यत्प्राधूर्णिका वदति तत्तत् खण्डयति, ततः प्राधूर्णिका सौन कृत्वा नष्टा गता । ततः कोऽपि तथा समं न वदति । ततः साऽन्यस्मिन् पुरे गत्वा चतुर- हृद्दे वृणपूलकं घटं पयोभृत मुक्त्वा जगौ, यः को विद्मो वा भवति स मया सम वाद करोतु । नो चेन्वृणपूलकं भक्षयतु । पानीय पिबतु, तत कोऽपि वाद न करोति यदा राज्ञा पदहो वादितस्तथा सम यो वाद कृत्वा जय लभते तस्मै ग्राममेकं दीयते । ततः श्रेष्ठिवधूः पटह पस्पर्श । श्रेष्ठिप्राह मम वधूर्जल्पितुं न जानाति । ततो वधूः प्राह । तात, तव प्रासादादहं जेष्यामि । ततो राज्ञोग्रे सर्वे आयाताः श्रेष्ठिवधूः प्राह, भो सोढि, त्वं कया रीत्या वादं करिष्यसि, एक दैवसिक्त्या, षाण्मासिक्रिया, सांवरसरिक्रिया, यावज्जीविक्रिया वा ? सोढि प्राहाह विकल्पान् न जाने ततस्तयोक्तं कथं तर्हि त्वं वादं करिष्यसि ? यदि विकल्पान् न वेत्सि, विकल्पान् विना वादो न भवति । तदा लोकैरादावेव सोढी हसिता । ततः सोढी प्राह—राटिका? दंबसिकी कथं कथयते । सा श्रेष्ठिवधू प्राह—भाटकेन शकटं गृह्यते तस्मिन् नारीद्वयमुपविशति भाटकं दत्त्वा, तदा एका वदति त्वया सकलं शकटं रुद्धं । एक वदति यद्वा तद्वा जल्पसि ? अपरा वदति त्वमपि एका—त्व परतार्तिं करोषि अन्या—वदति त्वमपि इत्यादि कलिं कुरुते, द्वे अपि सन्ध्यां यावत् सायं शकटादुत्तरितयोः राटिर्निवर्त्तते एषा प्रथमा दैवसिकी राटिः ॥१॥ साध्यं क्षेत्रं द्वाभ्यां क्रियते यदा तदा यावद् धान्यं गृहे नायाति तावद् राटिर्भवति षण्मासात्तु धान्यं गृह्यते ततो द्वावपि राटिं न कुरुतः ॥२॥ यदा पाटकं पट्टको गृह्यते द्वाभ्यां तदा वर्षं यावत् एकामाषाढी-भारभ्यं द्वितीयामाषाढीं यावत् राटिर्भवति ततो निवर्त्तते राटिः ॥३॥ एकस्य पुरुषस्य द्वे पत्न्यौ यदाजायेते तदा यावज्जीवं ते द्वे कलिं कुरुतः स्म, अतो यावज्जीविकाराटिः ॥४॥ श्रेष्ठिवधू-चातुर्यं दृष्ट्वा मानं मुक्त्वा सोढी श्रेष्ठिवधूपदयोः पतित्वा प्राह मयात्र हारितं त्वया जितं ततः श्रेष्ठिवधू भूपपार्श्वदिकं ग्रामं प्राप्य सूत्सव (सोत्सव) स्वगृहे समायाता ।

इति राटिविषये सोढीसम्बन्धः ॥५३४॥

[५३५] अथ सिद्धराजप्रशंसितभोजनं श्रीहेमध्वरिसम्बन्धः ।

एकदा श्रीसिद्धराजजर्षासितहो यात्रायां चचाल, सार्द्धं श्रीहेमध्वरयोऽप्याकारिताः । वर्त्मनि गुरुन्प्रति राजा प्राह—भगवन्, रथे उपविश्यतां, दुष्करं पादसचरणं, गुरुः प्राह—साधूना रथोप-वेशनं पापनिवन्धनं ।

पद्भ्यामध्वनिं संचरेयमनिशं भुञ्जीत भैक्ष्यं सकृत्
जीर्णं वासो वसाय ३ भूमिबलये राज्ञौ शयीय क्षणं ।

निःसंगत्वमधिश्रिये वसुमती—मुद्गासयेयानिशं,

ज्योतिस्तत् परमं दधीय हृदये कुर्वीय किं भूभुजा ॥१॥ वक्तं च—

गुरुप्रभदिवान् राजन् ! यतीनां नैव युज्यते ।
परपीडाकरत्वेन बाहनाद्यधिरोहणम् ॥२॥

एकदा सूरि वारा [गोचरचर्चा] कुर्वाण राजा ददम । तदापाम्बानि कुर्वाणाः साधवो दृष्टाः
[राज्ञा यत । बहिःस्थितेन श्रीसिद्धस्माभृता सूरिरैश्वर्यत काजिकेन सम भैश्य मुञ्जान सपरिच्छदं ।

5 ततो राजा जगौ—

तप्यतेऽमी [तपस्यमी] तपः क्रीह्यन् महात्मानं यदबह ।
अशनत्यनं जलक्लिन्न मार्गं चाङ्घ्रिप्रचारिण ॥३॥
तदन्यजन्मसामान्यधियाऽमी माननाधिता ।
नापमाया मया किन्तु, मान्या एव महेश्वर ॥४॥

10

इति सिद्धराजप्रशंसितभोजन श्रीहेमचरिसम्बन्ध ॥५३५॥

[536] अथ हल्लदानस्थापकाद्विजसम्बन्धः ।

एकदा कृष्णविप्र कृषि मण्डयामास सदा हलु खेटयतोऽन्यदा हलु भग्न तदा ध्यातं किं
करिष्यामि हलं भग्न दिन पतिष्यति ततो नन्दनस्थामे विप्र प्राह, देवचन्द्रकौटुम्बिकपार्श्वोद्
हलु आनयिष्यामि । पुत्रोऽवगु स मुघा हलु नाप्स्यिष्यति । पिता प्राह—मम विश्वत्स तदा यदा
16 तस्य पार्श्वोद् मुघात्थचनेन हलुमानयिष्यामि ततः स विप्रस्तस्योपात्त्वे गत उपदेश ददाविति ।
हलुदान स्वर्गोच भवति यत—

हल्लाया दीयते दान स्वादिर्यास्तु विशेषत ।
हल्लदानप्रदानेन स्वर्गे हल्लति मल्लति ॥१॥

भुत्वेतत् तेन हलु दत्तं । स च विप्रो हलु क्षेत्रे गत्वा [सूनुवे] सूनुोददौ प्राह च मुषेदं
20 हलुमानोतं मया । इति हल्लदानस्थापकाद्विज सम्बन्ध ॥५३६॥

[537] अथ स्वहस्तदत्तफलविषये वस्तुपाल सम्बन्धः ।

एकदा वस्तुपालमत्रिण पुरो गुरु प्राह—यत् स्वहस्तेन दीयते शत प्राप्यते परहस्तदानस्य
फलं न भवति । उक्तं च—

यद् वस्तु दीयते भावात्, तत् सहस्रगुण भवेत् ।

यद् दत्त सुकृत पुण्य, पापे पार्ष च तद्गुण ॥१॥

25

किंचान्यदीयते यत्तद्, धनिकस्यापचीयते ।
सुकृतं दीयमानं तु धनिकस्योपचीयते ॥२॥

श्राव्यते सुकृतं यावत्प्रान्तकालेऽपि तावतः ।
निजश्रद्धानुमानेन सदेवा न श्रुतेः फलं ॥३॥

ततः श्रावयिता पश्चाद्विधत्ते मानित यदि ।
तदा सोप्यनृणः पुण्यभाग् भवेदन्यथा न तु ॥४॥

अश्रावितोऽपि श्रद्धते सुकृतं यः क्वचिद् गर्ता ।
जानन् ज्ञानादिभावेन, सोऽपि तत्फलमाप्नुयात् ॥५॥

अन्यदा सुकृतं तन्वन्, स्वजनः स्वजनाख्यया ।
व्यवहारप्रीतिभक्तिः एषं ज्ञापयति ध्रुवं ॥६॥

स्वहस्तेन यद्दत्तं लभ्यते तन्न संशयः ।
परहस्तेन यद्दत्तं लभ्यते वा न लभ्यते ॥७॥

अतएव पुण्यवद्भिः स्वहस्तेन धनं व्यपनीयं, श्रुत्वैत्तन्मन्त्री सप्तश्रेष्ठ्यां धनं व्ययितुं लग्नः,
गुरुभिः प्रोक्तं तथा व्यापारः कार्यो यथा प्रजा न सोदति, साधुवादः सर्वत्र जायते, तत् स्वस्यैव
लभते । अतः पुण्यस्मारणविषये एक काव्य शृणु—

त्रयस्त्रिंशत्कोटिर्निदशस्रमुखबंधोऽसि जगतां,
त्वयाऽग्ने ! दहन्ते चपलपवनप्रेरिततया ।
अमी किं विश्वेषामुपकृतिपरा साधुतरवो ।
यदेभ्यो भस्म भ्यात्तदपि मरुतस्ते पुनरधां (?) ॥८॥

इदं काव्यं श्रीउदयप्रभसूरिभणित वस्तुपालमन्त्री स्मरन् पाप न करोति ।

इति स्वहस्तदत्तफलविषये वस्तुपालसम्बन्धः ॥५३७॥

[६६४] अथ पुण्यलाभालाभसूचकवणिक्त्रयसम्बन्धः ।

एकस्मात् पुरात् त्रयो वणिजो निर्गता धनार्थं । एको मार्गं गच्छन् प्रथमे गतः पद्मपुरे ।
तत्र व्यवसायं कृत्वा धनं बहु निर्गमयामास । उद्गरितं मार्गं समागच्छन् धाट्या मुषितमपर
निर्गमयामास । द्वितीयो द्विगुण लाभं प्राप्यागतः । तृतीयो यावज्जात्वा गतस्तावलात्वाऽगतः

उक्तं च—जहाय तिन्नि वणीआ, मूलं धित्तूण निग्गया ।

एगो तत्थ लमे लामं, एगो मूलेण आगओ ॥१॥

एगो मूलं पि हारिता, आगओ तत्थ वाणीओ ।
 वयहारे उवमा णसा, एव धम्म वि आणह ॥२॥
 माणुमत्त मत्ते मूल लामो देवगई मत्ते ।
 मूल छेएण जीवाण निरयं तिरखत्तण भवे ॥३॥

6

इति पुण्यलामालाभसूचकवणिक्प्रयसम्बन्ध ॥५३८॥

[539] अथ कुसमर्ग-सुसमर्गदोषे शुक्रद्वयसम्बन्ध ।

एकस्वामदव्यां शुक्रद्वयं जनितं, वर्द्धितं । एकं शुक्रं भिङ्गेन जिनदत्तगृहे विक्रीतः । द्वितीयस्तु
 भिङ्गैर्गृहीतः । भेष्टिना धमशास्त्रं पाठितं भिङ्गै स्वकळा शिक्षिताः । एकदा पत्नीभूपोऽध्यापयत्
 आगच्छत् शुकेन भिङ्गानामग्रे प्रोक्तं भिङ्गा धाविता राज्ञा निर्धारिताः । राजा जिनदत्तगृहे
 10 गतः, तत्र शुक्रो वक्ति भूप आगतो भक्तिः क्रियते । ततो राजा प्राह—शुक्रस्याग्रे त्वमेवविधौ
 धर्म्मा एकः शुक्रो भिङ्गगृहे पापी दृष्टः स शुक्र प्राह—

माताप्येका पिताप्येको मम तस्य च पत्निणः ।

अहं मृनिभिरानीतः स च नीतो गवाक्षिभिः^१ ॥१॥

गवाक्षनानां स^२ गिरः मृणोति, अहं च राजन् मृनिषु गवानां ।

प्रत्यक्षमेतत् भवतापि दृष्टं, सुसमर्गतो दोषगुणा भवति ॥२॥

15

एकइ ठामि नसतहां एवठ अन्तर होइ ।

अहिर्हके महीअल मरइ, मणिव जीवइ तइ फोइ ॥३॥

इति कुसमर्गसुसमर्गदोषे शुक्रद्वयसम्बन्ध ॥५३९॥

[540] अथ मित्रद्वयसम्बन्धः ।

20 मित्रद्वयं लक्ष्मीमर्जयितुं विदेशगतं तत्रैकं पञ्चाशद् दीनारानजयामास । द्वितीयं ज्ञतं,
 पञ्चाद् वलितौ स्वपुत्रप्रतीक्ष्यामागतौ । प्रतीक्षीं नागवत्ता दृष्ट्वा रात्रौ वनमध्ये देवकुले गतौ । तत्र
 एकं सुप्तोऽपरो जागति । ततो यत्नं मुकुटहारकुण्डलाद्यामरणभासुरं दृष्ट्वा दभ्यौ । दूरं गतो धर्म
 स्तोत्रमर्जितं, अतो यक्षस्य हारं गृह्णामि दारित्त्रयच्छिदे । ततो यावद्दारं लासु इत्सु ददी
 तावत् यक्षेण स्तमितो वेदनां प्राप प्राह च अहो महायक्ष ! मुञ्च ! प्राणा वास्यति मे । यत्तोऽवगु
 25 मं हारं त्वं लासु इत्सु क्षिपसि आरयिष्यामि त्वां । स पुमान् प्राह—वद्विकोकते तन्वागद्य
 यत्तोऽवगु यद्गन विदेशानीतं तत्क्षयं मम आपण्डागारे मुञ्च ततस्तेन विभ्यता [पञ्चाशत् दीनारं]

१ गवाक्षी २ यक्ष, ३ अक्षय ४ महीअल-स्वामचरणीया ।

तत्कोशे मुक्तं । सुमः सः । द्वितीयोप्येवं हार गृह्णन् दीनारशतं यक्षेण ददित' । तत' आद्यः प्राह स्वधनं गमनज्ञापनायोक्तं—

दूरि दिसंतरि चालीआ, वडी करी पुण आस ।

आवि दोहिला खंधि चडि, निम सउ तिम पंचाम ॥१॥

अपरो जगौ—

ग्रह अवला विहि वंकडी, दृजण पूरउ आस ।

आवि दोहिला खंधि चडि, निम मउ तिम पंचाम ॥२॥

पश्चात् स्वस्वसम्बन्धोद्घापितो मिथः । एवं जीवाः प्रमादादर्जितमपि पुण्यं हास्यति । इति भवितव्यतायां दूरिदिसंतरि चालीआ ।

इति मित्रद्वयसम्बन्धः ॥१४०॥

[541] अथ शठोपरि शठेतिविवये शुककथा ।

एकः श्रेष्ठी सुपात्रदानं दाता । भूपस्याग्रे वेश्या नृत्यं करोति बहुधनं भूपाल्लोकाच्च लभते । श्रेष्ठी कुपात्रत्वात् किमपि न दत्ते, तदा लोकैश्चर्त्तं, त्वं बहुलं धनं लासि न श्रेष्ठिनः । ततो वेश्यया नृपे तुष्टे प्रोक्तं समाद्य स्वप्ने श्रेष्ठिना लक्षद्रव्यमानितं तच्च दापय, ततो राज्ञोक्तं, श्रेष्ठिनात्यै स्वप्न-मानितं देहि, ततः कृष्णमुखं गृहागतः । शुकोऽवग-श्याममुखं कथं ते । श्रेष्ठिना वेश्योक्तं प्रोक्ते शुकनोक्तं एकं रत्नमादर्शोर्ध्वं धृत्वा वेश्याग्रे प्रोच्य—त्वया भूपस्य पञ्चतः, इदं आदर्शमध्यस्थं रत्नं गृहाण एव कृते यदा सा वर्त्ति, इदं कथं गृह्यते तदा त्वयाऽऽस्त्वैय [स्वप्न] सदृशमिदं रत्नं, तथा कृते वेश्या जिता । वेश्यया शुकधीर्ज्ञाता । ततः स शुको मार्गयित्वा गृहीतः । शुकस्य पक्षौ छेदयित्वा दास्यग्रे वेश्यावगू, अयं शुकः शाकत्वेन कार्यः कार्यार्थं गता । शुको नष्टा खाले प्रविष्टः दास्या शुकं नष्टे अपरं मासं शाकत्वेन कृतं, सा च शाकं तं शुकधिया चखाद, जगाद च भो शुकं यत्त्वया मम धनं निर्गमितं श्रेष्ठिनो बुद्धिदानात् [तत्] कृतफलमेव पश्य, ततस्तदुक्तं खालमथः शृण्वन् छन्नं तस्थौ । भीतः शुकः खालागतमन्नं खादन् जातपक्ष चङ्गीय गतो वने, वेश्या तु नर्तितुं कृष्णालये समागता । शुकस्तु कष्णशृङ्गौ स्थितः प्राह अहो वेश्ये अहं कृष्णस्तुष्टौ वरं मार्गय, तयोक्तं वैकुण्ठं नय मां । तेनोक्तं मस्तकं भद्रीकृत्य लोकसमुदाय-युता नृत्यन्त्यब्रागच्छसि यदा तदाह तत्र नेष्ये । ततस्तथाकृत्वा यदा साऽगता तदा शुको गत्वा वृक्षशाखायां प्राह—

शठोपरि शठं कुर्यादादरोपरि आदरं ।

त्वया मे लुचिंतौ पक्षौ, मया ते मुदितं शिरः ॥१॥

ततः स्ववैरवलनसम्बन्धं प्रोक्त्वा शुको गतः ।

इति शठोपरि शठेतिविवये शुककथा ॥५४१॥

5

10

15

20

25

30

[542] अथ करहामकरि पापदाने उष्ट्रं सम्बन्ध ।

एकस्मिन् ग्रामे एको द्विजो ब्रह्मदादौ जायमाने दानं गृह्णाति । तदा माया बलि । इदं दानं पापनिबन्धनं । ततः क्रमात् विप्रो मृत्वा उष्ट्रोऽभवत् । पत्नी मृत्वा राजपुत्री जाता । क्रमात् सा पुत्री राज्ञा भीमभूपाय दत्ता, स च परिणिन्य तां तदा स एव उष्ट्रस्तस्मै दत्त । स भारितुष्ट्रस्करे मार्गे भीमञ्ज्वाल । बहुभारादुष्ट्रं आरटति मृग इतोऽकस्मात् तमेव ग्रामं दृष्ट्वा राजपुत्री जातिस्मृतिं प्राप्य प्राग्भव दृष्ट्वा पश्चाद्भवसमधिनि पतिं जहे । ततः प्राह—

करहामकरि करकवडो भार धणोघर दूरि ।
तू लेतो हू भारती राहु गिलतइ भूरि ॥१॥

एतत् भुत्वोष्ट्रोऽपि जातिस्मृत्या प्राग्भवं ज्ञात्वा पश्चात्तापवान् छात्वाऽनक्षणं स्वर्गं गताः ।

10 इति करहामकरि पापदाने उष्ट्रं सम्बन्धः ॥५४२॥

[543] अथ कर्मणि कृष्णसागरनीरमन्वन्ध ।

एकस्मिन् ग्रामे कृष्णभूपस्य मलयेन्द्रो पत्नी सागरनीरी पुत्रायभूताम् । गोत्रिभिः समेत्य राज्यं गृहीतम् ।

कृष्ण सकुटुम्बो राज्ञो नष्ट एकस्मिन् पुरे गताः । पत्नी परगोत्रेषु कम्म कृत्वा सर्वपापद्वाराणि
15 मरति । अन्यदा तन्नागतसार्धवाहेनापहृता साधवाहस्ततोऽचञ्चन् तां पत्नीं कर्तुं तस्याः पुरः प्राह यदा, तदा सा जगौ मया ब्रह्मचयव्रतं वषत्रयं यावद् गृहीतं तदनु यथाकचिरं करिष्यते । ततः स सार्धो हृष्टः, मलयेन्द्री स्व शीलं पाळयति, परं पतिपुत्रविधोगाद् दुःखिनो, इतः कृष्णपत्नीमदृष्ट्वा ततो निगतः, अग्रे गच्छतस्तस्य नदी समागता एकं पुत्रं पूर्ववद्यां परकूले मुक्त्वा यावद् द्वितीयं पुत्रं नेतुमायाति तावत्प्रकरणेण गृहीतो गिलितश्च । मकरो गच्छन् दूरं मास्तिक्-
20 हस्ते चटिता । मास्तिकैर्विदारितः । पुमान् निगतः । ततस्तैमुक्तश्चन्द्रपुरे । समेतो राज्ञा पुरद्वारे रक्षकं कृतः ।

इवा दैवयोगात् नदीवदयोर्द्वौ सागरनीरी सौवर्णिकहस्ते चटितौ सौवर्णिकं स्वपुत्रीं कृत्वा स्थापयामास । क्रमाद् वधमानो अभ्यासं कुरुतः । ततः कस्यचित् क्षत्रियस्य अर्पितो स क्षत्रियो भूपस्य सेवां करोति ।

25 इतः स साधवाहस्तत्रायासः । राज्ञातो क्षत्रियपुत्री राज्ञो रक्षां कर्तुं मुञ्चते तदा नीरसागरी परस्परं स्वपितृमातृराज्यगमनादिकं चरित्त्रं सांप्रतिक्रमेण सम्बन्धं प्रोचतुः तदा मलयेन्द्री स्वपुत्रीं जज्ञौ, ततः सा पुत्रयोर्मिलिता प्राह—

किहां कान्हड किहां मलयेन्द्री, किहां सागर किहां नीर ।
दैवसिद्ध मलयेन्द्री मिली, जो मिलीयो पुण कन्ह ॥१॥

तां ताभ्यां वार्तां कुर्वाणां श्रुत्वा सार्थवाहश्चकितो भूपपार्श्वं गत्वा प्राह, अद्य यौ रक्षितौ मुक्तौ तौ कुशीलिनौ, ततो राज्ञा कण्ठेन शूलायां क्षेपितुमादिष्यै यदा चलितौ तौ हन्तुं तदा तौ प्रोचतुः—किहां कन्हड ० गाथा श्रुत्वा द्वास्थः

किहां कान्हड किहां मलयेन्द्रि किहां सायर किहां नीर ।

मिलीया सागर नीर मम, नो मलीया मलयेन्द्रि ॥२॥

5

एनां गाथां श्रुत्वा पुत्री पितर ज्ञातवन्तौ, पितापुत्री ज्ञातवान्, ततो राज्ञो ज्ञापित सर्वं तैः स्वसंबंधं । ततो मञ्जयेन्द्रो कृष्णस्यार्पिता, सर्वं कुटुंबं मिलितं । ततोऽन्यदा सूरी शत्रावभ्येत्यावग्, अधुना त्वां वरीतुं वाञ्छामि त्वं स्वपुरे गच्छ, ततः कृष्ण स्वपुरं प्रति चचाल, स्तोकबलेन देव्याः सानिध्यात् गोत्रवैरिणो निर्धाट्य स्व राज्य जग्राह ।

ततो गुरुपार्श्वं धर्मं श्रुत्वा जैनं धर्मं प्रतिपद्य स्वर्गं गतः ।

10

इति कर्मणि कृष्णसागरनीरसंबंधः ॥५४३॥

[544] अथ स्वपक्षहंतरि कच्छपसम्बन्धः ।

एकस्मिन् कूपे कच्छपा बहवस्तिष्ठन्ति स्म । माळिका [मात्सिका] आगच्छन्ति तान् प्रहीतु यदा [तेषु] स एकः कच्छपो नि शंकमन्यं कच्छपं दत्ते, स च याति, तदा वृद्धकच्छपेनोक्तं नाप्यते कच्छपः, यदा स्तोका कच्छपा भविष्यति तदा स्वामपि प्रहोष्यन्ति, स च न मन्यते वृद्धोक्तं, क्रमात् स्तोकेषु कच्छपेषु जातेषु, स एव कच्छपो [मात्सिकै] माळिकैर्गृहीतः आक्रन्दं करोति स्म, तदा वृद्धेनोक्त—

किं क्रन्दसि कुलांगार, स्वपक्षपरिघातक ।

स्वपक्षे हि परिक्षीणे, कोऽत्र त्राणं करिष्यति ॥१॥

ततो वृद्धः कच्छपो नष्टाऽन्यत्र गतः ।

20

इति स्वपक्षहंतरि कच्छपसंबंधः ॥५४४॥

[545] अथ स्वार्थसाधने सिहोन्दिरसंबंधः ।

एकस्यां गुहाया उद्विरो महास्तिष्ठति । अन्यदा तत्र विवातगुहायां सिंहः समागात् । वर्यं स्थानकं दृष्ट्वा तत्र तिष्ठति, उद्विरोः सिंहस्योपरि हिंडन् रूर्करान् पातयति । सिंहस्त हन्तु न शक्नोति ततो दध्यौ, मया हन्तु न शक्यते, ततो बिडालं विना उन्दिरा. हन्तु न शक्यते । ततः सिंहो बिडालपार्श्वं गत्वाऽवग्, ममैको वैरी उद्विरो विद्यते, त त्व यदि हसि तदा तुभ्यं भक्ष्यं ददामि, तत सदा सिंहो बिडालाय मांसं दत्ते, यदा हतुं उद्विरं याति, तदा पत्नी प्राह, त्वयोत्तरः सदा कार्यः । यदा उद्विरो हतस्ततस्तव किमपि नार्पयिष्यति एवं बहवो दिना गताः । एकदा भार्यया वार्यमाणोपि गत उद्विर हन्तु बिडाले नोद्विरो हतः । ततो बिडालो भक्ष्यं मार्गयितुं

25

यदागतं तदा सिंहः प्राह अथ त्व आगतो मां मांसं मागयितुं यदि कस्ये समेष्यति तदा इत् एव । त्वं गच्छ स्वस्थाने । ततो विडालः स्वपत्नीपार्श्वे गतो यदा तदा पत्नी प्राह—

निजार्थं निखिलो लोकं सेवतेऽन्यं निरतर ।

अतो जीवितमिच्छेत् तदा तत्र ब्रजाय मा ॥२॥

5 एक च—

अपसर्पति कार्यार्थी, कृतार्थी नावसर्पति ।

दधिकर्णकदुर्बुद्धिं रक्षणीयस्त्वया इत ॥२॥

इति स्वार्थसाधने सिंहोदिरसंबंध ॥५४५॥

[५४६] अथ पापविषय काष्टश्रेष्ठि-वज्रा-गज-संबन्धः ।

- 10 मोगपुरे काष्टश्रेष्ठिनः पत्नी वज्रा । देवशर्मा पुत्रोऽभूत् । गजोद्विजो मित्र, शुक्रसारिके वर्णे विद्येते काष्टश्रेष्ठी गज मित्रं गृहे शुक्रत्वा विदेशे लक्ष्मीहेतवे चंचाल । गजवज्रायो परस्परं प्रेम जात वज्रा गजपार्श्वे यतीं दृष्ट्वा सारिका वक्ति शुक्र, शुक्र । विलोक्य, श्रेष्ठिपत्नी वज्रा परपुरुषेण सहाभोगदानात् पापिनी पार्यं कुर्वाणास्ति तत्र सारिका गजेन हता । तत्र शुक्रो मौनं चक्रे । एकदा तस्य गृहे साधुयुगं विहसुमागात्, एकेन वृद्धेन साधुनोक्तं लघोरग्रे अस्य कुकुटस्य
- 15 मजरी योऽस्ति स राजा भवति । एतन् भुत्वा गजः प्राह-वज्रा प्रति अस्य कुकुटस्य मजरी मद्यं देहि, तत्र कुकुटं हत्वा मजरी रक्षितां गजं स्नानाय गत । इत् पुत्रो लेखशाळात् आगात् भोजनं याचते स्म । मात्रा मंजरी वत्ता विस्मृत्य लेखशाळार्या गत । इतो गज आगतो जेमितुमुपविष्ट मजरीमदृष्ट्वा पुत्रभक्षितां ज्ञात्वा प्राह-मंजरी तां देहि, सावगं पुत्रं हत्वा दास्यामि, एतन् भुत्वा धात्री लेखशाळायास्तं बालं छात्वा दूरदेशे गता तत्र राज्यं जात तस्य शिशो,
- 20 इत् श्रेष्ठो विदेशात् लक्ष्मीमुपाज्य गृहागत पत्नीपुत्रौ अदृष्ट्वा शुक्रं पप्रच्छ । क्व गता मे पत्नी ? तत्र शुकेन गजवज्रायोऽश्रेष्ठितः प्रोच्योक्तं दूरे वज्रागजौ गतौ वैराग्यं जात दीक्षा गृहीता काष्टेन वज्रागजौ वैषयोगात् पुत्रं राज्यपुरे गतौ धासं चक्रतुश्च । इत् स काष्टर्षिभ्रमन् वज्रागृहे विहसु गत । वज्रा स्वपतिं उपलक्ष्य दृष्ट्वा एष मां यदि उपलक्षयिष्यति तदा मां गजयुतां हनिष्यति ततो भिक्षामभ्ये स्वस्वणमुद्रां क्षिप्त्वा लज्जं पुत्कारं चक्रे एष साधुस्त्रीरो
- 26 मम गृहात्-लज्जं हेमं छात्वा गच्छन् अस्ति स्तैन्यदोषो ददे तथा भूपपार्श्वे गता प्राहाऽथ चौरः । ततो राज्ञा वाचद् ह-तुमादिष्टं वाचद् धात्र्या पितुः स्वरूपं प्रोक्तं तवायं पिता ततो राज्ञा माताऽपि पापिनी पितृह-त्री ज्ञात्वा कर्षिता । राजा भ्राह्मो जात ।

इति पापविषये काष्टश्रेष्ठि-वज्रा-गज-संबन्ध ॥५४६॥

[54] अथ चतुर्जामातृसंबन्धः ।

- 30 एकस्य विप्रस्य चतस्रं पुत्र्योऽभूवन् । ताश्च परिणायितां पृथग् मासे । एकदा चत्वारोऽपि जामातर आकारिताः । अस्मिं पक्वान्नादिदानं तं सदा तेषां क्रियते । एकोऽपि तेषु जामाता

न चलितुमिच्छति, ततो दिनेदिने बहु धनं भक्षितं ज्ञात्वा तान् चालयितुं भग्नभाजनानि जेमिंतुं मण्डितानि । तत उत्थाय चित्रशालायामुपविष्टः । गोविंदोऽवग् चलयते अपमानं कृतं श्वशुरेण । ततः समुत्कलयित्वा पत्नीं नीत्वा चचाल, “भग्नभाजनो गोविंदः ।” यदा न प्रयश्चलन्ति तदा श्वशुरेण तैल पर्यवेषितं, ततः माधवनामा सोऽपि अपमानं ज्ञात्वा चलित “तिलतैलेन माधवः ।” ततो द्वावपि न चलतः ततस्तृणशय्या प्रस्तारिता, ततस्तमपमानं ज्ञात्वा विक्रमश्चचाल “विक्रम- 5 स्तृणशय्यायां ।” ततो गागिलां यदा न चलति ततो गले धृत्वा कर्षित, “अर्धचन्द्रेण गागिलाः ।”

भग्नभाजनो गोविंदः, तिलतैलेन माधवः ।

विक्रमस्तृणशय्यायामर्ध-चन्द्रेण गागिलाः ॥१॥

एव चत्वारोऽपि जामातरो गता । एवं जीवा ससारे कर्मपराभव दृष्ट्वा वैराग्यभाज. केचिद् भवन्ति ।

इति चतुर्जामातृसंबंध ॥५४७॥

[548] अथ भाग्ये सुजाण-बूबस-संबंधः ।

श्रीपुरे भीमश्रेष्ठिनः सुजाणबूबसौ पुत्रौ । सुजाणो विद्वान् बूबसो मूर्ख किमपि लेखकं न वेत्ति, श्रेष्ठिनो गृहे कोटिद्वयं वनस्य । एकदा श्रेष्ठी मृतः । सर्वधनसख्यायाव्यवसायादि सुजाणः करोति ।

एकदा पत्नी प्राह बूबसो प्रति दिन वही श्रिय व्ययति, भवानुपार्जयति, ते पृथक् क्रियते, तत. पत्नीप्रेरितेन सुजाणेन अपृथगीभवन्नपि बलात् बूबसो पृथग् कृतः । टकानां सहस्राष्टक दत्त, तेन सुजाणो हृष्टः पत्नी युतो जातो बहुश्रीस्थितः, ततो व्यवसाय कुर्वतः क्रमान् सुजाणस्य लक्ष्मीस्तृष्टिता बूबसेन शालकपाश्यात् हृष्टं मडापितं दिने दिने तथा लाभो जात यथा स्तो- 20 कैरब्दैः कोटिद्वयं जातं, सुजाणो निःस्त्रीभूतो लज्जमानो रत्नद्वीपे ययो, तत्रापि रोहगाद्रौ व्यवसाय कुर्वतो पिनश्रीजाता । ततः यथा स्तोककर्मकरो भूत्वा चन्द्रश्रेष्ठिगृहे स्थितः ।

इतो बूबसो भ्रातरंगत ज्ञात्वा दुःखी विदेशादागतान् लोकान् पृच्छ पृच्छ सुजाणगमनं जज्ञौ, ततस्तत्र गतो भ्रातुर्मिलित वस्त्रादिदत्त लक्ष्मीबन्धो दत्ता सापि त्रुष्टिता, बूबसेनोक्तं गम्यते रोहणाद्रौ । ततस्तत्रगतो भूमिगृहीता सुजाणेन भूमि खनिता पर किमपि न प्राप्त । बूबसेन तु प्रथमे कुदालिकाघाते सपादलक्ष रत्न प्राप्त, तदपि भ्रात्रे दत्त, ततो व्यवसायं कुर्वन् सुजाण- 25 स्तदपि रत्न बुसुजे दुःस्थोऽभवत्पुनः, ततो बूबसेनोक्तं कृषिः करिष्यते, सज्जे हलादिके कृते सुजाण प्राहाद्य भद्रा विद्यते तेन वर्ये दिने हल खेटयिष्यते । बूबसः प्राह-‘भाग्यवता का भद्रा’ एव प्रोक्त्वा हल खेटयत [क्षेत्रे] अकस्मात् निधानं क्षेत्रे बहु धनं निर्गतं राहेशापित राज्ञापि तस्मै दत्त, सुजाणो वर्या वेलां विलोक्य हलं खेटयितुं लग्नः परमभाग्यात् कुवातादिनाधान्य किमपि न निष्पन्नम् । ततो दुःस्थोऽभवत् शृङ्गं, ततो बूबसः स्वभ्रातरं स्वपुरे [नीत्वा] भक्ति 30 करोति धान्यादिवज्जदानात्, [ततस्तेन] गुरवः प्राग्भवं पृष्टा. प्रोक्षुः बूबसः सुजाणयोः पुर ।

सुजाणं प्राग्भवे कृपणोऽभवत् पर ज्ञानपथमी आराधयामास तेनात्र भवविज्ञोऽभूत्,
दानामावात् दरिद्री । धूमसस्तुप्राग्भवे दान ददौ ज्ञान नारराध तेन लक्ष्मीवह्नी जाता मूर्खत्वं
च इति श्रुत्वा प्रावपि भ्रातरौ धर्मं चक्रतुः ।

इति भाग्ये सुजाण-धूमस-सम्बन्धः ॥५४८॥

5

[549] अथ दु स्थतार्या राम-श्रुपि-मम्बन्धः ।

यदा श्रीरामो वन प्रति चञ्चल तदा श्रुपेराश्रमपान्थ थावदागत तावद् श्रुपि श्रीराम
दृष्टे पश्चादन्वत्र गत्वा स्थित ।

ततो राम श्रुपिमनो ज्ञात्वा वनवासे स्थित्वा रावण जित्वा यदा श्रुपेराश्रमे क्षमागात्
तामत् श्रुपयः सम्मुखा आगता आगतस्वागत चक्रुः । तदा श्रीराम प्राह—

10

स एवाहं स एव त्व, स एवाय तथाश्रय ।

आदर शिथिलीकृत्य पुनरेव किमादर ॥१॥

श्रुपि प्राह—

धनमर्जय काकुस्थ ? धनमूलमिदं जगत् ।

अन्तर नैव पश्यामि निर्धनस्य मृतस्य च ॥२॥

15

जाह रूव विज्ञा तिधीवि निवहंतु कन्दरे विवरे ।

अस्थधीयपरिबुद्धो जेण गुणा पायडा ह्रुति ॥३॥

इति दु स्थतार्या रामश्रुपिमम्बन्धः ॥५४९॥

[550] अथ सीताशुद्धिमयनसम्बन्धः ।

श्रीरामा यदा सीतां स्वगृहेऽनेषीत् तदा पक्षे जना वन्ति सीता इत्यत काल रावणगृहे
20 स्थिता शील कथं पालित ? [अभाषि] भाविरहायस्त्रियो को विशेष ? । एवं श्रुत्वा श्रीरामो
यदा कृष्णमुखोऽभूत् तदा सातयोक्त अहं अग्नयान्ती प्रविश्यामान शुद्धं करिष्यामि । तत
स्नान्तिरोगारैश्चलद्भि शवहस्तप्रमाणा स्नानिशुता । सीतानुप्राह—

यदि राम शुक्त्वा मया कोऽप्यन्यो मनसि कुबुद्धया भवबुद्धया च धृतो भवति तदाह
भस्मीमथामि, एष प्रोच्य तत मनुष्येषु लक्ष्येषु मिलितेषु स्वहस्ते तप्त गोलकं छात्वा स्नानि-
25 मध्ये पद्भ्यां चलिन्वा स्नानेः परतटं गत्वा परं मनागून दग्धा तत सीता शुद्धा सती श्रीरामं
कृष्णमुखं [दृष्ट्वा] मया मुषा समयेऽसमयं कारित इति । श्रीरामः कृष्णमुखं दृश्यो मया मुषा
समये सपर्यं कारितेति सीता श्रीरामं प्रति प्राह—

मा गा विपादभवनं भुवनैकवीर, निःकारणं विगुणिता किमियं मयेति ।
दैवेन केनचिदह दहने निरस्ता, निस्तारिता नु भवता हृदयस्थितेन ॥१॥

सतो लोकः—

सीतया दुरपवादभीतया, पावके स्वतनुराहुतिः कृता ।

पावकोऽपि जलतामियाय यत्, तत्र शीलमहिमानिवन्धनम् ॥२॥

5

इति सीताशुद्धिभवनसम्बन्धः ॥५५०॥

[551] अथ तीर्थप्रभावे सहिजगपुरश्रीशांतिनाथसम्बन्धः ।

सहिजगपुरे श्रीधरश्रेष्ठिनो रात्रौ श्रीशांतिजिनः स्वप्नेऽभ्येत्यावगु-उत्तिष्ठ चउरडीग्रामे गच्छ, तत्र नद्यास्तदयोरुभयोः पार्श्वे^१ समस्तक [घटः पतितोऽस्ति] घटं च पतितमस्ति, तदत्रानीय योजयित्वा प्रासादे स्थापय । भवतो ग्रामस्यास्य वर्षं भविष्यति । ततः सप्ताष्टजना एकं शकटं लात्वा तत्र गत्वा प्रभोः सशीर्षं घटं च रथे स्थापयित्वा गच्छन्तो नदीतटे सायं स्थिताः ।

10

तत्रापि स्वप्नेऽभ्येत्य प्रसु प्राह तस्य, अधुना ग्रामे गच्छत पश्चाद्दुःशकं भविष्यति । ततस्ते चलिता यावन्नदीमुत्तीर्णास्तावत्तथा वृष्टो मेघ यथा उभयोः कण्ठयोनदीपूर्णा, मेघे वर्षति सा प्रतिभा पुरे प्राप्ता उत्सवः कृत । ततः प्रभृति तन्नगरं सुख [सुखि] जातं । अधुना तत्तीर्थं सुप्रभावं विद्यते, तस्मिंस्तीर्थे यो यवन उत्तरति तस्य तुरङ्गमादि भ्रियते, ततोऽधुना कोऽपि तस्य तीर्थस्य प्रतिकूलं न चिन्तयति । लोकस्य मनोरथान् पूरयति प्रसु ।

15

इति तीर्थप्रभावे सहिजगपुरशांतिनाथसम्बन्धः ॥५५१॥

[552] अथ नवसारीपुर-श्यामलपार्श्वनाथ-सम्बन्धः ।

नवसारीपुरे प्रसु पार्श्वे स्वप्नेऽभ्येत्य श्राद्धानां पुर प्राह—सामितो भूतलात् कर्पयन्तु भवत वर्षं भविष्यति । ततस्तस्माद्भुवस्तलात्प्रसु. कर्षितो यदा तदा प्रभोः शरीरे चन्दन-पुष्पाणि अशुक्तानि दृष्ट्वा लोकश्चमत्कृतः स्तुतिः चक्रे । ततः पार्श्वे प्रासादे स्थापितः । ततोऽद्यापि चन्दनपुष्पाणि न शुक्लति । प्रभो शरीरादमृत [ह] गिरति, लोकानां चिन्तितं पूरयति श्रीश्यामलपार्श्वः ।

20

इति नवसारीपुरश्यामलपार्श्वनाथसम्बन्धः ॥५५२॥

[553] अथ देलउला श्रीआदिनाथमम्बन्धः ।

हेसलकप्रामे श्री आदिनाथ सप्रभाव आराधकस्य मनोरथान् पूरयति । अन्यदा चोवा-
ग्रामबुक्कर प्रतिमामुत्पाट्य रात्रौ निगतः । वल्मनि अन्धो जात । ततो विभ्यम् रात्रावेव पश्चात्
स्वस्थाने मुमोष । तत पश्यन्नभूत् । एकदा कटोपुगधवनस्तत्राम्येत्य तां प्रतिमां नीत्वा स्वपुरे
5 गत । प्रथमे दिने आसना[त्रा]श्वो मृत । द्वितीयदिने पुत्र शूलगेगेग पोद्धितोऽत्यन्त यदा मृतप्रायो
जातस्तदा तां प्रतिमां आद्वानां दत्त्वा भागनिमित्त सहस्रश्रम्मा दत्ता पश्चान् स्वस्थाने प्रेषिता
तां प्रतिमां सप्रभावां ज्ञात्वा कोऽपि प्रतिकूल न कराति । यस्य यत् यत् काय न सिद्धपति यात्राद्दी
मानिते तस्य तरकार्यं सिद्धयति ।

इति दलउला श्रीआदिनाथमम्बन्धः ॥५५३॥

10 [554] अथ अमयदेवसुरिकृतनवांगवृत्तिमम्बन्ध ।

श्री अमयदेवसुरयो विहरन्त यमणकस्थाने प्राप्ता महायाधिकुष्ठरोगपीडिता हस्तमपि
घातयितु न शक्नुवन्ति । नतः सभ्यार्यां पाक्षिकप्रतिकर्मण कृत्वा आद्यानायमे गुरव प्रोचु-
शरीरे कुष्ठोद्भवा पीडा विद्यते तावता कल्पेऽनस्रत प्रहोष्यते देहपीडया क्षण स्थातु न शक्यते ।
एव प्रोक्त्वा रात्रौ पौरुषो भणित्वा सुप्ता । अत्रांतर मध्यरात्रौ शासनदेवी समेत्य प्राह—प्रभो
15 स्वपिधि जागयि वा ? गुरुणोक्त-जागमि । देवी प्राह—इतिष्ठ नवैता सूत्रकोरुष्टिका [रकुष्टिका]
उन्मोहय, उत्खेलय । गुरुराह—कथमेवविषशरीरेणोत्खेलयामि । देवी प्राह हस्ते गृहाण त्व, चिर
काल जीविष्यसि [मक्तान् वाधयिष्यसि] नवांगवृत्तिं विद्यास्वसि । कथमेवविधो वैहोऽहं
विधास्यामि ? देवतावर्ग-स्तम्भनकप्रामे सेटिकातटिनीतटे क्षेत्र विद्यते तत्रासन्नपलाशतरोरधः
25 श्रीपाश्वनाथप्रतिमा सुप्रभावास्ति नागाजुनयोगिस्थापिता । तां वदस्व तत स्वस्वशरीरो
भविष्यसि । एवं प्रोच्य देवी तिरोऽभूत् । प्रातः श्रीसंचेन सम तत्र गता सुरयः स्तुतिं कृता ।

जय तिहुअण वरकप्परुक्ख, जय जिण घन्नतरि ।

जय तिहुअण कच्चाणकोस दुरैअकरि केसरि ॥१॥

तिहुअण जण अविलधि आण भुवणत्तय सामिअ ।

कुणसु सुहाइ जिणेष पाम धमणपुरट्टिअ* ॥२॥

25 इत्यादि स्वव कुवलिपाइव प्रतिमा प्रकटीजाता [भूता] । सम्पूर्णे स्ववे कृते अनिरोगं
वपुजातं । तत्र आद्वे प्रासाद कारितः । तत्र प्रमुरुपवेशितः सूत्सर्वं लोका महोरसर्वं कुवन्ति ।
तत श्रीअमयदेवसुरिणा नवांगवृत्तिं कृता । शासनदेव्या प्रभो पूवमथा अवदाता गुरो प्रोक्ता
इति । तत स्ववन कृतम् ।

स्तम्भनस्थामहं स्तौमि तां पार्श्वप्रतिमां तथा ।
पूर्वाचार्यै यथाख्यायि नानास्थाननिवासिना[भिः] ॥१॥

एकादशाब्दलक्षाणि वरुणस्त्वामपूजयत् ।
नवाहरधिकान् (?) सप्तमासान् रोमस्तामर्चयत् ॥२॥

अशीत्यब्दसहस्राणि तक्षकेनापि पूजितः ।
सौधर्मसुरराज्येन चर्चयित्वा चिरं ततः ॥३॥

अदायि वासुदेवाय द्वारवत्यां जिनोत्तमः ।
ततः सागरतः कांत्यां विशत्यब्दशतानि च ॥४॥

पद्मावत्या ततोऽपूजि पालिताया निदेशतः ।
आनीतः सेटिकानर्घा नागार्जुनेन योगिना ॥५॥

स्वामिंस्ते पुरतस्तेन शरसस्तंभो विनिर्ममे ।
स्तम्भनाख्यं ततस्तीर्थं संजातं जगती[ति] श्रुतं ॥६॥

नवांगवृत्तिकारेणाऽऽचार्ये — णाभयसूरिणा ।
नवांगदायको नाथ त्वं पुनः प्रकटीकृतः ॥७॥

दुष्टैर्म्लेच्छैर्लाटदेशे गुर्जराख्ये परिप्लुते ।
मङ्गलर्त्विग्निचन्द्राब्दे १३६८ स्तम्भतीर्थमवातरः ॥८॥

प्रातः समुत्थाय जिनाधिनाथं यः स्तोत्रमेतत्पठति प्रवीणः ।
रोगोरगारिग्रहसिंहशंका मुक्त्वा यशःश्रीतिलकायते सः ॥९॥

इति श्रीपार्श्वस्तवः । श्री अभयदेवसूरिकृतनवांगवृत्तिसम्बन्धः ॥५५४॥

[555] अथ पथडसाधुसम्बन्धः ।

कर्करासन्नप्राप्ते पथडसाधुवणिग् उकेशज्ञातीयो वसन्नभूत्, तस्य पत्निनी पत्नी । भ्रातृणः
पुत्रोऽभूत् । स बाल दुस्थावस्थायां सत्यां दुखी जात । इतस्तत्र तपागच्छाधीशा, श्रीधर्मघोष-
सूरय आगताः, तेषां पार्श्वं धर्मं श्रुत्वा परिग्रहपरिमाणं गृह्यन् सहस्रदंकाकानामुपरि मम नियमोऽ-
भवत् इत्युक्ते गुरुरक्षक् ज्ञानेन चैष्टया च त्वद्भाव्यं महद् वतते, पतावता किं भविष्यति ?
गुरुणा क्रमात् वर्धिते ज्ञानातिशयात्, पथड प्राह—भगवन् अधुना मम किमपि विशेषद्रव्यं
नास्ति, परं कदाचिदग्रे प्राप्नोमि तदा मया पचलक्षटककामासुपरि गृहे न स्थाप्यं, धर्मं न्ययनीयं

घनं तत क्रमाद् गुरुणा प्रत्याख्यानं कारित । तत* क्रमाद्दुःस्थत्वे पुत्रं शुद्धकारुण्यं कृत्वा
 मालवकं प्रति पेशदञ्जलन् मालवकसन्धौ गत । तत्र सपमम उत्तरत दृष्ट्वा यावत् स्थितस्तावदेवो
 मारव* समागात् तेनाक्त कथं स्थित स च सप्य दज्ञयामाम । मारव* सप्यशिरःस्थदुगा दृष्ट्वावग
 यद्दि बहून्मधे अयास्य सदा मालवकरायमभविष्यत् तथापि झकुन मानयित्वा गच्छ मालवके,
 8 महाधनी भविष्यसि । तत स मालवके गता । गोपादेवभूपत्य मन्त्रिणः सेवकोऽभूत् ।

एकदा राज्ञा गृहीतेषु बहुष्वश्रेषु मन्त्री धः याचितोऽवगू मम पार्श्वं [काश] नास्ति ।
 ततो राज्ञाक्त लेखकः देहि* स च [दिङ्मूढो जात] मषालवित्नात्पूर्व (1) कागदाक्षरक्षिप्यत्
 ततो रक्षिनी राज्ञा [चारके क्षिप्त] । मन्त्रिपत्न्या पेशदाप्र मन्त्रिधरणसम्बन्ध प्रोक्त* । पेशदो
 राज्ञ* पार्श्वे गथाऽवक्त्- स्वामिन् मन्त्री जेमनाय मोच्यतां । राजाऽवगू- 'लेखक विना न मोक्ष्ये' ।
 10 स पेशद* प्राह मन्त्री मुच्यतां लेखकमहं तस्य अहं स्वस्य सेवकोऽस्मि । ततो मुक्तो मन्त्री
 मुक्त्वा भूपपाश्व समागात् । सर्वे लेखक वषसर्वधिन पेशदो ददौ । ततो मन्त्री मुक्त ।
 क्रमाद्गजा पेशद वय विज्ञ मत्वा मन्त्रिणं चक्रे । तन्मनोकोर्दिने पचलश्च [सपत्तिः] मिळिना
 [ततोऽधिकलाभे] पेशदश्चतुर्विंशतितीथकराणां चतुरशीति (८५) प्रासादान् कारयामास । अधिके
 घने [तस्य] जिनधम्म नाम दत्त पश्चात् घन धर्मे व्ययति । गुरो पुर प्रवेशे द्वासप्तति* (७२)
 15 सहस्रटकका व्ययिता । ३२ [द्वात्रिंशद्वषयसि] वष शोळप्रत गुणतं । शत्रुञ्चयगिरितारयोरेका
 श्वजा स्वणरूप्यपट्टकूलमया दत्ता । ५२ द्विपञ्चाशद् घनोत्खणने नमाना परिश्वे । सारगराजा
 कपूरछलन हस्तमध* कारित इत्यादि बहु धम व्ययितम् ।

इति पेशदसाधुमन्त्रधः ॥५५५॥

[556] अथ प्रह्लादनविहारसम्बन्ध ।

20 प्रह्लादनभूपः प्रह्लादनपुरे राज्य कुवञ्जेकदा अनुदाचले ययौ । तत्र कुमारपालप्रासादे
 जिनप्रतिमां पित्तलमयीं भक्त्वा अवनेश्वरप्रासादे पित्तलमय शङ्खं पित्तलमय देवगृहोपरि कुर्म
 इत्यादि कारयामास । ततो गृहे समागात् कुष्टी जात उन्वासबह्व* कृवा* रोगो न याति । भ्रूया
 दीनामपि सेवनं कृत तथाप्यधिका वेदना । गुरव पृष्ट्वा प्राचु स्वया जिनप्रतिमाया भंगं कृत
 तेनाश्रैतादृग् रोगो जात परत्र तु श्चभ्रमेव । राज्ञोक्तं कथं याति रोगः । गुरु* प्राह यद्यत्र
 25 श्रीपाश्यनाथस्य महान् प्रासाद कार्षते तत्र श्रीप्रभुप्रतिमा निवेश्यते, पुन* पूज्यते नित्यं, तदा
 याति रोगः । ततो राज्ञा प्रासादादिसर्वं गुरुक्तं कृतं रोगो गतः प्रासादे हेमकपिशोर्षाणि
 कारितानि तानि राज्ञा तव सप्रभाव तथं जात राजा धर्मो जात तस्मिन् देवगृहे प्रति दिन
 अक्षता मूढ-कमिता आयाति एका गोपीपुंगवा । ८४ इत्या सुखासनस्या देवनत्यथमाशोतिराजा
 साद् ये नृपा देवचदनाथ प्रतिप्रभात ये समायान्ति सेवां कस्या न ज्ञायते ।

30 इति प्रह्लादनविहारसर्वध ॥५५६॥

[557] अथ तपागच्छभवनसम्बन्धः ।

श्रीमुनिरत्नसूरिसमीपेऽन्यदा श्रीजगच्चन्द्रसूरयः शिष्याः प्रोचुः—भगवन् । सिद्धान्तोक्तक्रिया क्रियमाणा न दृश्यते । गुरुभिः प्रोक्त प्रमादादस्माभिः कर्तुं न शक्यते । जगच्चन्द्राचार्याः जगुः—अहं यदि सिद्धान्तोक्तां क्रियां करोमि तदा गुरुणां रोचते न वा ? । गुरवो जगुः—अस्माकमनुमतिरेवास्ति । जगच्चन्द्रगुरुः प्राह—तर्हि मां शिक्षयध्वं क्रियाम् । ततः श्रीगुरवो प्रोचुः—वयं सम्यक् सिद्धान्तोक्तां क्रियां न जानीमः । सिद्धान्तोऽर्थो ज्ञायते तर्हि शिक्षयाभिः । गुरुणोक्तं—चि[वि]त्रावालोपाध्यायो देवभद्रः क्रियाकुशलोऽस्ति तत्पार्श्वे शिक्षय । ततस्तत्र गताः जगच्चन्द्रसूरयः तेषां पार्श्वे चारित्रोपसंपदं ललु । ततः श्रीजगच्चन्द्रसूरिभिस्तेषां सूरिपदं ददे । एक गच्छोऽभवत् द्वयोः । श्रीजगच्चन्द्रसूरयो यावज्जीवमाचाम्बलाभिग्रह ललुः । ततः संवत् १२८५ वर्षे तपा नाम जातम् । जगच्चन्द्रसूरिभिर्देवेन्द्रसूरीणां, देवभद्रसूरि- शिष्य विजयचन्द्रसूरीणां सूरिपदं ददे क्रमात् । तत आराधना कृत्वा स्वर्गं गता । इति तपागच्छभवनसम्बन्धः ॥५५७॥

[558] अथ वृद्धशालालघुशालाभवनसम्बन्धः ।

श्रीदेवेन्द्रसूरयस्तत्पट्टालकरणाजाताः लघवो विजयचन्द्रसूरय, श्रीदेवेन्द्रसूरिभिर्दिनकृत्यवृत्तिः, सूत्रवृत्तिः, नव्यकर्मग्रन्थपञ्चकवृत्ति [ति.], सिद्धपचाशिकासूत्रवृत्ति[ति.], षडावश्यकवृत्तिः, धर्म- रत्नवृत्तिः, सुदर्शनाचरित्रं, भाष्यत्रय, सिरिउसहस्तवादीन्[द्वयः] चतुर्वेदिनिर्णयकर्तार[ग्रन्थाः]श्च- क्रिरे । देवेन्द्रसूरयो मालवके विहारं चक्रुः श्रीविजयचन्द्रसूरयस्तभतीर्थं गताः । क्रमाद्गुरुपान्ते [गुरुभिः] कथितं दीक्षाप्रतिष्ठादि कुर्वते । क्रमात् श्रीसष आत्मीयः कृतः । गुरवो मालवका- दागता, यावत् गुरवो धर्मशालायामागताः ससूरिर्यदाभ्युत्थानादि अपि न चक्रे तदा गुरुभिः कर्मवन्धं हृष्ट्वा श्रीसंघः कोऽस्माक विपयेऽस्ति । ततस्त्रयोदश साधवो गुरुसत्का., एका साध्वी, अष्ट कुटुम्बानि श्राद्धानामासन् । ततः उकेशवंशशृङ्गारसा० साजणपुत्री दीक्षिता । गुरवो लघुपाश्रये स्थिताः । साध्वीद्वयं जातम् । क्रमात् तेषां सूरीणां कुमारपालविहारे व्याख्या[न] कुर्वता १८ [अष्टादश] शतमनुष्या धर्म श्रोतुमुपविशन्ति । तदा लोका धर्मशालायां [ला] गच्छन्तो जगुः—“वृद्धशालाया गम्यते, लघुशालायां गम्यते । ततो वृद्धशाला-लघुशालानामजाते । देवेन्द्रसूरयो वृद्धा, विजयचन्द्रसूरयो लघवः । पुन पौषशालायाः चारुआवाटकसत्कावृद्धनाम जातम्, ततो गच्छस्यापि ।

इति वृद्धशाला-लघुशालाभवनसम्बन्धः ॥५५८॥

[559] अथ देवेन्द्रसूरि-विद्यानन्दसूरिसम्बन्धः ।

श्रीदेवेन्द्रसूरय प्रह्लादनपुरे प्रह्लादनविहारे श्रीविद्यानन्दसूरीणां सूरिपदं ददुः । तदा देवगृहे कुटुम्बवृष्टिरभूत् । श्रीदेवेन्द्रसूरयो मालवक[के] स्थिताः । श्रीविद्यानन्दसूरयो विद्यापुर[रे] स्थिताः । त्रयोदशदिनान्तराले कार्मणवशाद् दिवं ययुः । गच्छस्ततः सूरिरहितो निराधारो जातः । इति देवेन्द्रसूरिसम्बन्धः ॥५५९॥

[६६०] अथ धर्मघोषसूरिसम्बन्ध ।

ततो लघुतपागच्छे धमकीतिरुपाध्यायो विद्यानन्दसूरिभ्राता धमूष । तत सघस्यानुमतिं
लात्वा धमकीतिरुपाध्यायस्य धात्रकन्धलसूरिमन्त्रपानवक्त्रादिवानात् प्रीणयित्वा सूरिपदं दापितम् ।
ततो धमकीतिरुपाध्यायस्य धमघोषसूरिनाम दत्तम् । धमघोषसूरे. वेधदसाधुमहान् भ्रादोऽजनि ।

- 5 धमघोषसूरयो देवकपत्तने समुद्रोपकण्ठे प्राप्ता बहिभूमौ यदा तदा क्षुब्धेनोक्तम्—समुद्रो
'रत्नाकर' इत्यते, रत्नानि न दृश्यन्ते । ततो गुरुणा ध्यानबलात् समुद्रपार्श्वोत् क्षुब्धकस्य रत्न
दर्शितम् । ततो वेलाबलात् समुद्रे गतम् ।

देवकपत्तने गोमुखं यक्षं सोमनाथप्रासादे स्थितं हिंसाकुर्वाणं कारयन्त प्रबोध्य वानुसूयतीर्थं
गुरुषु स्थापयामासु ।

- 10 एकदा विद्यापुरे दुष्टश्रावकाविहारितानि बटकानि गुरुभिर्दृष्टानि, प्रोक्तं साधूनां पुरा
एतानि स्थाप्यतां वल्ये पाषाणा भवन्ति । ततस्तथाकृते तथा दृष्टानि तानि । धमघोषसूरीणां
व्याख्यानं कृतं तथा दुष्टया भाविकया कण्ठे केशशुक्लनर्कं विकुर्वितम् । गुरुभिर्विद्याबलात्सु
खाद् बहिः कथितम् । ततो गुरुभिः मन्त्रितं पट्टकस्तस्याः भाविकाया उपवेशाय दापितं । स च
गुह्यवेशे विक्रमः । धनकदानावसरे अपराऽऽस्तिकामिदकस्य—“वृत्तिष्ठ, बन्दनकानि ददस्व ।”
15 सा प्राह—‘पश्चाद् दास्यन्ते ।’ सर्वासु भाद्रीषु गतासु गुरुणां पुरो जगौ—“अद्यप्रभृति मया
विज्ञानं कायम् मुख्यता मां प्रसादं कुरु । ततो गुरुभिरभिप्रह्य भाहिता ततो मुक्ता ।

- एकदोज्ज्वलितो गुरुवाऽभ्येत्य तस्यु । साधवो बहिभूमौ[मि] गता योगिना दुष्टेन प्रोक्ता ।
अत्रायतैः स्थिरैः स्थेयम् । साधुभिः स्थिरं स्थिता स्मेति प्रोक्ते—किं करिष्यसि ? तेन साधूनां दन्ता
दर्शिता प्रौढा । साधुभिर्गुरुणां योगिवचनं प्रोक्तम् । ततस्तेन योगिना शालायां सर्पां विकुर्विता
20 गुरुभिश्च नकुलां प्रौढा । ततो गुरुणा तथा जप्तं यथा राटिं कुर्वाणो विहितं पयस्तिको
व्याख्यानानवसरे आनीत । ततो गुरुपादयोः पतितोऽनुकूलं कृतं, भ्राद्वैर्भोचितं । एकदा गुरु
भिरयो योगी द्रष्टुं सिंहादिरूपैः साधून् भाषयन् निषिद्ध ।

- एकस्मिन् पुरे गुरुभिर्द्वारममिमन्त्र्य सुप्यते । अयदा विसृते द्वारे शाकिनीभिर्गुरुसत्का
पट्टिकोत्पाटिता । चतुष्पदे गुरुभिर्हता तत्रैव स्तभिता चाया दाने मुक्ता । कस्यचित् सपदज्ञे
25 प्रातः काष्ठभारिकामध्ये विषापहारयज्ञी दर्शिता, तथा विषमुत्तारित इत्याद्या बहवाऽवदाता जाता ।

- तत्कृता प्रत्या सङ्घाघारवृत्तिं सुमधन्मकित्तोयतस्तोत्रं, काव्यस्थिति-भवस्थितिस्तथा, २४
जिनभवनस्तथा २४ शस्त्राशमस्तोत्रं 'देवेन्द्ररिति' श्लेषस्तत्र, यूय युवां त्वात्त्व[मि]ति श्लेष
स्तुतय ४, केनचित् मन्त्रिणोत्तमद्वयमक्रमय काव्यं प्रोक्त्योक्तम्— इदं काव्यमधुना न केनापि
क्रियते ।" ततो गुरुभिः प्रोक्तम्—‘अनस्तिन वाच्य ।’ तेनाक्तं तर्हि दृश्यत । गुरुभिः प्रोक्तं
30 कस्ये जागन्मयम् । ततो गुरुभिः “जय वृषभनामि स्तूयसे नि[त्य] नाभिरिति २८ काव्यानि
कृतानि, रात्रौ भिषी लिक्षिवानि प्रातस्त्वस्मै दर्शितानि । स चमस्कृतो गुरुन् नत्वा भ्राद्वो जातः ।
तैः सूरिभिः सोमप्रभसूरीणां सूरिपदं दत्तम् । मरणावसरे धर्मघोषसूरिभिः सिद्धान्वयुग्मि-

मन्त्रपुस्तिका दत्ता सोमप्रभसूरिभ्यः । सोमप्रभसूरिभिश्चारित्रपालनाय सिद्धान्तपुस्तिका गृहीता नान्या । ततः सा मन्त्र-तन्त्र-कार्मणाद्यनेककुटिलशास्त्रसम्बन्धिपुस्तिका जले क्षिप्त्वा पापहेतुका ।

इति धर्मघोषसूरिसम्बन्धः ॥५६०॥

[561] अथ सोमप्रभसूरिशतार्थकथकसम्बन्धः ।

सोमप्रभसूरयः एकदा भीमपल्यां नगर्यां ११ शतमहेभ्यशोभितायां चातुर्मासीं स्थिता । 5
अधिकमासि द्विकातिके प्रथमकार्तिके प्रान्ते चतुर्मासीप्रतिक्रमणं कृत्वा यदा चेलुः तदा एकादशा-
चार्यास्तत्रस्थाः प्रोचुः—यूय कथमेवं प्रतिक्रमणं कृत्वा चलथ ? । गुरुभिः प्रोक्तं विघ्नं दृष्टमस्ति ।
ततो लोकैरन्यैः सूरिभिश्चाऽवहोहितं सूरिवच । ततः परपाक्षिकै रुद्धाऽऽचार्याश्च न चेलु ।
केचित् गुरुणा सम चेलुः । ततः परचक्रं समागतमकस्मान् । भग्ना भीमपल्ली । धनं गमितम् ।
सूरिभिरप्यन्यैः पुस्तकादि [रक्षितम्] । श्रीगुरुणां महत्त्वं वर्धितम् । तत्कृता ग्रन्थाः यतिजीतकल्प , 10
'यत्राखिल' स्तुतयः "जनेन" स्तुतयः, श्री धर्मस्तुति[श्च] ।

इति सोमप्रभसूरिशतार्थकथकसम्बन्धः ॥५६१॥

[562] अथ देवसुन्दरसूरिसम्बन्धः ।

श्रीसोमतिलकसूरिशिष्या श्रीदेवसुन्दरसूरयोऽभूवन् । तेषां सूरिपदं दत्तं पत्तने । सोः 15
प्रथमेन कारितम् १४२० वर्षे च युगप्रधानोपमा विहरन्ति ।

एकदा गुरवो बहिर्भूमौ गच्छन्तो गूंगडी सरसि प्राप्ता । इतः कणयरीपादयोगिशिष्य
उदायिपायोगिना नमस्कृता तदा सं० [घपति] नरोवाकेन पृष्टम्—“त्वं कुत आगाः ?” । योगी
प्राह—कणयरीपादयोगिना मम गुरुणा ज्ञानिना गिरनारस्थेनोक्तं अधुना पत्तने तव गूंगडी सरसि
यः सूरिर्मिळति स मुक्तिगामी त्वया वन्दनीयः । अतो मया भक्त्या वन्दिता । ते [तव] च
गुरवो यदा स्वर्गं गतास्तदा खरतर सं०[घपति] गोसलात्रेऽभ्येत्योक्तं तैः—“वयं तुर्ये स्वर्गे गताः 20
स्म” यत —

छेवद्वेण गम्मइ चउरो, जा कप्प कीलीआई सु ।

चउसु दु दु कप्पवुड्डी, पढमेणं जाव सिद्धी वि ॥१॥

तेषां शिष्याः श्रीसोमसुन्दरसूरयोऽभूवन् । इति श्रीदेवसुन्दरसूरिसम्बन्धः ।

[563] अथ श्रीसोमसुन्दरसूरिसम्बन्धः ।

श्रीसोमसुन्दरसूरीणां गच्छे १००० साधवः तच्छिष्याः श्रीभुजिसुन्दरसूरि-श्रीजयचन्द्रसूरि-
श्रीभुवनसुन्दरसूरि-श्रीजिनसुन्दरसूरयोऽभूवन् । तेषामादेशात् गुणराजसङ्घेन यात्रा कृता ।
तस्मिन् सङ्घे १० देवालयाः, ३५०० सेजवालकाः, ५०० पित्तलमयवाह्निकाः, ५०० षोडकाः,
३५००० शकटाः, आचार्याणां शतानि, मनुष्याणां लक्षद्वयं [त्रयं] । 25

तारंगगिरौ अजितनाथप्रतिष्ठा म०[न्त्रि] गोविन्देन कारि[रापि]ता । तत्र मनुष्याणां बहवो
लक्षप्रमाणा मिलिता कल्याणको(१)द्वारो गिरि[नार]गिरौ स०[घपति] समरसिंहमाक्षवदेवाभ्यां
कारितः । राणपुरे चतुमुखप्रासादः स घरणेन कारितः ।

इति श्रीसोमसुन्दरसूरिसम्बन्धः ॥५६३॥

5

[564] अथ श्रीमृणिसुन्दरसूरिसम्बन्धः ।

श्रीमृणिसुन्दरसूरिभिरष्टादशवारं लक्षप्रमाणसूरिमन्त्रो जपितो । यत्र तत्राऽमारिप्रवृत्तन राज्ञः
पार्श्वे कारितम् । शान्तिकरस्तवं कृत्वा अमारिनिर्वारिता । १०८ हस्तप्रमाणा गुरुविज्ञप्तिका
कृता । तत्कृतानेके मन्था सहस्राभिधानविरुद्धधारका । इत्याद्या बहवोऽवदातास्तेषां वभूवुः ।

श्रीजयचन्द्रसूरिभिस्तु देवगिरिगतैः कृष्णसरस्वतीति विरुद्धं प्राप्तम् । तच्छिष्याः श्रीरत्न-
10 शोकरसूरयोऽभूवन् । तेषां धारके गिरिनारगिरौ पूर्णसिंहकोष्ठागारिक सघपति तथा[धा]काम्यां
प्रासादो कारितो । तत्र विम्बप्रतिष्ठा च कारिता । कुमलधरो समक्षसरणाकारप्रासादः कारितः ।
तत्र चतुमुखेषु चत्वारि विम्बानि प्रतिष्ठापयन् । तच्छिष्याः धीलक्ष्मीसागरसूरयः सोमदेयसूरयो
विश्वयन्ते । इति श्रीमृणिसुन्दरसूरिसम्बन्धः ॥५६४॥

15

[565] अथ माघमिकमक्तौ कुमारपालभूपसम्बन्धः ।

कोसलमहास्थाने श्रीहेम[चन्द्र] सूरयो मरुस्थल्यां विहार कुर्वाणा प्राप्ता । पुरं प्रवेशोत्स
वोऽर्जनः । गृहे गृहे सहस्रात्सत्यसङ्कार्चा क्रियन्ते भाद्रैः । इतस्तत्रैकस्य दुःस्थभाद्रस्य पत्नी प्राह-
गृहे गृहे गुरव पादौ दत्ते आत्मनोपि गृहे आकायन्ते एक कोरकवत् विद्यते यत्तद् विहायते
श्रीमान् सहाप्यात्मनो गृहे आयाति । श्रेष्ठी प्राह—गुरुणा भाद्रः कुमारपालभूपोऽस्ति यदि
20 ज[ह] वत् विहारित पश्यति तदात्मन का गतिः ? । गुरव आत्मनो गृहे दुबळ कथमाया
स्थितिः ? । पत्नी प्राहाऽऽयास्यन्त्येव । ततस्तेन गुरव ससधा स्वगृहे आकारिता । तत्
साधरक अडवत् गुरुभ्यो दत्तम् । गुरुभिः वद्भाव बाहू ज्ञात्वा विहरितम् । ततो गुरुभिः
सकल्प सीधायित [तम्] । स [तद्] च पत्तनपुरप्रवेशे परिदधे गुरुभिः । स-मुखागतौ श्री
कुमारपालभूपभागटाविभिर्ध्यात न ज्ञायते कस्माद्गतोरिदमीदृग् वक्ष्यं परिदधे । पुरमध्ये धम-
25 शाढायामागता । उपवेशो दत्तो गुरुभिः । सङ्घे समुत्थिते कुमारपालभूपेन पूज-भगवन् ।
किमीदृक् वत् परिदधे अपराणि किं न विद्यन्ते ? । गुरवो जगु—महानुमाग । इदं वत्
एकस्यास्तिकस्याश्रये गृहवित्तमभूत् ।

तेन भक्त्या विहारितम् । राजाऽवग्-किमीदृशा दुःस्थाः सन्ति ? । अस्य वत्सल्य दाता
कुत्रास्ति ? । गुरुभिः वत्सल्य नाम-स्थानादि भोक्त, तस्य गुणाश्च गृहीताः । ततस्तस्याऽऽकारयितु
30 सेवका प्रेषिता । स च भाद्रो भीतोऽभूत् । मायाऽवग-श्रीर्नानेया गच्छ तत्र । तत्र गुरुपार्श्वे
गत राज्ञा सन्मानितः, परिधापितः, दशसहस्रदण्डकानां दत्तम् । ततोऽपेयां साधर्मिकानां सीदता

७२ लक्षप्रमाणान् दङ्ककान् दत्ता । [बहवी श्रीदत्ता इत्यपि]

इति साधर्मिकभक्तौ कुमारपालभूपसम्बन्धः ॥५६५॥

[६६६] अथ परोपकारे विक्रमार्कभूपसम्बन्धः ।

एकदा श्रीविक्रमार्कस्योपान्ते एको द्विजोऽभ्येत्यावगू—त्वं सत्यवान् परोपकार्यसि । मया भैरवगिरौ भैरवसिद्धपुरुषोपान्ते सेवा षण्मासी कृता कायप्रवेशविद्यार्थं, स च न दत्ते । त्वं तां दापय । ततो राजा तत्र गतः । तस्य सेवा तथा चक्रे यथा सद्यः स प्रसन्नः प्राह—मार्गं चित्तेष्वितं । राजावगू—अस्मै विप्राय देहि । सिद्धपुमान् प्राह—अनेन मम षण्मासी सेवा कृता पर तादृग् पात्राऽभावाद् विद्या न दत्ता, त्वं सुपात्रं विद्यते । ततो बलात्तस्मै विद्या दायिता । ततस्तेन राज्ञोऽपि दत्ता पश्चाद् बलितौ पुरोपान्ते समागतौ, पट्टहस्तिनं मृतं शुश्रुवतु ततः मन्त्र्यादयो दुस्थिता जाताः । तदा परकायप्रवेशविद्या परीक्षणाय स्वांगरक्षायै तत्र पुराद् बहिर्द्विजं मुक्त्वा पट्टहस्तिनोऽग्रे प्रविष्य स जीवो हस्ती जातः । हृष्टा मन्त्र्यादयो । तदा स द्विजो विक्रमार्कशरीरे प्रविश्य राज्यग्रहणाय पुरमध्ये समागतः । ततोऽखिलो लोको राजानमागतं गर्जं सजीव दृष्ट्वा हृष्टाः । सर्वे मन्त्र्यादयस्त राजानं सेवन्ते । परं स राजा आलापयितुं न जानते । तदा सर्वे जगुः राजा ग्रथिलोऽभूत् । ततः पट्टराज्ञी राजानं न मन्यते असदृश जल्पनात् ।

इतो राजा हस्तो पुराद्बहिर्गतो विप्राङ्ग शिवाभक्षित ज्ञात्वा वने गतः । वने शुक्रं म्रियन्तं दृष्ट्वा तस्याग्रे प्रविष्टः । स च शुक्रो व्याधहस्ते उपविश्य जगौ—मां विक्रमार्कपट्टराज्ञौ देहि, धनं प्राप्स्यसि । ततस्तेन विक्रमार्कपट्टराज्ञौ दत्तः । राज्ञा बहुधन दत्त । राज्ञी तं शुक्र रमयन्ती जीवितादधिक मेने । कथादिभि काल गमयतः स्म ।

एकदा शुक्रोऽवगू—यदि कदाचिन्मम प्राणा यान्ति तदा त्वया किं क्रियते ? राज्ञो प्राह— तव मृतौ मम मृतिः । ततोऽन्यदा शुक्रो भित्तिस्थस्य गृहोलिकस्य म्रियप्राणस्य गते जीवे प्रविष्टः । शुक्र मृत ज्ञात्वा राज्ञी काष्टमक्षण याचते । विप्रराजाह—त्वं कथं जीविष्यसि ? राज्ञो प्राह यदि शुक्रो जीवति तदा मम जीवित । ततो विप्रराजा स्वशरीरं मुक्त्वा शुक्रशरीरे प्रविष्टः । ततो— गृहोलिकागं मुक्त्वा राजा स्वशरीरे प्रविष्टो पूर्ववत् । राज्ञादीनालापयति । सत्यं राजानं ज्ञात्वा हृष्टाः सर्वे लोका । ततः स शुक्रो धृतः हकितः । विक्रमार्केण सर्वमात्मचरित्रं जातं प्रोक्तं । ततः शुक्रः स्वदेशाद् दूरीकृतो मृतः । राजा तु स्वराज्यमगीकृत्य प्रजाः पालयामास ।

इति परोपकारे विक्रमार्कभूपसम्बन्धः ॥५६६॥

[६६७] अथ कुमारपालभूपाऽमारि—प्रासादकरण—दानसम्बन्धः ।

कुमारपालभूपालो द्वासप्तति भूपान् स्वां आज्ञां ग्राहयामास ।

कर्णाटे^१ गुर्जरे^२ लाटे,^३ सौराष्ट्रे^४ कच्छ^५ सैन्धवे^६ ।

उच्चाया^७ चैव भंभेर्या,^८ मालवे^९ मारवे^{१०} तथा ॥१॥

कौक्ये^{११} च तथा राष्ट्रे,^{१२} कारे^{१३} जालधरे^{१४} पुनः ।
सपादलक्षे^{१५} मेवाळे,^{१६} दीपे^{१७} कासीतटे^{१८} पुनः ॥२॥

- एतेषु देशेषु अमारिं प्रवृत्तयामास भूप । १४ देशेष्वपरेषु धनदानेन मैत्रीकरणेन च ।
१४४४ [१४४०] नवीना जिनप्रासादा दृढकलभमण्डिताः । १६० जीर्णोद्धारं भूपेन कारिता ।
६ सप्त तीर्थयात्रा कृता च । २१ ज्ञानकोशा लेखिता । ७२ लक्ष रुक्तीद्रव्यपत्र पाठितम् । ६८
लक्षद्रव्य औचित्ये [औदार्ये] दत्तम् । भग्नसाधर्मिकस्य १०० दीनारदानम् । एकस्मिन् वर्षे
कोटिदीनारदानम् । एवं १४ वर्षेषु १४ कोटिदानम् ।

इति कुमारपालभूपालमारि-प्रासादकरण-दानसम्बन्ध ॥५६७॥

[६६८] अथ कुमारपालभूपालपरिग्रहग्रहणसम्बन्ध ।

- १० एकदा कुमारपालभूपो धर्म श्रीहेम[चन्द्र]सूरिपार्श्वेऽभूणोत्—“धर्म जगद्भेति सम्यक्त्व
प्रथमं जगद् । त्रिकाल श्रीजिनार्चा अष्टमीचतुदशयो* पौषघोषवासः पारणकदिने दृष्टिगोचरा
गतानामास्तिकानां यथाह दानेन सन्तोष साद्ध गृहीतपौषधानां साद्ध पारणककरणम् साधूनां
सविभागकरणम् प्रत्यह त्रिभुवनदेवविहारे स्नात्रोत्सव श्रीहेम[चन्द्र] सूरिणां पादघोषदानक-
दानम् ततोऽनुक्रमेण साधुवन्दनम् पूषप्रतिपन्नपौषधानां यथाहवन्दनम् । प्रथमव्रते अमारिं
१६ प्रवृत्तनम् । मारिं केनापि स्वयं च न वक्तव्या मारिरित्यक्षरे विस्मृत्या जल्पने उपवास ।
द्वितीयव्रते विस्मृत्याऽसत्यभाषणे आचान्कृतप । तृतीयव्रते मृतधनोद्धानम् । चतुर्थव्रतेऽतः परं
पाणिग्रहणाऽकरणम् । चतुदश्यां शीलम्, परस्त्रीघटोदरः । पञ्चमव्रते षटकोटय कनकस्य,
वारस्थाष्टी कोटय रत्नानां दशशतानि, तुळानाम्, ३२ घृतमणसहस्रम्, ३२ सहस्रमणतैलम्
३ लक्षमूटकझाङ्गि युगन्वर्यादिधान्यानां प्रत्येक ११ लक्षाश्च ११ सहस्रगजा २ ०० घोडाः,
२० १८ लक्षसुभटा ५० गानपान्ना[त्राणि] ५ शकटवाहिन्यः २ गावः, ५०० गृहाणि ५ ०
२० हठाः, ५० समा इत्यादि ।

- षष्ठे व्रते वर्षाकाले पक्षानात् दशयोजनात् पुरतो गमननिषेध* । सप्तमे व्रते मद्याऽऽभि
व्यभवादिनिषेधः देवादत्तफलभक्षणनियम* । अष्टमे व्रते सप्त-यसननिषेधः । नवमे व्रते सामा
यिकग्रहण मौनेन गुरोवन्नम् । दशमे व्रते चतुर्मासे कटकऽकरणम् । एकादशमे [व्रते] रात्रौ
२५ कायोत्सगकरणे मर्कटकादिभिरचलनम् । द्वादशव्रते गुरुभ्यो दानं दत्त्वा साधर्मिकै सह
जेमनम् पौषधशाक्षाचिन्ताकारकस्य पञ्चशतपुरङ्गमदानम् ।

इति कुमारपालभूपालपरिग्रहग्रहणसम्बन्ध ॥५६८॥

[६६९] अथ रावणप्राद्विसम्बन्ध ।

- समुद्र खाई दश मस्तका, बीस मुजा ३० सहस्रवषायु ३१ अनुषवेद, त्रैलोक्य कटक,
३० ६ कोटि राक्षस कुल, ६ कोटि ९९ राज ९ सहस्र ९ ज्ञत नवोत्तर राक्षसवल, कुम्भकन-

विभोषणप्रमुख १ लाख भाई, मन्दोदरी प्रमुख सवा लाख भार्या, इन्द्रजित् प्रमुख सवा लाख
 वेटा, सूर्पणखावि २९८ भगिनी, ३ कोडि बेटी, ३ कोडि देव ओलग करई, ८८ सहस्र ऋषिपर्व
 भरइ [गर्व धरई] शिवज्ञाति करई, बृहस्पति आगमु[म] चन्द्रइं, नारायण दीवटीच, गंगा-
 यमुना चामरहारि, नबदुर्गा आरती उत्तरइं, विश्वकर्मा सूत्रधार, विश्वामित्र आमरण घडावई,
 छ ऋतु फूलपगर भरइ, मंगल खेत्र खेडानइ, मन्दोदरी प्रमुख ८ अग्रमहिषी, अनन्तवासुकि 5
 असृत झरइ, तक्षक भडारच करई, कुलिक उपकुलिकपग चांपइं, चण्डिका तडारचं करई, क्षेत्रपाल
 मसाहणचं (?) धरइ, सरस्वती श्रुति धरइ, गन्धर्व गीत गाई, महेश्वरो पडहो वजावई, ब्राह्मी
 वीणा वाई, कृतान्त कोट(रे) छइ, मंगल श्रीखण्ड घसइ, बुध सोनुं कसइ, धन्वन्तरि वैद्यकर्म
 करइ, कैतु भामणां भमाडइ, लच्छि वख आणइ, सांतइ, धनद भण्डारचं करइ, मृत्यु पातालि
 घालिचं इत्यादि१-२ । इति रावण-ऋद्धिसम्बन्धः ॥५६९॥ 10

[570] अथ इन्द्रऋद्धिसम्बन्धः ।

सौधर्मसभा, रत्नमयभूमि., शक्रसिंहासन, दक्षिणलोकपालस्वामी, पेरावणगजः, निर्मल
 वखं, मस्तके छत्रत्रयं, कनकदण्डचामर, दिव्य आभरण, ३२ लाख विमानस्वामी, वज्रप्रहरण,
 ८४ सहस्रसामानिकदेव, ३३ त्रायस्त्रिंशक [त] देवा, ४ लोकपाला, ८ अग्रमहिषी सोलसहस्र 15
 देवीसेविता, १२००० अभ्यन्तरसभातणा देव, १४००० मध्यसभातणादेव, १६००० बाह्यसभा-
 तणादेव, सातकटक, नाट्य, १ गन्धर्व, २ हय, ३ गज, ४ रथ, ५ वृषभ, ६ पदाति, ३ लक्ष ३६ सहस्र
 अगारक्षकदेव इत्यादि । इति इन्द्रऋद्धि सम्बन्धः ॥५७०॥

[571] अथ चक्रवर्तिऋद्धिसम्बन्धः ।

६६ कोडि ग्राम, ७२ लक्ष पाटण (पत्तन), ३६ लक्ष वेलाचल, १६००० रायतन, १८०००
 सामन्त, १४००० मच्छाघा(?), ३२००० सुकुटवद्धभूपाः, ७०० राणा, १२००० महामण्डलेश्वर, 20

१—इतरदर्शनमतेन इद वर्णन सभाव्यते ।

२—भोजप्रबन्धे इत्थमुपलभ्यते—

आवास परिमाष्टि वायु ऋतवः पुष्पोत्करं तन्वते

कीनाशो महिषेण चारि वहते, ब्रह्मा पुरोधा पुरः

खट्वायां च नियन्त्रिता ग्रहततिर्निर्णेजकः पावक-

आमुण्डा तलरक्षिका गणपतिः शुक्रिवती चारक ॥१॥ 25

दीपाः सपेशिरोवसूनि सविता, सूपः सुतः शक्रजित्-

लङ्का पू परिव्राम्बुधिः परिकरोऽसृक्पास्त्रिकूटो गिरिः ।

देवा वास्यकृतोऽग्निविजयी भ्राता छटादोऽम्बुदः ।

पिष्टा यस्य विधिश्च सोपि गतवान् दुष्टां दशास्यो दशाम् ॥१॥ 30

५ महाधरा ४०० चररासीया ३६ राजकुली (९) नवनिधान १४ रत्न-सुवर्ण-रुप्यादिक
आगरा (आकर) इत्यादि । इति चक्रवर्तिश्रद्धिसम्बन्धः ॥५७१॥

[572] अथ भोजोक्तसमस्या धनपालपूरित सम्बन्ध ।

एकदा क्षीपदयोर्नूपुर शब्दयन्त तस्याश्च हृदि हार दृष्ट्वा राजा भोज धनपालपण्डित-
६ पार्श्वे समस्ता पप्रच्छ—‘ उ श्लक्ष्ण पयवासा ।’

ततो धनपालास्ता पूरयामासेति—

एकइ मदिरि ऊपर्ना एकइ सुन्दरि वाम ।

हार पयोधरसिउ रमइ, उ श्लक्ष्ण पयवाम ॥

यत हार-नूपुरे स्वणकृता स्वाऽऽपणे घटिते । हारस्तु तथा हृदि यस्त नूपुर तु रजो
१० वगुण्ठितपादे । अतो नूपुर स्वस्य नीच स्थान धीक्ष्य रुदतीति श्लक्षति ।

इति भोजोक्तसमस्या धनपालपूरितसम्बन्ध ॥५७२॥

[673] अथ “चैत्रयडि” पुरुषसम्बन्ध ।

एकस्मिन् पुरे एकस्य कौटुम्बिकस्य पुत्रस्य यथा तथा वदतो, यथा तथा कुत्रतो यथा तथा
द्विण्डतो यथा तथा धीक्ष्य [क्ष] माणस्य ‘चैत्रयडि’ नाम लोकैदत्तम् । स च दून सन् यदा
१५ सन्सुप्त वक्ति तदा लोका जगु—त्व यत्र गच्छसि तत्र “चैत्रयडि” भविष्यसि । सोऽवगू—
तत्राह यास्यामि यत्र मां चैत्रयडि कापि न वदति । अत्र तु मामेव ख्यातिरभूत् । ततो निगत
स निदाधे वृषाकान्तः कस्यचिद् प्रागोपान्ते कूपे । जलमागृह्णानां क्षीणामन्तराले प्रविश्य इतरवतो
विलोकयन् चुलुकेन जल पिबन् क्षीमिः प्रोचे अथ चैत्रयडि कुत्रागतः ? । सोऽवगू—मां मातरदेव
२० कथं जल्पथ ? । तां प्रोचु तत्र दृक्ष्यते । तत्र स दृष्यी योजनानां शतमार्गा अत्रापि मम
ह्लासते । तत स स्वपुरेऽभ्येत्य ‘चैत्रयडि’ वदत्सु लोकेषु न चुकोध ।

इति चैत्रयडिपुरुषसम्बन्धः ॥५७३॥

[674] अथ दानभूषणपञ्चकादिभीमसम्बन्ध ।

एकदा युधिष्ठिरो भीमस्याग्रे प्राह—तथा त्रियते यथा श्रीः स्थिरा भवति । ततो भीमो महतीं
शिलासुत्पाटयाधः स्थापयामास । युधिष्ठिरोऽवगू भ्रात ! अधक्षिप्ताप यव याति । तत आवास
२५ स्तोपरि स्थापयामास । तत्रापि भूषोऽवगू—अग्न्यादि भयमत्र । भीमोऽवगू—भ्रात कुत्र न्यासी-
करोमि ? । युधिष्ठिरोऽवगू—दान ददस्व । ततः सत्रागारं मण्डयित्वा यथा तथा जल्पन्
सकाले कदाचित् विकाले त्रियमग्निभ्यो दत्त । राजावगू—भीम ! एव श्रीः स्थिरा न भवति
परं क्रूरजल्पनादिभिर्दानदूषणमेव भवति । भीमोऽवगू कथमेव प्रोच्यते । राजा प्राह—

अनादरो^१ विलम्बश्च,^२ वैशुख्यं^३ विप्रयं^४ वचः ।
पश्चात्तापश्च^५ दातुः स्यात्, दानदूषणपञ्चकम् ॥१॥

भीमोऽवगु-कथं दास्यामि ? ।

आनन्दाश्रूणि^१ रोमाञ्च,^२ बहुमानं^३ प्रियं वचः^४ ।
तथानुमोदना^५ पात्रे, दानभूषणपञ्चकम् ॥२॥

८

पद्मपुरे चन्द्रयक्षान्तिके गत्वा दानफलं पृच्छ । ततो भीमस्तत्र गतः विनयपूर्वं दानफलं
तस्य पार्श्वेऽप्राक्षीत् । यक्षोऽवगु-महानन्दपुरे अहं पूर्वभवे कर्कशवचो जल्पन् दानमदा तेनात्र
भवे मम मुख शूकराकारं जातम् । देह तु काञ्चनतुल्यम् । यत —

स्वर्णदानं रत्नदानं मुखेनैव सुभाषितम् ।

तेनेयं काञ्चनीकाया, तेनेदं शौकरं मुखम् ॥३॥

10

ततो भीमः स्वपुरेऽभ्येत्य पञ्चदूषणवर्जं पञ्चभूषणयुक्तं दानं ददौ । ततो राजाऽवगु-
भ्रातरेव दानं दत्तं सफलं भवति । इति दानभूषणपञ्चकादिभीमसम्बन्धः ॥५७४॥

[575] अथ सद्यस्कधीविषये वैष्णवीतापसीसम्बन्धः ।

एकस्मिन् ग्रामे एका मठवासिका नारायणप्रासादे तिष्ठन्ती वर्षाकाले रात्रौ छत्रं चूरिमं
भक्षयन्ती लोकाग्रे जल्पति—अहं मासक्षपणं कुर्वाणाऽस्मि । ततो लोका विशेषाद् वस्त्रदानात् 15
भक्तिं कुर्वन्ति । वर्षाकालात्यये उज्जागरिते हरौ विशेषतो धनं ददन्ते ।

एकदा निशि चूरिमं भक्षयन्तीं दृष्ट्वा नारायणस्तापसीं प्रति प्राह—रे रण्डे । रात्रौ चू (चौ)
रिमं भक्षयसि, दिवा वक्षि लोकाग्रे अहं मासक्षपणं करोमि । तत सा उत्पन्नमतिः प्राह कृष्ण
प्रति त्वमपि मम तुल्योऽसि । लोकाग्रे वक्षिः त्वं अहं वर्षाचतुर्मास्यां स्वपिमि रात्रौ तु लोक-
चरितानि विलोकयसि । अतोऽहं यादृशी तादृशस्त्वम् । ततः कृष्णो मौनं चक्रे । इयं मां 20
विगोपयिष्यति । इति सद्यस्कधीविषये वैष्णवीतापसीसम्बन्धः ॥५७५॥

[576] अथ स्पर्द्धायां काक-हंससम्बन्धः ।

हसेन समं काकः स्पर्द्धां दधान उड्डयति व्योम्नि । ततो द्वावपि समुद्रतटे गतौ । हसो
यावद् वार्द्धिमध्यस्थद्वीपे यियागुरभूत् तदा काकोपि चिचलिषुरजनि । हंसेनोक्त-त्वं तिष्ठ ।
त्वया नोत्तीर्यते । काकोऽवगु-त्वं यथा व्योम्नि गच्छसि तथाहं न गच्छामि । ततो यदा हस- 25
श्चालाब्धौ तदा काकोपि च कियति वारिधौ पञ्चान्मुक्ते काकः खिन्नोऽधोमुख ऊर्ध्वपादो जातः ।
तदा हसेनोक्तम्—

“जं जाणीइ रे ते कीजइ कागा, तलि मूंडी नइउं पागा ।”

काकोऽवगू—

“जेतई वोळिउ ते हु हसा मळ्झाहि व जासिइ निक्षइ हसा ॥१॥

तत* काकोऽवगू—कृपा कृत्वा मामुत्तारय । तत कृपया हसेन काक पञ्चाग्नीतः, भोक्तं च
अद्यप्रभृति त्वया स्पर्द्धा केनापि सार्द्धं न कार्या ।

5

इति स्पर्द्धायां काकईससम्बन्ध ॥५७६॥

[577] अथ चट्टूळिन्ना न जीवतीतिसम्बन्ध ।

एकस्मिन् ग्रामे चत्वारि मित्राणि वसन्ति । ते तु एकदा कस्यचित् स्वकस्य कृपणस्य
प्राधूणका गता । तस्य गृहे पत्न्यपि कृपणा विद्यते । यदा सा स्त्री अर्द्धशतकैः परिवेषयितु
लभ्ना, तदा सेवां मध्ये एकेनोक्तम्—

10 “असिहत्या मसिहत्या, पुत्ययहत्या च ज्ञातपरमत्या ।
सम्बेहत्य ममपत्या, चट्टूहत्य पलोअति ॥१॥

अपर* प्राह—

जीवति खग्गळिन्ना, पव्वयपढीआ वि केवि जीवति ।
जीवति उदहिपडिआ, चट्टूळिन्ना न जीवन्ति ॥२॥

15 एतीय* प्राह—

जीवन्ति अवहिपढीआ, मइखपढीआ पुणोवि जीवति ।
जीवति खग्गळिन्ना, चट्टूळिन्ना न जीवन्ति ॥३॥

चतुथ* प्राह—

20 जीवति अग्गिपढीआ, मबिखअखेडा वि केवि जीवति ।
जीवन्ति सप्पगसीआ, चट्टूळिन्ना न जीवन्ति ॥४॥

भुत्वैवत् तथा मृत्वा मृश चट्टुकैः परिवेषितम् ।

इति चट्टूळिन्ना न जीवन्तीति सम्बन्ध ॥५७७॥

[578] अथौषम-मध्यम-जघन्यमानने 'दंतिल' सम्बन्ध ।

एकस्मिन् ग्रामे राज्ञो वसिलो मन्त्रो मान्योऽभवत् । राज्ञः पुत्रे जाते धयवक्ष्णाद्दानैर्दन्ति

लपार्थात् सर्वे लोकाः प्रीणिताः, परं गोरंभाहो भूमिभुग् गेहमार्जनकर्ता मन्त्रिणा गले गृहीत्वा निष्काशितः, स च रुष्टोऽभवत् ।

अन्यदा प्रातर्गेहं मार्जयन् गोरंभो राज्ञि शृण्वति प्राह—दतिलस्याहो धैष्य “राज्ञी हस्तेन स्पृशति” । राजा श्रुत्वैतत् चकितो रुष्टोऽभवन् मन्त्रिणि । राजा कुदृष्टया दतिलसन्मुखं विलोकयति । ततो मन्त्रिणा ध्यातं—मया तु सर्वं लोका मानिता एवं चिन्तयतस्तस्य गोरंभः स्मृतिमागात् । गोरंभः पृष्ठो मन्त्रिणा स्वं जल्पितं जगौ । ततो मन्त्री गोरंभाय बहु लक्ष्मीं ददौ । गोरंभोऽवगृत्वया भीर्नानेया, तथाहं करिष्ये यथा राजाऽनुकूलो भविष्यति ।

5

ततोऽन्यदा गृहं मार्जयन् प्रगेऽहं कूपेऽपतम् । राजा मम लक्ष्मीं दास्यति । देवदत्तेन हृदता चिर्भटं भक्षितम् । अहं विपं भक्षयिष्यामि राजा दंढयिष्यति । दंतिल परनारोसहोदर इत्यादि जल्पन् राज्ञा श्रुतो गोरंभः । ततो राज्ञा पृष्टं—भो गोरंभ ? एवं असंबद्धं किं जल्पसि ? गोरंभोऽवगृ—मम वातूलं देहं विद्यते, तत एवं मया सदा जल्प्यते कूटं । ततो राजा हृष्टो दंतिलस्योपरि जातः । स्वचिन्तित मारणसम्बन्धं च प्राह ।

10

यो न पूजयते गर्वादुत्तमाधममध्यमान् ।

भूपसन्नान् स मान्योपि भ्रश्यते दंतिलो यथा ॥१॥

नरपतिहितकर्ता द्वेष्यतां याति लोके, जनपदहितकर्ता त्यज्यते पार्थिवेन्द्रैः ।

15

इति महति विवादे वर्तमाने ममाने, नृपतिजनपदानां दुर्लभः कार्यकर्ता ॥२॥

इत्युत्तममध्यमजघन्यमान्यमानने दंतिलसम्बन्धः ॥५७८॥

[579] अथ बुद्धौ खड्ग-छागी सम्बन्धः ।

एकस्मिन् वने अजा यूथं चरितुं याति । एकः सिंहो गुहातः निर्गत्य मारं मारमजामेका भक्षयति । यदा सिंहो धावति, छागो नश्यन्त्यपरा । एकदैका छागीं खड्गां वीक्ष्य यदा पञ्चास्यो दधाव तदा सा छागी सन्मुखं चलिता । सिंहो दध्यौ—अग्रे मम दृष्टौ सर्वाश्छाग्यः नश्यन्ति, एषा तु सन्मुखमायाति एव ध्यायन् सिंहो जगौ—कासि त्वं ? छागी दध्यौ—एष मत्तो विभ्यन्नेवं जल्पन्नसि । तत उच्चैः स्वरं प्राह—मां किं नोपलक्षयसि ? अहं त्वया श्रुतापि न ?

20

सप्तसिंहा मया जग्धा, दश व्याघ्रास्त्रयो गजाः ।

एकं सिंहं वने नष्ट हन्तुमत्रागतास्म्यहम् ॥ १ ॥

25

श्रुत्वेति सिंहो नष्ट । इति बुद्धौ खड्गछागी सम्बन्धः ॥५७९॥

[580] अथ कर्मणि कृष्णवलिपुत्रसम्बन्धः ।

एकदा सहस्रार्जुनभूपो हरमारराध । तुष्टो हरोऽवगृ—मार्ग्य । राजावगृ—मम वर्यां पत्नीं वितर । हरश्च वर्यं कंकणं वितीर्योह—यस्य हस्ते इदं कंकणं क्षेप्यसि, सा ते वर्यां स्त्री भविष्यति ।

ततो भूपं पप्रच्छ-भयं मृति कदा भविष्यति ? । हरोवग्-यदा तव मस्तके पुंसो हस्तवर्षं
विका पतिष्यति तदा मृतिस्ते । ततो राजा मार्गे समागच्छन् कृष्ण वीक्ष्य तेन सम धार्षी
कुर्षाणं कृष्णहस्ते ककणमक्षिपत् स च दिव्या लो जाता । सहस्राजुन पट्टराज्ञी चक्रे ।
कमादाधानं जात तस्या, कृष्ण विना जगत् दुःखित जातम् ।

- 5 इत एकदाऽकस्मात् सहस्राजुनमस्तके तस्या एव पत्न्या हस्तककणे लग्ने सति चदिका
पतिता ततः स मृत । पट्टराज्ञी ककणं यावद् वमञ्ज तावत् कृष्णो जातः । लोका मुदं
भेजुः परं तस्याधानं ज्ञात्वोद्यु किं करिष्यते ? । ततो विनाय सर्वैहृदय विदाय बालं कर्षितः ।
तस्य बलि नाम दत्तम् । इति कर्मणि कृष्णवलिपुत्रसम्बन्ध ॥५८०॥

[681] अथ गतघनरत्नार्कभेष्टिसम्बन्ध ।

- 10 कस्मिञ्चित् पुरे रत्नार्कभेष्टिन पद्मपुत्रोऽभूत् । स च भेष्टी पुत्रस्य पुरोरहो जगौ-लक्ष्मीं
यह्वीं प्रकटा राजा-वहिन-धौरा [र] दायदा हरन्ति । अतः श्रीः किमती युवो मध्ये क्षिप्यते ।
तथा निधानमर्द्धं छात्वा पुराद् बहिगत्वा देवगृहपार्श्वं सुव खनित्वा यदा घनं स्थापयितुं सज्जो
भूतो रत्नाकः पुत्रं प्रति प्राह-दिलोक्य देवगृहं, कोपि पुमान् कदापि धूर्तोऽन्यो वा भविष्यति
तदा स घनं छात्वा [थास्यति ततः पुत्रस्तत्र गत्वा] नरमेकं सुप्तं दृष्ट्वा पितुं पुरं प्राह ।
15 पिताऽवग्-कोपि धूर्तो निधिं छातुमागतो मिषं कृत्वा स्थितोऽस्ति । ततः पित्रा प्रेषितो गतस्तत्र,
वीक्ष्य मृतप्रायं तं दृष्ट्वा पितुं पुरं प्राह । पिता प्राह-परीक्ष्य जीवतो मृतस्य च कर्णौ आनय
तस्य । ततः कर्णौ द्रुगंश्चिच्छेद, स नोच्छ्वसितः । ततः कर्णौ पितुरपि [वौ] । पुनः पित्रा नासाय
प्रेषितः । स च नासायां छिन्नायां नोच्छ्वसितः । ततो मृतं निश्चितं निधानीकृत्य घनं गृहमागतौ ।

- पुनरेकदा घनं गतौ तौ पितृपुत्रौ । निधानं गतं दृष्ट्वा चदरं कुट्टयित्वा गृहमागतौ । ज्ञातं
20 च ताम्बां श्रीस्तेनैव धूर्तेन गृहीता । ततो यदा विटनष्टमध्ये लक्ष्मीं विलसयन्तं गतनासिकाकर्णं
दृष्ट्वा पुत्रं [पितुं पुरः] प्राह । ततः सम्यक् तमुपलक्ष्य राज्ञोऽपि विज्ञप्तं [प्त] लक्ष्मीगमन-
सम्बन्धः । ततो राजा स आकारितः । प्रीतिं, अस्य स्वया [श्री] गृहीता, पश्चादपयः । स प्राह-
मया युधाऽस्य श्रीगृहीता नास्ति मयास्य कर्णौ नासिके दत्ते तव श्रीगृहीता मम कण-नासिका
वदातु पुनः पश्चाद्दक्षीं छात्वाऽसौ [गच्छतु] । ततो राजा प्राह-भेष्टिन् ? अस्य यद् भवता
25 गृहीतं तदप्यय । ततः भेष्टी सतोषं कृत्वा स्वगृहमागतः ।

इति गतघनरत्नार्कभेष्टिसम्बन्ध ॥५८१॥

[682] अथ भीमशेखरपार्श्वसम्बन्धः ।

- जरासंध-कृष्णयोः समामे आबमाने जरासंधेन जरा कृष्णकटके मुक्ता । एकाचतारिनरी
कृष्ण-बलमहो मुक्त्वाऽन्येषां जरा कृष्णा । ततो नारायणः स भोनेभिर्न पप्रच्छ, जरासंध-
30 स्वसेनां हनिष्यति क उपायोऽस्ति येन स्वसेनायां जरा गच्छति ? ।

नेमिकुमारः प्राह—अत्र पुराद्बहिर्वटतरोरधः श्रीपार्श्वप्रतिमाऽस्ति, सा च कर्ष्यते, तस्या विस्तरान् स्नात्रं क्रियते, तेन स्नात्रजलेन स्वशिविरं सिन्ध्यते, ततो जरोत्तरति । ततः कृष्णेन नेमिबचसि कृते सर्वसैन्यं सज्जीभूतम् । ततः कृष्णेन युद्धं कुर्वता शङ्खः पूरितः । प्रमुञ्जीपार्श्व-
दृष्टौ जरासंधशिविरं भग्नं, ततो जरासंधो यमगृहं प्रेषितः, ततो जयजयारावो जातः । सर्वे
भूपाः कृष्णं नेमुः । ततस्तत्र शंखपुरं वासितम् । ततः प्रभोः प्रासादः कारितः । तत्र प्रमुः 6
स्थापितः । ततः 'शङ्खेश्वर' इति ग्राम-पार्श्वयोर्नाम्नी जाते ।

इति शङ्खेश्वरपार्श्वसम्बन्धः ॥५८२॥

[583] अथ कर्मणि वृषभसम्बन्धः ।

वगदेशे महापुरे वर्द्धमानो धनो वणिग् दध्यौ-धनं विना नरो न मान्यते । यतः—

यस्यार्थास्तस्य मित्राणि, यस्यार्थास्तस्य बान्धवाः । 10

यस्यार्थाः स पुमान् लोके, यस्यार्थाः स च जीवति ॥१॥

द्विगुणं त्रिगुणं वित्तं भाण्डक्रयविचक्षणाः ।

प्राप्तुवन्त्युद्यमानोका दूरदेशान्तरं गताः ॥२॥

सुभीताः परदेशस्य बह्वालस्याः प्रमादतः ।

स्वदेशे निधनं यान्ति, काकाः कापुरुषा मृगाः ॥३॥ 15

एवं ध्यात्वा वर्धमानः शुभवेलायां लक्ष्मीमुपार्जनाय शकटं क्रयाणकैर्भृत्वा चचाल । तस्य मार्गे गच्छतः संजीवकनन्दकौ वृषभौ पीनस्कन्धौ वसतः । श्रेष्ठौ मनसा विशिष्टचारिपानीयादि ददाति पालयति च । यमुनाया संजीवकः कर्दममग्नस्कन्धोऽसमर्थचरणो जातः । भग्नचरणं मृतःप्रायं वृषभं ज्ञात्वा वर्द्धमानो जगौ परिवारस्य पुरः, अत्र तु बहवः श्वापदाः सन्ति, सार्थ-
स्योपद्रवं करिष्यन्ति, तेनास्य वृषभोपान्ते रक्षायै जनास्त्रयस्तिष्ठन्तु, अपरः सार्थञ्चलति यतः— 20

न त्वल्पस्य कृते भूरि नाशयेन्मतिमान्नरः ।

एतदेवात्रपाण्डित्यं यत् स्वल्पान्भूरिरक्षणम् ॥४॥

एवं प्रोक्त्वा [च्य] संजीवकस्य रक्षाकृते नरत्रयं संयोज्य चलितो वर्धमानो परं वृषभं शकटे नियोज्य वसन्तपुरे गत । इतो बह्वापायं वनं दृष्ट्वा ते नराः दिनत्रयं स्थित्वा वसन्तपुरे गत्वा वर्द्धमानश्रेष्ठिनः पुरो जगु —संजीवको मृतो, न श्वसिति, तेन तत्र मुक्तः । श्रुत्वैतत् श्रेष्ठो 25
खेद कृत्वा पुन शोकं मुमोच । इतो बहुसिंहश्यादादिजीवेषु दुष्टेष्वपि सत्सु जीवितव्यबलात् यमुनावातैः सज्जीभूतो रोचमानां चारिं । चरन् यथेच्छया चारिं पिबन् मत्तोऽभूत् । नन्दका वृषो गृहे पोष्यमाणोऽपि यत्नेन रक्ष्यमाणो मृतः । ततोऽन्येषुः श्रेष्ठौ पुनरपरी वृषभौ शकटे नियोज्य ततः पुराश्चलन् यमुनातटे समागतस्वं वृषभं संजीवक पीनं दृष्ट्वा प्राह—

अरक्षित तिष्ठति दैवराक्षितं, सुरक्षित दैवहत विनश्यति ।

जीवत्यनाथोऽपि वने विसर्जितः कृतप्रयत्नोऽपि गृहे न जीवति ॥५॥

तत्त तं वृषभ स्वगृहे निनाय श्रेष्ठी ।

इति कर्मणि वृषभसम्बन्धः ॥५८३॥

6

[584] अथ परवचने आपादभूतिसम्बन्धः ।

देवपुरे देवशर्मा परिभ्राट् धनी वसति स्म । स च कस्यापि न विश्वसिति घनगमनभयात् । एकदा धृत आपादभूतिस्तत्रागतो मिळति स्म । तस्य प्राह—ससारोऽमारो मया दृष्टस्तेनाह कस्यापि तापसादेः शिष्यो भविष्यामि । जीवित तु रुणाग्नितुल्य, लक्ष्मीश्चपला सयोगात्तु पक्षिण इव । ततो देवशर्मणा वैरागी भत्वा दीक्षित स्वशिष्यकृत । परं द्रव्यगमनभयार्त्तं मही

10

द्वारे शायति रात्रौ । क्रमात्तापादभूतिना सन्त्य पार्श्वे धनभूता वासनिका ज्ञाता, ज्ञातु तां ववाञ्छ ।

एकदा देवशर्माणमभ्येत्य यजमानः प्राह—अहं च द्रपुरे बहून् जनान् जेमयिष्यामि घनं च दास्यामि तेभ्यः । अतस्तत्र पादावघात्यध्वम् । तवस्तद्वचो मानित । धन्यदा देवशर्मा शिष्य युतश्चपल । तां वासनिकां वल्लैर्षष्टयित्वा चलति । अत्रातरे नदी समागता । देवशर्मा जगौ इदं शक्यं विद्यते तेन त्वं गुहाण, अत्र तिष्ठाह मलोत्सगं कृत्वा समेष्यामि क्षीघ्रं । 'देवशर्मणि

15

गते आपादभूतिस्तां ज्ञात्वा नष्ट । देवशर्मा तु हुडयोर्हुद्दं विलोकयन् यावत्तत्रागतः तावत्तं शिष्यमदृष्ट्वा दुःखं चक्रे, मया मौढ्यादौदृशं शिष्यं कृतं ।

इति परवचने आपादभूतिसम्बन्धः ॥५८४॥

[585] अथ लौल्ये जंबूकसम्बन्धः ।

एकस्मिन् नदीतटे हुडयुग युद्धं कृतं लघ्नं । अथ रोषेण हुडयुग दूरमपस्तृत्यापस्तृत्य भूयोऽपि

20

समेत्य ललाटपट्टाभ्यां मिथं प्रहरति स्म । तयोर्ललाटयो रुधिर निर्गच्छद्भूत् । इतस्तत्रैको जम्बूकः समागतः । स च लौल्याद् रुधिरधारां पतन्तीं वीक्ष्य द्वयोरन्तरे प्रविष्य रुधिरं पिबति स्म । अथ तयो शिरःसपाते मध्यगतो जंबूको वृत् । अतो द्वयोः कलिं कुर्वाणयोरन्तरे न प्रवेष्टव्यं नभूकवत् । इति लौल्ये जंबूकसम्बन्धः ॥५८५॥

[586] अथ दमे कौलिकसम्बन्धः ।

25

धट्टनपुरे एकं कौलिको लक्ष्मीवान् वसति । तस्य मित्रं रथकारोऽस्ति विश्वः । एकदा कौलिको देवतायतने गतः स्मि । तत्रोत्सवः कृत्वा पञ्चादागच्छन् वातायनस्यां राजकुमारीं सुरूपाम् दृष्ट्वा मोहितः । यत्त —

यत्रोदकं सत्रं पतन्ति हसा, यत्रामिषं सत्रं पतन्ति गृध्राः ।

यत्रार्थिनस्तत्र रमन्ति वेश्या, यत्राकृतिस्तत्र गुणा वसन्ति ॥१॥

कौलिको गृहागतो राजकन्यागतचेतस्को निश्चेष्टकाष्ठो जातः । मित्रेण तच्चिन्तस्योऽभिप्रायो ज्ञातः । ततो वर्यकाष्ठैर्गण्डं वरं घटयित्वा गदाचक्रसुदर्शनादिशस्त्राणि कारयित्वा रथकारेण कौलिकायार्पितानि । प्रोक्तं त्वमेवमेवं कुरु, तव पत्नी राजकन्या भविष्यति । ततः स कौलिको नारायणवेषशस्त्रभृत् गरुडारूढो वर्यकीलिकासंवरणेन च गगने गच्छति स्म । मंत्राधिष्ठितकौलिकायोगेन स गरुडो ज्योम्नि याति । कर्षिताया कीलिकायां भूमौ तिष्ठति । ततो गरुडारूढः कौलिकः कृष्णवेषाश्रितः वातायनस्थराजकुमार्याः पार्श्वगतः । तथा च कृष्णः आगतो ज्ञातः, मोहिता च, सावग्-स्वामिस्त्वं मां परिणय । सोवग्-ममाग्रे षोडशसहस्राणि पत्न्यः सन्ति । त्वया किं करोमि । सावग्-अस्मिन् भवे त्वमेवशरणं । ततस्तेन गन्धर्वविवाहेन परिणीता । स च कौलिको रात्रावभ्येत्य राजपुत्रीं सेवते स्म । क्रमात् मातृपितृभ्यां पुरुषसेविता पुत्री ज्ञाता । प्रोक्तं च मात्रा—

नद्यश्च नार्यश्च समस्वभावास्तुल्यानि कूलानि कुलानि तासां ।
तोयैश्च दोषैश्च निपातयन्ति नद्यो हि कूलानि कुलानि नार्यः ॥२॥

पृष्ट च मात्रा, त्वया किं पुत्रि परपुरुषसेवनं कृतम् ? । साऽवग्-मया कृष्णः परिणीतोऽस्ति स्वयं । ततो राज्ञ्या रात्रौ कृष्णमागत दृष्ट्वा हृष्टा, पत्युः पुरः प्रोक्तं च कृष्णागमन । राजा कृष्णं जामातरं ज्ञात्वा हृष्टः ।

एकदा राज्ञो वैरं वैरिभिर्जात । राजानो वैरिणः समागताः, पुरं वेष्टितं वैरिभिः । ततो राजा सचितोऽभूत् । राज्ञ्योक्तं—आत्मनो जामाता कृष्णः समस्ति स च वैरिणो जेष्यति । राज्ञा पुत्र्याः पुर प्रोक्तं—तव पत्यौ कृष्णे, त्वत्पितुराज्यं यदि वैरिणो ग्रहीष्यन्ति तदा किं ते भविष्यति । ततस्तया पत्युः पुर प्रोक्तं । स च सशये पतितोऽपि साहसं कृत्वा गरुडमारुह्य वैरिणो जयाय । कौलिकेन ध्यातम्—

निर्विषेणापि सर्पेण कर्तव्या महती फणा ।
विषं भवतु मा भूयात् फ[णा]टाटोपो भयङ्करः ॥३॥

ततः कृष्णरूपः स प्राह—प्रिये दुःखं न कार्यं, वैरिणो जेष्यन्ते मया । ततो द्वितीयदिने गरुडमारुह्य वैरिणं प्रति यदा चचाल कौलिक तदा कृष्णो दध्यौ कदाचिदयं कौलिको जेष्यते वैरिभिस्तदा लोका गदिष्यन्ति कृष्णो भग्नः । ततः कृष्णः कौलिकशरीरमधिष्ठाय तथा युद्धं चक्रे यथा वैरिणो नष्टा । केचन सेवका राज्ञो जातः । जयकारोऽभूत् । यतः—

सुप्रयुक्तस्य दंभस्य ब्रह्माप्यन्तं न गच्छति ।
कौलिको विष्णुरूपेण राजकन्यां निषेवते ॥४॥

इति दमे कौलिकसम्बन्धः ॥५८६॥

[६८७] अथ उपाये काकीसम्बन्धः ।

एकस्य सरसस्तीरे वटवृक्षे काक्या मालकः कृतः । तस्मिन् मालके काकी अण्डकानि सुञ्चते । 30

बुधकोटरस्यसर्पो बुधे चटित्वा भद्रकानि भक्षयति स्म । काकी दुःखिनी जाता । ततो बुद्ध्या
तथा राजपुत्र्या स्नानं कुर्वत्या जलतीरस्यछायासं हारमुत्पान्थ सप्पविले मुक्त । ततो राज
पुत्रपैर्हारं विलोकयद्भिः हारं सप्पविले दृष्टः हारं गुह्याद्भिः सप्प दृष्ट्वा सर्पस्तैर्हत । काकी सुखिनी
जाता ।

उपायेन हि तत्कुर्यात् यन्न क्षय पराक्रमै ।

काक्या कनकसूत्रेण कृष्णसर्पो निपातित ॥५॥

इति उपाये काकीसम्बन्धः ॥५८७॥

[588] अथ स्वजातित्यजन् दुःखे शृगालसम्बन्धः ।

एकस्मिन् वने चण्डस्यः शृगालस्तिष्ठति स्म । स च लौल्यात् पुरमध्ये प्रविष्टः श्वानस्तत

10 पृष्ठो धानिता । शृगालो नश्यन् रजकस्य नीलोकुण्डरसे पपात । सारमेया अपि पेतु स्तत्पृष्ठो
सर्वे सदृशा बभूवुः । शृगालो वने गतः । श्वानः स्वस्वपादके गताः । वने व्याघ्रास्तं वादृश
दृष्ट्वा व्याघ्रादयो विभ्र्यन्तः पलायनं कर्तुं लग्ना घटित च—

न यस्य चेष्टित विद्यात् न कुल न पराक्रम ।

न तस्य विश्वसेत् प्राज्ञो य इच्छेद्विदमात्मन ॥६॥

15 चण्डरजो भयाङ्कलस्तान् प्राह—भो आपदा मा यूय मय कुरुष्व । अहं ब्रह्मणा क-
स्वामीकृतः । ततो मम छत्रछायायां सुखं दिष्टव मां पश्यत । मम 'पुषद्रम' इति नाम दत्तमस्ति ।
एतत् श्रुत्वा सर्वे आपदा स्वस्थीभूता । ततस्तेन सिंहस्यामात्यपदवी दत्ता । 'याग्रस्य शय्या
पालत्व द्वीपिनस्तांबूलिकपदवी शुकस्य द्वारपालकपदवी । ये चात्मीय(जातीया) जात्यास्तैः सह
वार्ता न करोति शृगालः । यदा व्याघ्रादयः आपदान् हत्वा आनयन्ति तदा सर्वेषां स विभ्र्य
20 दत्ते । एकदा राज्ञी दूरे शृगालान् शब्द कुर्वाणान् श्रुत्वा जातिस्वभावात् सर्वे शब्द कर्तुं
लग्नः । ततो व्याघ्रादिभिर्ज्ञातं अथ शृगालः । अनेन वाहिता यथ लज्जितास्तैरुत्थाय शृगालो
नश्यन् हत । यत—

आत्मवग परित्यज्य, परवग तु सेवते ।

स एव निघन याति, यथा राजा पुपद्रम ॥१॥

25 इति स्वजातित्यजन् दुःखे शृगालसम्बन्धः ॥५८८॥

[589] अथ वैरिसेवने उष्ट्रमृत्युसम्बन्धः ।

एकस्मिन् वने सिंहस्य स्वामिनः व्याघ्रवृषभशृगालादयः सेवका बभूवुः । एकदा सार्थजष्टः
क्रमेणकस्वभ्रागतः । व्याघ्रः प्राह—सिंहं प्रति अथ प्राणीणो जीवन् व्यापाद्यते । सिंहोऽवग-
नरणागतोऽयं न हन्यते वैयपि । यतः—

१ यदीद्वेच्छियमात्मन इत्यपि ।

गृहे शत्रुमपि प्राप्तं विश्वस्तमकुतोभयम् ।
यो हन्यात्तस्य पाप स्यात् शतब्रह्मणघातम् ॥१॥

ततः सिंहेनाभयदानं दत्तं । प्रोक्तं स्वेच्छयात्र तिष्ठ । स्वरोचितं तृणं भक्षय । तव नामापि न गृहीष्यति । ततः स क्रमेलको मत्तः जात । एकदा सिंहेनोक्तं—भो व्याघ्रादय । भक्ष्यं आनयत । तैः सर्वं वनं विलोकितम् । कोऽपि श्वापदो न घटितः । ततस्तैः प्रोक्तं—स्वामिन्नयं क्रमेलको भक्षयते । सिंहोऽवगू—मया त्वस्याभयदानं दत्तमस्ति । ततस्ते प्रोचुः—स्वामिनो मृतिं गच्छतो यदि सेवक स्वप्राणान् ददाति तदा वरं. अतोऽयं भक्षयते, परिवारो जीवति, विना सेवकान् राजाप्यराजा स्यात् । यतः—

१ न यज्वानोपि गच्छन्ति नैव गच्छन्ति योगिनः ।
यां यान्ति प्रोज्झितप्राणाः स्वाम्यर्थं सेवकोत्तमाः ॥२॥

ततस्तैर्व्याघ्रादिभिः क्षुद्रे सेवकैस्तथाकृतं तथा जल्पितं, यथा क्रमेलको व्याघ्रादिभिर्हतः । सिंहाद्यैः सर्वैः भक्षितः । यतः—

बहवः पण्डिताः क्षुद्रा सर्वे मायोपजीविनः ।
कुर्युः कृत्यमकृत्यं वा उष्ट्रे व्याघ्रादयो यथा ॥३॥
इति वैरिसेवने उष्ट्रमृत्युसम्बन्धः ॥५८९॥

[590] अथ हितवाक्ये कच्छपसम्बन्धः ।

मित्राणां हितकामानां यो वाक्यं नाभिनन्दति ।
स कूर्म्म इव निर्वुद्धिः काष्ठाद् भ्रष्टो विनश्यति ॥१॥

तथाहि—एकस्मिन् जलाशये कंबुप्रीवकच्छपस्य सकटविकटौ पक्षिणौ सुहृदौ जातौ । मिथः प्रीतिः त्रयाणां जाताः । सायं स्वस्वस्थाने ययुः । एकदा मेघे अवर्षति सरः शोषं गच्छत् दृष्ट्वा सकटविकटौ कंबुप्रीवस्याग्रे प्रोचतुः—भवान् वृद्धोऽन्यत्र यातुं न शक्तोऽस्ति, तत किं करिष्यते ? कच्छप प्राह—आनीयतां काष्ठं प्रलव, तस्मिन्काष्ठेऽइमुपविशामि । युवाभ्यां काष्ठमुभयोः पार्श्वे दन्तैर्धृत्वोत्पा[ट्या]न्यत्र जलाशये नेतव्यम् । ततोऽहं सुखी भविष्यामि । युवा पक्षिणौ मे सुहृदौ । तत्र सरन्तीरे तिष्ठत । फलास्वादादि कुरुत । तौ प्रोचतुरेवं कुर्वतो आवयोस्त्वया मौनं कार्यं, नो चेन्मार्गे त्वयि जल्पति लोका असदृक्ष दृष्टोपद्रव करिष्यन्ति । कच्छपेन मानितोऽतो [मानिते सति] काष्ठमानीय तं तत्र स्थापयित्वा न्योम्नि चलितौ तौ सुहृदौ पक्षिणौ तथा काष्ठारूढं कच्छपं कृत्वा यदा न्योम्नि चेलुः । यदा वेणापुरोपरि आगतौ तदा लोका काष्ठं तथाकार दृष्ट्वा प्रोचुः—

१. न यज्वानोऽपि गच्छन्ति, ता गति नैव योगिनः ।

यां यान्ति प्रोज्झितप्राणा स्वाम्यर्थं सेवकोत्तमा ॥ इत्यपि श्रूयते ।

अहो अपूर्वं किमपि याति व्योम्नि तदा कोनाहल श्रुत्वा कम्बुध्रोऽपगम्-भो सुहृदौ । लोका
कोलाहलं किं कुर्वन्ति । त जल्प त भत्वा लोका अगु-—अरिष्टमेतत्पुरस्य करिष्यत्यतो इत्यताम् ।
ततो लोकैर्लेष्टुमिराहत्याहत्य पातितो मुषि खड्ग स । सुहृदौ स्व जीव तात्वा नष्टौ ।

इति हितवाक्ये वच्छपसम्बन्ध ॥५६०॥

8 [691] अथ अनागतमति-प्रत्युत्पन्नमति-यद्भविष्यसम्बन्ध ।

करिम्निञ्जलाज्ञये अनागतविधाता प्रत्युत्पन्नमति यद्भविष्यश्च त्रयो मत्स्या वसन्ति । एकदा
तस्य सरस पार्श्वे गच्छद्भि मत्स्यधकैरुक्त-अथ हृदा घट्टमत्स्यपूर्णोऽस्ति तेनात्र मत्स्या गृह्यन्ते ।
एकेनोक्त प्रातरत्रागत्य गृहीष्यते मत्स्या । एतदाकथ्य अनागतविधाता द्वयोः पुर प्राह-कस्येऽमी
निष्काषयति । आत्मनो भरिष्यन्ति हनिष्यन्ति । प्रत्युत्पन्नमति प्राह-सत्योत्तम यत्र गम्यते ।

10 उक्त च—

परदशमयाद्भौता बहुमाया नपु सवाः ।

स्वदेशे निघन याति काश क पुरुषा मृगा ॥१॥

यस्यास्ति सर्वत्र गति स कस्मात्, एकत्ररात्रेण हि याति नाशम् ।

तातस्य रूपोऽयमिति मृत्राणा, धार जल कापुरुषा पिबन्ति ॥२॥

16 यद्भविष्योऽपग-तदा हसित्वा अहो भवद्भ्या मन्वग् चित्ति मत्रित च वचनमात्रभते ।
एतत्पितामह सरस्वक्तु न युक्त । आयु क्षयाऽन्यत्र गतैरपि न ह्युच्यते । ततोऽह न यास्मामि ।
युषयोयद् रोषते तत् क्रियते । तस्य अनागतमतिप्रत्युत्पन्नमति अथत्र जलाशये गतौ सपरि
धारी । प्रातर्मे निक्षैस्तत्रेत्य जल विडोह्य यद्भविष्यः सकुटुनो घृत् स विनाशितस्तै । उक्त च—

अनागतविधाता च प्रत्युत्पन्नमतिश्च य ।

20 द्वावेतौ सुखमाधत्ते यद्भविष्यो विनश्यति ॥३॥

इति अनागतमनि प्रत्युत्पन्नमतिप्रत्युत्पन्नमति-यद्भविष्यसम्बन्ध ॥५९१॥

[692] अथ चटिकासम्बन्ध ।

एकस्मिन् घने चटक पत्नी वसत स्म । चटिकया वृक्षे मालक कुन, प्रसवो जातः ।
गलेनागत्य तथा घृनिता यथा तस्या अपत्यानि मृतानि । एव चटिका राक्षिषि एव पुनः पुनः
26 मालके मग्ने चटिका प्रति चटक प्राह-किं क्रियते अत्रान्तरे तत्रागत काष्ठरूढ पक्षी, ता
इदन्ती दृष्टा प्राह-किं वृथा रहितेन । उक्त च—

नष्ट मृतमतिष्कात नानुशोचन्ति पण्डिता ।

पण्डितानां च मूर्खाणा, विज्ञेरोऽय यत स्मृत ॥१॥

तस्मान्न रोदितव्यं, क्रिया कार्या स्वशक्तिः । ममापि संतानमनेन हतम् । तद् दुःखं
ममाप्यस्ति । सावग्-मातुगपत्यानां मृतेरतीव दुःखं जायते । काष्ठकूटः प्राह-सत्यमुक्तं त्वया,
सत्यं मे बुद्धिप्रपञ्चम् । मम सुहृत् वीणारवा मक्षिकास्ति तीक्ष्णतुंडा, तथा च गज आकुलः
क्रियते । ततो मक्षिका आहूता कार्यं प्रोक्तं तस्या अग्रे । मक्षिकावग्-ते वचः प्रमाणं परं मम
मेघनादो भेकः सुहृद् वर्तते । स चाकार्यते सोपि भेक आकारितः । चटिकाऽपत्यहननस्वरूपं
प्रोक्तं तस्याग्रे । ततः काष्ठकूट प्राह-भो मक्षिके वीणे । तथा कुरु यथा गजो व्याकुलो भवति ।
मक्षिकया तत्प्रतिपन्नं काष्ठकूटोऽवग्-तस्य नेत्रे कर्षयिष्यामि । भो भेक ! त्वं गर्तायां गत्वा शब्द
कुरु तथा वारिलोभादधीभूतो गजस्तस्यां पतित्वा म्रियते । ततो मक्षिकया गजो व्याकुलीकृतः ।
काष्ठकूटेन चञ्चवा नेत्रे कर्षिते । ततोधीभूतो गजः तृषार्तो मेघशब्द श्रुत्वा जलभ्रान्त्या गर्ताधः
पपात मृतः । उक्तं च—

चटिका काष्ठकूटेन मक्षिका सह दर्दुरैः ।

महाजनविरोधेन कुंजरः प्रलयं गतः ॥२॥

इति सामान्येनापि वैरं दुःखाय स्यात् । इति चटिकासम्बन्धः ॥५९२॥

[593] अथ स्वपराभव-समुद्रजयनोपरि टिट्टिमसम्बन्धः ।

समुद्रोपकण्ठे टिट्टिमर्दपती वसतः स्म । अन्यदा टिट्टिम्योक्तं पत्युः पुरः-स्वामिन् । मम
प्रसन्नावसरोऽस्ति कुत्र स करिष्यते मया । टिट्टिमः प्राह-अत्रैव रुचिरं दृश्यते, अन्वे पार्श्वे
क्रियताम् । टिट्टिमी प्राह-कदाचिद्वाद्धिरंडकान्यपहरिष्यति तदात्मनो का गतिः ? टिट्टिमोऽवग्-
समुद्रो मया समं वैरं न करिष्यति । यतः—

को गृह्णाति फणिमणि ज्वलमान तेजसा भुजंगस्य ।

यो दृष्ट्वैव प्रहरति, दुरासदं कोपयति कस्तम् ॥१॥

यः पराभवसंत्रस्तः स्वस्थानं विजहौ (सत्यजेद्) नरः ।

तेन चेन्पुत्रिणी माता तद्बन्ध्या केन कथ्यते ॥२॥

टिट्टिम्यवग्-सत्यमुक्तं, परं वाद्धि बली विद्यते । टिट्टिमोऽवग्-किं क्रियते वराकेन ? एतत्
श्रुत्वा अग्निर्दध्यौ-अहो गर्वः टिट्टिमस्य वराकस्य । यतः—

स्वचित्तकल्पितो गर्वः शक्यते केन वारितुम् ।

उत्त्विष्य टिट्टिमः पादौ शेते भङ्गमयाद् भुवः ॥३॥

तन्मया कौतुकं विलोकयिष्यते । अन्यदा टिट्टिमी अंडकानि मुक्त्वा मुण्यर्थं गता । समुद्रो
बेलाव्याजेन तानि जहार । टिट्टिमी तत्रागता स्वाण्डकानि वाद्धर्यापहतानि दृष्ट्वा पतिं प्रति प्राह—
स्वामिन् ! मयोक्तं समुद्राऽण्डकानि हरिष्यति, समुद्रेणापहतानि, त्वं तस्य किं करिष्यसि । टिट्टिमः

प्राहेति म्रिये । मम चेष्टित विलोक्य तथा करिष्ये यथा विष्यन् वाद्विरण्डकान्यर्पयिष्यति न ।
टिट्टिभी प्राह असमर्थेन पुसा समथस्य किं स्यात् । यत् —

पुसामसमर्थानां उपद्रवायात्मनो भवेत्कोपः ।
पिठर ध्वज्यदतिमात्र निजपाथनिव दहतितराम् ॥४॥
अविदित्वात्मनः शक्तिं परस्य च समुत्सुकः ।
गच्छन्नभिमुखो नाशं याति वह्नौ पतङ्गवद् ॥५॥

टिट्टिभ्यं प्राह—नैवं वद म्रिये ? । उक्तं च—

यालस्यापि रवेः पादाः पतत्पुपरिभृताम् ।
तैजसा सह जाताना धयः कुत्रोपयुज्यते ॥६॥

10 टिट्टिभी जगौ—कान्त । कथं महदब्धे पराभव स्यात् । टिट्टिभोऽवगू—

अनिर्वेदः श्रियो मूल, चचूर्मे लोहसन्निभा ।
अहोग्राणि दीर्घाणि समुद्र किं न शुष्यति ॥७॥
दुरधिगमः परभागो यावत् पुरुषेण पौरुष न कृतम् ।
जयति तुलामधिरूढो भास्वानपि जलदपटलानि ॥८॥

15 टिट्टिभी प्राह—यद्यन्धिना सह वैर करिष्यते तदा सषान् पक्षिण आकारय । ततश्चक्षु
भिधूर्किं क्षिपाब्धौ । यत् —

बहूनामप्यसाराणां, समुदायो हि दुजय ।
तृणैर्वेष्टयत् रज्जूर्यया नागोपि बध्यते ॥९॥

ततो टिट्टिभेन एक-सारस चक्रवाकादयो विहङ्गमा आकारिता । प्रोक्तञ्च स्वपराभव
20 सम्बन्ध । ते पक्षिण प्राधु—धयमसमर्थाः समुद्र कथं शुष्यते ? वृथा प्रयत्नेन । उक्तञ्च—

अचल प्रोञ्जत शत्रु, यो याति मदमोहित ।
शुद्धाय स निवर्त्तेत, शीर्णदन्तो गजो यथा ॥१०॥

तत आत्मन स्वामी गरुडो विद्यते । तत्र सुस्वामिबलात् समुद्रस्य शिक्षां ददाति । ततस्त्वी
वैनर्त्तेयस्य दुःख ज्ञापितम् । अधुनाऽन्धिना पराभव कृत आत्मजाते, अन्येपि करिष्यन्ति । यत्—

25 एकस्य कर्म सवीक्ष्य, करोत्यन्योपि गहितम् ।
गतानुगतिको लोक, न लोक परमार्थिकः ॥११॥

राजा बंधुरबंधुनां, राजा चक्षुरचक्षुषाम् ।
 राजा पिता च माता च, राजा रात्रिहरो (?) गुरुः ॥१२॥
 सर्वेषा पक्षिणां राजा, त्वमसि गरुडोत्तम ! ।
 कुरुते न तर्थाभोधिर्यथा शोषं प्रयास्यति ॥१३॥

ततो गरुडः सचिन्तो याचदभूत् तावत् कृष्णस्य दूतो गरुडमाकारयितुमागात् दैत्ययुद्धहेतवे । 5
 ततो गरुडः कृष्णपार्श्वे प्राह—टिट्ठिभस्य अण्डानि समुद्रेणापहतानि वालय । यतः—

यो न वेत्ति गुणान् यस्य, न तं सेवेत पण्डितः ।
 न हि तस्मात् फलं किञ्चिद्, सुकृष्टादूषरादिव ॥१४॥

ततः कृष्णोऽवग्—भो गरुडः । त्वया सत्यमुक्तम् । यतः—

भृत्यापराधे यो दण्डः, स्वामिनो जायते यतः । 10
 तेन लज्जापितस्योत्था तु भृत्यस्य स्वामिनो भवेत् ॥१५॥

ततो गरुडादिपरिवारयुक् कृष्ण. समुद्रकण्ठे गत्वा आग्नेयं शरं धनुषि आरोप्यान्धि
 प्रत्यवग्—टिट्ठिभस्याण्डकान्यर्पय, नो चेदनेन शरेण त्वां स्थलं करिष्यामि । ततः समुद्रो विभ्यन्
 टिट्ठिभाण्डानि पश्चाद्ददौ, जगौ चाऽतो नापराध करिष्ये । ततः सर्वे स्वस्वस्थानं ययुः । उक्तं च—

शत्रोर्विक्रममज्ञात्वा, वैरमारभते तु यः । 15
 स पराभवमाप्नोति, समुद्रः टिट्ठिभावथा ॥१६॥
 इति स्वपराभव समुद्रजनयोपरि टिट्ठिभसम्बन्धः ॥५९३॥

[594] अथ पापे पापबुद्धिसम्बन्धः ।

भीमपुराद् धर्मबुद्धिपापबुद्धी सुहृदौ विचार्य धनार्जनाय चलितौ । धनमुपार्त्य पश्चात्
 स्वगृहं प्रति चेलतुस्वरित । यतः— 20

प्राप्तविद्यार्थशिष्यानां देशान्तरनिवासिनाम् ।
 क्रोशमात्रोऽपि भूभागः शतयोजनवद् भवेत् ॥१॥

मार्गे पापबुद्धिर्धर्मबुद्धिं प्रत्यवग् सर्वं धनं गृहे न नीयते । कुटुंबिनो बाधवा मार्गाप्यिष्यन्ति,
 तेन पुराद्दहि न्यासीक्रियते धनं कियत् । यतः—

न वित्तं दर्शयेत् प्राज्ञः कस्यचित् स्वल्पमप्यहो ।
 मुनेरपि यतस्तस्य दर्शनाच्चलते मनः ॥२॥ 25

यथामिष जले मत्स्यैर्भक्ष्यन्ते श्वापदैर्भुवि ।

आकाशे पक्षिमिषैव तथा सर्वत्र वित्तवान् ॥३॥

ततस्तौ किञ्चिदुचनं प्रामाद्वहिन्यांसीकृत्य गृहमागतौ । एकदा र्हो रात्रौ पापबुद्धिना वत्र
मत्वा धनं गृहीतं । गर्वां पूरयित्वा स्वालये आगात् । अन्येभ्यः धमबुद्धिं प्राह—धनं विना
5 सीधामि । तेन धनमानीयते । पापधी प्राह—गम्यत म् । तता द्वावपि धनं लातु गतौ । धनस्थानं
धनरिक्तं दृष्ट्वा प्रथममेव पापबुद्धिः शिरस्ताडयन्नाह त्वयैव धनं गृहीतं धमबुद्धे ! नान्येन ।
यतोऽन्यं कोपि न वेत्ति । धर्मबुद्धिं प्राह—[भो दुरामन, मैव वद नैतत्पौरकम करोमि]
त्वया गृहीतं मायां कुर्वाणोऽसि त्वं अहं तु धम्मवीं कस्यापि वृत्तमप्यदत्तं न गृहामि । यत् —

मातृवत् परदारणि परद्रव्याणि लोप्सुवत् ।

आत्मवत् सर्वभूतानि वीक्षन्ते धर्मबुद्धय ॥४॥

10

एष द्वावपि विवदमानौ रात्रकुले गतौ मियो दूषणानि प्रोचतु । अथ धर्माधिकारिभिः
प्रोक्त-दिव्यं क्रियताम् । तदा पापबुद्धिं प्राह—अहो न दृष्टो न्यायः सन्वग् भवद्भि । उक्तं च—

विवादे स्वेष्यते पत्र, तदभावे च साक्षिण ।

साक्ष्यभावे ततो दिव्यं प्रवदन्ति मनीषिणः ॥५॥

15

यदत्रविषये मे वनदेव्येव साक्षिण्यस्ति । सा च सन्वग् वक्ष्यति पौर । ततस्त्वेकं सत्यं
मुक्तं त्वया । उक्तं च—

अन्त्यजोऽपि यदा साक्षी, विवादे सप्रजायते ।

न तत्र विद्यते दिव्यं, किं पुनर्यत्र देवता ॥६॥

ततो मानितमधिकारिभिः प्रातःवनदेवता प्रक्ष्यते । पापबुद्धिना रात्रौ कृत्वा पिता स्वापिव'
20 शमीकोटरे । प्रोक्तं च त्वयैव शोच्यं धमबुद्धिधनं लब्धौ । द्वितीयदिने धमबुद्धिः पापधी अधि-
कारिणोऽन्ये बहवो लोकां वनं गता । वनदेव्यां पूजां कृत्वा प्रोक्तं—भो वनदेवते ! येन धनं
गृहीतं तत् कथय । ततः शमीकोटरात् शब्दो निस्ससारेति धमबुद्धिधनं लब्धौ । ततो यदाधि-
कारिणो अगुस्त्वया धनं गृहीतं । तदा धमबुद्धिना शमो बह्विना उवाचिः । शमीवरी उवाचति
अधदग्धागं पापधीपिता स्फुटिताम् शमीकोटरानिययौ । तताऽधिकारिभिः प्रोक्तं—अेष्टिभेवत्किं
25 त्वया वृद्धस्वेषे पार्षं कृतं । अग्रयाह—पुत्रेण कारितोऽहं । ततो वक्तिः पापधी । सव धनं ददौ
धमबुद्धिसत्क । पापबुद्धिसन्धन्धिराज्ञा गृहीत । पापबुद्धिं स्वदेज्ञानिष्कासितः । उक्तं च—

धर्मबुद्धिं कुबुद्धिश्च द्वावेतौ विदितौ भुवि ।

पुत्रेण मारितं पाप-बुद्धिना धनलोमत ॥७॥

इति पापे पापबुद्धिसन्ध-घ ॥५०४॥

[595] अथ स्वीयपापभवने वकसम्बन्धः ।

उपायं चिन्तयेत् प्राज्ञस्तथाऽपायं च चिन्तयेत् ।

पश्यतो वकमूर्खस्य, नकुलेन हता वकाः ॥१॥

कस्मिंश्चिद् वने वृक्षे वकारितष्ठन्ति । तस्य तरो. कोटरे सर्पस्तिष्ठति । स चाहिर्जातमात्रान् वकवालकान् भक्षयति स्म । ततो दुःखितो वको जलाशयतीरे गत्वा रोदिनि । कुलीरकोऽवग-
वक ! कथं रुद्यते ? । वकेन तस्य दुःख[स्व]रूपं प्रोक्तं । कुलीरो दध्यौ अयं मम सहजो वैरी
विद्यते ततस्तथा वच्मि यथा सत्यानृतं भवति । वका अपि वैरिणः क्षयं यान्ति, अहिरपि च ।
ततो मधुरं प्राह—

नवनीतां ममां वाणीं, कृत्वा चित्तं तु निर्दयम् ।

तथा प्रबोध्यते शत्रुः, सान्वयो भ्रियते यथा ॥२॥

ततः कुलीरोऽवग-अतो मत्स्यमांसखण्डानि लात्वा नकुलवर्त्मत* सर्पकोटरं यावत् सुञ्च
[यथा नकुलस्तं दुष्टसर्पं विनाशयति] त्वमपि स्वभक्षणाय गृहाण । ततस्तेन कुलीरोक्तं कृतम् ।
ततो नकुलो मांसलुब्ध* प्रथमं सर्पं गृहीत्वा जघान । अतो वैरिणः पुरः स्वगुह्यं न [प्र]काश्यम् ।
इति स्वीयपापभवने वकसम्बन्धः ॥५९५॥

[596] अथ मिथच्छले तुलाभार सहस्रसम्बन्धः ।

पद्मपुरे जीर्णधनश्रेष्ठी क्रमाद् दरिद्रो भूत्वा धनमुपार्जयितुं दूरदेशं गियासुरभूत् । यतः—

यत्र देशे[ऽथवा]स्थाने, भोगान् भुक्त्वा स्ववीर्यतः ।

तस्मिन् विभवहीनो यो, वसेत् स पुरुषाधमः ॥१॥

ततो लोहमयीं तुलां भारसहस्रवटितां धनदवणिजो गृहे प्रहणके मुक्त्वा धनं लात्वा च
सोऽचालीत् । ततो विदेशाद्धनमुपाज्यं यदागतः श्रेष्ठी धनदस्याग्रे प्राह—धनं सन्याजं गृहाण,
निक्षेपकृता तुला दीयताम् । धनदोऽरगु तुला मूपकैः खादिता । ततः श्रेष्ठी आकारगोपनं कृत्वा
धनदपुत्रं नीत्वा नदीस्नानकरणमिषेण नद्या गतः । तत्र वृक्षकोटरे धनदपुत्रं दृढं स्थापयित्वा
धनदगृहे स्नानं कृत्वागात् । धनदोऽवगु-मम पुत्रं क्वास्ति । जीर्णः प्राह—स्नानं कुर्वन् नद्यां
शे[श्ये]नेनापहृतः । धनदोऽवगु जीर्णश्रेष्ठिर्निद कूटं किं जल्पयते ? । बाटकं श्येनः कश्चमुत्पाटयते ।
पुत्रमर्षय न चेत् त्वां राजकुले नेष्यामि । जीर्णः प्राह—यथा मम तुला लोड्मयी महती मूपकैः
खादिता तथा तव पुत्रोऽपि श्येनेनापहृतः । राजकुले गतो । तत्रापि न्यायो जातः । द्वयोरग्रे
प्रोक्तं धनदं त्वमस्मै तुलां त्रितर । जीर्णस्ततस्तुभ्यं पुत्रं दास्यति । ततो धनदेन तुला दत्ता
जीर्णाय । जीर्णेन धनदाय धनदपुत्रो दत्त* ।

तुलां भारसहस्रस्य यत्र खादन्ति मूपकाः ।

तत्र श्येनो हरेद्वालं न विस्मयोऽत्र विद्यते ॥२॥

इति मिथच्छले तुलाभारसहस्रसम्बन्धः ॥५९६॥

[६९७] अथ अनागतचिन्तने लोभात्कमम्बन्ध ।

अनागत य कुरुते म शोभते [न शोभते] यो न करोत्यनागतम् ।

एवने वसन्तस्य जराप्युपागता विलस्य वाचा न कदापि निवृत्ता ॥१॥

- वने सिंहो वसति स्म । स त्वेकदा भक्ष्य न प्राप । तदा महती गुहा दृष्ट्वा दृष्यो-नूनमस्या
 6 गुहायां रात्रौ सस्त्वानि स्थास्यन्ति । ततोऽहं निवृत्त तिष्ठामि । ततः सिंहस्तत्राऽस्थात् ।
 इती गुहाम्बामी दग्निपुच्छोनाम लोभात्क [शृगालः] आगतो गुहाद्वारे सिंहपदानि
 प्रविशन्त्वपश्यत् । न निगच्छन्ति । लोभात्को दृष्यो-अस्यां गुहायां सिंहो विद्यतेऽधुना, ततो
 मया सम्यक् कथं ज्ञास्यते । एव भ्यात्वा स लोभात्को द्वारस्थ एव पूक्तुं लग्न इति भो गुहे ।
 यदि त्वं मामाह्वयसि तदाहं मध्ये समेष्ट्यामि नो चेद् द्वितीयां गुहायां यास्यामि । एव
 10 पुनः पुनः जरुपन्त श्रवा सिंहो दृष्यो-अयमाकारणं किना नैत्रात्रायति । ततः सिंहो जगौ-
 भो लोभात्क ? आगच्छ आगच्छ । ततः सिद्धिः श्रुत्वाभ्येपि सर्वदा दूरं नष्टा । ततो
 लोभात्को जगौ- अनागत य कुरुते म शोभते ॥ इदं कायं प्रोच्य गुहायां न गतः । ततश्चिर-
 जिजीव लोभात्क । सिंहो बुभुक्षितोऽयत्र गतः ।

अति अनागतचिन्तने लोभात्कसम्बन्ध ॥५९७॥

15 [६९८] अथ स्वजातिनिकन्दनपापे गङ्गदत्तमेकसम्बन्धः ।

बुभुक्षितः किं न करोति पापं, क्षीणा नरा निष्करुणा भवन्ति ।

आख्याहि मद्दे प्रियदर्शनस्य, न गंगदत्तं पुनरेति कृपम् ॥१॥

एकस्मिन् कूपे गंगदत्ताहो मेकोऽवसत् । अन्यैर्मेकैरुद्वेजितो दृष्यो-इवो निगत्य मेकानु-
 पायात् हन्मि । यत —

- 20 आपदि यनाऽपकृतं, यनं च हसितं दशासु विपन्नासु ।
 अपकृत्यं तयोर्कृतयोः पुनरपि जातं नर मन्ये ॥२॥

एव विमृश्य अरघट्टामाकृष्य मेकं कूपाद्द्विनिगत्य कृष्णसम्पत्स्य विभे प्रविष्टः । मेकं निभय
 मागच्छन्तो दृष्ट्वा सत्पः प्राह-भो प्रियवचनाप्रागच्छ किं कायं तव । मेकोऽवगू-अहं मेकोऽस्मि
 गंगदत्ताहं त्वत्सकाशे मैत्र्यथमागाम् । सत्पः प्राह अत्रद्वेयमेतत् —

- 26 यो यस्य ज्ञापते बन्धं स स्वप्नेऽपि कथंचन ।
 न च तत्पार्थम्येति तत्किमेव प्रवक्ष्यसि ॥३॥

मेकोऽवगू-सत्यमिदं प्रोक्तं त्वया परं स्वजात्याहं पराभूतं, तवस्तस्या निकन्दनाय तव
 पार्थं समागमम् । यत —

नोऽत्र संस्थस्य समानता बरा, विलस्य वाची न कदापि मे भुजा । — इति वनविद् ।

सर्वनाशे समुत्पन्ने प्राणानामपि संशये ।

अपि शत्रुं प्रणम्योच्चैः, रक्षेत् प्राणान् धनानि च ॥४॥

सर्पोऽवग्—वैरिणः कुत्र सन्ति । भेकोऽवग्—कूपे सन्ति । सर्पोऽवग्—तत्र कथं गम्यते । कथं ते दायादाः [भक्षयिष्यते] । भेकोऽवग्—अहं विश्वास्य दर्शयिष्यामि दूरतो यान् तान् त्वया भक्षणीया । ततो भेको गंगदत्तः सर्पं अरघट्टघटमार्गेण कूपमध्ये नीतवान् । ततो भेकेन दर्शिता भेका भक्षिताः सर्पेण । अथ भेकाभावे सर्पोऽवग्—तत्र वैरिणो भक्षिता मया । ततोऽहं बुभुक्षितोऽस्मि, प्रयच्छ भक्ष्यं, यतोऽहं स्वयानीतोऽस्मि । गंगदत्तोऽवग्—भद्रं कृतं मत्कार्यं, त्वं स्वस्थाने गच्छारघट्टघटोमार्गेण । सर्पः प्राह—मदीयं विलमन्यै रुद्धं भावि, तेनात्रस्थस्य मम स्ववर्गादेकैकं भेकं प्रयच्छ प्रतिदिनं नो चेत् सर्वानपि भक्षयामि [भक्षयिष्यामि] । ततो गंगदत्तो विश्वयन् दध्यौ—मया किमकार्यं कृतम् । असौ वैरी अत्रानीतो मौढ्यात् यदि किं जल्पते सम्मुखं तदा सर्वान् मया सह भक्षयत्यहिः । यतः—

अमित्रं कुरुते मित्रं वीर्याभ्यधिकमात्मनः ।

स करोति निःसंदेहः स्वयं च विषमक्षणम् ॥५॥

तत्प्रयच्छान्येकैकं सर्पायास्मै प्रतिदिन । रुद्धं च—

सर्वनाशे समुत्पन्ने, अर्द्धं त्यजति पण्डितः ।

न स्वल्पस्य कृते सर्वं नाशयेन् मौढ्यमास्थितः ॥६॥

एवं ध्यात्वा स्वजातित एकमेकं भेक सर्पाय ददाति गंगदत्तः । परोक्षे अपरमपि सर्पो-
ऽवसरे भक्षयति । एकदा गंगदत्तपुत्रोपि बुभुक्षितेन भक्षितोऽहिना तत् ज्ञात्वा गंगदत्तो विलापान्
करोति । ततो गंगदत्तपत्न्याभिहितं—कान्त । असौ सर्पो यथा निष्काश्यते मार्यते वा तथा
कुरु, किं रोदनेन । वैरी स्वगृहे आनीतो मुधा स्वजातिनिष्ठापिता । कालेन गच्छता एको गंगदत्त
वदरितः । सर्पोक्त भक्ष्यं देहि बुभुक्षितोऽस्म्यहम् । त्वयाहमत्रानीतोऽस्मि । गंगदत्तः स्वजी-
वितरक्षणाय विचिन्त्याह—भो मित्र । त्वमत्र तिष्ठ, अहमन्यस्मात् कूपात् विश्वास्य विश्वास्य भेका-
नानेष्यामि त्वया ते भक्षणीयाः । एवं प्रोक्त्वा गंगदत्तोऽरघट्टघटोमार्गेण निर्गत्यापरकूपे गत ।
स च भेको यदा नायाति तदा सर्पो गोधां प्रति प्राह—गंगदत्तं विश्वास्यात्रानय । सा च गोधा
पश्यन्ती गंगदत्ताभिषिक्ते कूपे ययौ जगौ च—भो गंगदत्त । तव सुहृद् सर्पः तव वर्त्म विलोक-
यन्नस्ति । तव विरहात्तस्य प्राणा यान्ति । ततो गंगदत्तोऽवग् गच्छ गोधे ? कथय मम मित्राय
“बुभुक्षितः किं न करोति पापं ।”

इति स्वजातिनिकन्दनपापे गंगदत्तभेकसम्बन्धः ॥५६८॥

[६९९] अथ मुग्धत्वे रासमसम्बन्धः ।

आगतश्च गतश्चैव दृष्ट्वा सिंहपराक्रमम् ।

अकर्णहृदयो मूर्खो यो गत्वा पुनरागतः ॥१॥

5

10

15

20

25

30

वने सिंहस्य शृगालो मित्र । एकदा सिंहस्य हस्तिना सह युष्यत शरीरं जर्जरं जावम् ।
 गन्तु न शक्नोति । ततो बुभुक्षितो मित्रं प्रति प्राह—सखमेकमानय, बुभुक्षा कृत्वा, प्राणा
 वास्यन्ति । ततः शृगालो भयम् उन्मूल्य रासम दृष्ट्वा अवगू-भो उन्मूल्य । श्यामं कर्म त्वम् ।
 5 शोऽवगू कुम्भकद् भारं वाहयसि परं किमपि न दत्ते । स्वयं शुकानि दृष्ट्वाणि मक्षयित्वा निर्वाहकं
 करोमि तेनाह श्यामोऽस्मि । शृगालोऽवगू-वदि मदुर्लं कुरुते तदा तथा करोमि यथा प्रचुरं
 मक्ष्यं तव भवति । ततो उन्मूल्य शृगालेन सह पचाळ । अग्रे सिंहस्य चोतस्तदा सिंहस्यपेदां
 दातुमुद्यतोऽभूत् । तदा रासमो नष्टं स्वस्थाने गतः । सिंहोऽवगू-शृगालं मित्रं प्रति, बुभुक्षा
 कृत्वा । किं करिष्यते । शृगालोऽवगू-मया तु मक्ष्य आनीत स्वया स मक्षिषु न शकं किं
 क्रियते । सिंहोऽवगू पुनराजय तं तमा करिष्येऽहं यथा न पश्चाद् वास्यति । ततः शृगालो
 10 रासमपार्श्वं गत्वा भो मित्र । त्वं कथं नष्टः । स रासमोऽवगू-सिंहो मां हन्तुं चाभितस्तेनाह
 नष्टः । शृगालोऽवगू-न सिंहोऽयं किन्तु रासमी त्वामालिङ्गितुमनुरागतत्वाद्वाप । त्वं तु नष्टं
 तवःमद्वृत्तिं सा रासमी त्वां विना न शेते । ततः स्वदशनेन तां मीणय । ततो रासमेन युग्मत्वात्
 शृगालवचनः प्रविपरं । ततस्तत्र गतः सिंहेन चपेटया हत मक्षितश्च । ततोऽन्यैश्च आगतम्
 गतश्चैव । इति सुगधत्वे रासमसम्बन्धः ॥५९९॥

15 [600] अथ अनुचितजन्यने कृमिकारसम्बन्धः ।

स्वार्थहस्तसृज्य यो दमी सत्यं प्रुते सुमदधीः ।

स स्वार्थाद् अक्षयते कृमिकारो युधिष्ठिरो यथा ॥१॥

भीमपुरे युधिष्ठिरं कृमिकारः तस्य कस्मिन्नित्त्वये गच्छतो धनवदस्य कर्परं ललाटे दृढं
 कर्णं । पृथ्वीचंद्रिका पतिता क्रमाद् उद्धा ।

20 अथ कदाचिद् बुभुक्षे पतिते परदेशे चन्द्रपुरे चन्द्रमूपस्य मिहितः । ललाटे लङ्गप्रहाराकारं
 चंद्रिकां दृष्ट्वा स सेवकं कृतं, द्विगुणो मासं कृतो राज्ञा । अन्यदा परचक्रे समागते राज्ञोर्ल-
 वैरिणं सन्मुखं गत्वा युद्धं कुरु वैरिणजासय त्वया पुरापि युद्धं कृतमस्ति । ततः स प्राह—
 सत्यमसत्यं वा प्रोच्यते । राज्ञोर्ल सत्यमेव जल्प । तदस्तेन स्वललाटे चंद्रिकापतनस्वरूपं
 प्रोक्षम् । ततो राज्ञा अक्षयपुरेन सवमासं शूहीतः सः ।

26 इति अनवसरोचितजन्यने अनुचितजन्यने च कृमिकारसम्बन्धः ।

[601] अथ मातृहितोपरि सिंहोसम्बन्धः ।

कस्मिन्नित्त्वये सिंहस्यपती विद्यतः स्य । अपत्यानि न भवन्ति । एकदा सिंहेन बालं शृगालो
 दृष्टः । स च पुत्रो ममावर्जितं पत्न्यै दत्तः । उक्तं च—त्वया पुत्रवदय पाळनीय । ततः सिंही
 पाळयामास स । क्रमादिप्राया पुत्रवदय जनित । त्रयोऽपि शोदरीभूत्वा विद्यन्ति गच्छन्ति । एकदा
 30 त्रिभिर्मतो गजो दृष्टः । यतः सिंहपुत्री वाचितुं जनी । तथा एतीयाः सिंहोपुत्राः प्राह-भो शोदरी ।

अयमात्मनो वैरी नो हनिष्यति । ततस्त्रयोऽपि स्थिताः । गजो गतोऽन्यत्र । ततः सिंहजौ मातापितोः पुरः प्रोचतुः—गजप्राप्ति—स्वरूपं । आवयोरयं भ्राता गजात् कथं विभेति ? शृगाल-भ्राता तयोरुपरि हृष्टोऽत्यन्तं । ततः सिंहाकार्यं शृगाल(ळ)पुत्रं प्रति प्रोचे । तव सोदराविमौ तयोः पुत्रयोः पुरः प्रोक्तम्—अयं युवयोर्भ्राता मिथः कलहं मा कुर्व्वं । ततः शृगालपुत्रो मातुः पार्श्वे प्राह—मातरहं एताभ्यां भ्रातृभ्यां हीनबलः कथं । माताऽऽचष्ट—

5

शूरोऽसि कृतविद्योऽसि दर्शनीयोऽसि पुत्रकः ।

परं यत्र त्वमुत्पन्नो गजस्तत्र न हन्यते ॥१॥

इति मातृहितोपरि सिंहोसंबंधः ॥६०१॥

[602] अथ अविमृश्यवाग्विक्रमे रासभसम्बन्धः ।

सुगुप्तं रक्ष्यमाणोऽपि दर्शयेद्दारुणं वपुः ।

10

व्याघ्ररूपधरस्तादृग् वाक्कृते रासभो हतः ॥१॥

पद्माम्ने रजकस्य शुद्धपटस्य गर्द्धमो घासाभावात् कृशोऽभूत् । इतो रजकेन व्याघ्रचर्मप्राप्त । ततो व्याघ्रचर्म परिधाप्य रासभशरीरो व्याघ्रतुल्य रासभ, कृत्वा यवक्षेत्रेषु यवान् चारयामास रजकः । ततः क्षेत्रेषु लोका व्याघ्र दृष्ट्वा दूरं नश्यन्ति । स च रासभः पीनतनुदूरादपि शब्दम-क[रो]त् । ततो यवपालकै रासभो ज्ञातो व्याघ्ररूपभृत् । एवं सम्यग् ज्ञात्वा व्याघ्ररूपो रासभस्तै हतः ।

15

आत्मनो मुखदोषेण बध्यन्ते शुकसारिकाः ।

बकास्तत्र न बध्यन्ते मौनं सर्वार्थसाधकम् ॥१॥

इति अविमृश्यवाग्विक्रमे रासभसम्बन्धः ॥६०२॥

[603] अथ मौनं वर्यमिति एकतादितापससम्बन्धः ।

एकस्मिन्नदीनटे एकतं, द्वितं, त्रितं नामानो भ्रातरस्तपस्तपन्ति । तेषां तपसा धौतपोतिकाः आकाशे निराधारा तिष्ठति । अत्रान्तरे मध्यदिने गृध्रेण केनचिच्छलेन मात्सिका धृता तां घृतां दृष्ट्वा गृध्रं प्रति एकत प्राह—मुखं मुखेमां । ततस्तस्य धौतपोतिकाशाद् भूमौ पपात । द्वितेनापि तदा प्रोक्तं मा मुखं तस्यापि सा पपाताध । ततस्तृतीयो मौनं चक्रे ।

20

मुखं मुखं पतत्येको मा मुखं पतितोऽपरः ।

उभो तौ पतितौ दृष्ट्वा मौनं सर्वार्थसाधकम् ॥१॥

इति मौनं वर्यमिति एकतादितापससम्बन्धः ॥६०३॥

25

[604] अथ स्वजातिवद्वमेति मूषिकासम्बन्धः ।

पशुनामणां शालंकायनमुनेस्तपः कुर्व्वतः स्नानं च । एकदा तस्म पश्यतः श्येनो मूषिकां

कौ । तां श्येनगृहीतां दृष्ट्वा सकलणस्तापस्यं प्राहेति—मुञ्च मुञ्चेमां वराहिका । तामर्जुमान्
 श्येनं प्रवि ततं प्रक्षरान् तापसः प्राक्षिपत् । सोऽपि श्येनः पाषाणहतो भूमौ पयात् । मूषिका
 मुने शरणं प्राप्ता । श्येनोऽपि लक्ष्मचेतन्योऽवगन्—भो मुने ! मदीयं मह्यं वहाहितं त्वया विधिना
 ददम् । ततस्त्वत् तपः कृतं निष्कलं भविष्यति । ज्ञानकायनो जगौ—एतां शरणागतौ प्राणात्म
 ६ येऽपि न मुञ्चाम्यहम् । ततः श्येनो गतः । मूषिकाश्च प्राह—मां स्वाभयं नय नोचेदपरो हनिष्यति ।
 ततस्तेन श्रुतिना सा मूषिका कुमारी कृता पुत्रीतिकृता स्थापिता । क्रमाद् यौवनं प्राप्ता ।
 श्रुतिवरं बिलोकयते । यतः—

कुलं च शीलं च सनाथता च विद्या च वित्तं च नपूर्वयश्च ।

एतान् गुणान् सप्त परीक्ष्य देया, कन्या युधैः श्रेयमचितनीयम् ॥१॥

10 ततो मुनिना वरो रविरानीतः । स च तापकत्वात् त्यक्तः । ततो मेघ आनीतो मुनिना
 स च कृष्णरवात् तथा न वरितः । ततो वायुरानीतोऽपि मुनिना चपकत्वात्प्राणीयक्रे । ततो
 मुनिना पवत आनीतः कठिनस्नातगोचक्रे । ततो मुनिना पुनः सा मूषिका कृता । यतः—सूय
 मेघवाशुपवतमूषिका ययाकर्मं बलिनः, अतो मूषकपत्नी जाता । स्वजातिं प्राप्य सतृष्टाभूत्
 सा, यतः—

15 धर्मं भर्तारमुत्सृज्य पर्वतः मारुतं गिरिम् ।
 स्वयोनिं मूषिका प्राप्ता स्वजातिर्दूरतिक्रमाः ॥१॥

इति स्वजातिवृद्धमेति मूषिकासम्बन्धः ॥६०४॥

[605] अथ भये वणिग्-प्रियासम्बन्धः ।

या माण्डुद्विजते नित्यं, साऽद्य मामवगूहति ।

20 प्रियकारक ! मद्र ते, यन्ममास्ति हरस्व तत् ॥१॥

हीरप्राने वीरो वणिग् बभूव । तस्य वृद्धत्वेन पत्नी वृता । अपरा परिणीता च तेन । सा
 च वृद्धस्वाधमति न मन्यते । एकदा चोदः प्रविष्टः । स च प्रविष्टं दृष्ट्वा मयमीता पतिपार्श्वे गत्वा
 प्राह—स्वामिन् ! वीरः प्रविष्टः मां अपहरिष्यति । रक्ष रक्ष मां । ततो वणिजा तां स्थिरीकृत्य
 वीरस्वामे प्रोक्तं कथं । मधस्त्वं भयं मां कार्षी । यन्मम धनं तत्तवैव यतस्त्वया ममोपकारः
 25 कृतः, यन्मम पत्नी मयि जल्पन्ती कृता स्वया । कल्पे अध्येत्य प्रोक्तं—' भो भेद्विन् ! तत्र पत्नी-
 मपहरिष्यामि सहस्रदीनारान् गृहीया ।' ततो द्वितीयदिने सा विशेषतो मीता वीरेण पतिभक्षा
 स्त्री जाता । यतः—या माण्डुद्विजते नित्यं ।

इति भये वणिग्प्रियासम्बन्धः ॥६०५॥

[606] अथ अकार्यकरणे हालिकस्त्री-शृगालिकासम्बन्धः ।

30 बालिप्राने हालिकपत्नी हालिकं श्यक्त्वाभयं पतिं बिक्रीवुरभूत् । एकदा तस्याः परविद्याप-

हारका मिलितः । तेन समं प्रीतिर्जाता । हालिक उवाच मम पार्श्वं बहु धनं विद्यते तद्गृहीत्वान्यत्र गम्यते । ततः आवाभ्यां सुखेन स्थीयते । ततः सा रात्रौ पतिं सुप्तं मुक्त्वा बहुवस्त्राभरणादि ढात्वा तेन सह चञ्चाल । मार्गं नदी समेता । चौरश्चितयामास—किमनया स्त्रिया यथा पतिस्त्यक्तः सा च मम पार्श्वं न स्थास्यति अतो वचयित्वैनां यामि । ततस्तां प्रति प्राह—नदी अगाधा विद्यते, प्रथमं वस्त्रादि मह्यमप्सेय । नद्याः परकूले मुक्त्वा त्वां नेष्यामि । ततस्तया एकं त्रुटितं जीर्णवस्त्र परिधानाय रक्षयित्वा परं तस्यार्पितम् । स च सर्वं ढात्वा नदीमुत्तीर्य नष्टः यदा स नागच्छति तदा शीते पतति एकाकिनी निर्वस्त्रा गल्लदत्तहस्ता साभूत् ।

5

इतस्तत्र तटैका शृगालिर्मांसपिण्डं ढात्वाऽऽगात् । तदा जलान्निर्गत्य मत्स्यो मांसपिण्डलोलुपो मृतप्रायो भूत्वा स्थितः । तं मत्स्य ढातुकाया शृगालिका स्वाऽऽस्यात् मांसपिण्डमवो मुक्त्वा मत्स्यं गृहीतुमधावत् । अत्रान्तरे व्योम्नः गृध्रोऽभ्येत्य मांसपिण्डं ढात्वाकाशे गतः । मत्स्योऽपि नदी-जले गतः । ततस्तां शृगालीं व्यर्थंभ्रमां गृध्रसम्मुखमवलोकयन्तीं सवेत् किंयन्तीं दृष्ट्वा स्त्रिया तयोक्तं शृगालीं प्रति—

10

गृध्रेणापहृतं मांसं, मत्स्योऽपि सलिलं गतः ।
मत्स्यमांसपरिभ्रष्टे किं निरीक्षसि ङ्बुके ॥१॥

शृगालिका प्रत्युत्तरं जगौ—

15

यादृशं मम पाण्डित्यं तादृशं द्विगुणं तव ।
न जारो न च भर्तारो किं निरीक्षसि नग्निके ॥२॥

ततः सा स्त्री चिरं दुःखं प्राप्ताऽक्रायकरणात् ।

इति अकार्यकरणे हालिकस्त्रीशृगालिकासम्बन्धः ॥६०६॥

[607] अथ स्वदेश-स्वजनसुखे श्वानसम्बन्धः ।

20

सुमिच्छाणि च सर्वत्र, शिथिलाश्चापि योषितः ।

एकौ दोषो विदेशे स्यात्, स्वजातिश्च विरुध्यते ॥१॥

एकस्मिन् ग्रामे चित्राङ्गः श्वानस्तिष्ठति । तत्र दुर्मिक्षे पतिते सर्वे लोका अन्नाभावात् दुःखिता जाताः । अत्रान्तरे चित्राङ्गः क्षुत्क्षामः सुमिक्षं श्रुत्वा तत्राऽचलत् । वंगदेशे गतः । तत्रैकस्य गृहे शिथिला पत्नी यथा तथात्र क्षिपति । स च तदन्नं भक्षयन् दृप्तोऽभूत् । परं बहिर्निर्गतोऽन्यैः श्वानैः पराभूतः । ततः श्वा दृश्यो—अहो वर स्वदेशस्तत्र दुर्मिक्षेपि स्वेच्छया हिण्डते स्थास्यते ततः श्वाऽसौ स्वदेशे गतः । देशान्तरायातः स चान्यैः पृष्टः—भो चित्राङ्ग ! कथय देशान्तरवार्ता । स प्राह—सुमिक्षं, शिथिला स्त्रियः, परं तत्र देशे सुहृद्-स्वजनः कोपि न । अन्ये श्वानोऽन्यं देशान्तरायातं कदर्थयन्ति । स्वजातिर्न सुखावहाऽन्यत्र ।

25

इति स्वदेश-स्वजनसुखे श्वानसम्बन्धः ॥६०७॥

30

उक्तौ । तां श्येनपृथ्वीं दृष्ट्वा सकृदणस्वापसं प्राहेति—शुभ्रं शुभ्रेमां वराहिका । तामर्जुषान्
श्येन प्रति ततः शस्तराम् तापसं प्राक्षिपत् । सोऽपि श्येनः पाषाणहतो भूमौ पयात् । मूषिका
मुनेः झरणं प्राप्ता । श्येनोऽपि उच्चैःतन्वोऽवगू—भो मुने ! मदीयं अर्घ्यं उद्गाहितं स्वया विधिमा
वृत्तम् । ततस्तव तपः कृतं निष्कलं भविष्यति । शालकायनो जगौ—एनां शरणागतो प्राणात्स
येऽपि न शुभ्राम्बहम् । ततः श्येनो गतः । मूषिकाय प्राह—मां स्वाभयं नय जोषेदपरो हनिष्यति ।
ततस्तेन ऋषिणा सा मूषिका कुमारी कृता पुत्रीविकृता स्वापिता । क्रमाद् यौवनं प्राप्ता ।
ऋषिर्वरं विभोक्तयते । यतः—

कुलं च शीलं च सनायता च विद्या च विच च तपुर्वयश्च ।

एतान् गुणान् सप्त परीक्ष्य देया, कन्या सुधैः क्षपमचिन्तनीयम् ॥१॥

10 ततो मुनिना वरो रविरानीत । स च तापकत्वात् त्यक्तः । ततो मेघ आनीतो मुनिना
स च कृष्णस्वात् तथा न वरितः । ततो वायुरानीतोऽपि मुनिना चपलत्वान्नागीचक्रे । ततो
मुनिना पवस आनीतः कठिनत्वान्नागीचक्रे । ततो मुनिना पुनः सा मूषिका कृता । यतः—सूय
मेघवायुपवसमूषिका यथाक्रमं बहिनः, अतो मूषकपत्नी जाता । स्वजातिं प्राप्य संतुष्टाम्भू
ता, यतः—

15 सर्वं मर्तारमुत्सृज्य पर्जः माकृतं गिरिम् ।

स्वयोनिं मूषिका प्राप्ता स्वजातिर्दुरतिक्रमाः ॥१॥

इति स्वजातिवहमेति मूषिकासम्बन्धः ॥६०५॥

[605] अथ मये वणिक्—प्रियासम्बन्धः ।

या मासुद्विजते नित्यं, साऽथ मामवगूहति ।

प्रियकारक ! मद्र ते, यन्ममास्ति हरस्व तत् ॥१॥

20 हीरामने वीरो वणिग् वभूव । तस्य वृद्धत्वेन पत्नी भूता । अपरा परिणीता च तेन । सा
च वृद्धस्वाप्तमतिं न मन्यते । एकदा चौरः प्रविष्टः । त च प्रविष्टं दृष्ट्वा भयभीता पतिपार्श्वे गत्वा
प्राह—स्वामिन् ! चौरः प्रविष्टः मां जपहरिष्यति । रक्ष रक्ष मां । ततो वणिजा तां स्थिरीकृत्य
चौरस्वामे प्रोक्तं उवाच । मत्तस्य मयं मां कार्षी । यन्मम धनं तत्तवैव यतस्त्वया मनोपकारं
कृतः, यन्मम पत्नी मयि जल्पन्ती कृता त्वया । कस्ये अन्वयेत्य प्रोक्तय—'भो भेष्टिन् ! तव पत्नी
मपहरिष्यामि सहस्रदीनारान् पृथ्वीयां ।' ततो द्वितीयदिने सा विज्ञेयतो भीता चौरैश्च पतिमच्छा
सी जाता । यतः—या मासुद्विजते नित्यं ।

इति मये वणिग्प्रियासम्बन्धः ॥६०५॥

[606] अथ अकार्यकरणे हाडिकस्त्री—शृगालिकासम्बन्धः ।

30 हाडिमामे हाडिकपत्नी हाडिकं त्यक्त्वान्यं पतिं चिकीर्षुरभूत् । एकदा तस्या परविद्याप

हारको मिलितः । तेन समं प्रीतिर्जाता । हालिक उवाच मम पार्श्वं बहु धनं विद्यते तद्गृहीत्वान्यत्र गम्यते । ततः आवाभ्यां सुखेन स्थीयते । ततः सा राज्ञी पतिं सुप्तं मुक्त्वा बहुवस्त्राभरणादि लात्वा तेन सह चचाल । मार्गं नदीं समेता । चौरश्चितयामास—किमनया स्त्रिया यथा पतिस्त्यक्तः सा च मम पार्श्वं न स्थास्यति अतो वचयित्वैनां यामि । ततस्तां प्रति प्राह—नदी अगाधा विद्यते, प्रथम वस्त्रादि मह्यमप्पेय । नद्याः परकूले मुक्त्वा त्वां नेष्ट्यामि । ततस्तथा एकं त्रुटितं जीर्णवस्त्र परिधानाय रक्षयित्वा परं तस्यार्पितम् । स च सर्वं लात्वा नदीमुत्तीर्य नष्टः यदा स नागच्छति तदा शीते पतति एकाकिनी निर्वस्त्रा गल्लदत्तहस्ता साभूत् ।

5

इतस्तत्र तटैका शृगालिर्मांसपिण्डं लात्वाऽऽगात् । तदा जलान्निर्गत्य मत्स्यो मांसपिण्डलोलुपो मृतप्रायो भूत्वा स्थितः । तं मत्स्यं लातुकामा शृगालिका स्वाऽऽस्यात् मांसपिण्डमधो मुक्त्वा मत्स्यं गृहीतुमधावत् । अत्रान्तरे व्योम्नः गृध्रोऽभ्येत्य मांसपिण्डं लात्वाकाशे गतः । मत्स्योऽपि नदी-जले गतः । ततस्तां शृगालीं व्यथंश्रमां गृध्रसम्मुखमवलोकयन्तीं सवेळं किञ्चितीं दृष्ट्वा स्त्रिया, तयोक्तं शृगालीं प्रति—

10

गृध्रेणापहृतं मांसं, मत्स्योऽपि सलिलं गतः ।

मत्स्यमांसपरिभ्रष्टे किं निरीक्षसि जंबुके ॥१॥

शृगालिका प्रत्युत्तरं जगौ—

15

यादृशं मम पाण्डित्यं तादृशं द्विगुणं तव ।

न जारो न च भर्तारो किं निरीक्षसि नग्निके ॥२॥

ततः सा स्त्री चिरं दुःखं प्राप्ताऽकायकरणात् ।

इति अकार्यकरणे हालिकस्त्रीशृगालिकासम्बन्धः ॥६०६॥ ।

[607] अथ स्वदेश-स्वजनसुखे श्वानसम्बन्धः ।

20

सुभिन्नाणि च सर्वत्र, शिथिलाश्वापि योषितः ।

एको दोषो विदेशे स्यात्, स्वजातिश्च विरुध्यते ॥१॥

एकस्मिन् ग्रामे चित्राङ्गः श्वानस्तिष्ठति । तत्र दुर्भिक्षे पतिते सर्वे लोका अन्नाभावात् दुःखिता जाताः । अत्रान्तरे चित्राङ्गः श्रुत्वाऽमः सुभिक्षं श्रुत्वा तत्राऽचलत् । वगदेशे गतः । तत्रैकस्य गृहे शिथिला पत्नी यथा तथात्र क्षिपति । स च तदन्नं भक्षयन् वृत्तोऽभूत् । परं वह्निर्निर्गतोऽन्यैः श्वानैः पराभूतः । ततः श्वा दध्यौ—अहो वरं स्वदेशस्तत्र दुर्भिक्षेपि स्वेच्छया हिण्डते स्थास्यते तत्र श्वाऽसौ स्वदेशे गतः । देशान्तरायातः स चान्यैः पृष्ट—भो चित्राङ्ग ! कथय देशान्तरवार्ता । स प्राह—सुभिक्षं, शिथिला स्त्रियः, पर तत्र देशे सुहृद्-स्वजनः कोपि न । अन्ये श्वानोऽन्यं देशान्तरायातं कदर्थयन्ति । स्वजातिर्न सुखावहाऽन्यत्र ।

25

इति स्वदेश-स्वजनसुखे श्वानसम्बन्धः ॥६०७॥

30

[608] अथ तृष्णार्या कुदृष्टकूपरीक्षितपरीक्षादौ नापितसम्बन्धः ।

कुदृष्टं कुपरिक्षात, कुभुत कुपरीक्षितम् ।

तत्क्षरेण न कर्तव्य, नापितेनाऽत्र यत्कृतम् ॥१॥

पाटलिपुरे भाणिभद्रश्रेष्ठो घने क्षीणे सुप्तो दृष्यो—

शील शौचं क्षान्तिर्दाबिष्यं मधुरता कुले ज म ।

न विराजते हि सर्वे, वित्तविहीनस्य पुरुषस्य ॥२॥

गगनमिव नष्टतारं, शुष्कमिव सर श्मशानमिव रौद्रम् ।

प्रियदर्शनमपि कथं, भवति गृह घनविहीनस्य ॥३॥

10 इत्येव संप्रधाय रात्रौ सुप्तो दृष्यो—प्रातरनशनेन प्राणरथाग करिष्यामि । भाणिभद्रे सुप्ते पद्यनिधिनिधानदेवोऽप्येत्याऽवगू-भरण भा कुद, एव पूर्वकृतजुभ[क]म्भणा कल्पे मध्याह्ने क्षपणकरूपभृद्दृहं तनाक्षये समेष्यामि, स्वधाह लङ्कटप्रहारेण ताडितव्यं शिरसि पादयोश्च । ततोऽह कनकमयोऽप्ययनिधिभविष्यामि । एव प्रोक्त्वा स गतः । प्राग्दृष्यो श्रेष्ठी—

ध्याधितेन सशोकेन चिन्ताग्रस्तेन जन्तुना ।

कामार्चनं च मत्तेन दृष्टः स्वप्नो न विद्यते ॥४॥

15 अथ स क्षत्थ एव दृश्यते । ततो लङ्कटानयनादि सामग्री कृत्वा श्रेष्ठिना । अप्रान्तरे पत्न्या नक्षप्रहालनाथ नापित आकारितं स्वगृहे । इतः पद्यमिति क्षपणकरूपं समागात् । अथ स तमालोक्ष्य प्रदृष्टमना भोजनं कारयित्वा यथासमकाष्ठदण्डेन स शिरस्यताडयत् । स हेममथं पुरुषोऽभवत् । ततस्त गृहमध्ये सुक्त्वा श्रेष्ठो प्राह नापित मति दीनारशत त्वया प्राह कस्याप्यमे न प्रोक्ष्यम् ।

20 ततो नापितो निजगृहे गतो दृष्यो । क्षपणका लङ्कटाहता कनकमयाः पुरुषा भवन्ति । ततोऽहमपि क्षपणक भोजयित्वा लङ्कटप्रहारदानात् कनकपुरुषं कृत्वा सुखीभविष्यामि । तत मात क्षपणकपार्श्वे गत्वा नापितोऽवगू-भयात्मगृहे भिक्षा सपरिवारेण कार्या । तेनोक्तं भो भ्रातृक वमह त्व, वयमेव कस्यापि गृहे यथा-तथा भिक्षा न करिष्याम तेन मान्दमेव । ततो नापितोऽप्याह-प्रभूतभ्रातृकाहौ अथ, सप्तसामग्री कृत्वा, यद्यस्मद्गृहे न समेष्यति [मवान्] तदा मया न भोक्तव्य । पुस्तकलिखनाथ अद्भुत विलोकयिष्यते तद्दृहं गत्ये । एका यथा क्षपरी

25 आनीताऽस्ति [सत् सवथा काळोचितं कायम्] । ततो मध्याह्ने क्षपणक स्वगृहे नीत्वा यथा हारैश्चरौ कारयित्वा नापित क्षपणकं दृढलङ्कटप्रहारैः शिरसि पादयोः पुनः पुनराञ्जान । [क]पाटयुगलं दृढ दत्ते । (वहिं) निस्सतुपक्षकः एवै पूस्कारं चकार । लोका विविधा, राजाप्यागत, जजरगात्रं क्षपणकं दृष्ट्वा प्रोचुः । कथमयमेव कृष्टिः । स च यथा दृष्ट भाणि-भद्रश्रेष्ठकृत कनकपुरुषप्राप्ति(म)सुवा[पृच्छ] जगौ । ततः श्रेष्ठो पृष्ठो राज्ञा पद्यनिधिदेववरप्राप्ति जगौ । तत सर्वैरपि प्रोक्तं—

एकाकी त्यक्तसकेतः पाणिपात्रो दिगम्बरः ।

सोऽपि संवाच्यते लोके तृष्णया पश्य कौतुकम् ॥५॥

नापिताग्रे धोक्तं—कुदृष्टं कुपरिज्ञातं ।

इति तृष्णयां कुदृष्टकुपरीक्षितपरीक्षादौ नापितसम्बन्धः ॥६०८॥

[609] अथ लोमे मस्तकचक्रभ्रमपुरुषसम्बन्धः ।

5

एकस्माद् ग्रामाद् चत्वारोऽपि सुहृदः धनार्जनाय निर्गताः । क्रमाद् रसनद्वीपोपान्ते गताः । यदा ते धनप्राप्तिकामा वनमध्ये गताः तदा एकः सिद्धपुमान् हस्ते एकैका दीपिकां ददौ प्राह च—यस्य दीपिका यत्र पतति तत्र खनित्वा धनं प्राहं । ततस्तेषामग्रे चलतामेकस्य हस्तादीपिका पतित्वा तत्र ताम्रं निर्गतम् । तेन ताम्रपोट्टको बद्धः । अन्ये कथयन्ति वयं ताम्रं न गृह्णामः । द्वितीयस्याग्रे गच्छतः द्वितीयहस्ताद्यत्र दीपिका पतित्वा तत्र रुप्यं जग्राह । ततो तदग्रे गच्छत- 10
स्त्वृतीयस्य यत्र दीपिकाऽपतत्तत्र हेम निर्गतम् । चतुर्थो लोभाद् बहु वभ्राम परं दीपिका न पतति । तृषा लग्ना तत्रैकः पुमान् मस्तकस्थचक्रो भ्रमन् दृष्टः । स च पयस्थानं पृष्टो यदा तस्य मस्तकाच्चक्रं तस्य मस्तके चटति स्म । अग्रेतनः पुमान् वर्षशताष्टकान्मुत्कलोऽभूत् । स च मस्तकस्थचक्रः पूर्वपुरुष इव भ्रमितुं लग्नः । अन्ये तं तथास्थं लोभाद् भ्रमन्तं पूर्वपुरुषाद् ज्ञात्वा स्वस्वकर्माजितं धनं लात्वा स्वगृहं जग्मुः ।

10

15

अतिलोभो न कर्त्तव्यो लोभं नैव परित्यजेत् ।

अतिलोभाभिभूतस्य चक्रं भ्रमति मस्तके ॥१॥

इति लोमे मस्तकचक्रभ्रमपुरुषसम्बन्धः ॥६०९॥

[610] अथ अज्ञाने हितोपदेशाऽकारणे खरसम्बन्धः ।

एकस्मिन् ग्रामे रजकस्य उद्धतो रासभो दिवा रजकगृहे कर्म कृत्वा रात्रौ स्वेच्छया चरति 20
भक्षयति स्म । बन्धनभयात् प्रातः स्वयमायाति । एकदा खरस्य शृगालेन सह मैत्री जाता । द्वावपि रात्रौ स्वेच्छया वाड्यां प्रविश्य कर्कटिका भक्षयतः स्म । प्रातः स्वस्वस्थाने यातः स्म ।

एकदा रात्रौ खरेणो[क्तम्]—भो भगिनोसुत । निर्मला रात्रिर्बिद्यते । तेनाहं गीतं वयं करोमि त्वं शृणु कतमेन रागेण च । शृगालः प्राह—अहं गीतेन, वयं चौराः । चौरैः निधृतं स्थीयते । उक्त च—

25

कासं विसर्जयेच्चौराः निद्रालुश्चेत् स चोरिकाम् ।

निह्वालौन्यं तु रोगार्तो जीवितं योऽत्र बांछति ॥१॥

उभेः कठोरं गीतं तव श्रुत्वा क्षेत्रपः सुप्त उत्थाय आवयोर्वधबन्धनं च करिष्यति । तद्भक्ष्य-
कर्कटिका ज्ञानैः । ततः खरोऽवग-त्त्व न वेत्ति गीतरसम् । शृगालः प्राह—साम । त्वं गीतभेदान् न वेत्सि । तर्हि कथं गीतं करोषि । खरोऽवग-अहं गीतभेदान् वेद्मि । तथाहि—

30

[608] अथ वृष्णार्यां कुहट्टकूपरीक्षितपरीक्षादौ नापितसम्बन्धः ।

कुहट्टं कुपरिक्षातं, कुभ्रुतं कुपरीक्षितम् ।

तद्वारेण न कर्तव्यं नापितैनाऽत्र यत्कृतम् ॥१॥

पाटलिपुरे माणिमद्भेष्टो घने क्षीजे सुप्तो दृश्यो—

शीलं शौचं क्षातिर्दाक्षिण्यं मधुरता कुले जन्म ।

न विराजन्ते हि सर्वे, वित्तविहीनस्य पुरुषस्य ॥२॥

गगनमिव नष्टतारं, शुष्कमिव सरं श्मशानमिव रौद्रम् ।

प्रियदर्शनमपि कथं, भवति गृहं घनविहीनस्य ॥३॥

10 इत्येव सप्रघाय रात्रौ सुप्तो दृश्यो—प्रातरनशनेन प्राणस्वार्गं करिष्यामि । माणिमद्रे सुप्तो पयनिधिनिधानदेवोऽप्येत्याऽवगु-भरणं वा कुहं तव पूवकृतशुभ[क]म्मणा कल्पे मध्याह्ने क्षपणकरूपसृष्टं तवाद्ये समेध्यामि, त्वयाहं लङ्कटप्रहारेण ताडितव्यं शिरसि पादयोश्च । ततोऽहं कनकमयोऽक्षयनिधिमविष्यामि । एव प्रोक्त्वा स गतः । प्राग्दृश्यो भेष्टी—

ध्याधितेन सशोकेन चिंताग्रस्तेन जन्तुना ।

कामार्त्तेन च मत्तेन दृष्टः स्वप्नो न विद्यते ॥४॥

15 अथ स सत्य एव दृश्यते । ततो लङ्कटानयनादि क्षामप्रो कृता मष्टिना । अत्रान्तरे पत्न्या नखप्रक्षालनाय नापित आकारितः स्वगृहे । इतः पयनिधिं क्षपणकरूपं समागतः । अथ स तमाशोक्यं प्रहृष्टमना भोजनं कारयित्वा यथासमकाष्ठवण्डेन च शिरस्वताडयत् । स हेममथं पुरुषोऽभवत् । तस्मिन् गृहमध्ये सुक्त्वा भेष्टी प्राह नापित प्रति, वीनारशतं त्वया प्राह कस्याप्यमे न प्रोच्यम् ।

20 ततो नापितो निजगृहे गतो दृश्यो । क्षपणका लङ्कटाहताः कनकमया पुरुषा भवन्ति । ततोऽहमपि क्षपणकं भोजयित्वा लङ्कटप्रहारदानात् कनकपुरुषं कृत्वा सुखीमविष्यामि । ततः प्रातः क्षपणकपार्श्वे गत्वा नापितोऽवगु-भयास्मद्गृहे भिक्षा सपरिवारेण कार्या । तेजोर्लं भो भ्रावकं धमस्त त्वं, धयमेव कस्यापि गृहे यथा-तथा भिक्षां न करिष्याम तेन भाव्यमेव । ततो नापितोऽप्याह-प्रभूतभावकार्हां धर्यं सयसामप्रो कृता यद्यस्मद्गृहे न समेधयति [मभाम्] तदा मया न भोक्तव्यं । पुस्तकलिखनाय यद्गुणं विद्योक्तयिष्यते तद्दं वाक्ये । एका वया क्षपणी धानीवाऽस्ति [सत् सवयां काळोचितं कार्यम्] । ततो मध्याह्ने क्षपणकं स्वगृहे नीत्वा धर्यां हारैश्चरौ कारयित्वा नापितं क्षपणकं दृढलङ्कटप्रहारैः शिरसि पादयोः पुनः पुनरदभ्यासम् । [क]पाटयुगलं दृष्टं दृष्टे । (वहिः) निस्सतुमशक्तः उच्यते पुत्कारं चकार । लोका मिलित्वा, राजाप्यागतं, जलरगात्र क्षपणकं दृष्ट्वा प्रोचुः । कथमयमेवं कुट्टितः । स च यथा दृष्टं माणि-
25 मद्भेष्टिकृतं कनकपुरुषप्राप्तिं(म)युत[वृत्तं] जगौ । ततः भेष्टी पृष्ठो राक्षा, पयनिधिदेवपरप्राप्तिं जगौ । ततः सर्वैरपि प्रोक्तं—

एकाकी त्यक्तसकेतः पाणिपात्रो दिगम्बरः ।

सोऽपि संवाच्यते लोके तृष्णया पश्य कौतुकम् ॥५॥

नापिताग्रे चोक्तं—कुदृष्टं कुपरिज्ञातं ।

इति तृष्णायाम् कुदृष्टकुपरीक्षितपरीक्षादौ नापितसम्बन्धः ॥६०८॥

[609] अथ लोमे मस्तकचक्रभ्रमपुरुषसम्बन्धः ।

एकस्माद् ग्रामाद् चत्वारोऽपि सुहृदः धनार्जनाय निर्गताः । क्रमाद् रत्नद्वीपोपान्ते गताः । यदा ते धनप्राप्तिकामा वनमध्ये गताः तदा एकः सिद्धपुमान् हस्ते एकैका दीपिका ददाति प्राह च—यस्य दीपिका यत्र पतति तत्र खनित्वा धनं ग्राह्यं । ततस्तेषामग्रे चलतामेकस्य हस्तारीरिद्र-पतितता तत्र ताम्रं निर्गतम् । तेन ताम्रपोट्टको चद्रः । अन्ये कथयन्ति वयं ताम्रं न गृह्णावः द्वितीयस्याग्रे गच्छतः द्वितीयहस्ताद्यत्र दीपिका पतितता तत्र रुप्यं जग्राह । ततो तदग्रे गच्छत-स्तृतीयस्य यत्र दीपिकाऽपतत्तत्र हेम निर्गतम् । चतुर्थो लोभाद् बहु बभ्राम परं दीपिका न पतति तृया लग्ना तत्रैकः पुमान् मस्तकस्थचक्रो भ्रमन् दृष्टः । स च पश्यन्तानं पृष्ठो यदा तस्य मस्तकस्थ-तस्य मस्तके चटति स्म । अग्रेतनः पुमान् वर्षशताष्टकान्मुक्तलोऽभूत् । स च मस्तकस्थ-पूर्वपुरुष इव भ्रमितुं लग्नः । अन्ये तं तथास्थं लोभाद् भ्रमन्तं पूर्वपुरुषाद् ज्ञात्वा स्वस्व-धनं लोभात्वा स्वगृहं जग्मुः ।

अतिलोभो न कर्चव्यो लोभं नैव परित्यजेत् ।

अतिलोभामिभूतस्य चक्रं भ्रमति मस्तके ॥१॥

इति लोमे मस्तकचक्रभ्रमपुरुषसम्बन्धः ॥६०९॥

[610] अथ अज्ञाने हितोपदेशाऽकरणे खरसम्बन्धः

एकस्मिन् ग्रामे रजकस्य उद्धतो राजभो दिवा रजकगृहे कर्म कृत्वा न भक्षयति स्म । बन्धनभयात् प्रातः स्वयमायाति । एकदा खरस्य शृगालेः द्वावपि रात्रौ स्वेच्छया वाड्यां प्रविश्य कर्कटिका भक्षयतः स्म । प्रातः स

एकदा रात्रौ खरेणो[क्तम्]—भो भगिनोसुत । निर्मला रात्रिर्विद्यां करोमि त्वं शृणु कतमेन रागेण च । शृगालः प्राह—अलं गीतेन, वयं न स्थीयते । उक्तं च—

कासं विसर्जयेच्चौराः निद्रालुश्चेत् स चोरि

निह्वालौन्यं तु रोगार्तो जीवितं योऽत्र वां

उच्यते कठोरं गीतं तव श्रुत्वा क्षेत्रपः सुप्त उत्थाय आवयोर्वध्वं कर्कटिका क्षनैः । ततः खरोऽवगन्त्व न वेत्ति गीतरसम् । शृगालः । न वेत्ति । तर्हि कथं गीतं करोषि । खरोऽवगू—अहं गीतमेदान्

सप्तस्वराङ्गयो ग्रामा, मूर्च्छनास्वेकविंशतिः ।
 ताला त्वेकोनपञ्चाशत्, तिस्रो मात्रा लयाङ्गय ॥२॥
 स्थानत्रयं यतीनां च षडास्यानि रसा नव ।
 वर्णाः षट्त्रिंशद् भावा द्विचत्वारिंशत् स्मृता ॥३॥

5

[रागा षट्त्रिंशतिर्भावा द्विचत्वारिंशत् ततः स्मृता ॥३॥]

पञ्चाशीत्यधिकं ह्येतद् गीताङ्गानां श्रुतं स्मृतम् ।

स्वयमेव पुरा प्रोक्तं, मरतेन श्रुतैः प्रियम् [परम्] ॥४॥

इत्यादितो गीतस्वरूपमर्द्धं जानामि । ततः शृणुष्वेति प्राह—यदि त्वं गीतं गावसि तदाह
 वृत्तेर्बद्धित्यस्त्वदुक्तं गीतं शृणोमि । त्वं तु स्वच्छया गाय । ततो रामभो रदितुं उक्तं नवैः ।
 10 तदा जागरितः क्षेत्रपः क्रोधात् धावित्वा खरं उडुटेराहृत्योदूखले बध्नित्वा क्षेत्रपः सुप्तः । स
 खरः प्रहारपीडितोपि गतबेदनः परयाय उदूखलयुतो वृत्तिं चूर्णयित्वा बद्धिर्निर्गमः । तदा
 मातुलभागच्छन्तं खरं दृष्ट्वा शृणुष्वेति प्राहोपहासः ।

साधु मातुल ! गीतेन मया प्रोक्तोऽपि न स्थितः ।

कंठेऽपूर्वा मणिर्बद्ध, संप्राप्तं गीतजं फलम् ॥

15

इति अङ्गानि हितोपदेशकरणे खरसम्बन्ध ॥६१०॥

[611] अथ वृद्धहितवाक्ये वृद्धवानरसम्बन्धः ।

भीमपुरे चंद्रबृहभूपल पुत्रा वानरैः सह क्रीडां कुर्वन्ति । तेषां बध्नकलायाहारं ददन्ति ।
 तेषां वानराणां वृद्धो वानरो विचक्षणो विद्यते । एकदा वृद्धवानरेण प्रोक्तं—मदानक्षमभ्ये
 रसवती बलाद्गच्छसि सु मेययूथादेकोऽजः प्रविश्य खौरयाद् रसवतीं मध्ययति यदा तदा सूपकार
 20 उल्लसुक्तं कृत्वा तं ताडयति । स च अन्मुखो भवति यदा तदा वृद्धो ताडयति मिथं कळहः
 सदा जायते हुडसूपकारयोः । राजबल्लभत्वात् कोऽपि तस्मिन्प्रवृत्तं मरणान्तं न करोति । वृद्ध-
 वानरस्तं कळहं दृष्ट्वा वानराणां पुत्राणां पुरं सूपकार-हुडकळिं प्राह । कदाचित् सूपकारेणोत्सुक्येन
 स्वल्पा हुड आहृतो भविष्यति यदा तदास्य हुडसोणां उगिष्यति । स च अश्रुणकुडोरमभ्ये
 वास्यति । अश्रुणकुडोरानि गच्छिष्यति । अथा अजल्पति दग्धा भविष्यन्ति तदा च तेषां
 25 तेषामन्धानां चिदिकारुजनाय वानरसैकमादिशति । तदा राजा भवतो हत्वा वानरसैकं कार-
 यिष्यन्ति । अतः सफाळे एवान्यत्र गम्यते तदा खरं । वानरैरुक्तम् त्वं वृद्धो प्रविळोऽभूः । त्वं
 गच्छ, मयं कुत्रापि न यास्यामः । वृद्धो वानरोऽन्यत्र बने अश्रुपातं शृङ्खलं गत्वा । ततो हुडोर्णा
 बलवाद्यशाकाभ्युल्लिता अश्रुवल्गनादौ च ज्ञाते वानरसैकेनान्धानां चिदिकारा कारिता राक्ता । तदा
 केचिन् नष्टाः पितुः पार्श्वे ये गवास्ते औषिता अन्ये वानरा मारिता एव वृद्धोक्तं ये न कुर्वन्ति ते
 30 वानरा इव मरणं गच्छन्ति ।

इति वृद्धहितवाक्ये वृद्धवानरसम्बन्धः ॥६११॥

[612] अथ मातुर्वचःपालने द्विजसम्बन्धः ।

एकः स्वादु न भुञ्जीत नैकः स्वार्थान् प्रचितयेत् ।

एको न हि व्रजेन्मार्गे नैकः सुप्तेषु जागृयात् ॥१॥

एकः कापुरुषो मार्गे द्वितीयः क्षेमकारकः ।

कर्कटेन द्वितीयेन सर्पात् पान्थः प्ररक्षितः ॥२॥

5

पद्मपुरे ब्रह्मदत्तो नाम द्विजः प्रतिवसति स्म । एकदा विप्रो गुरुकार्यत्वाच्चन्द्रपुर गन्तुं यावत्तन्नः तावन्मान्नोक्तं पुत्र । न त्वया एकाकिना गम्यम् । एकाकिनो गच्छतः कदाचिद्विघ्नं जायते । पुत्रोऽवग् मात. मा भैषी, निरुपद्रवाः सर्वे मार्गाः । मातुः पितुः गुरोः प्रसादात् अधुना द्वितीयः पुमान् कोऽपि सहायो न दृश्यते । माताऽवग्-अयं [कर्कटः] सहेलकः सहा- 10 योऽस्तु ते । स च मातृगौरवात् त कर्कटं सहेलकं कपूरादिवस्तुर्धर्ममध्ये दृढं कृत्वा चचाल । एकस्मिन्स्तरोस्तले मध्याह्ने विश्रामार्थं स तस्थौ । तत भक्षयित्वा सहेलकं तत्र मुक्त्वा सुप्तः स । इतः काटरात्सर्पों निर्गतः । तेन सम युद्धं कुर्वता सहेलकेन सर्पस्य पुच्छं मुखे गृहीत्वा स्ववपुः पंजरे प्रविष्टः । सर्पस्ते शूलाभिर्विद्धो मृतः । स द्विजो जागरितः । सर्पं मृतं दृष्ट्वा दृश्यौ अद्याहं मातुः कथितं नाकार्षं तदाहमद्य मृतोऽभविष्यम् । तेन गुरुणां यः कथितं करोति स सुखी 15 भवति । यतः—

मन्त्रे तीर्थे तथा देवे, दैवज्ञे गुरुमेपजे ।

यादृशी भावना यस्य, सिद्धिर्भवति तादृशी ॥३॥

सर्पाणां च खलानां च सर्वेषां दुष्टचेतसां ।

अभिप्राया न सिद्धयन्ति तेनेदं वर्त्तते जगत् ॥४॥

20

इति मातुर्वचःपालने द्विजसम्बन्धः ॥६१२॥

[613] अथ लोभे “क्षिणिक्षिणि पाहिं चिणि चिणि भली” सम्बन्धः ।

एकस्मात् पुरात् एकः क्षत्रियो वर्यबहुवचोऽश्वारूढो वर्त्मनि चचाल । मार्गे एको द्विजो मिलितः सन् आशीर्वादमेवं ददौ—

वदान्यः क्षत्रियोत्तंसः कर्णविक्रमसन्निभः ।

चिरं जयास्तु ते दीर्घमायुर्लक्ष्मीर्वहुः पुनः ॥१॥

उपानद्भ्यां विना तीक्ष्णकण्ठकैश्चरणौ भ्रम ।

दुखितस्तेन मह्यं त्वं, वितरोपानहौ द्रुतम् ॥२॥

25

ततस्तेनोपानही दत्तौ । तदस्तेन मांगिता पादशीर्षिका दत्ता । ततो धौतिकं ततो जल
भाजनम् । ततो द्विजोऽप्रतो गच्छन् यद्यहमश्रममागविष्य तदा स तमपि मह्यमदास्यत् एव
पुनर्विमृश्य स्निगिस्निगि दधान पश्चाद् बलिताः सन् [तस्य यजमानपार्श्वे घोटक याचते स्म]
ततः ताजनकेन द्विजगृष्टि वासयन् प्राह—गृहाण घोटकान् बहून् । तव मौक्तिकघूषरिका सर्वा
३ वा विद्यन्ते । एतैदस्तेन वाञ्छा पूर्णा । ततो विप्रोऽवगू-स्निगिस्निगिपाहिं विगिचिगिमली ।
क्षत्रियोऽवगू-स्वयैव किमुच्यते ? । विप्रोऽवगू-अह तव पाश्चाद्वादीनि श्लेष्या प्राप्याप्रतो
गच्छन् दध्यौ—यदि घोटकममागविष्य तदा क्षत्रियस्तमपि अदास्यत् एव स्निगिस्निगिरभूत् ।
सा जनमा ताजनवणिचणिकया भग्ना । अतो मयोच्यते स्निगिस्निगिपाहिं विगिचिगि मली
वर्षा । तव क्षत्रियोऽवगू-बहुबोभो न क्रियते । यद्यपि द्विजा लोभिनो सति तथा स्तोत्र एव
10 क्रियते । यत् —

घनेषु जीवितव्येषु [स्त्रीषु] घाहारकर्मसु ।

अवृष्ठा प्राणिनः सर्वे याता यास्यन्ति याति च ॥३॥

ततो विप्रः “स्निगिस्निगि पाहिं विगि चिगि मली” इति वचात् ।

इति लोमे “स्निगिस्निगि पाहिं विगिचिगि मली” कथा ॥६१३॥

15

[614] अथ मुक्ताणञ्जयने देपालकविसम्बन्ध ।

एकदा देपालकविना योगिनीपुरस्थेन श्रुतं य काश्मीर देशे गन्धर्व सरस्वती स्तौति तस्मै
सा सर्वा विद्या दत्ते । तदनु देपाल- काश्मीरदेशं प्रत्यवालीत् । तदा सरस्वत्या देपालमागच्छतं
ज्ञात्वा स्वसेवकानां पुर मोक्षं—य कल्पे मम पादौ नत्यथ नर समायाति स देवगृहमध्ये न
मोक्षस्यो, हर्षं श्रेयसिदम् । ततस्तथागीकृते तैर्देपालः सरस्वत्या देवगृहद्वारे आगात् । प्राह च
20 पूजारकाणामग्रेऽहं दूरदेशादग्निप्रहसद्भ्योऽत्रागतोऽस्मि देवीनमस्करणार्थम् । देवीवजनं विना [न]
भोक्ष्ये । तैरुक्तं—देव्यादेशो नास्ति ते भोचनाय । ततो देपालस्य विशतिर्बहूनानि जातानि तथापि
ते तस्य तत्र प्रवेशं न ददन्ति [ते] । भाग्ययोगेनैकविंशतितमे दिने छडात् प्रासादमध्ये प्रविश्य
द्वाराणि दत्त्वा सरस्वत्या समीपं गत्वोक्तं—भो देवि ! मह्यं वरं देहिं नो चेत् त्वां लोभेन
पूर्वविष्यामि । देव्या ध्यात यद्यस्मै नाहं प्रत्यक्षोभवामि तदासौ मां चूर्णयिष्यति । ततो देव्या
25 प्रत्यक्षोभूषोक्तं—मुद्राऽहं वरं याचस्व । देपालोऽवगू—मद्यं विद्या देहि । देव्योक्तं—यत् किमप्यतीतं
वचमानं स्त्रीप्रतिकं योजयिष्यसि तत् सर्वं ज्ञानवज्ज्ञात् तव मेढे समेक्षयति । ततो देपालः कृत
पारणको देवो पुष्पैः प्रपूज्य स्तुत्वा च प्राप्तवरो योगिनीपुरं समागात् ।

एकदा मुख्यमसीति म्बेच्छानां गुरवः उपविष्टा सन्ति । तदास्मिन् मार्गे देपालः समागात्
तदा चाकस्मात् भूतेषु प्रथमं समागात् तदैकेन कञ्चरेन [न] देपालः मोक्षः—अर्थं वतोक्तः
30 कस्माद् भ्रमणं करोत्यत्र । देपालोऽवगू—प्रथमं वृद्धकलंहरः प्रत्युत्तरयतु पश्चाद्देहं । ततो वृद्धकलंहरः

प्राह—अयोगोवरहो (?) [अयोगोलकः] मृत्वा अन्मद्धर्मं विना भूतेषु जातः । अतो न क्वापि प्रवेश लभते ।

देपाल्लोक्तं—त्वं सत्यं न वेत्सि । असौ शुंशुलमानो खंडशरीरः किरतारपार्श्वं गतः । किर-
तारोऽवगू-त्वमग्निप्रवेशं विना चाशुद्धोऽत्र कथं समागात् । यदि त्वं तत्र गत्वा स्वशरीरं वह्निना
शुद्धं कृत्वाऽऽगच्छसि तदात्र स्थातुं तव दास्ये । ततः स्वशरीरस्य शुद्धयर्थं भ्रमन्नस्ति । सर्वत्र
स्वगोहरिमध्ये ? [स्वं वह्निमध्ये] स्वांगस्य दाहं कर्तुमशक्तोऽस्ति ।

5

इति मुलाणजयने देपालकविसम्बन्धः ॥६१४॥

[615] अथ देपालकविप्रीणित दिङ्गीपुरस्थयोगिनीप्रीणनसम्बन्धः ।

एकदा योगिनीपुरे महान् रोग उत्पन्नः । तदा पाटकादौ बहवो मनुष्या म्रियन्ते । ततो
[लो] कैः पुराद्वहिर्वासः कृतः । तदा सारगसाधुप्रभृतिव्यवहारिभिर्देपालस्याग्रे प्रोक्तं—भो देपाल ?
तथा कुरु यथा ६४ योगिनीस्थानं महद्विवरयुतमस्ति तत्र योगिनीविवरमध्ये ६४ योगिनीप्रतिमाः
साधिष्ठायिकाः संति । ततस्तत्र गत्वा तथा पूजोपहारस्तुत्यादिभिस्ता प्रीणय यथा यथा पुरे
रोगोपशान्तिर्भवति । ततो देपालः सुमुहूर्ते वर्यपुष्पकस्तूरिकादिबलिं छात्वा देव्या भवनद्वारे
गतः । ततः सर्वे लोकास्तत्र मुक्त्वा स्वयं निर्भयो देपालो विवरेण प्रविश्य प्रभाते यावद्देवीनां
भक्तिं चक्रे । ताः प्रीता देपालवचसा पुरमध्ये रोगोपशान्तिं चक्रुः । ततो देपालो व्यवहारि-
भिर्मानितो भृशं धनेन ।

10

15

ततो देपालेन भरहेसरबाहुबलिप्रबन्ध. १, जावड प्र० २, कालिकसूरि प्र० ३, श्रेणिक प्र०
४, रोहिणिक प्र० ५, आर्द्रकुमारप्रबन्ध० ६ इत्यादि अनेकशो ग्रन्थाः कृताः ।

इति देपालकविप्रीणित दिङ्गीपुरस्थयोगिनीप्रीणनसम्बन्धः ॥६१५॥

[616] अथ श्रीयशोमद्रसरिणैकलग्नप्रतिष्ठितपंचपुरप्रतिष्ठाधिकारः ।

एकदा आघाटपुरे यशोमद्रसरिरस्ति । करहेटकपुरे १ कविलाणकपुरे २ सयंभरिपुरे ३
मंडोरपुरे ४ मेसराणपुरे ५ पंच जिनप्रासादाः निष्पन्नाः तदा गुरुणा यशोमद्रेण पंचसु पुरेषु
जिनप्रतिष्ठायै एकं लज्जं दत्तं । प्रोक्तं च—अहं प्रतिष्ठां सर्वत्र करिष्यामि स्वशयेन । तदा लोका-
श्चमत्कृता दध्यु-रे ते गुरवः कथं पञ्चसु प्रासादेषु प्रतिष्ठां करिष्यन्ति । तेभ्य पुरेभ्यः सुभाकारणं
समागतं । ततो गुरुणा स्वांगस्य देवशक्त्या द्वाभ्यां २ अंशाभ्यां चत्वारि रूपाणि कृतानि ।
पंचमं सहजं रूपं च । ततो व्योम्नि गत्वा तत्र सर्वत्र प्रतिष्ठा कृता गुरुणा ।

20

कविलाणके बहुजनसमुदाये मिळिते नीरं नुदितं । आद्वेषु तृषया पीडितेषु गुरुणा शुष्ककूपे
नखेन चंदनं क्षिप्तं । तत्र[त्रा]मृत्वोपमं जलं बहु जातं । ततः श्रीसंभश्चमत्कृतः सुस्थितो जातः ।
तत्रायपि 'नसामृतास्य' कूपो विद्यते ।

25

इति श्रीयशोमद्रसरिणैकलग्नप्रतिष्ठितपंचपुरप्रतिष्ठाधिकारः ॥६१६॥

[616] अथ श्रीकर्ण[मूल]राजमरणकथनादि भीयशोभद्रसुरिसम्बन्धः ।

[तपस्वी रूपवान् धीरः कुलीनः शीलदाढ्ययुक् ।

पद्मिन्दुगुणाढ्योऽभू-ञ्छ्रीयशोभद्रसुरिराद् ॥१॥]

- एकदा स घने सह भीयशोभद्रसुरय पत्ने प्राप्ता । श्रीमूलराजा गुरुं सुप्रभाव ज्ञात्वा
 5 वंदनायै गत । घन्मवेज्ञना भक्ता । राजा रजित प्राह मम प्रसन्नाप्रपुरे स्थेयम् । गुरुणोक्तम्—
 साधवो नैकत्र विद्यन्ति । ततो राजा स्वगृहे स्वगृहपवित्रीकरणायाकारितवान् । राजा तु
 गुरुन् भक्त्या प्रपीण्य स्वगृहान्तरे स्थापितवान् द्वार वत्तवान् । गुरुणा ध्यात राजानुबन्धेन
 मां स्थापयिष्यति यत् तन्न युक्तम् । ततो वस्मनि भीषधवहमान कारयित्वा कपाटद्विद्वेण लघु
 रूप कृत्वा निगत्य च सधस्य गुरवो मिलिताः । भद्रमुखेनाशीर्वाद वदौ राज्ञो ज्ञापयामासुश्च ।
 10 राज्ञा ध्यातम्—अपवरकमध्यात् कथं गुरव सङ्गमये प्राप्ता । ततो गृहमध्ये गुरुनष्ट्वा गुरुपार्श्वे
 राजाभ्येत्य प्राह—भगवन् । यूयं सुप्रभावा । मयापराधं कृतं क्षम्यताम् । गुरुणा प्रोक्त—
 साधवो बन्धेन न रक्षन्ते । ततो राजा स्वयुः पृष्टम् । गुरुणा वणमासाः प्रोक्ता । घन्मौषधं
 कृत् । ततो राजा गुरुन् प्रणम्य पश्चाद् घनेन बहुजनान् सतोष्य स्वं पुत्रं राख्ये [अभिसिञ्च्य]
 गुरुकदिने घन्मकम्परा स्वगं जगाम राजा, गुरुवोऽमृतः शत्रुञ्जयादौ यात्रां चक्रुः ।

15 इति श्रीकर्ण[मूल]राजमरणकथनादि भीयशोभद्रसुरिसम्बन्धः ॥६१७॥

[618] अथ चन्द्रोदयोपशान्तिसम्बन्धः ।

आघाटपुरे वस्तूरनूपमान्यो गणधरामात्यो राज्ञयापारं चर्चं मत्वा राजानुभक्त्या महान्त
 प्रासादं कारयामास । भीयशोभद्रसुरिं विप्रकूटावलत आकाय प्रासादे श्रीपार्श्वविष प्रातिष्ठिपत्
 गुरुनृपामात्यभीषधयुतस्यैत्यपाद्री करोति स्म ।

- 20 अत्रावसरे भीषधधृतो गुरुः दृष्ट्वा स्वहस्तेनाननं पस्पश । गुरुणा तन्मनोभिप्रायं ज्ञात्वा
 स्वपाणी घृष्ट्वा श्यामौ दर्शितौ सबाढं चमत्कृतं राज्ञापि च । एष महान् कठवानिति मत्वा
 स गुरुः नत्वा प्रयाव । राज्ञामात्यादिभिर्गुरवः पृष्टाः—किमेतद् गुरुणा कृतम् ? गुरुः प्राह—
 उज्जयिन्यां महाकालप्रासादे प्रदीपेन चन्द्रोदयो लङ्घनोऽनेन च देवप्रभावात् तं ज्ञात्वास्माकं
 ज्ञापितं सचक्रपुत्रा पते इति । अतोऽस्माभिः कटौ घृष्ट्वा श्यामौ दर्शितौ वस्य । ततः संकेते
 25 प्राप्ते सति नष्टं स गतं । ततो राजा विरोधतश्चमत्कृतः राज्ञोक्तं प्रकटं गुरो [गुरो ?] कथय ।
 ततो गुरुणा महाकालदीपलङ्घनादिसम्बन्धः प्रोक्तोऽस्माभिः स विख्यापितः । राजा तत्रोज्जयि-
 यां स्वनरान् प्रेष्य प्रत्ययाय । तस्मिन्नेव दिने लङ्घनशब्दं स च्छादिभवनं च ज्ञातवान् । ततो
 राजा दृष्टः । भीयशोभद्रसुरिपार्श्वे जिनघन्ममङ्गीचक्रे ।

इति चन्द्रोदयोपशान्तिसम्बन्धः ॥६१८॥

[619] अथ विजयमंत्रमहिमा ।

एकदा श्रीजिनप्रभसूरिः सुरत्राणेन पृष्टोऽधुना कोऽपि मन्त्रः सुप्रभावो विद्यते न वा ? ।
सूरिणोक्तं विजयमन्त्रोऽस्ति । तदनु पंचविंशतिभिः द्रुमैः सचित्रे लिखितः [लेखितः] । स च
सुरप्राणायाम्यितः । प्रोक्तं च यत्रायं तिष्ठति तत्र वैरी न प्रभवति । ततः सुरत्राणेन स्वच्छत्रे
बद्धः । छत्रछायाया अध आसुमुक्तः । मार्जारी आनीता तदृष्टौ । ततश्छत्रछायाया अधो नायाति ।
सूरिणोक्तं-यस्याङ्गे बध्यते तस्य प्रहारो न लगति । तदनु सुरत्राणेन छागमानाथ्य तस्याग्नि
विजयमन्त्रो बद्धः । बहवः खड्गप्रहारा दत्तास्तस्यैको न लग्नः ।

इति विजयमन्त्रमहिमा ॥६१९॥

[620] अथ बलमुनिना बौद्धगृहीतश्रीरैवतीर्थमोचनसम्बन्धः ।

श्रीशालिसूरिर्यदा सूरिपदे उपविष्टः तदा बलभद्रो इक्षिकासन्नपर्वते गुहायां स्थितोऽन्यक्त-
वेषधारी छागीवृन्दमौषधीश्वारयन् तत्पुरीषेण होम करोति । इतो महान् [एकः] संघः श्री
शत्रुक्षये देवान् वंदित्वा रैवतीर्थे प्राप्तः । तदा बौद्धैः खँगारभूपवलेन तीर्थं गृहीतम् । श्वेताम्बराः
देवं नन्तुं न शक्ताः । क्रमाच्चतुरशीतिः संघाः मिलिताः । यो बौद्धो भवति स वंदते नेमि
नान्यः । १२वर्षाणि जातानि । ततः शासनदेव्योक्तं यदि यशोभद्रसूरिशिष्यो बलभद्रमुनिरत्रायाति
तदा तीर्थं मोचयति । ततः श्रीसंघेन बलभद्रमुनिमाकारयितुं श्रुत्याः प्रेषिताः । मुनिस्तोर्थं बुद्ध-
गृहीत श्रुत्वा प्रतिज्ञां चक्रे—“तदा विकृतिर्गाह्या यदा तीर्थं वाळ्यामि खँगारनृपं स्वपदे पातयामि”
ततस्तत्रैत्य श्रीसंघस्य मिलित्वा श्रीसंघमेकत्र कृत्वा परितोऽग्निप्राकारमकरोत् । ततो मंत्रबलाद्गनेः
पुरतो जलपूर्णाभगाधां खातिकां चक्रे । ततः कणवीरकं [बा] लात्वा माषाक्षतांश्च पार्श्वे कृत्वा
मुख्यश्राद्धैः सह राज्ञः पार्श्वे गत्वाशीर्वादं ददौ, प्राह च मुनिः—“इदं गिरिनारतीर्थं जैनं बौद्धै-
गृहीत त्वद्बलात्, पश्चाद्वाप्य नो चेत्तवाऽकुशलं भविष्यति ।”

ततो राजा रुष्टः प्राह—रे मुंड पाखंडिन् ! मदग्रे मा जल्प एव । मृतेः किं न विभेषि !
बौद्धीभूय तीर्थं वंदस्व नो चेद्धनिष्यसे त्वम् । ततो रुष्टो मुनिः प्राह—रे दुष्ट भूप ! मैव जल्प,
पापजल्पनफलमिह परत्र च लभिष्यसे [लप्यसे] इत्युक्त्वा राज्या उपरि माषाक्षतान् प्राक्षिपत् ।
राज्या अङ्गं तीव्रस्फोटका जाता वेदना च । तस्मात्त्वा राज्ञा सेनानी मुनिं श्वेताम्बरसंघं भार-
यितुमादिष्टः । सेनानी संघस्य परतोऽग्निजलयोर्वेप्रं प्रेक्ष्य मुनेरपि परतः तथा दृष्ट्वा जगाद् ।
ततो राज्ञा मन्त्रो प्रोक्तः—किमत्र करिष्यते । मंत्र्याह देव ! न कोऽपि सामान्यो जैनमुनिर्जैन-
संघश्च त्वयापमानितः । तेनासौ न पराभूयते संधिरेव कृता वीक्ष्यते ।

ततो राज्ञादिष्टो मन्त्री मुनिपार्श्वे गत्वा जगौ-भो मुने ! यदि बह्व्ययः सारणात् मार्गं
ददस्व तदा तवोपान्तेऽभ्येत्य विज्ञापयामि । वह्निजलयोरपसारिते मन्त्री मुनिपार्श्वे गत्वावग-
त्वं क्षमावान् तेन तव राज्ञा समं विरोधो न युक्तः । विप्रदे कृते च तव विघ्न भविष्यति ।
अतैवतन्मुनिर्जहास । ततो रक्तकणवीरकंबामादाय गिरिसारोद्धुं ब्रजन् मंत्रिणं प्रात जगौ-मत्कृतं

प्रथम विडोक्तय पञ्चासधिः कार्यौ । कदा सहारेण भ्रामयित्वा वृक्षशीर्षाणि बहूनि मुनिः
पातयामास । प्राह च यथा वृक्षशीर्षाणि पातितानि तथाह वैरिशीर्षाणि पातयिष्यामि, परं इयां
कुलवाणोस्मि । जैनद्विष्टस्य योऽपराध क्रियते स मुक्तये भवति । अकितो मंत्री प्राह—मूषकापि
दंकिनिका पातयति [पातने शक्त न तूद्धरणे] । यदि तत्र सामर्थ्यं स्थापत्वा वृक्षशीर्षाणि
6 वृक्षेषु योजय । ततो मुनि शृ[मु]ष्टया कदा भ्रामयित्वा वृक्षशीर्षाणि यथास्थाने अयोजयत् ।

एव मुनेषु राजा मन्त्री च दृष्ट्वा चमत्कृतौ । ततो राजा जगाद—स्व धन्याऽसि राज्ञाः
पीडामपसारय । मुनि प्राह—यदि स्व राज्ञायुत श्रेताम्बरसध नेमि नन्तु गिरेरुपरि याथ मौद्गान्
दूरोकुल्य वदा राक्षी सर्वज्ञां करोमि । ततो राजा सर्वं मुन्युक्तमङ्गीकृत । ततो राजा मौद्गान्
दूराचकार । ततो राजा खैगारः श्रीवलभद्रमुनि आसद्युतो महोत्सव कुर्वाणस्मीयस्वापरि अटति
10 स्म । नीनेमिभय्यस्य पुण्यकेमरकपूरादिभिः स्नात्र कृत्वाऽऽरात्रिकमगलप्रदोपादि चक्रे श्रीम्रीसध ।
ततो राजा खैगारो जिनधर्मानुरागी जात ।

बलभद्रयशोमन्त्रो आसनस्य प्रभावको । जातो तौ प्रत्यहं वदे स्तौभि यक्तिगुणाञ्जित ॥१॥

इति बलमुनिना बौद्धगृहीतश्रीरैवतीर्यमोचनसध-घ ॥६२०॥

[621] अथ जिनशासनप्रभावनायां देवसूरिसम्बन्धः ।

15 मृगपुरे श्रीदेवसूरिपार्श्वे कान्हडयोगी ८४ सप्पकरण्डकयुत आगात् वाद्यार्थं, प्राह च वार्धं
कुहत, नो वेदासन त्यजत । गुहमिरासनोपविष्टैरेव परितः सप्त रेखा कृत्वाचे-मुञ्च सर्पाद ।
तेनैकोऽहिर्मुक्तः एका रेखामाकृत्य बबले । द्वितीयोऽहिर्द्विषीषा रेखाम् । एवं बहवोऽपि मुक्ताः
पर च्छी रेखा केनापि नाक्रान्ता । योगी भूभावुपनिमित्येकज्ञ । सूरिः प्राह—किं भूयुपवेज्ञनेन
यः सबलस्त मुञ्जेल्युक्ते नलिकात् आकृत्य रक्तः सदूरिकोऽहिर्मुक्त । स च दृष्ट्या कदलीपत्राणि
20 भस्मीकरोति । बाहनसर्पो रेखां न कृते । सदूरिक उच्यते रेखा जिह्वया बमञ्च । बाहनादेरु-
परिस्थित्य प्रेरणाया बलाद् गुरोरासनपादोपरि अटितु क्वण । जने हाहाकारे जाते गुरवो भवाने
स्थिता तावदकस्मादागत्य शकुनिकया सपद्मयमुत्पाद्य दूरे क्षिप्रम् । जितो योगी । ततः शोहर
मुत्ताय गुरोरहो विडग्याऽवगू—मनैतदेवाजीविका तेन स सर्पो दीयताम् । सूरिः प्राह—
नमदानदीतीरेऽस्ति । रात्रौ “ज्ञादेव्याऽगत्याऽऽवष्ट—माद्यचतुष्टयं समुल्लवटाभिरुडया [व्या]स्थान
25 अत तत्र यथा, तत्कर्म प्रभूणासुवद्रव द्रष्टु शक्नोमि । अतो यथा सर्पोऽपहत । गुहमिः स्तुति
रूपं काय प्रोक्षम् । [देव्योक्तं-] इदं कोशे तिष्ठतु न प्रकाश्यम् । प्रातरिदं काव्यत्रयं लिखितं
यत्तुतिरूपं यः पठति तस्य सर्पोपद्रवो न भवतीति प्रोक्ष्य गता देवी । “जुं चंडाकर्णो महावीर”
इत्यादि । ततः स योगी कान्हडो जिनधर्मं प्रपदे, गुहमकिपरोऽभूत् ।

इति जिनशासनप्रभावनायां देवसूरिसम्बन्धः ॥६२१॥

[622] अथ विमलमन्त्रीकृताऽर्धुदप्रासादसम्बन्धः ।

30

अन्यदा अम्बिका जीमातया(१) सख्या निमन्त्रिताऽधुवाही गता । जिनप्राथार्दं विना मय

स्थितिर्न शोभते तेन श्रीमातयाऽवकुलचम्पकयोरधः ७२ द्रम्मलक्षयुता भूरर्षिता । ततोऽम्बिका-
वचनात् जीर्णा ऋषभप्रतिमा भूमिमध्यगता कर्षिता । ततोऽम्बिकागिरा चन्द्रावतीशविमलदण्ड-
नायकेन पुत्राप्ति-जिनप्रासादनिर्माणयोः प्राप्तिर्नास्ति, एकतर वरं वृणु । इत्युपवासत्रयाराद्धा-
ऽम्बिकातो लब्धवरेण पुत्रात् [प्रासादो] वरमिति तत्त्वं विमृश्य कुंकुमगूडलीचिह्नेन प्रासादः
कार्यते । परं दिवा कृतो रात्रौ पतति । एवं षड्मासाः । स्मृता देवी चागत्याह—एतस्या भुवो 5
नेता वालीनाह (!) नाग उपवासत्रयेण पूजोपहारयुतेन त्वया चाराध्यः । निरवद्यनैवेद्यं याचते
तदा देयम् । मद्यादि तु न दास्यते, खड्गमाकृष्य भापनीयः । खड्गेन भापनात् वालीनाहो नष्टः ।
क्षेत्रपालीवचसा भूयः स्थितः । निर्विघ्नं प्रासादे निष्पन्ने १०८ रीरीमयविम्बं ऋषभस्य नागेन्द्रादिभिः
सूरिभिः प्रतिष्ठितम् ।

ततो विमल पत्तनेशमीमभूपेन छत्रचामरादि दत्त्वा नृपतिः कृतः । तत्पुत्रेण चाहिलेन 10
तत्र रंगमण्डपः कारितः । अत्र चारणोक्ति एवं—

मुंडी मुरकीरह करह, छंडीम सम्गाह ।

विमल दिखाडउं कड्डुउ, नाठउ वालीनाह ॥१॥

इति विमलमन्त्रीकृताऽबुर्दप्रासादसम्बन्धः ॥६२२॥

[623] अथ अबुर्दतीर्थे लूणिगवसतिनिष्पत्तिसम्बन्धः ।

पूर्वं धवलकृके लूणिग-मालदेव-वस्तुपाल-तेजपाला भ्रातरो वसन्ति निर्द्रव्याः । लूणिगस्य
मरणसमये पुण्यव्ययेन नमस्कारा लक्षा मानितास्तैः । प्रोक्तं चापर थाचस्व । लूणिगोऽवग्-विमल-
वसती देवकुलिकाकरणे मनोरथो विद्यते मम । भ्रातृभिः प्रोक्तं यदि लक्ष्मीर्भविष्यति तदा तव
मनोरथः पूर्यिष्यते । तदनु व्यापारे जाते अबुर्दे तीर्थे भ्रातृमनोरथपूरणाय श्रीमाताचेकस्य
बोढाकस्य चन्द्रावतीशधारावर्षराणकस्य च पाश्यात् तत्र भूर्द्रुमैराच्छाद्य गृहीता । ३६ द्रम्ममूढका 20
विस्तारिता भूमहणाय । तैरुक्तं भरटकैरथं द्रुमैः पर्वत समग्र प्रहीष्यति ततो न ददाति ।
ततस्तत्र १२८३ वर्षे प्रासादारम्भः, १२९२ वर्षे पूर्णः । द्रव्यकांति १२, लक्ष ५३ लक्षम् ।
लूणिगवसतीति नाम दत्तम् ।

लूणिगवसतिप्रतिष्ठायां समाहृताः ८४ राणकाः, २० मंडलिकाः, ४ मन्दाधराः, ८४ महाजनाः ।
जावाल्लिपुरेश श्रीवदयननुप्रधानमन्त्री यशोवीरो मन्त्रिवस्तुपालप्रासादगुणदोषान् प्रपच्छ । प्राह 25
च शोभनदेवसूत्रधारः शोभनः । पर तन्मातुः कीर्तिस्तंभे हस्तोत्तंभनमयुक्तम् ।

तत्र स्तम्भस्थविबानामाशासना । गर्भगृहप्रवेशे सिंहाभ्यां तोरण देवस्य विशेषपूजानाशाय ।
पूर्वजमूर्तीनां जिनपृष्ठे[आ]रोपणात् सततीनां ऋद्धिनाशः । आकाशे मुानमूर्तिरोपण त्वत्त. परं
दर्शनपूजाऽल्पत्वाय । रङ्गमण्डपे पुत्तलिकाविन्यास अर्हचैत्ये नार्हः । सोपानान् इस्वानि ।
भारपट्टाः लवाः । कृष्णा गूडलिका । प्रासादपृष्ठे हस्तिशाला इत्यादि दाषाः । तदा सर्वैः 30
सत्यमित्युक्तम् । भवितव्यतामे कोपि न छुटति ।

इति अबुर्दतीर्थे लूणिगवसतिनिष्पत्तिसम्बन्धः ॥६२३॥

[624] अथ मातस्वदारसतोषे यतिशुद्धाहारग्रहणे भूपयतीसम्बन्धः ।

श्रीपुरे पद्मभूपत्य पद्मावती पत्नी बभूव । कुमारदेवचन्द्रो पुत्री बभूवाम् । पितरि सृष्टे
कुमारदेवो राज्ञे निविष्टः । कुमारदेवभूपः स्वदारसतोषी मनोविना भोगसुखमनुभवति स्म ।
चंद्रो दीक्षा प्राप्य शुद्धाहार गृह्णाती बभूव ।

६ एकदा बिहार कुम्भन् श्रीपुरासन्नदेवकुळे समेत्य तस्थौ । तदा राजा वदित्वा गतः ।
राज्ञी चन्द्रवति देव वदित्वा जिमिष्यामीत्यभिप्रह क्लौ । राज्ञो यदा बवितु यति गता तदाभार
नपी जलपूर्णा जातोपरिजलदृष्टितः । राज्ञो नदीमुत्तरितु न शक्नोति तदा राज्ञोक्त—गच्छ, नद्या
उपकठ गत्वा स्वयेति वदतन्वम्—

यदि मम मत्ता शील शुद्ध पालयन् विद्यते तदा [नदी नदि ?] त्व मार्गं वेदि । तव सा
10 द्भ्यो अह तु पत्युः शीघ्रसम्बन्ध जानन्नस्मि तथापि भतुवचो मान्य देवचन्द्र इव इति श्यात्वा
पत्युः वचो जल्पन् युक्त्या नदीपार्श्वे गता पत्युक्त [वितयेत्] यदोक्त—नदा नद्या मार्गो वत् ।
देवकुळे गत्वा देवर वन्दित्वा स्वजेमनाय शुद्धाहारेण साथमानीतेन देवः प्रतिकामितवतो । ततः
सा स्वयं ब्रुमुजे । पद्माद् गन्तुकामा यशामून् तदा यतिना प्रीक्तं—गच्छ नदीकुळे अहपनीय
च—भो नदि । मम देवरेण दीक्षामहणादनु उपवासा एव कृता स्यु तदा मार्गं वेदि ।
15 पतच्छ्रुत्वा तया ध्यात अद्युनैव मम हस्तवन्धाहारेण ब्रुमुजे एव कथं भवतीति द्भ्यो सा ।
यद्यतिनोक्त्यते तन्मन्यते सत्यमेव ततो यतिवचसा नदी तयोच्छीणा । तदा भर्ता पृष्टः शीलैवादि
सम्बन्धः प्राह—अहं मनो विनैव स्वया अहं भोगं करोमि अतो मे शीलम् । यत् 'मम एव
प्रमाणम्' । ततो यति पृष्ट प्राह—मया शुद्धाहारो धर्मेरक्षणाय गृहीतः अतो नया मार्गो वत् ।
तवश्रीोक्तम्—

20 विरयाविरयसहोदर उदभस्समरेण भरिजसरिधम् ।

मणीआह साधीआ दिन्नो मग्गचि भाववस ॥१॥

इति भाव—स्वदारसतोषे यतिशुद्धाहारग्रहणे भूपयतिमन्बन्धः ॥६२४॥

इति श्रीसोमसुन्दरसूरि पट्टालङ्करण श्रीसुनिमुन्दरसूरि श्रीनयचन्द्रसूरि पट्टालङ्करण श्री
रत्नशेखरसूरि पट्टालङ्करण श्रीसकमीसागरसूरि श्रीसोमशेखरसूरि श्रीरत्नमण्डनसूरिशिष्य प
25 शुभशीलनगिविरचित [प्रबन्ध] पञ्चशतसम्बन्धे षट्शतसंस्कार समाप्त ॥ छ ॥

विक्रमार्काद् विद्युद्दीपुचन्द्र (१५२१) प्रमितवसरे ।

अमु व्यधात् प्रबन्ध तु शुभशीलाऽमिधो बुधः ॥

श्रीसिद्धाचले प्रासादादिवर्णनम् ।

श्रीसिद्धाचलप्रासादं, सोपानादिस्फुरत्प्रभम् ।

कुम्भभृत्गणध्वजायुक्त—मर्हन्तं तं स्तवाम्यहम् ॥१॥

तावल्लीलाविलासं कलयति मलयो विन्ध्यशैलोऽपि तावत् ,

घत्ते मत्तेभगवं तुहिनधरणिभृत् तावदेनामिरामः ।

तावन्भेरुर्महत्वं वहति हरिगिरिर्गाहते तावदाभां,

यावत्तीर्थाधिराजो न तु नयनपुटैः पीयते पर्वतेन्द्रः ॥२॥

एकदा श्रीतपागच्छाधिराजश्रीसोमतिलकसूरयो ब्रह्मा श्रीसंघेन समं श्रीशत्रुञ्जये जिनान्
वन्दितुं ययी । तत्रैवं—

सचत् १३९..... वर्षे देवास्तैर्वन्दिताः । मुख्यप्रासादे गर्भगृहे पुण्डरीकप्रतिमाद् यम् । ५६
जिनानन्याश्च चन्दन्ते स्म ।

तलस्त्रिद्वारप्रासादे ४६२ जिनान्, ततो मोढेरकशंखेश्वर-सत्यपुर-समलिकाविहारेषु १००८
त्रिद्वारप्रासादबलानकं यावत् ।

ततः समरसिंहवसहिकायां ३३ जिनान् ।

ततः कोडाकोडिप्रासादे २९१ जिनान् ।

ततः श्रीवीरप्रासादे ६८ जिनान् ।

ततोऽष्टापदावतारे देवकुलिकायां कुन्तीयुतपञ्चपाण्डवप्रतिमाः ।

ततो मठमध्ये १५ जिनान् ।

ततो घोषावसहिकायां ९५ प्रतिमाः ।

ततो राजावनीतले, सेरीसाऽवतारे, कलिकुण्डावतारे, गृहिकापत्रकस्तंभद्वारेषु च १४२५
(१४२३) जिनान् ।

ततो जिनभवनद्वारे बहिस्तोरणशिखरे देवगृहिकायुगे २९ जिनान् ।

ततः प्रासादसंमुखासु देवगृहिकासु ४० प्रतिमाः ।

ततः पश्चिममण्डपसहितनन्दोश्वरावतारे १९४ जिनान् ।

ततो वस्तुपालमन्त्रिभगिनीसप्तकारित-सप्तदेवकुलिकासु ४२ जिनान् ।

ततः स्तम्भनकावतारे इन्द्रमण्डपे च २४८ जिनान् ।

ततो वस्तुपाठमंत्रिकारित-गिरनारावतारे १६ जिनान् ५२ जिनाञ्च ।

ततः सरस्वतीसहिष्कार्या १०५४ जिनान् ।

ततः स्वर्गारोहणप्रासादे ममि-मिलामिसेवकसहितमीशुगादिजिनप्रतिमायुक्तान् १६ जिनान् ।

ततोऽजितनाथविहारे अणुपमसरः सतीरस्थ (?) [समीपस्थ] देवगृहिकायुगे, श्रेयोस-

जिनमन्त्रे च ९१ जिनान् ।

तत्रशिल्लतलावलिङ्गासमीपस्थदेवगृहे ६ प्रतिमाः ।

ततः श्रीनेमिनाथमन्त्रे २८ जिनान् । श्रीवीरमन्त्रे ३६ जिनान् ।

ततः कर्पवियक्षमन्त्रे ७१ जिनान् ।

तत्रासन्नदेवगृहिकायुगे १८ जिनान् ।

ततो मणूजाविहारे २९ जिनान् ।

ततः छिपावसहिष्कार्या १३ जिनान् ।

ततो महदेवीमन्त्रे महदेवीमातरं ११ जिनाञ्च ।

ततः श्रीशक्तिनाथप्रासादे २४ जिनान् ।

ततः शिल्लतलावलिङ्गीसमीपे अकण्ठदेवकुडिकायां, अजितनाथमन्त्रे, जीरापल्लीपार्श्वमन्त्रे १४

जिनान् । एवमन्यानपि बहुजिनान् बहून् ।

सर्वाङ्गेन ५८४२ जिनान्, अन्यान्यपि बहूनि वन्दन्ते स्म श्रीसोमविलकसूरया ।

एवं जिनानां यानि विन्द्यानि भवन्ति बभूवुः, भविष्यन्ति तान्यहं सोमविलकसूरिर्धन्वे
भावेन ।

इति श्रीशुभ्रजयमहातीर्थे श्रीसोमविलकसूरिवन्दितविम्बतरुया संक्षेपात् मया कृता ।

❀ समाप्तोऽयं ग्रन्थ ❀

प्रभाषं ७९४१

अकाराद्यनुक्रमेण पद्यनिर्देशिका

	पृष्ठं		पृष्ठं
अ		अधीत्य चतुरो वेदान्	१५५
अकरे करकर्ता च	७८	अधुना क्रियते पुण्यं	१५०
अक्षफलं क्विणघर्षं	१६७	अमदानैः पयःपानैः	७४
अक्खरेनो पोक्खरे हळ	१४६	अन्नदातुरधस्तीर्थं करोऽपि	४६
अकाळचर्या विषया च गोष्ठी	३१७	अनादरो विलंबश्च	३२०
अक्खाण(र)स्रणी कम्माण	१०, २६७	अनादिरव्यक्तनूरभेद्यः	२४४
अघञ् अघतरवर्षाकाळ	२०५	अनासादितपुण्यः सन्	१५०
अकुष्ठमात्रमपि यः	१३१	अनाहूतो मया यातो	३४
अक्षि सा परितप्पइ	२६५	अनुत्तरविमानान्तु	२३
अजाते चित्रलिखिते	१२	अनेकानि सहस्राणि	२१४
अज्ञानतिमिरान्धानां	८	अन्नो वि ह्य भासंतो	१९८
अहोत्तर सुबुद्धिबी	२७७	अन्यदा सुकृत तन्वन्	३०१
अहृत्य मूढसहस्रा	७	अन्यायसंभवा श्रीः	१५२
अह्वयी पत्नी नई	१९६	अन्येषुर्मनुजाः	९८
अतिरूष्णा न कर्तव्या	२१६	अपच्छर नञ् न पिक्खणइ	६९
अतिथिभ्यापवादी च	२१३	अपया तह पयमुक्ता	९७
अतिजोभो न कर्तव्यः	२१४, ३४३	अपरीक्ष्य न कर्तव्यं	२२३
अथैतत्कर्म निर्माति	१३३	अवसर्पति कार्यार्थी	३०६
अदायि चासुदेवाय	३११	अप्रतिमल्लोवादीह जो	२४५
अद्वाणे पाषाण	१३५	अप्राज्ञेन च कातरेण च गुणः	२४६
अद्य मे फलवती पितुराशा	१८३	अपूर्वा दृश्यते वाणी	६१
अद्यः क्षिपन्ति कृषणाः	२६०	अपूर्वेयं धनुर्विद्या	२५१
अधिकं रेस्रया मन्ये		अमित्रं कुरुते मित्रं	३३७
अधीता न कला काचित्	२३८	अमुष्मै चोराय	२८२

	पृष्ठ		पृष्ठ
अमृत मधुसयुक्त	६१	अह आत्तिकमूष-व	१९९
अम्मा तुष्यति न भया	२८२	अहिषाळक्षणी धमः	८
अम्म प्पावयति क्षितौ	१२	आ	
अय चदो वट्टक	२८५	आ खुदा जस कूविह	१४५
अयमवसर सररते	२७६	आगतो द्वारि भूपाल	६०
अयस भियागसदूमियरस	२५५	थागतश्च गतश्चव	३३७
अरक्षित तिष्ठति वैवरक्षित	३२६	आस्त्रि म शौचिसि सिधि मन	३८
अरघट्टो मरुदृश	२१३	आचार कुडमादवाति	२६
अरमल्लमतरे दुग्धि	२६२	आत्मनो मुल्लदोषेण	३३९
अरिहत्त नमुत्तारो	७	आत्मघर्वा परित्यज्य	३२८
अरे स्वया पशुर्दीना	१४९	आनन्दाश्रूणि रोमाश्च	३२१
अर्थसोपार्जनं कुरवा	५३	आग्न्य षट् प्रयादत्ते	६४
अवाप्य धर्मावधरं	१८१	आपातगुर्वा क्षमिणी क्रमेण	२६४
अव्यापारेषु व्यापारं	५१६	आवाक्याधिगमा मयैव	२२४
अविहिकप वरमक्य	१३१	आयुर्बौधनचित्तेषु	२३८
अधोवर्धं पश्येत्यधुनु	२८४	आरम्भाणां निवृत्ति	१८७
अभाविनोऽपि भद्रत्ते	३ १	आरम्भे नस्थि द्या	१५४
अथा वहन्ति भवनानि	२८६	आरोहन्ती शिर त्वान्वाद्	२३८
अष्टमे मरुदेव्या तु	५२	आशौचे मम बाळोऽय	१३४
अष्टौ हाटककोऽथसिनवतिः	२१७	आश्रस्योवहत् पाद्	२००, २२६
असमजसाह जपह	१६७	आवयोश्च विहृपुत्रयो	२३७
असिहत्वा मसिहत्या	३१२	आज्ञीत्यन्वसहसाणि	३११
अह वरस दिणस्संते	१२५	आहूतस्वामिषेकाय	२२५
अह मसमि पहाणो	१०९	इ	
अहो प्रागुक्त्वापद्रोः	१५०	इक्षुरिसार्ह	१६७
अहो ससारजाळस	३३	इक्षो वि नमुत्तारो	२७
अह रिबद मये	२८५	इच्छामि द्विसमन्विते	१८०
अह मूर्खोऽस्मि मूर्खोऽस्मि	२२	इदमनुकमन्त	२८४
अहं वेदि शुको वेदि	२९	इशंवरमुपकृतये	२७५

इलिका भ्रमरीध्यानात्	पृष्ठं		पृष्ठं
इह निवसति मेकः	१७	एकादशशब्दलक्षणि	३११
उ	२८४	एकेनोद्वासितः स्वर्गः	२१३
उज्जितसेलसिहरे		एकोदरसमुत्पन्नाः	१७४
उत्तम प्रणिपातेन	२७०	एकोदराः पृथग्प्रीवा	२१८
उत्तरतः सुरनिलयं	२२२	एगा हिरण्यकोडि	२६०
उत्तिष्ठ नृपशार्दूल	२१	एगो मूलं पि हारिता	३०२
उत्थितस्य पदौ दातुं	२४	एगोहं नस्थि मे कोइ	३४
उद्यमेन हि सिद्धवन्ति	६७	एण इन्दु अरविद	२१०
उद्यमे नास्ति दारिद्र्यं	५७	एयारिसं महं सत्तं	१०९
उपदेशो न दातव्यः	६३	एवं चरणमि ठिओ	१०३
उपानद्भ्यां बिना	२२२	एवं थैरेहिं इमा	१०४
उपायेन हि तत्कुर्यात्	३४५	एषा तटाकमिषतः	२९०
उयहिंसरेविण संलग्नय	३२८	ऐ	
उर अंतर वाहल्या	७६	ऐदंयुगीनकाले	८७
उर्वशीगर्भसम्भूतः	६९	ऐदंयुगीनकालेऽपि	
उवयारह्उवयारढौ	१३, २६	औ	
उसभे भरहो अजिप	२५१	औषधिं पग चडावीआ	९८
ए	२६२	क	
एकः स्वादु न मुखीत		कः कण्ठोरवकेसरस्रहाभारं	२५३
एक कापुरुषो मार्गं	३४५	कणयामलसारपहाहिं	
एकइ मदिरि उपना	३५४	कतिपयपुरस्वामी	२९०
एकइं दीहिबिवात	३२०	कतिपयदिवसस्थायी	२८०
एकइं ठामि वसतडां	११८	कथमुत्पद्यते धर्मः	८
एकवृक्षसमारूढा	३०२	कथइं जीवो बलिओ	२९
एकस्यैक क्षण दुःख	३४	कपीड तं जलपीयइ	९७
एक ध्याननिमीलितं	७७	कमलदलसुनेत्रे	६५
एकं पाद त्रयः पादाः	१८८	कम्म कुणंति सवसा	७३
एकाकी त्यक्तसकेतः	२००, २२६	करकण्डु कलिङ्गेलु	९४
	३४३	करहा मकरि करकखडो	३०४

कणभूमिपतिर्वसे	३९	कैवर्तीगमसम्भूतो	१३, २६
कणत्त्वर्चं त्रिविधांस	२६०	कृतप्रयत्नानपि नैति काश्चन	४६
कर्णाटे गुजरे छाडे	३१७	कृत्वा पापसहस्राणि	९
कङ्गो बोरज धीणसी	१५२	कृत्वा शूयसहस्राणि	२३६
कवाहवासञ्ज दरंगवाय	२६९	कृत्वा समर्घ्यं यदि वा महर्घ्यं	१५३
कान् मूरई तू राम	३२६	कृपणोऽप्यकुलीनोऽपि	५७
काके शीच घतुकारे च सत्य	६४	कृष्णात्प्रायय मेदिनी	१८८
कामकान्त प्रजे स्थानं	१८	कोटि टंक कळकसहय	६९
काय सम्पदि नानन्द	११८	कोसि च होइ विव	४२
काली काली घरसप्रकाठी	१३६	कोहो पीई पपासेइ	२९२
काव्य करोमि न च	२२७	कौकजे च तथा राष्ट्रे	३१८
काष्ठादीनां जिनावासे	१६०, २६४	ख	
कास विद्यजेवीरा	३४३	खणि खांडव खणि खाचिडव	११८
कि क्र-दसि कुडाङ्गार	३०५	खण्डणी पेवणी चुव्ही	१५९
कि भाग्यहीयते यत्तद्	३०१	खरो द्वादशज-भानि	१५५
किञ्चिद्गुरोरानमतो निशम्य	१	ख	
किञ्चु किमपि विश्वाप्यते	२३७	खमासङ्गः करे यस्य	९९
कि दीवसि पिय संपद्	३२	खिप्यो तोयनिषेस्तडे	१९२
कि नदी कि सुरारि-	२९२	खिप्यवा बारिनिचिस्तडे	२७३
किहा काहइ किहां	३०४	ग	
किहा काहइ किहां	३०४	गंगायां नाविको जम्	११५
कीर पण्डितचार्याक	६१	गन्त-य नगरक्षतं	७१
कीनिरीते आसजाखय	२५९	गगनमिव नष्टतारं	३४२
कुहट्ट कुपरिक्षात	३४२	गसौ कर्णौ गत पुच्छ	१६६
कुमारपाळ नवि चित करि	२७४	गच्छन् अल्पन् हंसस्त्रिषुम्	१
कुमुदवनमपभि	२८९	गङ्गाः सन्ति ह्या सन्ति	२४८
कुम्भः काश्चन पूव	१४८	गयगपरहगयपुरयगय	२७६
कुळ च शीळं च अनाथता च	३४	गयाशनानां स गिरः गुणोदि	३०२
कुषहाभङ्गदोषेण	७०	गुरवो यत्र पूष्यन्ते	१२७

	पृष्ठं	पृष्ठं
गुरुजंगदिवाङ् राजन्	३००	२८३
गृध्रेणापहतं मांसं	३४१	७२
गृहचिन्ताभरणहरणं	२४१	१२१
गृहे कुसुमता कान्ते	६५	१९
ग्रह अबला निहि बंकडी	३०३	२६६
प्राबाणो मणयो हरिः	२३६	
श्रीष्मे तुल्यगुडी	१३२	२७६
गात्रं संकुचितं	१९७	२९०
गोगाकस्य सुतेन मन्दिरमिदं	३५	३१५
गोरव कीजइ अलवडी	२०४	
गौरी रागवती त्वयि	१५७	
घ		
घरि आबइ घरि मगिगट्टिअ	२२	३२१
घसि घोघर हुंढणि	१६५	२६२
च		
चरदसपुग्गी आहारगा	२५८	११९
चक्कि दुग हरिपणं	२६१	२१६
चत्तारि अट्ट दस दोय	१	२६३
चन्द्रोदयस्य माहात्म्य	२८५	२२५
चडड चहरीए सूलीए	१८९	१३७
च्यारि बड्डला चेतु	२७६	४१
चल चित्त चल विसं	३२	१७
चित्त विसाय न आणीइ	२७६	२६७
चितां पश्यसि पुत्रस्य	३२०	३१०
चितां प्रव्वलितो दृष्ट्वा	४०	९४
चिन्ता जोहागरिए	१०३	६५
चिरिवियराजळविहि	२४०	२३१
च्युता चाद्री लेखा	२८४	१६०
शुलीं गेइस्य मळो		
वेइअदवं साहारणं		
वेत्तः सार्द्रतरं वचः		
वेतोहरा युवतयः		
चौरस्य करुणं ज्ञात्वा		
छ		
छंडिचि पिम्म गहिल्लपिअ		
छडिच्छमद्रुम इव		
छेवट्टेण गम्मइ चचरो		
ज		
जं ज्ञाणीइ रे ते		
जं दिट्ठि करुणातरंगिय		
जंगहूर जडहार		
जइ गिलइ गिलइ चदरं		
जइ जलइ जलओ लोए		
जइ सो मुणी महप्पा		
जइ फुल्ला कणी		
जणणी जम्मुप्पत्ती		
जन्मना तु ध्रुवं वर्यं		
जन्मस्थानं न खलु विमळं		
जय तिहुअण वरकप्पडव्वज्ज		
जया रज्जं च रिद्धिं च		
जया ते पियपरज्जे		
जया सर्वं परिक्खज्ज		
जलजन्तुचरैर्नित्यं		
जल्ल तैल खले गुह्यं		
ज्वरो भगन्दरः कुट्टं		
ज्वलनजळचौरचारण		

	पृष्ठं		पृष्ठं
अह अह पयस्विह	२५४	तत भावयिता पद्मात्	३०१
अह नरबह्मणो आण	१०५	तणयदुहियाह ततो	१९८
अह रजो विश्वसुं	१३	ततो योगो जगो लोका	९९
अहाय विभि वणोष्वा	३०१	ततो लोका बराहारेः	९८
आई रूप विन्वा	११७, ३०८	ततो निमीह सम	१९८
आता अण्ड जुहार	११८	तदन्यजन्मसामान्यधिया	३००
आळान्तरगठे सूर्ये	१६०	तदन्यथा न भवति	२२६
आन मध्वपहर	२१	तपनियमविधाने	६५
जिअससुदेविचितसहृपविभ्रणं	१०५	तपस्वी रूपवान् धीर	३४८
जिणपवयणवुट्टिकरं	९२	तप्यतेऽमी (तप्यन्त्यमी) तपः	६
जिणभवणाइं जे	१५४	तरियन्वा च पद्मा	१३७
जिणभवणविभवपुत्त	१८१	त्रयस्त्रिरात्रोदितिरस्रव-पोऽति	३०१
जीअ अळविदुसमं	२६८	सहवि न जया रण्डा	१९९
जीवजाव जीवर्ष	१७१	सावा हुवा दोही सूया	९०४
जीवन्ति अग्निपदीआ	३२२	सा जुत्त देवकय	१९२
जीवन्ति अवहिपदीआ	३२२	सावदूर्बलं सहस्वावात्	१४२
जीवन्ति अग्निगच्छिमा	३२२	सावन्महत्त्वं पाण्डित्य	२४
जीववधता नरगगह	२०१	सावलीलाबिलास	३५३
जेण कुर्ण आयत्त	१८३	त्व किं पृच्छसि हे भवः	६५
जो जस्स उवधमई	६८	त्वमेव विदुरो धोमान्	२२
जो जरस कम्माचरइ	१४७	त्व वाणिज्रोऽपि जास्थारे	१३३
जो पुण जईण समिआण	३३	विभेव य काविसया	२६०
ट		विवाळगमुदे मुक्को	१८९
टाहो छय पळासहा	११९	तिहुअणअण अविलंबिव	३१०
ट		त्रिपंचसकवासवतापस्रानां	१४३
हुहुवी हु डि हु डि	९२	तीर्थानामुत्तम तीर्थ	१८७
त		तुस्याथ तुल्यासामप्य	६३
तईया महनिगमणे	२६६	तू कालु कंबळ अनइ तीवहु	२५६

	पृष्ठं		पृष्ठं
तृषाक्रान्तो गतो हस्ती	६२	दुष्टैर्ग्लैर्लौहदेशे	३११
तृषाक्रान्तो गतो हस्ती	६२	दूरि विसंतरि चालीषा	३०३
तेजःपाल कृपालु	७४	चूतपोषी निजद्वेषी	१२८
तो भणह् सिद्धिसंतो	१९८	दृष्यद्भुजाः क्षितिमुजः	२३७
तो भणियं तणण	१९८, १९९	दृश्यन्ते बहवो वृक्षाः	६३
		देवाज्ञापय किं करोमि	२२७
द		देव त्व जय कासि	२८७
दक्षत्तं पंचरूय	४७	देवद्रव्येण या वृद्धिः	७२
दगपाण पुष्कण्डल	२५७	देव सेवकजनः	२३७
दप संगह भयकारणिय	१५६	देवाद्य नन्दनोद्याने	६२
दर्श दर्श सदा तेषां	२०७	दोमुहय निरक्षर	२९२
दानेन तुल्यो निधिरस्ति नान्यः	५६		
दानं धर्मेषु रोचिष्णु	४२	घ	
दानं विन्ताद् ऋत वाचः	१८३	घणवन्तो मम गव्वकरि	२७६
दायादा. स्पृहयन्ति तस्करगणाः	१२	घनदो घनमिच्छूनां	२३१
दालिद्र पुण रलियाभणू	१२६	घनमर्जय काकुत्स्थ	३०८
दाभ्यां सहीदराभ्यां त्वं	१२१	घन्यस्त्वं पुण्यवान्	४४
दात्रिंशद् द्रम्मलक्षान्	५०	घनेषु जीवितव्येषु	७६, ३४६
दिल्लिह् वंकीवह्	२६९	घम्मेण घणं विवळं	८
दिवं याते वैचात्	५०	घरायां पतितं पुष्पं	७१
दिवा निरीक्ष्य वक्तव्यं	६६	घर्मज्ञो घर्मकर्ता च	८
दिवा विभेति काकेभ्यः	१३७	घर्मं सिद्धौ ध्रुवं-सिद्धिः	९
दिशां हराकाराः	२८४	घर्मादधिगतैश्वर्यः	१४९
द्विगुणं त्रिगुणं वित्तं	३२५	घर्मो जयति नाघर्मः	२९३
दीनो वृद्धो गल्दगात्रो	६६	घारयित्वा त्वयात्मान	२८२
दीपं विधाय देवस्य	९१	धिग् रोहण गिरि	२६६
दीयतां दशलक्षाणि	२५९	न	
दीसह दुग्धवर्ति	१२०	न कथं दीणुद्धरणं	२६०
दुर्बारा वारणेन्द्राः	२०५	न किं कुर्थात्र किं दद्यात्	२२१

	पृष्ठ		पृष्ठ
न खानिमम्बाद्बुदकानि	२४४	निय रुद्र पूरणमि	२८२
न त्वरुषस्य कृते भूरि	३२५	त्रिगुणेष्वपि सत्त्वेषु	१४४
नद्यश्च नावश्च समस्वभावाः	३२७	निर्विघ्नेषामपि स्वर्षण	३२७
न दैवमिति सचिन्त्य	५८	निवपुष्कलीषण गुहणा	२५४
न द्रवैरोषनावशा	६६	नि वत्तिकण पाष	३३
न पश्यन्ति हि आत्यन्ता	६१	नि शूकैः शक्ति न	१८५
न भूतपूष न कदापि संस्मृत	२००	नि सीमद्रविणानुवधिमुकृता	९
नमस्कारसमो मन्त्र	९	नूतनाहहरावासे	१६
न मे दुःख दृता सीता	२२७	नृत्यदूर्हिषि वदुरारवपुषि	२८४
न यथैकेन हस्तेन	५६	नृपन्यापारपापेभ्यः	२३९
न यस्य चेष्टित विद्यात्	३९८	नेवदारं पिहावेद्	१९३
नरपतिहितकर्ता	३९३	नेते प्रायशुणा	१९
नव भोतः भवद्विस्र	२३१	नो वेदय भवन्तं तु	९९
नव स्युः शयने पुत्राः	२०१	नो खेव भासिष्यर्ष्व	३३
नवांगवृत्तिकारेण	३११	नो वापी नैव कूपी	२ ५
नवि मारीद् नवि खोरीद्	२५६	प	
न हि प्राग्जन्मसम्बन्ध	१३५	पच अरुते वदते	२६२
न हि भवति यत्र भाव	५६	पञ्च नश्यन्ति पद्माक्षि	७६, २८१
न ह्यविज्ञातशीलस्य	२१८	पञ्च पञ्च प्रतीयते	२७८
नाग्नेन भ्रमता रात्रौ	६६	पञ्चभिः खोवरे	१२२
नाथ कुतनयादाधि	२४	पञ्चासत्पञ्चवर्षाणि	२७५
नारीसखी जनस्तात	२४	पञ्चाशद्योजने मुक्तिः	१८७
नास्ति तोयमिह पार्थिवात्परं	२३७	पञ्चाशवारी किल मूलभूमे	५२
नाह स्वगुरुलोपभोगरक्षिक	२९१	पञ्चाशीत्यधिक श्येतत्	३४४
निम्नकरनिकरसधृदया	२७९	पश्चिमण पश्चिमणा	१३५
निजार्थं निस्त्रिभो लोका	३ ६	पदम जर्षण दाऊण	४३
निहुरभाधी पुत्राद्	१९८	परापरिकसह किं करह	४६
निद्रा काण्यपमानितेव	२८२	पतिशशुरता ज्येष्ठे	२२

	पृष्ठं		पृष्ठं
पत्नी प्रेमवती सुतः	६२	पितृव्यस्य पितेत्येन	१३५
पद्मपत्रविज्ञाळाक्षि	६६	प्रीतिर्घ्नत्र निजैर्गोद्वे	१२८
षट्पावत्या ततोऽपूजि	३११	पुण्यमेवं प्रमाणं स्यात्	१५०
षड्भ्यामध्वनि सञ्चरैर्यं	२९९	पुण्याय कुर्वते धर्मं	१५१
षभणइ सुख मृणालवइ	२७६	पुण्यैः सम्भाष्यते सर्वं	१५०
परद्रोहादिक पाप	६०	पुरा भरतभूपेन	१८३
पर(प)त्थणा पवणं	२८२	पुरिसाउ होइ तित्थं	१३४
परस्परस्य मर्माणि	२२१	पुरिसेहि रईयतिरथ	१५४
पर्वताग्रे रथो याति	२८६	पुहविकरण्डे बभण्ड	४८
प्रजापीडनसन्तापात्	२४९	पूर्वं न मन्त्रो न तदा विचारः	१५३
प्रज्ञागुप्तशरीरस्य	२४६	पूर्वं वीरजिनेश्वरेऽपि	१९४
प्रणिहन्ति क्षणाद्धेन	८६	पूर्वं श्रीऋषमान्वयी	१८४
प्रथमे स्वामहं मूर्ख.	२१८	पृथक् पृथक् स्थिते काष्ठे	३४
प्रपतेद् द्यौः सनस्रत्रा	२२६	फ	
प्रसादः परमद्वेषी	२५८	फलं च पुष्पं च तरुस्तनोति	९
प्रयुक्तकारविशेषमात्मना	४१	व	
प्रशमरसनिमग्नं दृष्टियुग्मं	१८८	ब्रह्मणा स्वशिरो इत्तं	२०१
पल्योपमसदृशन्तु	२३५	बल्यरिक्त्वरी पातां	२८३
पश्य कर्मवशात्प्राप्तः	५६	बहवो न विरोद्धव्याः	२२०
पातालतः किमु सुवारसमानयामि	२९७	बह्वेभ्योऽधुना	६७
पादा कन्दुकवत्	२८५	बहुबुद्धिसमायुक्ताः	२१८
पापनिष्कन्दनं धर्मसूदनं	१५९	बहूनि हि सहस्राणि	१५
पापिनापि मनुष्येण	१५०	बाणवइ कोडीओ	१४
प्रातः समुत्थाय त्रिनाघिनार्थं	३११	ब्राह्मणा गणका वैश्याः	२६५
प्रापं प्रापं धन मूरि	१४०	ब्राह्मणजातिरनीर्ष्यालुः	२८८
प्रासादप्रतिमायात्रा	१९१, २६४	ब्राह्मणो ब्रह्मचर्येण	१५४
पित्तलसुवन्नरूप्य	१५८	बालार्णवगुणकंपा	१०४
पितृव्यश्चैव भवति	१३४	बाला चकर्मती	२६५

	पृष्ठ		पृष्ठ
विद्वान् मेध गयकुलाण	१ ६	मयः प्रमाद कलहोऽतिनिद्रा	२८६
विद्वान् मेधं कुरगाण	१ ५	मद्भुतः सोदर इति	१३४
विदुनाप्यधिका चिन्ता	७७	मन एव मनुष्याणां	३८
बृहद्भानोमहाश्वाला	६३	मनसा मानस कर्म	२६८
भ		मनोहरपुरोपान्ते	९८
भवक्षणे देवदत्तरम	७३	मन्त्रे तीर्थे तथा देवे	३४५
भक्तेः जो सवक्तेः	७२	मयैव तनुजन्मा च	१३५
भक्त द्वयो जडे प्रीतिः	३२	मयैकवस्त्रशानेन	
भस्मभाजनो गोविन्द	३ ७	मदय मानमहगह् दप्यं	१५४
भय लोभस्तया स्नेहः	१५२	मसिबिण भाषा माहि	१९५
भरीयातां सह्य भरह	६३	मह पञ्चिबेखलो जह	१९८
भवता (वी) युषवी कश्चित्	१४९	महाप्रतिसहस्रेषु	४३
भवति भूरिमिर्मांसे	२६	मा गा विषादभवनं	३०९
भाऊ गुरुगुणधेरा	२०८	माणुसर्वा दस दस	२८६
भ्रातासि तनुजन्मासि	१३४	माणुसत्त भवे भूळं	३ २
भ्रातृजायापि भवति	१३५	माताः पितरह दूरे	६६
भिक्षुयायी विष्णुह	२६६	मा त्वमाक्रन्द माजार	६१
भिक्षा मे पयिकाय देहि	२८७	माता गङ्गासम तीर्थ	१६
भिक्षुर्दिदक्षुरायात	२५९	माता पत्युमदीयस्य	१३५
मुक्कृत् स्म भोजनपरे	२२७	मातापितासम तीर्थ	६७
भूमि कामगवि	२०३	माताप्येका पिताप्येकः	३ २
भूमेश्च देशस्य गुणाचितस्य	२४७	मानाहा क्रोधाहा	८२
भूरिभारभराकातः	२५७	माग्वाता स महीपति	२७५
भो नागा जलधरवासि	६८	मा मा वृच्छसि हे कान्ते	६६
भ		मा मा मुञ्ज	२८४
भग्नौ इदुम्भजम्बाळे	७२०	मार्गागतचतु साधु	१५२
भण्डकीगभसम्भूतो	१३, २६	मिथ्यादृष्टिर्दृष्टपु	४३
भत्सः कूर्पो वराहस्य	२९३	मुक्कृत्समर्गं पवत्सु	६४

	पृष्ठं		पृष्ठं
गुणिसुव्यय नमिन्मि	२६२	यस्य बुद्धिर्वलं तस्य	२१६
गुणहीनुरकीरइ	३५१	यस्य यद्विहितं स्थानं	४१
गुञ्ज गुञ्ज पतत्येकः	३३२	यस्य याहक् स्वभावः स्यात्	२५
गुञ्ज भणइ मृणालवइ	२७५	यस्यार्थास्तस्य मित्राणि	३२५
गूर्खस्तपस्वी राजेन्द्र	११२	यस्यास्ति चित्तं स नरः	२८
गृगृष्णा सदा दर्श	१६	यस्यै निजं कुलं त्यक्तं	४६
गृतका यत्र जीवन्ति	२८६	या च बालक ते माता	११४
मेदिनीशेन मान्यस्त्वं	२४७	यां चिन्तयामि सततं	२९५
मेरुसधेपयोः	२९२	यामः स्वस्ति तवास्तु	२६५
य		या मामुद्विजते नित्यं	३४०
यत्तृणमयीमल्लिं कुटीं	१५५	याहृशं क्रियते चित्तं	१५, १६
यत्पार्षं ब्रह्महत्यायां	२२५	याहृशं भम पाण्डित्यं	३४१
यत्रोत्साहस्रमालम्बः	५८	याऽस्याम्बा सा ममाप्सम्बाः	१३५
यत्रोवर्कं तत्र पतन्ति हंसाः	३२६	युगादिदेवादिमवर्द्धमाना	१
यथा चित्तं तथा वाचः	१२२	ये मज्जन्ति निमज्जन्ति	१९
यथा छायातपौ नित्यौ	५६	येन येन हि भावेन	१७
यथा तथा प्रजाः सर्वाः	२४	योऽदादर्थिब्रजाय	५०
यथा वेनुसहस्रेषु	५६, १४२	यो ध्रुवाणि परित्यज्य	५८
यद् वस्तु दीयते भावात्	३००	यो न पूजयते गर्वात्	३२३
यदनस्तमिते सूर्ये	२८०	योऽस्य वप्ता स मे भ्राता	१३५
यदा शत्रुक्षये तीर्थे	१५०	र	
यदास्ति पात्रं न तदास्ति चित्तं	४२	रत्तस्त्व नवपल्लवैः	२२६
यदेतत् चन्द्रान्तर्जलदलवलीलां	२८०	रन्नो तणघरकरण	१०५
यस्तनोति वरपौषधशाळां	१५८	रमणीं विहाय न भवति	२०८
यश्च बालक ते पिता	१३४	रसातलं यातु यदत्र पौरुषं	२९०
यस्मात् श्रीभरतेश्वरामिमनृपाः	९	रसासृङ्मांसमेदोऽस्थि	२३१
यस्मिन् रुष्टे भयं नास्ति	६१	रागी देवो दोसी देवो	२५०
यस्य नास्ति स्वय प्रज्ञा	२२४	राजज्ञित्यो दिशि प्राच्यं	६३

	पृष्ठं		पृष्ठं
राजन् शान्तिं ब्रज्राहाय	६१	वणसदसरे जलचर	६८
राजन् सार द्वय मन्ये	२२७	वत्याइ पसत्याइ	१९३
राजमावनिभैदन्तै	२८५	वदान्य क्षत्रियोत्सव	३४५
राजा वधुरवधूना	६७	वधुचौरैरमळामि	२०८
राज्ये जाते नृणां सब	३१	वपुरेष तवाचष्टे	२६२
रुचर पारसनाथ	१८३	वर कुट्टिनसा विद्या	२२३
रुचव वा परो मा वा	९५	वरं महैर्माव्यं	५०
रूप रडो धन तेज	२४६	वर धन व्याघ्रगणे	३५
रे रे यन्त्रक मा रोदो	३१४	वसही स्यणासण	१४, १४४
रोगिणां सुहृदो वैधा	१३३	वरसु वरसु ध्ववरहृत्	४६
ल		वर्षाकाले प्रणाले	२८३
लक्षत्रयीविरहिता	४५	वसहे इवकेऊ	९४
लक्ष लक्ष पुनलक्ष	२८०	व्ययन्ति केचिन्मनुजा	३७
लक्ष्मण र-यरक्षायै	२२५	वाराणस्यां वदुः पुर्या	११५
लक्ष्मि प्रेयसि केयमास्यसितवा	१८८	वारिमध्यस्थिता गाव	६३
लक्ष्मीर्यासति गोविन्दे	२७६	वास'सण्डसिद्धं	९९३
लक्ष्मीसागरसूरीणां	१	वासरेऽपि क्षुधा नास्ति	६०
लज्जिञ्जइ जेण जणो	२६८	वाहनौषधपायेय	२३६
लांवा तांगा नहि वर्णति	२०९	वाहरा न कृता किं मो	२०८
लामकलंतरि चित्तविष	१५४	व्याघ्रवानरसर्पाणां	३१७
लावण्यामृतसारसारणिसमा	२७०	व्याधितेन सशोकेन	३४२
लोकं पृच्छति मे वार्ता	२०, २३८	विश्वइ अन्मकृत्तार्णं	३३
लाडिञ्जइ तुह गुठवा	१२०	विक्रमाकर्णं विष्णुवीधु	३५९
व		विदेशी मनुजा प्राप्ता	२८
वइविवरनिगायदडो	२६५	विद्ययैव यदो येषां	२९
वक्त्रं पूणशशा	२६७	विद्वत्सु च नृपसु च	११
वक्त्राम्मोजे सरस्वती	२८१	विद्वन् वर क चक्षितोऽसि	२८६
वक्त्रविस्था जनानेतान्	२३६	विन्यासस्तवत्	२८१

	पृष्ठं		पृष्ठं
विरयाविरयसहोदर	३५२	श्रीरामो रावणः कंसः	१४८
विषं सुखति सपोऽपि	२०८	श्रीरिचं पुरुषान् प्रायः	१५१
बीतरागं स्मरन् योगी	१७	श्रीवीरे परमेश्वरेऽपि	२७३
बीसल तूं विरुह करइ	७	श्रीसिद्धाचलप्रासादं	३५३
वृद्धानाराधयन्तोऽपि	२४१	शीलं प्रधानं न कुलं प्रधानं	१३
वेगवर्षेण देहे	३३	शीलं शौचं क्षान्तिः	३४२
वेश्याका नृपतिश्चौरः	३१	शुद्धान्नवस्त्रपान्नादि	१४१
बैद्यस्तर्कविहीनः	१६	शुशुको (शशकी) गर्भसम्भूतः	१३, २६
वैरं वर्षसहस्रेषु	६८	श्रुत्वैतद्विक्रमादित्यः	२८१
वैरिक्लृम्भकेसरि	१७५	श्रुत्वैतद् भूपतिर्दम्भ्यौ	६२
श		शूराः सन्ति सहस्रशः	२७२
शठोपरि शठं कुर्यात्	३०३	शूरोऽसि कृतबिद्योऽसि	३३२
शतबुद्धिः शिरस्योऽयं	२२४, २२५	शैत्यं नाम गुणस्तवैव	२६८
शत्रवोऽपि हिताय स्युः	२२०	स	
शखं शखं कृषिबिद्या	२६६	संजम मेळी रिद्धिही	२५४
श्रव्य चाक्यं हि वृद्धानां	२१८	संती कुन्थू अ अरो	२६२
श्रानचर्मगता गङ्गा	१५२	संतो विद्वा वत्तवो	३३
शाखा प्रकम्पिता येन	६४	सम्प्रतिवर्तयामास	१६०
श्रान्यते सुकृतं यावत्	३०१	संयमः सूनुतं शौचं	८
शिषिठाश्च सुबुद्धाश्च	५७, ५८	संसारम्मि असारे	४६
श्रियो वा स्वस्थ वा नाशो	२४१	संसारे ह्यविहिय	२४
शीतेनोद्धुषितस्य	२८१	सठ चित्तह सट्टी	२७६
शीतो वह्निर्मारुतो निष्प्रकम्पः	२५५	स एवाह स एव त्वं	३०८
श्रीचौलुक्यसदक्षिणस्तवकरः	१५६	सकुञ्जीणी नह शीलवंती	२०२
श्रीतीर्थपान्थरजसा	१८२	सकृत्कन्दुकपातं हि	५६
श्रीनाभेयजिनेश्वर	२६०	सत्यवाहसुओ	४७
श्रीभूपनन्दराजेन्द्र	६०	सत्य सत्यं पुनः सत्यं	६१
श्रीमज्जनगृहे	११२	सत्यं सिहो गतस्तत्र	६२

	पृष्ठं	ह	पृष्ठं
सुरगिरि एकावन्ना	१३२		
सुही महातरुवह्निः	१५३	हंसैर्लब्धप्रशंसैः	१५७
सूषरीकाकचट्यादि	१५९	हत्थिग्गहणं गिम्हे	१०६
सूचीमुखि दुराचारे	२२२	हत्थी दम्मइ संवच्छरेण	२०७
सूतइ सूतइं माडा	३७	इल्लाय़ा दीयते दानं	३००
सूर्य भर्तारमुत्सृज्य	३४०	इस्ततलप्रमाणं तु	१५४
स्नेहः साधुजनेन	७४	इस्तपादसमायुक्तः	२२२
सोनईशाला धनिं	१३	इस्तौ दानविवर्जितौ	२२०
सो सइइ नियतणयं	१६८	इस्ताध्वव्यापाराः	२८५
		हे मालिके न ते भर्तुः	६७
		हेला महल्ल कल्लोळ	२८३

	पृष्ठ		पृष्ठ
सत्येनोत्पद्यते धर्मः	८	साधूनां दर्शनं मेघ	४१
सप्तद्वीपाधिस्व्यापि	५१	सामाह्वयं कुणतो	१४
सप्तपट्टियुता कोटी	५१	सामाह्वयसुहृद्भिर्जातं	१९९
सप्तस्वराक्षयो मामा	३४४	सामाह्वयसामर्गि	१३२
सप्तसिंहा मया जग्वा	३२३	सामाह्वयि च कप	१४
सरस्वतीस्थिता वक्रने	२५९	साम्प्रतं दृश्यतेऽत्रैव	४
सरिसो गिह्विधम्नो	१९९	म्यानत्रय यतीनां च	३४४
सर्पाणां च खलानां च	३४५	स्थानधर्मं कुलध्वस	१३३
सवहा इदि वाचि	१८१	स्थाने स्थाने कलत्राणि	२२७
सवत्र सुखिनां सौख्य	२१२	स्नात्रसहोस्तैर्लेखि	३६
सवथा स्वाहृतमाचरणीयं	९३ १११	स्याच्छैशवे मातृसुख	२०७
सवदा सवदोऽधीति	२५९	स्वाख्यातं सलु धर्मोऽय	८
सयनाशे समुत्सरे	३३७	स्वामिभ्रह् निशीथिन्वा	६५
स-यत्थ अतिथि धम्नो	१९०	स्वामिस्तौ पुरतस्तेन	३११
स वो पुत्रकयाण	२४९	स्वामी दुणयकारण	२४७
ससहर सोणो काइ	२२६	स्वाधसुत्सुख्य यो धम्नी	३३८
ससनेहा यत्र निःस्नेहाः	२८६	स्त्रियोऽर्थे च हतो बाकी	६०
सहसा विदधीत न क्रिया	२५	स्त्रीतया दुरपवादस्त्रीतया	३०९
सपुष्टा जमुञ्जय वीथ	९, २३६	स्त्रीता सुरूपा तरुणी	२८४
सत्स्मनस्थापह शोभि	३११	स्त्रीवन्निसरिषभोधग	१०५
सथ सथ चिन्दिद मा	९८	स्त्रीणां गुह्यं न वक्तव्यं	२११
सथच्छ-दथ स्वभजने	४३	स्त्रीपुत्रश्च प्रभवति	२८८
सत्रणदान रत्नदानं	३११	सुखदुःखानां कर्ता	७९
स्वर्भोगमङ्गी नृपति	१४३	सुखसेव्यं तपो भीम	१५२
स्व-वत्या कुवतः कम	५७	सुगुप्त रक्ष्यमाणोऽपि	३३९
स्वहस्तेन यदत्त	३०१	सुप्रयुक्तस्य दम्पस्य	३२७
खाकारोऽपि सविधोऽपि	१५२	सुभिद्याणि च सवत्र	३४१
खापु मानुनर्गोतेन	३४४	सुमीताः परवेशस्य	३२५

	पृष्ठं	ह	पृष्ठं
सुरगिरि एकावन्ना	१३२	ह	
सुह्री महातरुवह्निः	१५३	हंसैर्लब्धप्रशंसैः	१५७
सूषरीकाकचट्यादि	१५९	हस्तिगाहणं गिरुद्दे	१०६
सूत्रीशुक्ति दुराचारे	२२२	हत्थी दम्भइ संवच्छरेण	२०७
सूतइ सूतइं माडा	३७	हस्त्राया दीयते दानं	३००
सूर्य भर्तारमुत्सृज्य	३४०	हस्ततलप्रमाणं तु	१५४
स्नेहः साधुजनेन	७४	हस्तपादसमायुक्तः	२२२
सोनईशाला धनि	११	हस्तौ दानविवर्जितौ	२२०
सो सइइ नियतणयं	१६८	हस्ताध्वन्यापाराः	२८५
		हे मालिके न ते भर्तुः	६७
		हेला महल्ल कल्लोल	२८३

अकारादिक्रमेण विशेषनाम्ना सूचिः

अ	पृष्ठ	अचोप्या (नगरी)	पृष्ठ
अट्टेवाढीशामाम (ग्राम)	२४२	अरनाथ (तीर्थकर)	२६२
अह्न (बलिपुत्र)	१८६	अरिमदन (राजा)	१०
अग्निवेताल (पिशाच)	१८५	अजुन (पांडव)	४३
अचटनाय (बागो)	५५	अजुन (राजपुत्र)	१०३
अचनेधरभासाद (मन्दिर)	३१२	अजुनभाळिक (माळी)	९२
अजमेर (नगर)	३६	अशुद (पवत)	११
अजयप ल (राजा)	५	अहमक (मुनि)	५९
अजितनाथ (तीर्थकर)	३१६	अलिखरनाग	२४८
अजुन (पवत)	११५	अवती (नगरी)	२५८
अणक्षक (कुम्भकारः)	१५२	अवन्तीसुकुमाल (र) (राजपुत्र)	२५८
अणहिलपुर (पत्तन)	५४	अष्टापद (तीर्थ)	१
अनिबल (सवक)	२२१	अष्टापदावतार (तीर्थ)	३५३
अनिमुक्तक (राजपुत्र)	२३३	अहम्मदसुरत्राण (राजा)	७
अनिकद (राजा)	२९	आघाटपुर (नगर)	३४७
अनुपमादेवी (राक्षी)	२३४	आदिदेश (जिन)	१३१
अप्सरा (स्त्री)	२२४	आदिनाथ	३१०
अभया (राक्षी)	४३	आदित्य (राजा)	१८९
अभयकुमार (राजपुत्र)	११	आनाक (पुरुष)	२३४
अभयदेशमूरि (जैनाचार्य)	३१०	आनाक (राजा)	२७३
अग्निदेव (पक्षा)	८२	आमर (वणिग)	४९
अम्बादेवी (देवी)	१८२	आमर (मन्त्री)	१९२
अम्बिका (देवी)	१३०	आमू (मन्त्री)	२१४

	पृष्ठं		पृष्ठं
आम (राजा)	१८६	उज्जितकुमार (राजपुत्र)	२३२
आम्बड (मन्त्री)	४८	उदयन (राजा)	५१
आम्बड (उदयनपुत्र)	४२	उदयन (बणिग्)	४२
आम्बाक (श्रेष्ठी)	१९०	उदयप्रमसूरि (जैनाचार्य)	३०१
आम्बवेच (श्रेष्ठी)	५०	उदायन (मन्त्री)	१३२
आम्ब (राजा)	१५४	उदाक (बणिग्)	४९
आम्बमट (मन्त्री)	५०	उदायिपा (द) (योगी)	३१५
आरासण (नगर)	१९१	उन्देलिक (ग्राम)	२४६
आर्द्रकुमारप्रबन्ध (ग्रन्थ)	३४७	उल्लूर (राजा)	३४८
आर्यखपट (जैनाचार्य)	२५१	ओ	
आर्यनन्दिल (जैनाचार्य)	२५०	ओंकारनगर (नगर)	२५९
आर्यरक्षित "	२४९	क	
आर्यसुहस्ति "	२५८	कच्छ (देश)	२४४
आलिङ्ग (ब्राह्मण)	१५	कञ्चनपुर (नगर)	१०४
आलिङ्गवसति (स्थानविशेष)	१५	कथाचूड (राजा)	१४२
आशापल्ली (नगरी)	१९०	कदम्ब	२३१
आषाढभूति (जैनमुनिः)	३२६	कदर्य (श्रेष्ठी)	१२४
आसधर (राजा)	१९७	कन्दपदेव	९५
आसधीर (कर्मकर)	१०	कपर्दिक (यक्ष)	२४४
आसराज (राजा)	२३४	कपर्दी (")	१६१
इ		कपर्दी (श्राद्ध)	१८६
इन्द्रजित् (रावणपुत्र)	३१९	कपिला (राज्ञी)	४३
इयदरनगर (नगर)	१९१	कमल (श्रेष्ठी)	२२
इलावती (नगरी)	२४८	कमल (राजा)	१०१
उ		कमल (ब्राह्मण)	२८२
उकेशज्ञाति (ज्ञाति)	४	कमला	२२
उज्जयन्त (तीर्थ)	२५३	कमलेश्वर (न्यवहारी)	२०७
उज्जयिनी (नगरी)	१०४	कम्बलिका (ग्राम)	१६५

	पृष्ठ		पृष्ठ
कम (दैत्य)	१४८	कान्हडक (योगी)	४५
करकण्डू (राजा, मुनि)	९३	कामकेतु	१४५
करहेटकपुर (नगर)	३४७	कामदेवी	३४
कण (राजा)	३९	कामरूप (नगर)	७१
कण (ब्राह्मण)	४४	कामलता (वैष्णवा)	३८
कण	२६०	काम्पीत्यपुर	२०५
कणपुर	८४	कार (देश)	३१८
कणमेक (ब्राह्मण)	१७२	कायस्थिविस्तव (ग्रन्थ)	२१४
कणाट (देश)	३१७	कालक (बनिग)	३४
कर्णाटक	२०२	काळिकसूरि (जाचार्य)	११०
कणावती	४९	काळिकसूरिमन्थ (ग्रन्थ)	३४७
कणवरोपाद (योगी)	३१५	कातिकेय	१८६
कण्ठेश्वरी (देवी)	२७२	काश्मीर (देश)	२१
कळविणी (नदी)	४८	काष्ठकूट (पक्षी)	३३०
कलापुर	७७	काष्ठ (भेडी)	३०६
कलाणकपुर	१७२	कासी	३१८
कलिकुण्डावतार	३५३	कीर्तिधर	२३२
कल्हो	१९३	कीर्तिचन्द्र (कवि)	२८३
कलिङ्ग (देश)	९१	कुङ्कुणद्वीप	७७
कम्बपुर	८५	कुणाळ (तापसशिष्य)	८१
कल्याणपुर	१६०	कुन्ताल (भेडी)	१०
कविबालकपुर	३४७	कुन्तालपुर	१६१
काक-ही (नगरी)	२३१	कुन्धुनाथ (तीर्थकर)	२६२
काञ्चनपुर	२९९	कुबेर	२९१
कान्तिपुरी	११	कुबेरदत्त	१३४
कान्यकुब्ज (देश)	२५०	कुबेरसेना	१३५
कान्हड (ग्राम)	२	कुमार	३५२
काहडो महाशरी	२	कुमारदेवी	२३४

	पृष्ठं		पृष्ठं
कुमारपाल (राजा)	२३, ५०	कौशाम्बी (लता)	२१८
कुमारपालप्रासाद (चैत्य)	३१२	कौस्तुभ	१९०
कुमारबिहार	१९३	क्षितिप्रतिष्ठितपुर	१५१
कुंभकर्ण (राक्षसः)	३१८	ख	
कुंभलमेरु (गिरिः)	३१६	खरतरवसहिका (चैत्य)	३५३
कुमुदचन्द्र (आचार्य)	२५६	खरं (राक्षसः)	२००
कुरुक्षेत्र	४३	खरसाणी (बणिग्)	४
कुरुचन्द्र (राजा)	२४२	खण्डप्रशस्तिकान्य (प्रंथ)	२३९
कुमारपुर	२५७	खैंगार (राजा)	३४२
कुसुमपुर	३८	खेटपुर	२६१
कुष्माण्डी (देवी)	२७०	ग	
कुपावती	८१	गंगोदत्त	२३३
कुष्ण (वासुदेव)	१५	गंगा	५४
कुष्ण (मामपतिः)	१६९	गंगिजा	२२७
कुष्ण (ब्राह्मणः)	३००	गणधर	३४८
कुष्ण (राजा)	३०४	गदाधर	२५
कुष्णद्वैपायन	२१	गान्धार (राजा)	८४
कुंदारभूमि	५४	गयाँ (नदी, तीर्थ)	१७३
कुलिपुर	७८	गरुड	२५३
केशीराज	२०२	गालिककोटपुर	१७६
कोक	२०४	गागिल	३०७
कोकिल	२९७	गिरिनार	४
कोकिलपुर	२९७	गिरिकुंड	१४२
कोकण (देश)	४८	गिजनीसुरत्राण	७
कोडाकोडिप्रासाद	३५३	गुहशखपुर	२५१
कोडिमाम	१४४	गुणराज (संघपतिः)	१९०
कोमलसूरि	५	गुणवती	३३
कौशाम्बी (नगरी)	२०	गुणसार	१५५
		गुणसेनसूरि	२७१

	पृष्ठ		पृष्ठ
कम (दैत्य)	१४८	कान्हडक (योगी)	४५
करकण्डू (राजा, भुनि)	९३	कामकेतु	१४५
करहेटकपुर (नगर)	३४७	कामदेवी	३४
कण (राजा)	३९	कामरूप (नगर)	७१
कण (ब्राह्मण)	४४	कामलता (बेर्या)	३८
कण	२६०	काम्पोल्यपुर	२०५
कणपुर	८४	कार (देश)	३१८
कणभेड (ब्राह्मण)	१७२	कायस्थितिस्तथ (ग्रंथ)	२१४
कर्णाट (देश)	३१७	काळक (बणिगु)	३४
कर्णाटक	२०२	काळिकसूरि (व्याचार्य)	११०
कर्णावती	४२	काळिकसूरिग्रन्थ (ग्रंथ)	३४७
कणयरोपाद (योगी)	३१५	कार्तिकेय	१८६
कण्ठेश्वरी (देवी)	२७२	कारमोर (देश)	२१
कळविणी (नदी)	४८	काष्ठकूट (पहाड़ी)	३१०
कळापुर	७७	काष्ठ (मष्टी)	३०६
कळाल्यकपुर	१७२	काशी	३१८
कळिकुण्डावतार	३५३	कीर्तिचर	२३२
कल्की	२९३	कीडाचन्द्र (कवि)	२८३
कळिङ्ग (देश)	९३	कुङ्कुमदीप	७७
कल्पिपुर	८५	कुणाळ (तापसशिष्य)	८१
कल्याणपुर	१६०	कुन्तल (मेषी)	१०
कविकाणकपुर	३४७	कुन्तलपुर	१६१
काकवी (नगरी)	२३१	कुन्थुनाथ (तीर्थकर)	२६२
काञ्चनपुर	२२९	कुबेर	२९१
कान्तिपुरी	११	कुबेरदत्त	१३४
कान्यकुब्ज (देश)	२५०	कुबेरसेना	१३५
कान्हड (ग्राम)	२	कुमार	३५२
कान्हडो महावीर	२	कुमारदेवी	२३४

	पृष्ठ		पृष्ठ
कुमारपाल (राजा)	२३, ५०	कौशाम्बी (लता)	२१८
कुमारपालप्रासाद (चैत्य)	३१२	कौस्तुभ	१९०
कुमारबिहार	१९३	क्षितिप्रतिष्ठितपुर	१५१
कुम्भकर्ण (राक्षसः)	३१८	ख	
कुम्भलमेरु (गिरिः)	३१६	खरतरवसहिका (चैत्य)	३५३
कुमुदचन्द्र (आचार्य)	२५६	खर (राक्षसः)	२००
कुरुक्षेत्र	४३	खरसाणी (बणिग्)	४
कुरुचन्द्र (राजा)	२४२	खण्डप्रशस्तिकान्य (प्रंथ)	२३९
कुमारपुर	२५७	खेगार (राजा)	३४९
कुसुमपुर	२८	खेटपुर	२६१
कुष्माण्डी (देवी)	२७०	ग	
कुपावती	८१	गंगेदत्त	२३३
कुष्ण (वासुदेव)	१५	गंगा	५४
कुष्ण (भामपतिः)	१६९	गंगिला	२२७
कुष्ण (ब्राह्मणः)	३००	गणवर	३४८
कुष्ण (राजा)	३०४	गदाघर	२५
कुष्णद्वैपायन	२१	गान्धार (राजा)	६४
कैदारभूमि	५४	गथो (नदी, तीर्थ)	१७३
कैलिपुर	७८	गर्ह	२५३
केशीराज	२०२	गळिककोटपुर	१७६
कोक	२०४	गागिल	३०७
कोकिल	२९७	गिरिनार	४
कोकिलपुर	२९७	गिरिकुंड	१४२
कोकण (देश)	४८	गिजनीसुरप्राण	-७
कोढाकोढिप्रासाद	३५३	गुडशस्त्रपुर	२५१
कोढिप्राम	१४४	गुर्णराज (संघपतिः)	१९०
कोमलसूरि	५	गुणवती	३३
कौशाम्बी (नगरी)	२०	गुणसार	१५५
		गुणसेनसूरि	२७१

	पृष्ठ		पृष्ठ
गुर्जर (देश)	३१७	चङ्गदेव (वाहिणीपुत्र)	२७१
गुह्यदो (सरोवर)	३१५	चङ्गप्रद्योतन (राजा)	२०
गुज्जर (देश)	४०	चदन (चमकार)	२४८
गोगाक (बणिग्)	३५	चद्र (भेष्टो)	४६
गोगादेव (राजा)	३१२	चद्र (राजपुत्र)	१०३
गोदावरी (नदी)	५४	चन् (पुरोहित)	११६
गोपगिरि (नगर)	२६४	चन् (मन्त्री)	२१४
गोपाल	३४	चद्र (माहण)	१८०
गोपालनगर	१८९	चद्र (यक्ष)	३२१
गोमद्र (भेष्टो)	१५३	चद्रकान्वा (राज्ञी)	१४५
गोमुष (यक्ष)	३२३	चन्द्रकण्ठ	१७३
गोरंभ	३२३	चन्द्रचूड (भेष्टो)	८५
गोला (नदी)	१८५	चन्द्रचूड (राजा)	१४४
गोविन्दनाणावटी (भेष्टो)	१९१	चन्द्रदेव (भेष्टो)	१४४
गोविन्द (मन्त्री)	३१६	चन्द्रपुर	७०
गोविन्द (माहण)	२७७	चन्द्रशेखा (सातवाहनपत्नी)	११
गोविन्द (")	३०७	चन्द्र (वैद्य)	८६
गोसठ (सचपति)	३१५	चन्द्रसूरि (जैनाचार्य)	१४३
गौड (देश)	२७५	चन्द्रावती (राज्ञी)	१२१
गौतमस्वामी (गजधर)	१	चन्द्रावती (नगरी)	१७१
गौरी (माहणी)	२५	चन्द्रोमाण (ग्राम)	२४२
गौरी	१८८, १२४	चम्पकद्वीप	८०
गौर्जरी	२३७	चम्पक (राजा)	२७
घ		चम्पक (भेष्टो)	९६
घोषावसदिका (चैत्य)	३५३	चम्पा (नगरी)	४९
घ		चम्पापुरी (")	३३
घडरडी (ग्राम)	३०९	चम्पावती (स्त्री)	८४
घक्रेश्वरी (देवी)	१८७	चाचिग	२०१

	पृष्ठं		पृष्ठं
चाखही	४०	जयहेम (सिद्धहेम-प्रंथ)	२०३
चाणिक्य (मन्त्री)	७५	जराकुमार	१९०
चाहड (पुरुष)	११६	जरासन्ध	३२४
चाहड (मन्त्री)	१८६	जालन्धर (देश)	३१८
चाहिल	३५१	जावड (श्रेष्ठि)	१८९
चारुदत्त	८२	जावडप्रबन्ध (जैनग्रन्थ)	३४७
चिगल्लक (नगर)	३६	जितशत्रु (राजा)	१०३
चिक्कल्लिक (देश)	३६	जितसेन (राजा)	९२
चित्रकूट (पर्वत)	२५६	जिनदत्त (राजपुत्र)	५४
चेटक (राजा)	२०	जिनदत्ता	२३०
चौलुक्यकर्ण (राजा)	५४	जिनदास (वणिक)	३३
चौलुक्य (वंश)	२०३	जिनप्रभसूरि	२, ३४२
छ		जिनसुन्दरसूरि	३१५
छल (राजा)	८	जिनभवनस्तवः (ग्रन्थ)	३१४
छाण्डा (श्राविका)	३५	जीमूतवाहन	२६०
छिपावसदिका (चैत्य)	३५३	जीरापल्ली (ग्राम)	३५३
छिम्पिका (श्राविका)	४९	जीर्णधन (श्रेष्ठी)	३३५
ज		जीवदेवसूरि	२५०
जगड्ड (वणिग्)	५	जीवपाल	७७
जगन्मन्दसूरि (जैनाचार्य)	३१३	ज्ञानवती	५३
जगत्सिंह	७	झ	
जगसिंह	४	झाञ्जण (पथडपुत्रः)	३११
जङ्गरालपुर (नगर)	७	झाञ्जणदेव "	१८०
जम्बूद्वीप (देशः)	२२७	झाल्लोवाटिका (देश)	१८
जयकेसरि (आचार्य)	२०४	ट	
जयत (ताक) (पल्लोपतिः)	१३३	टोडा (ज्योतिष्क)	३६
जयन्तसिंह	२३४	ठ	
जयसिंहदेव (चौलुक्यकर्णपुत्र)	५४	ठाडाक (व्यवहारी)	१८६
जयसह (राजा)	१५६		

	पृष्ठं	य	पृष्ठं
ह			
हामर (मन्त्री)	२९५	यन्मणक (ग्राम)	२१०
हीडूजाणक (ग्राम)	२७१	घिरापद्र (ग्राम)	१७६
हीसा (पत्तन)	३१६	द	
हीसावाल	१८	दक्षिणापथ (देशः)	२७५
हुम्बाळधि (ग्राम)	२६३	दण्डवीय (राजा)	१८४
द		दण्डालक	५९
ढोडी (देहलीपत्तन)	२	दण्ड	५९
डुङ्क (पत्तन)	१०	दधिवाहन (राजा)	१८२
ड		दधीचि	२६०
डगरपुरी (नगरी)	५९	दन्तिल (मन्त्री)	३९९
डाजिक (ग्रंथ)	४१	दमधोषसूरि	१४
दापी (नदी)	२९६	दशरथ (राजा)	१२५
दाभ्रडिमि (नगरी)	३९	दाहड (राजा)	२५३
दारङ्ग (पत्तन)	१९१	द्वारिका	८८
दिलकमञ्जरी (कविपुत्री, ग्रन्थनाम)	२९२	द्वारवती } नगरी	१००
दिलकसुन्दरी	२१२	द्वीप (देश)	३१८
दिलङ्ग (देश)	२७५	दीघदर्शी (तापस)	७१
दिलोसमा (मन्त्रिपुत्री)	५२	दुगा (देशी)	९००
त्रिमुवनपाळ (राजा)	१८०	दुर्योधन (कौरव)	१५
त्रिमुवनविहार (चैत्य)	३५	दुसुख (राजा)	९४
त्रिपुष्टिशकाकापुरुषचरित्र (ग्रंथ)	१९३	दूषण (राक्षस)	२००
दुळछी (स्त्री)	११६	देषाल (कवि)	३४६
देजळपुर (नगर)	२४४	देषळळक (ग्राम)	३१०
देजपाल (मन्त्री)	७४	देवक (दधिग पुत्र)	९५
देजुका (वस्तुपाळ पुत्री)	२३४	देवकपत्तन	१८८
देळपदेव (राजा)	१७५	देवकी (कृष्णजननी)	१४८
दयम्बावती (नगरी)	२२	देवगिरि (ग्राम)	७

	पृष्ठं		पृष्ठं
देवचन्द्र (राजपुत्र)	३५२	धन (वणिक्)	५८
देवचन्द्रसूरि	१९४	धन (धनी)	८२
देवढ (कुम्भकार)	९९	धन (साथवाह)	११२
देवढ (श्रेष्ठी)	१७४	धन (पुरुष)	११७
देवदत्त (तापस)	१७	धन (श्रेष्ठी)	१२८
देवदत्त (पुरुष)	३०	धन (वणिक्)	१६१
देवपत्तन	१८६	धन (पुरुष)	१६४
देवपाल (राजा)	७७	धन (गृहस्थ)	१६६
देवपाल (कवि)	३४६	धन (श्रेष्ठी)	१७४
देवपुर	३२६	धन (गृहस्थ)	२३०
देवभद्रसूरि	३१३	धनगुप्त (वणिक्)	५८
देवढ	८४	धनदत्त (वणिक्)	११
देवशर्मा (ब्राह्मण)	२२३	धनदत्त	३०
देवशर्मा (परिव्राट्)	३२६	धनदत्त (वणिक्)	३७
देवशक्ति (राजा)	२२१	धनदत्त	१३३
देवसिंह (श्रेष्ठी)	११८	धनदत्त	१६९
देवसुन्दरसूरि	१८	धनदेव (राजा)	७७
देवसूरि	३५, ४१	धनदेवी (स्त्री)	२३४
देवसेन	९२	धनपति (कुबेर)	१८८
देवादित्य (ब्राह्मण)	२६१	धनपाल (कवि)	२८९
देविका (स्त्री)	२५६	धनभूय	११६
देवेन्द्रसूरि (जैनाचार्य)	३१३	धनमहेश्वर	९५
देसल	१५७	धनमित्र	४७
देहल (श्राविका)	१८२	धनमित्रा (स्त्री)	४७
द्रोणाचार्य	९०	धनवती	२२
द्रौपदी	२२	धनश्रेष्ठी	१०
घ		धनसार	१५५
धन (पुरुष)	४७	धनसेन	९२

	पृष्ठ	पोलासपुर	पृष्ठ
पादलिखितसूत्रि (जैनाचार्य)	२५३	फ	२३३
पादलिखितानकपुर (नगर)	११	फलबर्धि (ग्राम)	३५
पारस (भाद्र)	३१	ब	
पारिजात (वृक्ष)	२६७	बज्जालवैस	५५
पाशुदेव तीर्थंकर	३६	वप्यभट्टि (क्षत्रिय)	१८९
पाशुनाथ तीर्थंकर	२५	वप्यभट्टिसूत्रि (जनाचार्य)	१५४
पासिक (वणिग्)	३५	वम्बेरक (पत्तन)	११९
पाहाक (वैद्य)	५	ब्रह्मदत्त	१५
पाहिणी (स्त्री)	२७१	ब्रह्मदत्त (बक्री)	१४७
पिचु (वृक्ष)	२६४	ब्रह्मदत्त (ब्राह्मण)	३४५
पीरोअसुरप्राण (राजा)	२	बलभद्र	१९०
पुण्डरीक (ध्वनि)	१	बलि (राजा)	१८५
पुण्डरीकिणी (नगरी)	२४२	बहुला (स्त्री)	२२७
पुण्डरीकतप (व्रत)	२४९	बहुलकपुर	२४४
पुण्यबबल	१८६	बाळचन्द्र	१५७
पुण्यघार (श्रेष्ठिपुत्र)	४७	बाहब (उदयनपुत्र)	४९
पुष्कलावतीविजय (वैस)	२४९	बाहब (पुर)	५१
पुष्पचूला (साध्वी)	२२६	बाहब (मन्त्री)	१९३
पुष्पबटुक	३६	बाहुबलि (राजा)	११०
पुष्पाकर (वन)	४१	बुद्धदास (बौद्ध)	३३
पूतक (भेष्टी)	१८२	बुद्धि	५४
पूतसिंह (कोठारी)	१९२	बुद्धिसार (मन्त्री)	११२
पूणसिंह (भेष्टि)	३३६	बिम्बेरपुर	१८२
पेयठ (मन्त्री)	३११	बूबस (पुरुष)	३ ७
प्रेसवती (स्त्री)	१९०	बोडा (अधिष्ठात्री देवी)	४२
प्रेसवती (राज्ञी)	१७२	भ	
प्रेसवती (भ्राष्ट्रपत्नी)	६१	भकामर (जैनकृति)	१८६

	पृष्ठं		पृष्ठ
भट्टमात्र (राजगन्त्री)	३८	भीम (सख्त्रिय)	११३
भट्टि (कवि)	२६३	भीम (सूत्रधार)	१६२
भट्टा (स्त्री)	५९	भीम (वैद्य)	१६४
भट्टा (सुभद्रा)	१००	भीम (ब्राह्मण)	२८२
भद्रबाहुसूरि (जैनाचार्य)	५९	भीमपवत	११३
भद्र (श्रेष्ठी)	२५८	भीमपल्ली (नगरी)	३१५
भद्विलपुर (ग्राम)	१३४	भीमपुर (ग्राम)	७६
भद्रिका (श्राविका)	१०८	भीम (श्रावकः)	१४
भद्रेश्वर (ग्राम)	५	भीमसेन (राजा)	२४५
भरत (चक्रवर्ती)	१	भीमा (स्त्री)	२८२
भरत (मुनि)	३४४	भुवनसुन्दरसूरि	३१५
भरतेश्वर (चक्री)	१८९	भूपड (राजा)	२७
भरद्देशरबाहुबलिप्रवन्ध (जैनग्रंथ)	३४७	भृगुकच्छ (नगर)	५१
भर्तृहरि (राजा)	२९५	भृगुपुर (नगर)	५०
भवस्थितिस्तव (ग्रन्थ)	३१४	भेसराणपुर (नगरम्)	३४७
भाकु (स्त्री)	२३४	भंभेरी (वैश्य)	३१७
भारण्ड	८०	भैरवगिरि (गिरि)	३१७
भाडल (राजा)	६	भोगपुर	३०६
भानु (राजा)	१३३	भोगसार	२०५
भानुप्रभ (राजा)	४६	भोज (श्रेणी)	३६४
भानुश्रेष्ठी	८९	भोजपुर (नगर)	८५
भीम (राजा)	८	भोपाला (स्त्री)	९०
भीम (वणिक्)	३०	म	
भीम (पाण्डव)	४३	मङ्गीचिकी (स्त्री)	२४६
भीम (वणिक्)	५९	मणक	७७
भीम (भार्गव)	९६	मणल्लदेवी (केशिराजपुत्री)	२०२
भीम (तापस)	९९	मणिभद्र (श्रेष्ठी)	३४२
भीम (राजपुत्र)	१०३	मणूधाविहार	३५३

	पृष्ठ		पृष्ठ
मण्डपगद्	१७९	मलय (पवत)	२४६
मण्डपदुग	१५८	मलयेश्वरी (स्त्री)	३०४
मण्डलिक	१५३	मल्ला (पुरुष)	६
मण्डलोनगरी	२३४	मल्लादेव	२३४
मण्डोरपुर (नगरम्)	३४७	मल्लवादी	२६१
मण्डासक	१८६	मल्लिकार्जुन (राजा)	४८
मण्डिवागर (मन्त्री)	७७	मल्लि (तीर्थकर)	१६४
मथुरा	१९०	महर्णासिंह	१२२
मदन (ब्राह्मण)	२५	महाकाळभ्राह्मण	३४८
मदन (पुरुष)	३०	महादेव (राजा)	७९
मदन (श्रेष्ठी)	९६	महापद्य	२६२
मदना (बणिक्)	१६१	महापुर	३२५
मदन (राजा)	१७२	महिणिक (पव)	२७२
मदनभूम	२०७	महिपाल (राजा)	८०
मदनश्रेष्ठी	१०	महेश (उपाध्याय)	६५३
मदनसेना	२०७	महेशपुर	१४३
मदना (वैद्या)	३९	महेश्वरदत्त	२२७
मदना (स्त्री)	६	महोदय (मुनि)	८०
मदना (स्त्री)	९५	माकु (स्त्री)	२३४
मधुमती (स्थान)	१८६	माक्ष	३१७
मधुरा	४३	माघ (कवि)	२८१
मधूक (पृक्ष)	४२	माणिमर (श्रेष्ठि)	३४२
मनु (स्मृतिकार)	१५५	माणिक्यसूदि	२०१
मनुपुराण (प्रथ)	१५५	माण्डव्य (मुनि)	१३
मन्दमति (सिंह)	२१६	माधव (पुरुष)	३०७
मन्दोदरी (राज्ञी)	३१९	माघाता (राजा)	२७३
मरोट (ग्राम)	१८०	मारुमण्डक (वैशः)	४९
मयूरिका (स्त्री)	२९७	मारुदेव (वस्तुपाल भ्राता)	४५

	पृष्ठं		पृष्ठं
मालव	३१७	मोढेरक (ग्राम)	२६३
मालवक (देश)	३१३	य	
मालवदेव (संघपति)	३१६	यज्ञदत्त (ब्राह्मण)	२१७
मालवमण्डल	५२	यतिजीतकल्प (ग्रन्थ)	३१५
माहडकग्राम (ग्राम)	८४	यमुना (नदी)	३१९
मिणालाकुण्डपुर (नगर)	३३	यशोदेवी (राज्ञी)	२६४
मुकुन्द (ब्राह्मण)	१३	यशोधर्म (राजा)	२६४
मुकुन्द (पुरुष)	१६१	यशोभद्रसूरि (जैनाचार्य)	१३३
मुञ्ज (राज)	२७५	यशोवर्म (राजा)	२०३
मुनिचन्द्रसूरि	३६	यशोवीर (मन्त्री)	३५१
मुनिरत्नसूरि	३१३	याज्ञवल्क्य (योगी)	८३
मुनिसुन्दरसूरि	३१५	युधिष्ठिर (पाण्डव)	२२
मुलाणक (ग्राम)	२	युधिष्ठिर (कुम्भकार)	३३८
मुद्गणसिंह (वणिक)	४	योगशाला	१८४
मुद्गुडासकपुर (नगर)	२०१	योगशास्त्र (जैनग्रन्थ)	१९३
मूळदेव (राजा)	२६०	योगिनीपुर (नगरम्)	३४६
मूलराज (राजा)	२०२	र	
मृगावती (राज्ञी)	२०	रखलाणि	५४
मृणालवती (राजा)	२७५	रजोहरण (मुनेः उपकरणविशेषः)	२
मेघ (वणिक)	२८	रणघण्टा (स्त्री)	३९
मेघरथ (विद्याधर)	८०	रणसिंह (राजा)	१०
मेदपाट (देशः)	५	रत्न (वणिक)	७७
मेडता (ग्राम)	३५	रत्नद्वीप	३४३
मेरु (पर्वत)	२८४	रत्नमती (राज्ञी)	२३२
मेवाड (देशः)	३१८	रत्नशेखरसूरि	१९२
मोजदीन सुरत्राण	१८२	रत्नश्रावक	२४४
मोढ (ज्ञाति)	२७१	रत्नसार (राजा)	२३२
मोढेरकविहार (चैत्य)	३५३	रत्नार्क (श्रेष्ठी)	३२४

रति (स्त्री)	पृष्ठ २१४	रुक्मण (दाशरथि)	पृष्ठ ४१
राकाशाय	२ २	रुक्मी (देवी)	१२१
रागमट्ट	१५७	रुक्मी (स्त्री)	१८८
राजगृह (नगर)	१११	रुक्मीधर (राजा)	७२
राजसिंह	२४६	रुक्मीधर (राजा)	२४
राणक (क्षत्रिय)	२७१	रुक्मीधर (ब्राह्मण)	२८८
राणपुर (ग्रामः)	३१६	रुक्मीपुर	२६
राणकपुर	१९१	रुक्मीधरसूरि (जैनाचार्य)	१
राम (दाशरथि)	३३	रुधाक (संघपति)	३१६
राम (पुरुष)	२ ४	रुद्रा (भद्रा)	२५०
राम (बजराम)	२६३	रुद्रिताङ्ग	२३३
रावण (लकापति)	१५	रुद्रितादेवी	१५७
रुक्मिणी (राज्ञी)	११३	रुद्रप्रसाद (पुरुष)	२१४
रुद्रवच	८१	रुद्र (देव)	३१७
रुद्रादित्य (राजा)	२७६	रुद्रिणी (स्त्री)	१६९
रुद्रवती (स्त्री)	१	रुद्रिणी (बस्तुपाल भ्राता)	४५
रुद्रवती (स्त्री)	११२	रुद्रिणीदेव ()	२४
रुद्राणी (स्त्री)	४६	रुद्रिणी (लोहकार)	२३४
रुद्रवत (पर्वत)	१५९	रुद्र (भद्रा)	१११
रुद्र (ब्राह्मण)	२९३	रुद्रपुर	१६६
रुद्राणित्ति	२६४	रुद्रिणी (ऋषि)	७२
रुद्राणपुर	२५४	रुद्रिणी	
रुद्रिणीक प्रथम (ग्रन्थ)	३४७	रुद्रिणी (देव)	३२५
रुद्रित (ग्रन्थी)	२७२	रुद्रिणी (स्त्री)	२३४
रुद्रिणीपुर (नगर)	८१	रुद्रिणी (राजा)	१९९
रुद्रिणी		रुद्रिणी (राजा)	२१०
रुद्रिणी (देव)	६	रुद्रिणी (स्त्री)	३०६
रुद्रिणीवतीपुरी	२६४	रुद्रिणी (देव)	१८

	पृष्ठं		पृष्ठं
वहवाण (ग्राम)	१८४	वासुदेव	१५३
वनक (वृक्ष)	७४	वाहर	८६
वप्रलङ्गक	३	व्यास (मुनि)	१३
वरदत्त	८१	विक्रमादित्य (राजा)	३८
वररुचि (मन्त्री)	६६	विजय (राजा)	२३३
वरुण (पुरुष)	३९९	विजयचन्द्रसूरि	३१३
वर्धनपुर	३२६	विजयसिंहसूरि	१७५
वर्धमान (ब्राह्मण)	२५	विजयसेनसूरि	२३४
वर्धमान (वणिक्)	२३५	विद्यापुर	३१३
वर्धमानपुर	५७	विद्यानन्दसूरि	३१३
वर्धमानसूरि	२४२	विदेह (देश)	९४
वळभी (नगर)	२६१	विधि (ब्रह्मा)	११६
वसन्त (भिन्न)	२०३	विनयन्धर (श्रेष्ठी)	७३
वसन्तदत्त	२०८	विभीषण (रावणानुज)	२२७
वसन्तपुर	३३	विमल (पुरुष)	१५१
वसिष्ठ (मुनि)	१३	विमल (मन्त्री)	२४०
वसुदत्त	१२९	विमल (राजा)	३५१ -
वसुन्धरा	१९७	विशालनगरी (नगरी)	६०
वसुमती (स्त्री)	२२९	विश्वकर्मा	३१९
वस्तुपाल (मन्त्री)	१६	विश्वामित्र (ऋषि)	३१९
वाग्भट्ट (मन्त्री)	४४	विखट्ट (पुरुष)	१९७
वामन (विष्णु)	२९३	वोणा (ग्राम)	२१५
वायट (ग्राम)	४९	वीतरागस्तव (ग्रन्थ)	१९३
वायहपुर (ग्राम)	२५०	वीर (वणिक्)	१०
वारारणसी	७०	वीर (पुरुष)	१०१
वाळक (ग्राम)	१७२	वीर (श्रेष्ठी)	१६१
वाळी	६०	वीरधवल (राजा)	२३४
वासुकिः (सप)	१०	वीरपुर	२७

धीरम (भावक)	२९४	शांतिजिन (तीर्थंकर)	२६१
धीरमपुर	९६	शालकायन (योगी)	४१६
धीरमसी	११३	शाळिभद्र (भेष्टि)	१५३
धीसलदेव (राजा)	६	शाळिभद्र	२६०
धृद्रपुर	९५	शाळिसुरि (जैनाचार्य)	३४२
धृद्रभोज	१७२	शाळिभर्मस्तौत्र (प्राय)	३१४
धृद्रवादी	२५६	शिवि (राजा)	२६०
धृषभदेव	२४०	शिल्पादित्य (राजा)	२६१
धेगवली (स्त्री)	३३	शिवभूति (तापस)	१११
धेमातटपुर	२४५	शिवभूति (पुरुष)	११३
धेसर	७३	शिवा (स्त्री)	१५१
धैताल्य (पवत)	८०	शिवासमुद्र (स्थान)	२७०
धैमारगिरि (पवत)	५९	शुद्धपट (राजक)	३१९
धैरोचन (मन्त्री)	६०	शुभशील (प्रवृत्तमन्थकारः)	१
धैरोठ्या (स्त्री)	२६९	शृगाळ (वणिक)	६४
ध		शृङ्गवृक्ष (वणिक)	२२४
शकटाळ (मन्त्री)	२४६	शोभन (सूत्रधार)	२४०
शकावतार (तीर्थ)	२६१	शोभन (जैनशुनि)	२८६
शकुनिकाविहार (तीर्थ)	७४	शोधर (राजा)	२६
शङ्खेश्वर (माम)	२४२	शोधर (मुनि)	२३
शङ्खेश्वरविहार (तीर्थ)	२५३	शोधर (ब्राह्मण)	२६
शषवळ (राजपुत्र)	११४	शोधर (भेष्टी)	७६
शतानंद (राजा)	१३४	शोधराचार्य	९१
शतानीक (राजा)	२	शोधरपुर (माम)	२४४
शशुल्लय (तीर्थ)	३	शोभनगर (माम)	५२
शाकम्भरी (बगरी)	२७३	शोपति (वणिक)	३१२
शासवाहन (राजा)	११	शोपाळ (राजा)	२६
शान्तिकरस्थ (मन्थ)	२१६	शोपुर (माम)	१०

	पृष्ठं	पृष्ठं
श्रीभूति (पुरोहित)	३३	३३
श्रीमती (राजपुत्री)	७२	१८५
श्रीमाळ (ज्ञाति)	५	२८१
श्रीमाळ (वंश)	४९	८३
श्रीमाळपुर	२८८	५३
श्रेणिक (राजा)	१४०	२३२
श्रेणिक प्रबन्ध (ग्रंथ)	३४७	३०
स		५५
सकल्लिन्हाचार्य	२५५	३२३
सगर (चक्रवर्ती)	१८२	३०२
सगर (श्रेणी)	७२	२३४
सद्वाचारवृत्ति (जैनग्रन्थ)	३१४	२०
सङ्गीतक (धृषभ)	३२५	३०४
सत्यपुरबिहार	३५३	३१३
स्तम्भतीर्थ	१४२	१९८
स्तम्भनकप्राम	३१०	३०
स्तम्भनपुर	०४३	५४
सनत्कुमार (चक्रवर्ती)	२६२	२६९
सपावलक्ष (वैश)	३१८	१८
समर (राजा)	१८२	१८०
समरसिंह (संघपति)	३१६	६
समरसिंहवसहिष्का (चैत्य)	३५३	१८५
सम्प्रति (राजा)	१६०	३१३
समूराक (श्रेष्ठि)	१५७	२८६
समलिकाबिहार (चैत्य)	३५३	१८
समुद्र (वणिक्)	२२७	२९९
समेतशिक्षर (तीर्थ)	११	२५६
सयभरिपुर (नगर)	३४७	१७२
सरस्वती (स्त्री)		
सरस्वती (नदी)		
सरस्वती (देवी)		
स्वणोद्दीप		
सहदेव (पाण्डव)		
सहदेवी (राज्ञी)		
सहस्रमल्ल (राजा)		
सहस्रलिङ्ग (सरोवर)		
सहस्रार्जुन (राजा)		
सहिजगपुर (ग्राम)		
साक्षु		
साकेतनपुर		
सागर (पुरुष)		
साजण (पुरुष)		
सान्त (पुरुष)		
सान्तल (पुरुष)		
सान्तू (मन्त्री)		
सामारकपुर		
सारङ्ग (मन्त्री)		
सारङ्गदेव (राजा)		
साल्य (श्रेणी)		
सालवाहन (राजा)		
सिद्ध पंचाशिकावृत्ति		
सिद्धपाल		
सिद्धपुर		
सिद्धराज जयसिंह (राजा)		
सिद्धसेन (ब्राह्मण)		
सिद्धसेन दिवाकर (जैनाचार्य)		

	पृष्ठ		पृष्ठ
सिद्धि	५४	सुरूप (राजपुत्र)	११३
सिन्धु (देश)	१८०	सुखितारैवो (राज्ञी)	२४२
सिन्धु (पुत्र)	२३१	सुखसा (भाविका)	८३
सिन्धु (राजा)	२७४	सुप्रत (अह्न)	५०
सिंह (पुत्र)	२३१	सुसर (राजपुत्र)	५१
सिंहवैरी (राजा)	२१	सुस्थित (भ्राम)	३४
सिंह (मंत्री)	११८	सुदृष्टि (पुत्र)	१६४
सीता (राज्ञी)	३३	सूरुमाम	२४५
सीमा-चर (जिन)	१५१	सूरपाल (क्षत्रिय)	२४५
सुअधम्मद्विधाअतस्सोत्र (ग्रन्थ)	३१४	सुपणखा (राज्ञी)	३१२
सुकौशल (राजपुत्र)	२३२	सुयपुर	३०
सुजाण (पुत्र)	३०७	सुहवदे (जयतसिंहपत्नी)	२३४
सुरयान (भेटी)	४३	सेटिका (नदी)	३१०
सुरजनाचरित्र (ग्रन्थ)	३१३	सेढी (नदी)	११
सुनन्द (सचक)	४७	सेरीसावतार (तीर्थ)	३५१
सुन्दर (राजपुत्र)	७९	सेङ्गहस्त (मन्त्री)	९६
सुन्दरी (राजपुत्री)	७९	सै-धव (देश)	३१७
सुन्दरी (स्त्री)	१४४	सेढी (स्त्री)	२९७
सुबुद्धि (कवि)	१६	सोनासमारसिंह	१९१
सुबुद्धि (पुत्र)	२४५	सोप रक्षपत्तन	१२४
सुमय (पुत्र)	४२	सोम । चित्रकार)	२
सुभद्रा (भाविका)	३३	सोम (कणिक)	६९
सुभोम	११	सोम (राजा)	८७
सुषति (मन्त्री)	२०३	सोम (मन्त्री)	१०१
सुराज्यमोक्षदीन	२४३	सोम (राजपुत्र)	१०३
सुरमिय (मन्त्र)	९०	सोम (पुत्र)	१७१
सुराष्ट्र (देश)	१०	सोमतिवकसुदि	७
सुरी (देवी)	२१७	सोमदेवसुदि	२०४

	पृष्ठं		पृष्ठ
सोमनाथमासाव	३१४	हनूमान (आखनेय)	१८६
सोमप्रथसूरि	३१५	हम्मीर (राजा)	६
सोमपुर	१७२	हंस (मुनि)	२६३
सोमवसु (ब्राह्मण)	७२	हरिदत्त (दूत)	२३५
सोमवीर	१३९	हरिपाल	५४
सोमशर्मा	२३१	हरिभद्र (ब्राह्मण)	२६१
सोमसुन्दर	१९०	हरिपेण (राजा)	१८१
सोमिलक (षष्ठकार)	५६	हरीमजद्वीप (देश)	५
सोमेश्वर	१५७	हस्तिनापुर (नगर)	१५२
सोल (मन्त्री)	१८४	हिमाद्रि	५४
सोक्ष (उदयनपुत्र)	४९	हीर (ग्राम)	३४०
सोहग (स्त्री)	२३४	हेम (ब्राह्मण)	२३४
सौराष्ट्र (देश)	३१७	हेमचन्द्रसूरि	५०
सौवपुर	८०	हेमपुर	१७५
ह		हेमसूरि	५०
हडाडा (ग्राम)	२३६	होदद (पुरुष)	९७

